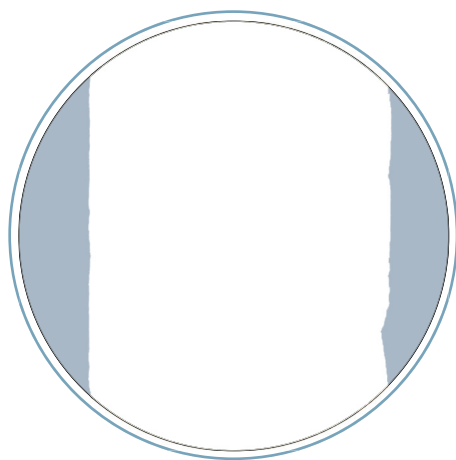

D*iplomatari
de la Unió
del Regne de València*

(1347 – 1349)

Edició a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

2013

*f*onts històriques valencianes

Diplomatari
de la Unió del Regne de València
(1347-1349)

*f*onts històriques valencianes
59.

Diplomatari
*de la Unió
del Regne de València*

(1347 – 1349)

Edició a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

2013

*f*onts històriques valencianes

Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot

Sèrie Documents Històrics Valencians 6
en coedició amb
l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

Directors
Ramon Ferrer i Albert Hauf

Aquesta obra està sota una Llicència Creative Commons
Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional.

© De l'edició, introducció i índexs: Mateu Rodrigo Lizondo, 2013

© D'aquesta edició:
Universitat de València,
Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2013

Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:
Escut del rei Pere el Cerimoniós, procedent de la porta del Real
de la muralla de València (pedra blava, 112 × 66 cm; any 1375).
Museu de Belles Arts de València. Fotografia: Paco Alcántara

Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN: 978-84-1118-028-3

DOI: <http://dx.doi.org/10.7203/PUV-OA-028-3>

Edició digital

«...per aquexa rahó fon feyt, que·n fossen pus forts,
quia virtus unita fortior est dispersa.»

Joan Sala, jurista i ciutadà de València,
capità de la Unió.

Doc. 163: interrogatori, fol. 10r.

*I*ntroducció

La col·lecció documental que presentem té el seu origen en la nostra tesi de doctorat en Història, amb el títol de *La Unión de Valencia (1347–1348). Una revuelta ciudadana contra el autoritarismo real*, dirigida pel professor Paulino Iradiel Murugarren. Es va llegir el 4 d'abril de 1987 a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València; el tribunal, format pels Profs. Miguel Ángel Ladero Quesada, Jaume Sobrequés Callicó, Mariano Peset Reig, Antoni Riera Melis i Pedro López Elum, li atorgà la qualificació d'«Apte *cum laude* per unanimitat», segons la nomenclatura vigent.

Dividida en dos volums, el segon contenia un apèndix documental, que ha estat la base d'aquesta edició. Els documents, amb qualque supressió, i substancialment incrementats per la incorporació de nous texts que són producte de les recerques efectuades uns anys després a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (particularment en la Secció *Cartes reials diplomàtiques*), han estat íntegrament revisats, en la seua major part a la vista dels originals. Formen un recull de 184 peces, que abasten un segment cronològic entre els anys 1345 i 1356, dividit, d'acord amb les fases cronològiques significatives en el curs de la revolta, en nou capítols.

El diplomatarí forma el complement natural de l'estudi monogràfic de la Unió, el moviment polític de major relleu —i gravetat— al regne de València medieval, que es publicarà en un pròxim futur.

* Treball realitzat dins del Projecte d'Investigació HAR2011-28718, *Una capital medieval y su área de influencia. El impacto económico y político de*

la ciudad de Valencia sobre el conjunto del reino en la Baja Edad Media, del Ministerio de Economía y Competitividad.

EL CONFLICTE DE LA UNIÓ

La guerra de la Unió ha estat secularment, abans del nostre estudi citat, un episodi molt mal conegut de la història del regne de València, que es mantenia entre ombres, erròniament interpretat per assimilació a les Unions aragoneses, tanmateix de caràcter prou diferent. Falta d'un coneixement directe sobre fonts d'arxiu, la revolta era entesa com una pràctica extensió de la del regne veí, i assimilada, amb una simplificació fora de tota lògica històrica, al caràcter nobiliari antimonàrquic d'aquella. Sense el prestigi històric que obtingué la Germania, gràcies en part als cronistes coetanis del XVI, no havia merescut, com aquest moviment, l'honor de rebre l'atenció d'investigacions monogràfiques als segles XIX i XX.¹

La revolta va sorgir en un marc de crisi, propi de la conjuntura per què passava l'Occident en aquells temps. D'una banda, el dèficit, crònic, en l'abastiment de forment a la ciutat de València, agreujat per una successió d'anys de collites fallides, conduí a la carestia, o fam segons altres, declarada l'any 1347, precisament al temps que s'alçava la resistència contra el govern reial. De l'altra, la capital, en particular, experimentà un alarmant procés d'endeutament públic, provocat de manera directa pels subsidis que li havia calgut retre a la Corona en els anys precedents, dedicats a un seguit d'empreses militars: la guerra de l'Estret, en aliança amb Castella, la lluita amb la república de Gènova, o les campanyes per a la incorporació del regne de Mallorca i els comtats ultrapirenaics. Tot això contribueix a explicar el descontent de les minories dirigits, al regne de València com als altres països de la Confederació.

¶ ¹ Entre els historiadors clàssics, sols dóna notícia documentada de les Unions, la d'Aragó i la de València, basada en els arxius reials de Barcelona, Jerónimo ZURITA (*Anales de la Corona de Aragón*, Saragossa, Pedro Lanaja, 1668; n'hi ha edició crítica d'A. Canellas López, Saragossa, Inst. Fernando el Católico, 1967-1977, 8 vols.). Ofereix informació d'arxiu, limitada a les viles de Xàtiva i de Morvedre, el P. Francisco DIAGO (*Apuntamientos recogidos por el P. M. Fr. ———, O. P., para continuar los Anales del Reyno de Valencia desde el Rey Pedro III hasta Felipe III*, ed. de José M.ª Garganta, OP, 2 vols., València, Acción Bibliográfica Valenciana, 1936-1946). Modernament, els historiadors no n'han aportat res de nou fins a Josep MARTÍNEZ ALOY («Los privilegios de la Unión valenciana», *Almanaque de "Las Provincias"* per al 1899, València 1898, pp. 115-116). Amparo CUEVES GRANERO examinà documentació de la postguerra unionista de l'Arxiu de la ciutat de València («Una nueva fuente para el conocimiento de la Unión valenciana: los "Judiciaris" del Archivo Municipal de Valencia», *VII Con-*

greso de Historia de la Corona de Aragón, III, Barcelona 1962, pp. 155-160), com igualment féu després Carmelina SÁNCHEZ-CUTILLAS («Los damnificados de la guerra de la Unión (1345-1348) [sic] y la función de un nuevo procurador de miserables», *Primer Congrès d'Història del País Valencià* [València 1971], II, València 1980, 605-618). Així mateix, es deu a Eugeni DíAZ MANTECA l'edició de les fonts que acrediten la repressió exercida contra els llocs unionistes a la comarca del Maestrat («Notes documentals per l'estudi de la Unió al Maestrat de Montesa (s. XIV)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXI [1985] 93-141). Per part nostra, i com a avanç de la investigació desenvolupada en la tesi conculsa el 1987, aparegué l'article «La Unión valenciana y sus protagonistas», *Ligarzas* 7 (València, Universitat, 1975) 133-166. Just enguany, per últim, s'ha publicat el llibre de Vicent BAYDAL SALA, *Els orígens de la revolta de la Unió al regne de València (1330-1348)*, València, Universitat de València, 2013, derivat d'una tesi de doctorat llegida a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

El rei, Pere el Cerimoniós (IV en Aragó, II al regne de València), va voler implantar en aquesta primera fase del seu regnat —que es prolonga del 1336 al 1387—, en franc allunyament dels hàbits polítics, pactistes i parlamentaris, dels estats de la Corona catalanoaragonesa, un govern de caràcter més personal, o millor dit autoritari. En aquesta línia, el sobirà es va beneficiar de la incorporació a la seua cort d'un grup d'antics consellers del depositat Jaume III de Mallorca, ara al seu servei, entre els quals cap destacar el nou canceller, Hug de Fenollet, doctor en ambdós drets i futur bisbe de Vic i de València, tots ells d'una orientació romanista que tendia a l'enfortiment de l'autoritat de la Corona. Aquesta pràctica de govern s'adverteix clarament en els poders que exercien, contra fur, els seus alts oficials, sens dubte en virtut de consignes de la monarquia, i com a conseqüència indirecta de les necessitats financeres d'aquesta, tot provocant una munió de greuges o reclamacions que la Unió s'encarregaria de recollir i esgrimir davant del monarca.

La culminació, imprudent, d'aquesta política, es va manifestar la primavera del 1347, quan el rei Pere provocà una crisi successòria inesperada, probablement per l'afany d'apartar del poder el seu germà menor, l'infant Jaume, comte d'Urgell i vescomte d'Àger, que, com a immediat hereu del tron si el rei no tenia successió masculina, exercia la lloctinència general dels regnes. El Cerimoniós, a penes fets els vint-i-vuit anys d'edat, acabava de perdre la seua primera muller, la reina Maria de Navarra, morta de sobrepant a València, de la qual li havien nascut dues filles. Tot i que la situació no suposava cap perill per a la supervivència de la dinastia, volgué fer proclamar la seua primogènita, la petita infanta Constança, com a successora en cas de morir sense descendència masculina, i com a hereua, sota un tutor, la va nomenar lloctinent general de la Corona.

Aquesta exhibició de poder, irreflexiva, perquè la decisió no va ser adoptada en corts generals, sinó al consell reial, promogué la reacció dels pobles, dirigits per unes oligarquies que seran urbanes al regne de València, d'acord amb la contextura social i política del país, així com a l'Aragó assumirà el protagonisme l'alta noblesa, tal com venia sent tradició des del segle anterior. Tanmateix, a Catalunya, no s'hi produeix cap moviment, no sabem si per haver estat menys afectada pels excessos autoritaris de la monarquia.

El moviment naix al si del Consell de la ciutat de València, i serà fonamentalment burgés, encapçalat pels ciutadans, juristes i mercaders, amb l'adhesió d'una part de la noblesa, en general cavallers urbans, més que no els grans barons. Pren la denominació d'Unió, tot utilitzant una figura per a la qual la ciutat es creia facultada per privilegis reials de Pere el Gran i d'Alfons el Franc —interpretats forçadament—, però que sembla haver estat adoptat de fet per l'exemple de la tradició aragonesa antimonàrquica del segle anterior.

L'objectiu de la revolta valenciana, més avançat del que deixen pensar els greuges invocats, és imposar a la Corona uns mecanismes constitucionals de control de l'actuació de l'executiu al territori valencià, que difícilment podien ser

acceptats pel rei, perquè el sotmetia a una subordinació sense precedents. Els regnes havien d'intervenir en la composició dels membres del consell reial, seria creat un jutge general —jutge de contrafurs— del regne de València, inspirat en la institució del justícia d'Aragó, i la Unió celebraria una assemblea anual, amb la pretensió de consagrar un règim de control parlamentari regular del govern de la monarquia. Ultra això, i per neutralitzar futures tentacions reials envers l'autoritarisme, previsible si hi mantenien la seua influència els consellers rossellonesos d'ideologia romanista, principals assessors del Cerimoniós d'ençà de llur incorporació a la cort després de l'annexió del regne mallorquí, la Unió exigia formalment al monarca l'expulsió del govern d'aquells personatges.

És veritat que, en alguns llocs afiliats al moviment unionista, hi hagué tensions antisenyorials, que, malgrat no formar part de l'ideari de la lliga cap reivindicació en aquest camp —ni tampoc de caràcter social—, sens dubte determinaren l'adhesió d'aquells a la revolta, cercant protecció contra els titulars del domini. És el cas de Cocentaina, enfrontada amb Alfons Roger de Lloria, i d'altres llocs. En especial es produí aquesta mateixa situació en els llocs del Maestrat de Montesa, que reclamaven del mestre de l'orde la restauració dels seus furs originals de l'època del repoblament: paradoxalment, els furs d'Aragó, canviats no feia dues dècades pels de València, en temps d'Alfons el Benigne.

Aquestes propostes polítiques reivindicatives atragueren l'adhesió de la major part de les viles i llocs rurals del país, tant del territori del reialenc com del de jurisdicció senyorial, si n'exceptuem algunes de les principals viles reials que no s'hi volgueren sumar, en particular Xàtiva, Borriana, Vila-real o Morella. Tanmateix, la noblesa, en general, defensà la causa de la Corona, encapçalada pel seu individu més prestigiós, Pere de Xèrica, senyor d'aquesta baronia i d'altres dominis als regnes de València i d'Aragó, que era llavors el governador del regne. Sols escassos membres de l'alta noblesa, com ara Berenguer de Vilaragut, senyor d'Ontinyent, Bocairent i Biar, el noble Humbert de Cruïlles i fra Dalmau de Cruïlles, comanador de l'orde de Montesa, i sobretot un sector de la cavalleria urbana de la ciutat de València, seguiren la causa unionista. Malgrat això, cal insistir, el protagonisme del moviment correspongué al patriciat burgès de la capital, el sector social més afectat per la deriva autoritària del poder reial, amb la qual féu causa comuna una part de la petita noblesa de la ciutat. La Unió representa l'afirmació política de les capes urbanes —ciutadans i homes de vila— a València i gran part del territori, ja patent vint anys abans quan la ciutat instà i obtingué del rei Alfons el Benigne la desitjada unificació foral del regne. No debades el segle XIV és considerat amb raó com el període de maduració de les institucions regnícoles valencianes.

La Corona va patir moments duríssims durant la crisi, tant a l'Aragó, com ara particularment a València. El rei fou humiliat per les victòries unionistes obtingudes contra el governador i les forces reials, el desembre de 1347, als enfrontaments de la Poble Llarga i de Bétera. I encara més després en persona, a la pri-

mavera del 1348, quan, perduts els seus efectius militars, era obligat per un avolat popular a eixir de Morvedre i traslladar-se a la capital del regne, en condicions de fet de segrestat per la Unió. Això ajuda a comprendre, en un monarca tan zelós de la seua preeminència règia, la crueltat sense precedents del càstig final de la insurrecció.

El capteniment de Catalunya en la crisi de les Unions denota un abstencionisme positiu: no implicació en la revolta, però sense renunciar a prestar suport a la monarquia. Els estaments del principat sembla que procuraren no intervenir activament en assumptes, considerats interns, dels dos regnes germans i veïns; tot i això, no es desentengueren en aquelles gravíssimes circumstàncies. Una ambaixada de catalans i mallorquins, en efecte, amb el bisbe de Tortosa —l'agustí valencià fra Bernat Oliver— al seu front, va visitar la ciutat de València el març de 1348 amb l'objectiu de cercar una avenença entre les dues posicions de la Unió i de Pere el Cerimoniós, que per dissort no va quallar. Constitueixen un fet a investigar, tanmateix, les causes profundes de l'actitud catalana, atés que costa creure que no es produïssen al país excessos autoritaris de part del poder reial en paral·lel amb els altres territoris, o que la resolució unilateral del rei en la delicada matèria de la successió al tron fos rebuda sense protestes.

A la fi, Pere el Cerimoniós reeixí a reconstituïr el partit monàrquic en Aragó; hi va ser clau assegurar la lleialtat d'un magnat que abandonà la militància primera en la causa de la Unió per a lluitar a favor del rei, Llop de Luna, gran senyor territorial tant en aquell regne com al veí valencià, on posseïa Sogorb, Benaguasil i Paterna. Alhora es reagrupaven els seus partidaris al regne de València, sempre al voltant de Pere de Xèrica, amb l'ajuda del mestre de Montesa, fra Pere de Tous. L'estiu del 1348, la batalla d'Èpila significà la caiguda de Saragossa i el final de la revolta aragonesa. Els mesos següents, i després de passar per la pèrdua de la segona muller, Elionor de Portugal, morta a Xèrica de pesta bubònica, el rei tancà el cercle damunt de València. La Unió accentuava llavors el seu radicalisme, amb l'atac a Morvedre, tornada a la causa reial, i el saqueig de la jueria de la vila, i les intervencions de càstig contra algunes posicions de senyors promonàrquics, com Ribaroja. Els elements dissidents a l'interior, així mateix, es feien callar violentament. A València, poques setmanes abans de la fi del conflicte, un ciutadà, el jurista Joan Sala, i no un cavaller com hagués estat previsible, era proclamat capità de la guerra, amb poders excepcionals.

Aïllada la Unió, amb l'exèrcit reial situat al nord del riu Túria, a l'entorn de Mislata es produí el combat decisiu. Les milícies valencianes foren destruïdes i la ciutat capitulà. Pere el Cerimoniós entrava a València el 10 de desembre de 1348. Sense dilació, començà la repressió de la revolta, d'extraordinària severitat. Aquells que escaparen de la pena capital, aplicada als dirigents i responsables principals, i de les confiscacions de béns, hagueren de pagar composicions monetàries a la Corona. Pot dir-se amb total certesa que les morts causades per la repressió de la Unió, sumades als caiguts en combat i a les nombroses baixes hu-

manes produïdes per la incidència de la pesta negra, varen determinar un visible canvi o relleu en la composició de les capes dirigents, en particular en les ciutadanes.

Les viles i poblacions que havien pertangut a la lliga foren castigades, al seu torn, amb grosses multes. En l'esfera estrictament política, el Consell de la ciutat de València va ser sotmés a un període de control sota la tutela reial, i la representació ciutadana disminuïda de forma significativa: per uns anys, el dret dels oficis a nomenar consellers municipals restà suspès, fins que més endavant, a l'època de la guerra contra Castella, va ser restablert, ben cert que reduït a la meitat.

Fins ací, la síntesi dels fets de la revolta i guerra civil de la Unió del regne de València. Un moviment de caràcter revolucionari, ja advertit pels historiadors liberals del Vuitcents, malgrat el seu desconeixement de la magnitud dels fets, puix que la investigació d'arxiu no hi havia avançat gens des dels *Anales* de Jerónimo Zurita, al segle XVI! El programa unionista, que de fet significava, més que no el restabliment del pactisme polític de la Confederació catalanoaragonesa, una forma de govern monàrquic sotmés als control del parlament, quasi republicana, va fracassar. Però, obtingué una victòria pòstuma, car el monarca, Pere el Cerimoniós, es va veure obligat a renunciar a les seues aspiracions autoritàries, sens dubte ben arrelades en les íntimes conviccions del jove i ambiciós sobirà. Les dificultats i perills, gravíssims, que hagué de superar en la conjuntura oberta poc de temps després, la del conflicte amb els castellans, forçaren el rei d'Aragó a resignar-se a una estreta dependència de la corts per tal d'obtenir els subsidis de guerra. Sense autonomia financera, la implantació d'una monarquia autoritària, segons el model de la castellana o la francesa, es revelava impossible de tot punt.

L'altre element involucrat en la contesa, la disputa successòria, oberta maldestrament fora de temps, podem dir, des de la perspectiva moderna, que va debilitar gratuïtament la monarquia, i amb ella la Confederació dels regnes. El germà únic del rei —de pare i mare—, l'infortunat Jaume d'Urgell, va morir a Barcelona a les darreries del 1347, una mort voltada de sospites d'enverinament, mai no dissipades del tot. La seua reivindicació dels drets dinàstics fou heretada, llavors, pels altres dos fills d'Alfons el Benigne, els infants Ferran i Joan, procreats del segon matrimoni reial amb la infanta Elionor, germana d'Alfons XI de Castella i Lleó —uns mig-germans amb els quals el sempre malfiat Pere el Cerimoniós no s'avingué mai de debò—, que havien assumit des del principi les reivindicacions de les Unions d'Aragó i de València. Anys a venir, els dos moriren tràgicament. Ferran fou víctima dels rezels d'Enric de Trastàmara, l'aspirant bastard al tron de Castella en el conflicte civil que l'enfrontà amb el nou rei Pere I el Cruel, que, atesa la qualitat d'eventual hereu legítim de l'infant, el veia com un rival; Enric, amb l'anuença del rei Cerimoniós, el va fer matar a espasa a Castelló de la Plana, el 1363, un dels crims polítics necessaris per a l'elevació del Trastàmara a la corona. Joan ja havia caigut, mort brutalment pel mencionat Pere el Cruel, a Bilbao, l'any 1358.

La dinastia reial de Barcelona acabaria reduïda, a banda les línies dels Aragó-Urgell, els Aragó-Gandia i els Aragó-Prades, a la descendència directa de Pere el Cerimoniós. Ell mateix de migrades condicions físiques, els seus dos fills mascles i futurs monarques, Joan I i Martí I, tampoc no heretaren una salut forta. Les crítiques conseqüències de l'extinció de la línia directa el 1410, amb la mort de Martí l'Humà, són massa conegudes.

LES CORTS DE 1348–1349

L'últim capítol de la col·lecció recull el procés de les corts de València de 1348–1349, convocades per la Corona per tal de clausurar jurídicament la revolta de la Unió.² L'abolició (rúbrica I dels furs aprovats en aquella reunió) dels privilegis dels reis Pere el Gran —del 28 de setembre de 1284— i Alfons el Franc —del 22 de setembre de 1286—, en què la ciutat de València havia fonamentat el seu dret a constituir la lliga, hi va anar unida a la seua efectiva destrucció material (rúb. VIII), a la qual el rei volgué donar un relleu particular, cerimonial o simbòlic, molt del seu gust. Els privilegis originals i altres escriptures foren tallats i cremats en la foguera que el monarca havia ordenat encendre a la sala capitular del monestir de Predicadors, seu de les corts, i les matrius d'argent dels segells —major i secret— de la Unió trencades i foses en el mateix foc, en acte públic de la sessió del dia 23 de gener del citat any 1349.

Alhora, el rei Pere proclamà la prohibició de formar unions o moviments organitzats, bé anassen contra la Corona, per part dels seus súbdits, o bé contra els senyors territorials per obra de llurs vassalls: els qui contravinguessen la severa prohibició caurien en la qualificació de traïdors, i consegüentment havien de ser castigats amb la pena de mort i confiscació de béns. Més encara, en plena excitació repressiva, les corts dictaven el manament, a qualsevol persona que posseís còpia de l'acta de constitució de la Unió i dels corresponents capítols, que estigués obligada a la seua entrega en el termini d'un mes; contràriament, li seria aplicada la pena de confiscació d'un terç dels seus béns, i, cas de no tenir propietats, de l'amputació de la llengua, *en manera que no pusca parlar* (rúb. II).

El monarca no oblidava la participació dels gremis en l'alçament, i a això es deu una altra prescripció; les juntes corporatives no podrien reunir-se sense llicència reial, o en defecte seu del governador del regne, en el benentés que no havien de tractar matèries alienes al seu ofici (rúb. III). Així mateix, fou decretada l'anul·lació de les nombroses alteracions de dominis i de béns immobles practica-

² Vid. els furs d'aquestes corts, en la seua formulació definitiva, en *Furs e ordinations fetes per los gloriosos reys de Aragó als regnicols del regne de València*, València, Lambert Palmart imp., 1482 (ed. facs.: València,

Universitat de València, 1977), sota l'epígraf *Furs feyts en la ciutat de València en lo temps de la Unió per lo molt alt senyor rey en Pere .XVIII. kalendas februaryi anno Domini .M.CCC.XLVIII.* (ed. facs.: pp. 261–267).

des de forma irregular d'ordre dels mandataris unionistes en el temps del conflicte, ensems amb la devolució de les propietats als titulars, i aquests serien indemnitzats pels perjudicis soferts (rúb.V).

Finalment, les corts aprovaren un fur dirigit tàcitament a la neutralització política de l'infant Ferran, el mig germà en qui el rei veia l'enemic natural del seu tron. En endavant, la procuració o governació del regne seria ocupada per un cavaller heretat dins del país, amb l'exclusió expressa d'*alcun infant, comte o baró*, i sempre per designació directa del sobirà (rúb. IX).

Un motiu particular d'interès del diari de les corts que s'inclou en aquesta edició, desconegut fins ara, es deu a la circumstància que constitueix el primer o més antic procés de corts conservat dels tres regnes de la Corona d'Aragó que posseïren assemblees parlamentàries, Aragó, Catalunya i València. Per part d'Aragó, el primer procés complet que ha arribat al nostre temps és els de les corts de Carinyena de 1357, custodiat (actualment perdut) a l'Arxiu de la Diputació de Saragossa.³ Pel que fa a Catalunya, les primeres corts del principat de què hi ha les actes del procés són les tingudes a Perpinyà els anys 1350-1351, també per Pere el Cerimoniós.⁴ Del regne de València, al seu torn, fins a les corts celebrades a la capital el 1354 no es coneixia la existència de processos parlamentaris.⁵

El text que conservem, fragmentat hui en dues sèries de la secció de Cancelleria de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, *Processos i Legislació*, recull el diari de les sessions, del 27 de desembre de 1348 al 3 d'abril de l'any següent, mancant-hi la darrera, la del dissabte 4 del mateix mes, quan el rei Pere va cloure l'assemblea; justament és l'única sessió que legislà en matèria civil, amb la promulgació de dos furs nous, perquè totes les anteriors es varen ocupar íntegrament de la resolució i liquidació de la Unió. El document que ens ha pervingut és un esborrany, escrit en la seua major part de mà del competent secretari reial i futur protonotari, Mateu Adrià, i per dissort deteriorat parcialment, amb algunes pèrdues de text. Estés en llatí en trenta-tres folis de paper, entenem que ofereix un especial valor, car permet copsar les vacil·lacions i correccions del redactor en alguns punts, com és propi d'aquesta classe de documents.

¶³ El ms. està dissortadament desaparegut, i n'hi ha un *Sumario* ms. de Jerónimo Blancas a la Biblioteca Universitària de Saragossa (José M.ª LACARRA, «Las Cortes de Aragón y de Navarra en el siglo XIV», *Anuario de Estudios Medievales* 7 (1970-1971) 645-652, esp. p. 648; Á. SESMA MUÑOZ, E. SARASA SÁNCHEZ, eds., *Cortes del reino de Aragón, 1357-1451. Extractos y fragmentos de procesos desaparecidos*, València, Anubar Ed., «Textos Medievales», 47, 1976). ¶⁴ Rafael CONDE, Ana HERNÁNDEZ, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA, «Fonts per a l'estudi de les Corts i els Parlaments de Catalunya. Catàleg dels proces-

sos de Corts i Parlaments», en *Les Corts a Catalunya. Actes del Congrés d'Història Institucional*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, pp. 25-61, esp. p. 28.

¶⁵ Manuel DANVILA Y COLLADO, *Investigaciones histórico-críticas acerca de las cortes y parlamentos del antiguo reino de Valencia*, tiratge a part de *Memorias de la Real Academia de la Historia*, Madrid 1905, p. 317. M.ª Rosa MUÑOZ POMER («Les assemblées médiévales de Valence et leurs actes parlementaires», *Parliaments, Estates & Representation* 28 [Londres, nov. 2008] 27-53, esp. p. 37) dona notícia de la troballa del procés de 1349 segons la nostra informació.

CRITERIS D'EDICIÓ OBSERVATS

La majoria dels documents inclosos en aquest recull estan redactats en llengua catalana, ensems amb altres molts en llatí, i menys en aragonés o castellà. Per als texts en llatí i en castellà-aragonés, hem tingut en consideració les *Normas* difoses pel *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* el 1944.⁶ Per als texts en català, les regles de la col·lecció *Els Nostres Clàssics* de l'Editorial Barcino. Per als documents medievals, amb caràcter general, les instruccions de la *Commission Internationale de Diplomatique*, acordades el 1982.⁷

Ordenem els documents cronològicament, i la data es redueix a la manera moderna. Quan l'any no es correspon amb el còmput actual, perquè l'acta segueix l'estil de l'Encarnació (o *annus Domini*) o s'ha datat per l'Era hispànica, com passa sovint en texts aragonesos, es consigna aquesta variació amb el terme *Enc.* o *Era* entre parèntesis. La secció de Cancelleria Reial, tant de l'Arxiu de la Corona d'Aragó com del del Regne de València, la més utilitzada, s'indica per la sigla *C.*

Totes les abreviatures van desenvolupades. En els noms de persona, tanmateix, es transcriu la part abreviada entre parèntesis: B(ernat), A(rnau), per tal de preservar la possibilitat d'una interpretació alternativa.

Les llacunes del text, causades generalment per l'acció dels insectes, es reconstrueixen, sempre que es pot, entre claudàtors []; si es deuen a altres causes (taca, esgarrany, forat), es fa constar en nota al peu. En canvi, els mots o expressions faltants per oblit o descua de l'escrivà, si poden ser restituïts amb garantia, van tancats entre parèntesis redons. De la mateixa forma es consignen les indicacions de caràcter intern, en cursiva, com ara (*blanc*), (*sic*), (*signe*) o (*creu*).

Indiquem en nota els accidents o correccions que presenta el text, en consideració al seu possible interès històric —en particular quan es tracta d'un esborrany— o filològic. En el cas d'una esmena feta pel mateix escrivà, s'assenyala el mot definitiu en cursiva, i tot seguit, clos entre cometes, el terme substituït, amb la sigla *corr.* (corregit).

Hom ha normalitzat l'ús de les majúscules, així com les lletres *i/j*, *u/v* i *ç/c*, segons la seua funció, i es fan servir l'apòstrof, el guionet i el punt volat, aquest darrer quan l'elisió d'una vocal no es produeix en la llengua moderna. Quant a l'accentuació, s'ha seguit el criteri d'unificar els documents, tot i procedir de diferents territoris del domini lingüístic, sota la norma del català oriental.

★ ★ ★

¶⁶ *Normas de transcripción y edición de textos y documentos*, Madrid, Escuela de Estudios Medievales, CSIC, 1944. ¶⁷ «Travaux préliminaires de la Commission Internationale de Diplomatique et de la Commission Internationale de Sigillographie pour

une normalisation internationale des éditions de documents et un Vocabulaire international de la Diplomatique et de la Sigillographie», *Folia Caesaraugustana. 1*, Saragossa, Inst. Fernando el Católico, 1984, amb presentació de Robert-H. Bautier.

Per acabar, ens resta agrair de cor l'acollida que hem rebut del Servei de Publicacions de la Universitat de València i el patrocini de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, institucions que han volgut col·laborar per fer possible que la present col·lecció documental pogués arribar a la impremta.

M. R. L.

València, febrer de 2013

TAULA D'ABREVIATURES UTILITZADES

- ACA Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.
AMV Arxiu Històric Municipal de València.
ARV Arxiu del Regne de València.
BRAH Biblioteca de la Real Academia de la Historia, Madrid.
C *Cancelleria Reial.*
CRD *Cartes Reials Diplomàtiques.*
CoDoIn. ACA *Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón,*
de P. i M. de Bofarull.
corr. corregit.
DCVB *Diccionari Català-Valencià-Balear,* d'Alcover i Moll.
Enc. Any de l'Encarnació.
Era Era Hispànica.
GEC *Gran Enciclopèdia Catalana.*
MC *Manuale de Consells i Establiments.*
orig. original.
reg. registre.
rúb. rúbrica.
t. m. terme municipal.

*Diplomatari de la Unió
del Regne de València*

1. UNA FISCALITAT REIAL ONEROSA. LES FRICCIONS ENTRE ELS CIUTADANS I ELS NOBLES I CAVALLERS (1345-1347)

1.

1345, maig 24. València.

Després d'haver acordat el Consell de la ciutat de València la imposició d'una taxa, en préstec, de 5 a 100 sous sobre els béns dels veïns, per tal de descarregar els deutes municipals, els nobles i cavallers, que se'n diuen exempts, han obtingut del governador del regne la suspensió d'aquella, enmig de la disputa per les contribucions veïnals. La ciutat nomena una comissió per a actuar en la controvèrsia.

AMV, MC A-5, fols. 9r-12r.

Die martis intitulata .IX. kalendas iunii anno Domini .M.°CCC.°XL.° quinto, fon appellat e ajustat consell en la sala de la Cort de València, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la dita ciutat. En lo qual consell foren los jurats e prohòmens dejús nomenats:

En Jacme March, en Jacme d'Orrit, en Johan Bonffill, en Jacme de Gines-tar, jurats.

.....¹

¶¹ Segueix la llista dels consellers presents. Sols hi són els jurats ciutadans; pels cavallers i

generosos, ho eren Guiot de Xanaveires i Pere Sanxis d'Oblites.

¶^{11r} En lo qual consell fon proposat per los jurats que, com per ordenació feta per lo consell de la ciutat .X.º kalendas martii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º quarto fossen elets certs prohòmens de la ciutat per tractar ensemps ab los jurats, ço és, ab los cavallers e generoses, per tolre e gitar de carrera los contrasts e dissensions que eren entre la ciutat, d'una part, e los dits cavallers e generoses, de l'altra, e que de ço que ab aquells haurien tractat feessen relació al consell. E enaprés, per rahó de una ordenació o estatut fet per lo consell que préstech fos fet de .C. solidos tro en .V., e que cascú fos tatxat què poria prestar, lo qual préstech era necessari a pagar los deutes de la ciutat, com lo preu de les imposicions de la dita ciutat, les quals foren venudes a cert temps, no y abastàs; e les quals tatxacions tan solament adonchs foren fetes dels ciutadans e vehins de la ciutat, e no dels nobles, cavallers e generoses habitants en aquella e en son terme, los quals per furs e privilegis e usança antiga devien ésser tatxats en lo dit préstech, com hi sien obligats e d'açò sia la dita ciutat en possessió notòria e manifesta; e ab carta pública, per part de la dita ciutat, fossen requests los dits nobles e generoses que ab los jurats e alguns prohòmens ensemps tatxassen si eleys e los altres lurs consemblants què porien prestar, a pagar los deutes de la ciutat, la qual cosa fer recusaren e contradigueren, e en contumàcia lur e fadiga fossen enaprés tatxats per los jurats e alguns altres prohòmens de la ciutat. ¶^{11v} E, jassie que per los collidors assignats a demanar los dits préstechs ne fossen requests, no han volgut pagar, al·legants que no·n són tenguts; e a instància lur, per part de l'honrat lochtinent de governador sia feyta seqüestració e inibició, sots certa pena, injustament, salva sa honor, perturban la dita ciutat en la dita possessió notòria, de la qual seqüestració e inibició per part de la dita ciutat és estat apel·lat. Per tal, los dits jurats dixeren què plahie al consell ésser fort sobre les dites coses.

E com moltes rahons fossen dites e rahonades, finalment lo consell acordà e tench per bé que los jurats, a lur bona coneguda, elegen certs prohòmens de la ciutat qui vegen e reconeguen breument per qual manera porà ésser procehit e enantat en los dits affers per justícia, en manera que a la ciutat no sia fet alcun prejuhí o lesió en son dret, e los quals prohòmens elegidors semblantment hagen plen poder de tractar e rahonar per part de la dita ciutat, ço és, ab los dits nobles, cavallers e generoses, sobre los dits affers e altres, a bé de la cosa pública. E enaprés, que de ço que hauran tractat e rahonat facen relació al consell, lo qual farà sobre los dits affers tota hora ço que serà justícia e egualtat.

Los quals prohòmens foren elets per los dits jurats e après nomenats en lo dit consell, segons que's segueyx:

¶ ^{12r} En Jacme Scrivà,	En Bernat de Camós,
En Guerau Çaffont,	En Bernat Suau,
En Bernat Sunyer,	En P(ere) Belluga,
En Domingo Eymerich,	En Jacme Ricard,
En Johan Calvo,	En Berenguer Dezpuig,

En Bernat Redon,
En Domingo Marrades,
En Bernat Comte,
En Berthomeu Çaranyó,
En Benavé de Benviure,
En Guillem d'Espígol,

En Guillem Rabaça,
En Simonet de Rabinats,
En P(ere) Roig, spaer,
En P(ere) Samisay,
En Guillem Gençor,
En Berthomeu de la Cambra.

2.

1345, setembre 20. València.

La ciutat de València i la vila de Xàtiva, a proposta d'aquesta, acorden constituir una unió, a la qual podran adherir-se les altres viles del regne, contra els nobles i cavallers del país, que ja han fet el mateix, per causa de l'oposició de la noblesa a les contribucions veïnals.

El Consell n'ha fet una missatgeria de protesta al rei, a Perpinyà.

AMV, MC A-5, fols. 82r-83v.

Die martis intitulata .XII.º kalendas octobris anno Domini .M.ºCCC.ºXLV.º, fon appellat e ajustat consell ab crida pública e ab albarans en la sala de la Cort de València. En lo qual consell foren los jurats e prohòmens dejús nomenats:

En Johan Bonfill,

En Jacme de Ginestar, jurats.

En Berthomeu Çaranyó,

En Johan Sala, lochtinents de jurats.

.....²

¶^{83r} ...En lo qual consell fon proposat per los jurats que part de la vila de Xàtiva, per los missatgers d'aquella, és estat recomptat als dits jurats que, com qüestió e contrast sia entre los cavallers e generoses domiciliats en la ciutat e havents béns en lo terme d'aquella, d'una part, e los ciutadans, de l'altra, per rahó de les contribucions vehinals, (e) semblantment sie qüestió entre los cavallers e generoses domiciliats en la vila de Xàtiva e havents béns en lo terme d'aquella, d'una part, e los vehins de la dita vila, de l'altra, per les contribucions vehinals, los quals misatgers part de la dita vila requeriren los dits jurats que fos feta unió per la ciutat ab la dita vila en defendre furs e privilegis, e encara ab les altres viles reals del regne, majorment com tots los nobles, cavallers e generoses del regne hagen ¶^{83v} feta unió entre ells contra la dita ciutat e viles. Per tal, lo dit consell acordà e tench per bé que unitat sia feta entre la ciutat e la dita vila de Xàtiva,

¶² Segueixen els consellers assistents, amb l'absència dels dos jurats cavallers i dels consellers

de l'estament militar. Ometrem aquesta relació, generalment llarga, en les actes del Consell.

que ho ha request segons que dit és, e ab les altres viles del regne, si u requieren, en defendre furs e privilegis.

En lo qual consell, constituïts personalment los honrats en Johan Calvo e en Bernat Sunyer, misatgers de la ciutat, ensemps ab los honrats en Jacme March e en Jacme d'Orrit, trameses al senyor rey a Perpenyà, specialment per lo contrast que és entre los cavallers e ciutadans, per rahó de les contribucions vehinals, e feren relació en lo dit consell de la dita lur misatgeria.³

3.

1345, octubre 27. València.

El Consell de València, en ocasió de remetre al rei les condicions per a participar en la formació d'una armada [contra els genovesos], es plany del gran endeutament de la ciutat, causat pels donatius fets a la corona i per les males collites, i de l'opressió fiscal que suporta el poble.

AMV, MC A-5, fols. 103r-104v.

Die iovis, intitulata .VI.º kalendas novembris, anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º quinto, fon apellat e ajustat consell en la sala de la Cort, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers e generoses com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los jurats e prohòmens dejús scrits:

En Jacme d'Orrit,
En P(ere) Sànxix d'Oblites,
En Johan Bonfill,
En Jacme de Genestar, jurats.

.....
||^{104r} En lo qual consell foren lests los capítols infrasegüents, los quals los prohòmens deputats per lo consell ordenaren e tengren per bons:

«Molt excel·lent príncep e senyor.

Los jurats e el consell de la vostra ciutat de València han vists e regoneguts los capítols a ells trameses sobre lo feyt de la armada per vós, senyor, per custòdia de la mar, a certes universitats vostres demanada, los quals capítols los misatgers de les dites ciutats, axí com a persones singulars, posaren en alcun estament, als quals vós, senyor, resposés segons que a vostra altea plagué.

¶³ La resta, en blanc.

Ara, senyor, los dits jurats e consell, no esguardan los grans càrrechs dels deutes que són obligats pagar, ni esguardan les grans opressions que lo poble soffer, per rahó de moltes e grans ¶^{104v} imposicions que paguen per rahó de diverses ajudes a vós, senyor, feytes en tepms (*sic*) passats, e la falta dels splets, que són fallats .IIII. ayns ha, mas solament desigan la honor de la vostra real corona ésser conservada e augmentada, e la vostra neccessitat, armaran en la forma següent, sots les maneres e condicions dejús contengudes e no en altra manera:

Primerament...»⁴

4.

1345, desembre 1. Girona.

Carta credencial de Pere el Cerimoniós al Consell de València, a favor de Joan Ferrandis Munyós, mestre racional, i de Berenguer de Codinachs, escrivà de ració de la reina, enviats a la ciutat per tal de solventar el conflicte que enfronta els nobles i cavallers amb els ciutadans, per motiu del pagament de les contribucions veïnals.

AMV, MC A-5, fols. 126v-127r.

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, salutem et dilectionem. Cum nos, affectantes quam plurimum ut dissencioni seu controversie existenti inter universitatem dicte civitatis, ex parte una, et nobiles et milites ac generosos civitatis et regni eiusdem, finis debitus imponatur, et per consequens utrinque amor et concordia, sicut expedit, consolidentur seu etiam confirmentur, et ea de causa dilectos nostros Iohannem Ferdinandi Munionis, legum doctorem, consiliarium et magistrum rationalem curie nostre, et Berengarium de Codinachs, scriptorem portionis illustris Marie, regine Aragonum, consortis nostre karissime, de intentione nostra super premissis duxerimus informandos, idcirco eorum relatibus fidem poteritis credulam adhibere. Volentes ut sicuti bonum statum atque tranquillum dicte civitatis ac regni et incolarum eorundem cupitis augmentari et contrarium evitari, ea que dicti nuntii nostri, pro nostra parte, vobis exposuerint efectualiter impleatis, et hoc aliquatenus non mutetis; et habebimus illud gratum, et de contrario, displicentiam procul dubio sumerimus. ¶^{127r} Nam premeditari potestis quantum nobis cordi existit quod dictum regnum, veluti per predecesores nostros a manibus paganorum ereptum, in statu permaneat pacifficho et tranquillo. Data Gerunde, kalendas decembris anno Domini millesimo .CCC.º quadragesimo quinto. Rex P(etrus).

¶⁴ Aprovats els capítols, el Consell acorda (f. 106r) remetre'ls al jurat Jaume March, traslladat a Perpinyà, que els presentarà al rei.

5.

1346, gener 12. València.

Acord del Consell de València de posar en peu de guerra la host de la ciutat, per a eixir, si calgués, contra els senyors de viles i castells que perturben els drets d'emprius i de pastures pertanyents per privilegi a la capital. En aquesta ocasió, ha provocat el conflicte l'expulsió violenta d'uns ramaders valencians per l'alcaid del lloc de Tous, al qual els jurats demanaran responsabilitats.

AMV, MC A-5, fols. 134r-135v.

Die iovis, intitulata .II.º idus ianuarii anno Domini millesimo .CCC.º quadragésimo quinto, fon apellat e justat consell en la sala de la Cort, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers e generoses com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los jurats e prohòmens dejús scrits:

En Jacme March,
En P(ere) Sànxix d'Oblites,
En Johan Bonfill, jurats.

.....
||^{135v} ...Encara fon proposat en lo dit consell per alguns vehins de la dita ciutat que com ells, ab lurs cabanes de bestiar, fossen en lo terme de Tous,⁵ per ço cor aquí pasturaven, foren-los penyorats alcunes cabeces de bestiar, e enaprés los cremaren los bresquils, per què moriren cabrits e corders del dit bestiar, e corregueren e malmenaren e gitaren de tot lo terme lo dit bestiar.

Per tal, lo dit consell acordà e tenc per bé que los jurats, ab alguns prohòmens, vagen al terme de Tous, e que facen tornar aquí e pasturar los dits bestiar; e que demanen a l'alcayt de Tous tot lo dan e l'interesse. En altra manera, que protesten del dret de la dita ciutat.

E encontinent fon manada fer la crida següent:

«Ara ojats què us fan saber los justícies, jurats e prohòmens de la ciutat: que com alguns senyors de viles e de castells s'esforcen de perturbar los vehins de la dita ciutat en la possessió en què son de erbejar e lenyar e d'altres aemprius, contra furs e privilegis e libertats de la ciutat e longa usança e antiga, per tal vos fan saber que tothom a cavall e a peu, ab vostres armes, siats aparellats de seguir la senyera, per defendre los dits furs e privilegis e libertats e possessió de la ciutat, tota hora que'n serets requests.»

¶⁵ El lloc era senyoriu de Pere Sabata, cavaller, després un dels dirigents de la Unió.

6.

1346, juliol 7. València.

El Consell de València pren l'acord de taxar els béns dels veïns de la ciutat que puguen contribuir en un mínim d'una mealla (mig diner) diària, amb la finalitat de redimir els impostos municipals dels arrendataris i suprimir-los tot seguit, considerant que és excessiva la pressió fiscal suportada per la població més modesta.

Igualment, el Consell envia un missatger al rei, en protesta del poder abusiu conferit a l'òïdor reial Pere de Ciutadella, i per demanar la suavització de la repressió contra la usura.

AMV, MC A-6, fols. 34r-37v.

Die veneris nonas iulii anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º sexto, fon appellat e ajustat consell en la sala de la Cort de València, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la dita ciutat. En lo qual consell foren los jurats e prohòmens dejús nomenats:

En Ramon Costa,
En Guerau del Bosch,
En Romeu d'Oblites,
En Bernat Comte,
En G(uillem) d'Espígol,
En Jacme Ricart, jurats.

.....

¶^{35r} ...En⁶ lo qual consell fon proposat per una bona persona que en lo consell tengut dimercres .XXVIII. dies del mes de juyn proppassat fon ordenat que los jurats, ab alguns prohòmens per ells elets en lo dit dia, tractassen e encercassen alguns bons affers, los quals ladonchs *ex causa* no's podien manifestar ne divulgar, jatsse que toquassen gran bé e profit de la cosa pública, los quals affers han tractat e encercats e són aquests.

Ço és, que com les gents porten e sofiren grans càrrechs per les imposicions, les quals coses són en offensa e desplaer de Déu e en gran ¶^{35v} dan e pijo-rament de la cosa pública, e fundades en gran injustícia, majorment com les dites imposicions sien entroduytes e posades per pagar los deutes deguts per la ciutat, per dons feyts al senyor rey e per messions neccessàries a la universitat d'aquella, als quals deutes de rahó e de egualtat no són tenguts ne obligats persones pobres e miserables, per indigència que han de béns temporals, ne persones estranyes, que bo seria que totes les persones de la ciutat e dels lochs de la sua contribució fossen escrites aquelles que porien pagar quada dia mealla, e d'aquí enssús, e, can seria scrit e fet lo nombre d'aquelles e tatxat cascú què pot pagar cascun dia, se-

¶⁶ Al marge esquerre: *De tractatu expellendarum impositionum.*

rien fets centenars e deenes, e'naxí collir s'i à la dita tatxació. Emperò, ans que's collís, regonexeria hom què és degut als compradors de les imposicions per los temps esdevenidors e assignaria hom a aquells ço que'ls és degut, ab aquell interès que's poria hom ab ells [co]nvenir, a pagar de mes en mes o d'altra manera. E que encontinent totes les imp[os]icions serien levades.

Per tal, lo dit Consell acordà e tench per bé que lo nombre de les dites persones sie scrit per alcunes bones persones per los jurats elegidores, de cascuna parròquia e dels lochs de la contribució de la ciutat, e, encara, que sia escrit lo nombre dels cavallers ^{¶36r} e generoses habitants en la dita ciutat e terme de aquella. E, can totes les dites persones seran scrites, sabut lo nombre d'aquelles, seran tatxades pagar, lo qui meyns pagarà mealla, e d'aquí ensús, cascun dia; e a açò a cullir per centenars e deenes sien assignades bones persones per los jurats. Emperò, enans que⁷ col·lecta se face, tractar-se ha per los jurats ensemps ab alcunes bones persones elegidores, ço és, ab los compradors de les dites imposicions, avinença e composició sobre aquella quantitat que han a cobrar del preu per lo qual compraren les imposicions de la ciutat e dels lochs de la sua contribució a .VI. ayns .IIII. meses, e del guayn o interesse que'ls pertanyeria, encercant, tro de ço que'ls romandria a pagar fossen plenerament satisfeyts e entegrats, als (*sic*) fos feta paga *pro rata* de mes en mes, segons que exiria de la col·lecta de la dita tatxació. Per la qual manera se diu que remouria hom totes imposicions e que sobraria encara, pagades totes coses, a la ciutat, de què's poria comprar renda per casc (*sic*)⁸ cascuns anys les messions ordinàries, e serie gran profit de la cosa pública e aleujament de la major part del càrrech d'aquella.

E encontinent los dits jurats elegiren los prohòmens dejús scrits, que scriuen lo nombre de les persones de les parròquies de la ciutat e dels lochs de la contribució d'aquella, segons que's segueix:

^{¶36v} Primerament, de la parròquia de Sent P(ere) de la Seu, en G(uillem) Cesartigues, en P(ere) Samisay.

De Sent Thomàs, en G(uillem) Guasch, notari, en G(uillem) Barberà.

De Sent Andreu, en Michel de Cascant, en Michel Moollà (*sic*).

De Sent Martí, dins la ciutat, en Berenguer Gizbert, en P(ere) Vives.

De Sent Martí, fora la ciutat (*blanc*).

De Senta Katerina, dins la ciutat, en G(uillem) Senan, en Bernat de Vich.

De Senta Katerina, fora la ciutat, en Johan Castellar, en Jacme Fenollosa.

De Sent Nicolau, en Michel Gastó, en P(ere) Dezc Castell.

De Sent Berthomeu, en P(ere) de Vich, en P(ere) de Pàmies.

De Sent Lorenç (*blanc*).⁹

¶⁷ *que's* a l'orig. ¶⁸ Hi manca el verb (=pagar...).

¶⁹ Hi ha un espai en blanc, car falten les parrò-

quies urbanes del Salvador, de Sant Esteve, de Sant Joan del Mercat i de Santa Creu de Roteros.

‖^{37r} Encara fon ordenat e tengut per bé en lo dit consell que los jurats eligen una bona persona per anar al senyor rey, per .III. coses. La .I.^a, per revocar les comissions d'en P(ere) de Ciutadella, oïdor de la cort del senyor rey, les quals comprenen en si generalitat de proceses, e en gran partida és tolt la juredicció al justícia de la ciutat en lo criminal. L'altra rahó, és per empetrar ab lo dit senyor rey remissió de la pena imposada a aquells qui dins .X. jorns no haurien manifestat als comissaris del senyor rey e del senyor bisbe los contractes usuraris o feyts en frau de usures. La terça, que, per ço que feyt és o's farà tro lo senyor rey hi haja provehit, no sia lesió ne prejuhí dels furs o privilegis de la ciutat.

Ítem, lo dit consell ordenà e establí que lo síndich de la ciutat manifest e notiffich als dits comissaris elets sobre lo feyt de usures, e encara deman ab acabament totes quantitats degudes per qualsevol persones a la universitat de la dita ciutat per usures, ‖^{37v} per los contractes de manleutes fetes per la ciutat a ses necessitats o en frau de usures, de .X. anys a ençà, segons la crida feyta de part del dit senyor rey, protestan, emperò, lo dit síndich que per rahó de la dita manifestació o notificació no sia fet perjudici o lesió alcuna a furs ne privilegis de la dita ciutat, com allò face e entene a fer per temor de les penes apposades en la dita crida. Volch encara lo dit consell que les dites coses puxen ésser corregides e esmenades de consell dels advocats de la ciutat, no mudada la substància.

2. UNA CRISI SUCCESSÒRIA PROVOCADA, DINS D'UNA POLÍTICA REIAL AUTORITÀRIA (FEBRER-MAIG 1347)

7.

1347, febrer 14. València.

El rei Pere el Cerimoniós reprén amb amenaces el seu germà, l'infant Jaume, comte d'Urgell, que s'ha traslladat, contra les ordres d'aquell, a Aragó, i ha protestat de la designació de la infanta Constança com a successora al tron.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 166r-v.

Lo rey d'Aragó.

Car frare. [B]é sa[be]ts en qual manera parlam ab vós fraternalment e amigable e axí c[o]m a senyor, manants a vós que en alcunes de la nostres ciutats ne l[och]s no es[tigué]ssets ne conversàssets, tro que haguéssets mo[st]rades vostres [ra]hons les qual[s] entenets haver contra la primogenitura o suc[c]essió d[e] la al]ta infanta dona C[on]stança, f[i]lla nostra primogènita, [o] altra primogènita, per

part de la qual és affermat [e]lla haver successió en los r[e]gnes, comtat[s e] terres nostres après nost[r]es d[i]es en cas, ço que Déus no v[u]lla, que convengué[s] nós passar d'aquesta vi[d]a sens fills mascles. E a[r]ja hav[e]m entès que'l dit manam[e]n[t] no contrastant, vos sots anat en lo regne d'A[ra]g[ó ...]t[...] ||^{166v} manament [... ..] ¹⁰ vós protestats dels [... ..] coses lo dit nostre manament [... ..]·ns covenega en altra manera provehir, ço qui·ns seria fort greu. *Data* en València, sots[s] nostre s[e]gell secret, a .XIII. dies anats del mes de febrer en l'any de nostre Senyor .M.CCC.X[L]VII. *Rex P(etr)us*.

A l'[alt in]fant en Jacm[e], comte d'Urgell e veçcomte d'Àger, car frare nostre.

8.

1347, març 21. València, al palau del Real.

Jurament i homenatge, davant del rei, de Pere de Xèrica, governador del regne de València, de tenir el seu càrrec per la infanta Constança, i de defensar el seu dret de successió dels contraris. Amb la mateixa fórmula juraran els oficials reials que han estat novament nomenats, com ell.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/6, fol. 5r.

Sub hac forma sunt iuramenta officialium illorum, videlicet, quibus noviter comittentur officia.

Noverint universi quod ego, Petrus, dominus de Exerica, recognoscens et considerans vos, excellentissimum ac magnificum principem et dominum dominum Petrum, Dei gratia regem Aragonum, etc., comississe michi officium gubernationis regni Valentie sub hac forma, videlicet, quod ego ten[e]am ipsum pro inclita infantissa domina Constantia, primogenita vestra, cui successio regnorum et terrarum vestrarum ratione sue primogeniture noscitur pertinere in casu, videlicet, quo vos, dictus dominus rex, sine filio vel filiis masculis legitimis ab luce migrari contingeret, quod Deus propter sui misericordiam avertat, ex hiis iuro ad dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia, manibus meis tacta, et homagium ore et manibus comendatum facio vobis, dicto domino regi, presenti et huiusmodi iura[me]ntum et homagium recipienti, quod dictum officium gubernationis regni Valentie per vos michi comissum tenebo pro inclita infanta Constantia, primogenita vestra et in regnis, comittatibus et terris vestris, si vos sine filiis [mascu]lis mori contingeret, quod absit, successura, et quod casu predicto

¶¹⁰ Fragment esborrat per la humitat, com els dos següents.
Les altres pèrdues es deuen a la corca.

quo sine liberis masculis decesseritis ut prefertur, ego cum toto posse meo, quod habeo per me vel ratione dicti officii, iuvabo et pro toto posse meo deffendam dictam dominam Constantiam in successione predicta, et eius tutorem vel curatorem per vos assignatum vel assignandum eidem, contra omnes qui in successione dictorum regnorum et terrarum eam vellent quomodolibet impedire. In cuius rei testimonium dictus dominus rex de predictis mandavit fieri unum vel plura publica instrumenta eiusdem tenoris et data per me, notarium infrascriptum. Quod est actum in Regali domini regis Valentie, die intitulata duodecimo kalendas aprilis anno Domini .M.°CCC.°XL.° sexto.

Sunt inde testes ad predicta presentes nobilis Petrus de Fenolletto, vicecomes Insule, nobilis Gondisalvus Didaci de Arenosio, Petrus de Montecatheno, amirantus, Rodericus Didaci, vicecancellarius, Iohannes Ferdinandi Munionis, magister rationalis, legum doctores, Iacobus Rubei, thesaurarius, et plures alii consilarii dicti domini regis.

9.

1347, març 24. València, al palau del Real.

Jurament i homenatge que han de prestar al rei i a la infanta primogènita Constança els alcaids dels castells reials. Es comprometen, en cas de mort del monarca sense descendència masculina, a tenir-los a Costum d'Espanya en nom de l'hereua, a restituir-los a ella si els és manat i a recolzar-la contra els seus oponents. En aquest cas, jura Llop Álvarez de Espejo, alcaid del castell del Poyo, al terme d'Alpont.

ACA, C, Processos, llig. 116/6, fol. 2r-v.

Sub hac forma debent iurare alcaydi castrorum qui iam tenent castra, et effectus iuramenti est similis de aliis alcaidis quibus noviter comituntur.

Noviter universi quod, constituto ante presentiam regie magestatis excellentissimi ac magnifici principis et domini domini Petri, Dei gratia regis Aragonum, etc. (*blanc*),¹¹ alcaydus castrum de (*blanc*),¹² idem dominus rex exposuit eidem alcaido quod, cum successio regnorum et terrarum suarum de iure politico pariter et humano pertineat inclite infantisse Constantie, primogenite sue, ratione sue primogeniture, si casus accideret, quod Deus propter sui misericordiam avertat, quod sine filiis masculis legitimis contingeret eundem debitum persolvere naturale, et propterea vellet quod subditi eius, et potissime alcaydi castrorum suorum, subscripta facerent iuramenta et homagium. Idcirco, dictus alcaydus (dixit) per tres vices hec verba:

¶¹¹ Ratllat: *Lupus Alvari de Espejo, miles.* ¶¹² Ratllat: *Poyo.*

—*Senyor, si en lo cas damunt dit, ço que Déus no vulla, que vos covenga morir sens fills mascles legítims, et yo ret lo castell damunt dit a la dita senyora infanta o a ltra primogènita vostra, zhavets mi, ara per lavors et lavors per ara, per quiti et per absolt de tot homenatge, sacrament et naturalia en los quals per lo dit castell vos són tengut?*

Qui dominus rex dixit per tres vices *que oc*, et placebat quod castrum ipsum teneret ut inferius continetur. Quibus sic habitis et dictis, idem alcaydus fecit iuramentum et homagium in hac forma:

Ego, (*blanc*),¹³ alcaydus castri de (*blanc*)¹⁴ predictus, de certa scientia et consulte iuro ad dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia, manibus meis corporaliter tacta, et homagium ore et manibus commendatum facio vobis, dicto domino regi, nomine vestro et nomine etiam dicte domine infantisse emancipate, vel alie vestre primogenite, in casu predicto, quorum virtute promitto vobis, dicto domino regi, presenti, et dicte domine infantisse, seu alie vestre primogenite, et scriptori et notario infrascripto, tanquam publice persone, hec a me, nomine dicte domine infantisse seu aliter dicte vestre primogenite, de vestro mandato expresso stipulanti et recipienti, quod dictum castrum de (*blanc*) tenebo pro vobis, dicto domino rege, dum vixeritis et eum michi dimisseritis, et post dies vestros, si absque filiis masculis vestris ex legitimo matrimonio et carnali copula procreatis vos mori contingeret, quod absit, pro inclita domina infantissa Constantia, primogenita vestra, vel illa ex filiabus vestris que tempore mortis vestre erit vestra primogenita, et pro ipsius tutore vel curatore que in testamento vel aliter sibi duxeritis assignandum, promitto ipsum tenere et custodire legaliter, fideliter atque bene, ad consuetudinem Ispanie, et ipsum castrum vobis cum mandaveritis, aut dicte infantisse vel eius tutore in dicto casu, restituere promitto absque aliqua dilatione, imaginatione vel fraude. Et nichilominus, cum toto posse meo, iuvabo (et) deffendam dictam dominam infantissam Constantiam, vel aliam dicto casu vobis primogenitam, in successione predicta, ¶^{2v} et eius tutorem vel curatorem predictum, contra omnes qui in successione dictorum regnorum et terrarum eam vellent quomodolibet impedire. In cuius rei testimonium idem dominus rex mandavit fieri de predictis unum et plura publica instrumenta eiusdem tenoris, data per notarium infrascriptum. Quod est actum in palatio regio Valentie, die intitulata nono kalendas aprilis, anno Domini millesimo .CCC.°XL.° sexto.

Sunt inde testes ad hec presentes nobilis Petrus, dominus de Exerica, nobilis Ademarius de Mosseto, nobilis Petrus de Montecatheno, amirantus, nobilis Philipus de Castro et Galcerandus de Bellopodio, maiordomus, et plures alii nobiles et milites.

¶¹³ *Id. ut supra.*

¶¹⁴ *Id.*

10.

1347, març 28. València.

Pere el Cerimoniós comunica a Miquel de Gurrea, governador d'Osca, els canvis operats en el govern del regne de València, la destitució de l'infant Jaume d'Urgell i els poders conferits a la primogènita Constança.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 164v.

El rey d'Aragón.

F[é]mosvos a saber que nos [ha]n dicho que us havían dad[o] a entender que nos querríamos revocar las go[ver]naciones, por [...] sab[e]r [que] nos no havem[o]s ren innovado en las [g]overnaciones, excep[ta]do [q]ue havemos de la[s] dos gobernacione[s] de regno de Valencia feyta una, e aquella comendada al n[ob]le e [a]mado don Pedro, senyor de Exéricha, consellero nuestro. Es empero verdat que ha[v]emo[s] re[vo]cada la go[v]ernación del infant don Jayme, muy caro hermano nuestro, [e] que des[...] l[a]s gover[na]ciones e los otros officios e los c[a]stiellos se [...] por [l'a]lta inf[an]t[ia] dona [Con]stança, muy cara primogénita nuestra, o por aquell[a que] sería nuest[r]a primog[é]n[ita], en caso, [...Di]os no quiera, que nos muriésemos menos de fillo m[asc]lo heredero. [...] así, [n]otificán[do]vos aquesto, vos mandamos que en el officio de la gobernación a vos [c]omandado vos hayades bi[e]n e diligentm[ent ...] havedes bien acustumad[o], en manera que'n [p]odades sier por [n]os lo[ado] de dil[igenci]a. *Data* en Valencia, [diu]s nuestro si[e]llo secret[o], .XXV]III. d[i]as andados del mes de março en el anyo de [nuestro S]enyor .M.CCC.[XLVII].

Dominus rex mandavit Matheo [Adr]jiani.

[... ..] Michel de [G]orrea, g[ove]rnador de [H]uesca.

11.

1347, abril 11. València, al palau del Real.

Resposta dels jurats i consell de València a les lletres del rei Pere i de la infanta Constança, on els comuniquen la prelació d'aquesta en la successió a la corona, segons el dictamen donat per una assemblea de juristes, i insten l'adhesió de la ciutat als seus drets. Difereixen la resolució del problema al temps que es produeixa de fet la vacant del tron, i proclamen el seu acatament a qui siga degut.

AMV, *Apèndix de Notals*, z-1, mà 3^a, s. fol. (6r-9v).¹⁵

¶ ¹⁵ Al mateix Arxiu, MC A-6, ff. 144r-145v, hi ha una altra còpia, sols de les dues cartes i les respostes, menys correcta que la que reproduïm.

Noverint universi quod die mercurii intitulata tertio idus aprilis, anno Domini .M.°CCC.° quadragesimo septimo, constituti in presentia excellentissimi ac magnifici principis domini Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitis Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, venerabiles Romeus d'Oblites, Geraldus de Bosco, Bernardus Comitum, Guillelmus d'Espígol et Iacobus Ricardi, iurati civitatis Valentie, Iacobus Castellani, Iacobus d'Esplugues, Guillelmus Gastoni, milites, Raymundus de Rivosicco, Franciscus Esquer-
 ra, Petrus Çabata, Petrus de Boil, Mateus Lançol, Guillelmus de Pertusa, Iacobus Scribe, Bernardus Sunyerii, Bernardus de Camós, Bernardus Redon, Guillelmus de Magencosa, Dominicus Marrades, Guillelmus Masconi, Salvator de Liumanya, Berengarius de Podio, Michael Martorelli, Guillelmus Caneri, Iacobus Feliu, Berengarius de Ripullo, Bartholomeus Segarra, legum doctor, Arnaldus Scribe, Iacobus de Tamarito, Iohannes Sala et Bartholomeus de Caneto, iurisperiti, Berengarius de Tapioles, Bernardus de Sentboy, Petrus Malet, Antonius Cartallà, Petrus de Seta, Guillelmus Gençor, Franceschus Foch, Iacobus de Fonte, Iohannes de Solanes, Guillelmus Rabaça, Bernardus Degà, Petrus Samisay, Guillelmus Juncar, Guillelmus Ballistarii, Bonanatus Iohannis et Petrus Palomerii, deputati ad hec per consilium civitatis, et presentarunt eidem domino regi et per nos, scriptorem et notarium infrascriptos, legi fecerunt coram ipso domino quandam responsionem, continentie sequentis:

«Senyor molt excel·lent.

La vostra carta havem reebuda ab deguda reverència, la tenor de la qual s'és aytal:

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus suis iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, salutem et dilectionem. Quia interest sapientis precavere futuris et, quanto reges et principes regnorum et terrarum et vasallorum potentia ceteros antecellunt, tanto magis spectat ad eos scire quis, ex clara eorum ortus propagine, in suo ¶^{6v} regali dominio, iure primogeniture, succedat in predictis, ideo nos, desiderantes, dum ab alto nobis vita conceditur, sic salubriter et caute providere quod absque anime nostri discrimine et conscientie lesione possemus regnis et terris quibus, actore Domino, presidemus successorem legitimum declarare ac habitantes in eis a venturis que super hoc in certum possent i(m)minere periculis preservare, pridem, convocatis magistris et personis aliis valde doctis in sacre pagine documentis, necnon iuris canonici et civilis doctoribus et aliis in foris, usaticis¹⁶ et consuetudinibus terrarum nostrarum peritis plurimum et spertis, ab eis scire voluimus cui, si, quod absit, absque liberis masculis moreremur, universalis nostra successio pertineret. Qui, sub virtute iuramenti ab eis corporaliter prestiti, per quod ad dandum super hoc verum et iustum iuxta

¶¹⁶ *usitacis (sic) a l'orig.*

eorum conscientiam consilium se ad nostri iussionem singuli astrinxerunt, sua nobis, secundum Deum et iustitie debitum, et iura divina pariter et humana, dantes consilia affirmarunt constanter quod, cum linea liberorum preferatur omnibus aliis in ordine succedendi si, quod Deus avertat, nos mori conti(n)geret sine liberis masculis, inclita infantissa Constantia, primogenita nostra, in successione regnorum et terrarum nostrarum, iure primogeniture, debebat omnibus anteferri. Hec autem huius serie vobis significare providimus, ut certa iuris et facti scientia vestram conscientiam instruat et, ex aliquorum suggestionem contraria, apud vos errorem ingerere aut ignorantiam pretendere tergiversatione aliqua non permittat, vos certificantes quod dictam filiam nostram primogenitam cum illo ex filiis nostrorum regaliis quem gentes nostre potius consulerint volumus maritari, ut nostre Aragonum dominationis dulcedo ex supervenientia extranei domini, quod absit, in amaritudinem ¶^{7r} (non)¹⁷ convertatur. Data Valentie, decimo kalendas aprilis anno Domini .M^o.CCC.^oXL.^o sexto. Exa(ravit) R(oderic)us.

A la qual, senyor, ab tota reverència umilment responen los jurats e prohòmens de la ciutat de València que pensar pot la vostra sobirana altea que, en cas que les coses contingudes en la dita carta haguessen loch, tots temps la dita ciutat, ensemps ab los altres regnes, comdats e terres vostres, staran e faran sobre·l dit feyt bé e lealment ço que deuran, segons que ha bé acostumat, per lo dret de la corona, servan tota vegada a qui deuran la naturalea e fe a què són tenguts.»

Et in continenti prefatus dominus rex respondit ad predicta, videlicet, per hec verba:

E lo dit senyor rey, oïda la resposta sobredita, dix que axí o entenie ell, que·ls dits jurats, pròmens e consell de València tota vegada farien en les coses damunt dites ço a què fossen tenguts, salvant lur feultat, segons que tota vegada o havien bé acostumat.

Que fuerunt acta Valentie, in Regali predicti domini regis, die et anno in prima linea contentis. Et de predictis tam dictus dominus rex quam iurati et proceres supradicti voluerunt fieri tot quot voluerint instrumenta eiusdem tenoris et forme per nos, Mateum Adriani, scriptorem eiusdem domini regis, et Petrum de Montessono, notarios infrascriptos.

Fuerunt testes ad predicta inclitus dominus infans Petrus, Rippacurtie et Montanearum de Prades comes, Hugo, Vicensis episcopus et cancellarius predicti domini regis, et nobiles Petrus, dominus Xerique, et Petrus de Montecateno, amirantus domini regis prefati.

¶¹⁷ L'adverbi falta en ambdues versions, però és necessari per a la comprensió de la frase.

¶^{8r18} Noverint universi quod, die mercurii intitulata tertio idus aprilis, anno Domini .M.°CCC.° quadragesimo septimo, constituti in presentia inclite infantisse domine Constantie, serenissimi ac magnifici principis domini Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comitisque Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, (filie), venerabiles Romeus d'Oblites, Geraldus de Bosco, Bernardus Comitis, Guillelmus d'Espígol et Iacobus Ricardi, iurati civitatis Valentie, Iacobus Castellani, Iacobus d'Esplugues, Guillelmus Gastoni, milites, Raymundus de Rivosicco...¹⁹ et Petrus Palomerii, deputati ad hec per consilium civitatis, et presentarunt eidem domine infantisse et per nos, scriptorem et notarios infrascriptos, legi fecerum (*sic*) coram ipsa domina infantissa responssionem videlicet subsequentem.

¶^{8v} «*A la carta tramesa per vós, alta infanta dona Constança, del molt alt príncep e senyor en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, filla, en la qual nos requerlets que us féessem resposta segons la nostra lealtat, la tenor de la qual és aytal:*

Infantissa Constantia, excellentissimi domini Petri, Dei gratia regis Aragonum, primogenita et in regnis, comitatibus atque terris eiusdem, si filii masculi ipsius domini deficiant, succesura, dilectis et fidelibus suis iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, salutem et gratiam. Sicut serenissimus princeps et dominus Petrus, Dei gratia rex Aragonum, genitor noster predictus, cum litteris suis ¶^{9r} vobis significat, ipse cupiens de regnis et terris suis sic salubriter et caute providere²⁰ quod, absque anime sue discrimine et conscientie lesione, quis illi successor debeat legitimus declaretur, ut non possent in posterum super hoc periculosa scandala imminere, convocavit magistros et personas valde peritas in teologi(c)a facultate, necnon professores iuris canonici et civilis, et alios in foris, usaticis et consuetudinibus terrarum suarum peritos, a quibus omnibus, sub virtute iuramenti ab eis singulariter prestiti, scire voluit cui secundum Deum et veram iustitiam regnorum et terrarum suarum successio pertineret. Qui, sibi sua dantes consilia, secundum iura divina pariter et humana affirmarunt co(n)stanter quod, ipso domino rege, quod absit, sine liberis masculis decedente, nos, tanquam prior in ordine geniture, debebamus in universo ei succedere et in successione ipsa omnibus antefferri. Quocirca, de fidelitate et legalitate vestra, qua antiquorum progenitorum vestrorum recta successione in vos solida et nativa radicavit antiquitus, firma fiducia et fertili spe concepta, vos ex fidelitate debito, quo in dicto casu nobis estis astricti, instanter requirimus et attente rogamus quatenus in ipso casu, quod absit, ad nos tanquam dominam vestram attendatis et pareatis et, ut fideles vasalli, pro iuribus nostris stetis de nostra intentione, quam indubitato animo legalem et fidelem novimus, ut prefertur, nos vestra responssione veri-

¶¹⁸ El f. 7v és en blanc. ¶¹⁹ Traslladen la resposta a la infanta els mateixos representants de la ciutat que figuren al document anterior. ¶²⁰ *providere* a l'orig.

dica informantes. Data Valentie, decimo kalendas aprilis anno Domini .M.°CCC.° quadragesimo sexto. Vidit G.

Umilment ab reverència a la dita carta dien los jurats, consell e prohòmens de la ciutat de València que, quant a present, ||^{9v} a la dita carta clarament no poden ne deuen respondre, tro les coses en aquella contengudes, si fer-se deuen, se facen llà on degen e axí com degen. Emperò, tots temps la ciutat farà e estarà per dret de la corona, servan lur fe e lur lealtat a qui degen, segons que tots temps bé ho han acostumat de fer, salvum a la ciutat furs e privilegis, lo dret dels quals protesten que·ls romanga salvu, ara e en l'esdevenidor.»

Et de predictis tam dicta domina infantissa quam iurati et proceres supradicti voluerunt fieri tot quot voluerint instrumenta eiusdem tenoris et forme per nos, Mateum Adriani, scriptorem eiusdem domini regis, et Petrum de Montessonno, notarios infrascriptos.

Fuerunt testes ad predicta inclitus dominus infans Petrus, Rippacurtie et Montanearum de Prades comes, Hugo, Vicensis episcopus et cancellarius predicti domini regis, et nobiles Petrus, dominus Xeriche, et Petrus de Montecateno, amirantus domini regis prefati.

12.

1347, abril 18 i 20. València.

El Consell de València acorda oposar-se a una provisió reial sobre l'ofici de notaris, el qual vulnera, segons els juristes Gener Rabassa i Jaume d'Orrit, consultats sobre la qüestió, els furs i privilegis de la ciutat.

AMV, MC A-6, fols. 149r-150r.

Dimercres .XVIII. dies del mes d'abril de l'an de mil .CCC.XL. set, fon appellat e justat consell en la sala de la Cort, ab crida pública e albarans, axí de cavallés, generosos, com ciutadans, parròquies e officiis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En Romeu d'Oblites,
En Guerau del Bosch,
En Bernat Comte,
G(uillem) d'Espígol,
En Jacme Ricard,
En Gilabert Çanoguera, jurats.

.....

||^{149v} ...En lo qual consell fon proposat que lo senyor rey ha feta .I. provisió la qual toca l'ofici de notaria, per vigor de la qual provisió s'és feta pública crida. E diu-se que les dites provisió e crida són fetes contra furs e privilegis.

Per tal, lo consell acordà e tenc per bé que les dites coses sien defeses per la ciutat, e a messió d'aquella, si les dites coses són contra furs e privilegis.

Enaprés, divendres .XX. dies del mes d'abril, constituïts denant la presència dels jurats de la ciutat los honrats micer Gener Rabaça e en Jacme d'Orrit, dixerren, aytant com ells podien entendre, que la dita provisió era en lesió de furs e de privilegis de la ciutat.

||^{150r} Encara fon ordenat...

Sobre açò, que micer Rodrigo Díeç, vicecanceller del senyor rey, e en Berenguer de Codinachs, dixerren als jurats que anassen denant lo senyor rey, per escusar la ciutat de ço que lo senyor rey és mal informat contra la ciutat.

Lo consell tenc per bé que los jurats no vagen al senyor rey, si donchs no'ls tramet misatge, e, en aquell cas, qualque cosa los diria lo senyor rey, que'n fessen relació en lo consell.

13.

1347, abril 26. València.

Pere el Cerimoniós demana al jurisperit Lope de Aïnsa que l'informe de les activitats de l'infant Jaume d'Urgell a Saragossa, de què es parla diversament a València. En idèntic sentit escriu a l'oïdor de la cort Joan Ximenes d'Osca.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 169r-v.

Rex Aragonum.

Scire vos volumus quod in partibus istis de facto incliti infantis Iacobi, comitis Urgelli et vicec[om]itis [A]gerensis, fratris nostri carissimi, qui in civitate Cesarauguste esse dicitur, referuntur multipliciter plurima et diversa, de quibus a vobis omnino volumus certificationem habere. Quocirca, vobis dicimus et mandamus quatenus de predictis vos, ut clarius poteritis, informare [c]uretis, e[st] de hiis que in veritate scire poteritis scribatis nobis protinus veritatem per vestras litteras, ||^{169v} nobis mite[ndas per] (?) p[re]sentem portitorem, in hiis solertem, pro u[ost]ris de vobis [...] diligentiam adhi[be]ndo. Data Valentie, sub nostro sigillo secreto, .VI. kalendas m[ar]tii anno Domini .M.°CCC.°[X]L.° sept[imo].

Mateus Adriani, mandato regio facto
per dominum cancellarium.

D[i]lecto consiliario nostro L[u]po d'Aÿ(n)sa, iurisperit[o] Cesar[a]uguste.

Sim[i]lis dilecto iudici et audi[tor]i cu[r]ie nostre Iohanni Eximini d'Osca. D[ati]ta ut supra. Idem.

1347, maig 8. València.

El Consell de València acorda assumir la defensa de tots aquells consellers que puguen rebre amenaces del poder reial per defensar furs i privilegis de la ciutat.

La mateixa ciutat exigeix a Pere de Xèrica, governador del regne, i al seu lloctinent, Andreu Guillem Escrivà, que no es titulen en els càrrecs per la infanta Constança, perquè constitueix una violació dels furs i privilegis del país. Contràriament, no seran reconeguts.

AMV, MC A-6, fols. 154r-157r.

Dimarts .VIII. dies del mes de maig de l'an de .M.CCC.XL. set, fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de la ciutat de València, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officiis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En Guerau del Bosch,
 En Bernat Comte,
 En Jacme Ricard, jurats.

.....

||^{155v} En lo qual consell fon proposat per alcunes bones persones que com alcuns, a bé de la cosa pública, per conservació de furs e privilegis, dixessen alcunes paraules en lo consell, e per açò temen ésser acusats ab lo senyor rey, e sien cominats o maltractats. Per tal, lo dit consell ordenà e tenc per bé que si algun conseller o altre apellat a consell dirà o darà de consell alcunes coses a son bon enteniment en lo dit consell, per defensió de furs e privilegis, libertats, immunitats e franquees, e a ben de la cosa pública, salvan la feultat e la naturalea del senyor rey e de la corona, e per aquelles paraules per ell dites o dades de consell serà cas que aquell serà cominat o soferrà affrontes o dampnatges per lo senyor rey o per altres, encontinent e de feyt la ciutat se prepararà e reebrà en si poderosament e vigorosa, ab maneres degudes, la defensió de aquell, e guardará de dan aquell o aquells, faén per aquells misatgeries e pagan-los totes messions e despeses e altres coses, neccessàries a la dita defensió, que per la dita rahó los covendrà fer o sostenir.

||^{156r} ...Encara fon proposat en lo dit consell que, jassie que lo senyor rey hagués feta comissió ab carta sua e hagués comanat la governació general del regne de València al noble don Pedro, senyor de Xèrica, que lo dit noble usa de la governació damunt dita per la senyora infanta, axí com a primer engenrrada del dit senyor rey, la qual cosa és contra furs e privilegis.

Per tal, lo dit consell ordenà e tench per bé que lo síndic de la ciutat face al dit noble e als (*sic*) lochtinent de aquell la protestació infrasegüent, la qual fon ordonada en e per lo consell damunt dit:

||^{156v} «Constituit denant la presència del noble don Pedro, senyor de Exèrica, governador general del regne de València per lo senyor rey, e de l'honorat n'Andreu Guillem Scrivà, tinent loch d'aquell, en Lop d'Apiera, síndich de la universitat de la dita ciutat de València, e dix e proposà davant aquells que, com a audiència de la dita universitat sie pervengut que vós, don Pedro, scrivits en vostres enantaments, processés e letres les quals fets judicialment o fora juý “governador o lochtinent per la molt alta senyora dona Costança, primogènit del molt alt (e) poderós senyor en P(ere), per la gràcia de Déu, etc., succehidora a aquells, si fills mascles no aurà, en los regnes, comdats e terres del senyor rey”, e vós, dits noble e n'Andreu Guillem, açò fer no puxats ni dejats, com en atal nom no siats per la dita universitat de València ni ab aital títol reebut ni fet sacrament, sinó tant solament en nom e en veu del senyor rey; e axí sia cert que vós, dits noble don Pedro e n'Andreu G(uillem), trenquats furs e privilegis a la dita ciutat e regne atorgats, e per consegüent tots e sengles actes, enantaments e procehiments per vós fets sien nul·les e casses, axí en juhí com fora, com sien fets contra furs e privilegis e altres raons, les quals stan en fur et dret e les quals protesten que per avant puixen declarar. Per ço requeren a vós, noble don Pedro e n'Andreu G(uillem), que lo dit títol, en tant quant comprehén lo nom e segell de la dita alta infanta na Gostança, e dejats lexar, com en aquell cessets ésser reebut en governador e ajats fet sacrament. En altra manera, lo dit síndich protesta que no ||^{157r} consent en vós axí com en governador o lochtinent vostre ni en vostres procehiments, letres o enantaments feits o faedors, e de tota altra nul·litat protesta que per manera leguda la dita ciutat hi puixे proveyr segons que per justícia serà fahedor.»

15.

1347, maig 9. València.

El Consell de València convoca els prelats, nobles, viles i llocs del regne per tal de formar una unió, en defensa dels furs i privilegis valencians.

AMV, MC A-6, fols. 158r-159v.

Ed. A. RUBIO VELA, *Epistolari de la València medieval*, I, 2a ed., València-Barcelona, Institut Interuniv. de Filologia Valenciana i Pub. de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 72 (la carta de convocatòria).

Dimercres .IX. dies del mes de maig de l'an de .M.CCC.XL. set, fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de la ciutat de València, ab crida pública e ab albaran(s), axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En Romeu d'Oblites,
 En Guerau del Bosch,
 En Bernat Comte,

¶^{159r} En lo qual consell fon ordenat e tengut per bé que la protestació registrada en lo present libre en lo dia de dimarts proppassat, e la qual és estada presentada a l'honrat en Bernat Gomir, lochtinent de governador, sie feta al noble don Pedro, senyor de Exèrica, e lochtinents d'aquell, enaxí que a les replicacions que la ciutat farà a les respostes faedores per lo dit noble e lochtinents d'aquell sien suplides, enadides, corregides e esmenades alcunes rahons, a bé e profit del dit feyt.

Com lo senyor rey e sos officials e jutges delegats hajen fet e usat contra furs (e) privilegis, bons uses e libertats de la ciutat (*sic*), al·legants que lo senyor rey és en possessió de no servir furs e privilegis, bons uses e libertats, e per tolre e dar remey que d'aquí enant los dits greuges e prejudicis no's facen, per tal fon proposat en lo consell que bo seria que fos feta unió ab sagrament entre la ciutat, prelats, richshòmens, cavallers e generoses e universitats de viles e lochs del regne, majorment com sia legut per privilegis. Per tal, lo consell ordonà e tenc per bé que les dites persones sien convocades, en la forma següent:

«Als honrats, savis e discrets los justícia, jurats et pròmens de la vila de Xàtiva, los jurats et pròmens de la ciutat de València, salut e bona amor. Significam-vos per la present que, per rahó de molts e diverses greuges, prejudicis e desafuraments dels furs, uses, privilegis e libertats del regne de València, e altres, los quals són fets en lo dit regne per lo molt alt senyor rey e per sos officials e²¹ jutges delegats, al·legants expressament que'l molt alt senyor rey és en possessió de no servir furs, privilegis, bons usos et libertats, et encara per tolre e dar remey que d'aquí avant no se'n facen, e per salvar la fe e lealtat, a honor e conservació de la corona, vullam e entenam de vosaltres ¶^{159v} e de la senyora reyna e infants,²² richshòmens, prelats, cavallers e universitats aver col·loqui sobre leguda unió faedora, salvant tota hora la feultat del dit senyor rey e regalies e drets seus, e per mantenir, sustenir, conservar et deffendre los dits furs, privilegis, libertats e bons usos, axí al menor com al major,²³ supplican homilment al dit senyor rey que los dits furs, privilegis, bons uses e libertats del dit regne nos dege servir, et que'ls desaffuraments e greuges que'ns són estats fets a degut estament tornar per totes maneres degudes, confian de la vostra discreció e saviea, ab la present vos amonestam e vos requerim que aital²⁴ dia siats en la Sala de la ciutat per aver lo dit col·loqui e tractament, com semblants letres monitòries ajam trameses a la dita senyora rehina e senyors infants, richshòmens, prelats, cavallés e universitats del regne. Scrita en València, .IX. dies del mes de maig de l'ayn de .M.CCC.XLVII.»

¶²¹ e: «a». ¶²² Fa al·lusió a Elionor de Castella, vídua d'Alfons el Benigne, i als infants Jaume, germà del Cerimoniós, i Ferran i Joan, mig germans, fills del rei Alfons i de la seua segona

muller citada, que llavors residien als seus dominis castellans ensems amb aquella. ¶²³ *al menor* a l'orig. ¶²⁴ *aital*, ratllat a l'orig., on devia posar-se el dia de l'assemblea, potser encara no decidit.

16.

1347, maig 10. Castelló de la Plana.

Pere el Cerimoniós amenaça els jurats de València amb procedir contra la ciutat, ultra la pena de privació dels seus privilegis, si no renuncia a oposar-se al nomenament de la infanta Constança com a successora a la corona.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fols. 187v-188r.

Petrus, etc., dilectis et fidelibus iuratis et probis hominibus civi[t]atis Valentie, salutem et dilectionem. Noveritis quorundam fidedignorum relatione nobis fuisse deductum quod syndicus civitatis pretacte, vestro nomine, quandam fecit requisitionem, protestationem continentem, d[i]lecto nostro Bernardo Gomir, assessori ac gerenti vices nobilis et dilecti consilarii nostri Petri, domini de Exer[i]cha, gubernatoris generalis regni Valentie pro inclita infantissa Constantia, filia nostra primogenita emancipata ac in regnis nostris, comitatibus atque terris successura in casu, quod [a]bsit, quo nos absque filiis masculis ex legitimo matrimonio procreatis contingeret debitum persolvere naturale; que nobis magnam materiam admirationis induxit, et ex ea assumpsimus displicentiam vehementem, qui[a] sic contra nostra[s] ordinati[o]nes, ex vera et legitima ac Deo et hominibus notori[a] iustitia prodeu[nt]es, requisitionem et protestationem fecistis predictam. Q[uo]circa, [natu]ralitatis, [lega]litas ac fidelitati[s] in-^{188r}-dissol[ub]iliter] dici[m]us [et m]a[ndam]us expresse disc[...]mus iniu[n]gente[s] ... protesta]tione predictis amodo cessetis et totaliter desistatis et d[... ..]is omnino. Et hoc nullatenus immut[eti]s, prout nobis servire cupitis et nostram indign[at]ionem affectatis, sicut indubita[bili]ter credimus, [... ..]nturi [... ..] in predictis, ultra privilegiorum et franquitatum a n[ost]ris illustribus predecessoribus atque nobis indultorum vobis pr[iv]ationem, quam infalibiliter incurretis, taliter contra vos rigide procedemus quod vos [...] merito penitebit talia fecisse et nostris non adsisse ordinationibus seu mandatis. Data in loco Castil[io]nis Campi [de] Burriana, sub nostro sigillo secre[to], .VI.º idus madii anno Domini .M.º[C]C[C].º quadragesimo septimo.

Dominus rex in consilio mandavit Matheo Adriani.

17.

1347, maig 12. Cabanes.

Pere el Cerimoniós als jurats i consell de València. Els mana no fer unió, ni induir-hi les viles del regne, amb l'ofèriment de reparar els contrafurs que hagen comès el mateix rei o els seus oficials.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 189r. Molt deteriorat.

[Petrus, etc., dilectis]²⁵ et fidelibus iura[ti]s [et probis hominibus] ci[vitati]s Valentie, salutem, etc. [No]veritis quorunda[m fidedignorum relatione nobis] fuisse deductum quod vos s[u]per unione [...] de quibusda[m ...] univ[er]sitatibus [...] regni Valentie quosdam fecistis [...] ac eisdem universitatibus requis[it]orias litteras direxistis, de quo nec i[...] co[... ..] admirari. Verum cum uniones seu alligantie per quoscunque nostros subdit[os] minime fieri debeatur absque nostri speciali licentia [et] permissu, maxime cum predicta possent in nostri iu[r]is regii periudicium redundare, idcirco vos, quos ad n[ostri] beneplacita novimus semper promptos, ex debito naturalitatis, fidelitatis ac legalitatis, qu[i]bus nobis indissolub[i]liter estis astricti, requirimus vobisque dicimus et mandamus expresse quatenus [tra]ctatus predictos nullatenus faci[a]tis nec quemquam ad eandem unionem faciendam [nu]llatenus moneatis seu etiam in[d]uc[a]tis. Si quid autem per nos seu nostros officiales contra foros seu privilegia vobis indulta fac[t]um extitit, id ad statum prestinum procul dubio reducemus, taliter quam inde poteritis meri[to] contentari. Data in loco de Cabaneis, sub nostro sigillo secreto, .IIII.º idus madii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º septimo.

Ma[th]eus Adriani, mandato regio facto
per [do]minum cancellarium.

18.

1347, maig 12. Cabanes.

Ordre de Pere el Cerimoniós al governador general del regne de València, Pere de Xèrica, d'intitular-se en el càrrec exclusivament pel rei, i no per la infanta primogènita. Igualment, al governador de Barcelona, Ferrer de Vilafranca.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 192r.²⁶

Petrus, etc., nobili et dilecto consiliario nostro Petro, domino de Exericha, gubernatori generali regni Valentie, vel eius locumtenenti, salutem, etc. Dicimus et mandamus vobis de certa scientia et ex causa quatenus, ratione officii vobis comissi, pro inclita infantissa Constantia, filia nostra primogenita, seu alio quocumque, nisi tantum pro nobis, intitulari minime vos curetis, donec aliud super hiis per nos fuerit ordinatum et nostrum inde receperitis mandamentum. Data, etc., ut supra (Data in loco de Cabaneis, sub nostro sigillo secreto, .IIII.º idus madii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º septimo).

Dominus rex in consilio mandavit Matheo Adriani.

¶ ²⁵ A banda els forats de corc habituals, les línies inicials estan parcialment esborrades de grans taques d'humitat. ¶ ²⁶ N'hi ha còpia de

l'època a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia, Madrid, *Col. Salazar*, ms. M-139, ff. 128v-129r.

Similis Ferrario de [Vi]llafrancha, militi, gubernatori Barchinone, vel eius l[oc]-um[tenenti]. Data ut supra.

Dominus rex in consilio mandavit Ma[theo] Adriani.

19.

1347, maig 12. Cabanes.

Pere el Cerimoniós convoca l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, al col·loqui fixat a Montblanc el dia de sant Joan pròxim, on l'infant Jaume d'Urgell exposarà els seus drets de successió al tron.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 193v.²⁷

Petrus, etc., inclito infanti Raym[u]n[d]o Berengarii, Im[puriarum] comiti, patruo nostro carissimo, sincere dilect[i]onis p[le]n[itu]dinem cum s[a]lute. Cum [nos ad] habendum colloquium cum in[clito] infante Iacobo, com[i]te Urgelli [et] vicecomite Agerensi, frat[r]e nostro carissimo, super negotio iuris quod se habere asserit in successione re[gn]orum [n]ostrorum, comitatu[m] et terrarum in [c]asu quo nos, quod Deus avertat, nos (*sic*) sine filiis mas[c]ulis ex l[e]gitimo matrimonio procreatis mo[ri] contingeret, inclita infantissa Constantia, filia nostr[a] primogenita emancipata, con[t]rarium asserente, et ad audiendum dict[i] infantis rationes super predictis, d[i]e festi sa[n]cti Iohannis Bap[ti]ste mensis iunii instantis in villa Montissoni²⁸ duxerimus prefigendum, in qua vos volumus [et] c[u]pimus omnino esse presentem, ideo volumus et vos rogamus quatenus dicta d[i]e in dicto parl[am]ento et etiam in dicto loco Montissoni²⁹ infallibiliter i[n]tersitis, ad quam diem plures alias notabiles personas nostri dominii duximus convocandas. Data in loco de Cabaneis, sub nostro sigillo secreto, .IIII.º idus madii ann[o] Domini millesimo .CCC.ºXL.º septimo.

20.

1347, maig 12. Cabanes.

Pere el Cerimoniós ordena a Francesc de Prohome, notari tinent los segells, expedir les cartes de convocatòria al parlament previst el dia de sant Miquel a Montsó, per discutir els drets de l'infant Jaume, així com per al col·loqui anunciat prèviament a Montblanc el dia de sant Joan. Igualment, mana estendre credencials a Joan Ferrandis Munyós, mes-

¶ ²⁷ N'existeix una còpia feta per als compromissaris de Casp el 1412 (ACA, *Generalitat de Catalunya*, G-231, f. 3r), que ha servit per a

reconstruir les llacunes del text. ¶ ²⁸ Corregit sobre *Montisalbi*, per flagrant error de l'escrivà. ¶ ²⁹ *Vid.* nota anterior.

tre racional, i Berenguer de Codinachs, comissionats per a exposar els drets de la infanta Constança a les viles reials valencianes.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 197 bis r-v (numerat per error 191). Molt deteriorat.³⁰

Rex Aragonum.

Cum super fac[t]o quod scitis incliti infantis Iacobi, comitis Urgelli et vicecomitis Agerensis, fratris nostri carissimi, asserentis se ius habere in successione regnorum nostrorum, comitatum et terrarum in casu quo, quod absit, nos absque filiis legitimis masculis contingeret debitum persolvere natu[r]a[le], inclita infantissa Constantia, filia nostra primogenita carissim[a], contrarium asserente, ordinaverimus in festo sancti Michaelis mens[is] septem[bris] proxime instantis cum prelati, baronibus, militibus et generosis et hominibus civitatum et villarum regnorum nostrorum, comitatum et terra[rum] gen[er]ale parlamentum tenere in villa Montissoni, idcirco, vobis dicimus et mandam[us] quatenus omnib[us] et singulis qui pro curiis generalibus consueverimus [me]liorari conuocationis literas regias faciatis, per quas eis mand[etur] ut dic[t]a die s[an]cti Michaelis personaliter sint nobiscum in villa eadem. Scribatis etiam dicto inf[an]ti ut dicta die in dicto loco intersit ratione pretacta. Scribatis insuper infanti predicto et aliis quibus ultimo fuit scriptum quod essent apud Montissonum die s[an]cti Iohannis Bap[ti]ste, eadem die in villa Montisalbi, ratione [ea]dem, i[n]f[an]t[is] biliter sint nobiscum, in qua colloqu[um] ||^{197 bis v} habere volumus cum eisdem. Preterea vobis serie notificare [curamu]s quod dilecto[s] consiliario[s] nostros Iohannem Ferdinandi Munionis, legum doctorem, [m]agistrum [rationalem] cur[ie] nostre, et Berengarium de Codinachs, ad informandum probos hom[in]es et universitates villarum [nostrarum] regni Valentie de iure dic[t]e infantisse duximus deputandos, [quibus] scribimus per [nostram] literam super [istis]. Quo[ci]rca dictis universitatibus pro parte nostra credentie literas faciatis sub data [presenti]s [com]isse nostris consiliariis antedictis, quibus transsumptum informationis [de] dicto iure f[ac]te in vulgari per venerabilem in Christo patrem Hugonem, Vicensem episcopum, consiliarium et cancellarium nost[rum] dilectum, per vos perfecte tradi volumus et iubem[us]. Data in loco de C[ab]aneis, sub nostro sigillo secreto, .IIII.º idus madii anno Domi[n]i millesimo .CCC.ºXL.º septimo.

Dominus rex in c[on]s[il]io mandavit Matheo Adriani.

Dilecto notario nost[ro] et sigilla nostra tenenti [Fran]cisco de Prohomine.

¶ ³⁰ S'han restaurat les llacunes amb la còpia de 1412 (ACA, *Generalitat de Catalunya*, G-231, f. 1r).

21.

1347, maig 12. Cabanes.

Comissió de Pere el Cerimoniós al mestre racional Joan Ferrandis Munyós i a Berenguer de Codinachs d'informar les viles reials del regne de València dels drets de la infanta Constança a la corona, a fi d'obtenir llur adhesió a les pretensions del monarca.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1126, fol. 197 bis v (numerat per error 191).

Petrus, etc., dilectis c[on]siliariis [nostr]is Ioh[anni] Ferdinandi Munionis, legum docto[ri] et magistro rati[o]nali curie nostre, ac Berengario de Codinachs, salutem et dilectionem. Cum nos de vest[ra]rum industria et fidelitate confidimus, [ad] informand[um] i[u]ratos [et] probos homines universitatum villarum regalium reg[n]i Valentie de iure per[ti]n[e]n[t]e inclite infantisse Constantie, fil[i]e nostre primogenite e[m]ancipate, in successione regnorum nostrorum, comitatuum et terrarum in casu quo, quod Deus avertat, nos abs[que] filii[s] masculis legitimis contingeret debitum persolvere naturale, duxerimus dep[re]candos, ne quid sinistre eis super predictis sutgeri valeat per quemcumque, idcirco [vobis] dicimus et mandamus quatenus, re[ce]ptis copia informationis de dicto iure in vulgari facta per venerabilem in Christo patrem Hugonem, Vicensem episcopum, cancellarium et consil[i]arium nostrum dilectum, ac literis creden[t]e quas per aliam literam nostram fieri mandamus universitatibus [an]tedictis per dilec[t]um nostrum notarium et sigilla nostra [te]nentem Franciscum de Proh[omi]ne, quas exi[g]atis et recipiatis ab eo, accedend[o] ad villas predictas, prout de vobis confidimus, plenissimum informetis iuratos et probos homines antedictos, eosdem ad hec viis et modis quibus melius p[ro]teritis i[n]ducendo, in hiis, prout de vobis conf[i]dimus, effi[c]acem diligentiam adhibendo. D[ati] in loco de Cabaneis, sub nostro sigillo secreto, quarto idus madii anno Domini millesi[m]o .CCC.°XL.° septimo.

Idem (Dominus rex in consilio mandavit Matheo Adriani).

22.

1347, maig 12. Les Coves (de Vinromà).

Instruccions de Pere el Cerimoniós a Joan Ferrandis Munyós, mestre racional, i Berenguer de Codinachs, enviats a requerir els jurats de València que renunciïn a formar la Unió. El rei promet a la ciutat decidir en un parlament la successió a la corona i reparar els greuges.

ACA, *Generalitat de Catalunya*, G-231, fol. 3v. Còpia autèntica de 1412.

Hoc est translatum cuiusdam litere regie, sumptum fideliter a quodam registro sigilli secreti illustrissimi domini Petri, memorie celebris, regis Aragonum, in archivo regio Barchinone recondito, cuius tenor dinoscitur esse talis:

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem entès que, après que nós partim de València, los jurats e ls prohòmens d'aquella ciutat se són fort comoguts, de la qual cosa havem haüda e havem gran maravella, per la qual rahó nós havem feta letra de creença a vosaltres e a la un de vós la qual s'endreça als dits jurats, e la qual vos trametem per lo portador de la present. Per què us dehim e us manam que encontinent, vista la letra, la dita letra de creença presentets als dits jurats e prohòmens e, per virtut d'aquella creença, los digats que nós nos donam gran maravella del lur so-moviment, majorment com nós hajam tant estat en la dita ciutat ara a una mà, e nenguna cosa no'ns han dita que lurs furs o privilegis tocàs que no hajam tornada, a lur supplicació, a degut estament, e són encara apparellat de fer. E si per aventura se tenen per agreujats del títol de la alta infanta dona Constança, filla nostra, los podets dir que nós, per nostra letra, havem ja manat al governador de regne de València e a son lochtinent que d'ací a avant per la dita infanta ni per altre no s'entitol, sinó per nós tan solament, majorment com no entenam que faça molt al fet. E quant a çò que dien que nós volem disputar e determenar lur feeltat en la nostra cambra, los podets dir que no és aytal nostre enteniment, ans o entenem a fer en parlament general de totes nostres gents, lo qual havem ordenat tenir en Monsó a sent Michel de setembre, segons que en letres nostres, les quals de part nostra los seran presentades, veuran ésser açò largament contengut. Per què los pregats e requerits de part nostra que, per les rahons damunt dites, per unió o en altra manera no facen alcuna innovació, car nós nos offerim de tornar a degut estament totes coses que sien fetes contra lurs furs, privilegis o franquees qualssevulla. En açò volem que hajats diligència, segons que de vós confiam, e vós sperats de la nostra gràcia e mercè. *Data* en les Coves, sots nostre segell secret, a .XII. dies anats del mes de maig en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII.

Als amats consellers nostres en Joan Ferrández, doctor en leys, mestre racional de la nostra cort, e en Berenguer de Codinachs.

.....
Sig-(signe)-num Genesisii Almugàver, regentis vicariam Barchinone, Aqualate, Vallensis, Modiliani et Modilianensis, qui huic translato, ab eius originali fideliter sumpto, et cum eodem veridice comprobato, ex parte et auctoritate officii quo fungimur auctoritatem nostram impendimus pariter et decretum...

23.

1347, maig 19. Tarragona.

Pere el Cerimoniós mana al seu conseller Berenguer de Codinachs prosseguir els tractes començats amb els nobles i cavallers de la ciutat de València, a fi que la unió que es pretén fer no puga venir a efecte.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1127, fol. 12r.

Lo rey d'Aragó.

Reebuda havem vostra letra, continent [e]ntre les altres coses l[... ... ríchs] hòmens e cavallers [e] generoses de la ciutat de València [...] fin que [la] uni[ó]] trac[t]ament entre·l[s] de la dita ciutat e del regne de València n[o] vinga a aca[bament, e l]a qual [letra] e les coses en aquella con[t]engudes bé enteses, loant molt la vostra diligènc[ia] e bon entenime[nt] que havets de servir a n[ó]s, vos dehim e us manam que·l tractament per vós començat t[in]gat[s] aprop e continuets ab l[a] mellor diligència que porets, en tal manera que la unió damunt dita no haja alcun acabament, ans sia de tot en tot enpachada, sabent de cert que d'a[çò·ns] farets asenyalat serviy e plaer. *Data* en Tarragona, sots nostre segell s[ec]ret, a .XIX. dies anats del mes de maig en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII.

Matheus Adriani, mandato regio facto per dominum cancellarium.

*Berengario de Codinachs.*³¹

24.

1347, maig 22. Tarragona.

Pere el Cerimoniós a fra Pere de Tous, mestre de Montesa. Consultat per aquest, que ha estat citat a València per a la constitució de la Unió, respon que romanga al regne, significant-li la seua decisió de celebrar corts d'Aragó i de València, per tal de reparar els greuges adduïts i evitar que proclamen la dita Unió.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1227, fols. 22v-23r.

[Lo] rey d'Aragó.

Reebu[d]es vostres l[e]tres, en les quals éran soscrit(e)s formes d'alcunes lletres a vós e a les [u]niversita[t]s dels lochs del vostre orde tramese[s] per los jurats e prohò[m]ens [d]e la ciutat de València, és a saber, sobre ço que vós e les dites universita[ts] han requests que deguéssets [é]sser a cert dia en la dit[a] ci[ut]at, [a] fin d'ésser e fermar ab éls [u]na union que entenen [a] fer, p[er] les qual[s] n[os] supl[ic]àv[et]s [q]ue, per ço c[om] lo vostre romanir és [m]olt nece[s]ari en la ^{23r} terra del vostre [o]rde, [... ...degué]ssem fer saber nostra v[olentat] que vo[s ...] f[...] venir a nós o de [... ...]l dit regne, per les rahons en les dites vostr[es] l[e]tres con[t]engudes. Les qua[ls ...] e les coses en aquelles expressades bé entes[es, vos] responem que, ateses [...]ades totes coses, reputam molt per mellor que [roman]gats en lo dit regne, tro a[l]tr[e] m[ana]ment hajats de nós. Significans a vó[s ...], haü[t] plener consell, apré[s] moltes rahons, havem deliberat teni[r] cor[ts ...] al dia de sen[t] Johan en la ciutat de Ça[ra]goça, e après

¶ ³¹ Escrit d'una altra mà.

[... ..] tene[r] semblantment corts en regne de València, per rel[ev]ar] dels quals [l]os dels dit[s] regne[s] se tenen e's dien per [nós] ésser [...], per t[a]l que·ls s[o]bre[di]ts, per reduc[ci]ó de tornar a estament ço [e]n què's d[ie]n per [nós] és[s]er perjudicats, p[u]gam retrer del propòsit que han de fe[r] les unions damunt dites. Preg[a]nts-vos curosament que envers lo nostre servi y e hon[or], segons que bé havet[s] acostumat e de vós confiam, haja[t]s diligència. *Data* en Tarragona, [so]ts [n]ost[r]e segell secr[e]t, a .XII. dies anats del mes de maig en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII.

Matheus Adriani, mandato regio facto per dominum can[c]ellarium.

A l'honorat e religiós frare Pere de Tous, mestre de l'orden de Senta M[a]ria de Muntesa.

25.

1347, maig 22. Tarragona.

Pere el Cerimoniós a Pere de Xèrica, governador del regne de València, per a informar-lo de la seua decisió de celebrar corts a Aragó i a València, amb el propòsit de satisfer-los els greuges i impedir la formació de les Unions.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1127, fol. 23r-v.

El rey d'Aragó.

Fémosvos a saber que, viniendo a la nuestra presencia los amados consejeros nuestros Rodrigo Díaz,³² vi[ce]can[cel]ler nuestro, e Pero Royz de Açagra, cavalleros, los quales havíamos en[vi]ados [e]nta'l regno de Aragón por los afferes de la unión que los rich[o]shombres, mesnaderos e cavalleros [d]el dito regno e los de la ciudat de Çaragoça entienden a fer, nos han r[eco]mptado lo de que los sobreditos se tienen agrev[ia]dos o preiudicados, por la qual razón, havid[o] plenero acuerdo e cons[e]llo, havemos acordado de tener co[r]te[s] a lo[s] ar[a]goneses en la ciudat de Çaragoça el día de sant Johan primero que viene. E, tenida la dita cort, entendemos a fer aquello mismo d[e] t[en]er cortes [a] los de regno de Valencia, a los quales havemos enviados sobre aquesto nustr[o]s mandaderos, e mandado fer la[s] cartas de las ditas cortes a [l]os d'Aragón, e aques[to] por rele[var]les [l]os preiud[i]cios, si alg[u]nos son, e p[or] sa[car]los (?) de las maneras de las u[ni]ones que entienden a fer o fazen lo (*il·legible*) es[...]^{23v}... v]os femos saber, porq[ue] de aquesto hayades p[le]nera certifiación. Et que [...] sob[e]rana dil[i]gencia a nuestro servicio e honra [... ..] ditas cosas assí [... h]a-

¶ ³² Per Díez.

ve[d]e[s a] costumado. *Data* en Tarragona, [dius] nuestro siello secreto, [.XXII.] días andad[o]s del mes de mayo en el anyo del [nuestro] Senyor .M.C[C]C.XLVII.

Idem (Matheus Adriani, mandato regio facto per dominum cancellarium).

[Al noble e]t a[m]ado consellero nuestro don Pedro, senyor de Exéricha, [governador general del regno de] Valencia.

3. LA REACCIÓ DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA: PROCLAMACIÓ I EXTENSIÓ DE LA UNIÓ I DIVISIÓ DEL REGNE EN DOS BÀNDOLS (MAIG-NOVEMBRE 1347)

26.

1347, maig 29. València, al monestir de Predicadors.

Parlament dels tres braços del regne de València, celebrat a l'aula capitular dels Predicadors i convocat pel Consell de la ciutat, amb l'objecte de discutir la constitució de la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/5, fols. 4v-6v.

Et enaprés, lo dit di[a] de divendres³³ al qual la dita prorogació era esta-
da feyta, que hom deh[i]a e comptava *quarto kalendas iunii anno predicto*, cons-
tituhits [e]n lo dit capítol dels frares Preÿca-||^{5r}-dors de València los honrats en
Romeu³⁴ Giner, cabiscol, n'Arn[a]u Bru e en Pere Escrivà, canonges de la Seu
de Va[lència], axí com a procuradors del bisbe e del capítol de Valèn[c]ia, frare
Bernat Redon, majoral de Quart, procurador de l'abat de Poblet, e frare Ra-
mon Miquel, procurador de l'aba[t d]e Vallidigna, en Ramon Borrell, procurador
de l'honrat en Vidal de Vilanova, comanador m[a]jor de Muntalbà, en Domini-
go Gil, procurador del mestre de Calatrava, frare Furtuny Pérez, procurador del
castellà d'Amposta, en Pero Pèriç de Pisa, procurador de l'alt infant en Ramon
Berenguer, los nobles en Guillem Ramon de Muncada, en Berenguer de Vila-
ragut, en Goçalbo Exeménez d'Andilla, n'Olfó de Pròxida e n Gilabert de Cen-
telles, en Munio Lòpiç de Tahust, procurador del noble en Pedro d'Exèrica, en
M[i]quel [S]ànxiç de Roda, procurador de la noble dona Thoda Pérez, mu-
ller que fo del noble n'Artal d'Alagó, en Matheu Fàbrega, procurador del no-

¶ ³³ Errada, per *dimarts*. ¶ ³⁴ Per *Ramon*.

ble en Ramon de Vilaragut, en Francesch Mir, procurador de la noble dona Te-
rea Exeménez de Burriol, muller que fo del noble en Francesch Ca[r]roç, en
Gila-^{5v}-bert Çanoguera, en Johan Exemèniz de Montornés, en Romeu Martí-
nez de Çorita, en Ramon Colom, en Ruy Sànxix de Calatayú, en Pere de Vila-
d[...], en Romeu d'Oblites, en Pere Çabata de Thous, en Berenguer Dalmau, en
Ramon de Calver[a], en Pere d'Aragó, en Simon de Monpalau, en Bernat de Boxa-
dors, en Vidal de Vilanova, en Joan Roï[ç], en Pere Exemèniz de Lumberri, en
Ruyç Martíniç de Sent Andrià,³⁵ en Johan Lançol, en Johan Ferrandiç Munyoç,
en Ramon Çanoguera, en Garcia Lópeç de Peralta, en Pere Çanoguera, en Ber-
nat Colom, en Martín Roÿç d'Isurre, n'Exemèn d'Oriç, n'Eximèn de Lobera, en
Ferrando de Muntagut, en Guillem Escrivà, n'[A]rnau Escrivà, en Pero Sànxix
d'Oblites, pus jove, en Jacme S[à]n[xi]ç de Boÿll, en Rodrigo Lançol, e[n] Gui-
llot de Xanesveres, en Lop Esquerr[e], en Johan de Cervató, [e]n Guerau Fabre,
en Galceran de Riusech, en Ponç Guillem d'Alqualà, en Ramon de Riusech, en
Ferrando Alfonso, en Johan [L]ançol, en Jacme de ^{6r}Riusech, en Ruy Martíniç
de Sent Andrià e alguns altres, los quals per la multitud de la gent no foren escrits.

Et los honrats jurats e prohòmens consellers de la dita ciutat, e encara los
honrats en Bernat Ferrer et e[n] Pere Daviu, síndichs de la universitat de la vila
de Xàtiva, en Ramon Nebot e'n Johan Rovira, síndichs de la vila de Morella, en
Berenguer de Sole[r] e n'[Es]teve de Camanyes, síndichs de la vila de Murvedre,
e[n] Pere de Cleriana e en Vives de Juseu, síndichs de la vila de Algezira, e'n
(*blanc*), síndichs de la vila de Castelló.

Et com per los jurats de [l]a dita ciutat, o per la .i. d'ells de volentat dels
altres, fos proposada la rahó desús dita per la qual los dits procuradors de prellats
e los richsh[ò]mens, cavallers e generoses (e) prohòmens de la ciutat e villes del
di[t] regne eren allí ajustats, los dits procu[ra]dors de prellats e richshòmens, cava-
llers e generoses responeren que ells haurien lur acort sobre ço que proposat era
estat e, haüt aquell, que retrien lur respos[ta] a la dita ciutat en lo dit capítol lo
di[v]endres primerv[i]nent, en hora de tèrcia.

^{6v} Semblantment, los dits misatges de les dites vi[l]les et lochs dels dits (*sic*)
regne dixeran que n'haurien lur adort, cascuns ab lo consell de la v(i)lla per la
qual ells eren estats trameses, com aadés no haguessen alcun poder de fer alguna
certa resposta, et que al dit dia de divendres ells respondrien seg[o]n[s] que'ls se-
ria manat per los dits consells, exceptats l[ò]s misatgers de Morella, los quals dixe-
ren que ells al dit dia de divendres no porien fer resposta, com la vila de Morella
fos tant luny de la ciutat que al dit dia no porien ésser tornats.

Present[s] testimonis (*blanc*).

¶ ³⁵ *Sic*, per *Adrià*.

S. d. S. ll. [1347, maig 30-31. València].

Pere de Vilanova (generós) informa el rei Pere el Cerimoniós de l'assemblea celebrada per la Unió al monestir de Predicadors de València.

ACA, CRD, caixa 35, núm. 4661. Orig. en paper.

Molt alt príncep e senyor.

A la vostra altea faz a saber que per micer Rodrigo, vicecanceller vostre, ab deguda reverència reebí una carta de creença vostra, la qual, senyor, per ell de part vostra me fon dada, e dix-me la creença. E yo, senyor, hoïda aquella ab deguda reverència, tantost parlí, senyor, ab aquelles persones que en los affers a onor vostra podien tenir loch. E après, lo dicmenge, micer Rodrigo, senyor, proposà e dix la creença per vós, senyor, tramesa a la ciutat de València, bé e longament, e volch, senyor, que yo hi fos ab ell. E lo diluns après yo, senyor, ab d'altres fiu que tots los richshòmens e cavallers fossen en los Preicadors, e aquí, senyor, micer Rodrigo proposà la creença que venia de part vostra. E lo dimarts següent los jurats e prohòmens de València foren als Preicadors ab multitud de gents, e los richshòmens e cavallers, o los demás que en lo regne són, foren aquí, e fon proposat per part de la ciutat que per molts torts e greuges que per vós, senyor, e per vostres oficials eren stats fets a la dita ciutat e regne d'aquella, e per trenca-ment de furs e privilegiis e de franquees e libertats, axí en special com en general atorgades, la dita ciutat, vetlan en lo profit de la cosa pública, havia acordat de fer unió ab tots aquells qui aquí eren justats, e encara ab alguns d'aquells qui defora eren, per què pregava a tots aquells qui aquí eren, senyor, que ells fossen tots ab ells en la unió. E a açò, senyor, fon respost per prelats, richshòmens, cavallers e hòmens de viles que's retenien acort tro a divenres primervinent; e, hoïda la res-posta, moch-se gran rumor entre los de la ciutat, dién que sempre encontinent, sens altra deliberació, fos feta e fermada per tuit la unió; e promet-vos, senyor que nós venguem a punct estret ab los de la ciutat, ço és a saber, de paor de avalot. E après d'[a]çò, s[e]nyor, los de la ciutat partiren d'aquí, e tots los richshòmens e ca-vallers, senyor, romassem aquí en los Prehicadors, e elegim, senyor, cinch richshò-mens e .X. cavallers en tractadors dels dits af[ff]ers, ab gran affan, cor no podíem fer que y fossen tots aquells que tenien la vostra via —emperò, en tal manera se féu que los demás són vostres, senyor—, e a aquests, senyor, és comanada la res-posta que han a fer a la ciutat. Però, senyor, certifich-vos que en la unió se metrà tot aquell contrast que metre s'i puxa, e siats cert, senyor, que tot ço que fer s'i pot per desviar s'i fa; mas a la largua, senyor, no'm [...] que hom la puxe tolrra a la ciutat ne a alguns cavallers que y tenen fort girada la cara, mas haurà-n'i mo[lt]s d'altres que no y consintran, senyor, si no vee per aquella manera que vostra ho-nor sia. [E] a açò, senyor, proveescha la vostra altea segons que benvist li serà, com tot ço que fer s'i pot s'i fa, e que'ls affers vinguen a vostre honor.

P(ere) de Vilanova, humil vassayl vostre, senyor, ab deguda reverència se comana en vostra gràcia.³⁶

28.

1347, maig 31, Xèrica.

Pere de Xèrica al rei. Encara que malalt, informa de les seues actuacions per tal de frenar la constitució de la Unió de València.

ACA, CRD, caixa 34, núm. 4627. Original en paper, amb restes de segell de placa de cera roja. Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, Barcelona, 1870, pp. 382-383.

Muyt alto et muyt poderosso senyor.

Sepa la vuestra alteza yo haver recebido huna carta vuestra por la qual, entre las otras cosas, me certifficávades que havíedes acordado de tener cortes a los aragoneses en la ciudat de Çaragoça el día de sant Johan primero vinient, et después aquello mismo entendíedes fazer cortes a los del regno de Valencia, la qual cosa, sennor, vos [e]n tengo en mercé en quanto a la vuestra alteza plaze significar a mi de vuestros aferes, et sénblame que havedes havido muyt buen acuerdo, segunt, sennor, que a vos se pertannye, porque con ell acuerdo que havedes havido pornedes en buen estamiento los vuestros regnos et los súbditos vuestros habitantes en aquellos. Quanto a lo que me enbiávades mandar que hoviesse sobirana diligencia a vuestro servicio sobre las ditas cosas, vos fago saber, sennor, que sabe Dios la diligencia et voluntat que yo he havido siempre et he agora en special por vuestro servicio en aquestos aferes de la unidat que se tracta fazedera en el regno de Valencia. Et como quiere que yo personalmente no haya p[o]dido entrar en la ciudat de Valencia, por hun accident de *colli[ca] passio* que me es venido, por el qual no puedo cavalgar ni s[a]llir del lecho, enpero he enbiado mandaderos a lo[s] nobles, c[a]valleros e generossos del regno de Valencia sobre lo que vos me enbias[t]es mandar, et he tractado et fecho por guisa [c]on ellos que no serán en la unidat que los ciudadanos de Valencia et los de las vi[ll]as del regno de Valencia acordavan fazer; et se[n]blantment he enviado mandaderos a los ciudadanos de la ciudat de Valencia et he enbiado mis cartas a las villas del regno de Valenci[a], por aquellas maneras que yo entendí que más heran servicio vuestro, en manera que cu[y]do que la dita unidat no se fará. Enpero, d'estos [.II]l.º o .V.º días, Dios queriendo, yo vos en certifficaré plenerament por mis letras de lo que sobre las ditas cosas será fecho. Et si vos, sennyor, en todas maneras entendedes seyer en Çaragoça el día de sant Johan por tener las ditas cortes,

¶³⁶ Nota al dors del secretari reial, amb la resolució: *Respondeatur sibi suam bonam diligentiam et affectionem comandando, et rogando eum*

quod super hoc debeat insistere et vigilare simul cum Roderico Didaci, vicecancellario.- Pro(visa) perdo(minum) canc(ellarium).

pídivos mercé que me lo fagades saber por vuestras letras, et que me enbiedes mandar si querredes que vaya con m[i]s vassallos o tan solament simplement con los de mi casa, por tal, sennor, que, si en aquell tienpo yo fuere en estamiento que pued[a] cavalgar, pueda seyer con vos segunt que m'enbiarede[s] mandar. Et si por ventura la vuestra yda tarda a Çaragoça, pídivos mercé que me lo fagades saber, et do ternedes por bien que salg[a] a vos et en qué manera. *Scripta* en Xérica, çagüero día de mayo, *anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo*.

[Y]o, don Pedro, senyor de Xérica, beso vuestras manos et [m]e comiendo en vuestra gracia e mercé.

(*Al dors:*) A mi sennyor el rey de Aragón.³⁷

29.

1347, juny 1. València, al monestir de Predicadors.

Proclamació de la Unió pel Consell de València, amb l'objecte de salvaguardar els furs i privilegis i requerir la reparació de les actuacions contràries de la corona i dels seus oficials. L'acord, per pròpia autoritat de la ciutat, és publicat en un parlament celebrat amb representants dels tres braços del regne.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/5, fols. 8r-13r.

Divendres, que era comptat *kalendas iunii anno predicto*, (fo) convocat e apellat consell ab trompeta per Guillem Açç[ó], corredor de la dita ciutat, segons que és acostumat, en lo capítol dels frares Preÿcadors de l[a] dita ciutat. En lo qual consell foren los prohòmens jurats, consellers e alt[r]jes de la dita ciutat següents:

||^{8v}

||^{12r} Et com en lo dit consell fos[e]n lo(s) procuradors dels prelats del dit regne, ço és, los honrats en Ramon Giner, n'Arnau Bru e en Pere Escrivà, procuradors, segons que ells afermaven, de l'honrat pare bisbe de València e del capítol de la Seu de aquella, frare Bernat Redon, procurador de l'abat de Poblet, frare, etc. (*espai en blanc*).

Semblantment, hi foren partida dels richshòmens et cavallers del dit regne. Foren elets tractadors per los dits richshòmens e cavallers, a tractar de la manera et forma de la dita Unió ensemps ab [a]lcuns prohòmens per lo consell de la dita ciutat elegidors, ço és, lo noble n'Olfo de Pròxida, etc. (*espai en blanc*).

¶ ³⁷ Al dors, nota del secretari reial, amb la resolució del monarca: *Eius intentionem comendando respondeatur, et sibi exponatur status terre,*

et quod propter brevitatem temporis non possit die sancti Iohannis, veruntamen die beate Marie augusti intendit curiam celebrare. Et sic quod inter (blanc).

¶^{12v} Et en aquell matex instant lo dit consell de la dita ciutat procehí a fer et fe[r]mar la dita Unió, en la forma següent:

«La ciutat de València e hòmens e universitat d'aquella f[an] unió et f[r]aternitat jurada perpetual entre si, a honor e u[ti]litat del senyor rey e conservació de les regalies et drets de aquell, per conservar furs, privilegis, libertats e bons uses, franquees (e) immunitats de la ciutat et regne de aquella, e per suplicar humilment e requerir al dit senyor rey que·ls dits furs, privilegis, [li]bertats e bons uses de la dita ciutat e regne deje efectualment servir als habitants de la dita ciutat, e revocar e reduhir a degut estament ço que per lo dit senyor rey o officials seus és estat contra los dits furs o privilegis, uses, libe[r]tats, franquees e immunitats en alcuna manera atemptat. Et la present Unió feren, prometeren e atorgaren de tenir, observar e mantenir aquella per sacrament feyt per aquells, l[o]s dejús nomenats, salva, emperò, en totes coses e per totes l[a] feultat e naturalia per ells deguda al³⁸ dit senyor r[ey] e a hono[r] de la sua co-¶^{13r}-rona real e dels succehidors de aquella e dels drets a aquells e aquella pertanyents.»

L[o] qual sacrament encontinent fo reebut dels infrasegüents, qui la dita Unió fermaren:

En Guerau Çafont, justícia de la dita ciutat en lo criminal. En Johan de Cervató, justícia de la dita ciutat en lo civil.

En Francesch Esquerre, en Pere de Poblet, en Bernat Redon, en Berenguer Dezpuig, en Miquel Martorell, jurats.

Et feyta e fermada la dita Unió, encontinent lo dit consell féu síndichs e procuradors a rebre, unir e ajustar a la dita Unió tots aquells del dit regne, ço és, prellats, richshòmens, cavallers e generoses, prohòmens de les villes e altres del dit regne qu[i] ésser-hi volrran, sots la forma desús contenguda,³⁹ ço és, los honrats en Bernat de Camós, en Bernat de Sentboy, en Jacme Ricar[t] e en Bernat de Vich, et feren [...] lo dit sindic[a]t present:

«*Noverint universi quod die ven[er]is, etc.*»

Et encontinent lo dit consell ordenà que la ordenació feyta en lo consell de la ciutat lo dia que hom comptava (*blanc*) sia servada e enseguida per la dita Unió, açò enadit a aquella que si (*espai en blanc*).

Ítem, que·ls justícies [cr]iminal e civil sien guardats de dan per la dita Unió si inquisició los serà feyta p[er] ço car han fermada la Unió.

Presentis testimonis n'Arnau de Tèver e en Guillem Parençós, preveres, Gil Martíniç e Sanxo Ruiç, habitants en València.

¶³⁸ ad a l'orig. ¶³⁹ contengudes a l'orig.

1347 (Era 1385), juny 1. Saragossa.

La Unió d'Aragó als jurats de la ciutat de València. Comuniquen la constitució de la dita Unió, malgrat els oferiments del rei, i insten els valencians a fer el mateix, amb la pretensió errònia que es troben adscrits a l'antiga Unió aragonesa del segle XIII. Els hi trameten missatgers.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/1, fols. 4r-5r.

A los muyt honrados et savios los jurados et prohòmens de la ciudat de Valencia, de nos, los ricos hòmens, mesnaderos, cavalleros del regno de Aragón et ciudadanos de la ciudat de Çara[go]ça o de las otras ciudades, villas e villeros de la unidat de Aragón, saluts e parellada voluntat a vuestros placeres. Recibimos una letra vuestra, de la qual el tenor y és aytal:

«Als molt nobles e honrats, savis e discrets richshòmens, maynaders, cavallers del regne d'Aragó e ciudatans de la ciutat de Çaragoça e de tots los altres lochs de la unidat d'Aragó, de part dels jurats e proh[ò]mens de la ciutat de València, saluts e aparellament de serví e d'onor e[n] totes coses. R[ee]buda vostra letra, de la qual [ag]uem g[ra]n plaer, responem-vos que ja per alguns dies abans de la recepció de la vostra letra avíem per le[tr]es ¶^{4v} nostre[s] convocats a cert dia, ço és, la senyora reyna, senyors infants, prelats, richshòmens, cavallers e universitat[s] de ciutats, viles e lochs del regne de València per aver col·loq[ui] e [tr]actament ab ells sobre unidat leguda entre nós faedora, per la qual cosa no podem de present a vós fer aquella resposta que vol[er]ríem e seria necessària segons la qualitat del feyt; mas, tengut lo dit col·loqui e tractament, encontinent, sens alcun entreval, farem resposta a vós per letra nostra, segons que en lo dit col·loqui e tractament serà deliberat e acordat. Si algunes coses vos plaen que façam per honor vostra, som aparellats en quant puxam fer e per obra complir ço que sie vostre serví e honor. Scrit en València, diluns .XIII. dies del mes de maig en l'any de .M.CCC. quaranta e set.»

Et marvellantes nos muyto que repuesta otra vuestra no havemos depués auida, vos significamos⁴⁰ que'l senyor rey ha enviado a nos con cartas de creyença el honrado don Miguel Péreç Çapata, governador de Çaragoça e de la Serranía, el qual por su creyença nos ha dito que'l senyor rey será el día de sent Johan primero vinent en Çaragoça por celebrarnos cortes generales, e que a consello de nos mismos satisfará e emendará a nos qualesquiere tuertos o prejudicios, si quiere dessafuramientos, que fetos nos ayan seydo por él o por sus oficiales, et que no

¶⁴⁰ vos significamos, repetit a l'orig.

adurá con él o[t]ros savios o consellers sino los de A[r]agón. Et magu[er]a por el dito governador e por otros manda[d]er[o]s qui depués nos ha enviados s[e] diga assí, pero por obra ||^{5r} vemos el contrario, porque ardit cier[t]o hemos av[i]do que'l senyor rey tiene su camino enta Rosselló, et assí no hemos grant sper[a]nça en las palauras de los ditos mandaderos en aquest caso, ni por aquello no lixamos de fer nuestros affères, ante avemos feyto et firmada la unidat entre nos perpetualment, *iuxta* la forma de la unidat antigament feyta regnant lo rey don Pedro, de buena memoria, en la qual vos fuestes e la qual por vos o vuestros procuradores fue firmada e por los otros del regno de Valencia a todos tempos, por los de Ribagorça e de Teruel. Et porque aquella firmemos e los successores vuestros por sacrament e homenatge, dius pena de trayción, a d'aquella fincamos vos e nos asstrictos e obligados por los ditos sacrament e homenatge. Et como ayamos entendido que, por senblant manera de turbar la unidat que feytes o fazer entendedes, el senyor rey ha enviado a vos algunos mandaderos, los quales se esforçarán meter división entre vos e los ricos hómens e cavalleros del dito regno, por esto enviamos a vos nuestros mandaderos, los quales dentro breus días avredes en vuestra presencia, en (*sic*) los quales vos dirán clarament la intenció (*sic*) que avemos por el proveyto comunal de la tierra e regnos del senyor rey. Et así rogamos vos que, no contrastant qualquiere messagería o informació contraria, enantedes a firmar vuestra unidat, a honra del senyor rey e salut de su ánima e a conservaci3n de vuestras libertades e nuestras. Dada en Çaragoça, primero día del mes de junyo, Era mil[lesim]a .CCC.LXXX.^a quinta.

31.

1347, juny 1. Vinçà.

Pere el Cerimoniós a Bernat Ferrer i Berenguer Despuig, jurats respectivament de Xàtiva i de València. Els insta a continuar els seus esforços per tal d'impedir la formació de la Unió.
ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1127, fols. 74v-75r.

Lo rey d'Aragó.

Entès havem per relació d'al[c]uns dignes de fe [q]ue vós, zelant[s] a] nost[r]a honor, pro[curat]s aytants (*sic*) [co]m podets que la Unió que's tracta ésser ||^{75r} feta en la ciudat et regne de València no sia f[e]ta, [la] qual c[o]sa vo[s] grahim molt. Per què us pregam curosa[m]ent que, continuant de bé en mils ço que havets ben començat, hajats en los dits affers, és a saber, que la dita Unió no's faça, sobirana diligència, axí com de vós conf[i]am, en [t]al manera que per açò vos siam tenguts a gràcia e a mercé. *Data* en Vi[n]çan, sots nostre segell secret, lo dia primer de juny en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII.

Al feel nostre en Bernat Ferrer, jurat de Xàtiva.

Similis:

Al feel nostre en Bernat⁴¹ Deçpuig, jurat de València.

32.

1347, juny 3. Xèrica.

Pere de Xèrica, governador general del regne de València, convoca la vila d'Alzira al parlament antiunionista que ha de celebrar-se a Vila-real.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/1, fol. 9v. Còpia enviada pels jurats d'Alzira als de València el 9 de juny.

De nós, don Pedro, senyor de Xèrica, etc., a los honrados el justicia e los jurados e hombres buenos de Algezira, salut e dilecció. Sepades que nos, por una carta que avemos ovida del senyor rey, entendemos fazer parlament con todos los prelados, ricos hombres, cavalleros, generosos e con los hombres de las vilas del regno de Valencia, sobre algunas cosas que son servicio del senyor rey e pro e honra de vosotros. Porque, de part del dito senyor rey, vos deýmos e mandamos, e, de la nuestra, rogamos que diajueves, que se contará .XVIII. días del present mes de junio, sean con nos en el lugar de Vilareal síndicos e mensatgeros vuestros, por oyr aquello que de part del dito senyor rey les diremos e por tractar e firmar, si menester (será), aquello que en el dito parlament será tractado e firmado. *Data* en Exérica, dius nuestro seello proprio, .III. días de junio *anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo.*

33.

1347, juny 6. València.

L'infant Jaume d'Urgell jura la Unió de València, pel seu procurador Joan Llopis de Boil. Protesta que li siguen conservats, a ell i als seus vassalls i possessions al regne de València, els furs i costums d'Aragó.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/5, fols. 13v-18r.

Et enaprès, dimercres que hom dehia e comptava *octavo idus iunii anno [Domini millesimo .CCC.°XL.° [se]ptimo*, l'onrat en Johan Lòpiç de Boÿl, procurador de l'alt senyor infant en Jacme, del molt al(t) senyor n'Amfós, de alta recordació, rey d'Aragó, fill, per la gràcia de Déu compte d'U[r]gell e vezcompte d'Àger, constituït en presència dels honrats en Bernat de Camós, en Jacme Ricart e'n Bernat de Vich, ciutadans de València, síndichs ensemps ab l'honrat en Bernat de Sent-

¶ ⁴¹ Error, per *Berenguer*.

boy, ciuta[d]à de la dita ci[ut]at, a fer ^{¶14r} [l]a dita Unió e reebre tots aquells qui ésser v[o]lrran en aquella, de la ciutat e regne de València, los quals ab los honrats en Francesch Esquerre, en Bernat Redon e en Berenguer Dezpuig, jurats de la dita ciutat ensemps ab los honrats en Pere de Poblet e en Miquel Martorell, eren en lo palau de la confraria de S[e]nt Jacme de la dita ciutat, e presentà a aquells (e) per mi, Guerau de Benviure, notari de València e escrivà de la dita Unió per lo consell de la dita ciutat deputat, l[e]gir féu davant aquells [la] scriptura següent:

«Salves en totes coses e per totes, ab deguda e ab plenera protestació davant anant a l'alt senyor infant en Jacme, fill que fo del di[t] alt senyor n'Amfós, de clara memòria, rey d'Aragó, e per la gràcia de Déu compte d'Urgell e vezcompte d'Àger, e als castells e lochs seus, e encara als habitants d'aquells, los quals castells e lochs lo dit senyor [i]nfant ha en regne de Valèn[cia], furs, costums (e) libertats del regne d'Aragó, segons los quals los dits castells e lochs són prelibats,⁴² et contra totes altres franquees, libertats, immunitats, privilegis, uses (e) costums d'aquells, los quals lo dit senyor infant huy en dia là té e posseix e usa, et lo dit senyor infant e los seus predecessors çarrenrere han usat, tengut et possehit, e tots altres drets per q[u]alsevol manera al ^{¶14v} dit senyor infant e als dits castells e lochs e habitants d'aquells pertanyents, als qu[a]ls ni a altres d'aquells per alcuna manera tàcita o expressa renunciar ni derogar no entén l'onrat en Johan López de Boyll, procurador del dit senyor infant e havén plen poder a les coses següents, ab protestaci[ó] que la feeltat deguda e regalies e drets pertanyents al senyor rey sien per tots temps salves, sots les damunt dites protestacions, en lo dit nom, ferma, loa e aprov[a l]a unitat feyta per la ciutat de València e, posant-se en lo dit nom, en aquella fa unitat ab la dita ciutat e'n la ànima del dit senyor infant jura aquella en la dita forma obtenir, mantenir e observar e defendre. Et, resnomenys, lo dit en Johan Lòpiç, en lo dit nom de procurador, requer als justícies, jurats, consellers, prohòmens e tota la universitat de la ciutat de Valèn[cia], e encara a tots e qualssevo[l] altres del regne de València qui en la universitat són e vollran ésser, que juren la creu e los san(t)s Evangelis de Déu de mantenir, defendre e conservar al dit senyor infant, castells e lochs e vasalls seus, totes e cascunes coses damunt espacificades e contengudes. Et com totes les damunt dites coses lo dit en Johan Lòpiç de Boyll, en lo dit nom, demana e requer a s[i] ésser feta ^{¶15r} carta pública per lo dit notari d[es]ús escrit, a perdurable memòria e conservació del dret del dit senyor infant e dels seus, la qual carta requer encontinent a si ésser liurada.»

Et encontinent fa fe de la sua procuració ab carta, *ut sequitur*.

¶⁴² Per poblats.

«Noverint universi quod nos, infans Iacobus, illustrissimi domini regis Alfonsi, bone memorie, regis Aragonum, filius, Dei gratia comes Urgelli et vicecomes Agerensis, tenore presentis publici instrumenti facimus, constituimus et ord[i]namus certum et special[e]m procuratorem nostrum vos, dilectum consiliarium nostrum Iohannem Lòpiç de Boÿl, licet absentem tanquam presentem, ad comparandum et interessendum pro nobis et nomine nostro in cons[i]liis, parlamentis et tractationibus habendis et fiendis in civitate Valentie per ricos homines, milites (et) villa[r]um [homin]es regni Valentie super inhienda debita Unione, temporali vel perpetua, pro manutenendis foris, usibus, privileg[ii]s et aliis libertatibus dicti regni, civitatum, villarum, locorum et castrorum ipsius et quorumlibet eorundem, in predictis et circa predicta fidelitat[e] debita domino regi et regalibus et iuribus suis semper salvis; et ad consentiendum dictis tractatibus et firmandum in eis et pro observatione ipsorum; et ad iurandum in animam nostram et prestandum homagium in ||^{15v} personam nostram, et alia facie[n]dum quecumque per nos fa[c]ienda fu[e]rint in predictis et circa ea, etiam si mandatum exhigerent speciale, salvis tamen nobis et locis nostris que habemus in regno ipso foris, consuetudinibus, usibus et libertatibus regni Aragonum, quibus dicta locha nostra populata sunt et quibus per ea que super predictis agenda⁴³ fuerint nolumus in aliquo dero[g]ari. Dantes et concedentes vobis plenum posse comparendi, in[teresse]nd[i] pro nobis in dictis consiliis, parlamentis et tractatibus et union[ibus ...] eo[...] et al[iis] supradictis et consentiendi eisdem et iurandi ac prestandi homagium pro observatione, ut premititur, eorundem, et alium vel alios procuratorem vel procuratores substi[t]uendi, et generaliter omnia alia et singula faciendi in premissis et circa premissa que nos facere possemus personaliter constituti, etiam si sint talia que mandatum exhigerent specialem. N[o]s enim promittimus ratum et firmum habere quicquid per vos in predictis et circa predicta actum fuerit sive gestum et nullo tempore revocare, sub bonorum nostrorum omnium ypotecha. In quorum testimonium prese[n]ts (*sic*) instrumentum inde fieri iuss[im]us, nostri sigilli munimine⁴⁴ roboratum. Actum Cesarauguste, nono kalendas iunii anno Domini millesimo .CCC.°XL.° septimo.

Signum (*blanc*) nostri, infanti[s] I]acobi supra-||^{16r}-dicti, qui predicta concedimus et firm[a]mus.

Testes huius rei sunt nobilis Berengarius de Ripellis, nobilis Thomas Petri de Focibus, Dominicus L[u]ppi Sarnés et Matheus Moçaraví,⁴⁵ cives Cesarauguste.

Signum (*blanc*) Raymundi Marçol, dicti domini infantis scriptoris et notarii publici per totam terram et dominationem illustrissim[i] domini regis Aragonum au[ct]oritate eiusdem, [q]ui [pre]dictis interfui e[a]que scribi feci, cum raso et emendato in .XII. linea, ubi scribitur “nostri”, et clausi die et anno prefixis.»

¶ ⁴³ *agenta* a l'orig. ¶ ⁴⁴ *minime* a l'orig. ¶ ⁴⁵ *Maçaravivi* (*sic*) a l'orig.

Et lestes les dites coses, encontinent lo dit honrat en Johan López de Boÿl, axí com a procurador del dit senyor infant, jurà [e]n ànima del dit senyor infant, per Déu et los q[u]atre Evangelis de aquell, en poder de mi, dit notari, reebent aquell en loch e en nom dels dits síndichs e aquells presents, que·l dit senyor infant servarà e complirà tot ço que per ell⁴⁶ deu ésser feyt e complit, segons que desús [é]s contengut.

Et encontinent los dits sí[n]dichs posaren ço que·s segueix:

«En Bernat de Camós, en Bernat de Sentboy, en Jacme Ri-^{16v}-cart e en Bernat de Vich, s[í]ndichs de la universitat [de] València, havén plen poder de fe[r] la dita Unió e de r[e]ebre qualsevol persones qui ésser volrran en aquella, dién en nom e en veu de la dita ciutat, e fan unió (*sic*) ab lo dit senyor infant, jasia absent, en la dita Unió, e per ell ab l'on[r]at en Johan Lòpiç de Boÿl, procurador d'aquell, present, e reebent lo dit senyor infant, jatsia absent, en la dita Unió, e per aquell lo dit en Johan López de Boÿl, segons la forma de la dita Unió feta per la dita ciutat, la tenor de la qu[a]l és aytal:

La ciu[t]at [de V]alència [e] hòmens e universitat d'aquella fan unió e fraternitat jurada perpetual entre si, a honor e utilitat del senyor rey e conservació de les regalies e drets d'aquell, e conservar furs, privilegis, libertats e bons uses, franquees (e) immunitat[s] de la dita ciutat e del regne d'aquella, et per sup[ll]icar humilment e requerir al dit senyor rey que·ls dits furs, privilegis, libertats e bons uses de la d[i]ta ciutat e regne deje efectualment servir a[lls] habitado[rs] de [l]a dita ciutat, e revocar e reduhir a degut estament ço que per lo dit senyor rey e oficials seus és estat contra los dits furs, privilegis, uses, libertats, franquees (e) immunitats en alcuna manera atemptat. Et la pres[en]t Unió feren, prometeren e atorgaren ^{17r} de tenir e observar e mantenir aquella per sacrament feyt per aquells, [l]os dejús nomenats, salvu emperò en totes coses e per totes la feultat e naturalea per ells deguda al dit senyor rey e honor de la sua corona real e de[lls] succehidors de aquell e dels drets a aquell [e a]quella pertanyents. Et plau als dits síndichs que al dit senyor infant e hòmens seus romanguen salvus furs, privilegis, libertats e bons uses [a] ell e hòmens seus atorgats, segons e en la manera que ara los han [e]t havien ans de la dita Unió, e s'[o]feren l[o]s di[t]s síndichs, en nom de la dita Unió, jurar e defendre al dit senyor infant e lochs e vasals seus furs, priv[i]legis, bons uses e libertats a ell atorgats,⁴⁷ salv emperò als dits síndichs, en lo dit nom, furs, priv[i]l[e]gis, bons uses, libertats e franquees de la dita ciutat, segons que·ls han e·ls havien an[s] de la dita Unió.

Et en aquell mateix instant los dits síndichs jurar[e]n per Deú e los Evangelis de aquell,⁴⁸ per ells corporalment tocats, en nom [e] en veu de la dita

¶⁴⁶ *ells* a l'orig.

¶⁴⁷ *atortats* a l'orig. ¶⁴⁸ *aquells* a l'orig.

Uni[ó], servir e fer servir totes les coses per ells desús dites, segons que d[e]sús és conteng[ut], lo qual sagra-^{||17v}-ment feren en poder e en les mans del dit honrat en Johan Lòpiç de Boÿl, aquell tinent en ses mans los d[it]s Evangelis e reebent lo dit sacrament en ànima del dit senyor infant. Et encontinent, axí los dits síndichs com lo dit honrat en Johan López de Boÿl, en lo dit nom desús dit, requ(er)iren mi, dit notari, que de totes les dites coses los feés dues cartes públiques, o més si haver-les volrra(n), partides per letres.»

E[t] en[c]o[ntine]nt los dits síndichs feren fe del lur sindicat, ab carta pública segons que's segueix:

«*Noverint universi quod die veneris intitulata kalendas iunii, etc., convocato, etc.*»

^{||18r} Presents testimonis foren a les dites coses los honrats en Jacme Scrivà e en Domingo de Monçó, s[a]vi en dret, en Bernat Sunyer e en Domingo Marrades, ciutadans de València, e altres molts.

34.

1347, juny 7. València.

Els jurats de València a la Unió d'Aragó. Comuniquen que han constituït la Unió, però, atés que no s'hi han adherit encara tots els nobles i viles del regne, no poden fer coalició amb els aragonesos. Sobre l'afirmació continguda en la seua carta que el regne de València havia signat l'antiga Unió d'Aragó, demanen trasllat de l'escriptura que ho certifique.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/1, fols. 5v-6r.

Significam-vos⁴⁹ en lo dia de la data de la present haver reebuda una letra vostra, la qual bé entesa vos responem que havem gran plaer de les coses contengudes en aquella e dels missatgers que'ns trametets vostres. Certificam-vos que havem feyta Unió, en la qual han fermat don Jayme e lo noble don Lop de Luna e d'altres notables persones; emperò, encara no hi han firmat tots los richshòmens e cavallers ne totes les villes del regne, per què no us podem aadés fer aquella resposta que s'i pertanguera e havem en cor e volentat, la qual resposta ja us hagem tramesa si haguessen fermat los damunt dits. Quant a açò que fets menció en vostra letra de la unitat antigament feta regnant lo senyor rey en Pere, d'alta recordació, en la qual Unió dehits que fom vós e nós e que fo fermada per los del regne de València, responem-vos que'ns plaurie fort haver traslat de

¶ ⁴⁹ La carta va precedida per l'epígraf: [L]etra gó e als prohòmens de la ciutat de Çaragoç[a] a la responsiva feyta als richshòmens e mesnaders de Ara- [[e]t[ra] per aquells tramesa e desús proxime inserta.

la dita unidat antiga, per ço que mils poguéssim induhir tots aquells qui fermat hi han que fermassen la dita Unió. Per què us pregam affectuosament que·ns en trametats translats, en manera que fe hi puxa ésser haüda, car, aquell haüt, entenem ab Déu que haurem tots los de[ssús] dits en la d[i]ta Unió. Et nós som app(ar)ellats de donar al [co]rreu ¶^{6r} qui la aportarà ço que·ns farets saber que l[i] aurets promès per son loguer. Si alcunes coses vos plaen que façam per honor vostra, scr[i]vits-nos-en fiançosament. Escrit en València, digous a .VII. dies del mes de juny, en l'any de .M.CCC.XL. e set.

Los jurats e prohòmens de la ciutat de València, al vostre plaer e honor en totes coses.

35.

1347, juny 7. València.

El Consell de València dictamina sobre els capítols elaborats per una comissió amb la finalitat d'estendre la Unió a la generalitat del regne, així com forçar a jurar-la tots els habitants de la ciutat.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/6, fols. 20r-21r.⁵⁰

Et, en aquell matex instant, lo dit consell provehí los capítols ordenat[s] per los tractadors lo dimercres proppass[a]t, les quals provissions són en la fi de cascun capítol. La tenor dels quals és segons que·s seguix.

¶^{20v} Havem a fer ço que·s segueix:

Primo, sien trameses a les viles reals síndichs de la ciutat ab plen poder de reebre les universitats en la dita Unió e aquella fer ab aquells.

—No cal, com hajam haüda justa excusa dels missatgers.

Secundo, sia tramesa let[ra] e letres semblants a les primeres, en les quals haja alcunes protestacions, a les viles e lochs qui no són reals.

—Tinim-ho (*sic*) en bé que·s faça.

Tertio, de requerre singularment als cavallers que dej[e]n fermar la dita Unió, en la qual requesta sien posades alcunes pro[t]estacions e cominacions degudes. E açò sia feyt yvaçosament, ans que aquells facen sindicat per trametre misatgers.

—Tenim-ho en bé que·s faça.

¶⁵⁰ N'hi ha una altra còpia (*id.*, *id.*, llig. 133/5, ff. 28r-29r), en mal estat.

Ítem, que's prenga manera com serà procehit se (*sic*) alguns ciutadans h[i] h[a] qui no vullen jurar la Unió.

—Par per tancament de portes quan[t] a[a]dés, feta (*sic*) per los justícies criminal e civil.

Ítem, sia feta resposta a la letra tramesa per la c[i]utat de Saragoça.

Ítem, alguns torbadors de la dita Unió qui són en la ciutat sien appellats al consell e sien p[re]gats que no destorben l[a] d[it]a Unió, ab aquelles paraules que's per[t]any.

¶^{21r} [Ítem], que y sien appellats al consell tots los savis, com n'í haja alguns de aquells qui han consellat lo contrari.

Ítem, sia delliberat si un dia part altre serà appell[at] consell.

Ítem, ordena lo consell que sia enantat con[t]ra los de la ciutat qui no volran jurar, ab tanquament de p[o]r[t]es, etc.

36.

1347, juny 8. València.

Carta circular dirigida pels jurats de València al justícia i jurats del lloc de Foios, i als d'altres viles i llocs del centre i del sud del regne. Els assabenten de la constitució de la Unió, tot amonestant-los a trametre procuradors a la ciutat a fi de signar la lliga, en el termini de deu dies.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/1, fols. 29r-30r.

Als honrats e discrets los justícia, jurats e prohòmens de Foyos, los jurats e prohòmens de la ciutat de València, salut e bona amor. Ja sabets com, per letra per nós a vós tramesa, vos amonestam e us ¶^{29v} requerim que'l disapte après la festa de Cinquagesma adonchs primera vinent fóssets en la sala de la Cort de València, per aver ab nós e ab los altres habitants del regne, als quals semblantment n'escrivim, col·loqui e tractament sobre leguda unió fahedora, salvant tota hora la feultat del senyor rey, regalies e drets seus, per mantenir, sostenir, conservar e defendre furs, privilegis, libertats, franquees, immunitats e bons uses de la dita ciutat, suplican humilment al dit senyor rey que·ls dits furs, privilegis, libertats, franquees, immunitats e bons uses de la dita ciutat nos deja servir e que·ls desafuraments e greuges que·ns són estats feyts deja a degut estament tornar, segons que les dites coses e altres en la dita letra, la qual fon *data* en València, a .IX. dies del mes de maig de l'any dejús escrit, són largament contengudes. Hon com nós, en

lo dia de divendres que era comptat *kalendas iunii* de l'any present, hajam feta e fermada la dita Unió, en la qual han fermat l'alt senyor infant en Jacme e lo noble en Lop de Luna e altres notables persones, et jasia que, segons que dit és, nós vos hajam appellats e requests que fóssets al dit col·loqui e tractament, emperò vós açò no avets curat fer, per tal altra vegada, ab la present letra, vos requerim e us amonestam que, dins .X. dies primers vinents, hajats tramesses síndich e procurador o procura-^{30r}-dors vostres a la dita ciutat qui hajen poder bastant de fer, jurar e fermar la dita Unió, qui facen, juren e fermen aquella. En altra manera, certificam-vos que nós procehiríem en lo(s) dits afers segons que·ns seria legut, justícia migança. *Scripta Valentie*, divendres a .VIII. dies del mes de juny, en l'any de .M.CCC.XL. set.⁵¹

37.

1347, juny 9. València.

Acta de l'ambaixada del vicecanceller Rodrigo Dies al Consell de València, instant de part del rei que la ciutat no procedesca per via d'unió, amb la garantia de donar satisfacció als greuges al·legats contra la corona i de celebrar corts en una data pròxima. El Consell refusa l'oferiment i es ratifica en la Unió.

AMV, *Libres notals de Pere Montsó*, k-3, fols. 22r-26v.

Sàpien tuyt que disapte, *intitulata quinto idus iunii anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo*, constituït denant la presència dels honrats jurats e consell de la ciutat mi-cer Rodrigo Díez, cavaller e vicecanceller del senyors (*sic*) rey e missatgers (*sic*) per lo dit senyor tramès, e presentà en lo dit consell la scriptura següent e dues cartes del senyor rey en paper scrites, ab lo segell secret del dit senyor rey segella-des, segons que·s segués:

«Constituït en presència dels honrats en Francés Squerre, en P(ere) de Po-blet, en Berenguer Dezpuig e·n Miquel Martorell, jurats de la ciutat de València, e dels pròmens consellers d'aquella en la sala de la Cort, en la qual los dits jurats e prohòmens aplegaren a han acostumat aplegar e tenir consell de la ciutat, en

¶ ⁵¹ Tot seguit (ff. 30r-31r), consta haver-se en- viat la mateixa carta a les viles i llocs següents, relacionats amb la grafia original, començant pels pertanyents, com Foios, al terme general de la ciutat de València (no hi són incloses les grans viles del reialenc, amb les quals hom mantindrà contactes directes): Muncada, Mus- seros, Maçamagrell, el Puig, Puçol, Rafalbuyol, Paterna, Quart, Manizes, Ribarroja, Villamar-

xant, Benaguazir, la Pobla de Benaguazir, Tor- rent, Xilvela, Picacén, Espioca, Carlet, Lombay, l'Alcúdia (de Carlet), Albalat (de la Ribera de Xúquer), Pardines, Cotes, Corbera, Çuecha, Gandia, Oliva, Dénia, Calp, Altea, Callosa (d'En Sarrià), Tàrbena, Polop, Benidorm, Godalest, la Vilajoyosa, Penàguila, Cocentayna, Alcoy, Casta- lla, Sexona, Biar, O[n]tiyén, Bocayrén, Moxén, Nompot, Alacant, Guardamar, Elch, Oriol·la.

Rodrigo Díez, cavaller, doctor en leys, conseller e vicecanceller del senyor rey e per aquell matex senyor missatger tramès e diputat als affers e negocis dejús spacifficats e declarats, dix e proposà que dissapte passat, que's comptave .VII.º kalendas iunii de l'an present, vench e entrà en la ciutat de València per raó de la missatgeria, en lo qual dia fo e comparegué davant los dits jurats en la dita sala de la Cort per recitar, explicar e publicar a aquells la dita sua missatgeria, com aquella no sostengués triga alguna, per la qual raó los dits jurats, per reverència del senyor rey, en l'endemà, que fon dicmenge, feren aplegar consell, en lo qual dia de dicmenge, que's comptava .VI.º kalendas iunii anno Domini .M.ºCCC.º, etc., lo dit en Rodrigo Díez presentà e liger (*sic*) féu als dits jurats e consell, en la dita sala aplegats per la dita e infrascripta raó, huna carta de creença del senyor rey, la tenor de la qual és aital:

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus iuratis et probis hominibus civitatis ¶^{2v} Valentie, salutem et dilectionem. Cum super quibusdam nostrum honorem et commodum rei publice tangentibus quedam dilecto consiliario et vicecancellario nostro Roderico Didaci, militi, vobis oretenus refferenda duximus comittenda, idcirco vobis dicimus et mandamus vosque rogamus quatenus dicti nostri consilarii relatibus fidem indubiam prebeatis, prout honorem nostrum carum geritis et rei publice comoda⁵² affectatis. Data Tarrachone, sub nostro sigillo secreto, .XII.º kalendas iunii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º septimo. H(ugo), can(cellarius).⁵³

Et lesta e publicada la dita carta real de creença, encontinent lo dit en Rodrigo Díez publicà, recità e notificà largament als dits jurats e consell, e encara a missatgers qui eren aquí en la dita sala ajustats de alcunes viles del regne de València, ço que per lo dit senyor rey li fon comanat e manat de paraula. Entre les altres coses, efectualment dix que a audiència del senyor rey era pervengut que'ls jurats e consell de la dita ciutat e de les viles e lochs del regne d'aquella, afferman si ésser agreujats e perjudicats en lurs furs e privilegis e libertats, axí per officials de la sua cort com per altres e en altra manera, e per aquesta raó volien fer unió, per supplicar a ell que revocàs e reparàs los dits greujes, et que's provehís en lo tepms esdevenidor que los dits furs, privilegis e libertats lurs fossen sens trenquament e violació servats e tenguts. ¶^{23r} Per tal, lo dit en Rodrigo Díez, missatger dessus dit, en nom, en veu e en persona del dit senyor rey, per lo poder per lo dit senyor rey a ell donat e comanat, a toltre los prejudicis, si e qualsque fets sien, en general o special, per raon dels quals la damunt dita Unió entenien a fer, a la qual havien convocats e aplegats los braços dels prelats (e) religioses, e dels nobles, ca-

¶⁵² comada a l'orig. ¶⁵³ Carta registrada en ACA, C, reg. 1127, f. 15r.

vallers (e) generoses, e los síndichs de les viles del dit regne, offerí a aquells de fer reduhir a degut stament los dits greujes e prejudicis, declaradors e expressadors e mostradors per ells al dit sennior rey, o a ell en lo loch seu, com ell agués e tingué poder del dit sennior rey de fer e prometre les dites coses, del qual poder és aparellat de fer fe encontinent. E sobre observació dels dits furs, privilegis e libertats en tepms esdevenidor, offeria per part del senyor rey que'l dit senyor rey era aparellat de tenir e celebrar cort general en la dita ciutat als habitants del dit regne, tenguda primerament la cort la qual ha manada en Aragó e devia tenir als aragoneses, et en la dita cort, per maneres legudes e honestes, fermar e confirmar lo dit senyor rey les dites coses segons que's convengués e fer-se degués, a perpetuïtat e fermetat dels dits furs, privilegis e libertats, observació e conservació d'aquells; o, si sens cort general elegien que's fessen sobre açò provisions per lo dit senyor rey, que ordenassen e diputassen missatgers per anar e supplicar a ell, dit senyor, les damunt dites coses, cor ell offeria per lo dit senyor rey que faria (e) com-^{23v}-pliria, axí com bon sennior fer deu, tot ço que dessús. Requieren aquells de part del dit senyor rey, segons que per ell expressament li fon manat, axí com aquells qui són vassalls seus naturals e per feultat e naturalea són tenguts al dit senyor rey, e pregant-los benignament de part sua que, pus en acabament lur supplicació concorda e conferma ab la intenció del dit senyor rey e offeria per ell dessús feta, ço és, que sien observats furs e privilegis e libertats del dit regne e provehit bé e degudament sobre açò e sien revocats e reintergats (*sic*) los greujes e prejuhís qualsque's mostren ésser fets contra aquells, que no proceéxcen en unió ni per altra manera en los dits affers, mas reeben la offeria dessús dita, segons que d'els e de lur feultat e lealtat mils se pertayn e an bé acostumat de fer tots tepms, com aquella per lo dit senyor rey serà complida ab acabament, segons que totes les dites coses e altres descendents e covinents a aquelles largament ladonchs foren dites e recitades per lo dit micer Rodrigo Díez. A les quals los dits jurats e pròmens lavors responguer(en) que, haüt acort e deliberació en lo dit consell, ells farien resposta al dit missatger en manera que Déus e lo senyor rey ne serà pagat e servit.

Et enaprés, lo dimarts e lo dimercres següents, com fos en cascun dels dits dies aplegat e congregat consell en lo capítol del monestir dels Prehicadors de la⁵⁴ dita ciutat de València per la dita rahó, axí de prelats, ricshòmens, cavallers, com de la ciutat e de les viles del regne, lo dit en Rodrigo Díez, missatger, en lo dit consell recità e repetí largament altra vegada a tots en general les dites coses, offerín-se complir e fer complir ab acabament aquelles al senyor rey, segons que desús havia dit e offert; e encara alcunes coses de què en special parlaven alcunes jents o persones sobre intitulació del governador del regne e d'altres oficials e del deteniment dels castells del dit regne, si en açò s'entenia enter-^{24r}-venir alcun prejuhí,

¶ ⁵⁴ de la, repetit a l'orig.

de reparar e reduhir allò a degut stament encontinent de feit. E per tal que fos cert e notori a tots del poder⁵⁵ a ell donat e atorgat per lo dit senyor rey sobre les dites coses, presentà e féu ligir per en P(ere) de Montssó, notari e scrivà dels dits jurats, .I.^a carta del senyor rey ab lo segell secret seu segellada, com ladoncs la scrivania sua fos en la ciutat de València e no fos en la ciutat de Tarragona, hon era lo senyor rey en tepms de la data d'aquella, ab tot poder complit, ab lo segell major e en aquella manera que agués perpètua fermetat, la tenor de la qual és aital:

Nos, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Attendentes iuratos et probos homines civitatis Valentie ac villarum et locorum regni eiusdem et nonnulli alii eiusdem regni, asserentes se in eorum foris, libertatibus et privilegi(i)s, et specialiter quia gubernatore(m) et alios officiales dicti regni nomine inclite infantisse Constantie, filie nostre, ut primogenite intitulari ac castra eiusdem regni pro eadem infantissa, in casu quo nos absque filiis masculis mori contingeret, teneri facimus, a nobis gravatos fore, quandam inter se velle facere unionem, idcirco, ad tollendum omnia preiudicia, quorum pretextu iam dicti unionem volunt facere antedictam, et eis promissiones congruas et decentes faciendum super predictis, vos, dilectum consiliarium et vicecancellarium nostrum Rodericum Didaci, militem, cum presenti ducimus diputandum, vobis super hiis conferentes plenariam facultatem ex nostre plenitudine potestatis, quod vos, nomine et auctoritate nostris, possitis mandare gubernatori dicti regni ac tenentibus dicta castra et aliis officialibus nostris dicti regni quod se amodo pro dicta infantissa, seu alio quocumque nisi pro nobis, tantummodo intitulent seu castra teneant antedicta, donec determinatum et declaratum fuerit dictam infantissam aut inclitum infantem Iacobum, comitem Urgelli et vicecomitem Agerensem, fratrem nostrum ^{||}^{24v} carissimum, aut alium potius ius habere in successione regnorum nostrorum, comittatum et terrarum in casu predicto quo nos, quod absit, absque filiis masculis legitimis oporteret debitum persolvere natu(r)ale. Necnon predictis possitis quascumque promissiones facere sublevandi⁵⁶ quecumque promissiones, preiudicia seu gravamina, atque et levanda tenemur de foro et etiam ratione, prout melius vobis videbitur faciendum, promittentes in bona fide regia quecumque in predictis feceritis seu promiseritis rata habere perpetuo atque firma et contra ipsa nullo unquam tempore facere vel venire aliqua ratione seu causa. Mandantes per presentem dicto gubernatori nec minus alcaidis dictorum castrorum ceterisque officialibus nostris dicti regni quod dicto nostro consiliario in predictis et eorum singulis obediant sicut nobis et in mandatis per vos eisdem super iam dictis fiendis et effectum per eos operis adimplendis difficultatem aliquam non apponant. Nos enim super hiis vobis per presentes comittimus plenarie vices nos-

¶ ⁵⁵ *del poder*, repetit a l'orig. ¶ ⁵⁶ *sublevanda* a l'orig.

tras. In cuius rei testimonium easdem fieri iussimus, nostro sigillo secreto munitas. Datis Tarrachone, sub nostro sigillo secreto, .XII. kalendas iunii anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo.⁵⁷

La qual carta lesta e publicada, encontinent lo dit micer Rodrigo, en nom e en veu del senyor rey, altra e altra vegada féu la oferta damunt dita a tots generalment.

Et enaprès, dimarts que's comptave *nonas iunii anno predicto*, com lo consell de la dita ciutat, a requesta sua, fos aplegat e justat en la sala de la Cort per la raó sobredita, lo dit micer Rodrigo, constituït en lo dit ^{||25r} consell, com a audiència d'ell fos pervengut que la oferta desús per ell feta alguns no la havien complidament oïda o entesa, a superhabundant cautela e per tal que veessen e entenguessen lo bon voler que'l sennior rey havie en provehir ab acabament sobre les coses desús dites, altra vegada repetí e recomptà aquella dita oferta en plener consell, requerín als dits jurats e consellers ço que desús havie request, et que de les dites coses li deguessen donar resposta, aquella que d'èls se pertanyia, final, ab la qual se'n pogués tornar al dit senyor rey. Los quals respongueren a ell largament de paraula e, per tal que en la dita resposta per ells faedora no's pogués tolre o enadir o minvar alcuna cosa, dixeren que'l dit micer Rodrigo en scrit posàs substancialment e effectual la dita oferta, e per scrit axí matex ells farien e posarien lur resposta après de la dita oferta.

Per raó de les quals coses lo dit micer Rodrigo, ab la present scriptura, requerín, repetín e innovan totes les damunt dites coses e fahén altra vegada la oferta desús dita, requer e demana resposta a⁵⁸ ço que ha request dessus, et que de les dites coses, ensemps ab la resposta faedora, salvu que puixe après la dita resposta ajustar algunes altres justes rahons si neccessàries hi seran, li sia feta carta pública per lo notari dejús scrit, a perdurable memòria.»

^{||25v} A les offertes e requisicions fetes per l'onrat micer Rodrigo Díez,⁵⁹ etc., reebén aquelles ab deguda reverència e honor, respon lo dit consell que ja abans de les dites offertes e requisicions fon presentada per en Bonanat de Casesgemes, porter del senyor rey, al dit consell una carta del senyor rey *in effectum* e generalment continent les coses en les dites offertes e requisicions expressades. A la qual fon respost per lo dit consell que, abans de la dita carta real e presentació d'aquella, per molts e diverses greuges feits a la dita ciutat e regne, axí per lo senyor rey

¶ ⁵⁷ Carta registrada a ACA, C, reg. 1127, f. 14v. ¶ ⁵⁸ e a l'orig. ¶ ⁵⁹ Recordem la cronologia de l'ambaixada: dissabte 26 de maig arriba a València el vicecanceller i parla als jurats; diumenge 27 parla al Consell general;

dimarts 29 i dimecres 30 informa al parlament de la Unió, al monestir de Predicadors; dimarts 5 de juny insisteix al Consell general; dissabte 9 la ciutat refusa l'ofertament.

com oficials e delegats seus, majorment stranys del dit regne, al·legants que·l dit senyor rey e sos oficials eren en possessió de no servir (furs) e privilegis, lo dit consell havia aüt tractament sobre provisió lícitament havedora dels dits greuges, en qual manera poguessen ésser reparats e d'aquí avant fos provehit que furs (e) privilegis fossen observats, la qual provisió lo dit consell no trobava que pogués obtenir del dit senyor rey, com de les dites coses fos stada feta relació al senyor rey e suplicat humilment per lo dit consell que·ls degués servir furs e privilegis, e revocar e tornar a degut stament tot ço que per ell⁶⁰ o per oficials seus és stat contra los dits furs e privilegis procehit e enantat, les quals coses lo dit senyor rey, salva la excel·lència de la sua real majestat, no à curat effectualment de⁶¹ ¶^{26r} fait complir ni ensequir, ans après les dites supplicacions són stats fets per lo dit molt alt senyor rey e oficials seus en la dita ciutat e regne, salva la excel·lència real sobredita e honor dels dits oficials, molts e diverses actes fets contra furs e privilegis, axí irreparables com d'altres, et per (ço) lo dit consell duptàs que per les dites offertes fos acabadament e *inviolabiliter* provehit a la conservació (e) indemnitat de furs, de privilegis, libertats e bons uses de la dita ciutat e regne en esdevenidor, per conservar, mantenir e créxer la honor, profit e utilitat⁶² del senyor rey e de la sua corona real e de les sues regalies e drets a aquell pertanyents, e per lo bon stament de la ciutat e regne, e encara per mostrar la fe e naturalea per la qual som tenguts de procurar honor e profit del senyor rey e de la sua corona, e per tal que justícia fos per lo dit senyor rey e per sos oficials en la dita ciutat e regne observada, per les dites raons e altres justes e provables, lo dit consell ha feta leguda Unió entre si e altres sotsmeses del senyor rey, segons que és legut per furs, privilegis e raó. Majorment com les offertes desús dites fos e sie versemblant al dit consell que aquelles effectualment no s'enseguirien ne·s complirien, lo senyor rey havén son consell ab consellers e jutges stranys del dit regne, los quals e per los quals són stats fets los dits greuges, et lo senyor rey e regne haja ¶^{26v} reebut e reeb tots jorns dan per lo consell e tractament de aquells; e, axí, no à sperança lo dit (consell) que, aquells consellants, fos provehit *inviolabiliter* en los dits affers.

Per què lo consell prega a vós, sènyer, honrat micer Rodrigo Díez, que us plàcie que aquell hajats per escusat si de present les coses requestes per vós, sènyer, aadés no·s complexen, com no·s puscha fer per les rahons desús dites; et encara car lo consell, ensemps ab lo regne de València, em breu, si a Déu plau, entenen a supplicar e ésser ab lo senyor rey, ab lo qual, a honor e profit de la sua corona e a reparació d'alcuns dampnatjes reebuts axí per lo senyor rey com per lo dit consell, se ensequiran e·s tractaran tals coses e tant profitoses remeys que per aquells la honor del senyor rey serà conservada, drets e regalies seus, e bona fama se exalçarà, en tal manera que·l senyor rey viurà e regnarà ab pau e gran amor dels seus pobles e en conservació del ben públic, per lo qual la honor del senyor

¶ ⁶⁰ *ells* a l'orig. ¶ ⁶¹ *de*, repetit a l'orig. ¶ ⁶² *utilatat* a l'orig.

rey pendrà gran crexement e los pobles a aquell⁶³ comanats ampliament e vigor contra los enemichs del dit senyor rey.

38.

1347, juny 15. València.

1347 (*Era* 1385), juny 6. Saragossa.

Martín de Ahín i Arnau de França, missatgers enviats per la Unió d'Aragó, compareixen davant del Consell de València, amb carta credencial, dada a Saragossa, dels infants Jaume, Ferran i Joan, els nobles i cavallers i les ciutats i viles pertanyents a aquella.

AMV, MC A-7, fols. 26r-28v.⁶⁴

Divendres, .XV. dies del mes de juyn de l'an de .M.CCC.XLVII., fon aplegat e justat consell en la Sala de la ciutat de València, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officiis e mesters de la (ciutat). En lo qual consell foren los pròmens següents, ab crida pública e ab albarans:

En P(ere) de Poblet,
En Francesch Squerre,
En Berenguer Dezpuig,
En Bernat Redon,
En Michel Martorell, jurats.

.....
||^{28r} En lo qual consell foren los honrats en Martín d'Ahín, cavaller, e n'Arnau de França, savi en dret, missatgers trameses per la ciutat de Çaragoça, e presentaren als dits jurats e consell una carta dels senyors infants, nobles, mesnaders, cavallers, e de les ciutats, viles e vilers de la unitat del regne d'Aragó, la tenor de la qual és segons que's segueix:

«A los muyt honrados e savios los jurados⁶⁵ et pròmens de la ciutat de València, de nos, el infant don Jayme, el inffant don Ferrando, el infant don Johan, don Johan Exeménez d'Urrea, el mayor de días, don Pero Cornell, don Lop de Luna, don Blasco de Alagón, don Pedro de Luna, don Phelip de Castro, don Pero Ferrández, sennor de Íxar, Johan Eximéniz d'Urrea, filo del dito noble don Johan Eximéniz d'Urrea, don Johan Martínez de Luna, don Thomás Cornell, don Ramón d'Angler(ol)a, don Gonbalt⁶⁶ de Tremacet, don Thomás Pérez de Fozes e de todos los mesnaderos e cavalleros del regno de Aragón e de los ciudadanos

¶⁶³ *aquells* a l'orig. ¶⁶⁴ Una segona còpia de la carta de creença, en mal estat, en ACA, C, *Pro-*

cessos, llig. 133/5, f. 34r. En donem les variants. ¶⁶⁵ *los jurados*, manca en MC. ¶⁶⁶ *Gonblat* MC.

de las ciudades de Çaragoça, de Huesca, de Taraçona, de Jacca, de Barbastro, e de todas las vilas e villeros de la unidat de Aragón, saludes e apparellada voluntat a uestros plazer. Sepades que por algunos affères, los quales a vos de part nuestra dirán los honradores (*sic*) don Martín d'Aín, cavallero, e Arnalt de Francia, savio en dreyto, ciudadano⁶⁷ de *Cesaraugusta*, enviamos a la uestra presencia a ellos, rogan-tes vos effectuosament que a lo que los ditos messatgeros nuestros de part nuestra vos dirán querades fe plenera e no dubdosa haver e certa, (e) las cosas por ellos a vos ¶^{28v} explicaderas fazer, segunt de vos firmement speramos, et haver vos hemos muyto que agradecer. *Scripta* en Çaragoça, .VI. días entrant el mes de junio, *Era millesima .CCC. LXXX. quinta.*»

39.

1347, juny 16. Perpinyà.

Pere el Cerimoniós a Pere de Xèrica, governador del regne de València. Complagut de la resposta donada per aquest a les Unions d'Aragó i de València, aprova la seua iniciativa de celebrar un col·loqui amb els nobles, prelats i viles del regne, mentre que el rei s'ocupa en la defensa del Conflent contra Jaume de Mallorca.

ACA, C, *Curiae*, reg. 1061, fol. 111r-v.

Petrus, etc., nobili et dilecto consiliario nostro Petro, domino de Xerica, salutem, etc. Vestram recepimus litteram, continentem, inter alia, qualiter illi de civitate Valentie fecerant Unionem, sed quod dubitabatur quod ville seu loca regni eiusdem in dicta Unione consentiant, pro quibus vos eorum nuntios ad habendum vobiscum colloquium evocastis. Vidimus etiam quedam trasumpta literarum que nobis misistis et responsiones sufficienter per vos factas tam illis de Unione Aragonum quam Valentie. Cui littere et contentis in ea, que granter accepimus, harum serie respondemus quod nos, cognoscentes bonam constantiam et sollicitam dilligentiam ac evidentem serviendi affectionem quam semper de vobis speravimus, super quibus non inmerito contentamur, habuimus pro bono et valde utili id quod respondistis unionibus supradictis, volentes et habentes etiam multum gratum quod simul cum nobilibus et gener[o]sis, p[re]latis et villis tractetis de negotiis supradictis, prout nobis in vestra littera intimastis. Ceterum significamus vobis quod nos, propter eventum incliti Iacobi de Montepesulano, qui, ut scitis, hostili[t]er terram Confluentis intravit et cepit inibi quedam loca, habuimus festinare nostros gr[e]ssus in terram Rossilionis, et pro dispositione terre istius, in qua intendere habuimus, et etiam ex causa per vo[s] nobis expressata, licet apud civitatem Cesarauguste in festo sancti Iohannis adesse pro-

¶⁶⁷ *ciudadanos MC.*

ponuissimus, [...] locum ul[...], videlicet, in loco Montissoni, in festo sancte Marie mensis augusti, indiximus general[es curias cele]brare. Quaprop[t]er volumus quatenus, in principio mensis augusti, in civitate Ilerde, ubi nos [...] ||^{111v} adesse intendimus, infallibiliter intersitis. Data Perpiniani, .XVI. kalendas iulii, anno Domini millesimo .CCC.º quadragesimo septimo. H(ugo), can(cellarius).

Petrus de Gostemps, mandato regio facto
per dominum cancellarium.

40.

1347, juny 20. València.

Els jurats de València comuniquen als infants Jaume, Ferran i Joan i a la Unió d'Aragó que la Unió valenciana ha acceptat establir una coalició amb aquella. Demanen a aquest efecte la tramesa de poders als agents aragonesos en la ciutat per tal de signar-la.

ACA, C, Processos, llig. 130/1, fols. 16v-17r.⁶⁸

Als molt alts senyors infants en Jacme, en Ferrando e en Johan, del molt alt príncep e senyor n'Amfós, de bona memòria, rey d'Aragó, fills, e als nobles e molt honrats, savis e discrets los richshòmens, mesnaders e cavallers del regne de Aragó e ciutadans de la ciutat de Saragoça e altres de la unitat de Aragó, los jurats e prohòmens de la ciutat de València, salut ab deguda reverència e honor. Sàpia la vostra altea e molt honrada saviea nós e la nostra Unió, en lo dia de la data de la present, haver atorgada fer unió e germandat ab la vostra Unió de Aragó per iguals obligacions e promissions, presents los honrats en Martín d'Ahín, cavaller, e n'Arnau de França, savi en dret, misatgers per vós a nós trameses, e aquells, per lo poder per vós a aquells atorgat, ab capítols certs ab lo segell de la vostra Unió sagellats, reebents de nós lo dit atorgament en nom vostre, agen semblantment a nós atorgada la dita unió ésser entre vós e nós fahedora. Hon, com per los dits missatgers vostres, entre les altres coses, sia estat explicat davant nós que ells han tan solament poder de atorgar per vós la dita unió entre nós e vós fahedora, mas no de fermar aquella, e sien-se ofirents a nós ésser apparellats de haver poder bastant de vós a ells, o a altres de la dita vostra ||^{17r} Unió, de fer e fermar la dita unió en .I. loch covinent, elegedor entre vós e nós, al qual sien síndichs vostres e nostres per fermar la dita unió, et nós pensan que la aturada dels dits vostres missatgers en València per alguns dies pot ésser profitosa a les dites unions per moltes e diverses rahons, les quals per los dits vostres missatgers vos seran declarades com seran tornats a vós, Déus volent, per tal, la vostra alt(e)a e molt honrada saviea affectuosament pregam, axí com aquells qui entenem que sots e fets d'ací avant

¶ ⁶⁸ Segueix (ff. 17v-18r) una còpia de la mateixa carta, adreçada als nobles i ciutats de la Unió aragonesa.

una cosa ab nós, e nós ab vós, que als dits misatgers vostres vos plàcia trametre sindicat e poder bastant de fer e fermar la dita unió segons los capítols e ordenacions entre aquells e nós feyts, e que escrivats a aquells que fermen la dita unió en la ciutat de València. Pregan la vostra altea e saviea que açò no prengats en àls, car verament, senyors, no's fa per neguna altra rahó, mas tant solament que·ls afers vostres e nostres hajen millor acabament, segons que creem que·ls misatgers vostres vos faran saber. Si alcunes coses vos plaen que façam per vós, som aparel·lats a vostre serví e honor. Et, com a present no hajam segell de la Unió, per tal segellam la present ab lo segell del consell de la ciutat. Escrita en València, a .XX. dies del mes de juny de l'any de .M.CCC.XL. set.

41.

1347, juny 21. València.

Acords adoptats pel Consell de València per a la defensa de la ciutat, publicats en sengles crides. La primera mana als veïns prendre les armes quan siguen requerits a formar les hosts, a fi de repel·lir un possible atac de personatges contraris a la Unió. La segona prohibeix l'extracció de cavalls i d'armes sense llicència dels jurats.

AMV, MC A-7, fols. 36r-37v.

Dijous, .XXI. dia del mes de juyn, en l'ayn de .M.CCC.XL. e set, fon apellat e justat consell en la sala de la Cort, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers e generoses com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los jurats e prohòmens dejús nomenats:

En P(ere) de Poblet,
En Francesch Squerre,
En Bernat Redon,
En Berenguer Dezpuig,
En Michel Martorell, jurats.

.....

^{37v} En lo qual consell fon proposat que, com alcunes persones de gran estatment s'esforcen de venir contra la Unió que és ordenada a honor e profit del senyor rey e a defenssió de furs e de privilegis, e per lo consell sie estat ordenat que deenes e centenars, e encara milanaris sien fets, que bo sia que les osts fossen cridades, per ço que, si mester hi ere, que les gents fossen aparellades. Per tal, fon manada fer e fon feta la crida següent:

«Ara ojats què us fan saber los jurats e prohòmens de la ciutat de València: que, a honor e profit del senyor rey e a bé de la cosa pública, e per conservació de furs e de privilegis, han ordenat que tothom a cavall e a peu, de qualque esta-

ment o condició sia, sie aparellat ab ses armes tota hora que per la ciutat ne serà request per seguir la senyera del senyor rey, pa a dos meses.»

Encara fon manada fer e fon feta públicament per la ciutat la crida següent:

«Ara ojats què us fan saber los justícies, jurats e prohòmens de la ciutat: que null hom estrayn o privat, de qualche estament o condició sia, no gos o presumisca traure de la ciutat o raval d'aquella nenguns cavalls ne rocins ne alcunes armes, sens licència e consentiment dels dits jurats. E qui contrafarà perdrà los cavalls o rocins o armes que'n traurà, per pena e en nom de pena; de les quals penes serà lo terç del senyor rey, lo terç de la universitat de la ciutat, e l'altre terç serà de l'acusador.»

42.

1347, juny 25 i 26. València.

El Consell de València designa 16 tractadors, entre els assignats per a ocupar-se dels afers de la Unió, els quals han de romandre permanentment a la casa de la Confraria de Sant Jaume per a aquesta fi. Igualment, són elegits 6 conservadors de la Unió, encarregats de la direcció de la lliga.

ACA, C, Processos, llig. 133/7, fol. 20r-v.

En lo qual consell [f]o acordat que, dels tractadors asig[n]ats a tractar los afers de la Unió, fossen elets .XVI., los quals contínuament estien e(n) l[o] p[a]llau de la Comfreria e aquí mengen e jagen, e que sien provehits per la ciutat. Los quals encontinent foren elets e són los que's seguexen:

En Mateu Lançol,	En Domingo de Monçó,
En Jacme Escrivà,	En Joh[a]n Sala,
En Guiot de Xanesveres,	En Jacme de Solanes,
En Bernat Sunyer,	En Pere Belluga,
En Bernat Comte,	En Bernat d'Anglesola,
En Bernat de Sentboy,	En Guillem Caner,
En Pere Martí,	En Sanxo Navarr[o],
En Pere de Seta,	En Francesch Ham.

Ítem, ordenaren que fossen elets conservadors de la Unió, los quals foren encontinent elets per lo dit consell e són los que's seguexen:

^{20v} En Jacme Castellà, cavaller,	En Dom[i]ng[o] de Monçó, savi [en dr]et,
En Martín Roÿç d'Isuer[e],	En Johan Sala, savi en dret,
En Bernat Sunyer,	En Bernat de Sentboy.

Los quals en Domingo de Monçó, en Johan Sala, en Bernat Sunyer e en Bernat de Sentboy encontinent juraren per Déu e los sants Evangelis que ells bé e lealment se hauran en conservar la dita Unió, e dar[a]n bon consell e leal sob[re] los capí[t]ols, tractaments e altres [co]ses que's pertanguen a la dita Unió, a honor e utilitat del dit senyor rey e de la sua corona real, e a conservació dels drets e regalies de aquell e a profit de la cosa pública.

Presentis testimonis, los honra[t]s en Matheu Lançol e'n Guiot de Xanesveres, habitants en València, en Bernat Comte e en Bernat de Camós, ciutadans de la dita ciutat.

Et en aquell matex dia l'onrrat en Jacme Castellà, .i. dels conservadors desús dits, jurà segons que'ls altres han jurat.

Presentis testimonis, los desús dits.

Et enaprés, dimarts, que er[a] comptat .VI.º kalendas iulii anno predicto, l'onrrat en Martín Roÿç jurà.

Presentis testimonis, los honrats en Matheu Lançol, en Guiot de Xanesveres e en Bernat Compte.⁶⁹

43.

1347, juny 27. València.

Capítols publicats pel Consell de València amb provisions per al bon funcionament de la Unió: instal·lació d'una campana per a convocar consells, relacions amb el rei, amb cauteles per impedir accions de repressàlia, disposicions sobre creació d'una força armada contra els enemics de la lliga, compilació dels greuges imputats a la corona i procediments destinats a aplegar recursos econòmics.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/7, fols. 26r-28v.

En lo qual consell foren publicats los capítols següents:

¶ ⁶⁹ Aquesta mateixa sessió d'elecció de magistrats, que transcrivim del llibre d'actes de la Unió, fou enregistrada al *Manual de Consells* de la ciutat (AMV, MC A-7, ff. 42v-43r), redactada en forma diferent i sense recollir el jurament dels conservadors. Comença així: *En lo qual consell fon proposat que, com lo nombre dels tractadors de la Unió sie gran, que bo seria que d'aquells fossen eletes certes persones, en poch nombre, que tracten sobre los dits affers, e enaprés que'n facen relació als altres tractadors. Per tal, lo consell*

stablí e ordenà e elegí del nombre dels tractadors les persones dejús scrites, los quals tracten los affers de la dita Unió, e, ço que la .i. dia hauran tractat, l'endemà facen d'açò relació a tots los tractadors; les quals persones eletes estien contínuament en la casa de la confraria de Sent Jacme e aquí mengen, la provisió de menjar e de beure dels quals sie pagada per la ciutat. Les quals persones són aquestes... La llista de tractadors fa distinció entre estaments: *De cavallers e generoses* (Llançol i Xanesveres), i *De ciutadans* (la resta).

¶^{26v} Primerament, que sia f[eta] una campana, la qual sia posada en lo cantó de la casa del Consell, per rahó que·ls consellers que deputats seran se puguen ajustar ab so de aquella.

Ítem, que si·l senyor rey vendrà a la ciutat de València, que·ls de la ciutat rebre·l (*sic*) per la manera que·ls conservadors, tractadors e consell volran e ordenaran.

Ítem, que·l primer dia que la ciutat irà fer reverència al senyor rey, li s[i]ja declarat en alcuna partida⁷⁰ la rahó per la qual la dita Unió és feta, e que li sia suplicat que per açò no feés pendre ni donar dan en persona o en béns a alcú de la dita Unió, com fos gran perill, e açò segons tenor del segon capítol de la Unió. E que aquell dia sia ajustat lo consell en la sala de la Cort, e enquera tots dies après contínuament, de matí e de vespre, tro que·l contrari sia ordenat per los conservador(s) de la dita Unió e tractadors e consell.

Ítem, que encontine(n)t [e] ara de present, per los advocats de la dita Unió sia ordenada una s[u]plicació, la qual sia feta al dit senyor rey encontinent que hic sia, de la rahó per la qual la dita Unió és estada feta, en la qual facen tres conclusions, o més si a ells [ben] vist serà: la primera, que funden la rahó per la qual la ciu[tat] s'és moguda a fer la dita Unió, e enquera com per dret c[o]mú e privilegis ha pogut ¶^{27r} fer aquella, et per tal encara com és gran honor del senyo[r] rey [e] de la sua corona real e dels drets e regalies de aque[ll] e a ben de la cosa pública, la qual suplica[c]ió sia feyta al dit senyor rey p[re]sents los jurats de la ciutat e conservadors de la dita Unió, e altres de la ciutat e en gran multitud.

Ítem, com serà feta la dita reverència o la dita suplicació al senyor rey per los dits jurats, conservadors e prohòmens, lo consell de la ciutat estia tota hora esperan en la Sala, e dos hòmens romanguen davant la església de Sent Esteve, e altres dos al cap del pont del Temple, e altres dos a la primera porta del Real ab altra companya, que puxen vedar que la dita porta no sia tancada, e a la segona porta altra companya, que semblantment puxa vedar que no sia tancada; e axí sia feyt per totes les portes del Real per hon los dits prohòmens entraran, les quals se poguesen tancar, per tal que si lo senyor rey voli[a] retenir tots o una partida dels dits proh[ò]mens o fer dar alcun dan a aquells, que les portes d'aquell[e]s no poguesen ésser tancades. E que un d'aquells qu[i] romandran a les portes e al pont del Temple e a la porta de Sent Esteve o [n]otifiquen ab certs senyals los uns als altres, e après als del consell e de la ciutat, e los del dit consell, ab tots los altres de la Unió, encontinent, ¶^{27v} córegen al Real ab lurs armes, per menar de feyt a execució lo primer capítol de la Unió.

Ítem, que encontinent que e[n] la ciutat s'i sàpia comu[na]ment que lo senyor rey sia en Murvedre [o] al Grau de la mar de València, tots los tractadors de la Unió e los consellers de la ciutat de l'any passat e del present, per complir e menar a degut acabament ço que en los capítols dessús dits e altres d'ací a ava[n]t

¶⁷⁰ *perdida a l'orig.*

faedors és e serà cont[e]ngut, sens demanar hajen a ésser e(n) la sala de la Cort, sots pena del sacrament e homenatge, e enquera sots pena de trahició, lo qual sacrament e homenatge se faça encontinent.

Ítem, que sia ordenat que la Unió tinga .D. hòmens a cavall, enfre armats e alforrats, axí que a cavall armat sia fey(t) acorriment cascun any de .CCC. *solidos*, e a caval alforrat de .CC. *solidos* per cascun any, lo qual acorriment sia pagat per la Unió, e sia tatxat cascú de la Unió per sou e per liura de ço que hau[r]à. E aquesta ordenació dur per .III. anys primers vinents, e [d]'aquí a avant mentre als conservadors de la Unió serà benvist, e no pus.

Ítem, que·ls dits hòmens [a] cavall sien tenguts servir la ciutat, tota h[ora] que me]ster los haja, dins lo terme de la ciutat a lur cost e a lur mesió, e si fora lo terme ha[ur]jan a exir per afers de la dita Unió, que·ls sia donat per ^{||28r} sou a cavall armat .VIII. *solidos* cascun jorn, e a cavall alforrat .V. *solidos* per cascun dia, los quals sien pagats dels béns dels rebels a la Unió, segons que en lo cap[ítol] de l[a] dita Unió és contengut, e los quals sien tenguts fer mostra cascun mes una vegada.

Ítem, a tot ballester que vaja en los d[i]ts (a)fers fora lo terme de la ciutat, sien donats cascun dia per son loger .XVIII. diners, e a tot lancer escudat .XIII. diners, e a tot altre qui vaja sens escut .XII. diners, los quals sien pagats segons la manera dessús dita.

Ítem, que sia armat un leny de .LX. o .LXX. rems, ultra la barcha que ja és, que quart les mars del regne, que no hic ysquen alguns blats, ni alcun leny puxa dar alcun dan a la ciutat o als habitants de aquella.

Ítem, que les destrals de la ciutat sien regonegudes e feytes esmolar, e que·n sien feytes m[é]s, ço és, .D.^{es} per parròquia, e enquera pichs e buçons.

Ítem, que la senyera sia treyta encontinent digous primervinent, ab crida que sia feyta que tothom a cavall e a peu sia aparellat de seguir la senyera ab ses armes contra los rebel·les a la Unió, pa a .II. meses.

Ítem, que deenes e centenars e milenaris sien fey(t)s en la ciutat [e e]n los lochs de la con[t]ribució de aquella, e açò encontinent.

^{||28v} Ítem, que·ls greuges e prejudicis feyts [a] alcú contra furs e privileg[i]s sien encontinent [a]notats.

Ítem, que sien demanades diverses quantitats de diners que són deguts a la ciuta[t] per senyor(s) de molins de la dita ciutat per la ajuda de l[a] mar, com los dits senyors de molins se sien avenguts ab los compradors de les imposicions, et axí de atre tant són tenguts a la ciutat.

Ítem, que tots altres deutes que són deguts a la ciutat per qualsevol persones sien encontinent demanats e haüts.

Ítem, si[a] elet un notari qui vaja per los lochs dellà Xúquer, per reebre les fermes e los sacraments de tots aquells qui ésser volran en la dita Unió, segons la forma que li serà donada.

Ítem, sien eletes dues persones que menen a execució les coses en los presents capítols contengudes.

44.

1347, juny 30. Girona.

Pere el Cerimoniós al vescomte d'Illa. Li comunica que ha decidit amb el seu consell firmar les Unions d'Aragó i de València, a fi d'evitar mals majors; a tal efecte envia un procurador a aquesta ciutat amb els poders necessaris, i igualment a Saragossa, cosa que prega mantenir en secret, al temps que el mateix rei viatja vers Aragó. El poble de Barcelona, entretant, roman fidel a la corona.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1127, fol. 110v.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que nós, veen[t]s los grans perills en què los regnes d'Aragó e de València són posats, e veents, segons lo cas en què són les unions fetes en aquells⁷¹ bonamen[t] no podem per als passar sens escàndel, volents pendre de dos mals lo menor, havem acordat en plen nostre consell que fermem les dites unions e siam en aquelles; et sobre açò trametem a València nostre procurador ab sufficient poder, e en semblant manera a Saragoça, vers on, estat alguns dies en la ciutat de *Barchinona*, les gens de la qual molt ardentment tenen per nostra honor, entenem a cuy[ar] nostre camí, creents sens falla que, pus nós vullam ésser en les dites unions, cessaran tots perills e escàndels, ab la voluntat de Déu. Volem, emperò, que açò t[en]gats vers vós secret. *Data* en Gerona, sots nostre segell secret, lo dia darrer de juny, en l'any de nostre S[enyor .M].CCC.XLVII.

[... .. e]n Pere de Fenollet, vezcomte d'Illa.

45.

1347, juliol 3 i 6. València.

Resposta del Consell de València al requeriment del vicecanceller Rodrigo Dies de no procedir per força contra els adversaris de la Unió, mentre que ell busca una solució de dret amb el rei que evite l'extensió de la violència. La ciutat contesta que actuarà sempre per vies lícites.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/1, fols. 40v-42r.

Anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º septimo, die martis intitulata quinto nonas iulii, en ora de tèrcia o quasi, comparech denant la presència dels honrats en Francesch Esquerre, en Pere de Poblet e'n Bernat ^{41r} Redon, jurats de la ciutat de [V]alència, estants en la sala de la Cort de la dita ciutat plegats ab lo consell de

¶ ⁷¹ aquelles a l'orig.

la universitat de la d[i]ta ciutat, segons que és acostumat, en Bernat de Vinyench, porter d[e]l senyor rey, et presentà als jurats e consell una letra de l'honrat micer Rodrigo Díez, conseller e vicecanceller del senyor rey, uberta e el⁷² dors ab cera vermella sagellada ab lo segell del dit micer Rodrigo, segons que en prima faç apparie. Et aquella per mi, Guillem Vidal, notari dejús escrit, legir féu a aquells, la tenor de la qual és segons que's segueix:

«Als molt honrats e discrets los jurats e prohòmens de la ciutat de València, micer Rodrigo Díez, conseller e vicecanceller del senyor rey, apparellat⁷³ en totes coses a vostra honor. Creu que la vostra discreció haja memòria ço que yo, axí com a misatge del senyor rey e per mi mateix, darrerament, veén que'ls primers tractaments entre vosaltres, senyors, e mi haüts eren lunyats e loch no havían, vos dix dins la Seu de València é de treballar de tot mon poder pobre⁷⁴ en tractar que'ls affers del senyor rey ab vosaltres vinguessen en aquella manera que Déus e ell ne fossen servits e pagats, et la ciutat e el regne agués ço que dret fos e roman-gués en bon estament. E per tal que sapiats que so verament en aquell propòsit, e veig e conech clarament que'l foch s'encén tan gran que no poria ésser major, e per aventura sens grans dans [¶]^{41v} e perils de vosaltres e d'aquells qui s'entenen⁷⁵ a defendre poderosament n[o] podeu passar, vos prech benignament et de part del dit senyor rey, per lo poder a mi comanat, requir que de fet no enantets, e sofirats e esperets los dits tractaments, com yo me'n vaja al senyor rey per aquesta rahó. En altra manera, protest que per mi no ha romàs ne roman de fer mes offeretes, segons que comanat e manat me fo, e sia imputat a qui deja, et yo sia ves Déu, lo senyor rey e vosaltres e tot lo regne escusat e descarregat si altres affers s'esdevenían ni se'n seguexen d'ací avant. Et plàcia-us que la presentació ne sia per notari públich feyta carta pública. Scrita en Vila de Reyal (*sic*), a dos dies del mes de juliol, *anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo.*»

Et enaprés, divendres en hora de tèrcia *vel quasi*, que hera comptat *pridie nonas iulii anno predicto*, los honrats en Francesch Esquerre, en Pere de Poblet, en Bernat Redon e en Berenguer Dezpuig, jurats de la dita ciutat, ço és, en la dita sala de la Cort, present lo consell de la dita ciutat e aquell apellat ab so de trompeta e ab albarans, segons que és acostumat fer en la dita ciutat, absent lo dit porter, responeren a la damunt dita letra en la forma següent:

«Et los dits jurats, prohòmens e consell de la dita ciutat, contradién e no asintén a la dita protestació, en tant com fa e fer [¶]^{42r} pot contra ells, e no en pus, dien que creen que'l dit m[i]cer Rodrigo tota vegada procuraria, procurarà e tractarà tot ç[o] que ell puxa a profit e utilitat del senyor rey e a bon estament de

¶ ⁷² *els* a l'orig. ¶ ⁷³ *apparellats* a l'orig. ¶ ⁷⁴ Pot-ser per *podré*. ¶ ⁷⁵ *sostenen* a l'orig. En una còpia

cancel·lada que hi ha tot seguit es pot llegir *s'entenen*.

la terra. Emperò, lo dit micer Rodrigo pot e deu pensar que la dit[a] ciutat em per tots temps ha guardat e guardarà d'aquí avvant fe e lealtat al dit senyor rey e a la sua coro[n]ja real, e procehirà e enantarà per vies lícites e honestes, e que aytant com puxa se guardarà de escàndels e perils e serà sens tota reprensió.»

Et la present resposta requeren ésser continuada après la dita letra.

Presentis testimonis foren a la dita resposta los honrat(s) en Guerau Çafont, micer Nicholau Pallarès, en Pere Cardona, n'Arnau Figueres, en Pere de Mo(n)çó e-n Guillem Serra, notari.

46.

1347, juliol 6. València.

Àpoca del notari Pere Desprats, dels honoraris cobrats per haver anat a Vila-real, com a procurador dels cavallers adherits a la Unió, a protestar pel parlament de nobles i viles convocat allí pel governador Xèrica, amb la finalitat de constituir una lliga antiunionista.

AMV, *Libres notals de Pere Montsó*, k-3, fol. 38v.

.II.º nonas iulii, die veneris.

Petrus de Pratis, notarius, civis Valentie, confiteor vobis, venerabilibus Petro de Poblet, Francisco Squerre, Bernardo Redon, Berengario de Podio et Michaeli Martorelli, iuratis civitatis Valentie, quod solvistis michi in tabula Francisci Falgueres, camporis, civis eiusdem, viginti octo solidos regalium Valentie, restantes ad solvendum michi ex illis septuaginta octo solidis michi pertinentibus, videlicet, septuaginta solidos pro salario meo septem dierum quibus steti eundo apud Villamregalem, stando et redeundo, ad quem locum ivi velut procurator militum et generosorum qui iuraverant Unionem, ad protestandum et contradicendum tractatui quem convoc(av)erat nobilis Petrus de Xerica in dicta Villaregali; item, octo solidos quos expendidi in confectione aliquarum procurationum factarum michi per aliquos generosos. Unde renuntio, etc., feci, etc.

Testes, Bartolomeus Rich et Berengarius Perpiniiani.

47.

[1347], juliol 6. Morvedre.

Guillem Andreu, jurista, enviat de la Unió de València a Morvedre, als jurats valencians.

Aconsella admetre aquesta vila en la Unió del regne, malgrat la seua oposició a signar la coalició amb Aragó. Així mateix, els insta a enviar informadors al rei, a fi d'evitar les suspicàcies de les viles envers les intencions de la capital.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/1, fol. 50r-v.

He sabuda la intenció de la vila de Murvedre, e és apparellada de fermar la Unió del regne segons lo primer sindicat de aquella; de la de Saragoça volen major deliberació, car no troben consell en la ciutat ne q(u)i·ls vulla consellar distinctament. Per què consell que·ls reebats a aquella Unió de la ciutat de València, car a la altra de Saragoça tost seran induhits; et açò és gran desviament si no·s fa, no contrastan que Algezira romangués en algun greuge, car aquell deu ésser sostengut per esquivar major mal e major perill. E són cert ^{50v} que, si havets Murvedre, haurets Morella e tota la Plana, car açò plau molt a don Pedro, que les viles no sien ab la ciutat en una manera ne en altra, per què consell que·ls reebats axí com ells o volen. De Algezira porets haver alcunes rahons de excusació, per ço com en Morvedre havia e ha d[i]vissió per los cavallers qui són de casa de don Pedro, e (en) Algezira no y havia tan gran divisió, e altres bones rahons que us sabrets pensar. Prechs-vo(s), senyors, que trametats informadors al senyor rey, que gran reprensió nos és, e que açò denota que·l senyor rey per nós no sàpia la intenció nostra. Micer Rodrigo no serà de aquest gran temps ab lo senyor rey, segons que he après ací en Murvedre. Per ço com no havets tramès informador ne alcun misatger al senyor rey pendrets⁷⁶ aquests afers. Les viles an gran sospita de nós que no ajam altre enteniment, e per ço lau[gera]ment (?) no s'acosten a nós, segons que·s diu ací en Murvedre, e són, d'altra part, esglayats com afermen que per cert lo senyor rey ve a València ab gran cavalleria de Catalunya. E axí, pus havets temps, reebets ço que podets, car per aventura, com ho vollrets, aquells no u voldran. *Data en Murvedre, a .VI. dies de juliol.*

Vester, Guillelmus Andree.

48.

1347, juliol 6. Saragossa.

L'infant Jaume d'Urgell als jurats de València. Amb lloances per la seua actitud, els exhorta a perseverar en la Unió, atesos els béns que se'n seguiran, i els alerta contra els perturbadors, oferint-los alhora la seua ajuda.

B.- ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fol. 10r-v.

C.- AMV, MC A-7, fols. 71v-72r.

Infans Iacobus, illustrissimi domini Alfonsi, bone memorie, regis Aragonum, filius, Dei gratia comes Urgelli et vicecomes Agerensis, dilectis iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, salutem et dilectionem. Sincera vestra devotio, fidei claritate conspicua et virtute constantie comprobata, haberet⁷⁷ unde possit merito gratulari,⁷⁸ quoniam undique fama vestra comendatur magne laudis preconio,

¶ ⁷⁶ Per perdrets? ¶ ⁷⁷ habet C. ¶ ⁷⁸ contentari C.

summe prudentie et alte circumspectionis titulis insignita,⁷⁹ propter que⁸⁰ sic vos oportet medium et fine(m) continuare principi(i)s, ut quod fama predicat lucida opera manifestent, queque enim res denominatur a fine. Et quamquam exortatione huiusmodi vos noverimus non egere, rogamus vos et, quia expedit, vobis consulimus quod, circa Unionis vestre corroborationis effectum, sollicitudinis⁸¹ vestre partes absque intermissione temporis apponatis, ex qua Unione procul dubio multa bona pervenient toti regno, ex illa quippe cessabunt calumpnie et status pacificus dicti regni conservabitur⁸² in tranquillo universali comodo, non derogabit privatum et res publica multiplicabitur in augmento, quecumque gesta indebite ad iuris tramitem deducuntur et iustitia umdique suas fimbrias dilatabit, maior non calumpniabit minorem et tranquille⁸³ pacis beatitudo pressius⁸⁴ amplexabitur ab utroque, et ex huius consequentia domini regis gratia extolletur, sublimabitur⁸⁵ solium eius et in iustitia et equitate corroborabitur in eternum, attente cavendo vobis ne alicuius austute sagacitatis iniquitas a tam salubri proposito populi concordiam et in dispendia dissensionis evertat. Intelleximus enim quod dictam Unionem nonnulli conantur pro posse turbare, a quorum austutis suggestionibus est cum summa prudentia avertendum, et solet namque fermento comixtionis masse puritas infici et unius ovis morbose contagio non nunquam in totius gregis multiplicari maculas consuevit. Et teneatis hec a nobis a⁸⁶ firmo quod in omnibus que honorem et utilitatem dictorum civitatis et regni concernant, salvis tamen semper fide et naturalitate domino regi, contra quoscumque dicte Unioni rebelles cum eisdem civitate et regno unanimes esse volumus et conformes, et pro eis personam nostram exponere atque bona. Data Cesarauguste, .II.º nonas iulii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º septimo. Visa.

49.

1347, juliol 7. Morvedre.

Joan Escrivà i Mateu Mercer, cavallers valencians, enviats del rei per a tractar amb la Unió [als jurats de València]. Demanen un salconduit per a entrar a la ciutat, per causa dels rumors insistents que hom vol procedir contra ells.

ACA, C, Processos, llig. 130/2, fol. 5r-v.

Senyors.

Sàpia la vostra honrada saviea que lo senyor rey, per affers fort necessaris a la corona sua e a tot lo bon estament de ses terres e regnes, tramet nosaltres a vosaltres per missatgers seus, de la qual missatgeria, si a Déu plau, aurets profit,

¶⁷⁹ insignida B. ¶⁸⁰ quod C. ¶⁸¹ vestre corroborationis effectum, sollicitudinis om. C. ¶⁸² conservabitur,

repetit B. ¶⁸³ tranq(u)illo B. ¶⁸⁴ prisius B. ¶⁸⁵ et ex huius consequentia... sublimabitur om. C. ¶⁸⁶ e C.

gotg e consolació. Emperò, per tal com se segueix fama de gran rumor ¶^{5v} (que) vosaltres de feyt entenets a provehir contra nosaltres (en) persones (e) béns, la qual cosa no creem per res, com f[o]s sens tota rahó, e no podem pensar que tanta sàvia persona axí subtosament erràs, per ço, per obviar a aytals moviments si s'esdevenien, de part del senyor rey vos pregam que vosaltres,⁸⁷ per honor sua e per tal que los afers per què s[om] a vosaltres tramesses vos puxam recomptar, trametats a nosaltres g(u)iatge clar e bastant de nostres persones (e) company(e)s, de bons, a bona fe e sens tot engan. Et d'açò us plàcia de trametre i vaçosa respos- ta, per tal com peril aga en la triga. Escrita en Murvedre, a .VII. de juliol.

Johan Escrivà e Matheu Mercer, a la vostra honor aparellats.

50.

1347 (*Era* 1385), juliol 9. Saragossa.

La cort de la Unió d'Aragó als jurats i Unió de València. Després de saber que el rei mar- xa a la ciutat, trameten procuradors per a signar la Unió valenciana. Recomanen ferme- sa i ofereixen la seua ajuda militar.

B.- AMV, MC A-7, fol. 72r-v.

C.- ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fol. 11r-v.

A los honrados los jurados e prohómens de la ciutat de Valencia e de la unitat de aquella, la cort de la unitat de Aragón, salut e apparellada voluntat a uestros plazer e honra. Recibimos una letra de los honrados don Martín d'Ahín, cavallero, e don Arnalt de Francia, savio en dreyto, mandaderos nuestros a vos enviados, en la qual entre otras cosas se contenía que'l senyor rey viene en regno de Valencia por meter turbación entre vuestra unitat e la nuestra, et sabet que ya havemos enviado procuración sufficient a los ditos mandaderos nuestros por firmar con vos la dita unitat. Porque a la cara fraternitat vuestra rogamos, tanto como podemos, que fagades aquello que buenos homnes deven fazer, se- gunt la suspeyta que en vosotros havemos, et que siades firmes et constantes, pues la ditas unidades se ordenan a servicio de Dios e del senyor rey⁸⁸ e a buen stado de los regnos de Aragón e de Valencia. E dessembargar los negocios sin tarda al- guna, que nos parellados somos de ayudarvos por todo nuestro poder a deffender uestros fueros e uestras libertades; et, cada que sabredes que'l senyor rey vienga al dito regno de Valencia o quiera fazer algun enantamiento contra aquell, seremos con vos poderosament con las huestes, Dios queriendo, en ayuda e deffensión uestra. Et si por ventura nos ante lo sabemos,⁸⁹ sabet que no attendremos otro mandado, que luego tantost seremos con vos e⁹⁰ pendremos⁹¹ todas aquellas ma-

¶⁸⁷ nosaltres a l'orig. ¶⁸⁸ a servicio del senyor rey B. ¶⁸⁹ sabremos C. ¶⁹⁰ o B. ¶⁹¹ prendremos C.

neras que prender se pueda, a honra e proveyto de la deffensión e ayuda uestra, salva siempre la fieltad del senyor rey e de sus regalías. *Scripta* en Çaragoça, lunes .IX. días andados del mes de julio, *Era* .M^a.CCC.^aLXXX.^a quinta.

51.

1347, juliol 11. València.

El Consell de València acorda la creació d'una força de 500 de cavall al servei de la Unió.

En la mateixa sessió, ordena fer una crida amb el manament a la població de prendre les armes, per tal d'actuar quan siguen requerits contra alguns rebels a la lliga.

AMV, MC A-7, fols. 66r-68v.

Dimercres, .XI. dies del mes de juliol de l'an de mil .CCC.XL. set, fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de la ciutat de València, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En P(ere) de Poblet,
En Francesch Squerre,
En Bernat Redon,
En Berenguer Dezpuig, jurats.

.....
||^{67v} En lo qual consell fon proposat per los jurats que, jatsie que sie stat ordenat e tengut per bé que per la Unió de la ciutat fossen aparellats cinch-cens hòmens a cavall per los affers de la dita Unió, e que fos fet ajuda e acorriment, ço és, a cavall armat treens *solidos* e a cavall alforrat doents *solidos* cascun ayn, et açò encara no sie posat en stament, que bo seria que's fes per aquella manera que's cové.

Per tal, lo consell acordà e tench per bé que los prò-||^{68r}-mens dejús scrits vagen per les parròquies de la ciutat, e scriven e reeben aquells hòmens que voluntuàriament (*sic*) proposaran ésser en lo nombre dels dits cinch-cens hòmens a cavall, et si d'aquells atrobaran bastantment al dit nombre. En altra manera, que'n puixen amonestar altres que'ls prenguen sufficients tro hi haje compliment als dits .D. hòmens a cavall.

Los quals pròmens són aquests:

En Ferrando de Muntagut,	En Pere Malet,
En P(ere) Roïz de Corella,	En Bernat d'Anglesola,
En Bernat Comte,	En P(ere) Belluga.

Encara fon proposat en lo dit consell que alcunes persones s'esforcen a rebel·lar contra la Unió de la ciutat e regne d'aquella. Per tal, serie bo que y fos provehit per manera deguda.

Per tal, lo consell ordenà e tench per bé que sie feta la crida infrasegüent, la qual fon feta encontinent:

«Ara ojats què us fan a saber e manen los jurats de la ciutat de València e los conservadors de la Unió de la dita ciutat e regne d'aquella: que tothom de cavall e de ¶^{68v} peu qui serà request per los damunt dits jurats e conservadors o alguns d'ells, sien aparellats decontinent ab lurs armes per anar ab los dits conservadors, per fer exsecució contra alguns rebel·les e torbadors a la dita Unió, sots pena del sagrament per ells feit a la dita Unió e de les altres penes per la dita Unió stablides. E manen axí matexs, sots les dites penes, que null hom que request per los damunt dits no serà, no vaja ab los damunt dits⁹² conservadors ni ab los altres qui iran per fer les dites exsecucions.»

52.

1347, juliol 11. Barcelona.

Missatge de Pere el Cerimoniós a fra Pere de Tous, mestre de Montesa, i al governador Pere de Xèrica, a càrrec de Berenguer de Codinachs. Dubta de l'eficàcia de la Fraternitat reialista, i, atesa la divisió existent al consell reial sobre el conflicte, deixa al seu arbitre la decisió d'impulsar la dita Fraternitat, o bé d'ingressar tots en la Unió de València si ho veuen més convenient.

ACA, C, Curiae, reg. 1061, fols. 152r-v i 153r-v.

Petrus, etc., venerabili et religioso fratri Petro de Thous, magistro ordinis militie de Munte[s]ia, consili[ar]io nostro dilecto, salutem, etc. Cum super quibusdam que valde cord[e] ger[i]mus que-¶^{152v}-dam dilecto consiliario nostro Berengario de Codinachs pro nostra parte vobis hore[t]enus referenda duximus comittenda, ideo volumus et vos rogamus quatenus hiis que dictus noster consiliarius, pro par[te] nostra, vobis retulerit viva voce, fidem indubiam prebeat. Data Barchinone, quinto idus iulii, anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º septimo. Iohannes Eximini.

Idem (Dominus rex in consilio mandavit Matheo Adriani).

Similis fuit missa nobili Petro, domino Exerica (*sic*), consiliario domini regis et gubernatori regni Valentie.

.....

¶⁹² Ací repeteix l'orig.: *no serà*.

Aquests són los capítols de la creença[*a*] la qual deu dir en Berenguer de Codinachs al mestre de Muntesa e al noble don Pedro, senyor de Exèrica.

Primerament, los diga largament com lo senyor rey los graeix molt l'assenyalat servey e [*pla*]er [... *q*]ue ells li fan en aquests affers, e que'l senyor rey se'n té a ells per tengut tant que no po[*t*] pus, e que'n poden esperar d'ell gràcia e mercè a tots temp[*s*].

||^{153v} Ítem, los diga com lo senyor rey ha molt acordat sobre'l fet de les union[*s*] de València, ço és, d'aquella de la ciutat e d'aquella dels richshòmens e cavallers e alcunes viles, e que la major part del consell del senyor rey entén que en aquestes unions haja molts perills, qui's segueixen:

Lo primer, com ells estan entre si a punt de combatre, e que açò és gran perill, com, si al mestre e a don Pedro ne a la lur part ne prenía mal, ço que Déus no vulla, al senyor rey ne seria fort mal pres, e hauria perdut tot son fet; (e) si la ciutat era vençuda, morria-hi molt hom, e seria perill que aquells de la ciutat no faessen encara pus estranyes coses que huy no fan.

Lo segon, que, segons que se diu, per raó del dubte que la ciutat ha de don Pedro e dels altres de la lur Germania fa la ciutat gran res de les errades que fa, ço és, de ligar-se ab los aragoneses e d'apellar lo infant en Ferrando e totes aquestes cos[*e*]s.

Lo terç, que'l senyor rey se'n va en Aragó, per pacifficar aquell regne, e si per aventura, ell estant en Aragó, affers se crexien entre don Pedro e la ciutat, los aragoneses, no contrastan la presència del senyor rey, acorrierien a la ciutat, de la qual cosa lo senyor rey pendria gran vergonya e tots sos affers se'n porien destorbar.

Per les quals raons és vijares a la .i.^a part del consell del senyor rey que don Pedro e'l mestre de Muntesa e tots los altres degen jurar la Unió de la ciutat, com, quant fossen dins la Unió de la ciutat, mils porien ajudar al senyor rey.

És ver que à altra partida del consell del senyor rey a la qual és viares que açò fos gran perjudici del senyor rey, que hom pogués dir que ab volentat sua null hom se fos mes en tal Unió, e per raó d'aquest discort del consell ha don Pedro haüts sobre açò del senyor rey diverses manaments.

Encara dien los que tenen aquesta part que, per aquesta Germania, sobreseyran, havén dubte de reebre grans dans la Unió de la ciutat de València de la dita Germania, de enantar contra aquells qui no són en la dita Unió.

Ítem, que per aquesta Germania haurà pus leugerament lo senyor rey son enteniment e la ciutat a son servey. Enaprés, los de Aragó se induyran pus leugerament a la intenció del senyor rey, veén que tot açò que han fet no ha acabament de perseverança.

Ítem, [*que*] la obligació del sagrament que han fet los de la Germania expressament los liga de no fer unió ab la c[*iu*]tat de València.

Ara, emperò, acordadament lo senyor rey tramet axí a dir als desús dits mestre e don Pedro que ells, qui veen là los affers com van, pensen de triar, e sia a lur discreció, ab aquells qui ells co[ne]xeran que y degen demanar de la Germania, en aquest fet. E si a ells sembla millor que valla més que tots se métan en la Unió de la ciutat, que u facen, e que en aquest cas lo senyor rey vol que de s[...] ben [...] se face. En cas, emperò, que a ells ne semblàs lo contrari, que en aquell cas [no·s] (?) faça res. E que per lur letra degen certifficar lo senyor rey de tot ço que ha[u]r[ra]n fet ne acordat. *Exa(ravit) R(oderic)us.*

53.

1347, juliol 11. València.

Pere el Cerimoniós prega als juristes valencians Domingo Eimerich, Domingo de Montsó i Joan Sala que, malgrat haver-se adherit a la Unió, segons ell diu forçadament, treballen dins d'aquesta en favor de la monarquia. Berenguer de Codinachs els parlarà en nom seu.
ACA, C, Curiae, reg. 1061, fol. 153r.

Petrus, etc., fideli suo Dominico Eymerici, iurisperito Valentie, salutem, etc. Scimus quod habe[t] interdum serene conscientie puritas alicuius opposite nubis obstaculum, quo, exterius clarere libere nequiens, necessario delitescit, sed, nubilo fugato, consurgens exterioribus docet indiciis quales interioribus conservabat affectus; timor enim, qui potest cadere in co(n)stantem, frequenter inducitur ne mentis lucide radius prodeat in [a]pertum. Sane, licet huius malitia temporis, vos, non voluntarium, sed invitum, coegerit subici et involvi Unioni nunc pretacte vel incohate in civitate Valentie, verumtamen, quia de fidelitate et naturalitate quam erga nos et bonum rei publice ac prosperum statum regni corde et animo geritis fuimus et sumus plene et veraciter informati, nobis non displicet quod Unionem ipsam ingressus fueritis, eo, inter cetera, quod, ipsius velamine, multorum impetum inconsultum caute poteritis a malo retrahere et nobis ac regno predicto super hoc plurimum deservire, in quo, extra Unionem eandem, queque facultas et oportunitas vobis esset prorsus adempta, et alias magnam iniuste potuissetis incurrere lesionem. Sane, cum de legalitate vestra et devotione quam, naturali vinculo suadente, erga nos geritis, ab experto confisi, de vobis non inmerito spem fertilem habeamus, fidelitatem vestram attente rogamus quatenus, pro honore corone regie, bono rei publice et statu dicti regni tranquillo vestrum (*sic*) studium convertentes, ad illa sitis pervigil et intentus, per que honor noster conservetur illesus et dictum regnum tranquillitatis et pacis afluat ubertate. Nos, enim, sic servitia circa hoc specialiter per vos nobis impensa amplius retributionibus vobis et vestris intendimus compensare, quod nobis super hiis grata prestitisse servitia vos merito delectabit. Super quibus omnibus hiis que dilectus consiliarius noster Berengarius de Codinachs vobis, pro parte nostra, verbo retulerit, fidem

curetis credulam adhibere. Data Barchinone, quinto idus iulii, anno Domini millesimo .CC[C].^oXL.^oVII.^o Iohannes Eximini.

Idem (Dominus rex in consilio mandavit Matheo Adriani).

Similes inffrascriptis, videlicet:

Dominico de Montessono, iurisperito Valentie.

Iohanni Sala, iurisperito Valentie.

54.

1347, juliol 13. Conca.

La reina vídua, Elionor de Castella, anuncia als jurats de València que l'infant Ferran enviarà resposta a les lletres que li han adreçat, tot assegurant-los la seua bona disposició i la dels seus fills.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fols. 13v-14r.

Dona Leonor, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó, als amats nostres los jurats e prohòmens de la ciutat de València, salut e dilecció. Fem-vos saber que reebem vostres letres que'ns enviàs, sobre la anada de l'alt infant en Ferrando, nostre fill, marquès de Tortosa e senyor d'Albarrazí, a la dita ciutat, e entès em tot ço que'n aquelles se contenia. A les quals vos responem que nós parlam ab lo dit infant, e ell vos fa sa resposta, segons que en aquella ^{¶14r} veurets largament ésser contengut. E siats cert e no us vinga en dupte [que] nós e nostres fills, los infans, farem ara e tots temps tot ço que ha honor, bé e profit torn de vosaltres e de la dita ciutat e del general del regne de aquella. Dada en Conqua, a .XIII. dias de juli[o], *anno Domini* .M.^oCCC.^oXL.^o septimo. *Petrus Goa*⁹³ *vidit*.

55.

1347, juliol 14. Alzira.

Els jurats de la vila d'Alzira als de València. Els prevenen de l'actuació dels jurats de Xàtiva, que indueixen diversos llocs a ingressar en la lliga de Vila-real i refusar adherir-se a la Unió, i ultra això, els demanen que impedesquen el subministrament de cereals a la capital i a les poblacions unionistes.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fol. 12r-v.

Als honrats, savis e discrets los jurats e prohòmens de la ciutat de València, de nós, los jurats e prohòmens de la villa de Algezira, salut e honor. A la vostra saviea e discreció, per tenor de les presents, significam que a la nostra hoïda és

¶⁹³ Per *Gon* (Gonçález?).

pervengut per en Bernat Pellicer, vehín del loch de Lutxén, jurat qui fon en l'any passat del dit loch, qui era present en la villa de Algezira el dia de la data de la present, que en⁹⁴ Francés d'Antist e en Pere Daviu, vehins e misatgers de la vila de Xàtiva, són estats al loch de Lutxén poch dies són passats, a prehicar e induhir lo poble del dit loch que fossen e fermassen ab la villa de Xàtiva la unió que ells de Xàtiva an feyta e que's diu que ha(n) jurada, mostran e legín los capítols que han ordenats, e que recomtaven los dits misatgers de Xàtiva, entre les altres coses, que axí n'avia pres a la vila de Xàtiva com féu a nostra dona santa Maria, que axí com en la Verge Maria romàs tota la fe catòlica, axí era ara romasa tota la fe e lealtat del regne de València solament en la vila de Xàtiva, induhín aytant com poden que fermen la unió que's diu que aquells ha(n) jurada, e destorben axí meteix aytant com poden ||^{12v} que no fermen en la nostra unió. E que, per testimoni del loch damunt dit, los dits misatgers que se n'anaven ves Gandia e Dénia e per totes aquelles parts e lochs, e, d'altra part, que anaven axí meteix en Bernat Ferrer e en Miquel Colom, misatgers de Xàtiva, per induyr e pregar segons que fan los dits en Pere Daviu e en Francés d'Antist. E, no menys, que induhixen que facen statuts que no lexen traure blats alguns dels lurs lochs a alguns que sien de la ciutat de València ni de Algezira ni encara de la nostra Unió, ans los de Xàtiva tenen tal·layes e guaytes per los camins que, tots aquells qui trauran [...]r [...] ara que qualsque lochs o parts qualssevulla blats passant per lo terme de Xàtiva, que'ls prenguen e'ls tolguen lo blat e que'l porten a la vila de Xàtiva. Et axí, certificam-vos de les dite[s] coses, per tal que y proveescats per aquella manera que's pertany. Ítem, vos fem a saber que havem aüt gran gotg de les bones novelles que avem enteses e huýdes per letra dels nostres misatgers e per los translats de les letres de l'alt infant en Jacme, compte d'Urgell e vezcompte d'Àger, e de la letra de la cort de la Unió d'Aragó, los quals los dits nostres misatgers nos an trameses. *Escripta Algezire, pridie idus iulii anno Domini .M.°CCC.°XL°[V]II.°*

56.

1347, juliol 14. Conca.

L'infant Ferran als jurats de València. A llur demanda d'acudir a la ciutat, respon que ja havia estat requerit abans per la Unió aragonesa a traslladar-se a Saragossa, però viatjarà a València en el termini més breu que puga. Recomana que es mantinguen fermes, i s'ofereix ell i el seu germà, l'infant Joan, en l'empresa.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fols. 14r-15r.

Infant en Ferrando, del molt alt senyor n'Amfós, de bona memòria, rey d'Aragó, fill, marquès de Tortosa e senyor d'Albarazí, als amats [n]ostres l[o]s ju-

¶ ⁹⁴ *que en*, repetit a l'orig.

rats e prohòmens de la ciutat de València e a tots los altres de la Unió del regne d'aquella, salut e dilecció complida e verdadera. Fem-vos saber que reebem vostres cartes, per les quals nos pregàvets e suplicàvets que nós que deguésem anar decontinent personalment a la dita ciutat de València, per bon estament e conservació de la dita Unió, e que aviets aüt gran plaer com l'alt senyor infant don Johan, car frare nostre, e nós aviem fermat en aquella. A les quals coses vos responem que sie cert a vosaltres, e açò sab nostre Senyor, que nós, decontinent que aguem vostres letres, nos fórem anats de camí molt volenterosament a la dita ciutat per complaure a vosaltres, per fer totes coses que honor, bé ^{¶14v} e profit fos de la corona real e guarda e conserv[aci]ó de vosaltres e deffeniment de vostres furs, privilegis e libertat[s], e en açò no escusaríem ni entenem escusar treball de nostra persona ni nulla res que sabés costar. Emperò, és cert, e açò significam a vós en veritat, que ja abans que aguéssem vostra letra éram estats pregats e instantment requerit(s) moltes de vegades per l'alt senyor infant don Jayme, car frare nostre, e per los richsòmens e per tots los altres de la Unió de Aragó que deguésem anar là, e nós, perquè entenem que plauria a vosaltres e, encara, que enteníem que era mester a bon estament e conservació de la Unió que nós anàsem a la dita ciutat de València, a la qual som molt volenteroses de anar, enviam-nos escusar al dit senyor infant don Jayme e als richsòmens e altres de la dita Unió de Aragó; e, jasia que alcun ardit avem agut d'ella, emperò, encara los nostres misatgers no són tornats ni sabem plenerament si'ns tendran per escusats los (de la) dita Unió de Aragó o no. Per què sie cert a vós que, si nós en nenguna manera nos podem escussar de la anada de Çaragoça, que decont[i]nent, Déus volent, serem ab vós, e si per aventura, per tal com som estats requests primerament per aquella Unió de Aragó, avem de necessitat anar abans a Çaragoça, fem-vos a saber que nós hi aturarem lo menys que nós puxam, e decontinent, si a vosaltres plau, serem en la dita ciutat, Déus volent, per ajudar, mante-^{¶15r}-nir e d[e]fendre vosaltres e la dita Unió, e fer e dir totes coses que vós conexerets que nó(s) dejam e puxam fer a honor e serví de la corona real e ha honor e profit de vosaltres, bon estament del regne e conservació de vostres furs, libertat(s) e privilegis; e en açò entenem a tenir ensemps ab vosaltres lo dit senyor infant don Johan e nós, ara e per tots temps. Per què us pregam e vos consellam axí com a honrats hòmens, savis e discrets, e als quals ha mogut en açò bon enteniment e lealtat e conservació de la corona real e bon estament universal dels regnes, que ajats en vós constància e fermetat e que entenats contínuament que proceesca la dita Unió e no's puxa per ninguna cosa desviar, car no parria vostre e seria gram (*sic*) minva e desonor de tots aquells qui a instància vostra avem fermada la dita Unió e vostra, car del dit senyor infant don Johan e de nós podets tenir fermament e ab bon cor que tots⁹⁵ temps nos aurets en conservació e guàrdia d'aquella e en totes altres coses

¶⁹⁵ tota a l'orig.

que toquen a honor e profit vostre e conservació de vostres furs e liber[t]ats. Dada en Conqua, sots nostre segell secret, a .XIII. dias de juliol, *anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo. Petrus Gon vidit.*

57.

1347, juliol 19. València.

La Unió de València nomena síndics per a prestar jurament i homenatge, amb ostatges, a la Unió d'Aragó, i rebre'ls al seu torn d'ells, que seran units en la defensa dels furs.

Crida publicada pels jurats de València i els conservadors de la Unió, amb l'ordre peremptòria, a tots els habitants de la ciutat i del regne que no hagen signat la lliga, de fer-ho en el termini de 10 dies, sota pena de la privació de càrrecs públics i de procedir contra ells, a la qual fi es convoca la host de la ciutat.

AMV, MC A-7, fols. 78r-83v.

Dijous, .XIX. dies del mes de juliol de l'an de mil .CCC.XL. set, fon appellat e justat consell en la confraria del benaventura(t) apòstol Sent Jacme, ab crida pública et ab albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los prohòmens següents:

En Pere de Poblet,
En Francesch Squerre,
En Bernat Redon,
En Berenguer Dezpuig,
En Michel Martorell, jurats.

.....⁹⁶

^{82v} En lo qual consell fon fet sindicat als honrats en Martín Roïç d'Isuerre, en Francesch d'Ollo, en Guiot de Xanaveyres, en Bernat de Sentboy, en Bernat de Camós e en Bernat de Vich a fermar, assegurar per sagrament e fer homenatge e donar rehenes de .XX. persones o de més, sots pena de tració, e ab altra qualsevol obligació e segurtat que als dits síndichs serà benvist faedor, a tots aquells qui són o seran en la unitat del regne d'Aragó, ço és saber, que los dits constituents e tots los succeïdors d'aquells qui són o seran de la unitat del regne de València per tots temps seran units e de .I. coratge ab tots aquells qui són o seran en la unitat del regne d'Aragó, a mantenir, deffendre e observar furs, privilegis, franquetats, immunitats, libertats e bons uses d'aquells, e que ajudaran a aquells bé e lealment a defendre aquells e los corsos e béns d'aquells, axí al menor com al major, salva

¶⁹⁶ Segueix la relació habitual dels consellers i ciutadans presents, en aquest cas extraordinària (vers 430).

en totes coses e per totes la naturalea e feeltat del senyor rey. Encara, a demanar e reebre per ells d'aquells qui són e seran de la Unió del regne d'Aragó ferma e segurtat e homenatge, sots pena de tració, e a reebre rehenes, que aquells qui són e seran de la unitat del regne d'Aragó seran units e de .I. coratge ab tots aquells qui són e seran del regne de València. Ítem, a fermar, loar, ratificar e atorgar tots e sengles capítols fets per la Unió del regne d'Aragó. Ítem, a reebre ferma e ratificació expressa del senyor rey de tots los dits capítols. Lo qual sindicat fon fet per auctoritat de P(ere) de Montssó, notari de València.

¶^{83r} «Ara ojats què us fan a saber los jurats e consell de la ciutat e regne (*sic*) de València e los conservadors de la Unió de la dita ciutat e regne: que los dits jurats, consell e conservadors de la Unió han stablit e ordenat que, si dins .X. jorns primers vinents los de la ciutat e regne de València qui fermat no han en la dita Unió no fermaran aquella, que après lo dit terme no sien reebuts en aquella, ni ells ni los succehidors d'aquells no's puixen alegrar de alcuna provisió, privilegi o beneffici ordenats per aquella, atorgats o atorgadors per lo senyor rey a instància e supplicació dels de les unions dels regnes d'Aragó e de València e de les ciutats e viles d'aquells ni de alcuna d'aquelles, ni encara los sien defeses furs o privilegis ja atorgats a la ciutat o regne d'aquella, per alcun de la dita Unió; e que per null tepms no sien rebuts en alcun ofici de la ciutat ni d'altre loch del regne ni en consell d'aquells qui són o seran de la dita Unió; et que encara, ultra les dites penes, sia procehit e enantat contra aquells segons los capítols de la dita Unió. La qual assignació de deu dies los sobredits los fan per primera, segona, terça e peremptòria e sots les dites penes. Et, per tal que alcun ignorància no puixe alegrar, manaren fer la present solempnial pública crida.

Encara us fan saber los sobredits que tothom a cavall e a peu sia (a)pparellat ab ses armes, pa a dos meses, per seguir ¶^{83v} la senyera de la ciutat a enantar e fer exequió contra los dits rebel·les a la dita Unió.»

58.

1347, juliol 19. València.

Acta de l'acord de coalició entre la Unió de València i la d'Aragó, signat el dia de la data a la casa de la Confraria de Sant Jaume, i capítols estipulats entre ambdues lligues.

B¹.- ACA, C, *Processos*, llig. 133/6, fols. 180v-186v i 73r-86v. Còpia registrada al llibre de consells de la Unió.

B².- ACA, *id.*, *id.*, llig. 132/1, fols. 21r-25v. Còpia del preàmbul.⁹⁷

B³.- ACA, *id.*, *id.*, llig. 132/1, fols. 30r-35r. Còpia del preàmbul.

¶⁹⁷ Inclosa entre les demandes presentades al rei per la Unió a principis de 1348, amb algunes alteracions sobre l'original, el mateix que B³.

B⁴.- ACA, *id.*, *id.*, llig. 116/3, fols. 14r-25v. Còpia dels capítols.

C.- BRAH, *Col. Salazar*, ms. M-139 (sign. 9/945), fols. 130r-144v (hi manca la part final).

D¹.- ACA, *id.*, *id.*, llig. 133/5, fols. 41r-47r. Còpia dels capítols, de la versió primitiva. Molt mal estat.

D².- ACA, *id.*, *id.*, llig. 133/6, fols. 34r-39v. Còpia dels capítols, de la versió primitiva.⁹⁸

En nom de Déu e de la sua gràcia.

Digous, que hom dehia e comptava *quartodecimo kalendas augusti* de l'any de nostre Senyor mil .CCC.XLVII., los honrats en Martín d'Ahín, cavaller, e n'Arnau de França, savi en dret, síndichs e procuradors del molt alt senyor inffant en Jacme, del molt alt príncep e poderós senyor n'Amffós, de bona memòria, rey de Aragó, fill, per la gràcia de Déu compte d'Urgell e veçcomte d'Àger, d'en Johan Ximéneç de Urrea, el major de dies, d'en Pere Cornell, d'en Lopp de Luna, d'en Blascho de Alagón, d'en Pero Ferrándeç, senyor de Íxar, d'en Pedro de Luna, d'en Johan Martíneç de Beniés, procurador del noble en Johan Martíneç de Luna, d'en Thomàs Cornell, d'en Gombau de Tramacet, d'en Thomàs Péreç de Foces, richshòmens; de n'Arnalt Roger, procurador d'en Ximèn Péreç de Pina, d'en Bertran de Arill, *meznaderos*; d'en Pero Péreç de Ayerbe, d'en Galecian de Tarba, d'en Johan Lópeç de Sessé, de n'Eximèn Lópeç de Ambún, d'en Loppe Martíneç de la Gumella, d'en Martín Péreç Gilvert, de n'Eximèn Martíneç Seydo, *cavalleros*; d'en Matheu Moçaraví, d'en Guillem ^{181r} de Talavera, d'en Miquel Ximéneç Gordo, d'en Martín de Rueda, d'en Domingo Talavera, d'en Martín Guillem de Montalbán, d'en Sanxo Péreç de Alagón, d'en Miquel Péreç de Thaustr, d'en Thomàs de Pertusa, de n'Eximèn Péreç de Thaustr, juradss (*sic*) de la ciutat de Çaragoça; d'en Johan Martells, d'en Johan Aldeguer, d'en Martín Sànxix de Thaustr, d'en Domingo Lópeç Sarnés,⁹⁹ d'en Ramon Ron, d'en Ponç de Nov(a)lles, de n'Arnalt de Novalles, de n'Arnalt Ron, d'en Pero Martíneç de *Barchinona*, de n'Arnalt Roig, d'en Domingo Péreç de Salvatierra, d'en Berenguer Serra, d'en Johan de Capiella, d'en Pero Garcés d'Anyón, d'en Johan d'Exea, d'en Guiralt de Torrellas, d'en Johan de Moresma,¹⁰⁰ d'en Nicholau Sànxix de Alagón, d'en Pero Eximéneç de Épila, d'en Berthomeu de Grunyiull,¹⁰¹ d'en Domingo Garcés de Burgases,¹⁰² d'en Nicholau de Épila, d'en Domingo Sanxo

¶ ⁹⁸ Cal distingir entre la citada versió primera, més breu, publicada al consell general de la ciutat del 20 de juny en ocasió d'haver-se aprovat l'aliança amb la Unió d'Aragó, i el text que presentem, que és la firma solemne d'aquella el 19 de juliol. Hom hi afegeix el preàmbul, qualque matisació no substancial, dos capítols assenyalats amb (*) i la part final. El text redactat el 20 de juny comença: *En lo qual consell foren publicats per mi, Guerau de Ben-*

viure, notari de València, scrivà de la dita Unió, los capítols per los tractadors de la dita Unió ordenats sobre la manera leguda ordenadora per la unió fadoredora ab la Unió d'Aragó, los quals són los que-s seguexen: «Les unitats de Aragó e de regne de València fan unió et gemandat entre si perpetual, la qual fermen per equals obligacions en la forma següent: Primerament...» ¶ ⁹⁹ Sernés B¹. ¶ ¹⁰⁰ Monesma B² i B³. ¶ ¹⁰¹ Gruyell B². Grunyiell B³. ¶ ¹⁰² Burgasse B² i B³.

de Anyón, d'en Sanxo Capalbo, d'en Thomàs de Jaccha, procuradors de la ciutat de Saragoça; d'en Gilbert Redon, d'en Domingo Lópeç de Vespén, procuradors dels hòmens bons¹⁰³ de la ciutat de Huescha; d'en Johan Pèriç de Calviella,¹⁰⁴ procurador dels hòmens bons de la ciutat ||^{181v} de Taraçona; d'en Berthomeu de Grunyiull,¹⁰⁵ procurador dels bons hòmens de la ciutat de Jacha; d'en Ramon de Cancerch e d'en Gil Ferrer, procuradors de la ciutat de Barbastre; d'en Johan Forcén,¹⁰⁶ procurador dels bons hòmens de la universitat de la vila de Calatayú; d'en Domingo García de Acrerre,¹⁰⁷ procurador del comú de les aldees de la dita vila de Calatayú; d'en Pere Aznar¹⁰⁸ de Casseda, procurador dels bons hòmens de la vila de Exea; d'en Pere Lorenç, jurat, d'en Jacme de Vich, savi en dret, procuradors dels bons hòmens d'Alcaniz; d'en Johan Aznar d'Anyón, procurador dels bons hòmens de la vila de Borja; d'en Sanxo d'Eçlor, procurador dels bons hòmens de la vila de Saranyena; d'en Jacme Marro,¹⁰⁹ procurador dels hòmens bons de la vila de Monçó; d'en Pere Salamón, Ramon Sabastián e en Miquel Fane-na, procuradors de la vila d'Orta; d'en Johan d'Almudévar, notari, e d'en Gastón de la Catalana, procuradors dels bons hòmens de la vila de Zuera; d'en Johan de Ciudat, procurador dels bons hòmens de la vila de Almudévar; d'en Johan Gallart, procurador dels bons hòmens de Magallón; ||^{182r} d'en Pere Enyégueç de Alagón, procurador dels bons hòmens de la vila de Alagón; d'en Pero Martíneç de Coscollán, procurador dels hòmens bons de Ricla; d'en Miquel Darro e d'en Miquel de Castellazo, procuradors de la vila de Nabal; d'en Garcia Martíneç, procurador de la vila de Uncastiello; d'en Pero Gil de Flor e d'en Guillem de Sent Gil, procuradors del lugar de Sos; d'en Martín Ferrer, procurador dels bons hòmens de Cantavella e dels lugares de la batlia de aquella, n'és a saber, de Mirambell, de la Cuba, de la Canyada e de la Gleshuela; d'en Guillem Arnalt, procurador dels bons hòmens de Albalat; d'en Guillem de Cabbeçón, jurado, d'en Berthomeu de¹¹⁰ Martorell, procuradors del lugar de Casp; d'en Pero Lópeç de Luna e d'en Sanxo de Borssa, procuradors dels bons hòmens del lugar de Huesa *e de sus aldeas*, et de tota la cort, unidat (e) universitat del regne d'Aragó, havén plen poder de fer e f(er)mar les coses dejús escrites, segons que appar per carta pública feyta per en Goçalbo Serrano, notari públich de la ciutat de Saragoça e dels jurats de aquella, disapte .VII. dies anats del mes de *julio*, *Era millesima .CCC.ª* ||^{182v} .LXXXVI.ª, per lo poder en aquella a ells donat, loaren e aprovaren e de nou feren e fermaren e per si e per tots los lurs principals prometeren, ab ferma e sol-lepniat stipulació, als honrats en Martín Ruiz d'Isurre, cavaller, en Bernat Redon, en Guiot de Xanaveyres, en Bernat de Camós, en Bernat de Sentboy, en Pere Belluga e'n Bernat de Vich, síndichs e procuradors de la ciutat de València et Unió de aquella, segons que appar de lur sindicat e procuració, ab carta pública

¶¹⁰³ *duens (sic)* B¹. ¶¹⁰⁴ Lópeç de Calviello B². Forén B³. ¶¹⁰⁷ *Acerre* B² i B³. ¶¹⁰⁸ *Aznars* B² i B³. ¶¹⁰⁵ *Granyell* B². *Grunyell* B³. ¶¹⁰⁶ *Forrén* B². B³. ¶¹⁰⁹ *Marcho* B² i B³. ¶¹¹⁰ *d'en* B¹.

feyta en lo present dia per en Pere de Monçó, notari públich de València, havens plen poder en aquella de fer les coses dejús scrites, presents e per si e per la dita ciutat e Unió, de qui són síndichs e procuradors, reebents en nom e en veu dels damunt dits de la dita Unió d'Aragó, dels quals los dits honrats en Martín d'Aýn e n'Arnau de França són procuradors, que aquells e los succeýdors d'ells e los altres qui són o seran de la dita Unió de la cort d'Aragó seran perpetualment units, d'un cor e d'un voler e de una volentat ab persones e béns a deffendre, mantenir e observar furs, pri-^{183r}-viletgis, franquees, libertats, bones (*sic*) uses (e) immunitats de la ciutat e regne de València, ço és saber, a aquells qui són o seran de la unitat de la dita ciutat e regne de València o en la present fraternitat e unitat ab los dits seus principals, axí que tots los desús dits qui són o seran en la dita unitat d'Aragó, ab acabament, en les damunt dites coses e subsegüents e cascuna de aquelles deffendran e mantindran les persones e béns dels sobredits qui són o seran de la unitat de la dita ciutat e regne de València e en la sua present Unió damunt dita conjunctament, axí lo menor, migà com lo major. Et açò sots obligació del sagrament, homenatge e pena de trahició per ells fets, e, encara, ab obligació de rahe-nes de persones, de vint o d'allí ensús, per cascuna Unió a la altra donadores, axí que los de la Unió de València¹¹¹ puxen et dejen elegir les persones de les dites rehenes de la Unió del regne de Aragó, semblants en dignitat e condició o quasi que'ls de la dita unitat de Aragó de la ^{183v} Unió de la ciutat e regne de Valèn[c]ia damunt dits hauran elegits, salvva, emperò, en totes coses et per totes la feeltat e naturalea del senyor rey e de la sua corona real e dels drets et regalies a aquell¹¹² e a aquella pertanyents.

Et axí mateix los damunt dits en Martín Ruiz de Isurre, cavaller, en Bernat Redon, en Guiot de Xanaveyres, en Bernat de Camós, en Bernat de Sentboy, en Pere Belluga e'n Bernat de Vich, síndichs e procuradors de la dita Unió de la sobredita ciutat de València, attenents que la present Unió principalment hagen a fer ells e els seus principals damunt dits per ço com lo dit senyor rey, en l'any present, estant en la dita ciutat de València ab son consell, ordenà que la alta senyor(a) inffanta na Gostança, axí com a primogènit, en cas que lo dit senyor rey morís sens fills mascles, ço que Déus no volgués, succehís en los regnes e comdats al senyor rey d'Aragó pertanyents, e, com degué partir de la dita ciutat, mudà lo governador del dit regne de València, al qual manà que usàs de la dita governació en nom e en veu de la dita per ell appellada ^{184r} primogènit, lo qual de feyt per alguns dies, [ign]orants los jurats e pròmens de la dita ciutat, usà del dit títol; et açò contra la resposta la qual la ciutat havia feyta al dit senyor rey, et acceptada per aquell, que, com fos conegut per qui degués e llà hondegués, en lo dit cas, a qui pertangués la successió dels dits regnes, que aquell tant

¶ ¹¹¹ d'Aragó a l'orig., per error. ¶ ¹¹² aquells a l'orig.

solament tendrien per primogènit o primogènita. A la qual resposta fóra vist tàcitament renunciar per l'ús del dit títol si a aquell no contradiguesen, majorment com foç cert a la dita ciutat que en nom de la dita alta dona senyora¹¹³ Gostança los alcaÿts de tota la major partida dels castells del dit regne de València tenien e tenen, de manament del dit senyor rey a ells fet, los dits castells per la dita alta senyora, axí com a primogènita, en tal manera et condició que, en cas que lo dit senyor rey morís sens fills mascles, segons que dit és, ço que Déus no vulla, sien tenguts retre a ella aquells, o a qui ella volrrà, e no a altre alcú, et encara que gran ¶^{184v} partida dels richshòmens e cavallers e altres del dit regne havien e han jurada la dita inffanta en lo dit cas, axí com a primogènita, senyora e succehidora en los dits regnes e comdats, segons que d'açò fama pública era et és.

Et, per consegüent, la dita ciutat e regne, cobejant salvvar la lur feeltat e naturalea, segons que per tots temps han observat e observaran, la qual feeltat adés podia e pot ésser servada fen la dita Unió, e mils que per altra forma, jatssia que, encara sens la dita Unió, *usque ad mortem* la salvarien e salvaran per tot lur poder, la qual Unió en lo dit cas los és leguda de fer, com sia priviletgi esprés¹¹⁴ atorgat a la dita ciutat e regne per l'alt senyor en Jacme, de bona memòria, rey d'Aragó, avi del senyor rey en Pere ara regnant, *datum Terrachone .XIX.º kalendas ianuarii anno Domini millesimo trescentesimo .XIX.º*, conffermat expressament per lo dit senyor rey en Pere, ab privilegi seu¹¹⁵ *datum Valentie .XVIII.º kalendas octobris anno Domini millesimo .CCC.ºXXX.ºVI.º*, lo qual ¶^{185r} atorgà que los dits regnes d'Aragó e de València sien units e's puxen unir *et sint ub uno solio sub unoque dominio, ita quod quicumque fuerit rex Aragonum sit et rex et dominus regni Valentie* de necessitat, per ço a la dita ciutat e regne, a salvar lur fe, los ha convengut e convé fer la present Unió, la qual Unió era necessària e és a ells fer entre si, e encara ab los damunt dits de la cort de la unitat d'Aragó, qui semblantment, com bons e leals vasalls, guardan la naturalea e feeltat per ells deguda al dit senyor rey e als seus legítims succehidors, per la dita rahó en part, segons que és pública fama, et encara per reparació e esmena dels torts, greujes, desaffuraments e prejudiciis a ells, segons que affermen, feyts contra lurs furs, privilegis, libertats e franquees, immunitats e bons uses per lo dit senyor rey a ells atorgades e jurades fer¹¹⁶ a ells, generalment e singular, per lo dit senyor e sos oficials, an feyta entre si Unió e han semblant voler que'ls damunt dits de la Unió de València.

Et açò specialment sia ¶^{185v} necessari als de la dita Unió de la ciutat et regne, per la divisió mesa en lo dit regne de València per los dits sagraments per los damunt dits richshòmens, cavallers, generoses e altres, de manament del dit se-

¶¹¹³ Sic. En lloc de *senyora dona*, com és usual. ¶¹¹⁴ *enaprés* B¹ i B³.

¶¹¹⁵ *ab privilegi seu* om. B¹ i B³. ¶¹¹⁶ *fets* C.

nyor rey, a la dita senyora inffanta feyts; et encara en special era et és necessària a ells fer la dita Unió ab los damunt dits de Aragó per ço com lo noble don Pedro, senyor de Exèricha, ab molts e diverses tractaments, ha feyta liga jurada ab sagrament, homenatge e altres penes ab algunes viles, richshòmens, cavallers, generoses e altres contra la dita ciutat e la Unió del regne feyta ab ella. La qual era e és leguda fer a la dita ciutat e regne, axí de rahó comuna e natural com per privilegis dels molt¹¹⁷ alts senyors en Pere e n'Amffós, reys d'Aragó, el qual privilegi del dit senyor rey en Pere fo donat en la orta de Tudela, *quarto kalendas octobris anno Domini millesimo .CC.ºLXXX.º quarto*, et el del dit senyor rey n'Amffós fon donat en Burriana, *decimo kalendas octobris anno Domini millesimo .CC.ºLXXX.ºVI.º*, conffermats per los molt¹¹⁸ alts senyors reys de Aragó après passats, e, encara, per lo molt alt senyor ¶^{186r} rey en Pere, per la gràcia de Déu en los dits regnes e comdats ara regnan, per los quals sagraments e per la dita liga e conjuració e següent divisió, e encara per grans manaments penals feyts a turbació de la dita Unió primera, axí per lo dit senyor rey com per lo dit noble don Pedro e alguns oficials, mana(n)s que en nenguna manera no fes la dita Unió, no guardants que·ls fos legut fer aquella segons privilegis e rahó, los damunt dits de la Unió de la ciutat e regne no podrien en lo dit cas, si s'esdevenués, ço que Déus no vulla, líberament e sens grans perills personals la damunt dita feultat e naturalea, en cas on se trobàs verdaderament a altres, e no a la dita senyora inffanta, la successió dels dits regnes pertànyer e convenir, servir¹¹⁹ e guardar; ni encara sens la dita Unió fer entre si, no podien tan profitosament e segurament conseguir esmena e satisfacció dels grans greujes, torts, prejudicis e desafuraments feyts a la dita ciutat e regne per lo dit senyor rey e sos oficials, ni haver leguda provesió que d'ací avant no se'n feesen, per la qual rahó axí mateix és feta la dita Unió de la dita ciutat e dels altres del dit regne qui ara són [o] seran ¶^{186v} en aquella.

Per ço e per altres rahons, per si e per la dita ciutat e per tots los de la dita Unió, de qui són proc[u]r[a]dors e síndichs, e per los succeydors de aquells, e en veu et en nom dels damunt dits e d'aquells qui són o seran en la damunt dita Unió de la dita ciutat e regne de València, loaren e aprovaren e de nou feren et fermaren (e) per si e per tots los lurs principals prometeren, ab ferma e solepnial stipulació, als sobredits en Martín d'Ahín e n'Arnau de França, síndichs e procuradors de la damunt dita unitat d'Aragó, presents e per si e per la dita Unió d'Aragó e per aquells de qui són procuradors e síndichs reebents, en nom de la dita Unió de la ciutat e regne de València e en veu de tots aquells qui són en la dita unitat, dels quals los damunt dits en Martín Ruiz d'Isurre, en Bernat Redon, en Guiot de Xanaveyres, en Bernat de Camós, en Bernat de Sentb Boy, en Pere Belluga e en Bernat de Vich són síndichs e procuradors, e dels succehidors d'ells

¶¹¹⁷ molts a l'orig. ¶¹¹⁸ *Id. ut supra.* ¶¹¹⁹ *provar B¹.*

e dels altres qui són o seran de la dita Unió de la ciutat e regne de València, que aquells e cascun d'ells seran perp(e)tualment units, de un cor e de un voler e de una volentat, ¶^{73r} ab persones e béns, a deffendre, mantenir e observar furs e privi-legis, franquees e libertats, bons uses e immunitats del regne d'Aragó, ço és saber, aquells qui són o seran de la unitat del dit regne d'Aragó, axí que tots los desús dits qui són o seran en la dita unitat de la ciutat e regne de València e els succehidors d'ells ab acabament en les damunt dites coses e cascuna de aquelles e subsegüents deffendran et mantendran les persones e béns dels sobredits qui són o seran en la unitat d'Aragó sobredita e en la sua present unió damunt dita conjuctament, axí lo menor, migà com lo major.

Prometeren encara tots los síndichs sobredits de les damunt dites unions, en nom e en veu de tots aquells qui són o seran en les dites unions, per lo poder a ells en los avant dits sindicats per les dites unitats donat,¹²⁰ ço és, els síndichs de la una Unió als de la altra, e *e contrario ad invicem*, que, ultra la sobredita ferma, cascuna de les dites unitats ferarà dintre spay de dos meses *proxime* següents, ab acabament e ab carta pública, tots los capítols, ultra los dejús scrits, que concordats seran enffre les dites unitats o los síndichs de aquelles, e, a tenir e c[o]mplir ara e en per tots temps totes e cascunes coses en la present pública carta contengudes, e per alguna m[a]nera no contra-¶^{73v}-venir e altres subsegüents, els damunt dits síndichs et procuradors, els de la una Unió als de la altra e *e contrario ad invicem*, obligaren tots los béns de les dites unitats e de aquells de qui eren síndichs e procuradors damunt dits. Et encara, a major segurtat, per tenir e complir les dites coses e cascuna d'elles, en veu, nom e en ànimes de aquells de qui són síndichs e procuradors, feren els dits síndichs de la una Unió als de la altra e *e contrario ad invicem* sacrament, tocant corporalment cascun d'ells la creu e els sants Evangelis de davant ells posats. Et encara feren los dits en Martín d'Ayn e n'Arnau de França, síndichs de la damunt dita unitat d'Aragó, e cascun d'ells, en nom e en veu de la dita unitat de Aragó, per lo poder a ells donat en lo dit sindicat, homenatge de mans et de bocha, sots pena de trahició, en la qual encórreguen los damunt dits de la unitat d'Aragó qui ara són o seran en aquella si, ço que Déu no vulla, ara o en alcun temps fallien en alcuna de les damunt dites coses et subsegüents o contravenien a aquelles e a les obligacions e covinen[ce]s desús dites als damunt dits en Martín Ruiç, en Bernat Redon, en Guiot de Xanaveyres, en Bernat de Camós, en Bernat de Sentb Boy, en Pere Belluga e en Bernat de Vich, síndichs e procuradors de la unitat ¶^{74r} de la ciutat de València sobredita, en nom de aquella lo dit sacrament e homenatge reebents. Et semblantment els sobredits en Martín Ruiç, en Bernat Redon, en Guiot de Xanaveyres, en Bernat de Camós, en Bernat de Sentb Boy, en Pere Belluga e en Bernat de Vich, en nom e veu de la

¶¹²⁰ donats a l'orig.

dita unitat de qui són síndichs e procuradors damunt dits, e cascun d'ells feren sacrament e homenatge de mans e de bocha en la forma damunt dita, sots pena de trahició, en la qual encórreguen els damunt dits de la unitat de la ciutat e regne de València qui ara són o seran en aquella si, ço que Deú no vulla, ara o en algun temps fallien en alcuna de les damunt dites coses o contravenien a aquelles e a les condicions e obligacions e covinences desús dites o alguna d'elles als damunt dits en Martín d'Ahín e n'Arnau de França, procuradors e síndichs de la dita unitat d'Aragó, en nom e en veu d'aquella els damunt dits sacraments e homenatges reebents.

Et, a major corrobora[c]ió e fermetat, els damunt dits síndichs de la unitat d'Aragó prometeren e a bona fe conveniren donar reh[e]nes de vint persones o d'alí avant, en aquell nombre que a les dites ¶^{74v} unions o als síndichs de aquelles benvist serà, de fills dels de la dita Unió d'Aragó als dits síndichs e procuradors de la Unió de la ciutat e regne de València, de aquells que de la dita unitat d'Aragó los dits síndichs de la Unió e ciutat e regne de València demanaran. Et axí mateix, los damunt dits síndichs de la unitat de la ciutat e regne de València prometeren e en bona fe conveniren donar rehenes de vint persones o d'allí avant, en aquell nombre que a les dites abdues unions o als síndichs de aquelles benvist serà, de fills dels de la dita Unió de la ciutat e regne de València, de aquells que de la dita Unió de la damunt dita ciutat e regne los dits síndichs de la unitat de Aragó demanaran, en tal manera e forma que dintre lo mes de agost primervinent els uns síndichs als altres sien tenguts ab acabament les dites rahenes liurar, ço és, en lo loch d'Aliaga, ab carta e cartes públiques condicionals e convencionals, fahedores entre los damunt dits síndichs de les damunt di[t]es unitats, sobre la manera e temps de la detenció de aquells e sobre l'ociure o a vida reservar aquells. ¶^{75r} Axí, emperò, que les dites rehenes de cascuna de les dites unions sien eguals de la una a l'altra, o quasi, en condició e estament e dignitat, ço és, que en quoegual nombre sien tengudes donar la una a l'altra fills de cavallers, axí mateix de ciutadans, hoc encara de hòmens de viles, lo qual liurament de les dites rehenes els uns síndichs als altres, en nom e en veu de cascuna de les dites unitats e de aquells de qui síndichs e procuradors són, per lo sacrament e homenatge sots pena de trahició damunt per ells feyt, prometeren et conveniren donar e liurar los uns als altres en lo dit loch dintre lo damunt dit mes de agost salvament e segura, totes excepcions, dilacions e excusacions foragitades, les quals rahenes sien d'any en any mudades.

Et, resnomenys, los dits síndichs e procuradors de la dita Unió del dit regne d'Aragó e de la Unió de la ciutat e regne de València, per si e per los lurs principals (e) succehidors d'aquells, per lo poder a ells donat en los dits sindicats, sots les penes de jura, homenatge e rehenes desús dits, acceptaren e loaren e fermaren les coses damunt dites et l[o]s capítols següents:

||^{75v} «Aquests són los capítols fets per la unitat de la ciutat e regne de València, acordats denant los síndichs e procuradors de la unitat d'Aragó, e fermats per eguals obligacions per aquells, en la forma en la present carta contenguda.

Primerament, que la una a la altra se oblich ab sacrament e homenatge, sots pena de trahició e bahia, que suplicaran ensemps, et no en altra manera, al senyor rey que revoch tots los greujes, prejudicis et desaffuraments per ell e per oficials seus, en general e particular, feyts contra furs e privilegis, libertats e bons uses als regnes de Aragó e de València e als singulars e habitants d'aquells qui són o seran en la present fraternitat et unitat.

Ítem, supliquen que·l dit senyor rey proveesca en tal manera als sobredits que d'ací avant no sien feyts greujes o prejudicis, a ells ni als succhidors d'ells en alc[u]n temps, contra los dits furs, privilegis, libertats e franquees, immunitats e bons uses per ell e official[s] seus. Et, si après la dita proveisió se feyen ||^{76r} greujes a alguna de les dites unions, que qualssevol de les d[it]es unions puxa suplicar sens l'altra, si fer-ho vol[r]à.

Ítem, que su[plique]n que·l dit senyor rey, per execució de les dites suplicacion[s], les quals són fundades en mera justícia, ferm los capítols següents, fets per la Unió de la ciutat e regne de València, e aquells que la unitat d'Aragó lavors a ell donarà, ab què aquests ni·ls donadors per qualssevulla de les dites unitats no sien ni toquen en res contra la forma dels capítols e protestacions davall scrites:

Primerament, que si lo senyor rey volrà fer pendre, matar o donar dan a alcú de la dita Unió de la dita ciutat e regne de València, que cascú d'aquells de la dita Unió sien tenguts de aydar a aquell e deffendre'l, en tal manera que no puxa pendre alcun dan en sa persona ne en sos béns. Et, si en altra manera no·l podien deffendre, que tothom qui sia del consell e casa del dit senyor rey o altres qualssevol qui faran resistència a la deffensió d'aquells de la Unió ho hauran consellat contra la dita deffensió, exceptades les persones del senyor rey, de la senyora reyna, ||^{76v} dels fills d'aquells e dels frares (e) avvoncles del dit senyor rey, los de la dita Unió e qualssevol d'aquells sien tenguts, sots pena del sacrament per ells damunt feyt, e dejen e puxen sens alcuna pena aquells ociure. Et si lo justícia, lochtin[e]n[t]s o ministres seus o altres qui ab ells seran, o al[t]re [qual]sevol jutge ordenari o delegat, matar[à] sens coneguda fahedora segons furs, privilegis e rahó, o pendrà e en poder del dit senyor rey o de l'alguazir o d'altri per lo senyor rey metrà alcú o alguns de la dita Unió, que muyra sens tot remey. Axí, emperò, que tota hora sia presumit que·l dit senyor rey o oficials seus prenguen o facen pendre o matar aquell o aquells per rahó o ocasió de la dita Unió, si donchs no apparia per fama o altres justs indicis, a conexença e bon(a) vista dels dits conseravadors, que aquell fos culpable de alcun crim per aquell comès.

Ítem, que al senyor rey sia suplicat, encontinent que sia en la c[iu]tat de València o en qualsevulla altre loch, que a ell plàcia e sia sa mercè que no vulla

mal a nengú dels de la Unió ni·ls face dan en persona o en béns per rahó o ocasió de la dita Unió, com sia feta a gran ser[v]ir (e) honor seu e de la sua corona real, e ¶^{77r} que açò sia [t]engut jurar; e encar[a] que li sia declarat que, si dan volrrà donar a alcú per la dita rahó, que no són tenguts de sofferre-lo-y, com fos contra furs e privilegis de la dita ciutat e regne, si donchs aquell o aquells a qui ell volrrà fer alcun dan no eren culpables de alguns crims per los quals meresquesen justícia corporal o perdiment de béns o de llurs membres, e açò segons la modificació del capítol desús dit.

* Ítem, que si alguazir o official o altra persona pendrà alcú o alguns de la dita Unió e a altre loch sinó a la presó comuna aquell o aquells menarà, o de aquella lo traurà, com açò sia contra furs e privilegis, que muyra sens tot remey, segons la forma en lo precedent capítol contenguda.¹²¹

Ítem, que si alcú de la dita Unió serà citat per lo senyor rey que vaje defora la c[i]utat e regne de València per qualsevol rahó, que aquell citat no sie tengut de anar-hi, com sia contra furs, ans la dita Unió en aquest cas sia tenguda deffendre aquell ¶^{77v} citat, segons la f[o]rma e ordenació en lo primer capítol contengudes. E si serà presumit que per rahó o ocasió de la dita Unió serà citat al R[e]al del senyor rey o a altre loch o casa de la di[ta] ciutat, que·ls conservadors de la Unió sien tenguts, ab aquells qui a ells serà benvist de la sobredita Unió, de anar a[b] lo citat davant lo dit senyor rey e ajudar-li si tort li volrà fer, en la forma sobredita.

Ítem, sia suplicat al dit senyor rey que sia eleta una bona persona que sia jutge general, segons lo justícia d'Aragó, e que haja aquell poder que ha ho haurà lo justícia d'Aragó, e lo qual que conega si alcun dupte és que·l dit senyor rey, governador (e) delegats d'ells, o dels ordenariis de la ciutat e lochs del regne e delegats de aquells, facen contra furs o privilegis, franquees, libertats, immun[i]tats e bons uses de la dita ciutat e regne de aquella, el qual, sens al[c]una scriptura quant a la cognició, revoque et puxe revocar los processos, qualssevulla sien, e sentències contra los dits furs, privilegis e bons uses feytes e donades, e punir aquells ¶^{78r} jutges a son bon arbit[r]e, tota apel·lació e suplicació remogudes. La qual persona sia eleta tro al primer dia de maig e presentada al senyor rey, e per aquell conffermada, e, dins lo dit temps, puxa ésser remoguda per la dita Unió, e altra eleta e presentada al dit senyor rey e per aquell confermada; et, finit lo dit temps, la dita persona n'aja a ésser remoguda per la dita Unió, e aquella o altra ésser eleta e presentada al dit senyor rey, o al batlle seu, e per aquell confermada.¹²²

¶¹²¹ contengudes a l'orig. ¶¹²² D¹ i D² hi donen aquesta versió: ...remogudes, la qual persona sia eleta cascun any per la dita Unió, axí que aquell qui axí serà elet sia presentat al dit senyor rey que·l conferm. E, si a la dita Unió o als con-

servadors de aquella serà benvist que·l dit jutge general no ús bé del dit ofici, que, dins lo dit any, per la dita Unió o per los dits conservadors puxa aquell ésser remogut del dit ofici tro que·l dit any sia complit.

★ Ítem, que si dins lo terme assignador, ço és, per tot lo mes de agost primervinent, a aquells del regne de València, no fermaran la dita Unió, que, après lo dit terme, jatsia que sien reebuts, no puxen ells ni·ls succehidors de aquells alegrar-se de¹²³ nenguna provesió, privilegi o benefici ordenats per aquella o atorgats per lo senyor rey a instància de les dites unions, si donchs per les dites unions d'Aragó e de regne de València no serà acordat e atorgat que s'alegren de les dites provesions, ben[e]fícis e privilegis, ni encara los sien deffeses furs (e) priviletgis ja atorgats a la ciutat e regne per alcú ¶^{78v} de la dita Unió, e que per null temps sien reebuts [a] officis ni en consell de la ciutat ni de les dites viles del regne qui són o seran en la dita Unió; et que d'açò sia feyta encontinent crida pública. Et, encara, que sia suplicat al senyor rey que, a·lgú dels damunt dits qui dins lo dit terme no juraran la dita Unió, que no·ls deja atorgar semblants capítols o provesions empetrats per les dites unions o d'aquí avant empetradors, o millors, e, si per lo dit senyor rey los seran atorgats, que no se'n puxen en alguna manera alegrar, e encara, que no sien oficials ni de casa del senyor rey.

Ítem, que sia suplicat al dit senyor rey que certes persones del regne de València sien deputades per la Unió, les quals sien de la Unió de la ciutat e regne de València, que sien del consell del senyor rey e de son primer engendrat, e vagen ab aquell, a [c]onsell dels quals, e no per altres, sien provehits tots los afers que seran entre algunes persones de la ciutat e del regne de València, los quals affers se hajen a provehir en la cort del dit senyor rey; les quals persones ¶^{79r} hi sien meses e re[mo]gudes per los cons[e]r[v]adors de la Unió, e no en altra manera.

Ítem, cascun any, en lo primer dia del mes de maig, sien ajustats a parlament en la ciutat de València los senyors inffants o sos procuradors, los síndichs de la ciutat, de richshòmens, cavallers e de viles del dit regne qui seran en la dita Unió, en lo qual parlament sien elets conservadors o regidors de la dita Unió, qui hajen poder de regonèxer tots los capítols de la dita Unió e fer ensequir aquells, e reebre en la dita Unió aquells qui no hauran jurat, e altres coses les quals a lur offici pertanyerà, segons que per la Unió serà ordenat, no emperò¹²⁴ derogant en res al capítol desús scrit qui comença: «Ítem, que si dins lo terme assignador, etc.»

Ítem, que sia supplicat que alcun hom natural de Roselló, n[i] alcun altre qui no sia natural de la senyoria del senyor rey la qual ha deçà lo coll de Paniçàs, *exclusive*, per nul temps no sia offic[i]al ni de consell del dit senyor rey ni de son primogènit, tro que, en comú parlament dels del regne d'Aragó e dels del regne de València e de Catalunya,¹²⁵ sie per ells ¶^{79v} determen[a]t all[ò] poder-se fer sens d[a]pnatge e perill de la persona del s[eny]or re[y] e de les sues terres.

Ítem, que si lo senyor rey irà a Saragoça, per tenir corts o en altra manera, abans que·n València, que la Unió d'Aragó no faça ni ferm res ab lo dit senyor

¶¹²³ *de*, repetit a l'orig. ¶¹²⁴ *pertanyerà, segons que per la Unió serà ordenat, no emperò* om. B¹ i B⁴.

¶¹²⁵ *parlament de aragoneses, valencians e cavallers* (sic) D¹ i D².

rey de ço per què la lur Unió és feta, tro que misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València sien en Saragoça e que lo senyor rey ferm la Unió de València e los capítols presents, los quals no toquen ni sien en res contra la feultat (e) naturala del dit senyor rey e de la sua corona real, drets et regalies a ell e a aquella pertanyents e altres. Et semblantment, si lo senyor rey vendrà a València per tenir corts o en altra manera, abans que en Saragoça, que la dita Unió de la dita ciutat e regne de València no face ni ferm res ab lo dit senyor rey de ço per què la dita Unió és feta, tro que misatgers de la Unió de Aragó sien en València e que lo senyor rey ferm la dita Unió d'Aragó e tots los capítols de aquella, axí los fets com los fahedors, sol que no toquen ni sien en res contra la feultat (e) naturala del dit senyor rey e de la sua corona real, drets e regalies a ell e a aquella ¶^{80r} pertanyents. Los quals misatgers, dins vint dies après qu[e] serà cert, per letra d[e] qu[al]sevol de les dites ciutats, que'l senyor rey serà o deurà ésser en alcuna de aquelles, hagen ésser en la dita ciutat on lo senyor rey serà o deurà ésser per fer les coses desús dites; en altra manera, pasats los dits vint dies, la Unió on lo dit senyor rey serà no sia tenguda esperar los dits misatgers, ans puxa enantar en sos affers, no contrastan que'ls dits misatgers no y sien, si donchs los dits misatgers no eren embargats per mort o per malaltia, o per inundació d'aygües, o per presó, tota hora romanents les altres condicions e obligacions de les dites unions en sa força e valor.

Ítem, siauplicat al dit senyor rey que alcú que haja feyt o dit, farà o dirà alcuna cosa contra la dita Unió, o hauran perturbat aquella, o notòriament fet o enantat haurà contra furs, privilegis, libertats o bons uses del regne de Aragó o de la ciutat e regne de València, no sien alcun temps en alcun offici públich o privat de casa del senyor rey, ni en consell o ofici del regne d'Aragó ni de la ciutat e regne sobredit; et que sia punit, ultra açò, a arbitre del justícia d'Aragó o del ¶^{80v} dit justícia donador en la ciutat e regne de València e conservadors de cas[c]una de les unions damunt dites.

Ítem, que si alcú de la Unió de Aragó serà en regne de València e lo senyor rey, o alcun altre en loch de aquell, per rahó o ocasió de la dita Unió o de les dites unions, volrà fer pendre o ociure, o altre dan donar o fer en sa persona o béns, a aquell de la Unió de Aragó que serà en regne de València, lo qual sia creegut per son sagrament que és de la dita Unió, que aquells de la Unió (d)e regne de València sien tenguts defendre aquell de la dita Unió d'Aragó, segons que eren tenguts deffendre aquell si fos de la Unió del regne de València, *iuxta* la forma del capítol qui comença: «Primerament, que si lo senyor rey volrà fer pendre, matar o donar dan, etc.», desús contenguda. Et semblantment, si alcú de la Unió de València serà en¹²⁶ Aragó e lo senyor rey, o al[c]ú altre en loch de aquell, per rahó o ocasió de la dita Unió o de les dites unions, volrà fer pendre o ociure, o altre dan donar o fer en sa persona o béns a aquell de la Unió de València,

¶¹²⁶ *er* a l'orig.

lo qual sia creegut per son sacrament que és de la dita Unió de la dita ¶^{81r} ciutat de València e del regne d'aquella, que aquells de la Unió d'Aragó sien tenguts deffendre aquell de la dita Unió de València segons que eren tenguts deffendre aquell si fos de la Unió d'Aragó, segons la forma en lo dit capítol contenguda, lo qual comença: «Primerament, si lo senyor rey volrà fer pendre, matar o donar dan, etc.»

Ítem, si lo senyor rey, o altri en loch d'ell¹²⁷ o altra qualsevol persona, per rahó de la dita Unió, volrà fer alcun dan a alcú de la Unió de València, que la Unió d'Aragó, ensemps ab la Unió de València, sia tenguda aydar e deffendre aquell a qui lo senyor rey, o altre per aquell, volrà fer alguns dans en sa persona o béns per la dita rahó. E, e *converso*, si lo senyor rey o alt[r]e volrà fer dan a alcú de la Unió d'Aragó, que·ls de la Unió de València sien tenguts deffendre aquell a qui lo senyor rey, o altre per ell, volrà fer alguns dans en persona o en béns per la dita rahó.

Ítem, que a aquells qui no han jurada la dita Unió, que·ls sia assignat dia *peremptorie*¹²⁸ dins lo qual, per si o per sufficient procurador, v[i]nguen jurar la dita Unió. E si dins lo dit terme no ¶^{81v} vendran, o, vengut[s], fermar aquella [o] jurar no volrran, que tots los de la Unió damunt dita, sots pena del sacrament e homenatge per aquells fet, sien tenguts de anar sobre aquell o aquells e destruir les persones et béns d'aquells, axí movents com seents, cascú ab sa pròpia messió, e qualsevulla que appellat serà per aquell o aquells que deputats seran per la dita Unió a fer la dita destrucció, dins tres dies après que·n seran requests hixca de sa casa ab sa pròpia messió, sots pena del sacrament. Et si, après que·ls dits destruidors seran parti(t)s del loch hon estaran, vendran aquells contra qui iran per fermar la dita Unió, no y sien reebuts tro ans e primerament aquells rebel·les hagen pagades totes les messions per la dita rahó feytes e fermar de estar a coneguda dels conservadors de la Unió per rahó de la rebel·lió, enaxí, emperò, que si persones singulars de la Unió havien a anar a fer la dita execució, que aquells sien satisfeyts dels béns de la Unió damunt dita.

Ítem, que sia feyta caixa comuna et sagell de la Unió, et que tota hora la ¶^{82r} Unió haja a seguir la senyera de la ciutat de València, e altra senyera no y haja.

Ítem, que si contra alcú dels rebel·les que no volran jurar [l]a Unió del regne de València se haurà a fer execució segons la forma desús dita, que·ls de la Unió d'Aragó sien tenguts venir per aydar als de la Unió de València per fer la dita execució, dins un mes après que·n seran requests. Et semblantment, si contra alcú dels rebel·les qui no volrran jurar la Unió de Aragó se haurà a fer execució segons forma de la Unió d'Aragó, que·ls de la Unió de la ciutat et regne de València sien tenguts de anar per aydar als de la Unió d'Aragó per fer la dita execució, dins un mes après que·n seran requests.

¶¹²⁷ de d'ell a l'orig. ¶¹²⁸ cert dia e peremptorie D¹.

Ítem, que si [a] alcun de la dita Unió del regne de València serà fet dan en sos béns per rahó o ocasió de la dita Unió, per alguns qui no seran de la dita Unió, que tot aquell dan li sia restituït e tornat dels béns de aquells qui lo dan hauran donat o seran rebel·les a la dita Unió, o dels béns de la dita Unió, et [a]çò dins un mes après que ¶^{82v} haurà reebut o li serà feyt lo dan. Emperò, tota hora sia p[r]esumit que·l dit dan sia estat donat per rahon de la dita Unió, si donchs no·s provarà lo contrarii.

Ítem, que, dins un mes après que la ferma de les dites unitats serà feta, sia publicada en cascun loch de les dites unitats ab crida pública, en la forma desús dita, e explicats los capítols de aquella e donat tresllat a cascun dels lochs on serà publicada.

Ítem, que si alcun temps¹²⁹ a la Unió del regne de València serà vist que algunes coses sien necessàries a ordenar e fermar entre les dites unions, a profit de aquelles, que, a requesta dels síndichs de la dita Unió, feta als jurats de la c[i]utat de Saragoça, los dits jurats sien tenguts de convocar la cort de la unitat d'Aragó, per ordenar e fermar les dites coses, [e] que la dita unitat d'Aragó sia de necessitat tenguda ordenar e fermar ab los d[i]ts síndichs aquelles, sol que sien¹³⁰ necessàries, jus[t]es, honestes o¹³¹ profitoses a les dites uni-¶^{83r}-tats e no sien en res contra la feeltat, etc. Et, e *contrario*, [ç]o és, que si en alcun temps a la Unió d'Aragó serà vist que algunes coses sien¹³² necessàries a ordenar et fermar entre les dites unitats, a profit de aquelles, que, a requesta dels síndichs de la dita Unió, feyta als jurats de la ciutat de València, los dits jurats sien tenguts convocar la cort de la unitat de València, per ordenar e fermar les dites coses, e que la unitat de València sia de necessitat tenguda ordenar e fermar ab los dits síndichs aquelles, sol que sien necessàries, justes, honestes o profitoses a les dites unitats e no sien en res contra la feeltat, etc.

Ítem, si alcun dupte o duptes per avant exiran o ap[a]rran en los dits capítols, condicions e obligacions en la present carta contengudes, e en los capítols feyts e fahedors per la cort de la unitat d'Aragó o de la ciutat e regne de València alguna cosa digna de corecció o esmena,¹³³ que tot all[ò] puxe ésser corregit e esmenat, suplit, declarat o interpretat (*sic*) a bon arbitre et interpretació de les ¶^{83v} dites unions, conservadors o síndichs de aquelles.

La qual ferma se face a tots temps per les dites unitats o per los síndichs de aquelles bé et fermament, ab sagrament e homenatge sots pena de trahició e ab rehenes de hòmens, segons que als síndichs o conservadors de aquelles serà ben·vist. Axí, emperò, que per la unitat e germandat fahedora entre les dites unions a aquelles ni a alcuna de aquelles sia¹³⁴ feyt alcun perjudici en sos¹³⁵ furs, privilegis, uses, libertats e franquees, ans romanguen salvus, e protestants a cascuna d'elles e

¶¹²⁹ *alcun après temps* B⁴. ¶¹³⁰ *que no sien* B¹. *suplecció o esmena* C. ¶¹³⁴ *no sia* D¹. ¶¹³⁵ *sus* a ¶¹³¹ *e* B⁴. ¶¹³² *sien* om. B¹ i B⁴. ¶¹³³ *correcció*, l'orig.

a cascun dells de cascuna Unió tots los seus drets sobredits, axí com los havien o haver devien ans que la present germandat e unió feta fos, salvu aytant com toca la dita Unió.»¹³⁶

Les quals totes coses e capítols damunt dits fermaren, salvu, emperò, en totes coses e per totes la honor, utilitat, naturalea e feeltat del senyor rey e de la sua corona real, drets e regalies a aquell e a aquella pertanyents.¹³⁷

Et encara fermaren los capítols fahedors ¶^{84r} per la dita Unió de l[a] ciutat e regne de València, axí ara com lavors e lavors axí com ara, axí com si ací fossen insertats (e) de paraula a paraula largament expressats, ab protestació, emperò, que·ls dits capítols feyts e fahedors e totes altres coses desús recomptades fermen en cas que no sien contra la feeltat e naturalea del dit senyor rey e de la sua corona real (e) succehidors d'aquella, drets e regalies a aquell e a aquella pertanyents. E prometeren als desús dits síndichs e procuradors de la dita Unió del dit regne de València, presents, en nom et en veu de aquella, que defendran e mantendran los dits capítols fets e fahedors per la unitat de la ciutat e regne de València, sots les dites penes, ço és, que aquells qui no concerne[n] gràcia fermen decontinent, sots les dites penes, e los altres qui concernen gràcia se obliguen a tenir e observar aquells après que seran per lo dit senyor rey atorgats e conferrmats, r[o]manén, emperò, en sa força e valor lo capítol qui comença: «Ítem, que si lo senyor rey irà a Saragoça, etc.», al qual capítol tenir e complir, ans de la ferma feyta dels dits capítols feyts e fahedors ¶^{84v} per lo senyor rey, sien obliguats e de present se obliguen los síndichs de la Unió d'Aragó, en nom e en veu d'aquella, sots pena de la dita jura, homenatge e rehenes.

Semblantment, *vice versa*, los dits síndichs e procuradors de la dita Unió de regne de València, per si e per lurs principals e succehidors de aquells, sots les penes de la dita jura, homenatge e rehenes desús dits, acceptaren e loaren e fermaren les coses d[e]sús dites e, ara por (*sic*) a laora, laora axí com ara del temps deçà, tots los capítols fets e fahedors per la dita Unió d'Aragó, axí com si ací fossen j[a] scryts e inserts e de paraula a paraula largament expressats, ab protestació, emperò, que·ls dits capítols no toquen la feeltat (e) naturalea del dit senyor rey e de la sua corona real e succ[e]hidors de aquella, drets e regalies a aquell [e a a] quel[la] pertanyents. Et prometeren als dits síndichs e procuradors, presents, de la dita unitat d'Aragó, en nom e en veu d'aquella, que deffendran e mantendran los

¶¹³⁶ Ací fineix el ms. C. ¶¹³⁷ D¹ i D² no contenen les clàusules finals transcrits tot seguit, ans les substitueixen per aquest paràgraf, amb què acaben: *Les quals coses totes desús expresades los síndichs de cascuna de les dites unions, havents plen poder, etc., prometeren servir e atendre e complir, sots la pena*

del sacrament e homenatge e trahició desús dits. E, no-res-menys, los uns als altres, per servir e complir les dites coses, les rehenes de les quals entre les dites unions serà concordat, salvu, emperò, en totes coses e per totes la honor e utilitat del senyor rey e de la sua corona real, drets e regalies a aquell e a aquella pertanyents.

dits capítols feyts e fahedors per la dita unitat d'Aragó, sots les dites penes, ço és, que aquells qui no concernen gràcia fermen decontinent, sots les dites penes, e los altres qui ¶^{85r} concernen¹³⁸ gràcia se obliguen de tenir e observar aquells après que seran per lo [d]it senyor rey atorgats e confirmats, romanent,¹³⁹ emperò, en sa força e valor lo capítol qui comença: «Ítem, si lo senyor rey irà a Saragoça, etc.», al qual capítol tenir et complir ans de la dita ferma dels dits capítols feyts e fahedors per lo senyor rey sien obligats e de present (se) obliguen los síndichs de la Unió de regne de València, en nom et en veu d'aquella, sots la pena de la dita jura, homenatge e rehenes.

Prometeren encara, sots virtut del dit sagrament e sots pena de la dita trahició e homenatge desús dits, los dits síndichs de la ciutat e de la unitat del dit regne de València als dits síndichs de la dita unitat d'Aragó que, entrò migant lo [m]es d'agost primervinent, que síndichs de la dita unitat de la dita ciutat e regne, ab plen poder de fer e fermar les coses dejús scrites, seran en la ciutat de Saragoça et fermaran, loaran e aprovaran tots e cascuns capítols que la Unió d'Aragó lavors fets haurà, especifican aquells en la carta pública de la ferma fahedora dels dits capítols, e ncarà los fahedors, ¶^{85v} ab protestació, emperò, que los dits capí[to]ls llavors feyts e fahedors e totes altres coses desús recomptades ferman en cas que no sien contra la feultat e naturalea del dit senyor rey et de la sua corona real (e) succehidors d'aquella, drets e regalies a aquell e a aquella pertanyents.

Prometeren encara los síndichs de la una Unió als de la altra *ad invicem* que per tot lur poder faran fermar e ratificar a totes lurs universitats, ço és, ciutats e viles qui seran en la lur Unió, tro a migant lo mes d'agost, totes les dites coses en la present carta contengudes, sots les dites penes. Les quals obligacions, unitats, capítols fets e fahedors (e) condicions damunt dites, totes e cada unes feren los dits síndichs e procuradors els uns als altres, en veu et en nom de sos principals, per lo poder a ells donat en los dits sindicats, salvva, emperò, en totes e per totes coses, axí en aquelles et en aquells¹⁴⁰ com en qualssevulla altres, la feultat del senyor rey, drets e regalies sues en cascun dels dits regnes a ell e a sos succehidors pertanyents, e no ¶^{86r} en altra forma o manera, e salvvant a cascuna de les dites unitats e a tots e a cada uns singulars de aquelles tots sos furs, etc., segons que largament és expressat damunt en lo capítol lo qual comença: «La qual ferma se faça a tots temps, etc.»

La qual ferma fon feta en la casa de la confraria de monsenyer Sent Jacme, en lo dia e any de[s]ús dits, presents los síndichs desús dits e los honrats e discrets en Guerau Çaffont, justícia de la ciutat de València en lo criminal, e en Johan de Cervató, justícia de la dita ciutat en lo civil, en Francesch Eçquerre, en Pere de Poblet, en Bernat Redon, en Berenguer Deçpuig et en Miquel Mar-

¶¹³⁸ no concernen a l'orig. ¶¹³⁹ romanents a l'orig. ¶¹⁴⁰ aquelles a l'orig.

torell, jurats de la dita ciutat, e de tot lo consell general de la dita ciutat, la dita ferma en veu e en nom de la dita universitat loans e aprovans, requirén mi, notarií dejús escrit, que·ls feés dues cartes públiques partides per A.B.C, e moltes si et quant aquelles haver volrran, a perdurable memòria e en testimoni de veritat.

Sen-(*signe*)-yal de l'honrat, etc.

Presentis testimonis foren a les dites coses los honrats n'Umbert de Cruïlles, en Jacme Castellà, ^{86v} en Ponç de Soler, cavallers; en Domingo de Monçó, en Johan Sala, en Jacme d'Artés, menor de dies, savis en dret; en Domingo Marrades, en Bernat Compte, n'Arnau Figueres, en Bernat Guerau et en Pere de Seta, ciutadans de València, et altres en gran multitud.

Foren feytes de totes les damunt dites coses dues cartes públiques partides per A.B.C, la .I.^a de les quals fon liurada als honrats misatgers de la cort d'Aragó et l'altra romàs en la ciutat de València, etc.

59.

1347, juliol 23. València.

La Unió de València fa saber a la d'Aragó que els missatgers aragonesos han signat amb ells la coalició entre ambdues Unions, malgrat que hi calia la intervenció dels síndics de les viles i llocs adherits a aquesta, per causa del temor d'una pròxima vinguda del rei a la ciutat. Així mateix, envien Pere Belluga, cutadà, a Saragossa amb la finalitat de reclutar força de cavall.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fols. 20r-21r.

A la molt honorada la cort de la unitat de Aragó, los jurats e prohòmens de la ciutat de València e Unió de aquella, saluts e honor. Sàpia la vostra saviea que, jasia que, segons que aviem entès per los honrats en Martín d'Ahín, cavaller, e n'Arnau de França, savi en dret, síndichs e misatgers vostres, que ells havien escrit a vós que la ferma entre les unions vostra e nostra no's podia fer entrò que síndichs ab poder bastant de totes les viles e lochs que són en la vostra Unió fossen venguts en la dita ciutat, emperò, com nós aguéssem ardit que·l senyor rey, jasia fos fama de anar en Aragó, emperò que abans vendria ací en la ciutat de València, e encara per rahon de alguns destorbadors de la dita Unió e per algunes altres rahons, pregam los dits misatgers vostres que de present ab la dita ciut[a]t fessen la dita unió, la qual havem feta ab aquells, enaxí que los dits misatgers vostres speren hara los síndichs de les altres viles e logars de la dita Unió, los quals semblantment deuen fermar la dita unió vostra e nostra; e que alguns altres logars no han encara fermada la dita nostra Unió, los quals ^{20v} entenem que fermaran aquella d[i]ntre .X. dies *peremptorie*, per crida pública a aquells assignats. Et havem emprès

ab los dits síndichs vostres que en lo logar d'Aliaga sien reebudes .XX. rehenes de la una Unió e de la altra, e per la una Unió e per l'altra, e aquells fermaran axí mateix la dita vostra e nostra Unió; e per allò avem pregat los dits vostres síndichs e misatgers que s'esperen en la dita ciutat fins que ajen les dites fermes.

Et après, Déus volent, trametrem nostres síndichs ab los dits misatgers e síndichs vostres a Çaragoça, per fermar expressament tots los capítols que vós havets feyts, ab semblant presentació¹⁴¹ que·ls dits síndichs¹⁴² vostres an fermat los nostres capítols, e encara per reebre expresament ratificació e ferma de les universitats de les ciutats e viles de la vostra¹⁴³ Unió de la ferma per los dits síndichs vostres feta, car la procuració que enviàs als dits síndichs era deffectiva en moltes coses. Et certificam-vos que entre l[o]s dits síndichs vostres e nós, entre les altres coses, és estat fermat un capítol que, si·l senyor rey primerament va ha Çaragoça, que vós no farets alcuna cosa ab aquell de ço perquè la vostra Unió és feta sens síndichs ^{||}^{21r} de la nostra Unió, et, semblantmen[t], si lo senyor rey venia a València, que nós sens síndichs vostres no fariem ab lo dit senyor rey alcuna cosa de ço perquè la dita Unió és feyta; et que de la venguda del dit senyor rey la Unió hon seria lo dit senyor rey certificàs a la altra dins .XX. dies, segons que totes les dites coses e altres en lo dit capítol pus largament són contengudes, al qual capítol nós e vós som estrets e obligats a tenir e observar ab sagrament e homenatge, en pena de tració, segons que·s demostra per tenor e continència de la dita unió entre vós e nós feta.

Encara vos fem a saber que nós trametem a vós l'onrat en Pere Belluga, ciutadà de València, per afers tocans les dites unions, pregan la vostra saviea que al dit honrat en Pere Belluga fermament cregats de ço que per part nostra vos dirà. Et, no-res-menys, ab la present donam e atorgam licència e plen poder al dit en Pere de Belluga de prometre qualsevol sou o sal·lari a ell benvist serà ésser fahedor, axí ha hòmens a cavall com per altra qualsevol rahó; encara, donam a·quell poder que puxa manlevar qualsque quantitats de diners segons que a ell serà benvist, a obs dels dits hòmens a caval, et qualsevol cosa per ell serà promesa pagar o donar, axí de loger, interès *et alias* pro[...]metre (?), sens alcun alargament. Scrita en València, .XXIII. dies anats del mes de juliol de l'any de nostre Senyor mil .CCC.XL. set.

60.

[1347], juliol 24. València.

Els procuradors del lloc de Torís juren la Unió de València.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/1, fols. 2r-3v.¹⁴⁴

¶ ¹⁴¹ Enteneu *procuració*. ¶ ¹⁴² *síndichs* a l'orig. ¶ ¹⁴³ *nostra* a l'orig.
¶ ¹⁴⁴ Registrat també en la mateixa sèrie, llig. 116/4, f. 30r, i 133/6, ff. 87r-88v.

Die martis nono kalendas augusti.

Constituíts en la sala de la Cort de la ciutat, davant los honrats en Bernat de Sentboy, en Pere Belluga et en Bernat de Vich, síndichs de la Unió de la ciutat et regne de aquella, ensemps ab los honrats en Francesch d'Ollo e'n Bernat de Camós, síndichs de la dita ciutat et Unió, segons que apar de un sindicat feit per auctoritat d'en Pere de Monçó, notari, .XIII.º kalendas augusti anno *infrascripto*, en Guillem Eymerich et en Pere Julià, habitants de Turís, en nom lur propri et en nom et en veu dels singulars de Thorís, et dixeren que volien jurar et ésser en la Unió de València ^{||^{2v}} et de la cort de Aragó.

Et encontinent los dits en Guillem Eymerich et en Pere Julià, en nom lur propri et axí com a síndichs et procuradors de la universitat del loch de Thorís, segons que apar de la lur procuració, ab carta pública, de la qual dejús fan fe,¹⁴⁵ [m]etén-se en los dits noms et faents unitat ab la dita ciutat, ju[r]aren et fee[r]en sagrament en ànima lur et de la dita universitat et dels singulars de aquella, per Déu et los sants Evangelis¹⁴⁶ de aquell, en poder de mi, dit notari damunt dit, reebent lo dit sagrament [e]n [l]loch et en nom dels dits síndichs et aquells presents, que ells et la universitat del dit loch de Torís et els singulars de aquella mantendran, observaran et defendran la dita Unió, segons la forma de aquella.

Et encontinent los dits en Guillem Eymerich et en Pere Julià feeren fe de lur sindicat ab carta pública, *ut sequitur (espai en blanc)*.

^{||^{3r}} Et encontinent los dits síndichs reeberen los dits en Guillem Eymerich et en Pe[r]e Julià, en los damunt dits noms, en la damunt dita Unió, en la forma següent:

«En Bernat de Sentboy, en Pere Belluga e'n Bernat de Vich, síndichs de la Unió de la ci[ut]at de València et regne de aquella, ensemps ab los honrats en Francesch d'Ollo, en Bernat de Camós et en Bernat de Redon, havents plen poder de reebre tots aquells qui ésser volran en la dita Unió, segons que apar per una carta pública de sindicat feta per n'Antoni de Caranyena, notari, etc., dien, en nom et en veu de la dita Unió de la dita ciutat et regne, que fan unió ab la dita universitat de Thorís, jatsia absent, et per ella ab los damunt dits en Guillem Eymerich et en Pere Julià, síndichs de aquella, presents, et reebents la dita uni[v]ersitat, jatsia absent, en la dita Unió, et per aquella los dits en Guillem Eymerich et en Pere Julià, segons la forma de la Unió desús dita.»

Et encontinent los dits síndichs requeriren mi, dit notari, que de les dites ^{||^{3v}} coses los feés carta o cartes públiques, etc.

Presentis testimonis los honrats en Martín Ruyz d'Isurre, cavaller, en Matheu Lançol et en Bernat de Anglesola.

¶ ¹⁴⁵ fet a l'orig. ¶ ¹⁴⁶ *Evangelis* a l'orig.

1347, juliol 25. València.

Ordinacions de la força de cavalleria de la Unió de València, disposades pel Consell de la ciutat.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/1, fols. 12r-14r.

¶^{3v} ...*Die mercurii .VIII.º kalendas augusti...*

¶^{12r} Et en aquell matex consell foren ordenats, le(s)ts ¶^{12v} e publicats los capítols los quals los hòmens a cavall eren tenguts e devien tenir e observar, los quals són *in modum qui sequitur*:

«Los hòmens a cavall qui volran del sou e acorriment de la ciutat hauran complir los capítols e coses següents:

Primerament, que aquell qui s'acordarà per cavall armat, que lo cavall haja a valer de .XL. lliures a ensús, e aquell qui s'acordarà per rocí alforrat, que haja a valer de .XX. lliures a ensús; e açò a coneguda d'aquells qui reebren la mostra.

Ítem, que los dits hòmens a cavall hajen a fer mostra ab lurs armes, e que sien lurs cavalls assajats a la Rambla ab lurs armes, ans que reeben lo dit sou.

Ítem, que tots mesos sien tenguts fer mostra los dits hòmens, ab lurs armes.

Ítem, que los hòmens a cavall que pendran lo dit sou sien tenguts de donar fermaça que serviran lo dit temps que és deputat a servir.

¶^{13r} [Í]tem, que si alcun dels dits hòmens a cavall venia alcú [d]els dits cavalls, que ho sia tengut notificar als conservadors, e que, .XX. dies après, sie tengut de comprar altra bèstia semblant de la que haurà venuda, sots pena de pagar a la Unió aytant com haurà reebut d'acorriment.

Ítem, que los dits hòmens a cavall sien tenguts dins lo terme de la ciutat servir franchament per lo dit temps, si doncs exequió no serà feta, o moguts per fer aquella contra alcun rebel·le dins lo terme de la ciutat; e, en aquell cas, sien pagats segons la modificació en lo capítol següent especificada.

Ítem, que si los dits hòmens a cavall han exir fora lo terme de la dita ciutat, que hajen per cavall armat .VIII. *solidos*, e per rocí alforrat .V. *solidos*. E açò que's pac dels béns dels rebel·les, segons lo capítol de la Unió.

Ítem, que si alcun cavall morrà dels sobredits en l'estable o en casa, que sia satisfet e smenat lo dit cavall; e sia donat per smena, per cavall armat, .XXX. lliures, per alforrat, .XV. lliures.

Ítem, que si alcú dels dits cavalls morrà ostejan ¶^{13v} o en feít d'armes per scacha,¹⁴⁷ que'l dit cavall armat sia smenat e li sia donada tota la estimació que

¶ ¹⁴⁷ Terme no recollit al *DCVB*.

d'aquell serà stada feita per los stimadors a l'assajar, e semblantment de l'alforra(t). E que¹⁴⁸ les dites extimes sien pagades dels béns dels rebel·les, e, en cas que d'aquells no y puxe haver, que sien esmenats per tots los de la Unió e dels béns d'aquella.

Ítem, que, a fer les dites esmenes dels cavalls que morran en casa, pach cascú a cavall armat .XVIII. diners, e cascun alforrat .XII. diners.

Ítem, alcú qui prenga lo dit acorriment no gos exir fora lo terme de la dita ciutat sens licència dels conservadors, si doncs no lexaà suficient persona, qui servesca en loch de aquell si mester era.

Ítem, que·ls dits hòmens a cavall facen sagrament que·ls cavalls e les armes ab què faran la mostra són lurs, (e) que compliran e faran les coses dessus dites les quals ells han a fer e a complir, segons tenor dels capítols dessus dits. E no-resmenys, ¶^{14r} que obliguen lurs béns per servar e complir les dites coses.

62.

1347 (*Era* 1385), juliol 25. Saragossa.

La cort de la Unió d'Aragó comunica a la ciutat i Unió de València l'obertura de corts aragoneses a Santa Maria d'Agost, a les quals hauran d'assistir procuradors valencians per tal d'exposar llurs greuges al rei.

AMV, MC A-7, fols. 94v-95r (mal foliat 84 i 85).

A los nobles e muyt honrados los ricos homnes, cavalleros e ciudadanos de la ciudat de Valencia e de la unidat d'aquella, la cort de la unidat d'Aragón, saludos e parellada voluntat a uestros plazer e hondra en todas cosas. A la uestra noblea e discreció(n) por las presentes significamos que'l senyor rey ha scripto a nos nuevament por sus letras que celebrará cortes generales en la ciudat de Çaragoça el día e fiesta de santa María del mes d'agosto primera vinent. E, porque *iuxta* la forma de la ordenació(n) de los capítols uestros, los quales mandamos por nuestros procuradores firmar, sia ordenado que vos devemos notificar aquello, e sperar depués por vint días, por ésto, queriendo guardar e servar la ordinación, notificamos a vos las sobreditas cosas, por tal que con tiempo podades enviar uestros procuradores o síndicos a las ditas cortes por explicar ¶^{95r} uestros greuges ensemble con nos, *iuxta* la ordenación sobredita. *Data* en Çaragoça, .XXV.º días de julio, Era de .M.ºCCC.LXXX. quinto.

¶¹⁴⁸ de a l'orig.

1347, juliol 26. València.

Crida publicada pels jurats de València i els conservadors de la Unió. Exhorten tots aquells que hagen estat agreujats contra fur a manifestar-ho a la Sala de la ciutat en el termini de 15 dies, a fi de demanar-ne al rei la reparació. Així mateix, convoquen la host per a intervenir contra els rebels que han refusat jurar la lliga.

AMV, MC A.-7, fols. 88r-91r.

Dijous, .XXVI. dies del mes de juliol de l'an de mil .CCC.XL. set, fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de la ciutat de València, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En Francesch Squerre,
 En Bernat Redon,
 En Berenguer Dezpuig,
 En Michel Martorell, jurats.

.....

¶^{89r} ...En lo qual consell fon lesta una letra dels jurats e pròmens de la vila de Xàtiva, la tenor de la qual és aytal...¹⁴⁹

¶^{91r} «Ara ojats què us fan a saber los jurats e pròmens de la ciutat de València e los conservadors de la Unió del regne d'aquella: que tothom qui aja reebut greuje o dampnatge contra furs o privilegis de la dita ciutat e regne d'aquella, vinga a la sala de la Cort per fer scriure aquells, per tal que aquells puixen ésser mostrats e notificats al senyor rey, per ço que·ls dampnificats sien satisfets e esmenats dels dampnatges, e los furs e los privilegis, immunitats, franquees, libertats e bons uses sien reintegrats e tornats en lur stament. Los quals torts e greuges hagen manifestats dins .XV. dies primers vinents.

Encara us fan saber los sobredits jurats e conservadors que, com los dits deu dies de la assignació peremptòria feta a aquells qui no an fermada la Unió sien e dejen ésser passats en breu, per ço los dits jurats e conservadors de la dita Unió fan a saber que tothom, a cavall e a peu, sien aparellats ab lurs armes per seguir la senyera de la dita ciutat contra los rebel·les a la dita Unió.»

¶¹⁴⁹ La carta (del 23 de juliol) contestava al requeriment de la capital al Consell de Xàtiva a jurar la Unió; els jurats de la vila hi demanen

còpia dels capítols de la lliga per tal d'examinar-los, abans de prendre una decisió. *Vid. infra* doc. 66.

S. d. [1347. València].

Declaració escrita d'Arnau Figueres, notari, dels greuges que diu haver rebut els veïns de la ciutat de València per part d'alguns oficials de la corona, després d'exposar els seus personals. El document pertany al registre dels contrafurs fets a particulars manat redactar per la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/11, fols. 10r-11r.

En Arnau Figueres, notari, dix...

Ítem, donà per escrit en .I.^a cèdula los greuges qui's fan [per a]lguns oficials als vehins de la ciutat, en la forma següent:

«Greuges fets per los oficials del senyor rey, [ç]o és, que'l sobreatzembler, com lo senyor rey se parteix de la ciutat, si ha obs .L. azembles, pren-ne .CC. o .CCC., e aquelles que no ha obs fa-les reembre, et han .CCC. o .CCCC. *solidos*.

Ítem, que, oltra les b[è]sties damunt dites que han obs a azembles, prenen altres bèsties e cavalcadures de sella dels ciutadans de la ciutat que no les han acostumades de logar, e descavalquen los fills dels ciutadans aontadament, e liuren-les als hòmens de casa del sen[yo]r rey ||^{10v} los quals han ració [...] o dues bèsties, e los [q]uals, per [es]talvi[a]r lo sou, no'n tenen. Et com se parteix lo s[e]nyor rey, prenen-se les bèsties dels ciutadans per força, [e] lo azembl[er] liura-les a aquells e menen-les-se'n, e descavalquen los ciutadans aontadament e liuren-les als de casa del senyor rey. La qual cosa és contra fur e tota bona rahó, e ço que hanc j[a]més los reys passats no han jamés fet, e açò fan contra f[u]rs e privilegis e tota bona costuma; e se n'han seguides morts e escàndels, e que d'aquestes coses s'an enseguides morts a hòmens de la ciutat e'n són estats aontats per l'alguazi[r], la qual cosa és fort greu e mala e fa a castigar.

Ítem, los ciutadans són agreujats per los jutges del senyor rey en molts e diverses enantaments per aquells feyts, specialment per en Pere de Ciutadilla, qui per si mateix, e estant absent lo senyor rey, faça justícia d'alguns hòmens de la ciutat e passava aquells per la ciutat, e açò contra furs e privilegis, e deya que no se n'estaria per la ciutat. E's faça venir tots los presos los quals eren en la presó de València, e rodava aquells e-l[s] faça molts [t]orts e desafuraments, enaxí que deya que menys preava la ciutat que no res e d'altres fort leges paraules, en desonor de tota la ciutat e trencament de furs e de privilegis.

Ítem, alguns altres oficials menaçaven e han menaçat a alguns cequiers que, si usaven de lur ofici, que'ls penjarien e farien forques noves sus a la cèquia, la qual cosa és contra furs e privilegis e a gran injúria de tota la ciutat.

||^{11r} Ítem, ha en la ciutat algunes persones qui són acusadors, e h[a]n cosa sabuda del tresorer de ço que acusen; la qual cosa f[a]ria fortment e greu castigar, en tal manera que aytals acusadors jamés aytal cosa no assag[assen].

Ítem, que·ls jutges e oficials del senyor rey trencaven furs e privilegis, enax[i] que deyen que no·ls en servarien res. Et, pij[or] que és, l'alguazir del senyor rey prenia per sa pròpria auctoritat m[o]ltes e diverses persones, e rodava aquells e faÿa metre en cadenes, e faÿa reembre aquells per rahó dels ferres e cadenes que·ls posaven e·l coll; e, encara, que al pres mateix fahien comprar grillons o cadenes e, oltra los ferres, los daven .III. o .IIII. guardes, e a aquelles havien a donar cascun dia .II. *solidos* de salari a cascú. La qual cosa és contra fur e privilegis, com per fur lo justícia de València à a conèxer de tots pleyts civils e criminals, feta primerament a ell denunciació o demanda, e l'alguazir sens demanda prenia qui·s voli[a] e metia aquells en la presó, la qual cosa no podia ni devia fer, car lo dit alguazir no pot ni deu conèxer sinó dels hòmens de casa del senyor rey.»

Dix enaprés lo dit n'Arnau Figueres que, segons que ell sabia e s'era certificat, que los acusadors que ell desús havia feyta menció eren n'Arnau Cur[ç]à, notari, en Miquel Orenge, fiscal de Morella, Johan Vicent, leuder del Grau, Antoni Tallada, notari, e Jacme de Xea, notari, e altres los noms dels [q]uals ell no sabia.

65.

S. d. [1347. València].

Un grup de mercaders de fusta de València denuncia les exaccions que imposen sobre les seues càrregues transportades pels rius Túria i Xúquer avall els senyors territorials de les riberes i el mateix rei. La declaració forma part del llibre de greuges compilat per la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/1, fols. 35r-36v.

N'Arnau de Valleriola, cambiador, en M[a]rtín Lorenç, fuster, en Ramon de Montblanch, major de dies, en Domingo Borell, en Jacme de Mo[...], en Francesch Ceriol, fuster, en Francesch d'Alfaraz, en Guillem Malet, en Martín Sánxez, en Michel Pellicer, en Bernat Pau, en Bernat Comte, en Ramon Çatorra, Garcia Gómez, Sanxo Gómez e.n Macià Bonet, vehins de València, dixeren e notificaren que ells e d'altres són estats agreujats contra furs e privilegis per lo noble don Pedro de Xèrica o per en Jacme del Mas e alcayts seus. Que ells aduyen fusta per lo riu de Godallaviar a la ciutat de València; que los sobredits, contra furs e privilegis, los fan pagar forçivolment, jatssia que no·n s[i]en tenguts, de cinquanta fusts un; encara, que los dits alcayts emparen e fan embargar la dita fusta al riu tro que los sobredits e altres se són reemuts a ells, e·l·ls fan gran dan e messió, que, per ço com tenen .CCC. o .CCCC. pesones a messió de cabanya e per la dita rahó han a reembre a aquells aytant com volen, per ço com la messió de cabanya és gran per cascun dia, e ells bonament no poden pledejar ab ell[s]. E per la dita rahó, de .XXV. anys a enzá, se són haüts [a] reembre per les dites cabanyes .C. mília *solidos*, poch més o menys.

¶^{35v} Ítem, dixeren e notificaren que en Jacme del Mas, a[r]rendador del loch de Ribaroja, los ha agreujats contra furs e tota bona rahó, car los sobredits, en l'any proppasat, aduhín fusta a la ciutat de València, los féu emparar tota la dita cabanya en lo loch de Ribaroja, e aquella tench emparada per tres jorns, jatsia que no [u] degué fer, ans los sobredits, en poder de l'honrat en Ramon de Riusech, lladonchs tinent loch de governador, s'oferiren apparellats de donar fermanza de dret, la qual lo dit en Ramon no·ls volch reebre, e açò en favor sua¹⁵⁰ e del dit en Jacme del Mas, arrendador del dit loch de Ribaroja. Enaxí que los sobredits, en aquells tres jorns que foren embargats, despengueren en messió e en soldada, de .CCC. e .XX. hòmens que menaven la dita fusta, de .XL. e .V. lliures a ensús, e jamés aquells no pogueren traure del dit loch de Ribaroja tro que·s foren reemuts al dit en Jacme del Mas. E encara·s són haüts a reembre diverses vegades al dit en Ramon de Riusech e pare seu, que munta entre la fusta que s'à presa per força e ço que han sofert de dan per la dita rahó .XX. *millia solidos*, poch més o menys.

¶^{36r} N'Uguet [de] Sargues e en Michel Montró, dixeren e notificaren que com per los rius de Xúquer e de Gabriol, que·s junten ab lo castell de Cofrontes, e¹⁵¹ per lo dit riu ve fusta d'òmens de la ciuta[t] e de les villes del regne de València al bado de Barragà, terme de Xàtiva, on se exagua, e passant la dita futa per lo dit loch de Confrontes, loch de la alta regina dona Elionor, prenen per força delme de la dita fusta en lo dit loch de Cofrontes, e açò contra furs e privilegis.

Ítem, partín d'allí passa per lo terme de Xirell, loch d'en Phelip Boïll, e allí prenen-se de la dita fusta aytanta com se volen. E alcuna justícia no se'n pot aver, e açò és contra furs e privilegis.

Ítem, partín d'allí passa per lo loch de Cortes, d'en Phelip Boïll, e fan semblantment, enaxí que no se'n pot atrobar ni aconseguir justícia.

Ítem, partín d'allí passa per Madrona, loch d'en Matheu Mercer, e fan semblantment.

Ítem, partín d'allí passa per Terrabona e per Tous, lochs d'en Pere Çabata, e fan semblantment e encara pijor, que no y passa [ca]banya que (*sic*) de fusta que no la embarguen dos dies o tres, e no la lexen passar entrò que·s són rescatats en fusta o en diners. E no-res-menys, oltra ço que n'ha lo senyor, lo alcayt ne vol aver tota vegada .XL. o .L. *solidos*.

Ítem, partín d'allí passa per Somacar[ç]re e per Antella, e fan sem-^{36v}blantment.

Ítem, que lo cequier de la cèquia del senyor rey qui és en terme de Algez[i]ra fa, contra fur e tota bona rahó, rescatar totes les cabanyes, enaxí que no les lexa passar tro que·s són reemuts a ell o als arrendadors per ell.

¶¹⁵⁰ Riusech era el senyor de la baronia de Ribaroja.

¶¹⁵¹ e, repetit a l'orig.

Ítem, que lo senyor rey fa levar a l'alcayt del castell de Xàtiva lo cinquantè en lo vado Barragà, terme seu. E açò contra furs e privilegis, salva tota vegada la altea del senyor rey, com per negun fur o privilegi ells açò no sien tenguts de pagar.

66.

1347, juliol 26. València.

Els jurats de València als de Xàtiva. En resposta a una lletra llur, protesten de l'adhesió de la vila a la fraternitat de Vila-real i de les activitats antiunionistes i falsatats vessades contra la ciutat i la Unió. Refuten les al·legacions de Xàtiva per a no ingressar en aquesta lliga, i els envien el notari Llop d'Apiera, que els n'informarà.

ACA, C, Processos, llig. 130/2, fols. 24r-27r.

Als honrats e discrets los jurats e prohòmens e tota la universitat, axí la major, migana com menor, de la vila de Xàtiva, de nós, los jurats e prohòmens de la ciutat de València (e) tots los conservadors de la Unió de la dita ciutat e regne de aquella, saluts e bona ¶^{24v} amor. Reebem una letra responsiva per part de la dita vila a nós tramesa, la qual fon a nós presentada per .I. satg de la dita vila de Xàtiva, la qual letra fon feyta en la dita vila de Xàtiva .X.º kalendas augusti anno *infrascripto*. A la qual letra vos responem que, jatsia que vós, [esg]uardades les coses per vós expresades contra la dita ciutat e Unió del dit regne, axí de la liga la qual se diu que avets feyta ab lo noble don Pedro, senyor de Xèrica, com encara de diverses empires e ocupacions que avets feytes de béns de persones de la dita Unió e de algunes ordenacions feytes contra la dita ciutat e Unió, e encara d'alcuns preycadors que avets enviats en algunes viles del dit regne per induhir aquelles que no fossen en la nostra Unió, ans fossen en la vostra que's diu germandat, la qual se diu, segons que dit és, avets feyta ab lo dit noble; et no-res-menys, hajats difamat aytant com avets pogut la nostra Unió, la qual és santa, justa, honesta e a gran honor del senyor rey e de la sua corona e a gran profit de tot lo general del regne de València, la qual difamació som certs que no és esta-da feyta per aquells qui són de la mà migana ni menor de la dita vil[a], sinó tant solament per alguns de la mà major, los quals, entre les altres difamacions, han dit que la dita ciutat ¶^{25r} e regne havia feyta la dita Unió per ço que, ans de alguna conexença faedora a qui lo dret de la primogenitura pertangués, jurassen l'alta senyora infanta dona Costança, filla de nostre senyor lo rey, axí com a primogènita, ço que, salva honor d'aquells qui l[a] dita difamació ha[n] donada, no sia ver, ans estia en veritat tot lo contrari, segons que açò appar clarament per les rahons en la col·ligació entre nós e los de Aragó feta contengudes.

Et axí, per totes les dites rahons e altres, no haguéssem causa ni rahó de fer resposta a la dita vostra letra, emperò, car sia de rahó que, possat que a les devegades la filla sia rebel·le a la mare, que la mare deu ésser piadosa, e els delictes feyts

per la filla a aquella no·ls dé prova reebre tant fort com faria per un estrany rebel·lat, majorment com, segons que és dit, la dita rebel·lió e difamació no sia estada feyta per lo poble, sinó per alguns torbadors, los quals an cuydat servir lo senyor rey e han-lo molt deservit, segons que per avant se mostrarà, et axí no sia en rahó que per lo delictes d'aquells torbadors e qui han mesa suanya e turbació en la dita vila, e encara en partida del dit regne, que lo poble de la dita vila sia punit, per ço, la dita ciutat, axí com a mare de la dita vila e de les altres del dit regne, en honor special del dit poble, respon a les dites rahons en la dita vostra letra responsiva contengudes.

Et primerament a la primera rahó, que s'i al·legue que vós no havets ^{||25v} reebuda per algun temps alguna letra monitòria o requisitòria de la dita ciutat per fermar la dita Unió, sinó la que us¹⁵² fo presentada poch dies són pasats per Sanxo Ruaç, satg de la cort de la dita ciutat, etc., car, salva pau vostra, lo contrari està en veritat, car cert és que en lo començament que la dita Unió de la ciutat e regne fon començada, fon a vós tramesa letra de la dita rahó, segons que a les altres viles del regne, per la qual fon request que fóssets a cert dia en la Sala de la dita ciutat per aver col·loqui sobre leguda unió fahedora, la¹⁵³ qual per nós és stada feyta per molts e diverses torts, greuges (e) desafuraments los quals eren estats feyts en la dita ciutat e regne de València per lo senyor rey e per sos oficials e jutges delegats per aquell, de la qual letra a vós tramesa en Lop d'Apiera, misatger nostre, à feta a nós¹⁵⁴ fe, per ço que entenats que la dita rahó vostra no ha loch; per vigor de la qual letra foren trameses per vós¹⁵⁵ a la dita ciutat misatgers, los quals .II. vegades atorgaren de fermar la dita Unió en plen consell de la dita ciutat e fer ço que a la dita ciutat plauria, majorment cor, là on alguna letra de la dita rahó no aguéssets haguda, ço que sí havets segons que és dit, encara s'i deuria e deu bastar prou a la dita vila que missatgers de la dita ciutat fossen a vós trameses per requerir-vos que fóssets en la dita Unió.

Encara hauria menys loch ço que en la dita vostra letra secundària ^{||26r} és estat request que, ans de resposta alcuna final, vos deguéssim enviar los capítols que són estats feits per nós sobre la dita Unió, per veer e examinar aquells, etc., car nós los dits capítols no enviam ni enviariem a vós, per ço car no estaria en rahó que major prerogativa donàsem a vós, que sots estats pus reebels, que a les viles de Algezira, Murvedre, Morella e Gandia, les quals han ja fermada la dita nostra Unió, e molts altres e diverses viles del regne, a les quals leer alcun no és estat donat de haver còpia dels dits capítols, car poria ésser que, com haguessen còpia dels dits nostres capítols, que tractasen ab aquells armes contra nós; però, la dita ciutat e Unió soferrà encara ço que ha sofert a les altres viles del regne: que legirà a misatgers vostres, si vénen a la dita ciutat, tots los dits capítols, los quals són estats corregits e esmenats per tota la major partida dels savis de la ciutat e altres moltes e diverses honrades e sàvies persones d'aquella e de la dita Unió, axí, emperò,

¶ ¹⁵² *que·ns* a l'orig. ¶ ¹⁵³ *per la* a l'orig. ¶ ¹⁵⁴ *vós* a l'orig. ¶ ¹⁵⁵ *nós* a l'orig.

que·ls dits missatgers no sien d'aquells qui han haüt e han mal voler a les dites fahenes, los quals són de .XII. a .XV. en nombre, segons que açò és notori e cert a la dita ciutat e als de la Unió d'aquella, cor aquells sien dignes de gran reprensió, en los quals no és romàs de metre en gran terbolació e divisió tot lo regne.

Encara hauria menys loch ço que en la dita letra és request, que nós vos degam mostrar los privilegis per los quals se funda que la dita Unió s'és poguda ^{||26v} fer, car bé sabets vós que·ls dits priv[i]legis són comuns a la dita ciutat e regne, lo(s) quals havets axí vós com nós, o·ls devets aver, e los quals públicament foren lests als vostres misatgers e a totes les viles del regne en lo capítol dels frares Prehicadors de la dita ciutat, et encara vos foren recitats per los misatgers per nós a vós trameses en la dita villa de Xàtiva, et axí dels dits privilegis no podets alcuna ignorància al·legar, majorment com siats certs que, com privilegi no agués al món alcú de la dita rahó, la dita Unió per dret comú s'és poguda fer, qual alguna ignorància no podets ni devets al·legar.

De ço àls que vosaltres en la dita vostra letra protestats que en altra manera no sia imputat a vós ne als béns vostres,¹⁵⁶ mas a qui dega, a la protestació responen los dits jurats, prohòmens e conservadors que no consenten a aquella, ans hi contradexen expressament, com fa contra ells, sens pus, e dien que aquella no ha loch, ans stan e perseveren en la assignació a vós feyta en la dita letra a vós tramesa per los dits jurats e conservadors per lo dit Sanxo Ruàs, satg de la dita cort, de la qual departir no s'entenen, et protesten que si dans, escàndells, morts, perills e tales per la dita rahó, passat lo dit terme, s'esdevenien, que tot allò sia imputat a vós e a vostres béns, e no als de la dita ciutat e Unió del dit regne. Et no-res-menys, a major informació per vós avedora, trametem a vós lo dit en Lop de Apiera, pregan-^{||27r}-vos que a ço que ell vos dirà de part nostra ajats firma fe, manan a aquell que de la presentació de la present letra face fer carta pública. *Data Valentie, septimo kalendas augusti anno Domini .M.°CCC.°XL.°VII.°*

67.

1347, juliol 27. Alcoi.

Els jurats d'Alcoi als de la ciutat de València. En contestació al requeriment peremptori de jurar la Unió que els ha estat dirigit, sol·liciten còpia dels capítols de la lliga a fi de poder-hi adoptar una decisió.

ACA, C, Processos, llig. 130/2, fols. 32r-33r.

Als molt honrats, savis e discrets los jurats e prohòmens de la ciutat de València, de nós, lo justícia, jurats e prohòmens de Alcoy, saluts ab tota honor. A la

¶ ¹⁵⁶ *nostres* a l'orig.

vostra discreció fem saber nós, en lo dia de la data de la present, hora de mises, haver reebuda una letra vostra, la qual nos presentà en Garcia Adrián, saig de la cort de la dita ciutat, e per la qual nos feyets saber com, per diverses letres per vós a nós trameses, érem estats requests e amonestats que trametésem síndichs o procuradors nostres, bastants e avén plen poder de jurar e fer fermar per nós e en nom de nós la Unió de la dita ciutat e regne d'aquella, la qual cosa nós no avíem curada fer. Et com vós, en lo dia de dijous que era comptat *.XIII. kalendas augusti*, ajats fermada e jurada e feyta unió ab la Unió de Aragó, sots certes e coequals condicions en diverses capítols contengudes; no-res-menys, hajats establít e ordenat que si dins *.X.* die(s) primers vinents los habitants de la dita ciutat e regne d'aquella que fermat no han en la dita Unió no fermanan aquella, que, après lo dit terme, ¶^{32v} no sien reebuts en aquella, ni ells ni lurs succehidors no's puxen alegrar de alcuna provisió o benefici ordenats per aquella, atorgats e atorgadors per lo senyor rey a instància e suplicació de les unions dels regnes de Aragó e de València, de les ciutats e viles d'aquells e per alcuna d'elles, ni encara lurs seran defeses furs o privilegis ja atorgats a la ciutat e regne d'aquella per alguns¹⁵⁷ de la dita Unió, e per null temps no sien reebuts a alcun offici de la ciutat ni d'altre loch del regne, ni en consell d'aquells qui són o seran de la dita Unió, e encara que, oltra les dites penes, sie procehit e enantat contra aquells segons los capítols de la dita Unió, per tal notificàvets a nós de les dites coses e'ns requeríets e'ns amonestàvets que, dins *.X.* dies de la data de la present a avant contínuam(e)nt comptadors e peremptoris, trametésem a la dita ciutat síndich, procurador o procuradors nostres ab poder bastant, que facen e fermen la dita Unió; en altra manera, certificàvets nós que, pasats los dits *.X.* dies, vós, en contumàcia e rebel·lió nostra, procehiríets contra nós e nostres béns, segons forma del dit capítol e de la ordenació desús escrita, segons que totes les dites coses e altres en la dita vostra letra, *que data fuit Valentie, .XX. die mensis iulii anni subscripti*, mils e pus largament veem ésser contengudes.

A la qual, ab reverència vos responem que nós, reebuda la dita vostra letra, faem aplegar consell ¶^{33r} general, e a tot lo consell mostrar e legir faem aquella, per què avem haüt d'acort que plàcia a vosaltres, senyors, trametre a nós tresllat dels capítols de la dita Unió, com ja per nós altra vegada ab letra nostra ne siats estats requests. Et nós, haüts los dits capítols, aurem acort sobre aquells e farem en lo dit feyt tot ço que de rahó serà fahedor, los quals capítols, si plaer és vostre, nos trametets ab lo portador de la present, sots guarniment del vostre sagell. Scrita en Alcoy, *.XXVII.^a die mensis iulii, anno Domini .M.°CCC.°XL.°VII.°*

¶¹⁵⁷ alguna a l'orig.

68.

1347, juliol 31. València.

Els jurats de València i els conservadors de la Unió preguen els justícies i jurats de les viles de Xixona, Penàguila, Gandia, Dénia, Oliva, Ontinyent, Bocairent, Biar, Vilajoiosa, Cocentaina i Planes que presten auxili als llocs unionistes veïns, en cas d'atac de llurs senyors o de gents contràries a la lliga.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/2, fol. 39r-v.

Als honrats los justícies, jurats e pròmens de Sexona, Penàguila, Gandia, Dénia, Oliva, Ontiyent, Bocayrén, Biar, Vilayoyosa, Cocentayna e Planes, los jurats e prohòmens de la ciutat de València e los síndichs e conservadors de la (Unió de la) dita ciutat e regne d'aquella, sal(u)ts e bona amor. Com molts e diverses lochs qui han jurada e fermada la Unió de la dita ciutat e regne d'aquella dupten que per lurs senyors ho per altres qui no ajen jurada la dita Unió sien malmenats contra furs o en altra manera, e sia raonable cosa que si alcun de la Unió és agreugat contra furs per alcun que no sia de la dita Unió, que sia ajudat ^{39v} e defès per los convehins que ajen jurada la dita Unió, per ço, la vostra amistat pregam que, en tant com en vós serà, defenats e aydets a aquells convehins vostres qui la dita Unió an jurada, si dapnatge los serà donat o eren malmenats o agreujats per alcú qui no sia de la dita Unió. Et açò us requerim sots virtut del sagrament e homenatge per vós feyt quant fermàs la dita Unió, com nós semblantment siam aparellats de ajudar-hi a vós e a ells si mester serà. Et, no-res-menys, fets fer crida que tothom sia aparellat ab ses armes per seguir la senyera del senyor rey et de les viles e dels lochs, per defensió d'aquells qui han jurada la dita Unió. Scrita en València, a .XXXI. de juliol, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XL. set.

69.

1347, agost 1. València.

Els jurats de València i els conservadors de la Unió a Alfons Roger de Lloria, senyor de la baronia de Cocentaina. Demanen que cesse d'amenaçar els seus vassalls unionistes, considerada la llicitud de la lliga i la seua intenció de no perjudicar els senyors territorials.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fol. 3r-v.

Al molt noble n'Alfonso Roger de Loria, senyor de Cocentaina, de nós, los jurats e prohòmens de la ciutat de València e los conservadors de la Unió general feta en la ciutat e regne, saluts e honor. Significam-vos que avem entès per algunes persones que vós menaçats los prohòmens del dit loch de grans e moltes menaces cominatives de mort e de perdiment de béns e altres penes, per tal com an fermat en la dita Unió, axí que per la dita rahó avets feyt revocar de la Unió

a molts del dit loch, de la qual cosa, si axí és, no poch nos maravellam, com vós sapiats e saber dejats que la dita Unió és feyta per expressos privilegis reals, feyts e atorgats de la dita rahó a la ciutat e regne de València, e a conservació de la corona real, furs e privilegis, libertats e franquees e bons ussos del regne de València e habitants en aquell, e sens perjudici vostre ne dels altres avents e l regne de València castells e lochs, ans a conservació ||^{3v} de aquells semblantment. Per què us requerim e pregam de part nostra e de la dita Unió que de les dites coses cesets, e que vós los sobredits o alcun de aquells en general e en singular mal no pertractets en alguna cosa per la dita rahó, com no aparegués de la vostra saviea e noblea. En altra manera, si ho feyets, la dita Unió e conservadors de aquella hi provehrien de feyt, segons los capítols de la dita Unió et segons que de justícia trobaríem ésser fahedor. Et plàcia-us que d'açò que n volrets fer nos certifiquets per lo portador de les presents e per vostres letres. *Datis en València, kalendas augusti anno Domini millesimo .CCC.º quadragesimo septimo.*

70.

1347, agost 4. València.

Suspesos en llurs funcions els juristes i notaris de València i del regne, en virtut d'una pragmàtica sanció del rei Pere, el Consell de la ciutat i els conservadors de la Unió els autoritzen a reprendre-les, per ser matèria de contrafur i paraitzar la vida urbana, mentre que envien a demanar-ne al monarca la derogació.

AMV, MC A-7, fols. 94r-96v.

Dissapte, quatre dies del mes d'agost de l'an de mil .CCC.XL. set, fon plegat e justat consell en la sala de la Cort de la ciutat de València, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officiis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En Bernat Redon,
En Pere de Poblet,
En Berenguer Dezpuig, jurats.

.....

||^{96r} En lo qual (consell) fon lesta la scriptura següent:

«Com en lo derrer dia de juliol proppassat fos fenida la prorogació de la pramàtica sanció feita per lo senyor rey en los fets dels juristes e dels notaris et altres de la ciutat e regne de València, et los sobredits juristes, advocats e altres, passat lo dit terme de la prorogació, no ajen fet ne facen alguna cosa de lur offici, e semblantment les corts cessen e hajen vagat del dia de la prorogació a avant, la qual cosa redunda en gran dampnatge de la dita ciutat e regne, com les jents no

puixen trobar algun juriste o notari qui vulla fer alcuna cosa del lur offici, per tenor¹⁵⁸ de les penes imposades en la dita pramàtica sancció, majorment quar se poria esdevenir que si algun notari no volia fer alcun contracte o testament per los malaltes, que són molts en la ciutat e regne, se poria metre alcuna remor en la dita ciutat e regne, per la qual cosa se poria esdevenir escàndels e perills. Per ço, los jurats, pròmens consellers e conservadors de la Unió de la dita ciutat e regne, entenent que lo senyor rey haurà per ferma la requesta dejús per ells faedora als dits juristes, notaris e altres, per les rahons desús dites e altres, e perills los quals a ulls veén leugerament se porien esdevenir, majorment com lo senyor rey no sia tan prop al qual aadés leugerament per la dita raó pogués hom recórrer, car durant la anada faedora al dit senyor rey se porien esdevenir los ¶^{96v} perills e scàndels, et la dita ciutat, regne e Unió per la dita raó e altres entenga a embiar e emviu sos missatgers al dit senyor rey, los quals suppliquen aquell que deja revocar la dita pramàtica sancció, e per altres coses segons que desús és dit, per tal, los dits jurats e pròmens consellers e conservadors de la dita Unió requeren los dits justícies, assessors, juristes, advocats, notaris e altres que usen e puixen usar de lur offici, segons e en la manera que usaven ans de la dita pramàtica sancció, a la qual la dita ciutat tota vegada ha protestat e protesta de present, axí com aquella que és feta contra furs, privilegis, uses, libertats e franquees de la dita ciutat e regne, salva tota vegada la excel·lència del dit senyor rey. Axí, emperò, que en cas que'l dit senyor rey o oficials de aquell alguna pena o penes en persona e béns volguessen levar dels dessús dits que dels dits lurs officis usaran, axí justícies, assessors, juristes, advocats, notaris e altres en la dita pramàtica sancció compreses, que la dita ciutat e Unió del dit regne se preparen e's prepararan a tots dampnatges, penes e perills que per la dita raó poguessen o deguessen sostenir. Et a açò obligaren los béns, etc.»

Et en les dites coses sien enteses a la dita deffensió los que són o seran de la dita Unió.

71.

1347, agost 10. València, al palau del Real.

Berenguer de Codinachs, conseller reial, als jurats de València. Exposada que ha rebut comissió del rei d'instar tant la Unió com la Fraternitat reialista a posar fi a les hostilitats, i alhora promet que el sobirà serà a la ciutat a sant Miquel de setembre per fer-los justícia.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 20r-21v.

Als molt honrats, savis e discrets senyors los senyors jurats e prohòmens de la ciutat de València, Berenguer de Codinachs, saluts e si matex aparellat al vos-

¶¹⁵⁸ Errada de l'escrivà, per *temor*.

tre serviy e honor. Bé sab la vostra saviea com en lo dia de hir jo scrivi a la vostra saviea per aquesta forma:

«Molt honrats senyors.

Sàpia la vostra saviea que he reebudes del senyor rey .III. cartes, la una de les quals ve e és tramesa a vosaltres, senyors, e l'altra al noble don Pedro, senyor de Exèrica, e en aquestes dues cartes és per lo senyor rey comanat a mi creença de certes paraules les quals yo he a dir de part del dit senyor rey axí a vosaltres, senyors, com al dit dom Pedro. Et com yo no sia en cas que puxa anar a vosaltres, senyors, per necessitat de ma persona, per ço sia vostra mercè que, per serviy del senyor rey e per vostra bonea, vullats he us plàcia trametre a mi ací al Real alcunes bones persones a les quals jo puxa explicar ço que de part del dit senyor rey me és manat que us diga. Et, resnomenys, vos tramet la dita carta del senyor rey la qual ve a vosaltres, senyors, e sobre açò sia vostra mercè que haja vostra resposta. *Scripta* en lo Real del senyor rey en València, a .IX. dies anats del mes de agost. Berenguer de Codinachs, humil servidor vostre.»

La qual carta e letra mia vos fo presentada¹⁵⁹ ¶^{20v} per en Berthomeu Sent Ilari, escuder meu, lo qual m'à dit e recomptat que vosaltres, senyors, li avets respost que reebíets la carta del senyor rey ab deguda reverència e honor, e que tota vegada que yo volgués anar aquí a vosaltres que us ho faés saber, e que aplegaríets consell e que enaprés me fariets aquella resposta que fos per lo consell acordada. A les quals coses, jo, senyors, vos respon que fóra fort pagat que jo pogués anar a la vostra presència, mas la necessitat de ma persona, la qual és notòria, me escusa que no y puix anar. Mas per tal que a vosaltres, senyors, no sia afany ne a mi perill, tramet-vos la carta que lo senyor rey m'à tramesa sobre aquests affers, per tal que, vista aquella, mils la vostra saviea hi puxa deliberar e fer ço que'n sia més al serví de Déu e del senyor rey e a bé de la cosa pública, la tenor de la qual carta és segons que's segueix:

«Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que us enviam una letra de creença per als¹⁶⁰ jurats e prohòmens de¹⁶¹ València. Et vós direts per la creença que nós som en Leyda e que'ns en anam a Saragossa per fer justícia als aragoneses e metre aquests afers en pau e en tranquil·litat, et per aquesta rahó que'ls manam que alguns d'èls se vegem ab don Pedro, senyor de Exèricha, et que s'aseguren que don Pedro ni'ls de la Fraternitat no facen dan a ells, ni ells a don Pedro ni als de la Fraternitat, tro al dia de sent Miquel de setembre primervinent, per tal com nós, partén de Saragoça, ¶^{21r} entenem anar en regne de València e fer-los compliment de justícia, per

¶¹⁵⁹ *presentada*, repetit a l'orig. ¶¹⁶⁰ *als e*, a l'orig. ¶¹⁶¹ *et de*, a l'orig.

tal que aquest escàndell isca de la nostra terra e la terra romanga en pau e en tranquil·litat e bon estament; et que açò·ls manam sots pena de la feultat en què·ns són tenguts. Et quan haurets parlat ab los de València, irets a don Pedro e dar-li ets una letra de creença que us enviam per a ell, et deïts-li semblants paraules de les sobredites, e que faça tot son poder que·l dit sobresehiment se prena entre les parts sobredites, e d'açò·ns farets senyallat serviy. *Data* en Leyda, sots nostre segel secret, a .XXVI. dies anats del mes de juliol en l'any de nostre Senyor .M.CCC. XLVII. *Exa(ravit) R(oderic)us.*»

Et lo sobreescrit de la dita carta és aytal:

«A l'amat conseller nostre en Berenguer de Codinachs».

La qual carta del senyor rey vos plàcia a mi retre e aquella trametre per lo dit en Berthomeu Sent Ilari, portador de la present, com jo aquella haja mester per dir al noble don Pedro la volentat del senyor rey e per requerir-lo que faça e cumple la volentat e manament del dit senyor rey, axí com a just¹⁶² et rahonable, e lo qual és a bon estament de la terra e a bé de la cosa pública. Per què, senyors, regoneguda la dita carta del senyor rey e les coses en aquella contengudes, considerats per vostra bonea, segons que de la vostra saviea se pertany, si us plaurà enseguir e complir lo manament e volentat del dit senyor rey, requirent-vos de part del dit senyor rey, e de la mia humilment ¶^{21v} preguan-vos, que, per reverència de Déu e del senyor rey e per vost[ra] honor e bonea, vullats he us plàcia enseguir la dita carta del senyor rey e les coses en aquella contengudes, com sien a bon estament de la terra, offirén-me que jo faré e procuraré ab acabament que lo dit noble don Pedro enseguirà la volentat e manament del dit senyor rey, ab què vos-altres vullats aquella enseguir. Et sobre açò vos plàcia per vostra letra a mi respondre. Són, senyors, al vostre serviy. *Scripta* en lo Real del senyor rey en València, divendres a .X. dies del mes de agost, *anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º septimo.*

72.

1347, agost 8 i 13. Benassal.

Acta de la presentació als llocs de la Tinença de Culla d'una carta del mestre de Montesa amb l'ordre de no signar la Unió. Responen que estan disposats a fer-ho, sense perjudici de la fidelitat que deuen a l'orde, si no són reintegrats en els furs i privilegis amb què foren poblats.

AHN, *Órdenes Militares*, Montesa, Pergs. particulars, carpeta 540, núm. 1037-P. Original.
Ed. E. DÍAZ MANTECA, «Notes documentals per l'estudi de la Unió al Maestrat de Montesa», *Bol. de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXI (1985) 93-141, doc. 2.

¶¹⁶² justs a l'orig.

Die qua computabatur .VI.^a idus augusti anno Domini .M.^oCCC.^oXL.^o septimo, en lo loch de Benaçal, comparech davant l'onrat n'Arnau Gargela, justícia del dit loch, en Guiem Çaera e en Domingo Girona, jurats del / dit loch, e molts d'altres prohòmens del dit loch en consell ajustats e aplegats, Ramon Sifreu, correu del senyor mestre de Munthesa, e en presència del molt honrat frare A(ç)bert de Thous, comanador / major e de Paníschola, e de l'honrat religiós frare Guillem de Blanes, comanador de la tinença de Culla, als dits justícia, jurats e prohòmens presentà e per mi, notari, legir e publicar féu una letra o carta /³ de part del senyor mestre, en paper escrita, uberta e el d(o)rs ab lo segell del dit senyor en cera blanca segellada, de la qual la tenor és aytal:

«Frare Pere de Thous, per la gràcia de Déu hu-/-mil mestre de la casa de la cavalleria de Senta Maria de Munthesa, als feels e amats nostres los justícia, jurats e prohòmens de cascuns dels lochs nostres de la tinença de Culla, salut e dilecció. / Fem-vos saber nós haver entès que vós e cascun de vós volets fermar e jurar la Unió ab la ciutat de València, de la qual cosa nos meravellam molt, car bé creem que havets entès /⁶ e sabets que capítol exprés és entre nós e tots aquells qui han jurada la Fraternitat e Germania que si alguns lochs e qualssevol persones de la dita Fraternitat e Germania ni qualsevol altres / juren la dita Unió, que's tenguen per desafiats de la dita Fraternitat e Germania, e que hom enant contra ells e béns lurs. Et com nós defenam e vullam deffendre a vosaltres si / alcunes persones vos volien fer dan ni mal, en lo dit cars, si vosaltres fermàvets la dita Unió, ço que no creem, no us poríem defendre ni ajudar, ans hauríem a servir e a tenir lo capí-/-⁹-tol de la dita Fraternitat e Germania, ço que'ns serie greu e seria culpa vostra. Per ço, volem e a vós e a cascun de vós dehim e manam, sots pena del sagrament de fealtat de què a nós e a nostre orde / sots tenguts, axí com a senyor vostre, que la dita Unió ab la dita ciutat de València ni ab altres persones no façats ni jurets en nulla manera, ans volem que cascun de vós trametats a nós un prohóm / o dos de cascun loch síndichs o missatgers, per fer e per dir tot ço que nós vullam o manem sobre los dits affers, e àls no, car entendre podets que nós tota vegada guardarem, pus vosaltres façats /¹² ço que nós vullam ni fer devets, que dan ni mal alcun no reebrets, ans vos defendrem ab lo poder del dit senyor rey e de la dita Germania e nostre contra los de la dita ciutat e altres persones / que dan vos vullen fer ni dar per la dita rahó. En altra manera, si les dites coses no curàvets fer, ço que no creem, certificam-vos que la dita Fraternitat e Germania enantaria decontinent contra vós e cascun / de vós, e pendríeu-ne gran dan, ço que'ns seria greu. Hajam resposta decontinent de cascun de vós per lo portador de les presents, correu nostre. *Datis* en lo castell nostre d'Onda, dilluns .VI. dies /¹⁵ anats del mes d'agost de l'an de mil .CCC.XLVII.»

Testes presents Berthomeu Vallfagona, notari, e Andreu Vives, vehins de Benaçal.

Et los dits justícia, jurats e prohòmens, de volentat e consentiment dels dits comanadors, retengren-se acort e deliberació sobre la resposta / per ells fahedora a la dita letra d'ací a dilluns primervinent per tot lo dia. *Tèstes ut supra*.

Enaprés, en lo dit dia de dilluns que's comptava *idus augusti anno predicto*, los dits justícia, jurats e prohòmens de Benaçal, e encara / en Pere Miralles e Examenó Marquès, misatgers del dit loch de Culla, e en Domingo Ferrer, jurat, e'n Pere Ripollès, misatger del loch de Vistabella, e en Ramon Torres, misatger del loch d'Atzeneta, com la dita letra fos esta-^{/18}-da presentada a cascun dels dits lochs de la dita tinença per cascun dels dits lochs, presents los dits comanadors, feren a la dita carta o letra la resposta que's seguex:

«Et los dits justícia, jurats e prohòmens de la tinença de Culla, ço és, en Pere Miralles e n'Examenó / Marquès, misatgers de Culla, en Domingo Ferrer, jurat, e'n Pere Ripollès, misatger de Vistabella, en Ramon Torres, misatger d'Atzeneta, e lo justícia, jurats e prohòmens de Benaçal, protestant que per la present resposta o respostes ne coses per ells fetes ne faedores no / entenen a venir contra la fealtat la qual són tenguts al dit senyor maestre e a son orde ne contra los drets e jurisdiccions al dit senyor rey e orde pertanyents, ans sots les dites protestacions estan, dien que, salva sia en totes coses e per totes la onor e onestat ^{/21} del dit senyor maestre, los dits justícia, jurats e prohòmens dels dits lochs no han fermada ne jurada la Unió ab la dita ciutat de València, jatsia que per la dita ciutat e per letres sues una e moltes vegades ne sien estats requests, hoc et / encara menaçats, si aquella fermar e jurar no volen, majorment com la dita ciutat e los de la Unió de aquella se offeren aparellats de fer e tornar als dits justícia, jurats e prohòmens los furs e privilegis als quals los dits prohòmens foren / e són poblats, e dels quals, sens justa causa, són estats despullats. Mas, com lo dit senyor maestre sie senyor lur e haja plenera jurisdicció en los dits lochs axí com a senyor, e a aquell sols e a son orde se pertanga e's convinga de mantenir, guar-^{/24}-dar e deffendre los dits lochs e los habitants en aquells, axí com a seus, en tot lur dret, per ço, ab la present resposta, en totes aquelles maneres que'ls dits justícia, jurats e prohòmens mills poden ni saben, preguen, supliquen e clamen / mercè, una e moltes vegades, al dit senyor maestre e a l'honrat e religiós comanador major e als altres comanadors e frares del dit orde que, per justícia e descàrrech de lurs ànimes, als dits hòmens e vasalls seus degen restituir / e tornar tots aquells furs, privilegis e libertats als quals són e foren poblats e en los quals per lo dit senyor maestre e son orde los dits hòmens, quan vengren en lur poder, foren atrobats, e los quals per lo dit senyor ^{/27} maestre e per tots los altres predecessors seus los foren e són atorgats e confermats, e dels quals contra volentat lur e sens justa causa, sots la precedent honor, són estats espullats, e per los dits prohòmens moltes / vegades n'és estat protestat, majorment com lo dit senyor e son orde o puxen fer, si a ell ve de plaer, mills que la dita ciutat ni altres persones de la dita Unió, com sia ver senyor lur. Emperò, en cars hon lo / dit senyor maestre e son

orde en los dits furs, poblacions e privilegiis, franquees e libertats tornar e restituir no·ls vullen, dien los dits hòmens que, si atrobar poden de consell que la dita Unió puxen /³⁰ fermar e jurar sens que la sua fe e ço que al dit senyor mestre e a son orde són tenguts no·n valla menys e les dites fealtat, drets e juridiccions al dit senyor e orde salvar puxen, e la dita / ciutat e los de la dita Unió los poden restituir e tornar e fer estar en los dits furs, privilegiis e poblacions, que de la dita Unió a fermar e jurar per res no estarien, majorment si sens represen-/sió de les coses desús dites e legudament fer-la poden segons que dit és, car en altra manera no entenen a fermar e jurar aquella, ni a Déu plàcie que u facen. Et, jatsie agen consell de la dita ciutat e de /³³ alguns savis e doctors de aquella que u puxen fer, encara n'entenen a aver consell e acort de altres ciutats, savis e doctors de auctoritat, per tal que reprensió alcuna de les dites coses haver no puxen. Emperò, / per mills dar a entendre al dit senyor mestre los dits affers e per obediència en tant com se pertany del manament del dit senyor, dien que són aparellats de trametre al dit senyor lurs misat-/gers de cascun dels dits lochs, qui a aquell de les dites coses pregar e suplicar puxen.»

La qual resposta los dits justícia, jurats (e) prohòmens misatgers requeriren ésser continuada après la presentació de la /³⁶ dita carta del dit senyor mestre. E la qual resposta fon feta en lo dit loch de Benaçal, lo dit dia de dilluns de l'any desús dit. Et, feta la dita resposta, lo dit correu requerí que de la resposta li fos feta / carta pública. *Actum die et anno quo supra.* /

Testimonis foren presents a totes les dites coses l'onrat en Pere de Montpalau, de Culla, e Berthomeu Vallfagona, notari, e Andreu Vives, vehins de Benaçal. /³⁹

Sig-(signe)-num Petri Aznarii, notarii publici Benaçalli, qui predictis interfuit ea-que scripsit, cum sup[ra]positis in .XVI.^a linea, ubi legitur «testes presents Berthomeu Vallfagona, notari, e Andreu Vives, vehins de / Benaçal», et in .XVII.^a liena (sic), ubi dicitur «testes ut supra», et in linea .XIX.^a, ubi dicitur «presents los dits comandors», clausitque loco, diebus et anno prefixis.

73.

1347, agost 11. València.

Acta de procuració dels síndics de la ciutat i Unió de València que assistiran a les corts de Saragossa, amb la missió de sol·licitar del rei la reparació dels greuges soferts contra furs i privilegis i el respecte d'aquests en el futur, així com la confirmació de la mateixa Unió.
AMV, *Libres notals de Pere Montsó*, k-3, fols. 68r-70r.

Noverint universi quod die martis intitulata tertio idus augusti, anno Domini millesimo .CCC.XL.º septimo, convocato et congregato consilio in sala cu-

rie Valentie, voce preconis et cum albaranis, ut moris est consilium convocari et congregari, venerabiles Geraldus de Fonte, iustitia civitatis preffate in criminali, et Iohannes de Cervató, iustitia eiusdem in civili, Franciscus Squerre, Petrus de Poble, Berengarius Dezpuig et Michael Martorelli, iurati¹⁶³ civitatis Valentie; Ambertus de Cruïlles, Dominicus de Montessonno, Franciscus d’Ollo, Iohannes Sala, Martinus Roïz d’Isuerre, Petrus Roïz de Corella, Matheus Lançol, Ferdinandus de Montagut, Guiotus de Xanaveres, Ferdinandus Alfonso, Iohannes Lançol, Bernardus Sunyer, Bernardus Comte, Bernardus de Camós, Guillelmus Caner, Andreas Sunyer, Arnaldus Cortit, Antonius Tingo, Iacobus Marrades, Iacobus Blanch, Petrus Martí, Petrus Salelles, Bernardus d’Apiera, G(uillelm)us Carbonell, Iacobus Egidii, Petrus Michel, G(uillelm)us Aymar, Bartolomeus de Bellestar, Petrus Julià, Gondisalvus de Roda, Dominicus Donat, Guillelmus Roig, Raymundus Serra, Iacobus Serra, Iacobus de Campos, Marcus Rocha, Ferrarius del Mas, Pontius de Puigsoriger, Iohannes Bonet, G(uillelm)us Thomàs, Berengarius Duran, Franciscus d’Apiera, Petrus de Sentpol, Guillelmus ^{168v} Bosch, Matianus GERALDI, Bernardus Bosquet, Iacobus Donat, Michael Barral, Iacobus Draper, Bernardus Bertran, Thomas Martí, Martinus Gil, Benardus de Térmenes, Franciscus Roig, Michael Perpenyà, Phelippus de Rosselló, Iacobus Ponz, Dominicus Passanant, Franciscus Tiell, Dominicus Rosano, Franciscus Robert, Iacobus Simó, Michael de Roures, Matheus Simó, Bernardus Pujades, Petrus Montanyana, Laurentius de Çanaüll,¹⁶⁴ A(ntonius) Bertran, Petrus Verdet, Dominicus Cases, Petrus Siscar, Matheus Colom, G(uillelm)us Gençor, Nicolaus Cerveró, Bernardus Pujol, Iohannes Oliver, Bernardus Bonet, Dominicus Navarro, Petrus Vives, Dominicus Sala, Bernardus Sist, Raymundus d’Apiera, Guillelmus Pallarès, Laurentius Martínez, Guillelmus Çavila, consilarii, et plures alii universitatem et consilium facientes, ex certa scientia, cum per evidentia, notoria et manifesta gravamina, violentias, fortias, oppresiones et iniustitias per dictum dominum regem, salva in omnibus sui excellentia et magnificentia, et suos officiales et consilium facta et factas civitati et regno Valentie et habitatoribus eiusdem contra eorum foros, privilegia, franchitates, libertates et bonos usus, tam in generali quam in speciali, posset magnum et quasi irraparabile (*sic*) dampnum insequi, videlicet, amissio cordis gentium dicti domini regis, propter quod possent ulterius terre sue multa et diversa scandala pervenire, habitatores dicte civitatis et regni, pro exalta-^{169r}-tione, honore et gloria dicte corone regie,¹⁶⁵ augmento et utilitate regaliarum suarum et comodo rei publice et bono statu terre, et¹⁶⁶ pro conservatione cordium dictarum gentium, quod est maior thesaurus quam alius princeps mundi habeat, evitando dicta scandala, dampna et pericula, fecerint et firmaverint Unionem perpetuis temporibus duratura, ex certa scientia, per se et universitatem dicte ci-

¶¹⁶³ *iuratis* a l’orig. ¶¹⁶⁴ *Canauïll* a l’orig.

¶¹⁶⁵ *regia* a l’orig. ¶¹⁶⁶ *et, repetit* a l’orig.

vitatis et singularium eiusdem, fecerunt, constituerunt et ordinarunt eorum et dicte universitatis syndicos, procuratores et actores, videlicet, venerabiles Bernardum Redon, iuratum dicte civitatis, et Iohannem Eximini de Montornés, militem, Mateum Lançol, generosum, Iacobum d'Orrit, Iohannem Sala, iurisperitos, Bernardum de Sentboy, Bernardum de Vich et Franciscum Ham, cives dicte civitatis, ad comparendum coram presentia excellentissimi ac magnifici principis domini Petri, Dei gratia regis Aragonum, et ad supplicandum eidem domino regi cum omni reverentia et honore quatenus dicta gravamina et iniustitie per eum ad equitatem debitam reducantur, et quod de cetero per eundem dominum aut suos officiales vel consilium contra dictos foros, privilegia, franchitates, libertates et bonos usus non fiat¹⁶⁷ aliqualiter vel attemptetur, ymmo dicti fori, privilegia,¹⁶⁸ franchitates, libertates et boni¹⁶⁹ usus, cum sint vita eorum, in omnibus et per omnia absque contradictione aliqua observentur; et ad supplicandum etiam domino regi pre-^{69v}-ffato quod per eum provideatur taliter quod amodo dicti fori, privilegia, franchitates, libertates et boni usus per ipsum dominum et suos officiales ac consiliarios observentur, ita quod contra eos vel aliquem ipsorum habitatores dicte civitatis et regni vel aliqui illorum qui sunt et erunt dicte Unionis non possint per dominum regem preffatum aut suos officiales vel consilium futuris temporibus, aliquo modo, causa vel ratione damnificari vel modo aliquo agravari.

Ítem, constituerunt dictos syndicos, actores et procuratores ad suplicandum preffato domino regi quatinus dignetur laudare, ratificare et conservare dictam Unionem, et etiam unionem que facta est cum Unione Aragonum et capitula earundem. Et ad faciendum omnia alia que ad expeditionem predictorum et incidentium ac emergentium ex eisdem fuerint necessaria et opportuna, etiam si forcent¹⁷⁰ que mandatum exigant speciale, et que dicti constituentes et universitas dicte civitatis et singulares eiusdem possint facere si personaliter assisterent, liberam et generalem amministrationem dictis¹⁷¹ sindicis, actoribus et procuratoribus in predictis, incidentibus, emergentibus et connexiis ex eisdem plenarie concedendo. Ratum enim et firmum promiserunt se et universitatem dicte civitatis et singulares eiusdem perpetuis temporibus habituros quicquid per dictos syndicos, actores et procuratores in predictis et circa predicta actum, gestum et suplicatum ^{70r} fuerit in predictis et nullo tempore revocabunt, sub bonorum dicte universitatis et singularium eiusdem omnium ypotecha.

Testes, G(uillelm)us Çavila, Antonius de Caranyena, notarius, et Petrus de Sessé, cives Valentie. Et dicti venerabiles Geraldus de Fonte, iustitia criminalis, et Iohannes de Cervetó, iustitia in civili, firmaverunt .XIX.º kalendas septembris anno quo supra. Fuerunt testes Martinus Roïz d'Isuerre et Iacobus Marrades.

¶¹⁶⁷ *fiant* a l'orig. ¶¹⁶⁸ *dictis foris, privilegis* a l'orig. ¶¹⁶⁹ *bonis* a l'orig.

¶¹⁷⁰ *Sic. Per forent?* ¶¹⁷¹ *Dictos* a l'orig.

1347, agost 16. Saragossa.

Pere Belluga, síndic de València enviat a la Unió d'Aragó, als jurats de la ciutat. Els aragonesos han acordat que la cavalleria contractada no marxe a València fins a l'arribada del rei a Saragossa. Fa relació de l'entrada del rei Pere el Cerimoniós en aquesta ciutat, i insisteix en la necessitat de trametre procuradors valencians a les corts d'Aragó.

ACA, C, Processos, llig. 130/3, fols. 37r-38r.

Als molt honrats, savis e discrets los jurats de la ciutat de València et conservadors de la unitat de la dita ciutat e regne de aquella, en Pere Belluga, si elleix ab tot(a) reverència e honor apparellat al vostre servir e honor. Faç-vos saber, senyors, que us he enviades dues letres, ço és, una per Sancho Miranda, correu, dimercres .VIII. dies d'agost, per la qual vos fiu saber que'l noble en Lop de Luna prestava .XVI. mília *solidos*, segons que en la dita letra pus largament és contengut, et aquell mateix dimercres, en hora de vespres, reebí la carta de procuració que'm trametés per Anthoni d'Oria; et enaprés, lo dijous següent, per lo dit n'Anthoni d'Oria vos tramís letra, en la qual vos fiu saber que'l noble don Lop de Luna, ab carta que yo li fiu en mon nom propri e altres covinences, segons en aquella letra pus largament vos fiu saber, bestrau .XVI. mília *solidos*. Et enaprés, lo dissapte següent, los senyors infants e richshòmens e Unió de Aragó tingueren consell e acordaren que'l dit rich-hom¹⁷² no partís de Çaragoça tro lo senyor rey fos entrat en Saragoça, mas, emperò, los dits .XVI. mília *solidos* són en poder d'en Lop de Luna e seran tro primer e enans a mi sia cert que'l dit noble vaja a València, et d'açò'm faré fer carta ab justes covinences. Faç-vos saber, senyors, que dimarts, vespra de santa Maria de ^{37v} agost, lo senyor rey entrà en Çaragoça, e els alts infants don Jacme e don Ferrando e tots los richshòmens e mesnaders e cavallers et ciutadans de Çaragoça hisqueren reebre ab gran reverència e honor, ab passats quatre mília cavalcadors, en los quals havia passats .III. mília cavalls, e enjuncaren e enpaliaren tota la ciutat, ço és, per là hon lo senyor rey devia passar, e pararen taulat, e han apellat de fer taula redona e matar molts thoros, e han vestits .XX. jutglars de meytats, trompadors, nafilés, tabalers e altres juglars, e fer-li an tota aquella honor que poran. Plàcia (a) nostre Senyor que'ls affers vinguen bé, a servir de Deú e a proffit e honor del senyor rey e de tot lo general dels regnes! Yo, senyors, en aquests affers faré tota via a consell del senyor infant en Jacme.

Senyors, los senyors infants e la Unió d'Aragó dien que, si'l senyor rey fa ço que fer deu ací en Çaragoça, que ells ho grahiran molt a Déu, e, si no fa ço que fer deu e volia anar a València, que tots aquells qui anar-hi poran de la Unió hiran a València, per deffendre los drets de la Unió de la ciutat e regne de aque-

¶ ¹⁷² Joan Ximenes d'Urrea, cap de la força de cavalleria aragonesa acordada per a ajudar a València.

lla. Plàcia-us, senyors, que façats la dita dels .XVI. mília *solidos*, si feyta no la havets, a-n Sancho de Exea, procurador del noble en Lop de Luna, segons la letra que tramís per n'Anthoni d'Oria, correu, ço és, dijous .IX. dies de agost, en .III. meses primers vinents, et d'açò vos prech no haja falla, que si aquests .XVI. mília *solidos* li són pagats bé e liberalment, mills lo porem anprar si majors quantitats havia ops la ciutat e Unió. Senyors, pus lo senyor rey és vengut en Çaragoça, de gran necessitat és que·ls síndichs e procuradors de la ciutat e regne de ^{38r} València e de la Unió de aquella fossen en Çaragoça en lo començament dels parlaments de les corts, que yo·ls he preses en lo mellor de la ciutat bones posades, e açò·m só cuytat per ço com hic ha moltes gens. Senyors, yo tendré aprop los affers mentre hic sia, aytant com poré. Senyor(s), la Unió de Aragó ha feyt molt sàviament sos affers, que no han feyta execució ni faran si no u sabien ab gran rahó e ab gran justícia, mas menacen per ço que les gens vinguen fermar la Unió, e per açò vénen tot dia a fermar les gens la dita Unió; e, si han a fer nulla execució, fer-l'an per força e mal lur grat, e no la faran en null loch del senyor rey, mas en los lochs d'aquells qui l'han mal consellat.

Senyors, dimercres matí, a .XV. de agost, reebí letra vostra e altra carta de procuració per Domingo Gil, correu, e yo tenia ja feyta aquesta letra, la qual vos volia enviar per Paschual, portador d'aquesta letra; et enaprés, lo dit dimercres, en hora de vespres, reebí una letra la qual m'aportà Andreu d'Antilló, lo qual devia venir en .III. dies e, per necessitat de malautia, ha estat .V. Lo senyor infant vos tramet letra sua, e siats certs, senyors, que ell ha gran cor e gran bo[n] voler a la ciutat e regne de València. Senyors, yo vos scriuré, mentre hic sia, com pus sovén poré, de tot ço que s'ich farà, que a fort breus dies conexerà hom los affers quinya via tendran. Prech Déus que us do salut a tuyt. Scrita en Çaragoça, a .XVI. dies de agost, en l'any de mil .CCC.XL. set.

Senyors, yo us he feyt saber per les altres letres en com la Unió de Aragó ha desafiat alguns richshòmens, per què és mester que algú d'aquells no sia reebut en vostra Unió.

75.

1347, agost 17. Ontinyent.

El noble Berenguer de Vilaragut als jurats de València. Ha rebut amenaces de Pere de Xèrica, Alfons Roger de Lloria i altres barons, per haver jurat la Unió i no ingressar en la Fraternitat reialista, de què els demana consell.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fol. 36r-v.

Als molt honrats los jurats de la ciutat de València, de nós, en Berenguer de Vilaragut, senyor de la baronia d'Ontinyén, saluts e honor. Sàpia la vostra dis-

creció, senyors, nós haver haüdes letres dels nobles don Pedro de Exèricha e de do Alffonso Roger de Loria, senyor de Cocentayna, e d'altres nobles e cavallers, en les quals havem haüdes diversses menaces e temptacions, per tal com havíem jurada la dita Unió et no juràvem la Fraternitat per ells a nós requesta fer, a les quals donam et ¶^{36v} fem resposta et protestam de nostre dret, segons en aquelles veurets ésser contengut; les quals vos trametem, en recorrimet et conservament de la dita Unió e dret nostre, per Jacme Çaquadra, qui aquelles vos presentarà per nós e en loch nostre et altres coses de paraula vos recomptarà, al qual, si plaer (és) vostre, creurets de tot ço que per nós davant vos rahonarà. Et, aquell hoit e les dites letres e respostes per vós vistes, si plaer és vostre, prestarets et manarets a nós vostra delliberació qual ne què de consell vostre nós farem en e sobre les dites coses o semblants, si s'esdevendran, per alcun volén-nos temptar. Nós, emperò, sobre'l dit feyt et altre que's pretangués nos deffendríem de lurs menaces, mas no entenem a departir-nos de vostre consell e manament en alcuna manera per aquest ne per altre. Per què afectuosament et amicable a vós e cascun de vós requirim, sots la fe e bona amor que en vós tenim et conservament d'aquella, e de part nostra pregam, que sobre les dites coses breument donets a nós vostra delliberació e consell, de la qual delliberació e consell, si plaer és vostre, per vostra letra certificarets nós, et aquella liurets al dit en Jacme Çaquadra, portador de la present, sabents nós ara e tota vegada ésser apparellats vostres leals consells e manaments obehir e servir en totes coses e per totes. *Data* en Ontinyén, sots nostre sagell, a .XVII. de agost, *anno Domini* .M.^oCCC.^oXL.^oVII.^o

76.

1347, agost 18. Saragossa.

Informació de Pere Belluga, síndic valencià a Saragossa, als jurats i els conservadors de València, sobre l'obertura de les corts aragoneses i la favorable disposició mostrada de part del rei per a arribar a una entesa amb la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 41v-43r.

Als molt honrats, savis e discrets los jurats de la ciutat de València e conservador(s) de la unitat de la ciutat e regne de aquella, en Pere Belluga, si elleys ab tota reverència e honor apparellat al vostre servir e honor. Faç-vos saber, senyors, que us he tramès .IIII. letres, de les quals no he haüda nulla resposta, e en cascuna de les quals vos fahia saber ço que havia feyt tro aquell dia que la letra vos trametia; e la darera vos aportà n'Anthoni d'Orria, lo qual hi partí dijous a .IX. de agost, en la qual vos fiu saber, entre les altres coses, que'l senyor rey era entrat en Çaragoça, et en com l'avien bé reebut dimarts, vespra de madona senta Maria de agost, e que'ls senyors infants e conservadors de la Unió havien tengut consell que en Johan Exemèniç d'Urrea no hanàs ha València tro sabés hom lo

senyor rey ab quin enteniment venia ni què havia en cor de fer. Axí, senyors, que huy, que és dissapte ha .XXVII. de ago[st],¹⁷³ començaren les corts e ell senyor rey vench a l'esgleia ¶^{42r} de Sent Salvador,¹⁷⁴ e aquí foren prelats e ells senyors infants, e els richshòmens e mesnaders e cavallers e hòmens de ciutats e villes de la Unió de Aragó, tans que no cabien en l'esgleia. E el senyor rey pujà en una tribuna e proposà e dix moltes bones paraules; entre les altres, escusà si meteix als pobles, dién a aquells en com ell no era pogut venir a les corts, e açò per la guera del rey d'Algar, per la qual guerra, mentre lo dit rey d'Algar fon deçà [m]ar, lo dit senyor rey no's poch partir de les marítimes dels seus regnes, et enaprés no poch venir a les dites corts per tal com hach anar a Malorqua e en Rosselló. E, feyta la excusació del no poder venir a les corts dins aquell temps qu'èls havien request, dix e proposà en com ell era vengut a Çaragoça per tenir corts, e si per ell o per oficials seus eren estats feyts torts ni perjudicis a alguns en special o a tuyt en general, que ell era prest e aparellat de reduhir, satisfèr e esmenar aquells, e encara de tenir e observar furs, privilegis, libertats e bons uses e de mantenir aquells, e açò per tal com ell ho avia jurat, e, encara, que n'era vengut per moltes bones rahons que ell hi dix e proposà. E encara dix que no's cuydassen que ell hagués desplaer de la Unió qui entre ells era antigament, que's reparàs e tornàs a l'estament primer, ans li plahia molt que la dita Unió fos e romangués en sa força e valor e estament, e que'll senyor rey entenia ésser en la dita Unió e li plahia molt ésser en aquella, e dix que lla dita Unió era santa e bona e en gr[a]n serví de Déu e gran profit dels pobles, e altres moltes ¶^{42v} bones paraules. E, com molt ach parlat, a les derrereres paraules ell dix:

—Hojats, barons, e tot lo poble entenets bé les paraules que yo us diré! Pus que yo vos reduescha e¹⁷⁵ us satisfàça tots torts e greuges, prejudicis e injúries, e us tinga furs e privilegis e libertats e bons uses, e'm plau la Unió feyta per vos-altres, no'm demanets negunes altres coses. E açò entenets bé e hobrits-hi bé les horelles.

E aquestes derrereres paraules alguns e molts se dupten molt no desfacen tot lo ben dit. Et a aquelles moltes bones paraules que'l senyor rey dix, lo senyor infant en Jacme, per la cort e Unió, respòs molt maravelosament, punt a punt, a totes les paraules que'l senyor rey havia dites. Et diluns següent, a .XX. de agost, deuen ésser los de la cort e Unió a la esgleia dels Pricadors; e no volch lo senyor rey que hic sia null hom tro primer e enans haja feyta fe de lurs procuracions en poder del justícia de Aragó. Yo a'quests parlaments no poré ésser, mas só cert que tot ço que s'i dirà ni s'i farà sabré, axí com si yo hic era, mas sé en tots los con-

¶¹⁷³ És error per .XVIII. de agost, data de la carta. El 27 fou dilluns.

¶¹⁷⁴ La Seu de Saragossa. ¶¹⁷⁵ e, repetit a l'orig.

sells dels richshòmens e de la ciutat e Unió. Plàcia a Déu e a madona senta Maria que·lls afers se facen en manera que sien a serví de Déu e honor de la corona e profit e bé dels pobles! Senyors, yo he haüt consell del senyor infant que no do dinés a·quest rich-hom,¹⁷⁶ ne ell d'ací partescas, entrò vejам aquests affers quinya via tendran, que si·l senyor rey fa ço que ha dit de bé, los affers dels regnes de València e de Aragó se faran ensemps, e açò sens fer nulla execució ne altres mesions, e, si·ls affers tenen altra via, lo dit rich-hom no seria bastant al regne de València, ans seria de necessitat que y anàs ^{||43r} là un dels senyors infants e don Lop de Luna e altres; per la dita rahó, [lo] dit senyor infant cons[e]lla que sobresescam entrò vejам los affers quinya via tendran. La moneda és en poder d'en Lop de Luna, e, si la reebem,¹⁷⁷ yo tendré manera que·ns alonch lo temps de la paga aytant de temps com aurà cessat que no l'aurem reebuda.

Aqueys senyors de misatgers seria gran mester fossen ací, per tal que fosen a tots los affers; emperò, per tal qu'els hi sien, tot aquell alargament que s'i pot dar s'i dóna, que·l dimercres, dia de madona senta Maria, se devien començar les fahenes, e són-se alargades tro al disapte següent. Lo correu portador d'aquesta letra no poch complir lo viatge, e açò per necessitat de malautia; ja us ho fiu saber per altra letra. Senyors, yo só cert que·l noble don Pedro de Exèricha tramès letra e prechs al senyor rey que li enviàs los hòmens de la ginitia e d'altres, aytans com pogués, a cavall, de la qual cossa lo senyor rey no ha volgut res fer, mas és ver que de Leyda hi anà Pere Giner ab dos fills e hun altre, que foren .IIII.º, de la ginitia, e no n'i an anats pus, per què appar que·ls affers deguesen tenir bona via. Yo us faré saber com pus sovén poré los affers. Prech Déus que us do salut a tuyt. Escrita en Çaragoça, disapte a .XVIII. de agost en l'any de mill .CCC.XLVII.

77.

1347, agost 19. Tortosa.

Els missatgers valencians enviats a les corts de Saragossa demanen als dirigents de la Unió de València diversos documents necessaris per a llurs gestions. Alhora, el jurat Bernat Redon adverteix que la barca destinada a la guàrdia marítima no és suficient per a tal objecte.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 4 bis v-48r.

Fem-vos saber, senyors que dissapte a nit fom en la ciutat de Tortosa sans e salvs, la mercè de Déu, nós et nostres coses, e huy, que és dichmenge, après menjar, entenem partir d'ací, Déus volent, per anar-nos-ne com abans e pus yvaçosament puscham per fer nostre viatge, per què us pregam que, si novitat alguna en la ciutat o regne havia, nos façats saber per vostra letra, et totes altres coses que

¶ ¹⁷⁶ J. Ximenes d'Urrea. ¶ ¹⁷⁷ reeben a l'orig.

a vós plaurà que façam. Encara us pregam que per correu cert nos trametats les letres les quals foren trameses per los nobles don Pedro, senyor de Xèrica, e don Alfonso Roger de Loria a la ciutat de València, les quals letres deuen ésser tres, ço és, .II. de don Pedro e una de don Alfonso. Encara us pregam que, si bonament podets, nos trametats translats de la letra tramesa per lo sobredit noble don Pedro, con a governador, a l'honorat en Berenguer¹⁷⁸ Gomir, la qual contenia en si pena de cent mília marches d'or, et, per semblant, totes altres scriptures o letres que us parega ésser a nós necessàries e als affers profitoses; et, no contrastan que nós ne portem¹⁷⁹ notats molts e diverses greujes, axí generals com specials, vos plàcia curosament fer que aquells que atrobarets ésser notoris nos trametats, per tal que ensemps ab los altres, com loch hauran, pusquen ésser mostrats. Ítem, nos trametats les letres trameses per don Pedro als prohòmens de Líria, et translats de la qüestió ¶^{48r} que té l'onrat en Domingo de Monçó, savi en dret, la qual [tr]ansladà del libre d'en Jacme d'Orrit. Ítem, tr[a]nslat del privilegi per lo qual és provehit que ls feyts e negocis de la ciutat e regne de València sien determenats dins la ciutat e regne. Donada en Tortosa, .XIX. dies del mes d'agost.

Plàcia-us, senyors, que ls affers de la Unió sien tengut(s) a prop, segons que's pertany.

De part dels missatgers de la ciutat e Unió del regne de València.

Faç-vos saber, senyors, que la barcha d'en Pere Guerau, la qual mena en Çabater, no és prou covinent ne fornida, segons que fa mester a la guarda. Per què us plàcia, que, complit aquest mes, hajats la barcha d'en Rull o altra que us parega ésser covinent e abta.

De part d'en Bernat Redon, jurat de la ciutat de València.

78.

1347, agost 24 (València).

Els jurats de València i els conservadors de la Unió a llurs procuradors delegats a Saragossa.

Els insten la tramesa de la cavalleria reclutada en Aragó, que és necessària per a defensar-se contra les agressions del governador del regne, el mestre de Montesa i els nobles Gilabert de Centelles i Gonçal Dies d'Arenós.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 43v-44r.

Fem-vos saber que som molt maravellats com no havets trameses los hòmens a cavall que en Pere Belluga ha tramès a dir que devien venir ací, segons que per la Unió de Aragó era ordenat, per què us pregam que encontinent, vista

¶¹⁷⁸ Sic, per Bernat. ¶¹⁷⁹ porten a l'orig.

la present, façats ab la dita Unió que·ls dits hòmens a cavayll vinguen, segons que per la dita Unió és estat ordenat, com nos sia molt necessari. Car sapiats que en Pedro de Xèrica ha preses diverses càrregues de lana e altres coses de hòmens de València, e no lexa passar per la sua terra negú qui aport forment ni altres coses a la dita ciutat, ans lo fa descarregar en Xèrica e vendre a .XV. *solidos* lo kaffiç. Et lo maestre de Muntesa ha preses molts hòmens de Onda e de Albocàcer, per ço com han jurada la Unió de la dita ciutat, axí que·ls demés hòmens de Albocàcer, per pahor de aquell, són fuyts del loch, et lo maestre ab sa compaya és-se mes dins lo loch, segons que per letra dels dits hòmens havem entès, e ha's pres tot lo moble de aquells, e los que ha trobats en lo loch ha meses en grosses cadenes; e, ço que pijor és, que y han forçades algunes dones mullers dels absents. Et semblantment, ^{44r} en Gilabert de Centelles té preses hòmens de Nuvles per ço com an jurada la dita Unió; hoc encara, en Goçalbo Díeç de Arenós se ha preses e ocupats béns de hòmens de València, diens-los que y facen tot quant puxen, ells ni los de la Unió de València, que res ne hajen; les quals coses són de mal exempli e feytes contra Déu e justícia. Per què us pregam que encontinent façats que la dita cavalleria vinga, com nós sens gran minva nostra, et dampnatge e desonor de aquells que han jurada la dita Unió, no puxam ni dejam soferir les dites coses sens que·ls fahedors de aquelles no sien punits segons que mereixen; e, axí, pregam-vos que en açò no haja falla. Si lo senyor rey ne parla, digats-li aquests tant leigs feyt(s) que s'ich fan, e que sia sa mercè que no li sia greu si'n són castigats los qui·ls fan, et que sia cert que aquests li volen tolre lo regne. Pregam-vos que siats curoses de scriure·ns tots jorns et fer-nos saber tot ço que farets e en les corts se enantarà; e no plangats tinta ni paper ni neguna messió que s'i faça, car semblantment nós vos scriurem tots dies. Lo correu ha manament que no y sper sinó .I. dia, e axí, espegats-lo yvaçosament. Scrita a .XXIII. de agost, en l'any de mil .CCC.XLVII.

79.

1347, agost 27. Saragossa.

Els procuradors de la Unió de València enviats a les corts d'Aragó informen de les seues primeres actuacions als dirigents de la lliga. El rei ha volgut expulsar-los de l'assemblea, el que no han consentit els aragonesos, i han tingut ocasió de declarar al monarca els greuges que són motiu de la formació de la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 60v-64v.

Senyors.

Fem-vos saber que dimercres proppassat, a .XXII. d'agost, com fóssem en lo loch de Sent Pere de Calanda e entenéssem per algunes persones que eren stades en la ciutat de Saragoça que missatgers alguns que venguessen de qualssevol

parts d'Aragó a la dita ciutat de Saragoça no gosaven entrar en la Algaferia per fer reverència al senyor rey, et, encara, que·ls de la Unió d'Aragó acompanyaven lo senyor rey tant solament entrò al portal o *postigo* de Santa Maria del Portiello, e d'aquí ^{¶61r} avant no passaven, maravellam-nos molt d'açò. Scrivim decontinent als honrats en Martín d'Ahín e n'Arnau de França e en Pere Belluga, jassia que pensàssem que no fos aquí, com entenéssem que se'n fos anat ab la cavalleria, en la qual scriptura los pregam que ells o algun de ells fossen ab nós al loch de Fontes, o en tal loch que poguéssem haver d'ells plenera certificació de les dites coses; e. Et lo dijous següent cavalcam del damunt dit loch de Sent Pere de Calanda e anam al loch de Fontes.

Et lo divendres següent per lo matí cavalcam, anan tot dret a la dita ciutat de Saragoça, et com fom a una legua, poch més o menys, de Saragoça, vengren a nós¹⁸⁰ en Romeu d'Oblites e lo dit en Pere Belluga, et interrogats e demanats per nós de les damunt dites coses, responeren-nos e·ns dixeren, de part dels senyors infants don Jayme e don Ferrando e de tota la Unió d'Aragó, que nós no anàssem per alguna manera a la dita Algaferia per fer reverència e honor al senyo(r) rey, com açò pogués ésser grans destrichs del(s) affers e dapnatge nostre. Et açò per dues rahons: la primera, per tal car los fahia reguart que nós no fóssem preses ne retenguts per lo dit senyor rey, com fos molt indignat contra nós e tota la Unió de la ciutat e regne de València; la segona, per ço que·ls de la Unió d'Aragó no poguessen haver o presumir de nós¹⁸¹ alguna rahó de sospita. Et axí nós, axí com a forçats, ab gran desplaer, lo damunt dit dia de divendres, ans de mengar, entram en la dita ciutat de Saragoça sans e salvus, la mercè de Déu, et fom reebuts honradament per ^{¶61v} honrades persones, axí cavallers, ciutadans com altres, et axí de la dita ciutat de Saragoça com de les cases dels senyors infants, com encara d'altres richshòmens de Aragó, e anam dret a la nostra posada, sens que no fehem alguna reverència al dit senyor rey ni als senyors infants ni a alcuna altra persona. Et enaprés, en hora de vespres del damunt dia de divendres, anam al monestir dels frares Menors, on los senyors infants, richshòmens e altres de la dita Unió d'Aragó tenien parlament, e fom aquí reebuts honradament per aquells, et encontinent presentam a aquells en loch de la dita Unió la letra de creença per vós a la dita Unió d'Aragó tramesa; et aquells, reebuda aquella molt covinentment, dixeren que reebien e acceptaven la nostra comparició, no contrastan que·l¹⁸² temps dels .XX. dies de la requisició feyta per part de la dita Unió d'Aragó fos passat, et d'açò (fem) fer decontinent carta pública.

Et enaprés, lo dissapte següent per lo matí, com lo senyor rey hagués assignat dia per tenir cort en lo monestir dels frares Prehicadors, com los dies passats los de la dita Unió d'Aragó haguesen dilatat que alguna cosa no y fos provehida entrò nós fóssem en la dita ciutat de Saragoça, et sabéssem¹⁸³ que·l dit senyor rey

¶¹⁸⁰ non a l'orig. ¶¹⁸¹ mos a l'orig. ¶¹⁸² que·ls a l'orig. ¶¹⁸³ sabessen a l'orig.

devia venir al dit monestir per tenir la dita cort, cavalcam e esperam-lo en la cort, e, axí com venia, hisquem-li a carrera e fem-li reverència e honor, jassia que ell no·ns feés masa bella cara per la indignació damunt dita, et, emperò, ab ell ensemps entram en la dita cort. Et, com fóssem aquí, e fossen algunes paraules entre ell e los de la dita Unió d'Aragó, ¶^{62r} lo senyor rey dix que, com ell entenés tenir cort als de Aragó e en aquella cort no deguessen ésser alguns de la ciutat o regne de València, com fos regne per si e hagués altres furs e privilegis, per tal, que no procehiria alguna cosa en la dita cort tro que nós ne fóssem exits; et requerí la cort que fóssem gitats de aquella. Et com nós volguéssim dir algunes paraules sobre açò a aquell en presència de la dita cort, dix que no·ns hoiria, ans se tanchà ab les mans les orelles dues vegades, dién que sues eren e que tapar-les-se podia; emperò, que era aparellat de hoir-nos en casa o posada sua, e com fos en regne de València, si alguna cosa li enteníem a suplicar. Et ladonchs los dits senyors infants e los nobles en Johan Eximíniç de Urrea, en Pero Cornell, en Lop de Luna, en Phelip de Castro, en Blasco d'Alagó e molts altres richshòmens, cavallers et ciutadans e altres de la dita Unió qui aquí eren, fortment e règea tengren que nós devíem ésser hoïts en la dita cort, axí que, après moltes paraules e protestacions *hinc et inde* feytes, nós fom hoïts et fon dita largament la rahó per què la dita nostra Unió fon feyta, et foren dits et recomptats en presència de tota la dita cort al dit senyor rey molts e diverses torts, prejudicis e greuges, los quals per ell e per sos oficials e consell eren estats feytes a la ciutat e regne de València, dels quals li'n foren declarats molts, e en special la determenació que ell havia feta de la infanta na Constança, hoc encara de ço que ell havia haüt e treyt de la ciutat e regne de València del temps [a] ençà que ell regna, de la qual cosa tots los de la Unió de ¶^{62v} Aragó qui aquí eren se maravellaren fortment, e hagren gran plaer com axí clarament li fon dit e declarat. Et enaprés, com al dit senyor rey per la dita cort de la dita Unió d'Aragó fos presentat, lest e publicat un privilegi per lo qual és provehit que per los del regne de Aragó sien assignats e diputats al dit senyor rey consellers, ab consell dels quals deu regir los seus regnes de Aragó e de València, e encara Ribagorça, et requerissen aquell que degué lo dit privilegi ensequir e complir, lo dit senyor rey demanà traslat de aquell, et, no-res-menys, prorogà la dita cort entrò al dijous següent. Et enaprés, en lo damunt dit dia de dissapte, après mengar, anam a fer reverència e honor al senyor infant¹⁸⁴ en Jacme e a la senyora infanta sa muller, et enaprés, en presència dels nobles en Johan Eximíniç d'Urrea, lo major, e de son fill, e d'en Pere Cornell e d'altres richshòmens e cavallers, requerim et suplicam al dit senyor infant que ell e tota la dita (Unió) de Aragó tinguessen e parlassen per nós fortment e règea, en tal manera que nós fóssem hoïts en la dita cort et que'l senyor rey no pogués nos separar de la Unió de Aragó ni metre divisió alguna entre les dites unions, axí que'l dit senyor infant

¶ ¹⁸⁴ *infant*, repetit a l'orig.

e tots aquells de la dita Unió nos prometeren que ho farien, e que en tot cas nós seríem hoïts en la dita cort.

Et enaprés, en lo dichmenge següent per lo matí, anam al dit senyor infant en Jacme, e ab aquell ensemps anam a la posada de l'—^{63r}—alt senyor infant do Ferrando, et aquí, en presència dels damunt dits senyors infants e dels richshòmens e altres de la dita Unió, dixem e repetim les damunt dites paraules, a les quals nos fon respost per los dits senyor(s) infants, richshòmens e altres que allò tendrien en manera que s'obtingués, et que d'açò no duptàssem en res. Et no-res-menys, com los fo per nós demanat, manaren-nos donar translat del damunt dit privilegi, et enaprés ordenaren et deputaren alguns savis de la dita ciutat de Saragoça per veure e entendre ab nós ensemps alguns duptes los quals nos occorrien per la dita rahó. Et enaprés, com après mengar del damunt dit dia de dichmenge fóssem ab lo dit senyor infant en Jacme en la *ecclesia* dels frares Menors damunt dits, reebem .II. translats de algunes letres trameses a la dita ciutat de València per los nobles don Pedro de Xèrica e n'Alfonso de Loria, e una letra vostra ab una cèdula dins aquella mesa, les quals no(s) presentà Guillamó Figuera, correu vostre, et, lestes aquelles, encontinent demostram la dita cèdula, en tant en tant con tocave lo feyt de don Pedro de Xèrica, al dit senyor infant en Jacme. Et enaprés anam a la posada del dit senyor infant en Ferrando, e fem-li reverència e honor, e parlam-li dels dits affers, et, axí per lo senyor infant en Jacme com per lo senyor infant do Ferrando, fo a nós respost benignament que eren prests e aparellats de fer e complir tot ço que fer e complir ^{63v} poguessen en vostra honor. Quant a les coses per vós, senyors, a nós trameses a dir en la dita vostra letra, vos certifficam que no podem, quant és de present, bonament requerir, com no sia loch ne temps, per la gran indignació del dit senyor rey; emperò, entenem que, vengut lo dit dia de dijous per lo dit senyor rey assignat a la dita cort, serà provehit per tal manera que plaurà primerament a Déu et après a vós.

Trametem-vos translat de la provisió feyta per los savis de la exsecució que pot e deu ésser feyta contra los rebel·les a la dita Unió. Si res vos plau, manats-nos. *Data* en Saragoça, dilluns en hora tarda, que era .XXVII. del mes de agost de l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII.

De part dels missatgers de la ciutat e regne de València e de la Unió de aquella.

Tenits per escusat en Pere Belluga per ço com no és anat ab lo rich-hom a València, car lo senyor infant en Jacme e los richshòmens nos han dit que ells lo han feyt romanir tota vegada per bé dels affers. Emperò, passat dijous primer-vent, haüda resposta del senyor rey, ab cavallers o sens cavallers, segons que obtenir ho porem dels cavallers ab la Unió, lo dit en Pere Belluga, si a Déu plau, par(t)irà de Saragoça e se n'hirà a València. *Data Ce-*^{64r}*-sarauguste ut supra.*

Fem-vos saber, senyors, que'l correu no havia què despendre, e ha-li prestat en Bernat Redon .X. *solidos* de reals; e axí, fèts-los donar a casa de aquell de la paga del correu. *Data ut supra.* Per tal que no'n càlega fer compte.

80.

1347, setembre 2. Catí.

Els homes d'Albocàsser, refugiats en gran part a Catí per escapar del mestre de Montesa, que els persegueix per haver-se adherit a la Unió, sol·liciten ajuda dels jurats de València i els conservadors per tal de tornar a la vila, i un subsidi per a llur manteniment.

ACA, C, Processos, llig. 130/3, fol. 70r-v.

Als molt honrats e discrets los jurats de la ciutat de València e conservadors de la Unió del regne de aquella, dels jurats et prohòmens de la vila d'Albocàcer, saluts e honor e aparellada¹⁸⁵ volentat al vostre serví e plaer complir. Fem-vos saber, senyors, que sofferim gran dolor e minva de viandes e de diners, per tal com lo senyor maestre nos ha toltes e s'ha preses totes quantes viandes, diners e altres robes nostres que eren en lo loch d'Albocàcer, les quals nós hi avíem jaquides, que no fon en pas que nós ne poguésem traure res. Emperò, açò us poden¹⁸⁶ notificar los vostres misatgers qui són estats ací, ab d'altres misèries que sofferim per la ferma de la Unió, los quals misatgers nos han donat de part vostra trenta e cinch lliures, sens pus, les quals, ab molts més diners, avem ja despeses, com siam ja en lo loch de Catí, fora de nostres alberchs, pasades de .DCCC. a mil persones, entre chiques e grans; e podets pensar, senyors, quinya mesió podem ne devem fer, la qual mesió s[e]ns ajuda de Déu e de vosaltres no podem sofferre. Per què us suplicam, ab tanta instància com podem ne sabem, que us plàcie aver mercè e pietat de nós de trametre-ns socors e ajuda, en manera que puxam tornar en nostres alberchs ab nostres mullers e infants, e specialment que-ns vullats acórrer de diners per a mesió, com ne soffiram gran freytura, e que us plàcie que no s'ajen avear a captar aquells que no u han veat, com nos sie estat preferit per vosaltres, senyors, tota vegada, he-ns en siats tenguts que-ns aydarets a sostenir nostra mesió, e encara de satisfer-nos tots los dampnatges que per la dita rahó nos covendrà sostenir; e avem fe en Déu e en vosaltres que axí's complirà, e pagar-ho ha qui deje. Totes vegades som apparellats fer e complir totes coses que us tornen a serví e honor. *Data* en Catí, dich-menge primer de setembre¹⁸⁷ de l'any de nostre Senyor mil .CCC.XL. e set.

81.

1347, setembre 3. Saragossa.

Els missatgers valencians a Saragossa als jurats de València i els conservadors de la Unió. Han acordat amb els unionistes aragonesos la vinguda de l'infant Ferran a València amb tres-cents de cavalleria. Si ells insisteixen a demanar per a la ciutat la celebració del

¶ ¹⁸⁵ *apparellada* a l'orig. ¶ ¹⁸⁶ *podem* a l'orig.

logia, cronografia e calendario pepetuo, reimp. Milà, Hoepli, 1960, p. 57).

¶ ¹⁸⁷ Correspon al dia 2 (A. CAPPELLI, *Crono-*

casament del rei, renunciaran a llur comissió en les corts, per ser incompatible amb l'enfrontament que sostenen amb Pere el Cerimoniós.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 77r-79r.

Fem-vos saber, senyors, que après la letra per nós a vós tram(e)sa per Pasqual Matheu, correu, et après molts e diverses parlaments e col·loquis feyts entre los senyors infants, richshòmens e los altres de la cort e Unió d'Aragó, com fos per tuyt concordat del dit senyor infant do Ferando anàs a la ciutat e regne de València, axí com aquell qui era e és molt pus covinent e mellor que alcun altre rich-hom, esguardats los affers e lo stament de la ciutat e regne de València, fon per nós suplicat a aquell que li plagués de reebre aquell de la anada, en honor e serví de la Unió de la dita ciutat e regne, lo qual, benichnament e bona e axí com a senyor lo qual, en tant com nós podem conèixer e entendre, ha molt bon voler a la dita ciutat e regne, respòs que ell, en honor e serví de la Unió de la ciutat e regne de València e de la Unió d'Aragó, hi hiria volenters. Et adonchs no avem a aquell gran grat de l'ac[o]rriment per a·quell feyt, parlan ab ell sobre los hòmens a cavaill los quals ell entenia a-||^{77v}-menar ab si, axí que, jassia que ell, segons sa condició e honor, volgués anar ab gran companya de hòmens a cavaill, emperò, fon avengut ent[r]e ell e nós que ell tant solament per la Unió de la dita ciutat e regne de València menàs ab si .CC. hòmens a cavaill armats e cent alforrats, et que en los dits .CCC. hòmens a cavaill vaga lo noble en Johan Eximenis d'Urrea, pus jove, e que sia cap de cent hòmens a cavaill armats, et encara alguns altres nobles, los quals lo dit senyor infant entén amenar ab si per honor e profit dels afers, jassia que, ultra los dits .CCC. hòmens a cavaill, lo dit senyor infant entén amenar ab si, per honor e profit dels afers, alguns altres hòmens a cavaill en bon nombre, et aytant com més porà de nostra nació, per ço que·ls affers sien pus ivaçosament menats a bon estament. És ver, emperò, que açò de la anada del dit senyor infant fon acordat per tuyt los de la Unió per tal cor duptaven que, si alcun rich-hom de Aragó hi anàs, que no se'n poguesen ensequir grans scàndels e perills, com entenien que·l noble don Pedro e lo maestre de Muntesa, ab los de la lur Fraternitat, no duptarien alcun noble et rich-hom, que duptarien lo dit senyor infant, per moltes rahons, et en special per ço com aquell hi hiria ab major poder de hòmens a cavaill que aquells no han; al qual senyor infant havem a donar acorriment dels dits .CCC. hòmens a cavaill, per .XX. dies primers vinents al tot lo menys, ço és, a rahó de .VIII. *solidos* per cavaill ||^{78r} armat e de .V. *solidos* per cav[a]ill afforrat de moneda de reals, la qual quantitat entenem que·ns prestarà lo noble don Lop de Luna, nosaltres fahén-li dir aquella en taula de cambi [a] temps covinent, com nos ho haja axí atorgat. Et aç[ò] s'és haüt a fer per gran necessitat, cor entenen e creen los de la Unió, segons que los affers vénen, que per alcuna altra via o carrera no poden passar, per la gran indignació que·l senyor rey (ha) contra los de la Unió de la ciutat e regne de València, la qual li és estada feta per alguns nostres propriis, los quals, si a Déu plau, ne pendran complida penitència.

Ítem, vos fem saber que en lo present dia de huy, que és diluns per lo matí, com alguns de casa del senyor rey se metesen en tractar d'aquests affers, e specialment lo archabisbe de Tarragona, lo castellà de Emposta et lo vezcomte de Cabrera, com tots los de la cort de Aragó fossen al monestir dels frares Prehicator, hon la dita cort és tenguda, lo senyor rey se féu aportar allí en unes andes et, en una cambra del dit monestir, los senyors infants, richshòmens e alguns altres de la dita Unió d'Aragó parlaren ab aquell sobre los dits tractaments, lo qual alguna cosa no volch atorgar, ans prorogà la dita cort, en tant com en ell era, entrò al¹⁸⁸ dijous següent, per la qual cosa tuyt entenen que no's faça sinó per alongaments e per ço que, pendents aquestes dilacions, puxa metre divisió entre les unions e los regnes e terres, e encara entre les persones de la Unió; emperò, beneÿt sia Déu, que tuyt conexen e entenen les forces com van ni per quina via se menen.

Ítem, vos fem saber que reebem una letra vostra, ¶^{78v} la qual, ensemps ab algunes lettres vostres, nos presentà Anthoni d'Oria, correu, digmenge proppassat al vespre, la qual lesta e entesa cessam de presentar les lettres per vós¹⁸⁹ trameses als senyors infants, per ço com enteníem que, si aquelles fossen sabudes per los de la Unió de Aragó, que's metrà gran divisió entre nós e ells, ço que plauria molt al senyor rey per tal que'ls affers se torbassen, majorment car nós, qui ab los de la Unió de Aragó ensemps afrontam aquell for(t)ment e règea, e que ara lo pregàssem e'l suplicàssem dels affers de son matrimoni no's poria ne par que fos cosa covinent ni rahonable.

Ítem, vos fem saber que après avem entès que vós¹⁹⁰ avets prestats a'n Matheu Mercer .X. *míllia solidos* e algunes galeres, et, encara, que havets meses en aquelles los honrats en Martín Roïç d'Issurre, en Bernat Sunyer, en Bernat Compte e en Domingo Marrades, per anar a la senyora rehina e per suplicar a aquella que li plàcia que do loch que les noces se facen en València,¹⁹¹ de la qual cosa, si axí és, nos maravellam fort, car, a semblant nostre, [a]çò és dretament fer contra açò per què nós som estats per vós trameses. Per què nós, sintén-nos for(t)ment d'açò, vos pregam que sia vostra bonea que u(s) plàcia provehir d'altres misatgers, car a nós basta de ço que feyt havem entrò ací, pus los affers vénen per aytal manera, car, segons aquexs affers, apparria clarament nós ésser contraris al vostre voler, de la qual cosa leugerament poríem¹⁹² ésser represes e encara sostenir alcun dan, et appar que vosaltres volguéssets procurar aquell. Entenem, emperò, tota hora a dir de aquells qui han voler desordonat en aquests affers de la Unió, la qual, ¶^{79r} sens tot dupte, és estada e és reputada santa e justa per tots los de la cort e Unió d'Aragó, e la qual, si a Déu plau, vendrà a lloable fi e perfecció [e] serà a honor e glòria d'aquells qui an bon voler a la dita Unió, e a confusió e destrovi-

¶¹⁸⁸ *als* a l'orig. ¶¹⁸⁹ *nós* a l'orig. ¶¹⁹⁰ *nós* a l'orig. ¶¹⁹¹ La infanta Elionor, filla d'Alfons IV de Portugal, venia llavors per mar per a con-

traure núpcies amb el rei Pere, vidu de Maria de Navarra. El casament es va celebrar a Barcelona. ¶¹⁹² *porien* a l'orig.

ment de aquells qui ladren contra aquella. D'açò us pregam que hajam decontinent vostre resposta. Et no-res-menys, nos tramet[e]ts a dir si i ha altres letres de don Pedro e don Alfonso, son frare, sinó aquelles de les quals nos havets tramès translats antichs, car alguns de nós duptam que no n'i haja altres. *Data* en Saragoça, dilluns .III. dies anats del mes de setembre de l'any de mill .CCC.XL. set.

Jatsia que la dita letra sia dada lo dilluns, emperò, certifficam-vos que no fon liurada al correu entrò lo dimarts següent al vespre, com enteníem a escriure de alguns afers, dels quals bonament no havem pogut escriure.

En Johan Eximíniç de Monttornés, en Matheu Lançol, en Bernat Redon, en Jacme d'Orrit, en Johan Sala, en Bernat de Sentboy, en Bernat de Vich, en Francesch Camps¹⁹³ e en Pere Belluga, misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València.

82.

1347, setembre 6. Saragossa.

Pere el Cerimoniós ordena a Pere de Xèrica no procedir militarment contra la Unió de València, tret de cas de defensa, puix que els afers d'Aragó són en vies de prompta resolució. El mateix manament és dirigit a Alfons Roger de Lloria i al mestre de Montesa.
ACA, C, Curiae, reg. 1061, fol. 172r.

Petrus, etc., nobili et dilecto consiliario nostro Petro, domino de Exerica, gubernatori regni V[alentie] generali, salutem, etc. Cum negotia baronum, meznaderiorum, militum, infançonum et aliorum regni Aragonum, pro quibus ad has partes accessimus, in tali sint statu posita quod in brevi, Deo propitio, fine tranquillo et prospero sopientur, idcirco vobis dicimus et mandamus quatenus contra cives civitatis Valentie et alios regni eiusdem qui inter se unitatem fecerunt, cum armis seu alias, novitatem aliquam nullatenus faciatis, nisi in casu defension[i]s, videlicet, in quo contra vos seu alios qui in dicto regno ad nostri honorem fraternitatem fecerunt de facto procedere vellent. Et in hiis vos habere volumus caute, prudenter et bene, sicut de vobis confidimus et speramus. *Data* Cesarauguste, octavo idus septembris, anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo. Exa(ravit) R(oderic)us.

Dominus rex in consilio mandavit Matheo Adriani.

Similis fuit missa nobili Alfonso Rogerii de Luria. Idem.

Similis fuit missa venerabili et religioso fratri Petro de Tous, magistro ordinis militie beate Marie de Muntesia. Idem.

¶¹⁹³ Errada, per Francesch Ham.

83.

1347, setembre 8. Saragossa.

Pere el Cerimoniós al justícia i jurats de la vila d'Alpont. Agraeix llur decisió de negar-se a signar la Unió de València, i els mana i dóna llicència, com sol·liciten, per a incorporar-se a la Fraternitat reialista.

ARV, *Cartes reials*, Pere IV, núm. 3.¹⁹⁴ Original en paper, amb vestigis de segell petit de placa.

Petrus, Dey gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossillionis et Ceritanie, fidelibus nostris iustitie, iuratis et probis hominibus de Alpuent, salutem et gratiam. Intelleximus, audita relatione quorundam, quod vos, ad nostrum zelantes honorem, quamvis requisiti, in Unione facta in civitate Valentie firmare nullatenus voluistis, ex quibus vobis tenemur ad merita gratiarum, et quod, ut asseritur, in Fraternitate in dicto regno pro nostris honore et servitio facta minime firmaretis absque nostri speciali licentia et permissu. Quoci[r]ca, cum Fraternitas antedicta nostris affectibus grata plurimum advenerit et accepta, [vo]bis d[i]cimus et mandamus iam dictam mittis¹⁹⁵ nobili et dilecto consili[ario] nostro Petro, domino de Exericha, gubernatori dicti¹⁹⁶ regni, in cuius posse Fraternitatem iurent predictam, scituri quod in hiis gratum nobis et acceptum servitium facietis indeque, suis loco et tempore, vos, Deo propitio, prosequi intendimus favoribus et gratiis opportunis. Data CesarAuguste, sexto idus septembris anno Domini millesimo trec[en]tesimo quadragesimo septimo. Exa(ravit) R(oderic)us.

84.

1347, setembre 13. Saragossa.

Informació adreçada a la Unió de València pels seus agents en corts d'Aragó. El rei ha acceptat que els unionistes aragonesos nomenen consellers reials per al govern dels regnes d'Aragó i de València, i el lliurament de 21 castells en ambdós territoris, d'acord amb un privilegi de l'antiga Unió d'Aragó. Sol·liciten la tramesa de 10 noms de persones que s'integraran en el consell reial.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 86v-89v.

Senyors.

Fem-vos saber que, après la letra per nós a vós tramesa per Guillem Figuera, correu nostre, com nós vehéssem que-ls affers se metien en tractadors, ente-

¶¹⁹⁴ Registrat en ACA, C, reg. 1061, f. 173r-v.

¶¹⁹⁵ Hi manca l'objecte directe del verb, probablement *sindicis et procuratoribus*. ¶¹⁹⁶ *dum* a l'orig.

nents-se per alguns que·l senyor rey se volia avenir ab los de¹⁹⁷ la Unió de Aragó, requerim e instam contínuament de paraula, hoc encara ab scriptura pública, los senyors infants, richshòmens, mesnaders, cavallers, ciutadans e altres ¶^{87r} de la damunt dita Unió d'Aragó que ells encontinent e de feyt deguessen¹⁹⁸ ratificar, confermar, loar e aprovar la unió entre ells e nós feta et los capítols de aquella, segons que era estat ordenat, tractat e promès per en Martín d'Ahín e n'Arnau de França, síndichs e misatgers lurs; et no-res-menys, instam e requerim lo senyor infant don Ferrando que decontinent degués anar a la ciutat e regne de València ab los hòmens a cavall, segons que·ns era estat atorgat. Per los quals senyors infants e alguns richshòmens, ço és, en Lop de Luna e en Johan Exim(è)niç d'Urrea e alguns altres, nos fon respost que ells decontinent fermarien la damunt dita unió e los capítols de aquella, et encara que farien fermar, loar e ratifficar als de la ciutat de Saragoça aquella e aquells, et que d'açò no duptàssem en res; emperò que, quant era als hòmens de cavall, que·ns soferíssem¹⁹⁹ per alguns dies e breus, com los affers fossen posats en bon estament entre lo senyor rey e ells, et entenien e creyen que·l senyor rey se avendria ab ells e ab nós, en tal manera que tuyt ne seríem pagats, et si lo senyor rey sabia ne entenia que·l senyor infant anàs a València ab hòmens a cavall, que tots los afers serien destorbats, e que porrien leugerament esdevenir grans perills e scàndels a tots los dits regnes, majorment com ells nos prometessen²⁰⁰ que, si dins aquells breus dies los affers no eren avenguts, que tots ells o la major partida se n'hirien decontinent ab nós a la dita ciutat e regne de València, per mantenir e deffendre aquella et per fer execucions contra tots los rebel·les a la dita nostra Unió, sens paga alcuna; hoc encara, que tractaren ab lo senyor ¶^{87v} infant don Ferrando que prengués alcuna dilació en la anada, per ço que dins aquella poguessen haver avenguts los dits affers.

Axí que, jatsesia que nosaltres no y consentíssem, ans instàssem aquells de les damunt dites coses, encara que n'aguem algunes fort paraules ab aquells, les quals emperò nos²⁰¹ foren sufertes benignament, de prorogació en prorogació fom menats tant entrò que·ls afers foren avenguts entre aquells e lo senyor rey, la qual avinença fo en aquesta forma: que·l senyor rey loa e aprova lo priviletgi per los de la Unió de Aragó a aquell presentat, per lo qual és provehit que per aquells d'Aragó sien donats al senyor rey consellers, ab los quals e de consell dels quals ell rega e govern los regnes d'Aragó e de València e de Ribagorça, et promès tenir e observar aquell en totes coses e per totes, et açò jurà. Et, encara, que promès metre e delliurar sol(t)ament²⁰² en poder dels de la Unió de Aragó aquells .XVI. castells los quals foren²⁰³ donats per rehenes en lo temps de la Unió antiga; et com alguns de aquells castells fossen alienats o transportats, e altres fossen en tal partit que ell de feyt bonament no·ls pogra liurar, com no fossen en poder

¶¹⁹⁷ que a l'orig. ¶¹⁹⁸ deguéssem a l'orig. ¶¹⁹⁹ soferissen a l'orig. ¶²⁰⁰ prometéssem a l'orig. ¶²⁰¹ no a l'orig. ¶²⁰² Probable error, per *soltament*. ¶²⁰³ farien a l'orig.

seu, fon axí avengut que deliuràs aquells que eren en son poder, et per los altres que'n fes satisfacció e esmena de altres castells. Axí que són los castells que'l senyor rey ha a deliurar a la dita Unió, entre tots, .XXI., entre los quals n'i ha en regne de València .VI., ço és, Alpont, Edemuç, Castellphabip, Sexona, Penàguila e Castalla, los quals .XXI. castell(s) deuen ésser deliurats dins .II. meses del dia de dimecres proppassat, .XII. dies anats del m[e]s de setembre, a avant contínuament comptadors. Emperò, [e]ntretant, són estades ¶^{88r} donades rehenes de hòmens, los quals són estats mesos en poder de la dita Unió d'Aragó, per complir e atendre les damunt dites coses, en lo dia de dimecres proppassat, en hora del sol post, ço és, en Johan Ximíniç d'Urrea, senyor de Alcalatén, en Lop de Gurrea, lo fill, en Miquell de Gurrea, micer Rodrigo Díez, micer Johan Ferràndiz, en Garcia de Loris, en Pero Jordán de Oríes e son fill lo major, los quals foren mesos en poder dels de la dita Unió lo damunt dit dia de divendres.²⁰⁴ Entenen, emperò, e crehen que, encontinent que'ls damunt dits castells sien deliurats per lo dit senyor rey, que'n serien tenguts alguns per los de la Unió de la ciutat e regne de València, per tuhició e segu[r]etat nostra.

Ítem, vos fem saber que, com los de la Unió d'Aragó deman(a)sen que Miquel Pèriç Çabata e en Ferrer de Canet los fossen deliurats en les dites rehenes e aquells no y volguessen entrar, jatsia que'n fossen requests per lo senyor rey, fon suplicat a aquell que fossen gitats de sa cort, axí que jamés no y poguessen tornar per tenir allí alcun offici ne per ésser de aquella, et axí fon atorgat encontinent e provehit per lo senyor rey; la qual provisió fo mesa escrita e ensertada en lo libre de la Unió, e el senyor rey encontinent en aquell instant o jurà.

Ítem, vos fem a saber que'ls de la Unió d'Aragó, segons la forma del damunt dit privilegi, an a elegir consellers e altres oficials al senyor rey, ab los quals rega e govern los ¶^{88v} damunt dits regnes, et an-nos dit que, com ells entenen a metre en los dits consellers e oficials axí hòmens de la ciutat e regne de València com de Aragó, et nós sapiam mils la condició e estament dels habitants de la dita ciutat e regne de València que ells, per ço, que'ls nomenàsets algunes bones persones, les quals fossen aptes²⁰⁵ a'quests affers, et nós d'açò bonament sens consciència de vós no'ns pusqam plevir, com seria contra uns dels capítols de la dita Unió, per tal, pregam-vos que us plàcia yvaçosament a nós²⁰⁶ escriure de les persones que vós tendrets en bé, axí cavallers, ciutadans com savis, per ço que pusquen ésser per nós, quant és de present, nomenades, jatsia que per avant se haja a fer per altra manera, segons los capítols de la Unió, entre (e)n nombre de .X., en los quals no haja null hom que no sia de la Unió ni sia stat contra aquella. Emperò, açò ara se cové axí a fer de necessitat, per ço que, ordonada la casa del senyor rey de persones que sien bones e covinents, e no parcials, e hajen bon voler als regnes, puscha ésser provehit e enantat en nostres affers, car abans de la dita orde-

¶²⁰⁴ Error per *dimecres*. ¶²⁰⁵ *apres* a l'orig. ¶²⁰⁶ *vós* a l'orig.

nació alcuna cosa no y sia estada procehida, com tots aquells de la casa del senyor rey fossen nostres contraris; e si per aventura los consellers e oficials se havien a donar tant yvaçosament que nós no haguéssim haüda resposta vostra, per tal que en esdevenidor no·ns pogués ésser treyt a conseqüència, ço és, que enaprés no hi fossen reebuts de la ciutat e regne de València, nós²⁰⁷ protestam que alcun prejudici no sia feyt al dit capítol, acordan que n'hi nomenem alguns los quals, segons nostres ¶^{89r} concieñcies, sien conjuncts e altres²⁰⁸ als dits affers e hajen bona effecció e voler al dit regne e a la Unió de aquell.

D'altra part, vos fem saber que nós som ací molta gent e fem-hi gran mesió a la ciutat, per què parria a nós que, si a vosaltres, senyors, plahia, que una partida de nosaltres, aquells que vosaltres aurets en bé, com a tuyt plauria molt la anada, nos façats saber qui us plaurà que se'n vaja, com aytant hi compliria .III. o .IIII. com tots, et en cas que vullats que alcuna part de nós se'n vaja, ratificats-nos lo sindicat e poder als que romandran; et plàcia-us que per vostra letra sien nomenats los qui volrets que se'n vagen. No us maravellets, senyors,²⁰⁹ com ha tant que no us havem scrit, car tota hora avem stat sobre lo damunt dit capítol, que res àls en la cort no s'à enantat de què us poguéssem fer sabe[r] alcuna novitat; d'uymés la cort entendrà ab lo senyor rey en los altres afers, pus que lo sobredit capítol és posat en stament. Lo senyor infant don Ferrando hi deu partir hui per anar-se'n a Albarrazí e a Concha; emperò, de sos affers propis no y ha feit nenguna cosa, mas que hic lexa sos procuradors, et no fa parvent que s'apreu gayre, si no s'adoba. No y sabem altra novitat.

Maravellam-nos molt com no·ns havets²¹⁰ tramesa resposta alcuna de les lletres que us avem trameses, per què us pregam que decontinent nos certifiquets del vostre bon estament, car gran plaer ne haurem tuyt. Donada en Saragoça, dijous .XIII. dies anats del mes de setembre de l'any de nostre Senyor mil .CCC.XL. set.

Tenits per escusat Anthoni d'Oria, correu, portador de la present, car, ultra son grat, ha estat ací per manament nostre. La present, emperò, letra li fo per nós deliurada per lo damunt dit dia de dijous, après mengar.

Los misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València, aparellats al vostre serví.

85.

1347, setembre 18. Saragossa.

Els missatgers de la Unió de València a Saragossa als jurats valencians i els conservadors de la Unió. Pressionats pels aragonesos, han designat ells mateixos els components pel regne de València del consell reial. La Unió d'Aragó vol postposar els assumptes valen-

¶²⁰⁷ no a l'orig. ¶²⁰⁸ Errada per *aptes*. ¶²⁰⁹ *senyors*, repetit a l'orig. ¶²¹⁰ *havem* a l'orig.

cians fins que el rei es trasllade al país. Intervenció de representants de la Fraternitat a Saragossa.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 97r-101r.

Senyors.

Fem-vos saber que, après la letra a vós per nós tramesa per Anthoni d'Oria, correu vostre, com lo senyor rey, haüts molts e diverses col·loquis entre ell e lo senyor infant, richshòmens e altres de la Unió d'Aragó, se fos avengut ab aquells de la dita Unió, fon ordenat per los de la cort que fos feta reverència e honor al senyor rey, com encara tro ací alcuna no li'n fos estada feta; et lo dichmenje proppassat per lo matí, lo senyor infant, richshòmens e moltes altres gents, axí de la ciutat de Saragoça com altres de la dita Unió, ab nós ensemps anaren a la Aljaferia, e fon feyta per aquells e nós al d[it] senyor rey reverència e honor, de la qual lo senyor rey hac plaer, e reebé a aquells e nós benignament. Et enaprés, lo dichmenje après menjar, com nós fó-^{97v}-sem a la casa dels frares Menors, hon lo senyor infant, richshòmens e altres de la Unió eren, fo'ns dit per lo di[t] senyor infant e r[i]chshòmens que'ls deguésem nomenar alguns r[i]chshòmens, ca[v]allers et ciutadans de la dita ciutat de Valè[nc]ia, los quals entené[s]em que fose[n] covinents en ésser conseller[s] e de casa del d[i]t senyor rey, com [e]lls lo dilluns [s]egü[e]nt per lo matí entenesen a provehir al dit [s]enyor rey de [c]onseillers e altres regidors de la sua casa, segons forma et tenor del privilegi lo qual és estat pet aquell atorgat; et açò nos dixeren que feésem encontinent, per spe[e]gament dels affers lurs et nostres, com, en altra maner[a], ab lo [d]it senyor rey dels dits affers bonament no poguesen haver col·loqui. Et nós responem-los que d'aquesta rahó ha[v]íem escrit a vós e que no [ha]víem encara haüda resposta, et axí, q[ue] sens consièn[cia] de vosaltres, senyors, bonament no podem fer la nomin[ac]ió dels dits pròmens. Et a açò nos fon respost per aquells que la dilació de aquest affer era molt perillosa, com fos presumpció que'l dit senyor rey s'ich devia partir per celebrar s[o]n m[a]trimoni, com fos cert ací de la venguda de la senyora infanta, regina que serà nostra. E nós, veén et pensan qu[e] d'açò's pogra ensequir en esdevenidor alcun perill a la ciutat et regne de València, ab protesta-ció precedent que, si la nominació que seria per nós feyta dels dits pròmens no plahia a vosaltres, senyors, que fos haüda per no feyta, nomenam al nostre enteniment e segons nostra consiència, axí com a aquells qui'ns era vigares que fosen covinents a aquests affers, les persones dejús escrites, ço és: per los richshòmens, lo noble ^{98r} en Berenguer de Vilaragut; per los cavallers, en Johan Ximéneç d[e] Mon[t]ornés e en Jacme de Romaní, en cas que hagués jurada la Unió o si la jurarà decontinent que li ser[à] notiffica[t]; per los ciutadans, en Jacme d'Orrit, e [en] Johan Sala, en Domingo Marrades, en Bernat Redon e en Bernat de S[e]nt-boy; per la vila de Algez[i]ra, en Vilet de Jusseu; per la vila de Mur[ve]d[re], en Guillem Barrot, lo[s] quals entenem et creem que reebrà lo senyor rey, com ho haja a fer de necessitat. Però, senyor[s], lo senyor inffant e richshòmens d'Ara-

gó nos han promès que ara e d'aquí avant tots aquells qui la ciutat nomenarà en consellers per lo r[e]gne [d]e València, que ns reebran aquells e no [a]ltres, et creem que d'açò haurem carta pública de la Unió; semblantment, [lo]s dits consellers són estats nomenats e offerats [a]l senyor rey ab protestació que, si mester serà, n'i puxam més nomenar e aquests mudar si a vosaltres no aurà.²¹¹ Per què creem que, si'l senyor rey reb e accepta los sobredits consellers, axí d'Aragó com de regne de València, que en poder de aquells se auran a examinar los nostres capítols, et entenem et és cert que pus leugerament aconseguiríem de aquells ratificació e confèrmació de tots los capítols o major partida de aquells que no faríem ab los consellés pasats o altres qualssevol persones, si, emperò, per vós, senyors, serà donada licència a aquests nomenats, en cas que reebuts sien, de usar dels dits officis, com sens consciència de vosaltres no entenem a usar, si donchs forçats no n'èrem.

Ítem, senyors, vos fem saber que'l senyor inffant e richshòmens ¶^{98v} e altres de la cort de la Unió d'Aragó entenen que'ls affers de la nostra Unió, los quals havíem a espatxar ab lo senyor rey, se deliuraran mils e pus profitosament en la ciutat e regne de València, com l[o] senyor rey serà en aquells, que no en Çaragoça ni [e]n Aragó, et açò per tal, en special, com lo seyor rey no pot molt aturar en [A]ragó. Et, axí, fêts-nos saber què volets que façam sobre les dites coses, car nosaltres som prests e aparellats de enseguir ço que vosaltres manarets. Emperò, mentre siam en la dita ciutat, farem ab lo senyor rey e ab la cort de la Unió de Aragó ço que puxam a profit e espatxament de ço per què y som tramesos, et si lo senyor rey ara o enaprés se n'irà a València, lo senyor infant e rich[s]hòmens d'Arag[ó] se n'iran a València, per tractar e espeegar ab nós ensemps los nostres affers de la Unió ab lo dit senyor rey.

Ítem, vos fem saber que dimarts en hora de vespres, deeset dies anats del mes de setembre, de consell del senyor inffant en Jacme e altres richshòmens d'Aragó, suplicam²¹² al senyor rey que fos sa mercè que, per honor de la ciutat et regne de València, degués celebrar son matrimoni en la dita ciutat, e ell respòs que no u podia fer, per tal com havia promès als pròmens de *Barchinona*, ab sagrament, qu[e] celebraria son matrimoni en la ciutat de *Barchinona*; et enaprés, suplicam-li que s'i [d]legués retenir acort, et que fos sa mercè que degués fer honor et gràcia a la dita ciutat e regne de València de la celebració de son matrimoni, e ¶^{99r} agraciam-nos d'ell e ixquem-nos de la cambra. Et, quant fom fora d'aquella, vench un porter de part del senyor rey e manà'ns que tornàsem denant aquell, e nosaltres tornam-hi, et, com f[o]m en presència del senyor re[y], en Jacme d'Esplugues, dién-se procurador e síndich dels dits hòmens et cavaller[s] de la Fraternitat, presents en Pere Daviu e en Ma[r]tí de Torres, síndichs qui's dien de la vila de Xàtiva, dix en presència del dit senyor rey e nostra que, com ell hagués pro-

¶ ²¹¹ Sic, per *plaurà*. ¶ ²¹² *suplican* a l'orig.

testat denan[t] lo dit sen[y]or rey, en absència nostra, que ell ni els dits síndichs de Xàtiva no consentien ni consentir entenen que al senyor rey fosen donats per los de la Unió d'Aragó alguns consellers e ofi[c]ials per los quals lo regne de València fos governat ni regit, ans agues[e]n request lo dit senyor rey que los dits consellers o oficials reebre no degués, per tal, que repetien aquella matexa protestació en presència nostra, per ço que no poguésem ignorància al·legar; et nós, hoïdes les dites paraules, respouem que ells no podien protestar de la dita rahó, com no fosen síndichs ni procuradors de la ciutat o regne de València, com solament hi fosen per algun(e)s specials persones e poques, les quals no podien ni havien loch de fer part per la ciutat et regne damunt dit, et no-res-menys, dites altres moltes bones rahons, fon demanat tresllat per nós de la dita protestació e del sindicat o sindicats los quals se dien haver de lurs principals, per tal que per aquells pogués ésser vist lo lur poder e aquells de qui eren pro[c]ur[a]dors, lo qual tresllat lo senyor rey nos atorgà e·ns manà ésser donat. Et enaprés, lo dimarts per lo maytí, com fos demanat lo dit tresllat a·n²¹³ Matheu ¶^{99v} [A]drìa, scrivà del senyor rey, en poder del qual la dita protestació fon feta, lo dit [e]n Matheu respòs que no·l nos podia donar, com hagués haüt manament special del senyor rey que no·ns en donàs tresllat ni·ns ho mostràs. És ver, emperò, que·l dit en Jacme d'Esplugues se pleveix de fer aquestes coses e semblans e de fer et tractar tot ço que pot contra vós e nós per lo vostre e nostre gint jugar, car, si d'altra manera se procehia contra ell, bé creem que ell ni altres semblants d'ell no·s metrien en cor ni asagar[i]ne de fer semblants tractaments contra la dita ciutat et regne.

Ítem, vos fem saber que·n lo dit dia de dimerces lo dit senyor rey devia ésser als frares Predicadors, per tenir e continuar la cort e per procehir e enantar sobre la recepció dels dits consellés, et jatssia que fos esperat per la cort, bé entrò en hora de vespres del dit dia, emperò no y vench, ans hi tramès lo²¹⁴ castellà de Amposta et lo veçcomte de Cabrera e un savi per tractar ab la dita cort sobre lo feyt dels dits consellers, de la qual cosa lo senyor infant, richshòmens, ciutadans e altres de la dita cort foren fort agreujats, et ab forts paraules responeren al dit castellà (e) veçcomte que d'aquí a avant no s'entrametesen de venir a ells per la dita rahó, com no entenesen consentir ni hojr tractadors alguns sobre aquella, com entenésem e veésem clarament que los feyts anaven més per maestries, dilacions e alargaments que per alcuna altra bona manera; et [a]xí, que si lo senyor rey volia venir a la cort per fer ç[o] que devia, si no, que ells ¶^{100r} procehirien segons que deguesen. Et, no-res-menys, fon p[r]ovehit aquí encontinent que nul hom de la dita Unió no parlàs ni fos ab lo senyor rey ni ab alcú de casa sua²¹⁵ et de son consell sens licència de tota la cort, et açò sots p[e]na del cors e del sagrament e homenatge per aquell feyt; et la dita provesió fon fet[a] per tal per com vehien que, en tant com los de la cort més suplicaven e s'umiliaven al dit se[n]yor rey, aquell més se'n enfortia e tenia en son enteniment.

¶²¹³ en a l'orig. ¶²¹⁴ la a l'orig. ¶²¹⁵ sua, repetit a l'orig.

Ítem, vos fem saber que en lo dit dia de dimer[c]res, de vespres a nsús, com, segons que s dehia en la ciutat, lo senyor rey volgués fer traure de casa d'en Johan Ximéneç d'Urrea un, lo qual era inculpat d'alcuns crims, e entenesen que'l senyor rey hi entenia a venir, fon fet[a] gran plega e ajustalla de hòmens a cavall e a peu de la ciutat de Saragoça, axí que s'i moch tan gran tabustol, nós presents, com fòsem ab lo senyor infant e parlàsem ab ell dels nostres affers. Vengren lo dit castellà d'Amposta e lo justícia d'Aragó et, de part del senyor rey, dixeren al dit senyor inffant que feés cessar aquells affers, en manera que mal o dan no se'n pogués ensequir, com lo senyor rey no entengués ni volgués fer ço que era dat a entendre; et adonchs lo dit senyor infant tramès per los jurats de la dita ciutat, e fèu cavallerar aquells per la dita ciutat e feren cessar lo dit tabustol. Axí que, segons que nós sentim, tots los de casa del senyor rey, hoc encara los misatgers de Xàtiva ^{100v} e en Ja[c]me de Esplugues, ne foren prou espantats, et porà fer per aventura que ls affers ne hajen qualque millorament.

Ítem, vos fem saber que, dilluns a vespre proppassat, reebem una letra vostra, ensemps ab dues letres per vós trameses als senyors infants en Jacme e do Ferrando, les quals no són estades per nós presentades a aquells, et açò per tal com lo senyor inffant don Ferrando no era en la ciutat de Saragoça, ans se n'era anat a Castella, et l'altra no presentam al senyor infant en Jacme com enteníem que, quant a present, bonament no hagués loch, per tal que no s pogués donar alcun destorb als affers. Emperò, encontinent que nós vejam que loch haja, si los affers no venien per aquella manera que nós pensam, la presentarem et ferem (*sic*) tot ço que fer dejam ni puscam sobre açò que s conté en aquella.

Ítem, vos fem saber que us trametem la comessió del feyt de Torrent, la qual per nengun partit no havem poguda ab [...] haver, e, axí, fèts-la presentar e ço que s'i pertany. Quant aadés, no y à alguns altres affers que us puscam fer a saber. Pregam-vos que sia vostre plaer que ns trametats resposta de ço que us f[e]m saber en la derera letra, per ço que nós, ab consiència vostra, puscam en los affers procehir. Donada en Saragoça, dimerces .XVIII. dies del mes de setembre. La present letra, emperò, fon liurada a Guillem Figuera, correu vostre, digous en hora de tèrcia, lo qual tingats per escusat, com de manament nostre ha tant aturat.

Los misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València, apparellats al vostre ser[ví].

^{101r} Del fet dels hòmens a cavall, no ns par ésser en sperança de aver-ne, si donchs los affers de la cort no s destorben, com en altre cas no ns hi volen en nenguna manera dar loch, greu que ns és; que siats certs, senyors, que y havem fet nostre poder, e fem e farem, per tal que la Unió de la ciutat e regne de València no romanga en tant gran mirva. Jatssia que'l senyor inffant e els richshòmens nos facen grans profertes de fer venir los affer[s a] plaer e voler de la Unió de la ciutat e regne de València, la saviea vostra proveescha-hi ço que per ben tendrà, car²¹⁶

¶ ²¹⁶ cas a l'orig.

nós en nenguna manera en lo present cas no podem àls. Ja, senyors, per altra letra vos havem feyt saber com nós façam ací gran messió a la ciutat e Unió del regne, e als afers complirien, si vosaltres, senyors ho haviets en bé, .IIII. que y roman-guesen e lo notari; ço que us en plaurà acordar nos fêt(s) saber per vostra letra, nomenats aquells qui us plaurà que se'n vagen, com d'aquells de qui us plaurà fer saber que se'n vagen tuyt n'aurem gran plaer.

Senyors: Guillem Figuera, portador de la present, fo ací en la ciutat de Ça-ragoça digous a .XIII. dies de setembre, en hora de migdia.

86.

1347, setembre 21. Xèrica.

El governador Pere de Xèrica als jurats de València. Amb exhortacions a la reconciliació, promet tornar el forment destinat a la ciutat que fou embargat a Xàtiva, malgrat que es manté la prohibició d'extraure gra d'aquesta i dels llocs de cavallers de la Fraternitat.

Protesta, al seu torn, que hom haja vedat la treta de cavalls i armes de la capital.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 96r-97r.

(A) los muyt honrados los jurados e hombres buenos de la ciudat de Valencia, de mí, don Pedro, senyor de Xérica, salut e hondra. Sepades que he rece[v]id[a] vuestra carta sobre fecho de ciertas azembas e cafes de trigo que, segunt vos afirmades, son estadas presas e enbargadas en la ciud[a]t de Xàtiva por el honrado Pero d'Ueso, tenient lugar d[e gov]ernador del río de Xúquer allá, a²¹⁷ hombres de Algemetzí, los quales sacavan trigo del lugar de Muxén e traían²¹⁸ a la dita ciudat de Valencia. Et todas las cosas en la dita vuestra carta contenidas bien he entendidas, vos respondo que antes²¹⁹ que l'honrado en Ramón Castellar fuesse enbiado per messatge mío a vos, fue feta crida pública en la dita ciudat de Xàtiva, por mandamiento mío e voluntat de los jurados e ombre(s) buenos de la ciudat de Xàtiva e de consentimiento de los nobles, cavalleros (e) generoses qui son de la Fraternitat feta e hordenada a servicio del senyor rey, havientes lugares e alcarías del dito río de Xúquer allá, que, por razón que ellos e otras companyas muchas habitavan en la dita ciudat e avían menester trigo e otras viandas pora provisión suya, que no saliese pan fuera de los términos de la dita ciudat de Xàtiva ni de los otros lugares en los quales el ve(d)amiento del pan fue feto, et creemos²²⁰ que por razón ¶^{96v} del di[t]o vedamiento, el qual justament e razonable se podía fazer, son estadas pressas por la pena a los hombres del dito logar de Algemeceí las azembas e ciertos k(a)lices de trigo en la dita [c]arta vuestra (s)pacifficados. Mas, después que'l dito en Ramón Castellán²²¹ fue a [v]os, n[o]

¶²¹⁷ e a l'orig. ¶²¹⁸ trayea a l'orig. ¶²¹⁹ entes a l'orig.
¶²²⁰ creamos a l'orig. ¶²²¹ El mateix dit abans Castellar (=Castellà).

ha estada feta por mí alguna ordenación [n]i vedamiento c[o]ntra lo que ell a vos de part mía vos dixo. Empero, por honor vuest[r]a e porque [ente]ndades que yo so de voluntat de pacifficar aquesti regno e [te]ner aquell en buen stamieto por todo mi poder, yo enbío dezir al dito Pero d'Uesso et a²²² rogar los jurados e hombre[s] buenos de la dita ciudat de Xàtiva por mi carta, la qual vos enbío, que si asín es como por vos es affirmado, que torne e [l]iure luego a los hombres del dito lugar de Algem[e]z[í] las bestias e kafiçes de trigo que por raçón del dito vedamiento os son estados presos e enbargados en la dit[a] ciudat de [Xàtiva], no contrastant el dito vedamento. Ruégovos, empero, que mandedes a los hombres del dito lugar de Algemez[í] e a qualesquiere otros de vuestra Unión que d'aquí adelant no saquen pan alguno vedado de la dita ciudat de Xàtiva ni de los lugares et alquarías de los ditos nobles, cavalleros e generosos, los quales en sus lugares e alcareas an feto statuto e vedamiento de pan que no salga a otras partes, el qual razonablement pueden e han podido facer.

De mí, empero, me fago maravillado que havedes vedado e vedades cavalleros et armas de la dita ciudat de Valencia a mí e a otros, los quales, salvant honor vuestra, no nos devíades vedar, specialment a mí, teniendo lo oficio que tengo por el senyor rey, maiorment pus entre vos e nosotros no y [...] alguna justa razón ¶^{97r} porque las ditas cosas nos devades vedar, ante entend[o] que vosotros e nosotros devemos usar amigablamet en aquesti regno, segunt que en el tiempo pasado havem[os] costumbrado husar, e devem[o]s s[e]yer tod[o]s una cos[a], a ho[n]dra et s[er]vicio del senyor rey e a [b]uen estamieto del dito regno. *Data en Xéricha, .XXI. día d[e] setembre, anno Domini millesimo trescentesimo quadragesimo septimo.*

87.

1347, setembre 25. Morella.

Els jurats de Morella als de València. Uns mercaders de Catí, aldea d'aquesta vila, han sofert represàlies a la ciutat per causa d'unes cobles contra la Unió, afer en què diuen no haver tinguda part, per què pregunen que no siguen maltractats llurs conveïns. Prometen castigar els que diguen mal de la lliga, encara que ells no en siguen membres, ni tenen obligació de ser-ho.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 110v-112v.

Als molt honrats (e) discrets barons los jurats e pròmens de la ciutat de València, dels jurats e pròmens de Morella, salut ab volentat gran aparellada a la vostra honor. Per ¶^{111r} tenor de les presents, a la vostra discreció fem saber que havem entès per relació de alcunes persones que en la ciutat de València són es-

¶²²² e a l'orig.

tades trameses unes cobles, en les quals se dien ésser contengudes algunes coses en suany et desplaer de la Unió, et que, per la dita rahó, alguns hòmens vehins de Catí, aldea de Morella, qui eren aquí anats per vendre draps e altres mercaderies, són²²³ estats malmenats e mal acullits en la dita ciutat, hoc encara, que'n són estats dampnificats en ses persones e en sos draps e mercaderies que aquí tenien per vendre, segons que dit és. Et com, senyors, les dites cobles, si algunes ne són estades feytes, no sien estades feytes ab consell ne ab volentat dels jurats ne dels pròmens de la dita vila de Morella ne de alguna persona de bé de la dita vila ne de ses aldees, ans, com ho havem entès e ns és estat demostrat en lo consell, nós e tot lo dit consell ne siam estats molt²²⁴ despaguats e moguts contra qualsevol qui les dites cobles agué feytes ne dictades, et, si sabíem ni podíem saber de cert qui havia feytes aquelles, ne agérem²²⁵ ja feyt e donat escarment a aquell qui feytes les hagués, per tal que altre dia ell ne altre no asagàs fer semblants coses; et vós ne algunes persones de bé no deguen guardar les follies dels folls e vils persones, com entenam que aquell o aquells qui les dites cobles han feytes sien hòmens de poch sen et ¶^{111v} de sotil condició, et encara de fort vil estament, car, en altra manera, qui's vulle sie, no entenem qui, si ere hom que prou tingués, s'entrametés de ayals coses, et no sie cosa justa ne rahonable qui aquells qui no han culpa e volen viure simplement ab lurs mercaderies sien malvenguts en algunes parts per les culpes dels folls. Emperò, la vostra discreció e amistat affectuosament pregam que us plàcie tal regiment donar a les gents de la ciutat, e que us hi plàcia en tal manera provehir en vostre consell que algun vehí de Morella e aldeyes de aquella, estant, anant ho vinent a la dita ciutat per ses mercaderies o per qualsevol altres afers que aquells hajen a fer en la dita ciutat, no sien malvenguts ne mal acullits per la dita rahó, com s[ia]ts certs que el consell ne·ls pròmens ne algun hom de bé no té tort en les dites coses, ans, si vosaltres ne qualsevol altre nos pot mostrar qui és aquell qui les dites cobles ha²²⁶ feytes, són aparellats de donar-ne escarment e de fer totes aquelles coses que de justícia se pertanguen ne·s deguen fer.

Certificam-vos que havem feyt fer crida per la dita rahó públicament per la vila de Morella que nul hom estrany o privat no sie tan usat que, cantan ne en altra manera, gos dir mal ne suany ne menyspreu alcú de la Unió ne ¶^{112r} de aquells que la han fermada n[e] jurada, e açò sots pena de .LX. *solidos* o de jaure .LX. dies en la cadena; et pot ésser cert a vosaltres, senyors, per los honrats misatgers vostres a la dita vila per vós trameses en aquest any, ço és, en Miquel Martorell, jurat de la dita ciutat, e en Bernat Degà, ciutadà d'aquella, que, en consell general de la dita vila, estech dit e proposat que, si alcú ere, del senyor rey enfora e aquells contra·ls quals no·ls fos legut, que digués alguna (cosa) contra la dita Unió o volgués posar alguna tacha de fer contra aquella o alguns de la dita Unió per rahó de la ferma d'aquella, que nosaltres, ço és, lo comú de Morella, entenie

¶²²³ som a l'orig. ¶²²⁴ molts a l'orig. ¶²²⁵ ageren a l'orig. ¶²²⁶ han a l'orig.

entrar en camp ho donar a aquell son equal per mantenir la fe e la lealtat de la dita Unió e de qualsevol d'aquella, et encara, senyors, siats certs que aquestes paraules o semblants e semblant profferta digueren los nostres misatges en la ciutat de Leyda al senyor rey, present lo seu noble e molt honrat consell, entre els quals hi era lo veçcomte de Cabrera, lo justícia d'Aragó, en Ferrer de Vilaffrancha e en Ramon de Vilaffrancha, micer Rodrigo Díeç e en Johan Ximéneç d'Oscha e d'altres, e les paraules e proferta fon fetta per en Domingo de Poholach, savi en dret, e per en Bernat d'Osa, dits misatgers nostres.

Per què, senyors, veén la nostra bona volentat e que no haviem alcuna cosa dita ne feyta ne tractada contra vós, ans²²⁷ nos som en tots loch(s) ben rahonats de vós et de les vostres fahenes, ¶^{112v} axí com de aquells que havem et tenim per leals e aytals fos tots temps, e per aytals vos havem profert de mantenir, no ns havets, la vostra honor salva, de mal voler ne de maltractar, jatsia que no hajam fermat en la dita Unió, en la qual no som tenguts fermar per alcuna obligació. Et axí, senyors, plàcie a la vostra honrada saviea provehir en lo dit cas segons que de la vostra honor se pertany. Et si nengunes coses, senyors, vos plaen que (a) honor vostra fer pugam, escrits-nos fiançosament. *Scripta Morelle, septimo kalendas octobris anno Domini millesimo trescentesimo quadragesimo septimo.*

88.

1347, octubre 4. Saragossa.

Els procuradors valencians a Saragossa als jurats i Unió de València. El rei s'ha negat airadament a substituir els seus consellers propis pels novament designats per les Unions, el que ha estat causa d'un gran avalot a les corts. Hom prepara actuacions armades contra els reialistes aragonesos.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 134v-139r.

Senyors.

Fem-vos saber que, disapte proppasat per lo matí, reebem una letra vostra, la qual nos aportà Guillem Figuera, correu vostre, la qual entesa vos responem que nós, en la elecció o nominació que fem d'en Jacme de Romaní, fem ab condició si aquell havia jurada la Unió e no en altra manera; emperò, encontinent que haguem letra vostra ensequim aquella, nomenan e elegín, en tant com en nós era, l'onrat en Francesch d'Ollo, segons que per vós nos fò escrit en una letra vostra, et axí, nós no havem jugat ni mostrat a joch nengú, ans, en tant com en nós és, al nostre enteniment havem servat e guardat tota vegada lo vostre manament, ni ns par per alcuna manera que nós hajam fet lo contrari, segons que vós

¶ ²²⁷ ans, repetit a l'orig.

nos escrits, si bé són esguardats ||^{135r} los kalendariis de les letres, axí vostres com nostres. Quant a açò d'en Guillerme Barrot, vehí de Murvedre, semblantment fon elet et nomenat en cas que·ls de Murvedr[e] haguessen jurada [e] jurasen la Unió d'Aragó, et encara, que axí fon dit e de[c]larat al senyor infant e a altres richshòmens de la dita Unió d'Aragó, per los quals nos fon respost que, si no havien jurada la Unió d'Aragó, que havien jurada la de València et no havien feyta alcuna contradicció a aquella. Emperò, alguns dels consellers, axí dels d'Aragó com de València, no són ni són estats axí com a consellers en alcun consell o afers del senyor rey, et açò per tal com los de la Unió d'Aragó volen en tot cas e requeren que, enans que en aquests consells comencen a usar de llur ofici, lo senyor rey remogue et git tots los consellers de la sua casa, axí com és lo veçcomte de Cabrera, en Johan Ximéneç d'Oscha e altres los quals són en la cort d'aquell; la qual cosa lo senyor rey no ha volguda fer de feyt, jatssia que alguns dels tractadors o aguessin atorgat de part sua, ans, ço que pigor és, dilluns proppasat per lo matí, com lo senyor rey fos als frares Preycadors celebran la dita cort, e ntre les altres coses li fo request per los de la cort que los desús nomenats degués gitar de ||^{135v} sa casa, respòs que no'n faria res, hoc encara que s'emfellowí e's moch e dix alcunes paraules, en special contra lo s[e]nyor infant en Jacme et en general co[n]tra tots los de les dites unions, axí d'Aragó [c]om de València, les quals paraules, segons que'n fo retreyt, tocaven queucom a la fe del dit senyor inffant e de tots los altres de les dites unions. Et, jatssia que li fos respost per lo dit senyor infant covinentment et segons que's pertanyia, e los altres richshòmens e tots los de la cort li volguesen respondre pus plenerament, emperò, lo dit senyor rey les dites respostes no volch entendre o hoyr, ans, mogut, se levà de la dita cort e's partí de aquella; per la qual rahó se levà gran avalot et brogit de gents, axí que's pensava hom que se n'enseguís gran escàndel, lo qual se'n fóra enseguit si no fos per la bonea de Déu e la anada del dit senyor rey.

Ítem, vos fem saber que, encontinent que nós hoÿm les damunt dites coses, anam al senyor inffant e suplicam-lo e el requerim de part de la ciutat et regne de València e de la Unió d'aquell que ell, denant lo dit senyor rey e denant tota altra persona, salvàs la fe vostra e nostra e de tota la dita Unió, et sob[r]e lo dit salvament dixés ||^{136r} totes aquelles paraules que s'i pertanyen, salvvant tota vegada la altea, honor e reverència del senyor rey, com nós entenguésse[m] decontinent, de part vostra e de tota la dita Unió, fèrmar que a tothom, de qualque condició fos, que dixés o tingués en les dites paraules, exceptada la persona del senyor rey, seria donat contrasemble par et gual, o encara queucom major o millor, lo qual metria les mans en los dits affers en tal manera que la nostra fe romandria, segons que roman, sens tota màcula et dupte alcú, et que les paraules serien estades dites contra veritat de feyt; de la qual cosa lo senyor inffant se tench fort per paguat, oferín si matex e tots sos béns a serví e honor de la dita ciutat et regne. Et no-res-menys, com lo dit senyor infant, lo dimarts per lo maytí, fos en la sala del Pont ab los richshòmens e ab los cavallers e ciutadans de Saragoça e ab tots los

altres síndichs et procuradors de les altres ciutats, viles et *vileros* del regne d'Aragó, semblantment nos ne entram en la dita sala, et en presència de tots los de la cort dixem les dites paraules et semblants et fem la oferta desús dita, de la qual cosa lo dit senyor infant, richshòmens et tots los altres de la dita cort agren gran plaer e·ns ho tengren en gran serví, oferín-se tots generalment et cascú en special a honor et serví de la dita ciutat ^{¶136v} e regne. Et ladonchs fon ordenat que certes [per]sones fosen eletes, les quals, ab lo dit senyor infant ensemps, concordasen ço que s'auria a dir al dit senyor rey per aquest[a] r[a]hó.

Ítem, vos fem saber que·n lo dit dia ma[t]ex fon provehit e ordenat, sots pena del sacrament e homenatge, que alguns de la dita Unió no anasen a la Aljaferia, per ço que alguns mals tractaments no poguesen ésser tractats e feyts, per los quals los afers poguesen menys valer. Et no-res-menys, fon provehit ab crida pública, la qual decontinent fon feyta per la ciutat, que tothom del regne d'Aragó e de la ciutat e regne de València, los quals fosen estats requests per qualssevol de les dites unions que jurasen aquelles dins lo temps establít et no havia fermat o jurat aquelles, et encara tothom que fos estat contrariós o agués tractada o donada alguna obra de divisió a aquelles o a alguna d'aquelles, dins .III. dies f[lo]sen exits de la ciutat de Saragoça e de tots los lochs de la Unió del regne d'Aragó; en altra manera, si, pasats los dits tres dies, hi era atrobat, fos pres et consumada et destruïda la persona e béns d'aquell, exceptats prelatz et los alcaytz qui eren venguts per deliurar los ^{¶137r} castells de les rahenes et alguns altres, als quals era feyta assignació entrò a la festa d[e] *Omnium Sanc[t]orum*, de la qual crida e dels privilegis pe[r] vosal[t]res demanats vos trametrem tresllat, si a Déu plau, en breu de dies.

Ítem, vos fem saber que, per rahon de la gran divisió la qual és entre lo senyor rey e los d'Aragó, no havem pogut haver bonament los hòmens a cavall, car no·ls se gosen partir de si, temén que lo senyor rey per altra manera no volgués procehir en los affers; és ver, emperò, que, a gran instància nostra e ab moltes e diverses protestacions per nós feytes, nos és estat atorgat que lo noble en Johan Ximéneç d'Urrea, pus jove, vaja a la dita ciutat ab cent hòmens a cavall armats, los quals, emperò, vós siats tenguts de pagar, et açò per la rahó damunt dita, et encara com no hajen diners ab què y pusquen anar; és ver que han-nos atorgada letra la dita Unió d'Aragó per al senyor inffant don Ferrando, qui és a Conqua, en la qual lo requeren que deja anar a la dita ciutat e regne de València si per vós request ne serà, et creem semblantment que s'auria a fer a messió vostra. Et axí, vejats què us en plaurà ni·n tindrets per bé, que nós no y farem sinó ço que vosaltres manàsets. Quant a les altres coses en la ^{¶137v} dita vostra letra contengudes, havem satisfeyt et satisfarem al vostre²²⁸ enteniment, segons que puscam.

Fem-vos s[a]ber, senyors, que, per lo rigor de la crida feyta per la Unió d'Aragó en la dita ci[utat] de Saragoça lo dimarts propasat, de la qual vos t[ra]me-

¶²²⁸ nostre a l'orig.

tem tresllat, se són partits, axí de casa del senyor rey com de la ciutat de Saragoça, molts et diverses hòmens, axí síndichs e procuradors de alcunes universitats de alcunes viles e lochs com d'altres, et en special se'n són partits e anats los misatgers de la vila de Morella e de les aldees et los misatgers de la vila de Xàtiva, per los quals són estats tornats e restituïts en la escrivania del senyor rey tots los privilegis per aquells obtenguts, en quant toquen a ciutat de Xàtiva e allò per què aquella era appellada ciutat, dién que no volen usar d'aquells, ja[t]ssia que, segons que a nós és estat dit per alguns escrivans de cort, aquells foren restituïts per ço com no pagaven lo dret del sagell, emper[ò], per qualse[v]ol rahó sia, los dits privilegis són romases en la dita scrivania; et havem entès que alguns dels dits misatgers e altres entenen e volen anar a²²⁹ la ciutat de València per fermar e jurar la dita Unió, et creem que y iran en los afers molt cautelosament. Et axí, tenets-hi esment,²³⁰ en tal manera que la ciutat e la ¶^{138r} Unió ne ixquen ab honor; et jatssia que a açò e molt més la vostra discreció sabés e sàpia molt sàviament provehir, però, certificam-vos-en per [ta]l que [s]apiats los afers com van.

Ítem, com lo [di]merces [p]roppasat per lo maytí la cort de la l[a] Unió d'Aragó fos ajustada en lo monestir dels Preycadors, on és acostumat la cort celebrar, entenén que lo senyor rey vengués aquí per continuar la dita cort, com li entenés a parlar de les paraules per aquell senyor dites, en la manera e forma per nós en l'altra letra a vós declarada, emperò, lo dit senyor rey no vench a la dita cort, ans la dita Unió, en absència de aquell, continuan la dita cort, provehí e ordonà que alcunes execucions fosen de feyt feytes contra alguns lochs rebel·les a la dita Unió d'Aragó, et fon feyta crida pública encontinent per la ciutat de Çaragoça que tothom de peu e de cavall fos arreat dins deu jorns per seguir la senyera, pa a dos meses. Et, segons que entenem per alguns, ente[ni]en [a] fer execució primerament en lo loch de Terol, qui ara s'apella ciutat; emperò, açò nós no sabem de cert.

Ítem, vos fem saber que per lo senyor inffant et per los de la Unió d'Aragó és estada fetta letra al senyor infant do Ferrando que, encontinent que per vós ne sia request, se'n deja anar ab doents hòmens a cavall a la ¶^{138v} ciutat de València, per defendre la dita Unió et per fer ç[o] que per vós serà prov[e]hit et ordenat, ensemps ab en Johan Ximéneç d'U[rre]ja, pus jove, que y irà ens[e]mps ab ell ab cent hòmens a [ca]vall, et per nenguna altra manera sinó per aquesta, [e]n aytant com nós podem conèixer; d'altra part no us en cal fer compte, vós, emperò, paguan sa cavalleria per aquell temps que mester la hajats. Et axí, vejats què us en plaurà. Emperò, certificam-vos que ns proveescats de moneda, que de la de don Lop de Luna no creu que puscam fer compte quant és de present, que amindes ne havem pogut haver d'ell per a obs de la nostra proveisió. Plàcia-us de rescriure decontinent ço que n tendrets per bé de aquests afers.

¶²²⁹ ab a l'orig. ¶²³⁰ ement a l'orig.

Trametem-vos tresllat dels privilegis per vós demanats. Lo correu portador de la present ha estat ací tota vegada de manament nostre, per ço que us poguésem escriure de ço q[u]e's feés en los dits affers. Donada en Saragoça, digous a .IIII. de octubre de l'any de nostre Senyo[r] mil .CCC.XL. set.

Fon liurada la present letra al dit correu lo dit dia de di[g]ous, en hora de vespres.

Los misatgers de la Unió de la ciutat et regne de València, aparellats al vostre serví.

Lo correu portad[o]r de la present complí son viatge ||^{139r} [s]egons que fer devia.

En Berna[t] Redon ha prest[a]ts [...]III. *solidos* de jaques[es al] correu. Retenits-los.

89.

[1347], octubre 6. Saragossa.

Pere Belluga, síndic llur a Saragossa, als jurats de València i els conservadors de la Unió.

Els comunica haver rebut un préstec de 10.000 sous de Llop de Luna per a les necessitats dels procuradors valencians. Quant als tractaments amb el rei, passen per grans dificultats, puix que els seus consellers es neguen a abandonar la cort com els exigeixen.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 140r-141r.

Als molt honrats, savis e[t] dis[cret]s los jurats de la ciutat de València e conservadors de la unitat de la²³¹ ciutat e r[e]gne de aquella, en Pere Belluga, mi eleix ab tota re[v]erència e honor aparellat al vostre servi[y] e ho[n]or. ||^{140v} Faç-v[os] s[ab]er, senyors, [... y]o h[aver] ... del] nob[le ...] Lop de Lu[na] .X.] *millia solidos* reals [...] que n'í n[...] d'açò jaqueses a r[ahó]]s [...] per *solidum*, la qual quantitat de diner[s] d[em]aní de manament dels misatgers de la ciutat, de[l]s quals .X. *millia solidos* he haüt [a] fer àpocha al dit noble, e no m'àngut tornar la carta dels .XVI. *millia solidos* que yo l[i] fiu, t[r]o que a ell sia cert que'n Sanxo d'Exea, procurad[or] seu, haja reebuts los .X. *millia solidos* de la taula. Per què per la dita rahó, a requisició mia, m'àngada aquestra letra que va ligada ab aquesta, que sia dada a'n Sanxo d'Exea, que li faça saber si ha reebuts los .X. *millia solidos* e, si més n'ànga reebuts, que'ls torne a la ciu[t]at; per què us plàcia que sia dat recapte que h[aj]ats letra responsiva, la qual sia tramesa ací, ab la qual puxam cobrar la carta dels .XVI. *millia solidos*. Senyors: yo me'n fóra anat, sinó que'l senyor infant diu que si'l senyor rey fa ací ço que fer deu a les uni[ons], si no, que ell[s]

¶ ²³¹ de la, repetit a l'orig.

enviaran aytants cavallers com hops sien a la Unió de València, mas pa[r] que la ira de Déu sia e[n] aquests affers, tant de destorps h[i] à), que encar[a] no són dats los castells qui's deuen dar per [rah]enes ni s'ic [...] feyt res [a]b [ac]ab[a]ment. Se[nyor]s, [... .. la Un]ió d'Ara[gó] e los richshòmens grans [... e]t grans [de]s-torps et [...] perills. Plàc[ia a nostre senyor] Dé[u] que trameta la sua gràcia po[... ..] no[st]res defallimen[ts]. Los senyors misatgers vos han escri[t] largament tota vegada dels afers. Lo senyor archabisbe de Tarrag[o]na e un legat del senyor papa e altres s'esforcen que avenguesen los afers, e malvades gents diu-se que destorben-ho, et aquells no volen per menaces ni per re[s] exir de casa del senyor rey; e diu-s'ich que, mentre aquells hic sien, no s'ich porà res fer, [...] que tant no adoben de dia les bones persones q[ue]ls mals no afolen de nit. Emperò, senyors, demà, que serà dilluns, deu ésser lo senyor rey a la cort, et diu-s'ich que és cert que ls darà tots los castells e ls farà tot ço que fer-los deu, e, si [a] Déu plau que ls afers se avinguen bé ací, que l senyor rey farà son matrimo[ni] en València, e açò sé yo per paraula del senyor infant. Déu per la sua pietat hic do bon consell. Scrita en Sa[ra]goça, di[c]menje a .VI. de octubre.

90.

1347, octubre 7. Saragossa.

Els missatgers de València a Saragossa exposen als dirigents valencians les raons perquè la Unió aragonesa refusa confirmar alguns capítols de la coalició pactada entre ambdues Unions. Critiquen la decisió dels d'Aragó d'ajornar la marxa de la cavalleria, sobretot quan hi ha el temor que el rei de Granada envie forces al governador Xèrica.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 142v-148 bis r.

Fem-vos saber, senyors, que disapte proppasat a .VI. de octubre, en hora de vespres, reebem una letra vostra, la qual, ensemps ab alguns tresllats autèntichs et algunes altres lletres per vós trameses, axí al senyor infant don Jayme com a la Unió d'Aragó, nos presentà en Pasqual Matheu, correu vostre, la qual lesta e bé entesa vos responem que nosaltres no havem consentit, ni ja Déu no u vulla que u hajam, que l dit senyor inffant, richshòmens, mesnaders et cavallers e la ciutat de Saragoça, per los quals és estada loada et confirmada la dita Unió et los [ca]pítols de aquella, n[o] sien tenguts de ratificar et c[o]nfermar, si necessari serà, los tres capítols los quals són estats per aquells exceptats e estar per aquells, ans expressament havem protestat que la ferma per los pro-||^{143r}-curadors de aquells feyta sobre los dits [t]res capítols e altres romanga ferma et en sa força et valor, et que puxam demanar et haver rat[i]ficació de aquells, la qual contínuament és estada per nós dem[a]nada a aquells et demanam et demanaren, et per nós no ha romàs, roman ni romandrà de haver aquella, jatssia que no la hajam poguda obtenir, com sia afermat per aquells que als dits capítols no són tenguts de estar ni de

observar aquells, ni per consegüent ratificar. Et açò per tal car lo primer capítol et lo .XIIIe afermen que contenen impossibilitat de fur, et encara dan de cascuna de les dites unions; la impossibilitat és car, de fur d'Aragó, qui no sia de l'estament de la cort d'Aragó no pot ni deu ésser reebut suplicar²³² en cort d'Aragó, et axí com los d'Aragó en cort hajen a obtenir revocació dels greujes a aquells feyts per lo senyor rey e oficials seus et no en altre loch, per tal car, si justícia los era denegada per lo senyor rey en la dita cort, lo justícia de la cort, axí com a jutge ordenarii entre lo dit senyor rey et la cort, hauria a fer e donar justícia e dretura a aquells, la qual justícia los poria ésser denegada et tolta si en altre loch fora Ar[ag]ó havien a suplicar ni a demanar justícia, com lo dit justícia d'Aragó no pogués provehir aquells ¶^{143v} de justícia en altre loch, sinó tan solament en la dita cor[t]; et com nós no siam [d]e alcun estament de la cort d'Aragó, et axí no puxam [e]star ni ésser en aquella, axí com a cort, per tal dien q[ue] no poden observar lo dit capítol, car, si'n fayen, per la connexitat de nosaltres perdrien la lur dretura, car no u porien fer ab nós ensemps ni per si mateixs. Ítem, per tal car entenen que'l dit capítol si(e) expressament contra la unió per ells feyta a conservació de lurs furs e de lurs privilegis, com, si la Unió de València era reebuda a suplicar en la cort d'Aragó, seria contra fur d'Aragó, segons lo qual alcú qui no sia de Aragó no pot ésser reebut a suplicar o demanar en cort alcuna cosa, et axí lo dit capítol seria expressament contra furs et priviletgis d'Aragó et contra lo sagrament per ells et per nós feyt per conservació de furs et de privilegis e *e converso*, et per altres rahons, sobre les quals tota vegada entenen estar a conexença dels conservadors, segons lo capítol²³³ de la dita Unió; emperò, és ver que tota vegada an dit et dien de present que són prests e aparellats de suplicar fora l[a] cort, ab nós ensemps o departidament, per si mateix e per tot ¶^{144r} lur poder, en tal manera que sobre los dits nostres afers se proveescha axí bé com sobre los lurs, et sobre açò los havem vist tota vegada de ferm cor et de bon voler, jatssia que encara ni ells ni nós no havem covinent loch, per la gran divisió que és entre lo senyor rey et ells et nós. Lo deè, per tal car és expresament contra lo lur privilegi, del qual vos havem tramès tresllat, segons tenor del qual la cort d'Aragó pot assignar consellers al senyor rey, ab los quals rege et govern los dits regnes d'Aragó, de València e de Ribagorça, et los quals lo senyor rey de necessitat ha a reebre, et per ço dien que no són tenguts de ratificar aquell, per tal car, segons tenor del capítol qui comença: «La qual ferma se faça, etc.», per alcun capítol feyt o fahedor per alcuna de les dites unions no pot o deu ésser feyt perjudici a alcun fur e privilegi de alcuna de les dites unions. Les quals rahons vos cesam de notificar, car no enteníem que la notificació de aquelles de present²³⁴ fes alcun ¶^{144v} fruyt, per ço car sobre la modificació e [c]orrecció dels dits capítols, si alcuna se n'havia a fer,

¶²³² *implicar* a l'orig. ¶²³³ A l'orig., escrit primerament *los capítols* i corregit, tot i que sembla més correcte. ¶²³⁴ *preseent* a l'orig.

los sobredits senyor infant, richshòmens e altres de la dita Unió deyen que volien e volen estar encara a coneguda dels dits conservadors, segons que desús.

Quant a açò que dehits que us scrivim scurament et tart, vos responem que de tot ço que és escur no us podem escriure clar, car nós vos escrivim los affers segons que·ls sabem et al mils que podem, et alcuna cosa no y celam ni retenim en res en nós. Quant és del tart a scriure, no us podem escriure pus sovén, car dels affers vos escrivim axí com aquells vénen; emperò, si a vosaltres és vigares que nosaltres no y satisfaçam segons que deuríem ni·ls affers merexen o requiren, trametets-hi altres misatgers, car som certs que d'altres n'í ha molts que seran pus soficients a aquests affers que nós, jatsia que nós lealment e bona entenam haver anat en los dits affers e havem feyt et farem en aquells ço que nós havem pogut ni podem fer, a bon²³⁵ estament dels dits affers, e fer-nos ets gran²³⁶ ¶^{145r} plaer, car remourets-nos de gran afayn.

Quant a açò que dehits que·n parlem al senyor infant, richshòmens e altres de la Unió d'Aragó que·ns serven ço que·ns és estat promès, etc., vos responem que nós, depuix que fom en Saragoça, havem request contínuament cascun jorn e instat aquells en general et cascú en special, e instam e requerim encara tots jorns, axí de paraula com per escrit, e instarem et requerrem mentre hi siam, que·ns dejen ensequir, servir et complir de feyt ço que·ns fo per los dits lurs síndichs promès et convengut; et no us pensets que en açò siam estats negligents, que ans ho havem tant instat e instam que per importuns ne som tenguts, emperò, havem vist et veem que·ls di[t]s senyor infant, richshòmens e altres, per los grans affers e divisió que són entre lo dit senyor rey e ells et nós, bonament no han pogut ni poden satisfèr als dits afers segons que ells volrien e nosaltres hauríem mester.

Ítem, vos fem saber que, quant és de l'altre capítol qui comença: «Quant als .CCC. hòmens a cavall», e lo capítol qui comença: «De ço que us havem escrit del mestre de Muntesa», contenguts en la dita vostra letra, nos dóna ¶^{145v} vigares, salvvant honor et reverència del consell e d'aquells qui dictats los han, que les par[au]les en aquells²³⁷ contengudes sien discordants et contràries²³⁸ a la intenció d'aquells, per tal car en lo dit primer capítol és contengut que no us par, quant és de present, càlega anar hòmens a cavall a la dita ciutat, et en l'altre capítol dehits que tuyt soferim gran minva e desonor per ço que és estat feyt als hòmens de Albocàcer per lo mestre de Muntesa, que alcun recapte o remey no s'í dóna, la qual minva e desonor no pot ésser ca[...]usa o venjada sens venjança de feyt presa per los de les unions del dit mestre, la qual venjança no és intenció nostra que pusca ésser feyta per vós sens que cavalleria no hajats a haver d'altra part; mas creem que alguns, los quals no han bon voler a l[a] dita Unió, volrien que la venjança se feés per manera de misatgeria fahedora en cort de Roma o en altres

¶²³⁵ *bons* a l'orig. ¶²³⁶ *gran*, repetit a l'orig.
¶²³⁷ *aquelles* a l'orig. ¶²³⁸ *contrariis* a l'orig.

parts o per manera de pleyt, per tal que fos obviat a la venjança fahedora, la qual nos és molt necessària ésser feyta, per conservació de la honor e bé de les dites unions, et, jatsia que d'aquesta rahó de la misatgeria sia estat per nós parlat ab lo senyor infant e altres de la Unió, emperò, aquella no han tenguda per bona ¶^{146r} ni honesta, ans entenen que seria gran mirva e desonor de les dites unions; emperò, senyors, si entenets que mé[s] misatgers dejen ésser feyts, fets-ne ço que us plàcia. Ítem, per tal car per vós matex és estat a nós significat que entenets que'l rey de Granada deu fer ajuda de cavalleria a don Pedro d'Exèricha, a la qual, si venia, nosaltres no entenem, salvvant honor de vosaltres, que, fornits ni guardats los castells e lochs de la Unió, pogués bonament ésser contrastat per la cavalleria que de present és en la Unió de la ciutat e regne de València, ans de necessitat covenria a haver cavalleria d'Aragó o d'altres parts, car com nós aadés no veem ni entenem que puscam defendre, venjar ni satisfer complidament, segons que's pertany, a la desonor (e) vituperi feyta de fer²³⁹ a la dita Unió en persones et béns dels hòmens de Albocàcer per lo mestre de Muntesa, qui és com singular del dit regne, donchs molt menys entenem que pogués ésser contrastada la dita cavalleria si no n'ha.

Quant a açò que dehits que dejam dir e requerir los de la Unió d'Aragó que'ls plàcia complir ço que fon enprès ab en Pere Belluga dels doents hòmens a cavall, etc., vos ¶^{146v} resposem que nós moltes e diverses vegades, axí de paraula com per escrit, havem instat et request aquells que encontinent e de feyt deguessen provehir que hòmens a cavall fosen trameses a la ciutat e regne de València, los quals anasen ab lur pròpria messió, segons que era et és estat convengut per los dits lurs síndichs e procuradors, emperò, açò no havem pogut obtenir, et açò per tal car, jatsia que ells, segons que demostren tuyt ensemps e cascú per si, hajen bon voler en los dits affers, emperò, bonament no poden complir de feyt, car tuyt universalment de la dita Unió no y poden anar ni estaria en rahó que y anassen, et aquells singulars que y volen trametre-us dien que són aparellats de anar-hi, emperò que no han ab què, com no hajen diners dels quals poguessen fer les messions a ells necessàries, de la qual cosa a nós és clarament cert, et specialment de tots aquells qui han mellor voler en los dits affers, et semblantment los altres de la dita Unió al·leguen aquella rahó metexa; és ver, emperò, que volen, en tant com nós podem conèxer ¶^{147r} ni entendre, que tots en general e cascú en special han haüt et han de present axí bon voler en los dits afers com qualsevol d'aquells, mas açò per la dita necessitat e fretura de diners de feyt bonament complir, segons que dien, no poden. Et a nós, a correcció, emperò, e esmena vostra, seria vijares que la cavalleria degués anar en tot cas a messió vostra, pus àls no s'i pot fer, e veem que per ells no està, sinó tant solament per la mirva e fretura dels dits diners, per tal que venjança fos presa de la dita desonor, e, en-

¶²³⁹ Per *de feyt*.

cara, que la Unió fos d'aquí a avant guardada de semblants desonors, car, al nostre vigares, més va e jau en la honor que no en los diners; encara, car aquells són aparellats de fer carta que no'ns pogués ésser treyt a alcuna conseqüència d'equí avant et, axí matex, en cas que ells haguessen ab algunes jents de les nostres, axí de peu com de cavall, que la primera vegada pagassen e satisfesen a aquells segons que nós faríem ara a ells. Et d'açò havem parlat moltes veus ab lo senyor inffant, lo qual plenerament nos ha certificats de la dita mirva e fretura, et encara conse-llant segons lo nostre enteniment. Emperò, vosaltres, senyors, hi provehits segons que per bé tendrets.

¶^{147v} Quant açò dels capítols del *montago* de Terol e del feyt d'Algezira, vos responem que nós, en donar aquella endreça que s'i pertany, serem curoses de tot nostre dret.

Quant al capítol per vós tramès sobre les execucions contra los rebel·les, etc., vos responem que, si bé són esguardats los capítols de la dita Unió, per aquells és satisfeyt clarament a la dita qüestió; et posat que no u fos, ço que sí és, salvva la honor d'aquells que'n fan qüestió o dupte, lo dit dupte o feyt estaria o està en furs e privilegis de la ciutat e regne de València, et encara en dret comú, et per ço d'aquella porets plenera informació et certificació haver en la ciutat de València, si voler n'avets, mils que no en Aragó, hon no són sabuts axí furs e privilegis de la ciutat e regne de València. Emperò, qui duptar vol, en tota res, per clara que sia, pot metre dupte. Jatssia que nós, per satisfèr al vostre manament, demanarem del dit feyt al dit senyor infant e altres de la dita Unió d'Aragó, et creem que prova-blement poran tenir per no savis vosaltres e nosaltres, car clarament poran respon-dre segons que per nós és ¶^{148r} stat respost, et som ben certs que la resposta que vós demanats no la porets haver d'ells per aquella forma que la demanats.

Quant a açò qui tocha dels misatgers per vós enviadors al senyor rey per suplicar-lo que li plàcia celebrar son matrimoni en la ciutat de València, etc., vos responem que nós, per bon voler que havíem et havem que'l dit matrimoni fos celebrat aquí, e entenem que ere consonant al vostre voler, ans del vostre primer voler, affectuosament e ab tota aquella reverència que's pertanya, de part vostra suplicam lo senyor rey de la dita rahó, dién-li que d'açò faria gran gràcia e mer-cè a la ciutat et regne de València, de la qual cosa lo dit senyor rey de continent nos dix de no, al·legan que u havia promès als de Barçalona, e encara que'ls ne havia feyt sagrament, axí que, per molt que li suplicàsem, no's volch retenir acort ni metre'ns en alcuna speranza; et, jatssia que la dita sua resposta fos axí feta de-continent, emperò gens per açò no havem estat, estam ni estarem de suplicar-lo instantment que li plàcia o denya atorgar. Encara fem més, que'l ne fem suplicar e pregar al senyor infant, richshòmens e altres de la Unió d'Aragó, et encara al senyor archabisbe de Tarragona e a l'honrat abat ¶^{148v} de Amer, legat del senyor pare sant, los quals, mostran bon voler a nós e a vós, an feyt e fan encara tot lur esforç et poder de recaptar-ho e impetrar-o ab lo dit senyor rey, segons que d'açò vos havem ja escrit per altra letra nostra. Emperò, vosaltres, senyors, provehits-hi

ço que tendrets per bé, car tota vegada ne ensequirem ço que per vosaltres ne serà provehit.

Plàcia-us que d'açò hajam encontinent resposta vostra clara e no ab alcuna obscuritat, e en special de ço dels hòmens a cavall, per tal que pusca ésser provehit en los affers segons que's pertany. De altres afers no us podem aadés certificar; emperò, certificar-vos n'em segons que vendran, si a Déu plau. Donada en Saragoça, dichmenje .VII. dies anats del mes de octubre de l'any de nostre Senyor mil .CCC.XLVII.

No reptets al correu portador de la present, car tota vegada ha estat de manament nostre.

Fon liurada la present letra a Guillem Figuera, correu, dilluns per lo matí, en hora d'alba, lo qual vos certificam que complí son viatge dins lo temps per vós et nós escrit.

||^{148 bis r} Los misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València, aparellats al vostre servii.

91.

1347, octubre 11. Saragossa.

Els missatgers valencians a Saragossa a la direcció de la Unió. Informen que el rei, sobtadament, ha confirmat les donacions d'Alfons el Benigne a la reina Elionor i els infants Ferran i Joan, malgrat que no li ho havien sol·licitat, i ha fet entrega dels castells promesos en ostatges a la Unió d'Aragó. Ambdues Unions han presentat les demandes respectives al monarca.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 155r-157r.

Senyors.

Fem-vos saber que dimarts, a vespre, reebem una letra, la qual nos aportà Anthoni d'Oria, correu vostre, la qual lesta et entesa vos responem que complirem ço que en aquella és contengut al mils que puscam de nostre poder. Certificam-vos, emperò, que'l senyor rey fo a la cort lo damunt dia de dimarts, et, encontinent que fo aquí, confirmà e loà et fermà les donacions fetes per lo senyor n'Amfós, pare seu, a la senyora reyna na Elienor et als senyors in-||^{155v}-fants don Ferrando et en Johan, sos fills, de la qual cosa tots los de la cort, o la major partida, se maravellaren fort, com no sabésem res d'aquests afers, ni se'n fos res tractat ni demanat, segons que dehien en la dita cort. És ver, emperò, que són ab lo senyor rey misatgers del rey de Castella, no sap hom bé per què, mas és cert que abans que'l senyor rey fes la dita ratificació e confirmació no havien encara explicada o dita la sua misatgeria.

Ítem, en la dita cort, lo dit dia de dimarts, foren liurats per lo senyor rey, en tant com en ell era, los castells de les rahenes al noble en Johan Ximèniç d'Urrea,

lo fill, e en Eximèn Pèriç de Pina e alguns cavallers e ciutadans de Saragoça, en nom de la Unió d'Aragó, los quals han a tenir aquells per la dita Unió, entrò que y sia provehit de alcayts covinents qui aquells tinguen per lo senyor rey e per la dita Unió, per la qual rahó foren fetes dues cartes entre lo dit senyor rey e los de la dita Unió d'Aragó; per los quals contractes e per alcunes paraules que són en aquells aposades per part del senyor rey appar a nós que'l dit senyor rey haja confirmades e aprovades les dites unions, axí del regne de Aragó com ¶^{156r} de la ciutat e regne de València, dels quals contractes nós agrem tramès transllat, si aquell ha-guéssim pogut haver, emperò, en breu lo aurets, si a Déu plau. Dels quals castells entenem e creem, segons que·ns és estat dit per lo senyor infant e altres de la Unió, que haurem aquells del nostre regne, axí que·ls se'n tinguen²⁴⁰ hòmens de la ciutat e regne de València per ells, et aquells hòmens qui ells volrran. Emperò, no som encara ben certs.

Ítem, en la dita cort, lo dit dia, foren donats e oferts per los de la cort d'Aragó los lurs capítols e los nostres al senyor rey. E lo senyor rey per nengun cas no volia reebre los nostres, emperò, tant li fon tengut e tant fort per aquells de la dita cort, que ell hac a reebre tots los dits capítols —és ver, emperò, que·ls nostres prè e reebé²⁴¹ ab grans protestacions—, et té aquells dats, si provehirà res, car entenem que la sua aturada no sia molta. És ver, emperò, que·ls de la cort li han dit que no reebrien alcuna provesió en les (*sic*) lurs entrò les nostres sien provehits, et axí entenem et creem que, si proveeix los uns, que sí's farà los altres.

Ítem, vos fem saber que, axí per lo senyor infant com los richshòmens de la cort, ab nós ensemps e en-¶^{156v}-cara departidament, com per nós mateix, és estat suplicat moltes et diverses vegades que li plagués celebrar son matrimoni en la ciutat de València, la qual cosa no·ns ha volgut atorgar, ans nos n'ha dit de no expresament tota vegada. Emperò, gens per allò nosaltres no estam ni estarem de instar-lo contínuament, mentre hi siam, de la dita rahó.

Ítem, vos fem saber que·ns maravellam com aquelles letres vostres que tras-metets no són sagellades ab lo sagell de la Unió, car, jatsia que en alcunes letres vostres sia contengut que aquell fahien adobar, emperò, d'aquell temps a ençà creem bé que sia adobat, que diu en Bernat Redon que, si està per lo preu, ço és, que·n deman massa en Johan Canader, que la avinença fo en aquesta manera: que si qüestió era per rahon del preu, que sobre aquell estiguésem a coneguda d'en Guillem Gostanç e de un altre prom argenter. Et axí, plàcia-us que donets endreça que·l sagell se haja en totes maneres, per tal que per alcú o alguns no pusca ésser mesa alcuna sospita.

Quant aadés, no y ha àls que us puscam fer saber; emperò, segons que·ls feyts vendran, sí u sabrets de man-¶^{157r}-tinent. D'açò de les execucions ja us n'avem escrit largament, e àls bonament no us ne podem escriure. Entenem, em-

¶²⁴⁰ que·ls se'n tinguen: corregit sobre que·ls tinguesen. ¶²⁴¹ reebre a l'orig.

però, que si lo senyor rey, per sa mercè, volia fer son matrimoni en la dita ciutat de València, que·ls afers, axí los nostres com los de Aragó, ne venrien molt millor, e, si·s fa a Barçalona ni en altre loch, que no poden per nenguna manera ben venir. Scrita en Saragoça, digous a .XI. dies de octubre de l'any mil .CCC.XL. set.

Fon liurada la present a Pascual Matheu, correu, divendres dematí en hora de prima.

Los misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València, aparellats al vostre servii.

92.

[1347], octubre 11-13 [València].

Els jurats de València i els conservadors de la Unió als missatgers a corts de Saragoça.

Protesten amb duresa contra la negativa de la Unió d'Aragó a confirmar alguns punts principals de la coalició signada entre ambdues Unions, que prescriuen l'obligació d'actuar ensems en llurs reivindicacions davant la corona, així com d'enviar ajuda militar a despeses d'aquella, i manifesten que en tal cas no haguessen concertat l'aliança.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 148 bis r-150v.

Fem-vos saber que huy, digous a .XI. de octubre,²⁴² reebem una letra vostra, la qual nos aportà Guillem Figuera, correu, a la qual vos responem. Et primerament, a açò qui dehits que·ls de Aragó affermen que als tres capítols que no han volguts jurar no són tenguts estar ni observar aquells, ni per consegüent ratificar, e açò per tal com lo primer e lo .XIII.^è affermen que contenen impossibilitat de fur, etc., vos responem que no·ns par, salvva lur honor, que alguna impossibilitat hi haja per les rahons per vós en la vostra letra declarades, les quals ells affermen, car no par que sia, ni és impossibilitat, que síndichs o procuradors de diverses ciutats e lochs o universitats de aquells no puxen ensemps suplicar lur senyor de alcuna cosa justa, honesta e rahanable, segons ço per què és fetta nostra Unió; ^{||148 bis v} e axí, con ells et nós supliquem lo senyor rey que·ns serve furs et privilegis et que revoch los greujes a nós feyt(s) contra los dits furs e privilegis, suplicar tots ensemps de açò no és impossibilitat de fur, mas si ells o nós haguéssem fur per lo qual fos vedat que açò no·s degués ni·s pogués fer, seria feyt contra fur, et, si és contra los lurs furs o privilegis, degren-ho haver dit abans que la ferma fos feta entre ells e nós, com sia cert a ells e a vós que·ls dits capítols e tots los altres de la nostra Unió foren per ells lests e examinats moltes et diverses vegades en Saragoça et haüts diverses parlaments sobre aquells, los quals examinats et vists, fon per ells tramesa letra als lurs misatgers e síndichs que·ls fermasen segons que eren

¶ ²⁴² Aquesta data difereix de la que tanca la carta, 13 d'octubre. Tret d'una errada de còpia, hem

d'entendre, doncs, que es començà el dia 11, que era certament dijous, i es va concloure el 13.

estats trameses, et són estats per los dits síndichs e misatgers de aquells atorgats, fermats et jurats. E axí, si a Déu plahia, servan religió del sagrament e homenatge feyt per los dits síndichs de la Unió d'Aragó, no y calria ara metre tantes dilacions e allargaments, mas si ladonchs, com tenien et examinaren los ¶^{149r} dits capítols, haguessen dit que no·ls volien fermar, o que sostenguesen impossibilitat de fur o de feyt, per aventura o sens ventura la unió feta entre ells et nós no fóra fetta, car bé us deu membrar que ja, abans que fosen per ells et nós fermats, fo molt disputat entre nós et los dits síndichs de Aragó sobre (si) los dits capítols no eren tenguts e servats per los uns et per los altres, e semblantment pot membrar tot açò a n'Arnau de França, qui fo present a nostres consells e a tot quant nós feyem, mils que vosaltres no sots en lurs consells ni en res que tracten ni facen per rahon de la dita Unió, segons que·ns és estat recomptat per persones certes, et les vostres letres en partida o sonen; la qual cosa deuríets afrontar, com sia gran minva nostra e vostra, per què no·ns nogera gayre que la dita unió no fos feta entre ells e nós, si per la via que comencen se han a seguir los afers. Et per aquestes rahons matexes pot ésser respost a açò que dien de l'.XI.^{en} capítol, majorment car lo dit capítol, si sanament és entès, no tocha en res als de la Unió d'Aragó, mas tant solament parla dels de la Unió de la ciutat et regne de València, per què, quant a aquell, nós no dariem molt que per ¶^{149v} los de la Unió d'Aragó no sia jurat, car ja és jurat et fermat per los senyors infants e per en Lop de Luna o lurs procuradors e per tots los altres de la dita Unió.

Ítem, quant a açò que dehits que·ls de Aragó no volen trametre los hòmens a cavall, segons que és estat promès e avengut, per ço car no han de què feesen les missions, vos responem que la dita rahó, salvva honor dels al·legans, és fort flacha, car cert és et notori que tantes et tan notables persones ha en la dita Unió, et tals ordenacions et tatxacions han fetes, que per fretura de diners no roman-drien, si bon cor havien de complir ço que és estat avengut et promès per ells o per lurs procuradors; mas ací par que haja loch lo proverbi del prom qui diu que bé és orb qui per crivell no veu. Et axí, pus àls no·n volen fer, lo consell té per bé que ab scriptura pública protestets et requirats los de la Unió d'Aragó que vinguen per aydar-nos a fer execucions contra alguns dels rebel·les a la nostra Unió, en la qual protestació seria insert lo .XIXe ¶^{150r} capítol, qui comença: «Ítem, que si contra alcú dels rebel·les qui no volrran jurar la Unió del regne de València, etc.»; et no-res-menys, que requirats lo senyor infant en Jacme e los procuradors dels infants en Ferando et en Johan et en Lop de Luna que encontinent vinguen ací per ajudar a defendre la nostra Unió et per fer execució contra los rebel·les a la Unió, com ne sien tenguts segons forma dels capítols de la dita Unió e de la ferma ab sagrament e homenatge feta per lurs procuradors. E almenys asajarem, encara que·ls de la Unió d'Aragó no vinguen, si nós porem res fer menys d'ells, no contrastan la discordància e contrarietat que vosaltres dehits que és²⁴³ en .II.

¶²⁴³ que és, repetit a l'orig.

capítols de la nostra letra, de la qual en la dita vostra letra és feta menció; la qual contrarietat no y és qui bé vol asaborir los dits capítols, car lo primer parla et en aquell se conclou que, en cas que hòmens a cavall hic hajen a venir de Aragó, que hic vinguen los .CC. que primerament fo avengut e atorgat que hic vendrien, e'n lo segon és contengut com no·ns trametie(t)s resposta de ço que tantes vegades vos²⁴⁴ havem escrit, ço és, de la misatgeria que nós enteníem et entenem que deu ésser feta al papa per les bones ¶^{150v} obres que'l maestre de Muntesa ha fetes et fa tots dies, et de moltes altres coses que us havem tramès a dir, de les quals encara no·ns havets volgut fer resposta alcuna, sinó de la dita misatgeria e del dupte que havíem²⁴⁵ si la execució se podia fer sens desafiaments, del qual dehits que parlarets ab lo senyor infant e ab los altres de la Unió d'Aragó, ço que no volem que façats si pus gallart no·n responen²⁴⁶ que vós no havets escrit a nós, de què us dègrets estar si per bé o tenguésets. Emperò, no creem nós que ells diguen que per açò provablement puxam ésser tenguts per no savis, que vol dir incients, com lo dit dupte sia estat mogut per sàvies persones et bones, et de les quals algunes e dels majors de la dita Unió de Aragó fien molt, per què appar que les paraules en los dits .II. capítols contengudes no són discordants ni contràries a la intenció nostra ni dels dictants aquelles, ni encara a la rahó en cascun de aquells contenguda. Scrita a .XIII. de octubre en l'any, etc.

93.

[1347], octubre 19. Gandia.

Els missatgers valencians enviats a Gandia a prestar acatament a la infanta Elionor de Portugal, nova muller del rei Pere el Cerimoniós, fan saber als jurats de la ciutat que la futura reina té instruccions expresses de viatjar directament a Barcelona sense visitar València. Preguen que s'abstinguen d'eixir-li al camí, a fi d'evitar incidents.

ACA, C, Processos, llig. 130/3, fols. 157r-158r.

Senyors.

Fem-vos saber que hir, que fon digous, en hora de mitgdia, fom en Gandia, e la senyora reyna menjava, per què no li poguem fer reverència e anam-nos-en a nostres posades. Encontinent que haguem menjat, haguem ardit que la ¶^{157v} senyora reyna volia cavalcar e anar deportar a Beniargó, e'ncontinent cavalcam et anam a ella, fem-li reverència e hac gran plaer de nós, et mostrà·ns-ho en la cara; encontinent cavalcam tuyt e anam a Beniargó, e estech una estona, e tornam per lo Real d'En Gastó de Gandia, tota hora nostres juglars davant ella. Divendres pel maytí hoym missa ab ella ensemps, e fon-li preposat nostra misatgeria largament

¶²⁴⁴ nós a l'orig. ¶²⁴⁵ havien a l'orig. ¶²⁴⁶ responem a l'orig.

segons que·ns fo comanat per vós, de la qual nos fon respost, quant al matremoni a fer, que no·s podia fer en València per nengun cas del món, per ço com al senyor rey no plahia, ans avien esprés manament que se n'anassen a Barçalona e açò no mudassen per nenguna manera, molt greu que·ls era. Aprés d'açò, pus açò no podíem acabar, suplicam-li que li plagués entrar en la ciutat et pendre covit alguns dies de la ciutat, e sobre açò haguem resposta que no u podien fer per nenguna manera del món, per ço com la anada de la senyora reyna era ja venguda ja dictada per capítols de part del senyor rey; et, segons que ¶^{158r} havem entès, partín de Gandia, la primera jornada deu ésser en Cullera, e l'altra en Cilla, e l'altra, passant pel pont de Quart, van-se'n a Puçol, et deuen ésser en Gandia don Pedro de Xèricha e·l mestre de Muntesa per acompanyar-la contínuament. E sobre açò dix-nos lo consell de la senyora reyna en²⁴⁷ presència sua que·ns pregaven que vós no·ls ixquéssets a carera en nengun loch del camí, e açò per tal que bregues ne escàndels no se'n poguesen esdevenir, e qu'els tenien per reebut lo covit e la exida de bon cor e de bona volentat, e que açò li [m]embraria bé per tots temps e conexia la bona volentat de la ciutat, e tenia et tendria per recomanada aquella tots temps he u conexeríem bé. Et axí, si res acordats, pus aytals respostes havem, si·ns en irem o si·ns aturarem, e que·n guardets la honor de la ciutat e que us vaja el cor en la resposta que feta·ns han; e d'açò hajam vostre ardit decontinent, de guisa que dichmenje, ans de menjar, hajam lo correu. Scrita en Gandia, divendres en hora de migdi[a], .XIX. d'octubre.

Los vostres misatgers, apparellats al vostre servii.

94.

1347, octubre 27. Saragossa.

Els missatgers valencians a Saragossa comuniquen als jurats de València i els conservadors de la Unió que han acceptat, de consell de l'infant Jaume i del castellà d'Amposta, la invitació del rei de marxar quatre d'ells a Lleida a tractar amb ell, amb esperances de poder solventar els afers.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fol. 169r-169 bis r.

Fem-vos saber, senyors, que, en la partida que·l senyor rey féu de Saragoça, nos dix que·ns en anàsem a Leyda e que là entendria en nostres afers, et nós no lo y volguem atorgar, ans prenguem comiat d'ell per anar-nos-ne tot dret a la ciutat de València. Et enaprés, lo divendres per lo matí, lo senyor infant en Jacme tramès per nosaltres e, present lo castellà d'Amposta, dix-nos e·ns pregà que anàsem ab ell tro a Leyda, car ell entenia procurar ab lo senyor rey que·ls nostres

¶²⁴⁷ *ens a l'orig.*

afers fosen meses en bon estament; et d'aquesta rahó matexa nos pregà lo castellà, lo qual és canceller ara del senyor rey, dièn que, en honor de la ciutat e regne de València, faria tot son poder que·ls nostres affers fosen feyts. Axí que fon concordat per tuyt que quatre ||^{169v} de nós hi anasen, ço és, en Matheu Lançol, en Bernat Redon, en Jacme d'Orrit e en Johan Sala, e que·ls altres se n'anasen a València. Per què huy, que és disapte, si a Déu plau, s'i deuen partir lo dit senyor infant e lo castellà e los dits nostres quatre misatgers, per anar al dit senyor rey a Leyda. És ver, emperò, que sobre los dits afers és estat tractat e menejat ab lo dit senyor infant e castellà, en manera que, si a Déu plau, aquells venran bé. Plàcia-us que vullats entendre e ésser curosos ab diligència en aquests affers de la Unió, car entenem e crehem que molts temptadors haurets, los quals, en semblant de bé, volrien donar destorp a aquella. Scrita en Saragoça, d[i]sapte a .XXVII. de octubre de l'any de nostre Senyor mil .CCC.XL. set.

Pregam-vos, senyors, que, per tal com en Saragoça no havem trobada moneda, ans n'avem sofert e'n soferim gran vergonya et afay, e n'havem manlevada per pagar a Lleyda, vos plàcia que decontinent, sens alcuna tarda, per hom cert nos trametats a Leyda doents cinquanta florins d'or, cor, si no u fahiets, covendria·ns tardar et sofrir-ne dan.

||^{169 bis r} Los misatgers de la Unió de la ciutat e regne de València, aparellats al vostre servii.

Lo correu portador de la present complí son viatge segons que li fo manat, et fo-li liurada la present letra lo dit dia de disapte, en hora de migdia.

95.

[1347], octubre 27. Saragossa.

Carta anònima, que sembla d'un simpatitzant de la Unió ben relacionat amb la cort, als dirigents unionistes. Informa que el rei es mostra disposat a arribar a un acord amb la lliga, i els envia a l'efecte el vicecanceller Rodrigo Dies; tot aconsellant-los fermesa, assegura que el Cerimoniós atorgarà la majoria de les peticions, les quals especifica.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 169 bis r-172v.

Senyors.

Per res dels afers de la Unió no estiats ab mal cor, car per cert hajats que'l senyor rey no veu lo dia ni l'hora que ab vós s'i sia avengut. Et, si vosaltres vos tenits fermament, sens tot dupte haurets comessió de tota la major partida dels capítols. Et ço que aadés creu que aconseguirets és ço que's segueix, et açò atorgà lo senyor rey a l'infant don Jayme, et sobre açò, per reebre-o, cové d'anar a'n Bernat Redon e en Jacme d'Orrit e en Matheu Lançol e en Johan Sala a Leyda.

Primerament, fa a vós la provesió d'aquell capítol que comença: «Ítem, que si lo senyor rey volrà fer pendre, ¶^{170v}²⁴⁸ matar, etc.», que remet tot hoy, tota hira e rancor que hagués als de la Unió e jurarà que alcun dapnatge per ocasió de aquella no darà en persona e béns a alcú de la Unió; et si u farà, que haja perdut e perda lo marabatí que ha en tot lo regne de València tro en .XXI. any, et encara, que perda los .V. castells donats en rehenes del regne de València, en los quals hajats vós axí la acció com los de Aragó. Quant al capítol del justícia de Aragó, no'l vol atorgar sinó tro a la primera cort; per ço és cert que, si tenits fermament, aurets aquell segons que's jau.

Ítem, aadés vos atorga, en satisfacció del dit capí[t]ol, pasada la cort, que algun jutge estrany, per manera de relació, comessió ni en altra manera, ni en persona del senyor rey, no puxa conèixer de alcun feyt del regne, et, si de feyt (*sic*) ho fahia, que la comessió e enantaments sien nul·les *ipso iure*; et encara, que davant aytal jutge no puxa conèixer de alcun feyt del regne. Et, si era dupte que aytal jutge de feyt volgués enantar, que los justícies ordenaris de la ciutat e de les villes del regne lo-y puxen tolre de feyt sens tota pena, et puxen pendre en persona aytals jutges e tenir tant presos fins que tots los dapnatges e messions haja pagat al dampnificat; et, si los justícies a açò no curaven fer, imposa a aquells grans penes pecuniàries, aplicadores²⁴⁹ a la part e a la ciutat et viles, les quals penes no puxen ésser remeses per lo senyor rey ni ciutat ni viles, et açò los dits ordenariis poguesen fer sens tota excepció, defensió e apel·lació. Et semblantment, los dits justícies del regne poguesen procehir e enantar contra los jutges delegats del senyor rey qui fosen de la dita ciutat e regne, si aquells procehien e enantaven contra furs, privilegis e libertats del dit regne.

Ítem, atorga que alguns jutges delegats no puxen turmentar alcú sens interlocutòria, la qual fos en cosa jutjada pasada; et adonchs, en cas que haja a dar-los turmens, no'ls puxen dar sinó ab e de consell dels jurats de la dita ciutat o de la major partida de aquells.

¶^{171v} Ítem, revoca tots manaments (e) cartes, axí per escrit com de paraula feyts, axí en general com en special, et asigna sobre los dits greujes feyts tro ací en conexedor lo governador de València qui serà.

Ítem, revoca los procuradors reals et los porters de verga, mas no los uxers.

Ítem, revoqua lo títol de la ciutat de Xàtiva.

Ítem, revoca la pracmàtica sanció dels notaris.

Ítem, creu que loarà et ratificarà la col·ligació de Aragó. De la vostra no fa ell dupte, car diu que aquella bé s'és poguda fer.

Ítem, vos atorga tots altres capítols que sien de justícia.

Ítem, ha revoquat axò de la primogenitura.

Ítem, l'infant és governador general, e creu que serà lochtinent en regne de València en Johan Ximéneç d'Urrea, lo jove.

¶²⁴⁸ Els ff. 169 bis v i 170r són en blanc. ¶²⁴⁹ *aplicadores* a l'orig.

Ítem, l'infant no es partirà un pas del senyor rey, et axí les fahenes, ab Déu, no poden ve-^{172r}-nir sinó a bon estament; e foren vengudes molt millor, sinó per alguns richshòmens que an guardat més lo propri profit lur que lo general profit.

Ítem, és canceller lo castellà d'Amposta.

Ítem, aadés és vicecanceller micer Rodrigo Díeç, lo qual de present va aquí a tornar en gràcia de la ciutat et que no li siats contrariis a l'ofici seu, et ab poder del senyor rey, et açò és cert que s'avinga aquí ab vosaltres; e que·ls vostres²⁵⁰ misatgers no y sien, car lo senyor rey entén que aquí trobarà millor pati que no fa ab los vostres misatgers, et d'açò ha haüt ell ardit d'aquí per los contrariis vostres. Per què en nengun cas del món no feéssets nenguna avinència, si donchs no atorga lo capítol tot larch del justícia d'Aragó e de totes les altres cose[s] en aquest escrit escrites. Plàcia-us, senyors, de tenir ferm, car siats certs que ell és fort cuytat de anar a València, mas nul temps no y irà fins que ab vós se sia avengut. Et per res nul hom no us trobàs, ni parlament vullats hoyr, que us donassen a entendre que poguésets desexir de la Unió d'Aragó, car no·s poria fer, los quals d'Aragó se areen per anar contra lo mestre de Muntesa. Axí que l'infant ha pregat a .IIII. ^{172v} de vostres misatgers que vagen tro a Leyda ab ell, et axí eleix lo senyor rey los n'è enviat a pregar, com sent e sap que aquests d'Aragó volen anar en ajuda vostra ab lur cost e a lur messió, et açò per vostres letres e protestacions, algunes fort rigoroses, ara derrerament per vostres misatgers feytes. Et axí, per amor de Déu, no s'i à de barrejar los affers, car hanc no fom tant prop de haver perfecció com ara som, et no us donets por de res del senyor rey, car ja entén e creu que açò és més a honor d'él que dapnatge, et, com mils vos tindrets, més vos prearà. Et, senyors, ara és hora de esforçar la Unió, si volets que la jueria n'ixqua, car tots temps estarà aquí lo senyor rey si ab vós s'és avengut. Et gira de donar-li res, tro los capítols sien atorgats. Feta en Saragoça, disapte .XXVII. de octubre.

De part de hom qui açò sap certament, e u dirà pus larch si mester és, com hora sia.

96.

[1347, octubre 27. Fraga].

Instruccions secretes de Pere el Cerimoniós que han de comunicar-se de paraula al seu oncle, l'infant Pere de Ribagorça, pel missatger Berenguer Satrilla. Mana que, quan l'infant Jaume torne a Catalunya, li isca al camí amb els barons catalans i li exigisca l'entrega incondicional, tot assegurant la seua persona.

BRAH, *Col. Salazar*, ms. M-139, fol. 158v. Esborrany, amb incorreccions ortogràfiques.²⁵¹

¶ ²⁵⁰ *nostres* a l'orig. ¶ ²⁵¹ Acompanya una lletra del rei a l'infant Pere de la data indicada, portada per l'uixer reial Berenguer Satrilla.

Lo seyor rey à aytal acort: que com l'enffant en Jacme, ab avalot de popbles e ab maneres no legudes, aya posat él e sa corona en fort punt e fets molts menyspreus a él, e en la fi, en la avinença no li à vulguda portar nenguna reverència, ans à volguda d'él portar honor, él, regonegudes les coses qom heren, a luyar aquest avalot e aquesta eror, à vulgut dar loch a açò²⁵² ab maneres per tal que ab menys d'escàndil torn lo fet a ço que tornar deu.

Les maneres són aquestes: q'él secretament à fet que s'és feta convenença en Aragó co(n)tre l'enfant don Jayme en especial, e són de la covinença don Lop de Luna, e don Pedro d'Exèrica, e don Blasco d'Alagón, e don Perro (*sic*) de Luna, e don Pere Feràndiç, seyor d'Íxer, e Tomàs Cornel, e Joan Examèniç, seyor d'Alcalatén, e Joan Martíniç de Luna, e tots aquests és segur d'ajudar a l'enfant em Pere, o encara a qi el seyor rey volrà.

E és enteniment del seyor rey que, per tal com l'enfant és son frare, no li vaya tan cruelmén qom puria, e ama'l més castigar ab temor que de fet. E per ço és axí hordenat que l'enfant ara ven dezà encontinén,²⁵³ (e) pus sia partit no és en él de tornar là, car los popbles són desajustats, e encara los ricshomes desús dits qi ho vedaran; e, si tornava, serà-y fort desonrat.

Encara, entén que l'enfant en Pere aya aqels rics homes de Catalunya que aver puxa, e ab la favor del seyor rey auràls gran res de tots, e que tenga fort contre l'enfant en Jacme, en manera que Catalunya no's puxa araconar ne enfortir, e que l'enfant en Pere respona complidamén a les paraules q'él à dites en la cort d'Aragó; e en aquest brugit vourà hom si's penidrà ne conexerà la erada que feta ha. E si no, que a qolp lo seyor rey li lev la percuració e tots se desisqen d'él, aqels d'Aragó e de Catalunya, sabén que de l'enfant en Ferando no pot aver ajuda, com que li sia contra. Perhò,²⁵⁴ qè's que fasa, la percuració lia (*sic*) és²⁵⁵ levada dins dos meses.

Si açò espera, perdut és, mas per cert no u esperarà. El seyor rey és de volentat que neguna²⁵⁶ cosa no'n prena si soltament no's met en son poder, aseguran la persona de mort. E tot açò s'à a fer ans que la Unió se comenz a destruir.

Per qè'l seyor rey prega e mana a l'infant en Pere, axí com a car avoncle, q'él enfortesca si matex contre l'infant en Jacme al més que puxa, segons aqela forma desús dita, sabén que'n farà profit e servey al seyor rey, e'l seyor rey farà q'él n'exirà a gran honor, sens dapnatge negú seu.

Totes aquestes coses vol lo seyor rey que adés estigen fort secretes, axí que no's diga a negun, sinó al bisbe de Vic e al vezqomte d'Illa, sots sagramén en espezial.

¶ ²⁵² Segueix, ratllat: *ab meys escàndil que ha puga*. ¶ ²⁵³ Segueix, ratllat: *e*. ¶ ²⁵⁴ Segueix, ratllat:

faça. ¶ ²⁵⁵ Frase mal redactada. Llegiu: *ja li és*. ¶ ²⁵⁶ Segueix, ratllat: *seg(uretata)*.

1347, novembre 2. València.

El vicecanceller Rodrigo Dies transmet personalment al Consell de València el desig del rei de viatjar al regne, a fi de restablir la pau, amb la promesa de celebrar corts a la ciutat. Atés que no hi pot anar pel moment, retingut a Catalunya per la rebel·lió de Sardenya, els afers de Mallorca i la celebració del seu matrimoni a Barcelona, mana entretant que cesse tota acció de la Unió contra els de la Fraternitat reialista.

AMV, *Libres notals de Pere Montsó*, k-3, fols. 115r-116r.

Noverint universi quod die veneris intitulata quarto nonas novembris, anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo, constituït en presència dels honrats en Francesch Squerre, en Pere de Poblet, en Berenguer Dezpuig e en Michel Martorell, jurats de la ciutat de València, e de partida de prohòmens consellers de la dita ciutat, aplegats e appellats per la raó dejús escrita en la sala de la Cort de la ciutat desús dita, e del notari e testimonis dejús escrits, l'onrat micer Rodrigo Díez, cavaller, vicecanceller del senyor rey, e presentà a aquells e per mi, en Pere de Monsó, notari dejús escrit, legir e publicar fêu una carta del senyor rey closa e segellada ab lo segell seu, la tenor de la qual és aital:

«Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, salutem et dilectionem. Cum nos quedam honorem corone nostre et bonum statum civitatis et incolarum eiusdem tangentibus, et specialiter super facto unitatis et pro evitandis periculis que inter vos et alios de germanitate subsequi possent quedam dilecto consiliario et vicecancellario nostro Roderico Didaci, militi, legum doctori, vobis pro parte nostra explicanda duxerimus comittenda, ideo vobis dicimus et mandamus, vos rogantes, quatenus hiis que vobis pro nostra parte dictus noster vicecancellarius explicaverit ac iniunxerit fidem adhibere placeat et vellitis, et super eis vos taliter habeatis quod iuxta mentem nostram vestra innata legalitas, quam mentaliter in nobis prospicimus, per effectum operis se ostendat, quoniam in eo placebitis nobis valde. Notificantes vobis quod, expedito nostro felici matrimonio, ad quod in civitate Barchinone celebrandum sumus cum iuramento astricti, apud civitatem predictam Valentie intendimus, auxiliante Domino, dirigere iter nostrum pro celebratione curiarum et ponendo regnum eundem in statu pacifico et tranquillo. Data Cesarauguste, .X.° kalendas novembris anno Domini .M.°CCC.°XL.° septimo. Vidit B(ernard)us.»

||^{115v} La qual carta presentada, lesta e publicada, encontinent lo dit micer Rodrigo dix e publicà a aquells la missatgeria la qual li fon comanada e manada fer per lo dit senyor rey, et sobre la qual li donà la dita carta de creença, en la forma següent:

Lo senyor rey havia gran cor e volentat de venir en la ciutat e regne de València, per tolre tota divisió e departiment que sia en lo dit regne e metre en la dita ciutat e regne pau, concòrdia e tranquil·litat e bon stament. Emperò, de present la venguda sua, per raons justes e necessàries, segons lo seu voler no s'és poguda enseguir, entre les altres rahons per aquestes:

Primerament, perquè lo regne de Cerdenya, en special la ciutat de Sàcer, la qual és obsessa e asetjada per rebels del senyor rey e per jenoveses, stan en gran perill, e per donar ivaçosament speegament a trametre jens de cavall e de peu e provehir e donar socorriment als dits perills e salvar lo dit regne de Cerdenya, per donar aquí, e encara en lo regne de Mallorques, dan, si pot, e axí per socórrer en lo dit cas a les dites coses, era e és necessari que'l dit senyor rey en present sia prop dels dits comdats. Ítem, per tal com per sagrament era destret de fer lo seu benaventurat matrimoni en la ciutat de Barcelona.²⁵⁷ Emperò, per complir les damunt dites coses e posar la dita ciutat e regne de València en tranquil·litat, concòrdia e bon stament, segons que's cové e dit és, entén dins breu temps celebrar e tenir cort general aquí e manar al ¶^{116r} mes de febrer primer que ve. Et per tal que aquestes coses leugerament e mils fer-se puixen e per novitats o enantaments que's feessen en aquest endemig no's poguessen agreujar, pijorar o barrejar aquelles, prega los damunt dits, e encara mana de part del dit senyor rey, per aquella feeltat et naturalea que li són tenguts, que procés, enantament o novitat alguna no facen contra aquells de la germania o alguns d'aquells, ans caritativament e ab dilecció deguda e acostumada se tracten ab aquells, axí en la dita ciutat com defora, com semblantment, per creença axí mateix per lo dit senyor rey manada e comanada al dit micer Rodrigo, aje fet al noble don Pedro, senyor de Exèrica, et entén a fer al mestre de Muntesa e als altres de la Fraternitat. En altra manera, si açò no's servava, ço que creu que servaran e compliran, axí com leals, feels e bons vassalls del dit senyor rey, protesta en lo dit cas de la transgressió, e que sia imputat de mals o dans si s'i esdevenien, ço que Déus no vulla, a qui dega, com axí per ell, dit micer Rodrigo, per virtut de la dita creença ésser dit, manat e protestat als dits jurats e pròmens et fon manat per lo dit senyor rey. Et requerí al notari dejús scrit que, a descàrrech seu e perquè's demostre ell haver complit lo manament del dit senyor rey e a memòria perdurable, li sie feta carta pública totes vegades que haver-la'n volrà.

¶ ²⁵⁷ El casament es va celebrar l'11 de novembre, a la mateixa ciutat (Rafael TASIS, *La vida del rei En Pere III*, 2a ed., Barcelona, Aedos, 1961, p. 115).

1347, novembre 4. Balaguer.

1347, novembre 16. València.

Letra de l'infant Jaume, comte d'Urgell, als conservadors de la Unió de València, presentada pels missatgers valencians tornats de Saragossa. Després de la infructuosa audiència d'aquests amb el rei a Lleida, els anuncia que pressionarà el monarca, arribat a Barcelona, per tal que celebre corts del regne el més aviat possible.

AMV, MC A-7, fols. 166r-168v.²⁵⁸

Divendres, .XVI. dies del mes de novembre, en l'ayn de mil .CCC.XL. set, fon apellat e justat consell en la confraria del benaventurat Sent Jacme Apòstol, ab crida pública e albarans, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En P(ere) de Poblet,
 En Bernat Redon,
 En Berenguer Dezpuig,
 En Michel Martorell, jurats.

.....

¶^{167v} En lo qual consell vengren personalment los honrats en Bernat Redon sobredit, en Mateu Lançol, en Jacme d'Orrit, en Johan Sala, en Bernat de Vich e en Francesch Ham, los quals, ensemps ab los honrats en Johan Eximéniz de Montornés e en Bernat de Sentboy, eren trameses per misatgers per la Unió de València e del regne d'aquella al senyor rey, a Çaragoça, e als infants, richshòmens e altres de la Unió d'Aragó. E feren relació dels affers de la lur misatgeria, e presentaren en lo dit con-¶^{168r}-sell, entre altres coses, una letra de l'alt senyor inffant en Jacme, comte d'Urgell e bezcomte d'Àger, closa e segellada al lo seu segell; e lo sobrescrit de la letra és aital:

«Als amats los conservadors de la Unió de la ciutat e regne de València.»

La tenor, emperò, de la letra, és segons que's segueix:

«Inffant en Jacme.

Fem-vos saber que'ls pròmens qui per vosaltres foren trameses al senyor rey en la ciutat de Çaragoça, per la Unió de la ciutat e del regne de València, han treballat ab gran diligència en los affers per què són estats trameses, e, com en la partida del senyor rey de la dita ciutat de Çaragoça los dits missatgers no

¶²⁵⁸ N'hi una altra còpia de la carta de l'infant en ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, ff. 175v-176r.

haguessen perfetament acabats lurs affers, anaren per consell nostre tro a la ciutat de Leyda, on lo senyor rey se devia aturar alguns dies, per veer si porien haver final speegament de lurs affers. Et, jatsia que en la dita ciutat de Leyda ajen parlat e tractat dels dits affers, emperò no han pogut perfetament acabar, ne en los affers no's pot més a avant fer adés entrò les corts que'l senyor rey entén a celebrar breument en la ciutat de València, segons que·els dits missatgers vos recomptaran largament, als quals vos pregam que creegats de ço que us diran sobre ^{¶168v} aquells, car nós los fem testimoni per les presents que ells hi han fet lur poder e ço que bons misatgers deuen fer. Nós vem a Barcelona per la celebració del matrimoni del senyor rey e, com siam là, farem ab ell per manera que breument vaja a València per tenir les dites corts; e lavors, si a Déu plau, los affers vendran en tal guisa que Déus ne serà pagat. *Data* en Balaguer, a .IIII. dies de noembre *anno Domini* .M.°CCC.°XL.° septimo, sots nostre segell secret.»

99.

1347, novembre 18. València.

El Consell de València acorda col·locar una campana en un bastiment damunt la teulada de la Sala, que servirà per a convocar les reunions. Així mateix, fa publicar dues crides. La primera ordena eixir de la ciutat tots els qui no hagen firmat la Unió o hi mostren oposició, en el termini de tres dies, sota pena de destrucció de persones i béns, amb l'excepció del clergat, proveïdors de queviures i de cavalls i oficials del fisc reial. La segona mana als membres de la lliga traure els seus béns mobles dels llocs no unionistes, així com manifestar els cavalls existents en poder llur.

AMV, MC A-7, fols. 170r-172v.

Digmenge, .XVIII. dies del mes de noembre de l'ayn de .M.CCC.XL. set, fon appellat e tengut consell, ab crida pública, en lo palau de la confraria de Sent Jacme, axí de cavallers, generoses, com de parròquies, officis e mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los pròmens següents:

En Francesch Squerre,
En P(ere) de Poblet,
En Bernat Redon,
En Berenguer Dezpuig,
En Michel Martorell, jurats.

.....

^{¶171v} En lo qual consell fon proposat que ja en altre consell fon ordenat que, per los affers de la Unió, fos feta una campana sobre la cambra de la sala de la Cort, per apellar consellers e per altres affers de la ciutat e de la dita Unió, la qual cosa, jatsia que per a la dita obra a fer fossen comprades moltes pedres, emperò,

ex causa, romàs de continuar la dita obra. Et com aadés aparega que la dita campana, si feta fos, ja servirà a açò per què era acordat, que bo seria que la dita campana fos feta, a la qual fos fet bastiment de fusta hon sie posada la dita campana.

Per tal, lo dit consell ordenà e tench per bé que la dita campana e les altres coses neccessàries a aquella sien fetes speegadament e yvaçosa, a coneguda de dos pròmens. Los quals encontinent foren elets, e són aquests:

En P(ere) Martí,

En P(ere)Vidal.

Ítem, en lo dit consell foren ordenades per los affers de la Unió de la dita ciutat e regne d'aquella les crides següents:

«Ara ojats què us fan saber los jurats e pròmens consellers de la ^{172r} ciutat de València e los conservadors de la Unió del regne d'aquella: que per ells és stat provehit e ordenat que totes e sengles persones de la damunt dita ciutat e regne de València que sien stades amonestades o requestes, per letres o en altra manera, per part de la Unió, dins lo temps a aquells assignat a fer lo dit sagrament e ferma, e allò no hajan volgut o curat fer, et encara totes altres e qualssevol persones los quals públicament o amagada hajan fet o dit contra la damunt dita Unió o procurat dan, divisió o destrucció d'aquella, que dins tres dies, del present dia de huy a avant contínuament comptadors, sien exits de la dita ciutat de València e de tots los lochs que sien en les dites unions, e que aquelles persones, del damunt (dit) dia a avant, no sia feta ni atorgada compra ni venda de alguna cosa; ans, si del damunt dit dia a avant seran atrobades en qualsevol loch de la ciutat o lochs damunt dits, sien preses e les lurs persones e béns sien decontinent e de fet sens tot remey destrovides. En la present, enperò, provisió e ordenació no sien continguts o compreses prelats, clergues o persones religioses ni alcun qui port algunes viandes o cavalls a la dita ciutat, ni encara alcú que hic sia per cullir rendes, drets e altres regalies del senyor rey; mas entenen ésser compreses en la present ordenació e provisió, entre los altres, lo mestre de Muntesa e los comanadós e frares de son orde, vassalls e domèstichs seus, los quals jurada no han la dita Unió.

Per tal, los damunt dits jurats e pròmens, consell e conservadors de la Unió damunt dita, ab la present pública crida notiffiquen e notifficar fan a tuit les damunt dites coses, per ço que per algú o alguns no pusque ésser ignorància al·legada. Per la present, enperò, provisió no entenen fer algun perjudici a les dites regalies al senyor rey pertanyents, ^{172v} ans, si en alguna cosa la dita ordenació era contra les dites regalies, no entenen que aquella en alguna manera s'i estena.»

«Ara hojats què us fan saber los jurats, pròmens e consell de la ciutat de València e los conservadors de la Unió del regne d'aquella: que tothom que sia de la Unió e tinga o haja béns movents dins alguns lochs qui no sien en la dita Unió, que dins .X. dies primers vinents haja trets o fets traure los béns que covinentment e lícita porà dins los dits .X. dies traure, car los romanents béns que

legudament e covinent no poran ésser dins lo dit terme trets dels dits lochs qui no són de la dita Unió, la dita Unió deffendrà aquells segons que's pertanyerà. En altra manera, certifiquen a tuyt que, si per culpa de alcú los dits béns no eren dins lo dit terme treits, que's comptaria a ell, e no a la dita Unió, si àls s'i esdevenia. Et la present provisió e ordenació és stada feta per los damunt dits jurats e pròmens, consell (e) conservadors per tolre e squivar alguns scàndels o perills los quals leugerament se porien entre los de la dita Unió e aquells qui no han fermada aquella enseguir, per la conservació que s'hauria a fer entre aquells per raon dels béns damunt dits.

Encara us fan saber que tothom, de qualsevol condició sia, qui haja o sàpia en la dita ciutat cavalls o rocins, los hajan manifestats en poder dels dits conservadors d'ací a demà, que serà dilluns, per tot dia, sots vertut del sagrament per aquells que són de la Unió fet. Et resnomenys, qui contraffarà perdrà l[o] cavall o rocí qui en son poder serà atrobat, sens tota mercè.»

4. L'ESCLAT DE LA GUERRA CIVIL. ENFRONTAMENT ARMAT DE LA UNIÓ AMB LES FORCES DE LA CORONA (NOVEMBRE-DESEMBRE 1347)

100.

1347, novembre 22. València.

Els conservadors de la Unió als jurats de Xàtiva. Responen a la protesta d'aquests perquè la Unió ha pres un cavall a un conveí llur, dient-los que s'ha degut a la necessitat de reunir força armada, per tal de fer front a alguns prelats i nobles que recluten tropa per a fer dany a la ciutat.

ACA, C, *Processos*, llig. 130/3, fols. 186r-188r.

Als honrats e discrets los justícia, jurats e pròmens et consell de la vila de Xàtiva, de nós, los conservadors de la ^{186v} Unió de la ciutat et regne de València, salut e bona amor. Fem-vos saber nós el dia de la data de la present haver reebuda una letra vostra, la qual nos fo presentada per Thomàs Ciuró, saig de la dita vila, en la qual, entre les altres coses, veem ésser contengut que en Francesch d'Antist, vehín vostre, vos havia demostrat que per alguns de nós li era estat pres un cavall de pèl rodat, lo qual aquell tenia a servii seu, e açò contra sa volentat, et encara que havíets entès que de part nostra era estada fetta crida pública en la dita ciutat que tota persona que no hagués fermada la dita Unió fos exida de la dita ciutat

e de son terme dins tres dies, sots certa pena; et axí, que·ns pregàvets que us deguéssim certificar de les dites coses e del motiu d'aquelles, segons que·n la dita vostra letra les damunt dites coses e altres moltes són pus largament contengudes.

La qual letra bé entesa vos responem que, com a nós e als de la damunt dita Unió fos e sia donat a entendre per persones dignes de fé que alguns prelats et richshòmens, e altres contraris e rebel·les a la dita Unió, en tant com en ells és, se són esforçats ^{¶187r} e s'esforcen ab tots lurs poders, e fan plegues et ajustalles de hòmens de cavall e de peu, e encara de sarraïns, axí del damunt dit regne de València com d'altres regnes estranys, per fer et donar dan e mal a la damunt dita ciutat e regne e als habitants en aquells, fon provehit e ordenat per nós que, per restaurar, conservar e salvar la dita ciutat e regne al senyor rey, segons que de leals e bons vasalls se pertany, fos feyta resistència e deffensió²⁵⁹ a aquells rebel·les, en tal manera que per aquells no pogués ésser feyt o donat a la dita ciutat e regne mal o dan alcú, ne lo lur malvat e desonest propòsit pogués venir a algun acabament; a la qual defensió a fer no solament enteníem e entenem que·ns deguéssim e dexam e puxam ajudar de cavalls dels habitants de la dita ciutat e regne durant la dita defensió, ans encara de clergues, persones religioses e d'altres qualssevol persones estranyes que sien atrobades dins la dita ciutat e regne. Et axí, siats certs, si per la rahó damunt dita al dit vehín vostre és estat pres rocí o cavall, que aquell no li és estat tolt o pres perquè sia perdut a ell, mas tant solament per a fer et servir a la defensió de la dita ciutat e regne, ma-^{¶187v}-jorment com creem que a vós és et deu ésser cert que tots vós et cascun per si sots tenguts e obligats a la defensió del²⁶⁰ damunt dit regne, per ço que aquell puxa ésser al dit senyor rey, segons que dit és, conservat e salvvat; et d'açò entenem et creem sens duptar alcú que vós havets e devets haver gran plaer, axí com aquells qui havets gran part en lo profit et dan del dit regne, com la dita vila de Xàtiva sia una de les notables viles del regne de València.

Quant al capítol de la crida, vos responem que, com per lo senyor rey, en la ciutat de Saragoça, fos manat als nostres misatgers, segons que per relació d'aquells a nós és cert, que procurasen e feesen provehir en tal manera que en la ciutat e regne de València no pogués entrevenir alcuna divisió o discensió, et nós bonament no poguéssim altre pus covinent remey atrobar, a esquivar et tolre la dita divisió, fon per nós provehit e ordenat que alguns contraris nostres e rebel·les a la dita Unió no estiesen en la dita ciutat, ne encara en altres dels lochs que són en aquella, ans los fon manat ab crida públic[a] que, dins tres jorns del dia de la dita crida a avant comptadors, fosen ^{¶188r} exits de aquells, sots certa pena en la dita crida contenguda, et açò per tal que'l manament del senyor rey pogués ésser plenerament enseguit e complit. Quant a les altres coses de cominació en la dita vostra letra contengudes, vos responem que nós entenem que vós sots tant sàvies

¶ ²⁵⁹ descensió a l'orig. ¶ ²⁶⁰ dels a l'orig.

e discretas personas que tota vegada guardarets (e) restaurarets ço que farets; emperò, si no'n fahíets e contra justícia volíets e enteníets alcun de la dita nostra Unió agreujar, certificam-vos que nós, per justícia, pendríem complida satisfacció e esmena del greuje que per vós seria feyt a aquell. Quant a açò d'en Simó de Montpalau, lo qual vos²⁶¹ fets ciutadà e vehí vostre, appar a nós que fóra estada cortesia que no us ne fóssets entrameses d'escriure, car cert et notori crehem que sia a vós que aquell és fill de cavaller e que és habitador de la dita ciutat de València, e aytal és lo seu títol en los contractes; et axí, si de nós ha clam²⁶² alcú, no'ns és vigares, salvant vostra honor, que a vós pertanga alcuna acció o defensió per aquell, sabens nós²⁶³ tota vegada les vostres justes pregàries amigablement obeyr. *Data Valentie, .X.º kalendas decembris anno Domini millesimo trescentesimo quadagesimo septimo.*

101.

1347, novembre 23. València.

Els conservadors de la Unió i els jurats de València preguen a l'infant Ferran que vinga amb tropes a prestar-los auxili, vists els preparatius armats que fan els reialistes. L'informen alhora de les represàlies que ells han aplicat contra certs personatges contraris a la lliga.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 93v-94v.

Molt alt senyor.

Sàpia la vostra altea q[u]e a audiència dels ¶^{94r} conservadors de la Unió [d]e la ciutat et regne de v[a]lència és novellament pervengut, pe[r] re]lació de algunes persones dignes de fe, que alguns, axí prelats, richshòmens com altres contrariis et rebel·les a la dita Unió, de feyt aytant [com] poden²⁶⁴ se apparellen e[t] entenen esforçar fahén ajustalles e plegues de hòmens de cavall e de peu, et encara de alguns sarraïns del regne e d'[a]ltres, per fer et donar dan a la ciutat et regne damunt dit e als habitants en aquell qui són de [l]a dita Unió, a la defensió dels quals és a la dit[a] Unió molt necessària la vostra ajuda. Per tal, los conservadors e altres de la Unió damunt dita, ab aquella deguda reverència que's pertany, supliquen, preguen et requeren vós que, vista la present, vos plàcie ab vostre poder venir personalment a la dita ciutat et regne de València, per ésser ab ells ensemps a la defensió damunt dita, per ço que la dita ciutat et regne puxen ésser conservats, guardats e salvats al senyor rey, segons que's pertany a bons e leals vasalls. Et en açò, senyor, farets ço que de vós se pertany, majorment com hi siats tengut hi obligat per vigor de la unió entre vós e[t] ells feta e de la requisició per part de la dita Unió a vós feta en la ciutat de Saragoça. Déus, senyor, vos cons[e]rvv en bon

¶²⁶¹ nos a l'orig. ¶²⁶² clams a l'orig. ¶²⁶³ vós a l'orig. ¶²⁶⁴ podem a l'orig.

estament per lonchs temps. *Data* en València, a .X[X]III. del mes de noembre en l'any de ^{94v} mil .CCC.XL. set.

Senyor, los conservadors de la Unió de la ciutat et regne de València [et] los jurats et pròmens de la dita ciutat se comanen en vostra gràcia.

Senyor, après confecció de la present letra fon provehit et ordenat concordantment per la cort de la Unió que contra alguns contrariis e rebel·les a la dita Unió fosen feytes algunes execucions, axí que són-ne estades fetes tres: ço és, que és estat derrocat un alberch e torra que en Berenguer de Codinachs havia en l'alqueria de Miçlata; ítem, un alberch et torre d'en Johan Escrivà, lo qual havia en l'alqueria de Patraix; ítem, un alberch d'en Pere de Ciutadella, lo qual havia en la rambla de València. Et són-ne estades provehides e ordenades algunes altres, les quals són molt pus forts que les desús dites, et aquelles enten[e]m a fer decontinent.

102.

[1347], novembre 23 [València].

Els conservadors de la Unió als jurats d'Alzira. Els pregunen que ordenen els veïns en desenes i centenes per tal d'agregar-se a les forces unionistes, tant en la defensa com en eventuals accions contra els contraris. Així mateix, han d'embargar les cavalleries i armes dels homes estranyis a la lliga, i impedir l'entrada de tropa de senyors reialistes als seus llocs del terme general de la vila.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 95r-96r.

De nós, los conservadors de la Unió de la ciutat e regne de ^{95r} València, als honrats los jurats [e]t pròmens et consell de la vila de Algezira, saluts e bona amor. Com a audiència nostra e dels de la dita Unió sia pervengut que alguns prelats, richshòmens e altres contraris e rebel·les a la dita Unió se aparellen e fan gr[ans] plegues et ajustalles de hòmens de cavall e de peu, axí christians com s[a]rraïns, per fer et donar dan a la dita ciutat e regne, e special a aquells qui són de la dita Unió, per la qual cosa és de necessitat que sia en tal manera provehit per los de la dita Unió que algun dan no puscha ésser feyt o donat per los desús dits rebel·les, ans los pusca ésser fortment e règea contrastat, per ço que la dita ciutat et regne pusquen ésser al senyor rey, segons que's pertany, salvvats, conservats e guardats, e encara., si's pertanyerà, puscha ésser contra aquells procehit et enantat en persones et béns per rahó de la rebel·lió damunt dita, per tal, la vostra bona amistat, de part de la dita Unió, afectuosament requerim e pregam que encontinent, vista la present, façats o fer façats deenes, centenars e milanaris en la dita vila et térmens de aquella, e que crida pública sia feyta que tothom de peu et de cavall [s]ia aparellat, [a]b ses armes e pa a un mes, per seguir los con[ser]-

vadors e execudors de la Unió damunt dita là hon [i]ran per la dita rahó. Et no-res-menys, decontinent e de feyt prenats ¶^{96r} et pendre façats a mà vostra qualssevol cavalls, [roc]ins o armes que sien de hòmens de la ciutat e regne de València qui no hajen jurada la dita Unió, los quals seran atrobats dins la vostra juredicció e destret, e aquells retenits [en]vés vós tro altre manament hajats en contrari. Et encara manets ab letres vostres a qualssevol habitants en los lochs dels contraris e rebel·les a la dita Unió, los quals són sotsmeses a la vostra juredicció, que d'aquí avant no acullen en los dits lurs lochs sinó lur senyor ab u[n] escuder e dos troters tant solament, et açò sots pena del sagrament e homenatge per aquells feyt a la Unió desús dita; et encara, que serà enantat contra aquells axí com contra rebel·les a la dita Unió. *Data ut supra* (Scrita a .XXIII. de noembre).

103.

[1347], novembre 24. València.

Requeriment dels conservadors de la Unió als jurats de Tèrol que declaren de manera patent la posició de la vila, sabuda la notícia que tenen intenció de donar ajuda als reialistes valencians contra ells.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 100r-101r.

Als molt honr[a]ts, savis e discrets los jurats, pròmens e consell de Tèrol, de nós, los conservadors de la Unió de la ciutat e regne de València, saluts e aparellada volentat a la vostra honor. A la vostra honrada saviea per tenor de les presents certificam que a l[a] nostra audiència és novellament pervengut que vós de tot vostre poder entenets e volets ajudar et donar secors e ajuda a alguns prelats, richshòmens e altres contraris e rebel·les a la dita nostra Unió, los quals de fet, en tant com en ells és, s'entenent esforçar²⁶⁵ e s'esforcen de fer e donar dan a la ciutat et regne damunt dits, et han feytes et fan grans plegues e ajustalles de hòmens a cavall et de peu, axí ¶^{100v} christians com sarraïns e axí del dit regne com d'altres regnes estranys, per fer e donar lo dan damunt dit, et encara que entenets et volets defendre alguns altres contraris e rebel·les nostres, contra los quals nós per execució de justícia entenem enantar e procehir, (e) havets feta fraternitat ab aquells o alguns d'aquells, et segons que per letra del noble don Pedro, senyor de Exèricha, als honrats jurats et pròmens de la ciutat de València tramesa appar. De la qual cosa, si axí és, de vós som no poch meravellants, com nós no entenem ne sapiam que entre vós et nós sia estada ni sia de present, ne plàcia a Déu que d'aquí avant sia, alguna matèria, causa o rahó per la qual vós bonament ni honesta degats o puxats fer les dites coses o alguna de aquelles, majorment com fariets et

¶²⁶⁵ *esforçat* a l'orig.

vendriets expressament contra lo senyor rey, drets et regalies d'aquell, car ço que nós havem fet ne fahem, o entenem a fer, solament fem a honor, profit e glòria del dit senyor rey e per ço que la dita ciutat e regne li sia per nós e los de la dita Unió, segons que's pertany de leals e bons vasalls, servats, conservats e guardats sens tota lesió e dan. Per tal, la vostra amistat affectuosament requerim et pregam que, vista la present, ab escriptura pública, o altra a la qual pusca ésser hàuda fe, nos vullats plenerament e clara certificar ^{101r} si les damunt dites coses són veres en tot o en partida o no, et axí matex del vostre propòsit o e[n]teniment, ço és, què n'és en vostre cor, si entenets a aquells ajudar e a nós noure o no, car, sabuda la vostra bona intenció, nós provehiríem en los dits affers en tal manera que Déu primerament, e enaprés lo dit senyor rey, ne seran pagats, et los drets et regalies reals ne seran crescudes e augmentades, et lo bon estament de la dita ciutat et regne ne serà sens tota lesió servat et guardat, et la bona amistat que és entre vós et nós ne serà mils conservada, car nós en semblants coses et majors som aparel·lats legudament et honesta fer per vós ço que fos et tornàs a profit e honor vostra. *Data* en València, a .XXIII. de noembre.

104.

1347, novembre 24. València.

Certificació dels conservadors de la Unió que en Guillem Piquer, carnisser, ciutadà de València, ha jurada la lliga, a petició de l'interessat. Requireixen els justícies, alcaids i oficials dels llocs unionistes de senyoriu que permeten, ell i els seus companys i ramat, estar pacíficament en llurs termes, i el defensen si qualcú el volgués danyar.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 97v-98r.

Als honrats universes et sengles justícies, alcayts e altres qualssevol tinentes de senyoria de qualssevol lochs en regne de València situats als quals la present pervendrà, de nós, los conservadors, etc., de la Unió, etc., saluts e bona amor. Com en Guillem Piquer, carnicer et ciutadà de València, e ses companyes hajen jurada la Unió desús dita, et hajen requests nós que·ls dejam fer letra testimonial de la dita rahó, per ço que pus salvament e segura puxen anar et estar a lur bestiar e altres coses per tot lo regne, per tal, a instància et requisició del desús dit en Guillem Piquer, notifican-vos les dite[s] coses, vos requerim he us pregam que·l dit en Piquer e·ls compayons d'aquell, bestiar et coses lurs lexets estar en vostres térmens, e aquells tractets, de-^{98r}-fenats e ajudets contra qualssevol persones qui a aquells alcun dan volguessen fer. *Data Valentie*, a .XXIII. dies del mes de noembre de l'any, etc.

1347, novembre 27. Lluçena.

Els llocs de la Tinença d'Alcalatén sol·liciten consell i ajuda de la ciutat i Unió de València, a fi de defensar-se contra la nova peita, no prevista a les cartes de població, que els imposa llur senyora, Toda Peres d'Urrea.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 116r-117r.

Als honrats e discrets los jurats de la ciutat de València e los conservadors de la Unió de aquella, dels justícies, jurats (e) pròmens de cascun dels lochs de la tinença d'Elcalatén, saluts e honor. Ja sabets, senyors, que nosaltres som en la dita Unió vostra, la qual és feyta per conservar furs (e) privilegis. On vos fem saber que nosaltres e els antecessors nostres fom poblats als bons furs et [co]stums de la ciu[t]at de Saragoça et regne d'aquella; enaprés, en vida [del] noble senyor nostre en Johan Ximèniç d'Urrea, a qui D[éus] perdó, demanan-nos ajudes, e en[c]ara préstechs que [l]i deguésem fer, ach cantitat de nosaltres per cascun any de m[i]ll *solidos*, e de poch en poch muntà-la·ns a més; et enaprés, en vida de la senyor[a] dona Teresa d'Entença, ¶^{116v} muller de aquell, demanà·ns les d[i]tes cos[e]s, la qual quantitat li donam per cascun any, e muntà-la·ns a .VIII. *millia solidos*, e aquesta mateixa quantitat havem per cascun any per força pagar a la noble senyora dona Thoda Péreç d'Urrea, filla de aquells, ara senyora nostra. Sobre lo qual havem moltes vegades suplicat a aquella que la dita quantitat (o) peyta nos dege lexar, com nosaltres per primia et per poblacions ne per fur no·n siam tenguts, la qual cos[a] ella no ha volgut fer, e ara l'alcayt seu fa·ns penyores per la dita peyta o servii. Per què us pregam que sie la vostra saviea et bonea que·ns hi donets vostre consell e favor et ajuda com la porem defensar justament sens reprensió de senyor; et, si plaer és vostre, que·ns trametats a dir la dita Unió si és atorgada per lo senyor rey, e nosaltres, si mester serà, si porem usar segon[s] los capítols de aquella, e en què estan los affers, car sap Déus que plaurie·ns hojr bones noves de aquella; et encara, si senyor nos volie fer alguns greuges per c[a]pcions de persones o per justícia corporal que volgués fer de alguns de nós, per rahon de la Unió que havem feta, o de penyores de [b]éns, co[m] n[o]s en defendrem justament e s[ens] reprensió de senyor. E plàcia-us al pus i vaç que p[u]xats en açò consellar-nos-hi e donar socors e ajuda. Déu[s] sie ab vosaltres. *Data Lucene*, ¶^{117r} *quinto kalendas decembris anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º septimo*. La qual letra fem segellar ab lo segell del consell de la Alcora.

1347, novembre 27. València.

Els conservadors de la Unió comuniquen al noble Joan Ximenes d'Urrea, fill, la tramesa d'un notari a Saragossa, amb la missió de requerir-lo, ensems amb la Unió d'Aragó, que vinga amb tropa de cavall per tal d'ajudar-los en la defensa contra la Fraternitat reialista.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 101v-102r.

Al molt noble en Johan Ximéneç d'[U]rrea, pus jove, los conservadors, etc., saluts e honor. Sàpia, sènyer, la vostra noblea que per la [c]ort de la Unió desús dita és estat ordenat que un notari de la dita ciutat sia tramès a Saragoça, per requerre vós et tots los altres de la Unió d'Aragó que dejats trametre companya de hòmens a cavall e [a] peu a la dita ciutat e regne de València, per defendre la dita Unió contra alguns rebel·les a aquella, los quals se són ||^{102r} aunats, et encara han feta fraternitat, segons que's diu, contra los de la dita ciutat e tots los de la Unió per fe[r] o donar dan a aquella. Et, com nós entenam e siam certs que vós, [en]fre los altres d'Aragó, sots estats e sots de present volenterós e curós de complir tot ço que havets promès a honor et profit de la ciutat et unió desús dites, per ço la vostra n[o]blea affectuosament pregam que us plàcia tractar et f[e]r ab acabament ab aquells que's pertany de la dita Unió d'Ar[a]gó que alcuna covinent companya bona de hòmens a cavall sia tramesa a la dita ciutat de València, per haver deguda venjança e satisfacció, ensems ab los de la dita ciutat, de ço que per los dits rebel·les és estat feyt en desonor et vituperii de tots los de les dites unions, en tal manera que coneguen que l'alt senyor infant en Jacme, a qui Déus perdó, no y faça fretura. Et, no-res-menys, vos plàcia haver fe e creença a tot ço que'l discret en Berenguer d'Oluja, notari de València, qui per la rahó damunt [d]ita a vós e als altres de la dita Unió d'Aragó trametem, de part nostra vos recomptarà. *Data* en València, a .XXVII. dies de noembre en l'any de mil .CCC.XLVII.

1347, novembre 27. València.

Els conservadors de la Unió als jurats d'Alzira. Els requereixen que s'emparen de les cases dels senyors dels llocs d'Alcàsser, de Llombai i de la Pobla de N'Esplugues (act., la Pobla Llarga), situats dins del terme de la vila. També hi donen normes sobre la prohibició d'extraure armes, cavalls i vitualles.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fol. 102v-103r.

Als honr[a]ts los jurats et pròmens de la vila d'Algezira, los conservadors, etc., salut e bona amor. Com per la cort de la Unió de la ciutat et regne de Va-

lència s[i]a estat acordat que·ls alberchs dels senyors dels lochs de Alcàcer e de Lombay e la Pobla de N'Esplugues, los quals són dins vostre terme, sien preses per vós a mà de la Unió, per ço, de part de la Unió desús dita, vos requerim he us pregam que encontinent, vista la presen[t], prengats et reebats a mà vostra los dits alberchs dels senyors dels dits lochs e aquells tingats establits s[e]ngons que·s pertany, tro que aldre (*sic*) sia ordenat de aquells. Et com per part dels vostres misatgers sia estat posat davant nós que algun dupte vos ocorre, en qual manera deu ésser departida la pena d'aquells qui hic traen armes o cavalls, ni a quals poden ésser preses, et, axí, que us certificàsem de ço que fer-se'n deu, per ço, declaran-vos lo dit dupte, vos²⁶⁶ fem saber que t[ot]s los del regne de València qui no sien de la Unió qui trauran cavalls o armes, o en[c]ara viandes algunes de algun loch qui sia de la dita Unió, deu perdre los dits cavalls, armes et viandes, les (*sic*) quals deuen ésser partits en aytal manera, que·l terç serà del senyor rey, el terç del comú del loch, e [el] terç de l'acusador o prenedor dels dits cavalls o [ar]mes. *Data* en València, a .XXVII. dies de no-||^{103r}-[em]bre en l'any de mil [.C]CC.XL. set.

108.

1347, novembre 28. València.

*Els conservadors de la Unió demanen als jurats de Morvedre que envien síndics a la ciutat per tal de tractar dels afers de la lliga, ensems amb els altres membres d'aquesta; igualment, que organitzen militarment els veïns de la vila en desenes i centenes i informen del nombre d'homes armats que puguen aportar, com han instat de tots els llocs unionistes.*²⁶⁷
ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 105v-106r.

Als honrats lo justícia, jurats et pròmens de Murvedre, los conservadors, etc., saluts e bona amor. Com per algunes coses les quals havem a fer et tractar per rahon de la Unió desús dita sia necessari que síndichs del dit loch, e encara de tots los altres lochs de la dita Unió, sien en la dita ciutat, per ço, de part de la dita Unió, vos requerim he us amonestam, sots virtut del sagrament et homenatge per vós feyt a la dita Unió, et no-res-meny[s] vos assignam que, dins .III. dies après recepció de la present comptadors, siats en la dita ciutat, per fer et tractar ab nós en[s]emp[s] tot ço ||^{106r} que a tr[a]ctar et fer se aurà per rahon de la Unió desús dita. En altra manera, certificam-vos que que nós, en absència vostra, enantaríem a fer et a tractar en los dits affers tot ço que a nós fos benvist fahedor, la vostra absència no contrastant. Et com per la dita Unió sia estat ordenat que centenàs e deenes sien feytes en la dita ciutat e en tots los lochs de la dita Unió, per ço vos requerim et pregam que encontinent façats deenes e cente[n]às dels hò-

¶ ²⁶⁶ *fos* a l'orig. ¶ ²⁶⁷ La mateixa carta és Penàguila, Dénia, Xixona, Almenara, Xilxes i Calp.

mens del dit loch, per tal que, en cas que necessitat fos, poguéssets aydar als altres de la dita Unió o defendre vós mateix, en cas que alguns vos volguesen ofendre; et no-res-menys, per aquells que y trametrets, nos enviats a dir de quants hòmens a cavall e a peu porem fer compte si obs los havíem, romanén lo loch establít segons que's pertany. Nòs, emperò, som aparellats de trametre-us hòmens a cavall e a peu si meste[r] los haurets. *Data* en València, a .XXVIII. de noembre de l'any de mil .CCC.XL. set.

109.

[1347], novembre 28. València.

*Els conservadors de la Unió amonesten el noble Guillem Ramon de Montcada a jurar la lligat, puix que està heretat al regne de València. En el cas contrari, procediran contra ell.*²⁶⁸
ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 107v-108r.

Al noble en Guillem Ramon de Muncada,²⁶⁹ los conservadors, etc., salut e honor. Bé creem que sabets com per la ciutat e regne de València és estada feta unió, a honor e utilitat del senyor rey e per suplicar-lo que'ns deja servir furs et privilegis a la ciutat e regne de València atorgats, e reduyr et tornar a degut estament ço que per lo dit senyor rey o oficials seus contra los dits furs et privilegis és estat procehit,²⁷⁰ atemptat e enantat, segons que en la dita Unió largament és contengut. Et com vós, enfre los altres, siats heretat en l[o] dit regne et hajats vostra part en lo ben de aquell, o en lo contrari, per ço, de p[a]rt de la Unió, vos amonestam he us requerim q[ue] e[n]cont[ra]nt, vista la present, siats personalment en la dita ciutat de València, per fermar et jurar la Unió desús dita. En altra manera, certificam-v[os] que nòs enantari[m] contra vós et vostres béns, [axí] com ^{108r} a rebel·le a la dita Unió e al profit de la cosa pública. *Data* en València, a .XXVIII. dies de noembre.

110.

1347, novembre 28. Cocentaina.

Els jurats de Cocentaina demanen desesperadament ajuda a la ciutat de València. Alfons Roger de Lloria, senyor de la vila, els ha posat setge, ensems amb forces de la Fraternitat, i la host de Xàtiva marxa contra ells, desobeint els manaments de mantenir la pau del lloctinent de governador dellà Xúquer.
ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 111v-113r.

¶ ²⁶⁸ Una carta del mateix tenor és adreçada al noble Sanç d'Orta. ¶ ²⁶⁹ Probablement es tracta de Guillem de Montcada i Montcada (†1371), que, a banda les pos-

sessions valencianes de la família (Castellnou, Beselga i Xilxes), era senyor de Vila-marxant per matrimoni (GEC). ¶ ²⁷⁰ *procehir* a l'orig.

Als molt honrats, savis e discrets los jurats et pròmens de la ciutat de València, de nós, los jurats et pròmens de Cocentay[n]a, saluts ab ¶^{112r} tota honor. Fem-vos saber nós aver a vós trameses dues letres, en les quals vos feyem saber que érem en gran perill, segons que en una de les dites letres largament és contengut, et açò per ocasió de la Unió que havem jurada. On, com de vós alcuna resposta no hajam haüda, de la qual cosa som no poch mar[a]vellants, per tal pregam-vos, e per virtut del sagrament et homenatge entre vós et nós feyt vos requerim una vegada, .II. e tres, e aytantes com podem, que encontinent, vista la present, dispensets en los affers per nós a vós en les dites letres trameses e que·ns donets favor e ajuda, per ço com lo noble senyor don Alffonso Roger de Lloria, senyor del dit loch, lo qual és en l'alcàcer seu, e aquí ha ajustades moltes e diverses gents de la Fraternitat e altres, axí de peu com de cavall, qui·ns nafren hòmens e·ns combaten e talen los béns nostres tots dies, per la qual cosa s[o]m en gran perill e estam. En altra manera, certificam-vo[s] que nós²⁷¹ les dites coses no podem sostenir ni alcun consell donar, ans aurem a derencrir e desemparrar lo dit loch, en culpa vostra, majorment com los hòmens e host de Xàtiva vinguen ¶^{112v} contra nosaltres per fer-nos mal et dan e destrovir lo dit loch. Tota vegada, senyors, sapi[at]s nós ésser aparellats fer per vós totes coses que a honor e profit vostre tornasen. *Data Cocentayne*, dimercres a .XXVIII. dies del mes de noembre, *anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º septimo*.

Certificam-vos que, a poc estat, en Salvador Rich, senyor de Onil, vengué en Cocentayna ab hòmens de peu et de cavall contra nosaltres e en ajuda del dit noble senyor don Alffonso, e encara, que furcívoltment près en lo camí general un rocí d'en Alboreda, qui és d'Algezira. Per què us pregam que·ns certifiquets et consell nos donets en quyna manera porem enantar contra aquells qui són rebelles e ens donen grans dans tots dies, axí de Cocentayna com d'estrany. Certificam-vos encara que, a requesta nostra, l'onrat en Francesch de Mataró, tinent loch de governador, ha feytes crides públiques, e[n] les quals ha manat e mana al dit noble senyor [e] a les ge[nts qu]i són ab ell que no tiren treyts ni altres armes ni·ns facen nengun mal a nosaltres, sots pena dels cosses et dels avers et ab grans penes. ¶^{113r} Enaxí que no·n volen obeir res, ans nos combaten tots dies.

111.

[1347] novembre 29. València.

Els conservadors de la Unió exigeixen peremptòriament a l'aljama d'Albalat [dels Taroners] i a altres llocs de sarraïns del nord i del centre del regne de València que cessen d'ajudar a la Fraternitat reialista, sota l'amenaça de procedir contra ells.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 113v-114v.

¶²⁷¹ que nós, repetit a l'orig.

De part dels conservadors, etc., a l'alamí, vells e aljama del loch d'Albalat, terme de Murvedre, salut e bona amor. Com a audiència nostra sia pervengut que vós et els sarahins del dit loch avets jurat et promès de aydar a alguns los quals se diu que han feyta fraternitat contra tots los de la Unió, de la qual cosa, si axí és, de vós som no poch meravellants, com vós avets presumit de asagar de fer sagrament de venir o ésser contra alguns de la dita ciutat e regne de aquella, com açò sia ex[pre]ssament fe[r c]ontra los drets et regalies del s[eny]or rey, et nós axò bonament no puxam ni de[ja]m soferir sens gran reprensió et minva del senyor rey e nostra, per ço, d[e] part de la dita Unió, vos amonestam ¶^{114r} que encontinent, vista la present, cesets de fer alcuna ajuda ho secors als de la desús dita qui's diu Fraternitat contra alcú de la dita Unió. En altra manera, si contrafeyetes, ço que no creem, certificam-vos que les persones vostres e de vostres mullers et fills serien encontinent consumades et destruïdes, et encara tots los béns vostres, sens alcun remey. *Data ut supra* (*Data* en València, a .XXIX. de noembre).

Semblant letra sia tramesa a Beselga.

Ítem, a Stivella.	Ítem, al castell de Nules.	Ítem, a Alèdua.
Ítem, a Segart.	Ítem, a Artana.	Ítem, a Petrés.
Ítem, a Serra.	Ítem, a Bétera e a Bofila.	Ítem, a Xilet.
Ítem, a Qu[a]rte[ll].	Ítem, a Castellnou.	Ítem, a Benivites.
Ítem, a Uxó.	Ítem, a Picacén.	Ítem, a Quart.
	Ítem, a Alparb.	Ítem, a Benigafull.
¶ ^{114v} Ítem, a Benizar[...]	Ítem, a la moreria de Cilla.	Ítem, a Beselg[a] (<i>sic</i>).

112.

1347, novembre 30. València.

Carta credencial dels jurats i els conservadors de València a favor de Jaume Desprats, notari, que va a alguns llocs unionistes per tal d'informar-los, i sobretot per requerir-los que, deixada la defensa suficient en cada un d'ells, acudesquen a Alzira amb els ballesters i llancers que puguen reunir, a les ordres dels dits conservadors de la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fol. 117r-v.

Als honrats justícies, jurats et pròmens de qualssevol lochs de la Unió de la ciutat e regne de València als quals la present pervindrà, de²⁷² los jurats, etc., los conservadors, etc., saluts e bona amor. Com nós trametam a vós en Jacme Deçprats, notari e ciutadan de València, per dir-vos alcunes coses les quals havets a fer, e les quals, nostre Senyor atorgant, seran a gran honor [del] sen[y]or rey e bé

¶²⁷² e a l'orig.

et profit de la dita Unió e de la [cosa] pública, e en special per requerre-vos que, ab aquells ballesters e lancers que porets, romanén lo loch establít, anets a la vila de Algezira per fer ço que·ls conservadors de la dita Unió manaran. Per ço, ^{||117} de part de la Unió desús dita, vos pregam, et no-res-meys, sots virt[u]t del sacrament per vós feyt a la dita Unió, vos requerim he us amonestam, que creegats al dit en Jacme Deçprats de tot ço que de part nostra vos dirà, menan encontinent a deguda execució e acabament ço que per aquell vos serà dit de part nostra. E açò per res no mudets, com seria perill en la triga, com nós semblanment trametam la host de la dita ciutat a la dita vila. *Data* en València, a .XXX. dies de noembre en l'any de mil .CCC.XL. set.

113.

1347, novembre 30. València.

Els conservadors i els jurats de València requereixen per segona vegada la Unió d'Aragó que acudisca en ajuda d'ells, d'acord amb els pactes, alarmats perquè, d'ordre del rei, el governador Pere de Xèrica, els de Terol i els contraris a la lliga marxen contra la ciutat.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 120v-121r.

Als molt nobles e molt honrats, savis e [dis]crets los richshòmens, *mesnaderos*, cavallers, ciutadans e altres de la Unió d'Aragó, los conservadors de la Unió de la ciutat e regne de València e los jurats et prohòmens de la dita ciutat, saluts et nós aparellats a vostra honor. Ben creem, senyors, que us membra com, per los misatgers per la dita Unió de València trameses al senyor rey a Saragoça, fos requests que, dins lo temps entre vós et nós establít en temps de la unió et col·ligació entre vós et nós feyta, deguésets venir a la ciutat e regne de València ab tot vostre poder, segons que érets e sots tenguts per vigor de la carta de la dita unitat, col·ligació e germ[an]ia entre vós et nós feyta, segons que·n aquella és contengut, après la qual requisició, a instància e pregàries vostres, fon per nós porrogat lo temps en lo capítol contengut .XVI. dies, comptadors après lo present mes de noembre, dins lo qual temps, geminan la requisició a vós feta, ab letra nostra vos requerim he us pregam que us plagués ab acabament e de feyt enseguir et complir les coses a vós requestes, segons que les [di]tes coses e altres en la dita letra nostra, la qual fon donada en València a .XXI. dia del mes de noembre de l'any dejús escrit, són largament contengudes. Et com, après la dita letra per nós a vós tramesa, per nós sien estades feytes algunes execucions contra alguns rebel·les a la dita Unió, per rahó de les quals lo senyor rey, segons que havem entès, ha manat a don Pedro de Xèrica e a la universitat de Terol e a molt(s) altres contrariis a les unions ^{||121r} desús dites que, ab tot [a]quell poder que puxen haver, vinguen et sien contra nós e tots los de la dita Unió de la ciutat de València, e, axí, sia de gran necessitat que vós en aquest pas, segons tenor de les con-

tinences²⁷³ entre nós e vós feytes, nos aydets ab tot vostre poder, per ço la vostra noblea e molt honrada saviea afectuosament pregam, et no-res-meys, iteran, geminan e en aquella manera que mils podem e devem, sots virtut del sagrament e homenatge per vós a nós feyt, vos requerim que encontinent, vista la present, si ja de vostres alberchs partits²⁷⁴ no sots, vos partescats dels dits alberchs vostres ab tot aquell poder que puxats per venir a la dita ciutat e regne de València, per aydar-nos contra los rebel·les de la Unió desús dita. Et en açò us plàcia que no haja algun embargament, com sia gran perill en la triga, la qual poria ésser e tornar en gran desonor vostra e nostra, car, jatsia que l'alt senyor inffant en Jacme, segons que creem que sabets, sia pasat d'aquesta vida, de la qual cosa vós e nós devem ésser despagats, axí com a bon senyor que ell era, emperò, senyors, siats certs que nós entenem complir et tenir fermament e per obra les condicions, covinences e promessions entre vós et nós feytes, axí [bé] e mills que hanc jamés fem, e perdre les persones e [t]ot quant havem si mester era, ço que Déus no vulla, per aquelles, e aytal creem sens alcun dupte que és vostre cor. *Data* en València, a .XXX. dies del mes de noembre en l'any de mil .CCC.XL.º set.

114.

1347, desembre 1. València.

Els conservadors de la Unió exigeixen de l'alcaid i batle de Riba-roja [de Túria] l'entrega del castell, informats que forces reialistes s'hi pretenen aplegar a fi d'atacar-los. Si no ho fa, procediran militarment contra el lloc.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 128v-129r.

[A l]’honrat l'alcayt e batle de Ribaroja, o altre qualsevol lochtinent ||^{129r} de senyoria en lo dit loch al qual la present pervendrà, de nós, los conservadors, [etc.], saluts et bona amor. Com a audiència nostra sia pervengut que en lo castell e loch de Ribaroja se deu ajustar companya d'òmens a cavall e a peu contraris a la dita Unió, per donar dan als hòmens, béns et coses d'aquella, ço que per nós e per tots los de la senyoria del senyor rey deu ésser esquivat et tolt, com açò seria fer contra lo²⁷⁵ dit senyor rey, drets et regalies d'aquell, et nós vullam provehir que la ciutat et regne de València sia restaurat al senyor rey il·lès et sens que dapnatge alcú a les regalies et drets de aquells no sia donat, per ço ab la present vos requerim et amonestam, de part de tota la Unió desús dita, que encontinent, vista la present, consintats et donets loch que·l castell del dit loch de Ribaroga sia establí per nós, per tal que sia defès que per aquell no puxa ésser donat dan a la dita ciutat o algun loch del regne de aquella. En altra manera, certificam-vos que

¶ ²⁷³ Per *convincences*. ¶ ²⁷⁴ *partitis* a l'orig. ¶ ²⁷⁵ *contra·l lo* a l'orig.

nós enantariem contra vós et tots los habitants del dit loch, segons que per la cort de la dita Unió seria ordenat et manat. Açò, emperò, entenem fer sens perjudici o lesió de la senyoria, drets o rendes que'l s[en]yor del dit loch ha en lo dit castell e loch, ans volem que'l[s] dits drets et rendes e senyoria als senyós d'aquell romangua salvu et il·lès. Escrit en València, lo primer dia de deembre en l'any de mil .CCC.XL. et set.

115.

[1347], desembre 1. Alzira.

Els conservadors enviats a Alzira amb les forces de la Unió comuniquen als dirigents de la revolta a València que els de la vila refusen enfrontar-se amb els reialistes, per causa de llur superioritat numèrica, per què demanen la tramesa de més tropes. Els de Xàtiva han ocupat el castell de la Pobla Llarga, que pretenia prendre la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 121v-123r.

Senyors.

Fem-vos saber que, vista la letra que'ls pròmens de Cocentayna trameten, la qual nós obrim, segons que ja us havem tramès a dir, e la qual vos havem tramesa uberta, fom ab los pròmens de la vila d'Algezira, et dixem-los largament la rahó perquè nosaltres érem aquí, és a saber, per acórrer a Gocentayna ab ells ensemps, e ells dixerem-nos que, con ells fosen certs que en la vila de Xàtiva e altres lochs proïsmes a aquella, ab los que eren de la Fraternitat, hagués de .V. *millia* a .VI. *millia* hòmens d'armes, e encara cent hòmens a cavall ho pus, e de la vila d'Algezira e sos térmens no'ns poguesen seguir de mil hòmens de peu a avant e de deu hòmens a cavall, que per nulla manera del món no consellaven ne consentrien que nosaltres partíssem de la dita vila; e sobre aquesta rahó acordaren que trametesen en Ramon d'Aruç a vosaltres, al qual comanaren moltes rahons s[ob]re açò, les quals ell vos deu haver recomptades. En[car]a vos fem a saber que, nosaltres escrivín la present letra, fo brogit et gran via fora ves la partida del Cent e repicaren en la vila, e nosaltres ixquem al so, et sapiats que de tota nostra companya de a cavall no ixqueren ab nosaltres vint de cavall, e sabem ardit cert que cinquanta hòmens a cavall e .II. *millia* hòmens d'armes ^{122r} eren exits de X[à]tiva e eren venguts a Castelló, e que s'eren aquí aturats; et axí, veent que de vós no havíem manament d'als, mas de defendre, no volguem anar pus avant, ans nos en tornam a la vila e tractam de les fahenes ab los jurats et tractadors d'aquella, pensan que seria bo que del castell de la Pobla e de la torre d'Alcocer nos enparàsem decontinent e que les dites forces establíssem, majorment com en Gonçalbo Çorito se proferís a nosaltres, conservadors, que, si ell anava a la Pobla, que aportaria les claus del castell, o a tot lo meys faria que'l poríem pendre a nostra mà, al qual fon respost per nós que, si ho fahia, que'ns plauria; lo qual se n'anà

a la dita Pobla e, après, tramès los jurats de la dita Pobla al consell d'Algezira e a nosaltres, dient que darien lo castell a la Unió e que ells, dits jurats, e·ls altres de la Pobla lo tenien, e havien manament d'en Jacme d'Esplugues que·l retesen a la Unió. E açò fon en hora de vespres ho poch abans, e fon per [no]saltres acordat que .XXX. ballesters hi fosen encontinent trameses, de la qual cosa no fon res feyt tan tost com degra, ans ho laguiaren tro al seny tocat, e [en]tretant los hòmens de Xàtiva vengren al dit castell, és a [sab]er, los que eren en Castelló, en hora de les lums en[c]eses, et preseren lo castell, axí que l'an establí. E a la dita hora mochs en Algezira lo so, e nosaltres cavalcam e ixquem defora e demanam què era, et dixeren-nos que los de Xàtiva ^{122v} eren, que cremaven les alqueries de la partida del Cent, e acorreguem llà, sens que hom d'Algezira no n'hac sinó entrò a cinquanta de peu, e sapiats que, can fom en Cucullada, dels nostres hòmens a cavall no foren ab nós sinó .XII., que no fo nengú dels altres que se'n prengué a armes, ans los esperam en lo dit loch de Cugullada gran partida de la nit, fort dolents de nós meteixs, e trametem-los molts misatgers, e als nostres e als de la vila que no vengren, e cant veem que no venien et sabem de cert que·l castell havien pres e establí e que ells eren en Castelló, no poguem àls fer mas que, en defalta de la nostra gent de cavall e dels hòmens d'Algezira, que·ns en tornam, ab gran dolor e gran dolentia de nós metex; que ben sapiats que, si la companya haguéssim haüda e els de la vila, mes los ho hàgrem tot a un punt, confiant que bona gent havien, e anàvem-hi enganats, que fort era pocha.

Per què, senyors, vos certificam d'aquestes fahenes per tal que y proveescats e·ns trametats a dir què façam, que ja veem e som s[egur]s que les persones hi perdrem si Déu no y proveeix, o nostra gent no·s mellora; et axí, trametets-los a dir qualque cosa que mester hi fa, e a nosaltres trametets a manar què façam. Encara us fem a saber que en Jacme d'Esplugues hi és estat present al re[t]re del castell, e encara sapiats que·s diu que·n Salvador Rich és ab do Alffonso de Loria, e que ha tolt ^{123r} .i. rocí lo dit en Salvador a un hom d'Algezira. Paguats lo correu. Dada en Algezira, lo primer de deembre.

Sapiats que no som mas .XLII. hòmens a cavall, e axí, si a trametre n'ich havets, trametets hòmens de vergonya. P[re]gam-vos caramente que·ns trametats un penonet, quin vós vullats, per tal que no anem axí desempenats, que de la senyera d'Algezira no·ns en podem bé plevir. Encara us pregam que, a nostre messió, nos trametats .i.^a trompeta, per ço que cant vullam cavalcar ho puxen saber les companyes e no romanguen per les posades, a vergonya vostra e nostra.

Los vostres conservadors.

116.

1347, desembre 1. València.

Els conservadors de la Unió responen als seus col·legues enviats a Alzira: ja havien ordenat remetre-hi 50 de cavall i 1.000 de peu, als que ara afegiran 4.000 infants més. Demanen la relació dels desertors de la host.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fol. 127r-v.

Reebem, senyors, vostra letra, a la qual vos responem que ja abans que la vostra letra haguéssem lesta havíem [o]rdenat que u[s] trametéssem cinquanta hòmens a cavall e mil hòmens de peu, ço és, .D. ballesters e .D. lances, los qu[a]ls hic són ja partits; e, après recepció de la vostra letra, és estat ordenat per consell que us trame[ta]m q[u]atre *millia* hòmens de peu, los quals demà, si a Déu plau, seran ab vós en Al[gezir]a. Emperò, si entretant meys dels dits quatre *millia* hòmens podíets fer alcun bon ardit, açò lexiem a la vostra saviea. Quant a açò que ns trame-tets a dir que no havets sinó .XLII. hòmens a cavall, vos responem que som fort meravellats, e axí tra-^{127v}-metets-nos [a] dir quals són aquells que u[s] fallen, car nó[s] h[i] darem recapte. Fèts regonèxer los caps de compayes si han compliment cascú de cent hòmens que deuen haver; si no, trametets-nos-o a dir. De la moneda que demanats, ja'n devets haver recapte; com aquexa serà despesa, encontinent n'aurets més, car, a la mercè de Déu, bon recapte n'avem. De les altres coses en la vostra letra contengudes, nos és greu com axí és estat fet, mas, si ara hi ha haüda alcuna mingua, si a Déu plau, mils ho faran d'aquí a avant. *Data* en València, lo primer dia de deembre de l'any, etc. (de mil .CCC.XL. set).

Los conservadors de la Unió, etc.

117.

[1347, desembre 1 (?). Castelló de Xàtiva].

Gilabert de Centelles a Francesc d'Ollo, generós, conservador de la Unió. El vol dissuadir, en nom de la seua mútua amistat, de dirigir les tropes unionistes de València comandades per ell contra Xàtiva.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fol. 136r.

Sè[n]yer en Francesch d'Ollo.

Segons que he entès, vós sots aquí en Algezira, ab aquexa comp[a]nya que és venguda de la ciutat de València de caval per donar don en la terra del senyor rey, e specialment en lo(s) térmens de la ciutat de Exàtiva, e podets-vos pensar que aquests feyts fi auran, e en breu. Per què us prech, axí [c]om a amich que sots meu, e yo vostre, que vós vos guardets de fer don en la terra del senyor rey. Em-

però, si vós haviets persona alcuna en qu(è) us poguéssets fiar que·m trametéssets, yo us ho faria saber pus larch.

De part d'en Gilabert de Centelles, senyor de Nules.

118.

[1347], desembre 3. Castell de Bétera.

El noble Humbert de Cruïlles als conservadors de la Unió. Ha ocupat el castell de Bétera, i demana una relació de forniments per a posar-lo en disposició de defensa. D'ací va a Llíria, i sol·licita a aquest efecte la tramesa de força de cavalleria, diners i un penó.

ACA, C, *Processos*, llig. 133/9, fols. 138r-139r.

Senyors.

Sàpia la vostra discreció que nosaltres²⁷⁶ anit, ora del seny tocat, entre Godella et Bétera, trobam en Lop d'Apiera, en Domin[go] Gil, alcayt ¶^{138v} de Chilvella, et en Berthomeu Aguiló, (e) dixeren-nos que·l castell de Bétera tenia ja la Unió a sa mà, et axí que no·ns [h]i calria anar; emperò, dixeren-nos que compaya hic devia venir (de) don Pedro. Et nós, creén que axí fos, entram-nos-en en lo dit loch de Bétera, sens que nul hom no s'ich moch, que no érem sinó yo mi quart, e en Bernat Vinathea, Arnau Cortit e en Ponç de Pomar, e dos cavalls d'en Jacme Scrivà —tots aquests eren armats—; ítem, los alforrats Bernat Miquel, e Ramos, escuder, Miquel, gendre d'en Bonanat Longuet, Garcia Martíniç e dos altres que no sabem son nom, et en P(ere) Vicent. Veus ab quyna compaya me trobí! Tramet-vos una sèdula d'açò que és mester a fornir lo dit castell, que nosaltres l'avem regonegut e de tot l'alre està bé; e axí, proveh[i]ts-hi.

Ítem, vos faç saber que me'n vaig a Llíria. Trametets-me compliment dels hòmens a cav[a]ll que ya sabets et dinés, que nengú no·n tragué de la ci[u]tat, axí ixque[m] cuytadament. Del penó, vos pregam que·l n[os] trametau, que ja·l deu haver fet en Francesch Camps. Tr[a]metets-nos [e]ncontinent tot ço que us fem saber. Don Pedro d'Exèricha s'ajusta ab compaya, segons que dien; no sabem què·s farà: si res sentits, fèts-nos-o saber. N'Arnau Scrivà, l[o] savi, fo huy maytí ab mi et dix-me que ell se'n volrria anar a la ciu[t]at, et dix-me que li feés albarà que pogués ¶^{139r} metre son cavall en la ciutat et ses armes, et yo he-lo·y feyt. Ítem, me dix per sa ma[re] (?) si gosar[ia] entrar en València ne si hauria dupte de res, et yo dix-li que entràs, que no trobaria qui li feés sinó plaer et servii, ab sos fills, que semblant m'és que axí hic haviets ja provehit. Ítem, tenits un rocí de l'alcayt de Bétera, et diu que ha jurada la Unió; e axí, seria'm semblant que lo li retéssets, que neessari és, segons que·ns an dit los nostres metexs, et fèts-li·n plaer. Comanam-nos tots en vostra gràcia. Scrita en lo dit castell, a .III. dies de deembre.

N'Umbert de Cruïlles, aparellat al vostre servii.

¶ ²⁷⁶ vosaltres a l'orig.

1347, desembre 8. Barcelona.

El rei Pere el Cerimoniós a Pere de Xèrica. Atesa l'actitud agressiva de la Unió de València, li anuncia la pròxima arribada a aquest regne, amb força armada, de l'infant Pere, comte de Ribagorça. Si refusen sotmetre's al rei, seran combatuts per l'infant i el mateix governador, amb l'ajuda que espera de les corts de Catalunya.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1128, fols. 148v-149r.

El rey d'Aragón.

Don Pedro, tantos e tan senyalados son los servicios que vos nos havedes feytos e feytes continuament, no perdonando a periglos de persona ni de bienes, que por aquellos sodes muy dignos de laor e de gualardón, el qual vos rendremos, con la voluntat de Dios, en su caso e su lugar; e aquesto tenemos en nuestro corazón, sin dubda e ficción alguna. E fêmos-vos a saber que, recibidas vuestras cartas, por las quales nos faziestes saber el estamiento del regno de Valencia, el caso perigloso en que es e los enantamientos temerarios que los de Valencia, con los de lur confederación, han feytos e fazen, no contrasta(n)t en alguna cosa al²⁷⁷ que sobre aquesto por vos ha seydo feyto e proveýdo, havemos ordenado que l'alto infant don Pedro, comte de Ribagorça e de las Montanyas de Pradas, tío nuestro muy caro, vaya en el regno de Valencia, a aquesta fin: que con vos ensemble, con aquellos mellores e más savios e proveytosos tractamientos que fer se podría, ensaye si las gentes de la ciudat de Valencia e de la dita confideración quieran venir a nuestra mercé, con punición convinient. En otra manera, que'l dito infant e vos, con todas aquellas melores e más fuertes maneras que podredes, refrenedes lures actos ilícitos e lur iniquidat, segund que a él e a vos semblará. Havemos encara ordenado que, después que'l dito infant será partido d'esta ciudat a .V. o .VI. días, vayan a él a complimiento de .CC. hombres de cavallo, con aquellos que con él irán. On, como muytos otros de nuestro consello tengan que aquesto se deva fa[z]er, porque de necesidat conviene a nos de tener cortes a los catha-||^{149r}-lanes, las quales començarán el miércoles primero que viene, de los quales cathalans entendemos haver grande ajuda de personas e de dineros, e, si en aquest caso no la avemos, es grande dubda que y seyamos a tiempo de averla; e encara por el feyto de Cerdenya, al qual no avemos proveýdo de lo qu'es menester, como los varones Doria tengan cercada la ciudat de Sáçar gran tiempo ha, e ninguna d'estas cosas non se puedan fer menos de la nuestra presencia, et sobre aquestas cosas queramos aver vuestro consello e saber vuestro entendimiento, por aquesto queremos e us rogamos que cuytosament nos façades a saber, por aquest correu o por otro, vuestro entendimiento. E aquesto por ren non allongedes,²⁷⁸ assí como cobdi-

¶ ²⁷⁷ als a l'orig. ¶ ²⁷⁸ allongedres a l'orig.

ciades nuestra honrra e buena fin de los aferes. E no us maravelledes porque no us havemos enviado el nuestro correu, porque aquel havemos retenido porque us enbemos ayuda convinent, o aquella que podremos buenament, a las misiones que havedes feytas e feytes por nuestro servicio. De la manera de la ida del dito infant, él vos scrive más largament por lu (*sic*) letra. E asín, feyt repuesta a nos e a él cuytadament. *Data en Barchinona*, dius nuestro seyello secreto, a .VIII. días andados del mes de deziembre, en el anyo de nuestro Senyor .M.CCC.XLVII.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Al noble a amado consellero nuestro don Pedro, senyor de Exéricha, governador general del regno de Valencia.

120.

1348, desembre 11 [València].

Descripció de les batalles de la Pobra Llarga (4-desembre-1347) i de Bétera (17-desembre-1347), segons la declaració de Francesc Rodeja, mercader de València i conservador de la Unió, efectuada durant el seu procés.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/33, fols. 1r i 3r-4r. Molt deteriorat de corca.

Die iovis, tertio idus decembris anno Domini .M^o.CCC.^oXLVIII.^o

En Francesch Rod[e]ja, mercader, ciutadà de València, denunciat desús dit, qui jurà dir veritat en sa confessió. E interrogat sobre la dita d[e]nunciació e capítols après d'aquella proposades (*sic*), les quals li foren lestes punt a punt, e primerament sobre lo primer capítol, e dix...

||^{3r} Interrogat sobre lo .XX. capítol, e dix que és ver que .I. dia, del qual no és [mem]br[ant], mas, emperò, ans de de la fes[ta] de sent Andreu²⁷⁹ de l'any p[a]ssat, [e]n Guillem Caner e en Berthomeu Fuster vengren a casa [d'ell, c]onfessant, e manaren a ell, dit confessant, axí com a conservadors de la dita Unió, que encontinent, davant ells, [i]xqu[és] de la di[ta] ciutat ab c[a]vall e armes e que se n'anàs a Alfofar, e que fes ço que en Francesch d'Olló e en Bernat Sunyer, los quals eren en lo dit loch d'Alfagar, ordenarien e manarien. E ell, confessant, dormí e poch après se n'anà al dit loch d'Alfagar ab cavall e armes, e trobà aquí en Frances[ch] d'Oll[o] e en Bernat Sunyer, en Pere Malet e d'altres molts, e tots ensem s'anaren-se'n a la vila d'Algezira, per tal que d'aquí, partén tots ens[e]mps, se n'anassen ves Cocentayna. E [e]stan aquí, com haguessen entès que los de Xàtiva

¶²⁷⁹ 30 de novembre.

tenien lo pas del Jenovès,²⁸⁰ qui és fort stret, trameteren per companya a la ciutat de València, e lladonchs los de la dita Unió trameteren ab .L. hòmens de cavall e .VII. o .VIII. *millia* hòmens de peu [a] la vila de Algezira, on era ell, dit confessant, e los altres damunt dits. E [t]ots ens[e]mps l[a]vors anaren ves la Pobra de l'Artia-cha,²⁸¹ fahent lur camí ves Cocentayna, e trobaren la força de la dita Pobra s[t]ablida per hòmens de Xàtiva, e los dits hòmens començaren a fer tr[e]tes contra los de la dita Unió. E ladonchs los damunt dits de la dita [Unió t]ramet[er]en en Borraç Es-^{3v}-teve, en Jacme Blan[ch] e en Pere Sacanell e d'a[l]tres hòmens de peu a aquells de la dita [força], e dixeren a aquells que's retessen a la dita Unió; en altra manera, que s'apparellassen de la batalla. E, com aquells responguessen que no'n volien res fer, donaren-los batalla, e mataren los de la dita fo[rça] als de la dita Unió .VII. hòmens de peu; e, [c]ombatuda la di[t]a forç[a] per spay de poch temps, tornaren-se'[n] al dit loch d'Algezira. E [lo c]endemà tots ensemps, fahen[t] e anant l[o] dit l[och] camí de Cocentayna, encontraren-se'n ab la host de Xàtiva, qui er[a] en la [dita] Pobra en lo camí, e, ans que fossen ab ells, trame-teren-[los] una letra, no és bé menb[r]ant de quinya rahó, mas dictar[e]n aquella [e]n Guillem Serra e en Bernat d'Albalat, notaris, e en [Sancho] de Thena; e [...] que los de la dita host de [X]àtiva respongueren que no farien res de les coses en [la] dita letra contengudes. E ladonchs, los de Xàtiva acostan-se devés los de la dita Unió, e aquells après [d]evés ells, brocharen los de la dita Unió [v]es los de Xàtiva, e aquells encontinent g[irare]n la cara, [de]fugint ves Xàtiva, e segons que ell, dit confessant, oí di[r], moriren-hi bé .C. persones de Xàtiva, entre christians e sarrahins. E enaprés anaren-se'n ves Sent Johan,²⁸² qui era d'en Francesch de Pertus[a], e meteren-hi foch e menaren-se'n la muller e criatures de aquell, e les gents de la ost de la dita Unió portar[e]n e menaren-se'n bèsties e altres coses e to[t] ço que trobar pogueren; [e] àls no y sap.

Interrogat sobre lo .XXI. cap[ítol], e dix ésser ver que, a[n]ant la dita host del d[i]t loch d'[A]lgezira a la dita vila de Cocentay[na], ell, dit confess[ant], oí dir a .I. saig qui venia del dit n'Andreu Gu[ill]em que lo dit n'An[dre]u Guillem era prop, qui venia a la ho[s]t de la dita Unió; e los primers de la dita Unió qui trobar[e]n lo dit saig foren el[l], dit co[n]f[es]san[t], en P(ere) Çafont, corredor, en P(ere) ^{4r}Tarrag[ó] e en Jacme Blanch. E demanà [al d]it saig ell, dit confessan[t]:

—Què't fas, bacallar?

E lo dit s[a]ig resp[ò]s-li que sa[ig] era de Xàtiva. E ell, dit confessant, dix-li:

—[T]orna-te'n, bacallar, car, si no, la di[t]a host de la dita Unió, que vén prop, te ociurà!

¶ ²⁸⁰ El lloc del Genovés (la Costera) confina al S. amb la Serra Grossa, que separa la comarca de la Vall d'Albaida. ¶ ²⁸¹ També dita an-

tigament la Pobra de N'Esplugues, act. la Pobra Llargà. ¶ ²⁸² Sant Joan de l'Ènova (Ribera Alta).

E alcú dels de la dita Unió dix [a]l d[it sa]i[g] que anàs avant; e ell, dit c[on]fessant, dix al dit saig:

—[D]onchs, trau lo bastó re[a]l e v[és] axí ab lo [ba]stó defora, e no't faran mal.

E ladonchs res[pòs e di]x en Rocha, qui stà a Quart; dix ayt[a]ls paraules o semblants:

—[...] si [...]am encara a vós!

E baxaren les lances lo dit Rocha e altre[s] ves lo dit saig, e encara [v]es ell, dit confessant, e en P(ere) Tarragó, e ocieren lo dit saig. Qu[a]nt a la mort del dit n'Andreu Gui[llem], d[i]u que no u véu, mas és ver que oí brogit en la dita host de la dita Unió, com [e]ll digués:

—Què és açò, n'Andreu Guillem e .II. al[tr]es qui eren ab aquell que han mort?

Interrogat si [oí] dir qui havia fey[t]a (*sic*) les dites morts, e dix que gent popular, e àls no y sap.

Interrogat sobre lo .XXII. capítol, e dix ésser ver que, c[om] [a] la dita Unió e ciutat f[or]s donat a entendre que'l dit noble er[a] vengut al dit loch de Bétera, lo qual era d[i]ns lo terme de la ciuta[t], pe[r c]remar aquell, e encara per dona[r] dampnatge a la dita ciu[t]at e per entrar en aquella e pendre's ço que·[s] volguessen, la dit[a] host de la dita Unió [e] de la dita ciutat, en la manera damunt dita, anà v[es] l[lo] d[i]t loch de Bé[t]era per deffensar lo dit terme. E com les companyes del dit noble començassen a brochar ves los de l[a] ost de la d[i]ta Unió, aquells de la dita Unió e ciutat se lexa[r]en anar v[es] l[lo] dit noble e c[om]pa[nyes] de [a]quell e·s com-^{4v}-bateren ab aquells, e o[c]rieren aquí algunes company[es] dels del [dit] noble; e oí dir que .I. saig matà al noble en Goçalbo Díeç [d'A]renós, lo qual saig se deya que era morr[o] de vaques. E [... ...] dita Unió portaren-se'n scuts, lance[s] e altres armes, coses e [ro]bes d'aquells, e aquelle[s] enapré[s] ell, d[it c]onfessant, véu penjades en la Seu de València.

Interrogat si ell, d[it] confessant, fos [en] la dita bat[alla] ab los de la dita Unió, e dix que oc, axí com tot l'altre p[o]ble hi anava.

Interrogat sobre lo .[XX]III. capítol, e dix ésser ver ço que [en] aque[ll] és contengut, segons que damunt [ho] ha dit.

.....

1347, desembre 17 i 18. València.

Els jurats de València i els conservadors de la Unió comuniquen als dirigents de la Unió d'Aragó la victòria obtinguda en la batalla de Bétera sobre les forces reialistes de Pere de Xèrica.

ACA, CRD, caixa 35, núm. 4671. Orig. en paper.

Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, 395-398.

A la vostra noblea et molt honrada saviea per les presents notificam que nostre senyor Déus, qui és vencedor de batalles, sabén, axí com aquell qui sab lo coratge dels hòmens, que nós demanam et deffenem veritat, justícia et lealtat, huy, data de la present, en hora [de les] vespres dites,²⁸³ nos ha donada victòria de nostres enemichs en aquesta manera: que com nós sabésem que los nobles en Pedro [de Xè]rica et en Goçalbo Díeç d'Arenós, ab tot lur poder et ab companyes de Terol a cavall et a peu et sarrahins, los quals hòmens a cavall et a peu eren en nombre doents .L. hòmens a cavall et deu mília de peu et pus, fossen a .II. legües de València, al loch apellat Bétera, que és del mestre de Calatrava, e-n lo dia de hir, que fon dichmenge, hagués cremats mases et alqueries que eren de hòmens de la ciutat et morts hòmens, axí de la ciutat com d'alcunes alqueries et lochs de la Unió, fo acordat per la cort de la dita Unió que tothom a cavall et a peu de la dita ciutat huy, que és dilluns, hisqués per deffendre et contrastar als dessus dits que més mal no feessen que ja havien feyt. Et axí's féu, que huy, al jorn clar, los hòmens a cavall et alguns de peu de la dita ciutat hisqueren ab la senyera del senyor rey et anaren per aquella part on los dits enemichs nostres eren; et com ells los veeren ven[ir], et los nostres estiguessen aturats, los dits nobles en Pedro de Xèrica et en Gonçalbo Díeç d'Arenós, ab lurs companyes a cavall et a peu, hisqueren del dit loch de Bétera poderosament et feriren la nostra host, et d'altra part hisqueren gran companya de sarrahins de una celada que havien feyta et feriren semblantment en la nostra host, axí que·ls nostres hagren prou que fer, et deffèneren-se tant et tant poderosament que finalment, mijançan la ajuda (de) Déu, los dits enemichs et contraris nostres fugiren, et los nostres, encaçan-los, han-ne morts et naffrats molts, et hagren-ne molts més morts sinó que la nit los vench dessus, que·ls ho tolch. Et axí tornaren-se'n et levaren lo camp victoriosament, loat ne sia Déu. Entre·ls quals, dels enemichs nostres, hi són morts lo noble en Goçalbo Díeç d'Arenós, en Johan Àlver(e)ç, Francesch de Riusech et en Togor[e]s, et molts d'altres cavallers et fills de cavaller[s] et d'altres, et axí de Terol com d'altres, los noms dels quals [en]cara no sab hom.

Per què, senyors, com vós et nós siam molt tenguts de fer grans laors et gràcies a nostre senyor Déus, qui per la sua santa bonea et pietat nos fa tan aseyalades gràcies et maravelles, carament vos pregam que specials or[ac]jions, laors

¶ ²⁸³ Prop de les 7 hores de la vesprada.

et gràcies façats a nostre senyor Déus, qui tant asenyaladament la sua pietat nos ha volguda mostrar. Et no-res-menys, com entenam et siam certs que'l senyor rey, ab hòmens a cavall et a peu de Catalunya, v[ol] venir contra nós, indignat per malvat consell que ha, donan-li a en[tend]re unes coses per altres, segons que vós sabets, per les rah[ons dess]ús dites, per ço, la vostra noblea et cara unitat afectu[osa]ment pregam, et encara sots virtut del sagrament et homenatge e[nt]re vós et nós feyt requerim et amonestam, que encontinent, vista la present, partescats de vostres alberchs per venir en nostra ajuda, si ja partits no'n sots, segons que moltes vegades vos havem requests, no passen o menan-nos per noves o alargaments, ne miran et guardan ço que nostre senyor Déus per la sua bonea et pietat vol fer per nós. En altra manera, si contrafahíets, ço que per res no poríem creure ni entendre, protestam, axí com a forçats, que'n puxats ésser convenguts en son loch et en son temps, et de açò fem testimoni nostre senyor Déus, al qual res no pot ésser amagat. *Data* en València, a .XVII. dies de deembre en l'any de .M.CCC.XL. set.

Los jurats et pròmens de la ciutat de València et los conservadors de la Unió de la dita ciutat et regne de aquella, aparellats a vostra honor.

Après que aquesta letra fon feyta, havem entés per hom qui diu que sab certament que don Pedro de Xèrica és mort dels colps que près en la batalla, et que morí esta nit, hora de mijanit, en lo castell de Serra. *Data* dimarts, a .XVIII. dies del dit mes.

(*al dors*:) [Al]s molt nobles et molt honrats, savis et discrets los conservadors [de l]a Unió d'Aragó.

(*al dors, de mà diferent*:) De la unidat de Valencia.- Fo presentada en la cort de la unidat en Çaragoça dia lunes .VIII.º días d[...] deziembre, *E(tra)* .M.ºCCC.ºLXXX.ºa quinta.- *Consimilis est alterius in qua significant duellum de Betara.*

122.

1347, desembre 30. València.

1348 (Enc. 1347), gener 15 i 17. València.

Comissió encarregada a Gilibert Sanoguera, cavaller, i Berenguer Ferrer i Joan de Solanes, ciutadans, per a rebre les manifestacions dels danys causats a unionistes pels contraris, i la notificació dels béns de reialistes existents en poder de membres de la Unió, a fi de segrestar-los i dedicar-los a indemnitzacions.

Ordre de la Unió a Berenguer Ferrer —substituït després per Jaume d'Artés—, Gilibert Sanoguera, Martín Roís d'Isurre, Bernat de Santboi, Pere de Poblet i Joan de Solanes, per tal que puguen adjudicar temporalment als damnificats l'usdefruit dels béns de reialistes ocupats per la lliga.

AMV, *Notal de Domingo Johan*, s. sign., fols. 32v-34r.

Sàpien tots que, *die dominica intitulata tertio kalendas ianuarii anno Domini .M^o.CCC.^oXL.^o septimo*, los honrats jurats de la ciutat de València i los conservadós de la Unió de la dita ciutat e del regne de València, haüd acort e plener consell, feeren la comissió següent als honrats en Gilabert Çanoguera, cavaller, en Berenguer Ferrer, savi en dret, e a.n Johan Solanes, ciutadans de la dita ciutat, la tenor de la qual comissió és segons que's seguex:

«De nós, los jurats de la ciutat de València e los conservadors de la Unió de la dita ciutat e del regne de aquella, als honrats en Gilabert Çanoguera, cavaller, habitador de la dita ciutat, en Berenguer Ferrer, savi en dret, e en Johan Solanes, ciutadans de la ||^{33r} dita ciutat, salut e honor. Com la cort de la dita Unió, haüd acort e plener consell, a profit e utilitat de la cosa pública e per servir la indemnitat de aquella, e en special d'aquells de la dita Unió qui són estats o d'aquí a avant seran damnificats, presos e robats e tolts lurs béns, cremats e afogats aquells per los rebels e contraris a la dita Unió, haja provehit e ordenat que'ls dits damnificats de la Unió damunt dita sien tenguts cascun d'aquells de manifestar, haverar e provar en poder de la dita Unió lo da(n)y e pèrdua que presa auran en persones e béns per los dits contraris e rebels, per ço que la dita cort sàpia e sia certa del dan e pèrdua a cascun d'aquells donat, e encara per ço que aquells e cascun d'aquells puxen ésser satisfeyts, integrats e pagats dels béns dels dits rebels los quals són o d'aquí a avant seran a mà de la dita Unió, segons més e menys; haja provehit e ordenat encara la dita cort de la Unió desús dita que tots los béns mobles e semovents e qualssevol altres, de qualsevol condició e natura sien, que sien presos e tolts, axí per bona guerra com per altra manera, als rebels e contraris a la dita Unió, o d'aquí a avant seran atrobats, sien notificats e demostrats a la dita cort, per ço que aquells o alguns *indebite* no puxen ésser transportats, abcecats e amagats, e que en lo esdevenidor puxa ésser retut d'aquells bon compte si mester serà, et nós, quant a present ocupats d'altres afers molts e pus majors de la dita Unió, sobre les dites coses entendre no puxam. Per tal, confian de la lealtat, savia e discreció de vós, dits honrats en Gilabert Çanoguera, en Berenguer Ferrer e en Johan de Solanes, que en loch nostre e per nós reebats e cullats totes les ||^{33v} manifestacions, haveracions, proves e notificacions de les pèrdues e dan donat e feyt a qualsevol de la dita Unió en persones e béns lurs per los contraris e rebels a la dita Unió; puxats encara, en loch nostre e per nós, emparar e secrestar tots e sengles béns mobles e semovents, censals e qualssevol altres béns e drets que sien dels contraris a la dita Unió, o d'aquí a avant seran, en poder d'alcú o d'alcuns de la Unió damunt dita, per qualsevol manera o rahó. Car nós per les presents a vós, o als dos de vós qualsevol, sobre les dites coses comanam tot nostre loch e veus, axí que la condició dels ocupants no sia feta millor que la de l'altre, mas ço que per los uns de vós serà començat puxa per tots ensemps o'ls dos de vós ésser miganat, difinit e determenat. *Data Valentie*, a .XXX. dies del mes de deembre de l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVII.»

Et los dits honrats en Gilibert Çanoguera, en Berenguer Ferrer e en Johan de Solanes, reebuda la dita comissió ab deguda reverència e honor, dixeren que eren apparellats de ensequir e complir totes e sengles coses en la dita comissió contengudes.

Et enaprés, *die martis que fuit .XVIII.º kalendas februarii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º septimo*, la cort de la Unió de la ciutat e regne de València féu e ordenà, sobre les dampnificacions fetes e faedores per los rebels e contraris a la dita Unió a aquells qui són de la Unió damunt dita, la provisió e ordenació següent:

«Com molts e diversses béns, axí mobles com seents, de hòmens de la Unió de la ciutat e regne de València sien estats presos per los rebels a la dita Unió, e aquells hagen venuts, discipats, cremats, distruhits e alienats, e encara venuts e liurats ^{¶34r} e donats a privades persones rebels a la dita Unió; et, d'altra part, com molts e diverses béns, axí mobles com seents, dels dits rebels sien a mà de la dita Unió, los quals fan grans mesions de guardar e encara sien en cas de discipar e distruhir, per tal, la dita cort elegí et ordenà que en Berenguer Ferrer, savi en dret, en Gilibert Çanoguera e en Martín Roïç d'Isurre, cavallers, en Bernat de Sentboy, en Pere de Poblet e en Johan de Solanes, o'ls dos o tres d'aquells qualsevol, puxen comanar e liurar segons lur bon arbitre los béns dels dits rebels a aquells qui són dampnificats per aquells, los quals dampnificats de la dita Unió tinguen los dits béns, fruyts e rendes d'aquells en comanda per la dita cort tro que a cascun d'aquells sia provehit per altra manera. Presents testimonis foren a la dita ordenació en Domingo de Monçó e'n Johan Sala, savis en dret, en Ponç de Soler, cavaller, e molts altres ciutadans de la dita ciutat.»

Et enaprés, *die iovis intititata .XVI. kalendas februarii anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º septimo*, la cort de la dita Unió, *ex causa*, revocà de la comissió e ordenació damunt dit(e)s lo dit en Berenguer Ferrer, savi en dret, e acompanyà als desús dits contenguts e nomenats en les dites comissió e ordenació a fer los dits actes, segons que a cascun de aquells per la dita cort era estat comanat, en Jacme d'Artés, major de dies, savi en dret de la dita ciutat. Testimonis foren presents a les dites coses en Berenguer Dezpuig, en Berenguer de Ripoll e en Jacme de Sentlís e molts altres ciutadans de la dita ciutat.

.....²⁸⁴

¶²⁸⁴ Segueix la declaració d'un damnificat, antic membre de la Unió, que rep encomanada una heretat segons les disposicions precedents.

1348 (Enc. 1347), febrer 18. València.

Comissió de la Unió de València a Martín Roís d'Isurre, cavaller, Arnau Cortit, Arnau de Comajohan, Jaume Canet, ciutadans, i set persones més, per tal de procedir a la venda dels censals i els béns immobles propietat de reialistes que es troben a la ciutat de València i les viles de Alzira, Llíria i Gandia.

AMV, *Notal de Domingo Johan*, s. sign., fols. 25r-26r.

Nós, los conservadors de la Unió de la ciutat et ¶^{25v} regne de València e los jurats de la dita ciutat. Attenens que per la cort de la dita Unió és estat ordenat que tots los censals e altres béns seents de rebel·les a la dita Unió los quals seran atrobats en la dita ciutat de València e en les viles e lochs de la dita Unió sien venuts, e que certes persones de la dita ciutat, e encara de les dites viles, sien diputades a fer les dites vendes, segons que de la dita ordenació és cert per scriptura contenguda en lo libre de la dita Unió, feyta lo dia de la data de la present, e en aquella és largament contengut. Per ço, confian de la indústria, lealtat e discreció de vós, honrats en Martí Roïç d'Isurre, cavaller, n'Arnau Cortit, n'Arnau de Comajohan e en Jacme Canet, ciutadans de València, en Gregori Simó, peller, en Bernat de Appiera, sartre, en Pere Moles, correger, en Jacme Gil, corredor, e en Johan Deztorrent, vehí de Algezira, en Guillem Urgellès, vehí de Llíria, e en Pere Dezcolomer, vehí de Gandia, diputam e assignam vós a fer les vendes desús dites, en loch, nom e veu de la cort de la dita Unió, enaxí que vós, en Martín Roïç, n'Arnau Cortit, n'Arnau de Comajohan, en Jacme Canet, en Gregori Simó, en Bernat de Apiera, en Pere Moles, en Jacme Gil, en Johan Deztorrent, en Guillem Urgellès e en Pere Colomer, o la major partida de vós, façats e fer puxats les dites vendes dels dits béns als més donants en aquells, e, en les cartes de les dites vendes faedores, los béns de la dita Unió per evicció expresa o en altra manera obligar, e los preus de aquells fer depositar en la taula d'en Francesch Falgueres, cam-¶^{26r}-biador de la dita Unió, e fer cartes de àpoques dels dits preus; et encara, que puxats comanar vostre loch e poder als dos de vós, que vagen per les dites viles e lochs per vendre los béns dels dits rebels los quals atrobaran en aquells, e a altres dos que meten en posesió los compradors dels dits béns. Car nós per les presents, per lo poder a nós atorgat en lo dia de la data de la present per la cort desús dita, comanam a vós nostre loch e veus. *Data* en València, a .XVIII. dies de febrer en l'any de .M.CCC.XLVII.

5. LA MEDIACIÓ DELS AMBAIXADORS DE CATALUNYA
A VALÈNCIA I ELS TRACTAMENTS DE LA UNIÓ
AMB EL REI A MORVEDRE
(GENER-MARÇ 1348)

124.

[1348, febrer?].

Propostes dels mediadors de Catalunya a fi de concertar un acord pacífic entre la Unió de València i el rei Pere.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fol. 19r-v. Còpia coetània.

En nom de nostre senyor Déus Jesús Christ e de nostra dona santa Maria.

Los tractaments posats e moguts per los tractadors sobre los affers qui són entre lo senyor rey, de una part, e la ciutat de València e los adherents a aquella, de l'altra, són aquests qui's seguexen:

.I. Primerament, que lo senyor rey no faça ne moga ara ne per negun temps alcuna qüestió ne demanda civil ne criminal, ne faça alcuna inquietació ne vexació en persona ne en béns, contra negun singular de la ciutat de València ne adherens a aquella, per rahó de la Unió ne per ocasió d'aquella, ne per res que fet se sia per ocasió d'aquella, enaxí que lo dit senyor rey depòs e foragit de si tota ranchor e tota ira, si neguna n'i ha, contra tots los singulars desús dits.

.II. Ítem, que sobre les demandes que lo senyor rey entena a fer ho aver contra la universitat de la ciutat de València o altres universitats adherents a aquella, sia provehit per aquesta forma: que, feta ferma de dret per les dites universitats en poder del senyor r[e]y, lo senyor rey veja e conega si les dites universitats li seran tengudes ne offeses. E en cas que açò se atrobàs per conexença degudament feita, que tots temps sia feit e entès que's faça sens tota lesió de fama de la ciutat e de les altres universitats coherens a aquella.

.III. Ítem, seria entès que lo dit senyor rey fahés la conexença dessus dita ab consell de bones persones de la senyoria del senyor rey, no sospitoses a la ciutat de València, la qual cosa se fes fahent cort ho parlament en lo regne de València.

.III. Ítem, que lo dit senyor rey faés e sia tengut de fer e estar a conexença d'aquelles matexes bones persones sobre totes les demandes que la universitat o adherents a aquella haja contra lo senyor rey, axí de privilegis e furs no servats com

de provisió per temps esdevenidor que no sia feit contra privilegis e furs, com d'altres coses.

||^{19v} .V. Ítem, que, les coses desús dites fermades e meses en estament, lo senyor rey venga a la ciutat de València, sens armes e sens persones sospitoses, e sia reebut per aquella ciutat ab aquella honor que's cové.

.VI. E en cas que les coses dessús dites sien posades en estament, les quals los tractadors entenen aver proposades per les paraules dites en lo consell hyr, que fon dijous, ajusten aquells dits tractadors que seria viars a aquells que les companyes asoldades de quascuna de les dites parts se'n vagen ans de la entrada del senyor rey.

.VII. E si en les coses dessús dites e per los dits tractadors pensades se pot rahanablement res mellorar a profit dels affers, són apareyllats los tractadors de hoyr e manejar aquelles aytant com pusquen.

125.

1348, febrer 19. València.

Els conservadors de la Unió i els jurats de València al bisbe de Tortosa, l'abat de Ripoll i els altres missatgers enviats com a mediadors pel principat de Catalunya. S'oposen a la proposta dilatòria del rei de nomenar tractadors nous, a banda d'ells, i demanen l'aprovació definitiva dels capítols presentats al monarca, que creuen ser de justícia.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fol. 15r-v. Còpia coetània.

Als honrats pare en Christ en Bernat, bisbe de Tortosa, abbat de Rippoll e missatgers e prohòmens de la ciutat de *Barchinona*.

Reebuda, senyors, vostra letra huy, data de la present, vos responem que ja dicmenge proppassat ne reebem altra per vós a nós tramesa per rahó de les .VI. persones elegidores per lo senyor rey, e altres .VI. per la Unió de la ciutat e regne de València; a la qual vos àgrem ja respost, mas per ocupació d'affers del senyor infant don Ferrando e de la dita Unió no n'havem pogut haver acort tro huy, data de la present. En lo qual dia, ajustada la cort de la dita Unió, és estat acordat que, com los capítols offerats al senyor rey per vós en loch de la dita Unió sien fundats en furs e privilegis, e altres en rahó e egualtat, segons que clarament se mostra per les replicacions per la dita cort feites a les resp[ost]es per lo dit senyor rey als dits capítols feites e per los furs e privilegis en aquelles al·legats, e ncar per les rahons de paraula denant vós per nós al·legades, et axí altres disputacions ne mijancers no y sien necessaris, és estat acordat que altres tractadors no y sien

assignats sinó tant solament vós, e açò per tal com és dupte, tota hora parlan ab reverència de la altea e excel·lència del senyor rey, qu[e]s faça més per allongaments que per altra rahó.

Per ço, la vostra altea affectuosament pregam ^{||15v} que us plàcia supplicar al dit senyor rey que sia ^{||}la sua mercè que·ns atorch los dits capítols, e açò sens alscons allargaments, car la dita cort no consentria que altres tractadors hi fosen assignat[s], segons que dit és. Als capítols que demanats de la Unió, havets ja traslat, lo qual vos leexam en les cases del Temple ensemps ab los altres. Trametem-vos tres capítols, los quals havem ordenats après les repplicacions fetes de les dites respostes del dit senyor rey. Plàcia-us que supliquets lo dit senyor rey que sia sa mercè que·ls atorch ensemps ab los altres als quals per lo dit senyor rey és estat ja respost. *Data en València, a .XIX. dies de febrer de l'any de .M.CCC.XL. set.*

Los conservadors de la Unió de la ciutat e regne de València e los jurats de la dita ciutat.

126.

S. d. S. II. [1348, febrer. València].

Rèpliques de la Unió de València a les respostes donades pel rei als capítols reivindicatius presentats per aquella, amb l'addició de tres noves peticions.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fols. 1r-7r. Còpia coetània.

.I. A la resposta feita al primer capítol, replica la cort de la Unió que, com la dita resposta no sia clara, que plàcia a la altea del senyor rey de atorgar lo dit capítol segons que és posat, com se deja fer per rahó de justícia.

.II. A la resposta feita al segon capítol, replica la cort de la Unió que, com la dita resposta no sia clara, que plàcia a la altea del senyor rey de atorgar lo dit capítol segons que és posat, com se deja fer per justícia e rahó, majorment com açò sia gran interesse de la Unió, a la qual per lo dit senyor rey alcuna resposta no és estada feita.

.III. A la resposta feita al terç capítol, replica la cort segons que ha replicat al precedent.

.IIII. A la resposta feita al quart capítol, replica la cort segons que al primer.

.V. A la resposta feita al cinquè capítol, replica la cort segons que al primer e quart ha replicat.

^{||1v} .VI. A la resposta feita al .VI.^{en} capítol, replica la cort segons que ha replicat al primer e quart.

.VII. A la resposta feita al .VII.^{en} capítol, replica la cort segons que ha replicat al primer.

.VIII. A la resposta feita al .VIII.^{en} capítol, replica la cort segons que ha replicat al primer.

.IX. A la resposta feita al novèn capítol, replica la cort que, com les dites unions sien feites per notoris e clars privilegis e per altres justes e necessàries causes e rahons, que plàcia a la altea del dit senyor rey de atorgar e lloar lo dit capítol segons que és posat, e sens tota dilació.

.X. A la resposta feita al deèn capítol, replica la cort que'l senyor rey lo deu atorgar, com sia fundat per fur nou posat en rúbrica «De elecció de justícies», *capitulo unico et parraffo finali*, la tenor del qual és aytal: «Et los richshòmens, cavallers e persones genero-||^{2 bis r²⁸⁵}-ses sien tenguts de contribuhir en los cases de contribucio(ns) vehinals contengut(s) en lo fur antich de València, e encara en les messions que's faran en deffendre furs e privilegis del regne de València, atorgats en general e en special, axí en demanant justícia, si nós o nostres oficials los agreujaren contra furs o privilegis, com en altra manera, legudes, necessàries e profitoses a deffensió dels dits furs o privilegis, ab què sia acordat per lo consell de la ciutat o de les viles, o de cascuna per si, ab los cavallers o generoses habitants en aquelles o en cascuna d'aquelles, o ab la major partida d'aquells»,²⁸⁶ e per moltes d'altres rahons, les quals serien largues d'escriure.

.XI. A la resposta feita al .XIe capítol, replica la cort de la Unió que la dita resposta té la dita cort en gràcia e mercè al dit senyor rey.

.XII. A la resposta feita al .XII. capítol, replica la cort de la dita Unió que sia haüda certificació dels dits missatgers quina és la intenció del senyor rey sobre les coses e'l dit capítol contengudes, axí en la primera part del dit capítol, ço és, de no enantar, procehir, etc., com a la .II.^a part, de la segurtat d'açò. Ítem, haüda certificació dels dits tractadors, replica la cort de la dita Unió que plàcia al senyor rey atorgar lo dit capítol, axí a les universsitats com als singulars de aquelles, com de bon príncep e senyor se pertanga fer a sos sotsmeses complida gràcia e mercè.

.XIII. A la resposta feita al .XIII. capítol, replica la cort de la dita Unió que'l senyor rey deu atorgar lo dit capítol, per fur posat (en) rúbrica «De crims», *capitulo* «Si alcú serà acusat d'omicidi, etc.»²⁸⁷

¶²⁸⁵ Els ff. 1 bis i 2 no tenen relació amb el text.

¶²⁸⁶ *Furs e ordinacions... del regne de València*, Va-

lència, Lambert Palmart, 1482, Alfons II, rúb. I.

¶²⁸⁷ *Furs... de València*, llib. IX, rúb. VII, cap. V.

¶^{2 bis v} .XIII. A la resposta feita al .XIII. capítol, replica la cort de la dita Unió que, com en major part lo dit capítol sia consonant a fur nou posat en rúbrica «De elecció de justícies»,²⁸⁸ *capitolo unico, in parrafo (sic)*, et, si àls hi ha oltra açò, que aquell dega atorgar graciosament per ben de justícia e per bon estament de la terra.

.XV. A la resposta feita al .XV.^{en} capítol, replica la cort de la dita Unió que aquest capítol se funda sobre la bona equitat e profitosa a la ciutat e al regne que és contenguda en lo fur posat en rúbrica «Del batle e de la cort», *capitolo quod incipit* «Un sol vehí»,²⁸⁹ e en lo fur nou posat en rúbrica «De rescrits contra furs impetrats», *capitolo primo*,²⁹⁰ ab lo privilegi atorgat per lo senyor rey en Pere ara regnant, *datum Daroce, nonas octobris anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo septimo*,²⁹¹ e en lo privilegi per lo qual és atorgat als pròmens de la ciutat e regne interpetrar furs, atorgat per lo senyor rey en Jacme antich, *datum apud Calataiubium, pridie nonas iunii anno Domini millesimo .CC.^oLX.^o quarto*, la clàusula del qual és segons que's segueix: «*Statuimus etiam imperpetuum quod, si forte aliqua dubitatio orta esset vel oriretur super dubitatione alicuius fori, illa dubietas declaretur secundum cognitionem iustitie et proborum hominum civitatis Valentie et regni eiusdem, exclusis iure canonico et civili et omn[i] forma legum, quod nolumus ibi ab aliquibus allegari, mandantes iustitiis civitatis et totius regni Valentie et iudicibus appellationum et quarumlibet aliarum causarum, presentibus et futuris, quod predicta omnia observent deinde perpetuo, et quod hoc iurent iustitie die qua emparabunt et recipient officium iustitiatus. Et si quis contra hec venerit, solvat nobis pro pena centum solidos, et iustitie qui aliter feceri(n)t, alios centum solidos regalium, et quod quotienscumque commissum fuerit per eosdem. Datum apud Calatai[u]bium, .II.^a nonas iunii, anno Domini .M.^oCCC.^oLXIII.*^{o292}

¶^{3r} Et perquè aquella no'ls és estada servada, axí per diverses manaments com per diverses delegacions e comissions feitas a diverses e privades persones, per c[a]rtes o per paraula, per lo senyor rey, e encara per alguns enantamens feits per ell,²⁹³ salva la sua altea, axí en feits criminals com en civils, en gran dan de la ciutat e regne e del general e dels singulars de aquells, la qual inobservància, per diverses maneres, lo senyor rey e sos oficials prenia per ús, lo qual és abús, segons fur nou posat en rúbrica «De rescrits impetrats contra furs», *capitolo finali*,²⁹⁴ et per ço, a conservació de la dita bona egualtat, fo pensada e demanada la provisió en lo dit capítol contenguda. Emperò, si al senyor rey e a son bon consell serà benvist altra bona provisió e sufficient, per la qual a ells sia provehit que sien segurs e certs que contra furs, privilegis, immunitats e libertats e bons uses no'ls sia

¶²⁸⁸ Vid. nota 286. ¶²⁸⁹ *Furs...*, llib. IX, rúb. XVIII, cap. VI. ¶²⁹⁰ *Furs...*, Alfons II, rúb. IX, cap. I. ¶²⁹¹ Vid. Lluís Alanyà (ed.), *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentie*, València, Diego de Gumiel imp.,

1515, Pere II, priv. XXIV: *Quod rescripta vel mandata regia contra foros vel privilegia impetrata...* ¶²⁹² *Aureum opus...*, Jaume I, priv. LXV. ¶²⁹³ ells a l'orig. ¶²⁹⁴ *Furs...*, Alfons II, rúb. IX, cap. II.

feit, per les maneres sobredites o altres, contra la dita bona equitat, plaurà molt als dits suplicants e tendran-ho en gran gràcia e mercè al senyor rey, e seran contents ab aquella, atorgan aquella. Emperò, entretant, perseveren en la dita provisió per ells demanada, tro que altra bona provisió e sufficient los sia atorgada.

[.XV]I. A la resposta feita al .XVI. capítol, replica la cort de la dita Unió que lo dit capítol se funda sobre la egualtat de furs e privilegis, segons que en la dita resposta és contengut. Et com la dita egualtat no·ls sia servada, ans, per diverses maneres e colors de noms e notables exquisits e atrobats, salva la sua altea, en frau e circumvenció de furs e privilegis, per tal és demanada la dita provisió. Emperò, si ^{3v} lo dit senyor rey ne trobarà altra bona e sufficient manera per la qual a ells sia provehit segons que dessús, plaurà molt als dits suplicants, e tendran-ho en gràcia e mercè al senyor rey e seran contents ab aquella, atorgan aquella. Emperò, entretant, perseveren en la dita provisió per ells demanada entrò que altra bona provisió e sufficient los sia atorgada.

.XVII. A la resposta feita al .XVII. capítol, replica la cort de la dita Unió, com lo dit capítol estia en gran justícia e en rahó *scripta*, e lo contrari d'aquella sia gran inhumanitat e crudelitat, de la qual inhumanitat e crudelitat és estat usat de feit per molts jutges, e per aquella rahó demanen lo dit capítol, que de la dita crudelitat d'aquí enant no puxa ésser usat, que plàcia al senyor rey atorgar aquell benignament, sens alcuna excepció, la qual *nominatim nec expresse* no sia en fur *scripta*.

.XVIII. A la resposta feyta al .XVIII. capítol, replica la cort de la dita Unió que la dita resposta té la dita cort en gràcia e mercè al dit senyor rey.

.XIX. A la resposta feita al .XIX. capítol, replica la cort de la dita Unió que, com notòria cosa sia que per molts de son consell, e specialment per aquells qui són de Roselló, li sien donats molts mals e inichs consells e contra furs e privilegis, e feites fer moltes injustícies contra los seus pobles, per les qual[s] injustícies e mals consells és venguda gran discensió entre lo dit senyor rey e los seus sotsmeses, ^{4r} per què, com lo dit capítol sia a conservació de justícia e a conservació de la corona del senyor rey, la qual se conserva quant ha la volentat dels pobles, per tal, supliquen e requeren que·l dit capítol, com sia necessari e útil, sia conffermat per lo dit senyor rey, car cert és e indubitat e notori, per experiència del tepms passat e present, que·ls sobredits roselloneses e altres per la dita cort nomenadors stan prop lo dit senyor rey e de son consell, null tepms aquests affers poran venir a estament de pau ni de concòrdia, ni los regnes poran ésser ben regits a honor sua ni a bon estament de la terra.

.XX. A la resposta feita al .XX.^{èn} capítol, replica la cort de la dita Unió que, com per los alguazirs del senyor rey sia estat usat contra lo dit fur²⁹⁵ e contra privilegis e capítols nous feyts en cort general, e los preses per aquells sien estats vexats e malmenats contra justícia e rahó, sens que no·n són estats punits los dits alguazirs, per tal és estada eleta la dita provisió. Emperò, si·l dit senyor rey troba altra bona via sufficient, per la qual los de la dita Unió sien certs e segurs que·l dit fur los sia observat, plau als de la dita Unió. Entretant, emperò, perseveren en la dita provisió per ells demanada, entrò que altra b[o]na provisió e sufficient los sia atorgada.

[.XX]I. A la resposta feita al .XXI. capítol, replica la cort de la dita Unió que, com lo dit capítol sia fundat en furs e en rahó e en justícia, que plàcia al senyor rey benign[a]ment atorgar aquell.

||^{4v} .XXII. A la resposta feita al .XXIII.²⁹⁶ capítol, replica la cort de la dita Unió que, [c]om la dita Unió sia feita per justícia e conservació de la corona e drets del senyor rey, e per bon estament dels seus regnes, los quals en lo dit capítol contenguts se són esforçats de torbar e han meses e meten aquells cascun dia en gran divisió e turbació e en grans escàndels, e metrien d'aqu[í] avant si la dita provisió no·ls era atorgada, per ço, supliquen lo dit senyor rey que li plàcia lo dit capítol atorgar.

.XXIII. A la resposta feita al .XXIII. capítol, replica la cort de la dita Unió que, com per lo offici dels dits uxers sia tolt a les gents que no puxen parlar ni suplicar al dit senyor rey, segons que acostumaven ab sos predecessors, et axí per aquells sia tolt justícia als pobles, per tal, supliquen que·l dit capítol sia atorgat e que, servan les maneres e comportaments de sos predecessors, farà plaer als dits sotsmeses e lo y tendrien en gran gràcia e mercè.

.XXIII. A la resposta feita al .XXV. capítol, replica la cort de la dita Unió que, segons que, sens part, foren atorgats los dits privilegis o letres, en gran perjudici e desonor de la *Ecclesia* e de la ciutat e del regne de València, que axí, per deute de justícia, deuen ésser revocats, e sens vocació de part, majorment com sia contra fur, salva la altea del senyor rey.

||^{5r} .XXV. A la resposta feita al .XXVI. capítol, replica la dita cort que lo senyor rey, per deute de justícia, deu observar e fer observar sens dilació l[o] dit ca-

¶ ²⁹⁵ *Furs...*, Pere II, corts de 1342, fur V: *De la presó comuna*, i cap. XVI. *Aureum opus...*, Pere II, priv. XXIII: *Quod alguazi-*

rius regius non ponat aliquem captum nisi in comuni carcere civitatis... ¶ ²⁹⁶ No s'hi diu res del cap. XXII.

pítol, com l'aja jurat e n'aja preses e haüdes pus de .C. *millia libras* per fer observar lo dit privilegi, et de les dites franquees hajen ja usat.

.XXVI. A les respostes feytes als .XXVII., .XXVIII. e .XXIX. capítols, replica la cort de la dita Unió que les dites respostes té la dita cort en gràcia e mercè al dit senyor rey.

.XXVII. A la resposta feita al .XXX.^{en} capítol, replica la dita cort que'l senyor rey deu atorgar lo dit capítol per justícia, com lo dit capítol continga mera rahó e justícia.

.XXVIII. A la resposta feyta al .XXXI. capítol, replica la cort de la dita Unió que la dita resposta té la dita Unió en gràcia e mercè al senyor rey.

.XXIX. A la resposta feita al .XXXII. capítol, replica la dita cort que, com los dits hòmens de Albocàcer, notòriament e sens alguna coneguda, sien estats privats de llurs possessions e béns per lo dit maestre, e açò sia notori en lo regne de València e d'Aragó, que semblantment deuen ésser restituhits sens alcuna coneguda en llurs possessions e béns, segons fur, privilegis e rahó. Per què supliquen que aquells sien entregament restituhits [de] les coses e'l dit capítol contengudes. En altra manera, parlan ab reverència del senyor rey, la cort de la Unió hi provehirà segons que porà e veurà, com les dites coses no puxa tollerar sens lesió de sa fe.

||^{5v}.XXX. A la resposta feita al .XXXIII. capítol, replica la dita cort segons que ha replicat al .XII.^{en} capítol. Ítem, haüda certifficació dels dits tractadors, replica la cort de la dita Unió que plàcia al senyor rey atorgar lo dit capítol, com de bon príncep e senyor se pertanga fer a sos sotsmeses complida gràcia e mercè.

.XXXI. A la resposta feita al .XXXIII., resp[o]n la dita cort que la dita resposta té en gràcia e especial mercè al [s]enyor rey, e que supliquen al dit senyor deje fer *cum effectu* en tal manera que'l dit capítol vinga a fi.

||^{6r}.I. Ítem, supliquen, senyor, que, com lo loch de Castelló de Xàtiva sia de la Unió, e los habitants d'aquell hajen jurada la dita Unió en Algezira, e ab aquell sien una part e hajen feita part contra los de Xàtiva, e après que han jurada la dita Unió se sien seguides diversses morts e altres scàndels, dans e perills entre los de Xàtiva e de Castelló, e *signanter* car los de Xàtiva, entre los altres, preseren .I. hom de Castelló e aquell rocegaren e penjaren, car havia jurada la dita Unió, e, fahén exsequió en la persona d'aquell, dehia lo corredor:

—Aquest és lo traïdor que ha jurada la Unió!

E açò, senyor, fos cosa terrible e cruel, com hanc, loat e benicne sia Déu,²⁹⁷ en la senyoria d'Aragó no ha haüt alcú a qui puxe ésser imposat aquell nom, et per ç[o] e per los dits homeys, discòrdies e altres raons, los de Xàtiva sien feits enamichs capitals em per tots tepms dels de Castelló, e no sia de raó que la vila de Xàtiva haja alcuna juredicció sobre Castelló ni los habitants en aquell, car, si la y havia, serien consumats, axí per vexació de persones com exaccions de peites, com per altres maneres, que plàcie a la altea del d[i]t senyor rey, per tolrrre la dita enamistat e hóy capital, de ajuynir lo dit loch de Castelló al terme de Algezira, e [é]sser del terme de Algezira e de la juredicció e contribució d'aquella en totes coses, com, si açò no era feït, lo dit loch de Castelló se despoblarà [...] seria cruel cosa que lurs enamichs ¶^{6v} los aguessen a jutjar ni que aquells fossen de destret de hòmens de Xàtiva, qui són lurs enamichs, majorment que, per privilegi atorgat per lo senyor rey en Jacme l'antich, *datum Valentie, .IIII.º nonas augusti anno Domini .M.ºCC.ºXL.º nono*, lo loch de Castelló fon dat e atorgat al terme de Algezira e ésser de terme de Algezira.

.II. Ítem, supliquen que plàcie atorgar al senyor rey que la vila de Algezira, la qual en totes coses és stada del voler de la ciutat de València e ha vellat ab la dita ciutat ensemps en la honor e profit del senyor rey e de la corona real e de la cosa pública, que haja la primera veu de les viles reals del regne de València, axí que, en celebració que's faça de corts, axí dins lo dit regne com fora aquell, ni en provisions e privilegis alguns en què les dites viles reals sien nomenades, ni en altres affers que les viles reals del dit regne [sien] convocades ni hagen a ésser ho entrevenir, la dita vila de A[ll]gezira sia primera e nomenada primera, e los misatgers de aquella hagen la primera veu.

¶^{7r} .III. Ítem, que, com en tots los capítols sia ordenat que sia suplicat al senyor rey de ço que vulla atorgar e jurar los dits capítols, los quals per la dita Unió són estats jurats servadors e tenidors, que, en qualsevulla capítol en què sia parlat del senyor rey envés sos sotsmeses qui han jurada la Unió, que tot axí sia nomenat e ordenat e entès de qualssevol senyors infants o nobles o altres qui no hagen jurada la Unió envés lurs sotsmeses, e, ço que'l senyor rey ha ha jurat tenir e servir a la ciutat e viles reals, que'ls dits senyors qui no han jurada la Unió juren allò mateix tenir e servir als lurs sotsmeses. En altra manera, que sia entès axí ésser provehit dels dits sotsmeses als dits senyors qui no hagen jurada la Unió com és de sos sotsmeses al dit senyor rey.

¶²⁹⁷ Corrupció, per *beneït ne sia Déu*.

[1348, febrer. Morvedre].

Respostes de Pere el Cerimoniós a les rèpliques formulades per la Unió de València a les anteriors contestacions del monarca, sobre els capítols prèviament presentats pels dirigents unionistes.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fols. 8v-14r. Còpia coetània.

Respostes fetes per lo senyor rey a les replicacions fetes precedents per la dita ciutat de València.

A les replicacions fetes per la universitat de²⁹⁸ la ciutat de València a les respostes per lo dit senyor rey fetes al primer, .IIII., .V., .VI. e .VII. capítols, respon lo dit seynor rey que ell revocarà e anul·larà *cum effectu* tots e sengles enantaments, proceses, sentència o sentències, empreniments, sacraments, homenatges o qualsevol altres cauteles o fermetats fetes, procehides, enantades, empreses, jurades o procurades o reebudes per ell o a ell ab qualssevol altres persones, en general o en special, sacretament o manifesta, per les quals directament o endirecta don, minva, embargament o contrast de fait o de dret al dret que·l dit imfa[n]t haja en la primogenitura e successió, en cas que·l seynor rey, ço que Déus no vuyla, morís sens infant mascle hereter o de ledes[m]e matrimoni nat, e favor, ajuda, promissió o acreximent a la infanta dona Constança, filla del dit senyor rey, o a altra o altres persones qualssevol o qualessevol ésser, seguir o nèxer de present o per avant poria, absolvén lo dit senyor rey les universitats, infants, nobles, cavallers, hòmens de paratge, ciutadans e hòmens de vila e alcajts de castells de tota fe, sacrament e homenatge a ell fait o a la dita infanta o a al[t]ri per ella, per aquesta rahó, a favor o ajuda de la dita inf[anta]. Encara, fermarà ¶^{9r} ell senyor rey que de se vida e del dit infant semblants cosses, empreniments, sacraments o homenatges a favor de la infan[ta] o d'altra persona, en lo dit cas, en don o prejudici de l'infant en Ferrando, no farà, suscitarà, reebrà o procurarà. Encara diu lo senyor rey que remourà los alcajts qui ara tenen los castells, e en aquells castells altres alcajts posarà.

A les replicaciones fetes a les respostes per lo dit senyor rey fetes sobre lo segon e terç capítol, respon lo senyor rey que atorgarà e darà e comanarà al dit infant lo dit ofici de governació e procuració general en tots sos regnes et terres, en la manera e sots aquell[a] forma que·ls r[e]ys d'Aragó han acostumat atorgar, dar e comanar aquell als infants fills seus primogènits e heret[é]s e als infants germans seus qui eren a [e]lls primers sucehidors en los dits regnes e terres, e segons que aquell al qual mills e pus complidament fo atorgat dar e comanar del

¶²⁹⁸ a en l'orig.

temps del rey en Pere, son basavi, tro a ara, axí que no·l li puxa ni deja revocar, tolrrre e embargar en tota la vida d'amdós, salvant en cas que·l dit senyor rey agués fill mascle ledesme e hereter, e aquell vengués a edat de regir e governar los r[egn]es per si. Encara, que·l senyor ¶^{9v} rey no sostendrá que d'aquí a avant la dita infanta, en segell, letres o en altra manera, primogènita sia nomenada, per si o per altre en nom d'aquella. Encara, que no embargarà lo dit infant que no ús de tots e sengles drets de primogenitura.

A la replicació feta per la dita universitat a la resposta feta per lo dit senyor rey al .VIII. capítol, respon lo dit senyor rey que·ls tractadors són plenament informats de la sua intenció.

A la replicació per la dita universitat feta a la resposta per lo dit senyor rey feita al .IX. capítol, respon lo dit senyor rey que ell ha bastantment respost al dit .IX. capítol, e persevera en aquella. Emperò, mostrades les rahons que dien notòries e furs e privilegis per los quals dien que·l senyor rey és tengut de fer les coses [co]ntengudes en lo dit ca-¶^{10r}-pítol, e la forma de la Unió que al·leguen e dels capítols de aquella, aquelles raons vistes e los dits furs e privilegis e·ls dits capítols regoneguts, és aparellat de fer e complir ço que per los dits furs e privilegis fer deja.

.VII.²⁹⁹ A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .X. capítol, respon lo senyor rey que satisfet és al dit .X. capítol, ab los enadimens feyts, en la resposta feyta al dit .IX. capítol, com per lo fur al·legat no·s demostra ne s'apparega que·l dit senyor rey sia tengut de fer les coses suplicades e contengudes en lo dit capítol.

.VIII. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta feta per lo dit senyor rey al dit .XII. capítol, respon lo dit senyor rey que ell persevera en la resposta ja feta per aquell se[ny]or rey al dit .XII. capítol.

.IX. A la replicació f[eta] per la dita universitat a la resp[o]sta feta per lo dit senyor rey al .XIII. capítol, respon lo d[it] senyor rey que, sego[n]s la forma del fur al·legat, rúbrica «De crims», lo capítol «Si alcun serà acusat de homici[di ...]»,³⁰⁰ sia servat e seguit, no contrestant ús en contrari subs[eg]uit, e d'açò farà menaments a tots e sengles oficials del dit regne que serven lo dit fur en la forma desús dita. E aquesta provisió sia feyta a la ciutat e a les viles, e altres del dit regne qui acceptar-la volran.

¶²⁹⁹ La numeració en xifres romanes, iniciada en aquest paràgraf, no s'ajusta a l'ordre dels

capítols. ¶³⁰⁰ *Vid.* les referències dels furs i privilegis al·ludits en les notes al doc. precedent.

¶^{10v} .X. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta feta per lo dit senyor rey al dit .XIII. capítol, respon lo dit senyor rey que·l fur nou al·legat en la dita resposta ni d[iu] ne contén que·l dit senyor rey deja e s[ia te]ngut de fe[r o] fer fer les coses supplicades e contengudes en lo dit .XIII. capítol, lo qual fur aquell senyor rey no deu ne pot mudar sens cort general. Emperò, lo dit fur e les coses contengudes en ell servarà e manarà fermament ésser observades.

.XI. A la replicació feta per la dita universitat a la respos[ta] per lo dit senyor feta al .XV. capítol, respon lo senyor rey que li plau, perseveran en la resposta feta al dit capítol, que·ls furs e privilegis al·legats sien servats fermament en lo d[it] regne. E si m[a]nera deguda serà trobada per los tractadors, [per] observació de les dites coses, lo senyor rey és apparallat de seguir e fer segu[ir] aquelles.

.XII. A la replicació feta per la dita universitat a la [re]sposta per lo dit senyor rey fe[ta] al .XVI. capítol, respon lo dit senyor rey que ell ne alcun official seu, ne alcuna altra persona per manament seu, per manera de comissió [o] relació ne en persona del senyor rey o per qualsevol altra manera, condició o nom sia nomenada e appellada, no puxa [c]omenar alcun fet que sia de la ciu[ta]t [e] regne de València o de alguns singulars de aquella a alcun jutge o person[a] stranya [e qu]i no s[i]a do-¶^{11r}-miciliat en la ciutat o regne de València, ni quant a collir, entendre e reebre, conèixer o determenar aquell [n]i [e]n alcuna altra manera. E si de feyt era contraf[e]yt, atemptat n[i] assetjat, que tot allò sie nul·le, cas e no *ipso iure* e no hagués alcuna força, fermetat e valar (*sic*), ans aquell contra lo qual aquell jutge estrany volrà proceir o anantar no sia tengut de comparar denant ell, ne de feyt o (*sic*) star a dret en poder d'aquell. E, en cas que·s duptàs que aquell estrany qui·s dirà jutge volgués de feyt proceir o enantar contra aquell, axí en persona com en béns, per si o per altre, puxa recórrer al justícia o jutge ordinari de la ciutat o dels lochs on lo dit procés seria començat o anatat e [noti]ff[i]car a aquells, cascun en son loch, les dites coses, e adonchs lo dit justícia o justícies o jutges ordinaris [d]e la ciutat o loch [o]n los dits fets serien, encontinent que fossen reques[t]s, s[o]ts certes e grans penes dels lurs béns propis, pa[g]ador(e)s lo terç al senyor rey, e lo terç a la ciutat o vila, e lo terç a aquell contra lo qual serà procehit o enen[tat], sien tenguts encontinent e de feyt de anar ab aquell convengut denant aytal qui·s diu jutge, e defendre aquell convengut de aquell jutge, axí per imposició de penes e exacció d'aquelles com per altres destrenyimens deguts de fur e de raó. E, si adonchs lo convengut era estat pres per lo dit estrany qui·s diu jutge, pusca [é]sser [... d]e la presó per lo dit justícia e altres [ord]i[n]ar[is] jutges, sens alcuna pena o reprehensió. E si ¶^{11v} los dits justícies e jutges ordinaris, requestes les dites [c]oses, no volien o curaven de feyt ensequir aquelles, dites penes fossen encontinent e de feyt levades dels [l]urs béns e partides en la forma dessus declarada, e en aquell cas tota la dita pena o penes fos o fosen del dampnificat; e no-res-menys, lo dit jutge estrany fos tengut de satisfer, pagar e esmenar al damp-

nificat encontinent e de feyt lo dan, messions, enterès e injúria per aquell sostenguts o feyts per la dita rahó, a coneguda deguda del justícia criminal, si'l feyt era criminal, e del justícia civil, si'l feyt era civil, en la ciutat de València, e axí matex en qualsevol vi[[l]es del regne de aquella. E allò matex sia e[ntè]s en los jutges delega[t]s qui seran habi[ta]dors de la ciutat e regne de València, en cas que evidentment e notòria e manifesta proceesquen o [e]nanten contra furs e privilegis.

.XIII. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .XVII. capítol, respon lo dit senyor rey que la resposta per lo senyor rey feta al dit .XVII. capítol³⁰¹ és r[a]onable, e stà en aquella.

.XIII. A la replicació per la dita universitat a la resposta per lo [di]t senyor rey feta al dit .XIX. capítol, respon lo dit sen[yor r]e[y que] ||^{12r} persevera en la resposta ja al dit capítol per ell feta.

.XV. A la [re]plicació per la dita universitat feta a la resposta feta per lo dit senyor rey al dit .XX. capítol, respon lo dit senyor rey e ordona que qualque persona domiciliada en lo regne de València, dins lo dit regne, per crim, delict e contracte o per qualque altra rahó haurà a ésser pres e detengut en presó per justícia, aquell sia tantost, reebuda primerament confessió d'ell, si reebre encontinent se deu, sia que sia pres per l'alguazir del senyor rey o altre de manament³⁰² del dit senyor rey, o jutge o qualque official o[r]d[inari], remès a la presó comuna de la dita ciutat o de les viles del regne, si en vila alguna del regne serà pres. E après, si lo senyor rey, jutge o official seu ordinari o delegat, per confessió a reebre d'aquell o per altres enantaments, volr[à] haver la presència de la persona d'aquell hom pres, que'l faça venir denant si, e, reabuda la confessió d'aquell o feyt l'anament per què l'aurà feyt venir en sa presència, encontinent lo faça, ab guardes covinens, a la dita presó comuna tornar. E si alguazir, official o jutge aquell hom manarà o farà manar a la presó de l'alguazir, o en altre loch sinó a la presó comuna, que sia caygut per cascuna vegada que contrafarà en pena de .C. morabatins d'or, la qual pena sia levada enconti[ne]nt de sos béns per lo justícia de la ciutat, si és ||^{12v} pres en la ciutat, o de la vila, si és en alguna de les v[i]lles, de la qual sia lo terç del senyor rey, lo terç de l[a] ciutat o vila on serà detengut pres, e l'altre terç del pres qui serà per la dita manera i[n]juriat. E açò per tal que la dita provisió sia fermament tenguda e servada, exceptats, emperò, de la dita provisió los de casa nostra e de la reyna e dels infans, als quals per ús e costum antich pertany, e los officials nostres, en los delictes e crims per aquells comeses en lo regiment e exercici dels dits officis, com aquells puxen ésser detenguts preses per lo nostre alguazir e per los lurs.

¶ ³⁰¹ capítols a l'orig. ¶ ³⁰² de manament, repetit a l'orig.

.XVI. A la replicació fet[a] per la dita [u]niversitat a la resposta feta per lo dit senyor rey al dit .XXI. capítol, respon lo dit senyor rey que persevera a la resposta per ell ja feta al dit .XXI. capítol.

.XVII. A la replicació per la dita universitat feta a la resposta feta per lo dit senyor rey al dit .XXIII. capítol, respon lo dit senyor rey et persevera a la resposta per ell ja feta al dit capítol.

XVIII. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .XXIII. capítol, respon lo dit senyor ^{||^{13r}} rey que'l senyor rey persevera en la resposta per ell ja feta al dit capítol.

.XIX. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .XXV. capítol, respon lo dit senyor rey que persevera a la resposta per ell ja feta al dit capítol. Declaren, emperò, quals són los prejudicis perquè entenen que les dites coses són fetes en lur perjudici, e'l senyor rey provehirà ço que per jus[t]ícia deja.

.XX. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .XXVI. capítol, respon lo dit senyor rey que ell complirà [e] farà ço que sobre les dites coses ha atorgat.

(espai en blanc)

.XXI. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .XXX. capítol, respon lo dit senyor rey que persever[a] en la resposta primera per ell ja fe[ta] al dit capítol.

^{||^{13v}} *(espai en blanc)*

.XXII. A la replicació feta per la dita universitat a la resposta per lo dit senyor rey feta al dit .XXXII. capítol, respon lo dit senyor rey que persevera en la resposta per ell ja feta al dit capítol.

.XXIII. A la replicació feta per la dita universitat a la respos[ta] per lo dit senyor rey feta al dit .XXXIII. capítol, respon lo senyor rey que persevera en la resposta primerament per ell feta al dit capítol.

(espai en blanc)

.XXIII. Als capítols o suplicacions novellament donades per part de la dita universitat, respon lo dit senyor rey que les coses contengudes en los dits capítols

o suplicacions toquen dret de part e d'altres lochs e persones. Per ço, demanats aquells, lo senyor rey hi provehirà e y farà ço que per justícia fer deja, con segons fur e rahó, no ¶^{14r} appellats ne oïts aquells lo dret dels quals toca, lo senyor rey en perjudici d'aquells provehir degudament no y pot.

.XXV. Les dites, emperò, respostes, axí aquestes qui a les dites replicacions se fan com encara aquelles qui als dits capítols foren fetes, entén lo senyor rey que hagen loc en cas que·ls affers s'adoben, e no en altra manera. Protestant que per les dites respostes, o per qualque altres tractament(s) per raó o ocasió de les dites coses feyts o faedors, no entén lo senyor rey a aprovar tàcitament o espres-sa, sinó aytant com per furs o privilegis aparega ésser tengut, la qui·s diu Unió o qualsque capítols, actes o enadiments per aquella, o qualsque altres universitats o persones per ocasió o esguart d'aquella feyts o faedors, ne en altra manera ésser feyt perjudici a ses regalies o drets seus, sinó aytant [c]om en les dites res-postes espressament és contengut. De la qual protestació no s'entén a partir lo senyor rey encara per alcun acte contrari, si donchs no fajà espressament menció d'aquesta protestació.

128.

[1348, febrer? València i Morvedre].

Tres noves peticions de la ciutat de València, presentades pels mediadors catalans al rei Pere el Cerimoniós, seguides de les contestacions reials: recuperació per la corona de les viles de Lliria i de Cullera, integració de Cocentaina en el reialenc i correcció d'un fur.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fols. 16r-18r. Còpia coetània.

Aquestes tres suplicacions que·s seguexen foren trameses per la universitat e pròmens de València als tractadors de la pau, los (*sic*) quals per los dits tractadors foren presentats al senyor rey.

.I. Ítem, que, com les universitats de Liria e de Cullera hajen specials privilegis de vós, senyor, e de vostres antecessors que lo castell e viles de Liria e de Cullera no puguen ésser separats, segregats, enfeudats o departits de la corona real a cert temps, beniplàcit o en per tots temps, ans sien units a aquella e sien haüts per carrera e parròquia de la ciutat de València, e açò, senyor, hajats promès e jurat per vostra sancció ab moltes cauteles en los dits privilegis lurs contengudes,³⁰³ e enaprés vós, senyor, hajats los dits castell e viles a gran temps venuts, no en poch dan dels dits castell e viles e de la dita ciutat e regne d'aquella, e en disminu-

¶³⁰³ contenguts a l'orig.

ció e perjudici de lurs privilegis, supliquen per ço que per vós, senyor, sien quitats e a la corona real retornats los dits castell e viles de Líria e de Cullera, servan en totes coses e per totes als sobredits lo(s) dits lurs privilegis.

¶^{16v} .II. Ítem, supliquen al dit senyor rey que, com lo loch de Cocentayna sia estat combatut, consumat e devorat pe lo noble n'Alfonso de Lu[r]ia, senyor d'aquella, o companyes sues, per tal car los hòmens de Cocentayna han jurada la dita Unió, axí que huy en dia lo dit noble té assitjat lo dit loch de Cocentayna e, de l'alcàcer del dit loch, combat ab brigoles e en altra manera los hòmens del dit loch de Cocentayna, e'ls ha naffrats e morts moltes persones e consumats los béns de hòmens del dit loch, e per ço e per los dits homeys e altres rahons los dits hòmens de Cocentayna sien en ira e indignació del dit noble, e sia de rahó que no sien de senyoria del dit noble, car consumaria e destruhiria aquells, per la indignació e mala voluntat que ha contra aquells, que plàcia al dit senyor rey de pendre lo dit loch e aplicar e reduir la senyoria del dit loch a la corona real, e fer lo dit loch vila real, e satisfacer o entegrar lo dit noble en altres lochs, de manera que los dits hòmens de Cocentayna no sien ne romanguen de la senyoria del dit noble, car, si aquells hi han a romanir, ans que allí no aturassen se n'iran en altres parts per lo món, acaptan almoynes, e lexarien perdre quant han, de manera que'l dit loch seria de tot despoblat.

¶^{17r} .III. Ítem, com en la confecció del fur nou posat sots rúbrica «Que generoses puxen comprar, etc.», *capitulo primo*,³⁰⁴ en lo loch de Burjaçot, aquells qui limaren los furs nous de ço que fon atorgat per lo senyor rey e tota la cort general del regne, que lo dit fur no solament fo atorgat a richshòmens e cavallers, ans encara a ciutadans de la dita ciutat, e aquells qui hagren los dits furs, secretament, en frau dels ciutadans, abcegassen la paraula «ciutadans», que plàcia al dit senyor rey atorgar les coses en lo dit fur nou contengudes, axí als ciutadans de la dita ciutat com als generosos, com valla més la veritat del feyt que ço que fentament és estat.

¶^{17v} Respostes fetes per lo senyor rey als dits tres capítols precedents.

Als capítols pus novellament presentats al senyor rey per los dits missatgers de part de la ciutat de València, respon lo senyor rey: al primer dels dits capítols, que'ls dits castell e viles de Líria e de Cullera foren alienats e empenyorats ab carta de gràcia, de consentiment e voluntat de la dita ciutat, per rahons e causes grans, necessàries e profitoses a bon estament del dit regne, com, per aquella alienació o empignoració, viles e lochs del dit regne insignes separades de la corona real per

¶³⁰⁴ *Furs...*, Alfons II, rúb. XXVIII, cap. únic.

l'alt senyor rey do Alfonso, de bona memòria, pare del dit senyor rey, e per altres rahons, foren reduïdes a la dita corona reyal. E axí lo dit senyor rey, al pus breu que ell porà e avinent li serà, entén los dits castell e viles quitar e recobrar e a la dita corona reduir e tornar, segons e servan la forma e tenor del dit privilegi.

Al segon capítol, respon lo dit senyor rey que les coses contengudes en lo dit capítol toquen feyt e dret ^{18r} del dit noble don Alfonso de Luria, e per justícia e acabament lo senyor rey no y pot proveir, aquell dit noble no appellat ne oÿt. Emperò, lo senyor rey entén en tal manera proveir sobre les coses en lo dit capítol contengudes, com lo dit loch sia tengut a feu per lo dit senyor rey e la directa senyoria sia sua, que'l dit loch e los hòmens habitants en aquell seran guardats que, contra rahó, dampnatge ne mal no reeban.

Al tercer capítol, respon lo senyor rey que, com ell no sia enformat de les coses contengudes en lo dit capítol, e sia ara novellament demanat mudament e enadiment de fur, lo qual degudament e rahonable fer no deu sens cort general, que en la cort general la qual entén celebrar, Déus volent, en breu en lo dit regne, haüda ladonchs vertedera enformació de les dites coses, hi provehirà ço que deja e sia tengut rahonablament a profit e bé del dit regne.

E si les respostes fetes als capítols qui per lo senyor rey no són simplement atorgats, aytant [e]mperò com toquen los fets de la Unió e les coses d'aquella dependents, o furs o priv[i]leg[i]s de València, los dits supplicants no han per sufficients en tot o en partida, és app(ar)eyllat lo senyor rey de fer comissió al dit infant sobre aquells capítols e respostes, plena, sòlida e ferma, per vigor de la qual comissió lo dit infant proceescha madurament e ab gran deliberació e pronunciu segons Furs de València e privilegis e rahó, ab consell de bones e sol·lempnes persones de la senyoria del senyor rey, [n]o sospitoses ne parcials. Emperò, la dita pronunciació o sentència per lo dit infant donadora no puxa ésser retreta per ajuda de alcuna appel·lació, r[ec]lamació o reco(r)s.

129.

[1348, febrer-març. València].

Capítols nous presentats a Pere el Cerimoniós per part de la Unió de València. Entre altres punts, exigeixen que el monarca signe la Unió, ensems amb la coalició amb Aragó, la creació d'un jutge general de contrafurs i la concessió de garanties.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fols. 20r-28v. Còpia coetània. Hi manca un foli inicial.

...portantsveus de procuradors o lochtinents hi sien meses per aquell,³⁰⁵ segons que era e és acostumat, e que sia dit e appellat procurador, e no governador.

¶ ³⁰⁵ L'infant procurador general de la corona.

Ítem, que'l títol ordenat per lo senyor rey al governador general de València, per lo qual se n'intitulava per la dita alta dona Costança, primogènita del dit senyor rey e succehidora en los regnes, comdats e terres de aquell, etc., sia ab letra sua *effe(c)tualiter* o en altra manera legítimament revocat, segons que per letra real fon al dit governador donat e comanat. Et que d'aquí avant, en sagells ni en lletres, no s'intitularà primogènita.

Ítem, que tots los alcaÿts los quals tenen los castells per l'alta infanta sien remoguts de les dites alcaÿdies, e que per alcun tepms no sien o pusquen ésser restituhits, tornats o meses en aquells ni en altres los quals sien estats tenguts per la dita alta inffanta, o per altre en loch d'ella per lo dit senyor rey; e que aquelles alcaÿdies sien tornades al primer estament, ço és, que'ls dits castells sien tenguts per lo dit senyor rey segons que era acostumat.

Ítem, que tots los alcaÿts e qualssevol qui tenen castells per lo senyor rey e, ultra lo homenatge acostumat, han fait o feren homenatge, jura e prometiment o obligació altra qualsevol al dit senyor rey o a la dita inffanta, o a ltra persona qualsevol, en nom e a favor o ajuda o manteniment de la dita inffanta per lo dit dret de primogenitura, *directe vel indirecte*, sien absolts, quitis e delliures de present e perpetualment per lo dit senyor rey, en tal manera que la dita absolució, quitació e delliurament valga e tinga, e los dits alcaÿts sien delliurats e desobligats de tota obliga-^{20v}-ció per la qual al dit senyor rey o a la dita alta inffanta fossen tenguts ni obligats. Et que'l dit senyor rey prometa, jur e ferm, en tal manera que valla, que, de la sua vida e del dit senyor inffant *nec nunc pro tunc nec tunc pro nunc*, semblants comissions de castells o alcaÿts o semblants sagraments, homenatges o obligacions d'alcaÿts de nenguns de sos castells d'aquí a avant no faça ni puxa fer; et, si u fahia, que no valla ni tinga, ans sia nul·la *ipso iure*.

Ítem, que nengun empeniment en favor de la dita molt alta infanta per lo dit dret de primogenitura, ab inffant, comte, vezcomte, baró, varvesor, cavaller, ciutadà o hom de vila o altra qualsevol persona, del regne o fora del regne, ab homenatge, sagrament, promissió, ab rahenes o sens rahenes, lo senyor rey no farà ni fer farà, tàcitament o expressa, e, si u fa o u ha ja fait, que u revoch e u anul·le et pronunciu ésser nul·le *ipso iure*, et que d'aquí avant no u³⁰⁶ observe, ans absolva tots e sengles sagraments e homenatges e altres qualssevol obligacions o promissions a ell o a la dita inffanta o a altri per ells feites en qualsevol manera, et encara tots altres homenatges, sagraments o promissions o empeniments a qualssevol persones per lo dit senyor rey feits a confirmació e corroboració de les dites cosses.

Ítem, que si'l dit senyor rey ha feita comissió alguna, concessió o atorgament, a vida o a cert tepms, a qualsevol persona, de qualsevol condició o estament sia, de la dita procuració general de tots los regnes e terres sues o de qualsevol regne, comdat, província o terra sua, en tot o en partida, principalment o axí

¶³⁰⁶ *no n* a l'orig.

com *gerens vices* o lochtinent de procurador, que aquelles revoch e anul·le e faça, ab ferma e ab consentiment d'aquells qui auran les comissions o concessions, revocar e anul·lar.

¶^{21r} Ítem, que'l senyor rey ferm ab carta sua la Unió de la ciutat e regne de València, segons tenor de aquella, la qual és segons que's seguex:

«La ciutat de València e hòmens e universitat de aquella, per si e per los adherents a aquella, axí viles com singulars del regne de aquella, fan unió e fraternitat jurada e perpetual entre si, a honor e utilitat del senyor rey e a conservació de les regalies e drets de aquell, et per conservar furs, privilegis, libertats e bons uses, franquees e immunitats de la ciutat e del regne d'aquella, et per suplicar humilment e requerir al dit senyor rey que'ls dits furs, privilegis, libertats e bons uses de la dita ciutat e regne deja affectualment servir als habitants de la dita ciutat e regne, e revocar e reduir a degut estament ço que per lo dit senyor o oficials seus és estat contra los dits furs o privilegis, bons uses, libertats, franquees e immunitats en alguna manera atemptat. Et la present Unió feren, prometeren e atorgaren de tenir, observar e mantenir aquella, per sacrament feit per aquells, los dejús nomenats, salva, emperò, en totes coses e per totes la feeltat e naturalea per ells deguda al dit senyor rey, e honor de la sua corona real e dels succehidors de aquell e dels drets a aquells e a aquella pertanyents.»

Ítem, que ferm la unió de València feta ab la Unió d'Aragó, segons la tenor de aquella, la qual és aytal:

«En nom de Déu e de la sua gràcia... ¶^{21r-25v} ...acceptaren, loaren e affermarren les damunt dites coses.»³⁰⁷

Ítem, que lo senyor rey atorch la provisió demanada a ell per la cort de la Unió, contenguda en lo capítol .XV.º, en la forma següent, ço és, que sia creat un ofici de jutge³⁰⁸ en la dita ciutat de València, lo qual sia elet per aquesta manera: que los jurats de la ciutat de València et los conservadors de la Unió del regne d'aquella eligen .III. bones persones de la ciutat e regne damunt dits, les quals sien presentades per ells al senyor rey, si present serà en la ciutat de València, et, si no y serà present, al seu batlle general del dit regne, et lo dit senyor rey, o, en absència sua, lo dit batlle, elija un d'aquells, qual ell se volrà, en aquell dia que presentat serà; en altra manera, que'ls jurats e conservadors damunt dits hi puxen metre dels elets aquell qui's volrran. Lo qual jutge conega si algun dupte és que'l dit senyor rey o son primogènit o altre per manament lur, governador, delegats d'ells, ordinaris de la ciutat e lochs del regne de València o delegats d'aquells, o

¶³⁰⁷ Còpia íntegra del preàmbul de l'acta de la coalició (*vid. supra* doc. 58), ometent-hi l'entrega d'ostatges. ¶³⁰⁸ Ratllat:

perpetual. Al f. 36r-v, on hi ha còpia dels punts referents al jutge general: *jutge perpetual*.

qualsevol altres jutges delegats per lo senyor rey o altres qualsevol oficials seus, facen o attempen fer alguna cosa contra furs, privilegis, franquees, immunitats, libertats e bons uses de la dita ciutat e regne de València; qui, sens alguna scriptura quant a la cognició, revoch o puxa revocar los processos, actes, procehiments, qualsevulla sien, e sentències, e qual-||^{26r}-sevoll altres enantaments, per qualsevulla manera o condició sien estats feits e donades contra los dits furs, privilegis, franquees, libertats, immunitats e bons uses de la dita ciutat e regne de aquella, e punir aquells jutges, oficials e altres dessús declarats, segons que la qualitat e condició del dit feyt o requerrà, a son bon arbitre, tota apel·lació e suplicació remogudes; et enseguir e fer enseguir *realiter et de facto* ço que per ell serà determenat, pronunciat e jutgat, per imposició de penes o en altra manera, segons que a ell serà benvist faedor, axí, emperò, que'l dit jutge, per correcció o revocació de algun acte feyt contra furs, privilegis, franquees, immunitats e bons uses de la dita ciutat e regne de València, no puscha resumir en si lo negoci principal de apel·lació o altre, ans remeta aquell al jutge qui de aquell negoci conexia. Lo qual jutge sia elet cascun any, lo primer dia de maig, et, durant lo temps del seu offici, habit e estia contínuament en la ciutat de València, e no en altre loch. Et açò que dur d'ací entrò a .X. anys.³⁰⁹

Ítem, que lo dit jutge dur en son offici un any, et de any en any sia finit l'offici seu e sia elet altre qui tinga per aquella metexa forma lo dit offici.

Ítem, que cascun jutge o official sobredit, e'l començament de son offici, sia tengut de assegurar e asegur de tenir taula en la fi de la sua administració en poder dels jutges davall escrits, en la forma davall escrita.

Ítem, que los jutges en poder dels quals haja a tenir taula sien elets en la manera que's seguex: los conservadors de la Unió et los jurats de la ciutat de València cascun any, lo primer dia de maig, eligen nou bones persones, ço és, .III. cavallers o hòmens de paratge e tres ciutadans o hòmens de viles e tres savis en dret, los quals sien ||^{26v} presentats per ells al senyor rey o, en absència d'ell, a son batlle general, et lo senyor rey, o en absència sua lo seu batlle general, elija de cada .III. un, ço és, un cavaller o hom de paratge e un ciutadà o hom de vila e un savi, en poder dels quals tres lo dit jutge o official haja a tenir la dita taula, en aquesta manera tan solament:

Que lo dit jutge del temps passat en poder dels dits tres jutges haja a fer dret semblament e de pla, e sens pleit e sens scriptura, mas tant solament en aquella manera que ell havia poder de fer d[r]et d'aquells qui havien a ell recors de demanar dret per son offici.

Ítem, que los dits .III. jutges no pusquen enantar contra lo dit jutge o official en negun cas sinó a instància e clam de part, ço és, de privat.

Ítem, que'l fiscal del senyor rey ni alguna altra persona en loch e en nom del dit senyor rey no puxa fer demanda contra lo dit jutge o official sinó tant so-

¶³⁰⁹ A la còpia del f. 36r-v no consta la limitació temporal.

lament per sos feits propis, en cas que la demanda pertanga *in solum* e principalment al dit senyor rey e no a algun altre, en tot o en partida.

Ítem, que aquests tres jutges hajan tota juredicció plenera en la manera e cases sobredites, tro que les demandes denant ells posades contra lo dit oficial sien determenades per sentència difinitiva, la qual se haja a donar per escrit, jassia que lo procés se haja a fer de paraula e sens escrit, segons que dit és, enaxí que, après que·ls jutges seran elets, dins espay de .XXX. dies, qualsque clamans se volrran clamar del dit oficial hajan a posar sos clams o demandes contra lo dit oficial denant los dits .III. jutges; en altra manera, que d'aquí avant no sien hoïts. Et encara, dins dos meses après dels damunt dits .XXX. dies ^{||27r} següents, tots los clams o demandes sien determenats o determenades, et que·l dit oficial sia condempnat o absolt. En altra manera, passat lo dit termini, lo dit oficial sia haüt per absolt.

Ítem, que·l senyor rey atorch los capítols .XII. e .XXXIII., segons e en la forma que·s seguexen:

Ítem, qu[e], jassia que la dita Unió e tots los actes e procehiments feits per aquella o partida d'aquella sien feits justament, però, com aparegue que·l dit senyor rey sia per alguns contraris nostres indignat contra los de la dita Unió, que·l dit senyor rey prometa e s'oblich, per si e per los succehidors seus en lo regne, que per raxon de les dites unions o alguna d'aquelles, o qualsevol actes (e) procehiments feits per qualsevol d'aquells, ell³¹⁰ ni els seus succehidors dessus dits no enantaran ni procehiran ni agreugaran, ni dampnificar ni agreugar (ni) procehir faran, per si ni per altri, en alguna manera contra la dita Unió, universitat o universitats, vila o viles del dit regne o qualsevol singular o singulars de aquella o de aquelles, o contra qualsevol persona o persones de la Unió d'Aragó, dementre que serà dins lo regne de València, en persones o en béns, ans lo dit senyor rey tractarà (e) proseguirà aquella e aquelles favorablement e graciosa, segons que·s pertany a príncep e senyor. Et, per observació de les dites coses, sia tengut de donar tal e tant sufficient caució e satisfacció a la dita Unió, universitat e singulars d'aquella e [a]quells, per les quals los de la dita Unió puixen ésser certs e segurs que·l dit senyor rey e·ls succehidors d'aquell en lo regne provablement sien astrets e obligats servir les coses dessus dites e cascuna d'aquelles.

Ítem, que plàcia al senyor rey de fer remissió a tots aquells ^{||27v} qui són de la dita Unió, tro al jorn de huy, de tot crim, de qualque condició sia, e delictes, que per vigor d'aquells alguna petició, denunciació o acusació no farà ni fer farà contra los dessus dits de la dita Unió; et açò no sia entès en aquells qui són acusats o denunciats legítimament o condempnats per legítima sentència. Et açò demana la cort de la dita Unió, no per algun crim o delictes que en los de la dita Unió sia, mas per ço que·l senyor rey o oficials seus no trobassen alguna xagina³¹¹ o mane-

¶ ³¹⁰ *ells* a l'orig.

¶ ³¹¹ Probablement, *sagina* (=sagi), mot recollit al *DCVB*. Ací, té el sentit de dissimulació.

ra que, pus que per la Unió no pogués punir los dessús dits, que cercassen occasió que per altra manera los poguessen punir e vexar de messions e despeses e *aliter*.

Ítem, que, per seguretat e fermetat d'aquests capítols, primerament atorch que, si ell o sos oficials, per si o per altres en qualque manera, en València o en lo regne de aquella, contra lo dit atorgament dels dits .XII. e .XXXIII. capítols e tenor d'aquells, volrà o atemptarà matar o mutilar o altra cosa fer contra los dits capítols e les coses en aquells contengudes, que en aquest cas, los de la ciutat e del regne e los de la dita Unió, axí universitats com singulars e oficials com privats, et tota la Unió si mester hi serà, pusquen si defendre de feit e de dret de les dites coses. Et quant a açò lo senyor rey, ara axí com lavors e lavors axí com ara, los absolva de tota feeltat, sacrament e homenatge e altre deute de vassallatge e de subjecció en los quals a ell sien en alguna manera tenguts, astrets e obligats, axí que la dita resistència e contradicció pusquen fer sens nota de infamia alguna e sens blasme de lur fe e sens pena alguna.

¶^{28r} Et si, fora de la dita ciutat e regne de València o dintre, en loch de la dita Unió o no de la Unió, en lo qual complida resistència no's pogués fer, lo dit senyor rey o sos oficials, o altres de manament o consentiment o voluntat del dit senyor rey, mataran o mutilaran o contra los dits capítols e les coses en aquells contengudes altra cosa faran, que en aquest cas lo senyor rey, per tot lo tepms de la sua vida, perda *ipso facto* lo morabatí et totes les altres rendes que'l senyor rey ha en regne de València, per qualsevol nom sien nomenades, et aquelles sien guanyades e aplicades a la dita Unió, axí que'ls conservadors de la dita Unió puxen aquelles lícitament pendre e aquelles convertir en los affers de la dita Unió, segons que a ells benvist los serà, lo dit senyor rey absolvén en lo dit cas aquells, ara axí com lavors e lavors [a]xí com ara, de tota feeltat, sacrament e homenatge *ut supra*.

Et si algun official o qualsevol altra persona, sens manament, consentiment e volentat del dit senyor rey, faïa alguna de les dites coses, que aquell official o aquella persona, ab e de consell dels conservadors de la Unió e dels jurats de la dita ciutat, sia punit encontinent, sens alguna scriptura, sens sentència e sens altra solepn[i]tat de fur e de dret, tot orde judiciari a part posat e tota apel·lació e suplicació remogudes, per lo dit senyor rey o per l'ordinari de la ciutat o loch on los accessos seran feïts, si lo senyor rey no serà en la ciutat o loch on la dita punició dega ésser feta, en la forma damunt dita. Et si lo dit senyor rey hi serà, e, request, no punirà aquell official o malfeytor en la forma e manera damunt dita, que la amissió del dit morabatí e altres rendes haja loch; et si lo or-^{28v}-dinari, request absent lo dit senyor rey, no punirà lo dit oficial o malfeytor en la damunt dita forma, que aquell ordinari perda tots sos béns, aplicadors *ipso facto* a la dita Unió en la dessús dita forma, et resnomenys sia punit en persona, a coneguda dels dits conservadors e dels jurats.

Ítem, que aquestes coses atorgades e fermades per lo senyor rey, ensemps ab alguns capítols per lo senyor rey atorgats, et dictades e feytes les cartes d'elles com millor e pus fermament, a profit e utilitat de la dita Unió, fer e dictar-se puxen, lo dit senyor rey faça comissió al dit senyor infant, pura e plena e complida e irrevocable, de e sobre totes les altres coses e qüestions e demandes que són entre lo dit senyor rey e la dita Unió, contengudes en los capítols presentats per la dita Unió als honrrats tractadors comuns e per ells al dit senyor rey, los quals són aquests.

Axi³¹² que lo dit senyor infant, haüt consell, delliberació e acort [a]b bones persones e no sospitoses, les parts presents o absents, citades o no citades, sens solemnitat de dret e de fur quant al cullir lo feit e publicar son acort, dega dir, determenar, sentenciar, manar o declarar en e sobre les dites coses segons Furs o privilegis de la dita ciutat e regne de València o segons dret comú escrit o bona rahó, axí que'l procès o enantament feit, juhí, declaració, sentència, manament e determenació sues no pusquen ésser revocades, anul·lades, retractades o inpugnades o en qualque manera contradites per lo senyor rey ni per altres per manera de apel·lació, suplicació o altra reclamació, o qualsevol altre recurs.

Ítem, que'l dit senyor rey, après les dites concessions, sia tengut, en la primera cort general la qual celebrarà en la ciutat de València, loar, approvar, ratifficar e conffermar tots los dits capítols, et encara qualque cosa per lo dit infant serà, per vigor de la dita comissió, pronunciat, declarat, jutgat e determenat.

130.

1348 [març 25. Morvedre].

El rei Pere atorga, per mediació de l'abat d'Amer, legat pontifici, i del bisbe de Tortosa, l'abat de Ripoll i els ambaixadors de Barcelona i de Mallorca, i jura observar la major part dels capítols presentats per la Unió de València. Dóna comissió a l'infant Ferran per a determinar els restants.

ACA, C, *Processos*, llig. 132/1, fols. 29r-v, i 1 bis r-2v. Esborrany en català, incomplet.

BRAH, *Col. Salazar*, ms. M-139, fols. 146r-147v. *Idem* en llatí, també incomplet.

(*text català*)³¹³

...Per ço, agradablement e de certa sciència e aconsellada, no forçats ni per força o por de alcú induhits ni per frau o engan decebuts o enganats, ans de nostre dret plenerament, segons que's pertayn, certifficats, vists primerament e abans

¶³¹² Al marge: (signe de creu) *husque hic*. ¶³¹³ Hi manca el preàmbul, amb la menció dels mediadors papal, catalans i mallorquins i l'al·lusió als

capítols sol·licitats, que es troba al text llatí. Especificuem les parts afegides a la primera redacció, i inserim en nota els fragments suprimits.

los dits capítols e aquells diligentment enteses, regoneguts e examinats e les coses en aquells e en cascun d'aquells contengudes, per nós e per tots los nostres succehidors en per tots tepms, en presència d'en Jacme de Romaní, cavaller,³¹⁴ d'en Gonçalbo Ruiç de Lihori, cavaller, conservador de la dita Unió, ensems ab d'altres, d'en Francesch Esquerre, d'en Bernat Redon, jurat(s) de la dita ciutat, d'en Johan Ruiç de Corella, d'en Guillem Bonet, savi en dret, Domingo Marrades, d'en Guillem Maschó, Guillem Assellit, Pere Badia, Bernat Bonet, d'en Guillem Jençor, d'en Pere Rubert, ciutadans de València, d'en Johan Destorrent e d'en Pere Gumbau, vehins d'Algezira, síndichs e procuradors de la Unió dessus dita, ab carta pública d'aquèn feita per en Guerau de Benviure, notari de València, .X.º kalendas aprilis anno currente .XLVII.º, e en presència del dit notari, axí com a pública persona, stipulant e reebent en loch, nom e en veu de tots los de la dita Unió e, en[ca]ra, de tots aquells de qui's pertany o pertànyer pot o deu,³¹⁵ loam, aprovam, ratifficam e conferrmam tots los damunt dits capítols e les coses en aquells e cascun d'aquells contengudes, ço és, los capítols perpetuaus a tots tepms, e los capítols temporals a aquell tepms que en aquells és spressat. Et encara loam, aprovam, fermam, ratificam e confermam los capítols ja per nós atorgats, ultra aquells que són damunt insertats e declarats, ço és, lo capítol onzè, .XIII.º, setzè e .XVII.º, axí com són per nós estats atorgats; et encara lo capítol .XVIII., .XXIII., axí com són estats atorgats; et encara los capítols .XXVII., .XXVIII., .XXIX.º, .XXXI., .XXXIII., .XXXV., axí com són atorgats,³¹⁶ los quals capítols e les respostes a aquells feites són los que's seguexen:

«Ítem, que'l senyor rey deje remetre, etc.»³¹⁷

Los quals capítols són d'aquells capítols³¹⁸ que per los tractadors damunt dits, de part de la cort de la dita Unió, són estats a nós presentats. Et encara loam, aprovam, ratifficam e confermam en per tots tepms tots altres atorgaments e concessions per nós feits e feites a qualssevol capítols a nós offerts per lo deà de València³¹⁹ a declaració, corroboració, confirmació e millorament dels .VIII. capítols damunt primerament contenguts tocants los drets de l'alt inffant don Ferrando, frare nostre molt car, o en altra manera. Et, no-[r]es-meys, en[c]ar[a] comanam e fem comissió de fait³²⁰ al dit alt inffant don Ferra(n)do irrevocable sobre tots los damunt dits capítols dels quals fem la dita comissió al dit infant,³²¹ segons que damunt són declarats, los quals no són estats atorgats per nós;³²² axí, emperò, que'l

¶ ³¹⁴ Ratllat: *conser(vador)*. ¶ ³¹⁵ *en presència d'en Jacme de Romaní... pot o deu*, interlineat.

¶ ³¹⁶ Ratllat: *los quals capítols són d'aquells capítols*. ¶ ³¹⁷ *los quals capítols e les respostes... remetre*, om. text llatí. ¶ ³¹⁸ *los quals capítols e les respostes... d'aquells capítols*, interlineat.

¶ ³¹⁹ El degà era Lope de Fontecha, eclesiàs-

tic castellà del cercle de la reina vídua Elionor, després bisbe de Burgos (1349-1351). Cf. P. B. GAMS, OSB, *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Ratisbona, G. J. Manz, 1873, p. 17. ¶ ³²⁰ *de presenti*, al text llatí. ¶ ³²¹ Ratllat: *senyor inf(ant)*. ¶ ³²² *dels quals fem la dita comissió... atorgats per nós*, interlineat.

dit inffant, dins .III. meses après que les dites coses sien per nós fermades ^{29v} pri-
mers vinents, sobre les damunt dites coses de les quals a ell fem la dita comissió,
deja dir, determenar, sentenciar o declarar en la ciutat de València, segons furs
o privilegis de la dita ciutat e regne de aquella o segons dret comú scrit o bona
rahó, haüt consell, delliberació e acort ab bones persones no sospitoses, les parts
 presents o absents, citades o no citades, tota sol·lempnitat de dret e de fur, quant
 a collir lo fait e al publicar del seu acort tant solament, a part posada. Et prome-
 tem³²³ que contra les damunt [d]ites coses per nós loades, aprovades, ratificades,
 fermades e confermades o alcuna d'aquelles, ara ni d'aquí avant, per alcun tepms
 no vendrem o alcú o al[cu]ns venir o contrafer lexarem o consentrem, callada-
 ment o expressa, per alcuna manera, causa o rahó, la qual cosa si fahiem volem
 que no haja alcuna efficàcia, força o valor, ans la present nostra loació, aprovació,
 [r]atificació, ferma e confermació romanga en les damunt dites coses e en les
 subsegüents en sa plena fermetat, força e valor.³²⁴

¶^{1 bis r} Et a magor fermetat e cautela de totes les dites coses e de cascuna
 de aquelles, juram per Déu e per los sants .IIII. Evvangelis, ab les nostres mans
 corporalment tocats, que tendrem, complirem e observarem, e tenir, complir e
 observar farem totes les dites coses e cascuna de aquelles, segons que per nós són
 estades fermades, loades, aprovades, ratificades, confermades, promeses e con-
 vengudes, et no consentrem o lexarem, amagadament o palesa, alcú o alguns ve-
 nir contra aquelles.³²⁵

¶³²³ *prometerem a l'orig. El text llatí: Ac promittimus per nos et successores nostros prefatis sindicis et procuratoribus unionis ipsius, prefatis nominibus, presentibus, et notario infrascripto, etc., quod contra...*

¶³²⁴ Ratllat, assenyalat amb la paraula vacat: *Et encara, agradablement e de certa sciència e no decebuts ni enganats ni per força o por alguna induhits, ans, se-gons que dessus és dit, de tot lo nostre dret plenerament informats e certificats, per nós e els nostres, pre-sents e esdevenidors, prometem e en bona fe convenim, e en special en fe de rey e sots virtut del sagrament dejús per nós fait, que en cas que per part de la cort de la dita Unió los dits affers sien posats en mà nostra e de la alta dona Eliono[r], regina d'[A]ragó, molt cara muller nostra, encontinent e de fait, públicament [e] palesa, loarem, aprovarem, ratificarem, fermarem e confermarem ab acabament totes les coses damunt di-tes e cada una de aquelles, les quals dessus per nós són estades secretament loades, aprovades, ratificades, fer-mades e confermades irrevocablement, et açò ans e pri-merament que nós isquem de la vila nostra de Morvedre, en la qual som de present personalm[en]t constitu-hits. Prometem encara e convenim ^{1 bis r} / en bona fe que, de la comissió e metiment en poder a [nós e a] la*

dita [re]gina per part de la cort de la dita Unió feita o faed[or]a, segons que damunt se conté, ara o per alcun tepms no usarem nós ni la dita rehina tàcitament ni expressa ni en alcuna altra manera, ans volem expres-sament e de certa sciència atorgam que la dita comessió o metiment en poder nostre e de la dita rehina ara de continent e d'aquí avant per tots tepms sia cassa, írri-ta, vana e no alq[ui]l·legible]a e sens tota efficàcia, força e valor, e que, aquella no contrastant, havem de fait a fer e complir palesament e pública, segons que damunt és declarat, totes e sengles coses dessus scrites, conten-gudes, specificades e declarades, e cascuna d'aquelles, les quals per nós secretament són estades ja atorgades, loades, ratificades, fermades e confermades, axí com mills se puxen dictar e ordenar a coneguda de persones sàvies, a proffit e utilitat de la cort de la dita Unió.

¶³²⁵ Ratllat, assenyalat amb la paraula vacat: *confessan e atorgan, sots virtut del damunt dit sagrament, que axí fo emprès, convengut e atorgat entre nós e la cort de la dita Unió, migançan los dits tractadors, que, jafós que la dita comessió o metiment en poder nostre e de la dita r[e]hina se fes, que nós ni la dita rehina de la dita comessió o metiment en poder nostre ara o d'aquí avant en alcun tepms no usarém.*

Prometem encara e en bona fe convenim, e en especial en fe de rey, que nós no havem feita, farem ni entenem a fer alguna protestació, ¶^{1 bis v} retenció [o] s[a]lvament a nó[s], per la qual aparegua o pogués aparèxer que alcun atorgament, p[ri]vilegi, declaració, remissió, confirmació, ratificació o qualque altra concessió féssem als de la Unió damunt dita, que aquelles coses féssim o fóssem vists fer per justa pahor de scàndel o perill de moltitud de gents o per qualsevol altra manera, causa o rahó, o que allò fariem o seria vist ésser feit contra nostra volentat, e que en son loch o tepms poguéssim aquell atorgament, privilegi, declaració, remissió, confirmació, ratificació o qualque altra concessió revocar, o que fos haüt per revocat, e punir aquells que trobàssem colpables segons fur o dret a nostre bon arbitre, ne havem protestat ne a nós retengut o salvat que, si renunciàvem a les dites protestació o protestacions, si algunes feites n'aviem, que aquella renunciació semblantment fariem per aquella matexa por o scàndel de moltitud de gents o per qualsevol altra rahó. Emperò, a major fermetat, cautela e corroboració de les damunt dites coses e per fermetat de aquelles, agradablement e de certa sciència e aconsellada, ab la present pública carta, per tots tepms valedora, renunciem spressament a qualssevol protestacions, retencions o salvaments per nós feits, si alguns feits ne són estats entrò al present dia de huy, e a tots altres d'aquí avant faedors, axí per scrit com sens scrit, e axí públicament com secreta, e a tota absolució de sacrament feita o faedora per lo sant pare apostoli o per legat o altra qualsevol persona, e a qualsevol forma de paraules, axí de protestació com altres, per la qual poguéssim revocar los atorgaments, privilegis, declaració, remissió, confirmació o qualque altra concessió per nós feta o faedora a la dita Unió e als singulars d'aquella, o per la qual contra·ls dits atorgaments, privilegis, declaració, confirm[a]ció, ratificació o qualsevol altra concessió en tot o en partida, per qualque manera o condició, venir poguéssim, revocam, cassam e anul·lam ¶^{2r} de certa sciència totes les dites protestacions, [retencions, salvaments, absolucions]³²⁶ de sacraments e totes altres cosses [... ..pogué]sem³²⁷ fer d'aquí avant a impug[nació im]pugnat[s],³²⁸ en tot o en alguna pa[rtida] decla]ració,³²⁹ remissió, conf[er]m[aci]ó [... .. ator]gam³³⁰ que, si en les dites pro[tes]tacions] ne són estats feits o [... ..] les quals se [a]gués a fe[r] a]quelles sien haüdes per [... ..] les dites protestacions [... ..] com si de paraula a par[aula]] posades, scrites e p[er]] altres, de nostre plen poder, de ce[r]ta sciència] anul·lam, no c[on]trastan la ley «*Si quis [... ..] legatis tertio*», ni alguna rahó en alcunes a[ut] par]lants de paraules derogatòries posades en [... ..]tat o en altre qualsevol contracte, com los dits furs e leys, segons

¶³²⁶ Reconstruït a partir del text llatí. Hi ha trencat més d'un quart del foli. ¶³²⁷ Text llatí: *omnia alia et singula que habuerimus et fecerimus aut de cetero facere possemus*. ¶³²⁸ Al text llatí: *ad impugnandum vel revocandum, aut pro revocatis et*

impugnatis habendum. ¶³²⁹ Al text llatí: *vel in parte, dicta privilegia, concessionem, declarationem*. ¶³³⁰ *confirmationem, ratificationem et concessionem*. *Volumus etiam et concedimus*, segons el text llatí, que acaba ací.

[que] dessus és dit e declarat, de nostre plen poder, en aquest cas specialment, de present tollem, anul·lam e revocam. Volents e atorgants que (*il·legible*) de totes les damunt dites coses e cascuna d'aquelles se facen e s puxen fer totes e ayntantes cartes quantes nós o altre[s] en loch nostre ne volrran o n demanaran, e ayntantes quantes la³³¹ universitat de la ciutat de València e regne [d]'aquella ne volrran [o] n demanaran, per lo notari dejús scrit.³³²

¶^{2v} Senyal (*signe*) de nós, en Pere, per la gràcia de Déu rey de Aragó, de València, de Mallorques, de Cerdeyna e de Còrce[g]a, e comte de Barçalona, de Rosselló e de Cerdanya, qui les dites coses fermam, loam e aprovam segons que damunt són contengudes.

(*text llatí*)³³³

¶^{146r} In Dei nomine.

Noverint universi quod nos, Petrus, etc., attendentes quod nostre rei publice comodis adaugemus dum vota nostrorum fidelium ducimus exequenda, recognoscentes igitur qualiter, mediantibus venerabilibus in Christo patribus Guidone, Ameriensi abbate, domini pape legato, fratre Bernardo, Dertusensi episcopo,³³⁴ et Hugone, Rivipullensi abbate,³³⁵ necnon fidelibus nostris Ferrario de Minorisa, Romeo Çaruvira, Bernardo de Sancto Clemente, Bartholomeo Plana, licentiato in legibus, nuntiis civitatis Barchinone, Petro de Turricella, Petro de Montessono ac Raimundo Çaforteia, nuntiis Maioricarum, tractatum extitit, et per nos ex consequenti concessum, ut laudaremus et approbaremus, et laudare

¶³³¹ Corregit sobre les. ¶³³² *Volents e atorgants... dejús scrit*, afegit entre els dos paràgrafs i al marge. Ratllat: *Volem encara e atorgam, a major corroboració, cautel[a] e fermetat de les dites coses, que la dita rehi[na] pro[met]ja e jur que de la dita comessió o metiment en poder seu e [n]ostre fa[edor] o faedora ara ni d'aquí anan[t] no n'ús, ne usar no n puxa, per les rahons damunt per nós decla[r]ades. Et nós, dita dona Elionor, regina d'Arag[ó], attenents les damunt dites coses ésser consonants a rahó, per ço, assentén a aquelles, prometem e en bona fe convenim que de la dita comessió o metiment en poder del dit senyor rey /^{2v} / [... ... av]ant, com fer no u puxam o dejam per les [rahons] decla[r]ades. Et, a major fermetat [... ... D]éu e los sants .IIII. Evangelis, per [... ... d]jamunt dita promessió nostra atendre [... ... n[o con]travenir ara ne d'aquí [avant ...]. [... ... cor]roboració e fermetat [... ...] ratifficam e*

*confer[mam]s e de nostra pròpria [... ..] manam ésser appo[sat]. [Testes ... sunt] frater Sanctius, divina miseratione Terrachonensis archiepiscopus; f[ra]ter Ferdinandus (sic) de Eredia, castellanus de Amposta; dominus (blanc), episcopus de (il·legible); Raimundus de Costa, civis Ilerde; nobiles Berengarius de Apilia, Raimundus de Angularia, Rotgerius Bernardi de Payllars, Hugo, vicecomes Cardonensis, Simon de Mur, Petrus de Queralt, Berengarius de Trilea, Raimundus Rotgerii, comes Pallariensis; Bernardus de Tous, Galcerandus de Tous et Ferrarius de Canet, milites. ¶³³³ Li manca la part final, amb la subscripció reial. És posterior al text català, per bé que no el definitiu, també en llengua catalana (cf. *Furs...*, rúb. I de les corts de València de 1349, reunió on fou cremat el document d'ordre del rei, i n'hem extret la data). ¶³³⁴ Fra Bernat Oliver, agustí valencià († 1348). ¶³³⁵ Fra Hug Desbach (1325-1351).*

et approbare debemus, capitula subsequencia, nobis oblata noviter ex parte Unionis civitatis et regni Valentie, quorum capitulorum tenor est secundum continentiam subsequentem:

«*Primerament, que sia supplicat, etc.*»

Eapropter, gratis, ex certa scientia et consulte, non compulsi nec vi nec metu alicuius inducti, nec fraude vel dolo decepti seu circumventi, immo de iure nostro plene, prout interest, certificati, visis primo et antea capitulis supradictis et eis in nostro pleno consilio diligenter attentis, recognitis et examinatis, et contentis in eis et quolibet eorundem, per nos et omnes successores nostros perpetuis temporibus, in presentia Iacobi de Romanino, militis, et Gondiçalbi Roderici de Lihori, militis, conservatoris, simul cum quibusdam aliis, Unionis eiusdem; Francisci d'Esquerra, Bernardi Rotundi, iuratorum civitatis ipsius; Iohannis Roderici de Corella, Guillelmi Boneti, iurisperiti, Dominici Marrades, Guillelmi Masconi, Guillelmi Sallit, Petri Badia, Bernardi Boneti, Guillelmi Gençor, Petri Roberti, civium civitatis eiusdem; Iohannis de Torrente et Petri Gombau, vicinorum Algezire, sindicorum et procuratorum substitutorum per conservatores et syndicos Unionis iam dicte, cum publico, etc., laudamus, approbamus, concedimus, ratificamus et etiam confirmamus omnia capitula supradicta et contenta in eis et quolibet eorundem, videlicet, perpetua ad imperpetuum et capitula temporalia ad ea tempora que in eis expressata noscuntur. Laudamus etiam, approbamus, concedimus et firmamus, ratificamus et confirmamus ipsa capitula per nos iam concessa, ultra ea que sunt supra inserta et etiam declarata, v[idelicet], ¶^{146v} capitulum undecimum, etc., prout per nos concessa, ut pretangitur, extiterunt, et etiam capitulum octavumdecimum, etc., ut fuerunt concessa, et etiam capitula vicessimum septimum, etc., prout concessa fuerunt; que quidem capitula sunt ex illis capitulis que per tractatores iam dictos, ex parte curie Unionis prefate, nobis presentata fuerunt.

Laudamus etiam, approbamus, ratificamus et etiam confirmamus ad imperpetuum omnes concessionem per nos factas quibusvis capitulis nobis oblatis per decanum Valentie ad declarationem, corroborationem, confirmationem et melioramentum octo capitulorum supra primitus contentorum, iura tangentium incliti infantis Ferdinandi, etc., vel alio quovis modo. Et nichilominus etiam committimus et commissionem facimus de presenti eidem infanti Ferdinando, irrevocabiliter, super omnibus aliis capitulis nobis oblatis per tractatores prefatos ex parte curie Unionis iam dicte, quod per nos minime sunt concessa, et quod idem infans, infra tres menses primo venturos a presenti die³³⁶ in antea computandos, debeat dicere, determinare, sententiare vel declarare in civitate Valentie, iuxta fo-

¶ ³³⁶ dia a l'orig.

ros et privilegia dicte civitatis et regni eiusdem vel iuxta ius comune scriptum vel bonam rationem, habito consilio, deliberatione et acordio cum bonis personis non suspectis, partibus presentibus vel absentibus, citatis aut non citatis, quavis sollempnitate iuris et fori, quantum ad colligendum negotium et ad publicandum suum acordium dumtaxat, postposita.

Ac promittimus per nos et successores nostros prefatis sindicis et procuratoribus Unionis ipsius, prefatis nominibus, presentibus, et notario infrascripto, etc., quod contra predictum³³⁷ per nos laudata, approbata, concessa, ratificata, firmata et confirmata vel aliquo(d) eorundem, modo vel antea, aliquo tempore non veniemus aut aliquem seu aliquos venire vel contrafacere permittemus (seu) consentiemus, tacite vel expresse, aliquo modo, causa vel ratione, quod si faceremus, volumus quod non habeat aliquam efficaciam, roborem seu valorem, ymmo present (sic) nostra laudatio, aprobatio, concessio, ratificatio, firma et confirmatio remaneat in predictis et infrascriptis in suo pleno robore, firmitate³³⁸ et valore. Et ad maiorem firmitatem et cautelam omnium predictorum et cuiuslibet eorundem, iuramus per Deum et eius sancta .IIII.^{or} Evvangelia, manibus nostris corporaliter tacta, quod tenebimus, complebimus et observabimus, et teneri, compleri et observari faciemus omnia supradicta et quodlibet eorundem, prout per nos fuerunt firmata, laudata, aprobata, ra(ti)ficata, confirmata, promissa et conventa, et non consentiemus aut permittemus, palam vel occulte, aliquem seu aliquos contra ea venire.

¶^{147r} Promittimus etiam et in bona fide, et specialiter in fide regia, convenimus quod nos non fecimus, faciemus nec facere intendimus aliquam protestationem, retentionem vel salvamentum nobis, per quam appareat vel apparere posset quod aliquam concessionem, privilegium, declarationem, remissionem, confirmationem, ratificationem aut quamvis aliam concessionem faceremus illis de Unione predicta, quod illa faceremus aut essent visa facere propter³³⁹ rationem iustam timoris, scandali aut periculi gentium multitudinis, vel propter aliquam aliam causam, modum vel rationem, aut quod illud faceremus vel esset visum fecisse contra nostram voluntatem et quod, suo loco et tempore, possemus illam concessionem, privilegium, declarationem, remissionem, confirmationem, ratificationem aut quamvis aliam concessionem revocare, et quod pro revocato haberetur, et punire illos quos culpabiles inveniremus secundum forum aut ius, ad nostrum bonum arbitrium. Nec protestavimus aut nobis retinivimus vel salvavimus quod, si dictis protestationi vel protestationibus, si alique per nos facte fuerunt, renuntiabamus, quod illa renuntiatio simili modo faceremus per illum et eundem timorem,³⁴⁰ scandalum multitudinis gentium vel aliqua alia quavis causa

¶³³⁷ Segueix, ratllat: *etc., proseguendo ad litteram verba iam scripta*. Hi cal llegir *predicta*.

¶³³⁸ *firmitata* a l'orig. ¶³³⁹ Precedeix, ratllat, *per*.
¶³⁴⁰ Precedeix, ratllat, *metus (sic)*.

vel ratione. Attamen, ad maiorem firmitatem, cautelam et corroborationem omnium predictorum et propter firmamentum illorum, gradanter, ex certa scientia et consulte, cum presenti publico instrumento, totis temporibus valituro, renuntiamus expresse quibusvis protestationibus, retentionibus vel salvamentis per nos factis, si aliquae facte fuerunt usque ad hanc presentem diem, et omnibus aliis de cetero faciendis, sic in scriptis cum sine scriptis et sic publice cum secrete, et omni absolutioni sacramenti facte vel faciende per summum (*sic*) pontificem aut per legatum seu aliquam aliam quamvis personam, cuius forme verborum, sic protestationis cum alias, per quam possemus revocare concessionem, privilegia, declarationem, remissionem, confirmationem aut quamvis aliam concessionem per nos factam vel faciendam Unioni predictae vel singularibus eiusdem, vel per quam contra dictas concessionem, privilegia, declarationem, confirmationem, ratificationem vel quamvis aliam concessionem, in toto vel in parte, quovis modo vel conditione, venire possemus, revocamus, cassamus et annullamus ex certa scientia omnes dictas protestationes, retentiones, salvamenta, absolutiones sacramentorum et omnia alia et singula que habuerimus et fecerimus aut de cetero facere possemus ad impugnandum ^{147v} vel revocandum aut pro revocatis et impugnatibus³⁴¹ habendum, in totum vel in parte, dicta privilegia, concessionem, declarationem, remissionem, confirmationem, ratificationem et concessionem. Volumus etiam et concedimus...³⁴²

131.

S. d. S. ll. [1348, març. Morvedre].

El rei exigeix, per a signar la Unió de València, que hi siguen rebuts els infants oncles seus, el seu nebot Pere d'Urgell, els grans barons reialistes i tots els nobles, els ciutadans i la generalitat dels habitants del regne, sense excloure'n els clergues, si ho desitgen.

BRAH, Col. Salazar, ms. M-139, fol. 151r. Lletres de l'època.

ACA, C, Processos, llig. 132/1, fol. 29 bis r. Mig foli solt, de lletres de l'època.

Vol lo senyor rey que, pus ell ferma³⁴³ la Unió de València ab la col·ligació d'Aragó, ço és saber, a suplicar, mantenir e deffendre e observar furs e privilegis, franquees e libertats, segons que per ells és demanat en los capítols derrers, sien enteses e reebuts en la dita Unió de València e col·ligació d'Aragó, en la forma que'l senyor rey la ferma, lo senyor infant en Pere, e lo senyor infant en Ramon Berenguer, e l'alt en Pere, fill del senyor infant en Jacme, çairrera comte d'Urgell e vescomte d'Àger, e los nobles en Lop de Luna e en Pedro, senyor de Xèricha, e en Ramonet Folch, en Pere de Munchada, almirall, en Guillem Ramon de Muntchada, en Gilabert Centelles, (n)'Elfo de Pròxida e en Johan Exemenis d'Urrea, senyor d'Elcalatén, e tots los altres richshòmens, generoses, verversors,

¶³⁴¹ Corregit sobre *impugnandis*. ¶³⁴² El text s'interromp ací. ¶³⁴³ *en cas que ell ferm*, a l'ACA.

cavallers e ciutadans e hòmens de viles, e totes altres persones poblades dins lo regne de València, e encara persones ecclesiàstiques poblades en lo dit regne, si ésser-hi volrran.³⁴⁴

132.

S. d. S. II. [1348, març? València].

Relació de personatges, entre ells el bisbe Fenollet i el mestre de Montesa, nobles, cavallers i juristes, que deuen ser exclosos de la casa i consell del rei, a petició de la Unió de València.

BRAH, *Col. Salazar*, ms. M-139, fol. 150v. Lletre de l'època.

Lo bisbe de Vich e sos frares, e tots los altres de Rosselló qui de tres anys a-nçà sien estats de casa del senyor rey.

En Bernat de Cabrera.

En Ruy Martíneç de Sent Adrià.

Veçcomte d'Illa.

Lo fill d'en Calderó.

En Pedro de Exèricha.

En Ramon Çanoguera.

Maestre de Muntesa e sos frares.

En Pere Çanoguera.

En Galceran de Bellpuig.

En Guillem Colom.

En Pere de Queralt.

En Gilabert de Centelles.

Micer Rodrigo Díeç.

En Johan Escrivà e sos fills.

En Matheu Mercer.

En Berenguer de Codinachs.

En Johan Martíneç d'Entença.

En Pere de Vilanova.

En Johan Ximéneç d'Oscà.

En Pere de Ciutadilla.

Micer Bertran de la Nuça.

En Jacme Roig.

En Berenguer Çatrilla.

Micer Guillem Planella.

En Ruy Sáncheç de Calatayú e sos fills.

En Jacme d'Esplugues.

En Bernat d'Esplugues.

En Ramon de Riussech.

En Pere Boyl.

En Berenguer Boyl.

¶ ³⁴⁴ per tal que concòrdia, amor e unitat sia en lo dit regne, afegeix el text de l'ACA.

6. L'AVALOT DE MORVEDRE I LA MARXA FORÇADA
DE PERE EL CERIMONIÓS A VALÈNCIA.
EL MONARCA, EN MANS DE LA UNIÓ
(MARÇ-JULIOL 1348)

133.

1348, març 31. València

Pere el Cerimoniós relata a Pere de Xèrica, governador del regne de València, l'avalot mogut pel poble de Morvedre en saber-se la notícia del seu viatge a entrevistar-se amb el rei de Castella, i com ha estat forçat a traslladar-se a València. Malgrat això, li mana fer l'ambaixada prevista a Alfons XI. La mateixa lletra és dirigida a Bernat de Cabrera, en demanda de consell.

ACA, C, reg. 1128, fol. 165r.

Ed. Joseph COROLEU, *Documents històrics catalans del segle XIV*, pp. 7-8.

Ed. Ramon GUBERN, *Epistolari de Pere III*, núm. VIII.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que esta nit passada, que fo digmenge, a vespre, mentre nós sopàvem, se moch .i. fort gran avolot en Murvedre per rahó de la nostra partença e anada vers les partides de Aragó per les vistes del rey de Castiella, qui s'és descuberta no sabem per quina manera. Enaxí, el avolot fo tota aquella nit, tal que totes les gents de la villa de Murvedre se van abocar entorn la nostra posada³⁴⁵ ab armes, per manera que null hom no'n podia exir que no'n fos per ells reconegut qui era, axí que l'infant en Pere, qui y fo vengut, no'n poch exir, ans hagué aquí a romandre a jaure, e tots quants eren ab nós vengueren a perill de mort. E no-resmenys, encontinent tancaren tots los portals de la villa, que no'n jaquiren persona del món exir tro a huy matí, et encara se n'[an]aven a les portes de les posades on possaven aquells de nostra casa e els altres qui ab nós eren en Murvedre, e guaytaren tota la nit que nós ne altres no'n poguessen exir, e empararen-se del castell; e huy matí, axí com se fahia dies, repicaren lo seny una gran estona e ajustaren-se. E nós, vaent açò e que no s'i podia dar altre consell, acordam que anàssem a València e cavalcam, per tal c[ar] en altra manera tots quants eren ab nós anaven en condició de morir; e, el poble de Murvedre axí avolotat, entorn .III. millia persones ab armes van-se emparar de nós e, a manera de pres, no'ns lexaren tro que fom al Puig, e del P[ui]g a ençà romaseren-ne tro a .D. ab armes, qui no'ns lexaren tro fom a València. Per què veem que nós per força haurem a fer ço que la ciutat vulla, e per aquesta rahó dubtam-nos fort que nós puixam ésser ab lo rey

¶ ³⁴⁵ La casa del Delme, o del Bisbe, al carrer Major.

de Castella en lo dia assignat. E açò us fem saber per tal que y prenats aquelles maneres que puixats e sapiats; emperò, vós fèts vostra missatgeria e ço que us havem comanat, et fèts-nos saber ço que farets, e nós certificar-vos em de ço que nós farem ací. Dada en València, dilluns darrer dia del mes de març, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII., sots nostre segell secret.

Al noble e amat conseller nostre en Pedro, senyor de Exèricha, governador del regne de València.

Similis fuit facta nobili Bernardo de Capraria, usque ad locum ubi dicitur «que nós pu-xam ésser ab lo rey de Castella en lo dia assignat». Postea sequitur sic: «E açò us fem saber per tal que y pensets e ns façats saber sobre aquestes coses vostres viares, e nós certificar-vos em de ço que nós farem ací». Data ut supra.

134.

1348, abril 3. València, al palau del Real.

S. d. [1348, març]. València i Morvedre.

Memorial autògraf de Mateu Adrià, secretari de Pere el Cerimoniós, que conté l'acta dels tractes dels ambaixadors de Catalunya i de Mallorca amb la Unió de València i les condicions posades per Pere el Cerimoniós per a signar la coalició. Un segon document, sense data, però anterior, recull les posicions respectives dels dirigents de la Unió i del rei en la negociació.

ACA, CRD, caixa 36, núm. 4714. 1.- Bifoli en paper, lletra de Mateu Adrià, amb restes de segell de cera roja al dors. 2.- Full solt conservat dins del bifoli, esborrany d'una altra mà.

1) (*al dors*): Memorial d'en Matheu Adrià sobre coses secretes del senyor rey.

¶^{1r}³⁴⁶

Tertio nonas aprilis anno predicto, in dicto palatio regio, sere[nissimus et] magni[f]icus princeps et dominus dominus Petrus, Dei gratia rex Arago[rum], perso[n]aliter c[o]nsti[t]utus, dixit quod, cum conservatores et alii Unionis Valentie, super quibusdam promissis per [e]o[s] respectu capitulorum per dictum dominum regem firmatorum, eisdem quasdam diff[i]cultat[es] aponerent nec vellent promissa super infrascriptis specialiter adimplere, requis[i]vit venerabilem in Christo patrem dominum Bernardum, Dertusensem episcopum, in sacra pagina professorem, necnon venerabilem Hugonem, abbatem monasterii Rivipulli, Ferrarium de Minorisa et Bernardum de Sancto Clemente ac Bartholomeum Plana,

¶³⁴⁶ Precedeix acta del jurament de Ramon de Vilanova, de la casa del rei, de data 2 d'abril, *quod stabit pro honore suo in*

omnibus et pro om[nibus]. Hi són testimonis Berenguer d'Abella i Nicolás Lopes d'Oteiza.

legum doctorem, cives et nuntios civitatis Barchinone, et Petrum de Montessono [e]t Raymundum Çafortesa, cives et nuntios civitatis Maioricarum inibi presentes, [e]t qui, inter alios, inter dictum dominum regem et dictos conservatores et alios Unionis fueran[t] tractatores, iniungendo eisdem ut super infrascriptis ipsi et eorum quilibet dicerent³⁴⁷ veritatem.

Ad cuiusquidem domini regis mandatum, dictus venerabilis Dertusensis episcopus dixit quod sic se habebat facti veritas predictorum: quod dictus dominus rex, cum concessit firmare capitula apud villam Muriveteris, hoc fecit hac conditione adiecta, quod dominus rex firmaret capitula in dicta villa Muriveteris, v[i]delicet, firmando unionem factam per cives et alios c[i]vitat[is] et reg[n]i Valentie solum ad supplicandum dicto domino regi super conservatione fori, privilegiorum et libertatum dicti regni, et ad defendendum foros, privilegia et libertates predictas, et similiter quod confirmaret colligationem per predictos dicte Unionis factam cum illis de Unione regni Arago[n]um ad supplicandum et defendendum foros, privilegia et libertates, ut prefertu[r]; et quod dicti conservatores a dicta civitate deberent expellere omnes castellanos qui erant in civitate Valentie antequam dictus dominus rex dictam civitatem intraret; et etiam quod omnes infantes d[om]us regie, barones, mili[t]es et cives ac homines villarum dicti regni ||^v [qui dic]tam non iuraverant Unionem, eandem iurarent et eandem [...] ent et in ipsa admitterentur, eo modo et forma qua per dictum [d]ominum regem firmari [...]um fuerat supradicta; et quod idem episcopus et alii tractatores predicti [...]i, etiam qui ibi non erant presentes, relationem fecerunt tracta[tor]ibus dicte Unionis et dictis conservatoribus, et quod ipsi tractatores et conservatores responderunt quod dictis [conserv]atoribus et [ali]is de Unione predicta placebat, et quod volebant quod dictus dominus rex, ut continetur superius, predicta firmaret, et quod ipsi complerent et compleri facerent supradicta quantum eos et dictam Unionem tangebant. Et id idem dixit, in omnibus et per omnia, dictus abbas et qu[il]ibet ex tractatoribus supradictis, in testimonium veritatis. Et [de] predictis dictus dominus rex mandavit fieri tot quot voluerit publica instrumenta, ad eternam [r]ei memoriam in futurum.

Testes, castella[n]us Emposte, amiratus et Lupus de Gurrea, camerarius, consiliarii.

In cr[a]stinum coram conservatoribus predicti protulerunt id idem, presente domino rege.

Testes, qui supra.

Die dominica, .VIII.º idus aprilis anno predicto, in Valentia, dominus rex fuit protestatus de avaloto et concitatione et violento introitu Regalis regii.

Testes, Petrus d'Estanybós et Berengarius de Apilia.

¶³⁴⁷ dicerant a l'orig.

2) ^{¶1r} *Iam in protocollo*.³⁴⁸

Lo [s]enyeler d'Aragó, en Johan Sala, en Maschó, en Jacme de Romaní.

Los tractadors pro[p]osaren en la Confraria que lo senyor rey manave .II. coses, les quals si hi eren atorgades fermaria los c[a]pítols que derrerament eren stats tractats, la una de les quals cose[s] era que, ans de la entrada del dit senyor rey, los c[a]stellans isquessen de València.

La segona cosa ere que en la Unió de València o en la col·ligació d'aquella ab lo regne d'Aragó, com lo senyor rey les havia fermades, e en la forma en la qual ell les havia fermades, fossen reebuts tots del regne de València, axí infants com nobles, cavallers, ciutadans o altres persones de viles, e les persones ecclesiàstiques que ésser-hi volrran.

De les quals coses aquells qui eren en la Confraria se retengueren acort. E, haüt acort, alguns d'ells feren resposta als tractadors, en la cambra del bisbe de la casa del Temple, que atorgaven les dues coses dessus dites, ab què lo senyor rey fermàs los dits capítols dins la vila de Murvedre; e açò per algunes rahons les quals per ells f[o]ren dites de paraula.

^{¶1v} *Iam in protocollo*.³⁴⁹

Vol lo senyor rey que, pus ell ferma la Unió de València ab la col·ligació d'Ar[a]gó, ço és saber, a suplicar, mant[e]nir e d[e]ff[e]ndre o observar furs e privilegis, franquees e libertats segons que per e[ll]s (fo) deman[a]t en los capítols derrers, sien enteses e reebuts en l[a] dita Unió de València e col·ligació d'Aragó, en la forma que'l senyo[r] rey la ferma, lo senyor infant en P(ere), el fill del senyor infant en J[a]cme, çanrrera comte d'Urgell e veçcomte d'Àger, e los nobles en Lop de Luna, en Pedro de Exèricha, en Ramon Folch, en Pere de Muncada, almirall, Guillem Ramon de Muncada, en Gilabert de Centelles, Olfó de Pròxima, en Johan Ximíneç (*sic*) d'Urrea, senyor d'Alcalatén, e tots los altres richshòmens, generoses, vervessors, cavallers, ciutadans e hòmens de viles e totes altres persones poblades dins lo regne de València, e ncarà persones e[c]clesiàstiques poblades en lo dit regne, si ésser-hi volran.

135.

1348, abril 7. València.

El rei Pere explica al seu oncle, l'infant Pere de Ribagorça, el tumult produït el dia anterior davant del palau del Real, amb la irrupció del poble en la residència règia, i li demana consell per tal de sortir del regne de València, sota el pretext de celebrar corts de Catalu-

¶³⁴⁸ De mà del secretari Mateu Adrià. ¶³⁴⁹ *Id. ut supra*.

*nya o d'altra manera. La mateixa carta és enviada al canceller Hug de Fenollet, Bernat de Cabrera i el vescomte d'Illa.*³⁵⁰

ACA, C, reg. 1128, fols. 170v-171r.

Ed. COROLEU, *Documents històrics catalans del segle XIV*, pp. 9-10.

Ed. GUBERN, *Epistolari de Pere III*, núm. IX.

Lo rey d'Aragó.

Car avoncle. Ja sabets l'avolot que hir, que fon dicmenge, hac .VIII. dies, se moch en la vila de Murvedre, e en qual manera nos convench entrar en la ciutat de València. Ara us fem saber que hir, vers hora de vespres, estant la major partida de la gent de la dita ciutat en la rambla davant lo nostre Real, on se fahien per los de la dita ciutat molts e diverses jochs, los quals cuydaren tornar a deveres per rahon d'una pocha nafra que fon feta en un hom de la villa, se moch tan gran avolot e tan horrible que no era en dir. Axí que gran multitud de gens, ab armes e ab espases tretes, no guardan de nós ni de la alta dona Elionor, reyna de Aragó, muller nostra molt cara, reverència alguna, entraren dins lo nostre Real, e aquí trencaren moltes portes de aquell, e, punyén ab espaes màrfegues de lits d'alcunes cambres, cercaven en Francesch Mir, lochtinent del nostre alguazir, axí que, si l'i haguessen trobat, que l'agren mort; e tots quants eren ab nós en lo dit Real, e encara en la ciutat, foren en gran perill de mort. E nós, estant en la naya del Real, tinent la porta de la dita naya tancada, cridàvem aytant com podíem que no·s moguessen, juran per³⁵¹ nostra corona, levan-nos lo caperó del cap, que nós lo(s) liurariem lo dit Francesch si podria ésser atrobat, e·ls fariem encara tot quant volguessen. E·ls deíem moltes altres paraules inductives per amansar lur gran e foll moviment, e açò res no·n valia. Finalment, haguem consell que cavalgàssem, e cavalgam e isquem en la rambla, assuavan lo poble aytant com podíem; e ells, veent-nos a cavall, gran moltitud del poble se agenollà davant nós, cridan que·ls féssem justícia, e passà queacom l'avolot de l(e)s gents, que tenien les espaes tretes. E après vengueren ab paveses e ab lances, e haguem aytant o més que fer, levan-nos lo caperó del cap com d'ans. E nós anam ab ells axí un gran troç de la rambla,³⁵² dién-los:

—O poble meu, leal e natural! Assuavats-vos, que nós vos farem ço que vosaltres vullats!

E tant fo lo nostre cridar, que·ns convench demanar aygua a beure. E lavors cridaren molts d'ells:

—Senyor, la vostra aygua que bevets sia ben guardada!

E ab açò nós entram en la ciutat, e cavalgam per aquella, e per aquesta manera passà l'avolot; per què podets veyer en quin ayre e en quiny partit vivim.

¶ ³⁵⁰ La mateixa fou cursada, en aragonés, a Pere de Xèrica i a Llop de Luna (*ibid.*, f. 171r-v). ¶ ³⁵¹ *por* a l'orig. ¶ ³⁵² La versió en

aragonés concreta: *...e fuemos assí con ellos por la rambla enta'l puent de los Cathalanes, di-zíéndoles...*

Per què volem e us pregam que en les nostres faenes vullats pensar e vetlar, donan-nos consell què devem o podem fer e manera per la qual pugam exir d'esta terra, faén ab los cathalans que·ls tengam corts, o en altra manera ço que conexe-rets que faça a fer, segons la qualitat del fet. E de ço que fer s'i podrà, e de ço que pensar porets, nos escrivats per vostres letres largament. *Data* en València, sots nostre segell secret, a .VII. dies anats del mes de abril, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

A l'alt infant en Pere, comte de Ribagorça e de les Muntanyes de Prades, avoncle nostre molt car. ¶^{171r}

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que ir, que fon dicmenge, a hora de vespres, etc. *ut supra usque ad datam, addito ante datam*: Quant és a les coses contengudes en la vostra letra, vos responem que som membrants de vós e de conservar vostre estament, e al fet de la vostra misatgeria no tocaríem.³⁵³ *Data, etc.*

A l'honrat pare en Christ n'Uch, per la divinal providència bisbe de Vich, conseller e canceller nostre amat.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber, etc. *usque ad datam, emisso* «Quant és», *id quod sequitur usque ad datam, etc.*

Al noble e amat conseller nostre en Bernat de Cabrera.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber, etc. *Similis in omnibus ut proxima. Data, etc.*

Al noble e amat conseller nostre en Pere de Fenollet, veçcomte d'Illa.

136.

1348, desembre 13. València.

Relat de l'assalt al palau del Real esdevingut el dia 6 d'abril precedent, d'acord amb la declaració de Domingo de Montsó, jurisperit de València i conservador de la Unió, en el curs del seu procés.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/33, fols. 15v i 18r-v.

Die [s]ab[bati, i]dus decem[b]ris.

¶ ³⁵³ Al·lusió a l'ambaixada al papa Climent VI, confiada al bisbe Fenollet (ACA, C, *Curiae*, reg. 1062, ff. 46v-47v).

En Domingo de Monçó, savi en dret de València, denunciat damunt dit, qui jurà dir veritat en sa confessió...

¶^{18r} ...Interrogat sobre lo .XXXVI. capítol, e dix que és ver que .I. dia que ell, testimoni, que era en son alberch e dormia, e digueren-li que gran tabustol havia en lo Real. E ladonchs ell, dit denunciat, cavalcà .I. mul e anà-sse'n ves lo dit Real. E tro[b]à en la rambla molta gent de peu, e solament en Goçalbo Ruiç de Lihori a cavall; e al[c]uns hòmens de peu cridaren e digueren a ell, dit denunciat:

—Muyra! Muyra!

E posaren-li les lances als pits. E ell, dit denunciat, dix:

—Germans, no sia!

E adonchs brochà lo dit mul e entrà-sse'n en lo dit Real, on semblantment trobà molta gent.³⁵⁴ Féu-ne exir aquella que pogué, dient-los que mala obra feyen, que per amor de Déu que se'n tornas[s]en en la ciutat, e entrà après d'ell l[o] d[it] en Goçalbo Ruiç. E ladonchs ell, dit denunciat, alçà lo cap e véu lo dit senyor rey, qui stava a la escala alt en lo mirador; e ell, dit denunciat, cridà a ltes veus:

—Devallats, senyor! Devallats!

Enaxí que ell, denunciat, descavalcà e c'i pujà tro al m[i]g de la dita escala, dient tota vegada:

—Senyor, devallats, car si vós devallats tot aquest tabustol sesarà!

E feya tenir lo seu mul al peu de la dita escala per ço que'l senyor rey hi pogués cavalgar, com adonchs no y hagués alcuna altra caval[cad]ura a[...], estant ell, dit denunciat, enmig de la dita escala lo dit senyor rey començà a devallar, e entretant hagren-li amen[at .I.] cavall e ell, dit denunciat, e altres ajudaren-li a cavalcar. E ell, dit denunciat, cavalcà en lo dit mul e dix al dit senyor rey:

—Senyor, v(a)nets a avant e exits defora, que les gents vos v[e]jen.

E encara, cridava grans crits:

—Barons, posats les armes e [...]ts aquí a lo senyor rey!

Com, alguns cridassen:

—Viva la Unió!

E [...] gran partid[a] de les dites gents estojaren les espaes e a[l]tres [...]nca-ven (?) [les l]ances, e alguns s'agenollaren. E ell, ¶^{18v} dit denunci[at ...] per[... ..] dit senyor rey, amonestan lo poble en tot ço que ell podia a reverència del senyor rey, e no's partí del dit senyor rey tro que ja hagué anat gran partida de la dita ciutat, lo dit infant don Ferrando e molta altra gent anant ab lo senyor rey. E a les dites coses fo present en Martín d'Alet, de casa del senyor rey, lo qual cavalca-va en les anques del dit mull d'ell, dit denunciat, com lo dit en Mart[í] li hagués dit que li plagués que'l lexàs cavalcar, e plagué molt a ell, dit denunciat.

.....

¶³⁵⁴ gents a l'orig.

1348, abril 14. València.

Jurament i homenatge a la Unió prestats pels procuradors de la vila de Sant Mateu, amb salvaguarda de la fidelitat al rei i a l'orde de Montesa, del qual són vassalls.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/22, fols. 3r-4v.

Eadem die.

Ferm[a] de Sent Matheu.

Noverint universi quod die lune, intitulata .XVIII.º kalendas madii, anno, etc. .XLVIII.º, constituïts en lo palau de la Confraria de Sent Jacme de València, en presència del noble n'Ombert de Cruyllles, etc. fiat ut supra (en Domingo de Monçó, En Goçalbo Roïç de Liori, en Francesch d'Ollo e en Bernat de Sentboy, conservadors, síndichs e procurado[rs] de la Unió de la ciutat e regne de València, constituïts ensemps ab l'alt senyor infant en Ferrando, del molt [e]xcel·lent príncep e senyor senyor n'Amfós, de b[o]na memòria, rey de Aragó, fill, marquès de Tortosa e senyor de Albarrazí, e ab los honrats [e]n Johan Lòpiç de Bohil, en Pere Çabata de Tous, en Matheu Lançol, en Bernat Redon, en Martín Roïç d'Isurre, en Johan Sala, en Bernat Março, vehí de Algezira, en Guillem Urgellès, vehí de Líria e en Francesch Çalou, vehí de Cullera, a reebre tots aquells de la dita ciutat e regne de aquella qui ésser volran en la dita Unió e encara en la col·ligació de Aragó, segons que és cert del dit sindicat ab carta pública feta per en Guerau de Benviure, notari públich de València, tertio kalendas decembris anno Domini .M.º.CCC.ºXLVII.º),³⁵⁵ en presència encara de mi, dit notari, e dels testimonis dejús scrits, ¶^{3v} en Bernat d'Anglesola e en Domingo Narbonès, vehins de Sent Matheu, en noms lurs propri[s] e [a]x[í] c]om a síndichs e procuradors de la universitat e prohòmens de la dita vila de Sent Matheu, ensemps e per lo tot, ab en Matheu d'Abella, savi en dret de la dita vila, dients e af[e]rmants que volien jurar la Unió de la dita ciutat e regne de aquella, la qual los fon les[ta] e és segons que's segueix:

«La ciutat, etc.»

Encara dixeren que volien jurar la col·ligació e unió feta per la Unió del regne de València ab la Unió de Aragó. Et, lesta a aquells la unió dessus [di]ta, encontinent los dits en Bernat d'Anglesola e en Domingo Narbonès, en nom(s) lurs propis e axí com a síndichs e procuradors de la dita universitat de Sent Matheu, metén-se en los dits noms en aquella e faén unitat ab la dita ciutat e ab la Unió

¶³⁵⁵ Prenem el text suplít de l'acta de jura del lloc de Càlig, registrada al f. 1r-v del mateix quadernet i datada en 6º kal. madii.

de Aragó, segons tenor dels capítols feits e fermats entre los síndichs de la Un[i]ó del regne de València e los síndichs de la Unió de Ara[gó], juraren e feren sacrament en ànimes lurs e de tots los s[in]gulars de la dita universitat de la dita v[i]lla de Sent Mathe[u], per Déu e los sants Evangelis de aquell, en poder de mi, dit [n]otari, reebent lo dit sacrament en loch e en nom dels dits síndichs e aquells presents, que ells e la universitat de la dita vila e los singulars de aquella mantendran, observaran e defendran les dites unions, segons forma de aquelles, salva, emperò, la naturalea, fe e l[ea]ltat que deuen al senyor rey e honor de la sua coroa-^{4r}-[na] real e dels succehidors de aquell e dels [dr]ets e regalies a aquell e [a] aquella pertanyents, e la feultat e naturalea per [el]ls deguda al maestre e orde de Montesa, de qui ells són, dret[s], rendes e totes altres coses al dit maestre e orde de Muntesa pertanyents e dels quals ells los s[ón] e deuen ésser te[n]guts per qual-sevol raó. Et, no-res-menys, los dits en Bernat [d]’Anglesola e en Domingo Narbonès, en los noms sobredits, prometeren e s’obligaren en poder dels dits síndichs e de mi, dit notari, axí com a pública persona, stipulant e reebent en loch, nom e veu de tots aquells de qui’s pertany e pertànyer pot e deu, que ells e la universitat e singulars de la dita vila staran a coneguda, correcció e taxació dels dits honrats conservadors de la dita Unió de la ciutat e regne de València, axí per la reebel·lió, per ço com dins lo temps assignat a jurar la dita Unió no juraren aquella, com per les messions fetes e faedores per raó de la dita Unió, a les quals coses atendre e complir los dits en Bernat d’Anglesola e en Domingo Narbonès, en los dits noms, obligaren si e tos sos béns e tots los bé[n]s de la dita universitat de la dita vila e singulars de aquella, mobles e no moble[s], on que sien, hàüts e per haver. Et encara, per atendre e complir les dites coses, los dits en Bernat d’Anglesola e en Dom[i]ng[o] Narbonès, en los (dits) noms, feren homenatge de mans e de [b]oca als dits honrats en Martín Roïç e en Bernat Redon, aquell(s) reebents en nom e en veu de tots los altres síndich[s] e procuradors de la dita Unió. ^{4v} Et encontinent feren fe del sindicat ab carta públi[ca], la tenor de la qual és ayal:

«*Noverint universi quod Guillelmus Foch-encès, etc.*»

Et els dits síndichs de la dita Unió reeberen los dits en Be[r]nat d’Anglesola e e[n] Domingo Narbonès, en los noms dessus dits, en [la] Unió damunt dita, segons que’s segueix:

«Et n’Ombert de Cruïlles, en Martín Roïç d’Isurre, en Domingo de Monçó, en Johan Sala, en Bernat Redon, en Bernat de S[e]n[t]boy e en Bernat Março, conservadors, síndichs e procuradors de la dita Unió, ensemps ab l[o] dit senyor infant en Ferrando e altres dessus nomenats, havents plen poder de fer la dita unió e de reebre tots aquells qui ésser volran en aquella, dién en n[o]m e en veu de la Unió de la dita ciutat e regne que fan unió ab la dita universi[tat] de la dita vila de Sent Matheu, jatsia a[b]sent, e per aquella ab los dits en Bernat d’Anglesola e en Do[m]ingo Narbonès, síndichs de aquella, presents, et reeben la dita universitat, jatsia absent, en la dita Unió, e per aquella los damunt di[t]s e[n]

B[ernat] d'Anglesola e en Domingo Narbonès, segons for(ma) de la Unió dessus dita. Et per atendre e complir les dites coses, los dits [e]n Martín Roïç d'Isurre e en Bernat Redon, síndichs damunt dits, en nom e en veu de tots los altres síndichs e procuradors de la dita Unió, feren hom[ena]tge de mans e de bocha als sobredits en Bernat d'Anglesola e en Dom[i]n[g]o Narbonès, en los noms damunt expressats.»

De les quals coses los dits síndichs requeriren que·ls fos feta carta o cartes públiques per A.B.C partides, a memòria perdurable e en testimoni de veritat. Les quals coses foren feites en València, en lo loch, dia e any dessus dits.

Presentis testimonis *ut supra*.³⁵⁶

138.

1348, abril 24. València.

*Ordre de Pere el Cerimoniós al justícia civil de València, el justícia d'Alzira i els oficials reials competents d'impedir que hom cause dany ni ofensa als sarrains del regne, que fugen a terra de musulmans i altres parts per por a la guerra. Mana al batle general i els portolans de la mar negar-los la llicència d'eixida.*³⁵⁷

ACA, C, *Curiae*, reg. 1062, fol. 61v.

Petrus, etc., fidelibus suis iustitie Valentie in civili et iustitie Algazire, ac [a]lliis officialibus nostr[i]s ad quos presentes pervenerint, salutem, etc. Ad auditum nostrum noveritis pervenisse quod sarracen[i] regni Valentie, propter dissensionum et guerrarum discrimina que in regn[o] Valentie sunt exorta, dubitantes in personis et bonis dampna et pressiones illicitas sustinere vel recipere, volentes eorum periculis precav[er]e, ad partes sarracenorum et alias se transfe[r]unt tota die. Cumque predicta in iurium nostrorum lesionem et dampnum rei publice cedere dinoscantur, volumus ac vobis dicimus et mandamus quatenus per loca iurisdictionis vobis comisse preconizari publice faciatis quod, cum dictos sarracenos et bona eorum sub nostre protectionis clipeo securos remanere velimus, et ab omni dampno et iniuria preservatos, quis de nostri gratia vel amore confidens damnum, iniuriam vel offensam eisdem sarracenis vel bonis eorum inferre non audeat vel presumat, si iram et indignationem [nostram] cupierit evitare. Inibentes etiam expresse baiulo Valentie generali eiusque locatinentibus, necnon portulanis maris, ut licentiam recedendi dictis sarracenis non conferant, et lembos aut alia vasa maritima, recedendi causa, eis conducere non permittant. Data

¶³⁵⁶ La mateixa expressió a l'acta anterior, de Càlig, on comença el quadernet, per què no pot suplir-se.

¶³⁵⁷ La carta és tramesa també als justícies de Morvedre, Borriana i Castelló de la Plana (*ibid.*, f. 62r).

Valentie, .VIII.º kalendas madii, anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º octavo. Subscript Io(hannes).

Franciscus de Prohomine, mandato regio facto
per Iohannem Ferdinandi, legum doctorem, consiliarium.

139.

1348, abril 26. València.

Els conservadors i síndics de la Unió nomenen procuradors substituïts els jurats d'Alpont, amb facultat per a signar la Unió amb els homes de la vila i dels llocs d'Ares (d'Alpont) i de la Iessa, i per a rebre'n els juraments i homenatges corresponents.

ARV, Pergamins, Alpuente, núm. 50. Original.

Noverint universi quod nos, Ombertus de Crudillis, Matheus Lançol, Martinus Roderici d'Isurre et Bernardus de Sentboy, conservatores, syndici et procuratores Unionis civitatis et regni Valentie, una cum inclito domino infante Ferdinando, excellentissimi principis et domini domini Alfonsi, bone memorie, regis Aragonum, filio, marchione Dertuse et domino de Albarrazino, et cum venerabilibus Iohanne Luppi de Boyl, Petro Çabata de Thous, Francisco d'Ollo, Iohanne Sala, Bernardo Rotundi, Guillelmo Urgellesii, vicino Lirie, Bernardo Março, vicino Algezire, et Francisco Çalou, vicino Cullarie, de quo sindicato constat per publicum instrumentum confectum auctoritate notarii infrascripti tertio kalendas decembris anno Domini millesimo .CCC.º quadragesimo septimo, cum illa clausula: «et quatuor vestrum in solidum, ita quod occupantium conditio potior non existat, set quod per quatuor vestrum inceptum fuerit per alios mediari (et) prosequi valeat et finiri, etc.», habentes plenum posse in dicto sindicato infrascripto et alia faciendi, ut michi, notario infrascripto, facta extitit plena fides, substituimus procuratores nostros et dicte Unionis vos, Sancium Martíneç et Iohannem Roderici de Vallacrog, iuratos et habitatores de Alpont, absentes, ad faciendum, ineundum, firmandum, laudandum et concedendum, nomine unitatis et universitatis predictarum et illorum de dicta Unione qui nunch sunt et imposterum fuerint seu adherere ipsi Unioni voluerint, fraternitatem et unionem perpetuam cum iuramento et alias, per modum et firmam in Unione per civitatem et regnum Valentie factam expressatos, et omnia alia que ad dictas unionem et fraternitatem conservandas sunt necessaria seu etiam opportuna, cum hominibus habitantibus et habitatoribus dicte ville de Alpont et locorum de Ares et de la Yessa ac terminorum ipsorum et singularibus eorundem, prout nobis ac hominibus et habitatoribus dicti regni licitum est de iure, foro ac privilegiis concessis civitati et regno Valentie supradictis; et ad recipiendum homagium et iuramenta super dicta Unione civitatis et regni Valentie, ab omnibus aliis qui Unionem predictam firmabunt, iurabunt, laudabunt et concedent, vigore cuius sive quorum sacramentorum et

homagiorum iurent, laudent, ratificent et confirment colligationem et unionem per universitatem et Unionem predictae civitatis et regni factam cum Unione Aragonum, ac omnia et singula capitula, ordinationes et provisiones facta et factas ac firmatas inter nos et predictam Aragonum Unionem, ut in instrumento inde facto inter syndicos et procuratores predictarum unionum Aragonum ac civitatis et regni Valentie, sub kalendario de .XIII.º kalendas augusti anno predicto, latius continentur, et de predictis, si necesse fuerit, publicum seu publica instrumenta requirendum et fieri faciendum; et generaliter omnia alia et singula in et super predictis faciendum et libere exercendum, que nos predicto nomine seu Unio antedicta facere possemus si personaliter adessemus, etiam si talia fuerint que mandatum exigant speciale et maiora vel graviora quam superius expressata, liberam et generalem administrationem vobis in et super predictis, dependentibus et emergentibus ex ipsis plenarie concedendo. Promittentes nos et Unionem predictam semper habere ratum et firmum et inviolabiliter observari quicquid per vos in et super predictis actum fuerit seu etiam procuratum, et nullo tempore revocabitur, sub bonorum dicte Unionis omnium ypotecha. Quod est actum Valentie, sexto kalendas madii anno Domini millesimo trescentesimo quadragesimo octavo. Sig-(*signe*)-num Mathei Lançol. Sig-(*signe*)-num Martini Roderici d'Isurre. Sig-(*signe*)-num Bernardi de Sentboy, predictorum, qui hec laudamus, concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt nobilis frater Dalmacius de Crudillis, venerabiles Iacobus de Romanino, Iohannes Ximini de Montornés, milites, et Berengarius de [T]apioles, civis Valentie.

Sig-(*signe*)-num Geraldi de Benviure, notarii publici Valentie, qui hec scribi fecit et clausit loco, die et anno prefixis.

140.

1348, maig 18. València.

Joan Ximenes d'Urrea, fill, als conservadors de la Unió d'Aragó i els jurats de Saragossa.

Ha presentat a la Unió de València llur demanda per tal que les forces aragoneses que hi ha portat en ajuda dels valencians siguen pagades per aquests. Els comunica que el rei, l'infant Ferran i la Unió de València envien missatgers a Aragó i Catalunya instant la pacificació i la reunió d'un parlament general.

BRAH, Col. Salazar, A-4, fol. 24. Carta original en paper, amb restes de segell de placa.

(*creu*)

A los nobles et muyt honrrados los guonservadores de la unidat del regno d'Araguón e a los muyt honrrados et savios los jurrados de la ciupdat de Çaraguoça, yo, Johan Xeménez d'Urrea, fillo del noble don Johan Xeménez d'Urrea, hos envió muyto saludar d'aquella salut que quería pora mí mesmo. Sabet que

reçibíe vuestra carta, la qual venía a mí e a Matheu Moçaraví, que vos deviésemos presentar huna carta vuestra a los guo(n)servadores et jurados et honbres buenos de la unidat del regno de Valençia, la qual recibimos viernes .IX. días del mes de mayo, la qual aduxo Bernardet, coreu vuestro, sobre aquel capítol que enviastes a dezir que los de la dita unidat son tenidos a vos e a nos de satisfacer a las mesyones feytas et fazederas en aquest viaje ho en hotro senplant de los bienes de los rebeles. Et, reçebida la dita carta, sábadó hotro día siguiet presentemos aquella en la cort de la dita unidat, present muyt alto e poderoso senyor l'i(n)ffant do Ferando, plena cort de muytas jentes, segunt el dito Mateu más larguament vos scrive por sus letras, e encara por la presentaçión ho respunsiyón la qual vos enviamos más larguament veredes seer contenido.

Sabet que mandaderos van en el regno d'Araguón, de part del senyor rey e de part del senyor ynffant e de la part de la unidat del regno de Valençia, por meter en susiego e en tregua los afferes, porque vos rueguo tan carament como puedo que vos catedes toda horra vuestro proo e vuestra honrra, et querades fazer lo que'l senyor ynfant quiere, e que la tregua ho sobreseymiento sea por algún tiempo luenguo, porque el senyor ynffant et yo e los que somos acá, Dios quiriendo, seremos con vos, e lahorra todos ensemble, sy (a) Dios plaze, acordaremos lo mellyor, e encara que el dito senyor ynfant avrá tiempo de verse con el rey de Castiella, týo suyo, et sý los afferes valrán más, et, sy no, no valrán menos. Sabet que mandaderos van en Cataluenya e en Araguón e a l'i(n)ffant don Pedro —el qual ha perdido su muler—, e los mandaderos van de part de l'infant e de la unidat del regno de Valençia a fer de sentar estos males que son feytos et se fazen cada día en la senyoría del rey d'Araguón, et cueydo que se concordarán que y aya parlament jeneral, a serviçio de Dios e del senyor rey e proveyto de la tierra. Sabet que mandad(er)o vino de Callatayú que avían muerto Adalffonso d'Ágreda, de la qual cosa me pessó muyto, sábelo Dios, et deve pesar a todos los buenos e hotros que son de la unidat de Araguón e del regno de Valençia, porque la muert ye seyda feyta cue(n)tra fuero et cuenta toda raçón, et por tal ys jubguada por todos aquellos que queren el proveyto del senyor (rey) et de toda la tieria; e el senyor rey et su consello hanla avido por mallo, pero avant parrá, e han provedido que justiçia d'Araguón que'l conozca, segunt veredes en la comisiyón; mas todos tienen, los que quieren el proveyto de la unidat, que vos y deveades enantar en aquella manera que deveades, çerca aquella palavra que diçe: «Qui huno fostigua, çiento castygua.» Porque, sy vuestra bondat y es que y faguades lo que fer deveades, que por los de acá non fincará. Sabe que la reyna dona Leonor e l'infant don Johan deven seer martes primero vinient en Valençia, e estat con buen conuerto, que los afferes de part de Castiella no son tan grieves³⁵⁸ como se contan. Maravé-

¶ ³⁵⁸ Sc., greus. Documentat en l'obra en aragonesa de Joan Fernández de Heredia (Martín ALONSO, *Diccionario medieval español. Desde las*

Glosas Emilianenses y Silenses (s. X) hasta el siglo XV, 2 vols., Salamanca, Universidad Pontificia de Salamanca, 1986, s. v).

llyome muyto porque vos et toda la cort tan breument me screvides, que no me feytes a saber de niguos afferes de allá en qué estado están, porque vos rueguo por vuestra bondat que me scrivades más larguament, de vuestros afferes en qué estado están nin de la tierra. Yo finco aquí con poca companya, entró en quaranta hombres de cavallo con la senya, que asý lo ha querido el senyor ynfant, et que no nos partamos d'él.

Dada en Valençia, dominguo .XVIII.º días del mes de mayo *anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º octavo*.

Entenet en bien de pagar a Bernadico el coreu, que bien entendez que bien lo merese, et ruéguovos que aya luego vuestra repuesta con el dito Bernadico el coreu.

(*al dors:*) A los nobles et muyt honrrados los guo(n)servadores de la unidat d'Araguón e a los muyt honrrados e savios los jurrados de la çiuçdat de Çaraguoça.³⁵⁹

7. EL REI EN ARAGÓ: LA VICTÒRIA SOBRE LA UNIÓ ARAGONESA. OFENSIVA CONTRA VALÈNCIA. RADICALITZACIÓ DE LA UNIÓ (JULIOL-NOVEMBRE 1348)

141.

1348, juliol 23. Terol.

1348, agost 2. València.

Lletra del rei Pere el Cerimoniós als jurats de València. Els ordena prestar auxili al justícia criminal de la ciutat i els oficials reials en impedir i castigar els robatoris que alguns perpetren en les cases dels morts de pesta, béns que deuen ser custodiats per a llurs legítims hereus o, si hi pertoca, per al fisc regi. El Consell encarrega d'aquesta missió al justícia civil.

AMV, MC A-8, fols. 7r-9r.

Disapte, a dos dies del mes de agost de l'any mil .CCC.XLVIII., fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de València, ab crida pública e ab albarans, axí de cavallés, generoses, com de parròquies, officis et mesters de la ciutat. En lo qual consell foren los prohòmens següents:

¶³⁵⁹ De mà diferent: *De Johan Ximénez d'Urrea. Super capitulo Valentie quod negatur et quedam alia.*

En P(ere) Ruiç de Corella, justícia de la ciutat de València en lo criminal.
En Guillem Carbonell, justícia en lo civil.
En P(ere) Malet,
En Francesch Marrades,
En Francesch de Rodeja,
En Phelip de Rosselló, jurats.

.....

¶^{8r} ...En lo qual consell fon presentada .I.^a carta patent del senyor rey, e ab lo sagell d'aquell el³⁶⁰ dós sagellada, la qual fon lesta per mi, en Lorenç Johan, notari, la tenor de la qual carta és sots la forma següent:

«Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus iuratis et probis hominibus civitatis Valentie, salutem et dilectionem. Significamus vobis nos iustitie Valentie in criminalibus aliisque nostris officialibus civitatis eiusdem scribere sub hac forma:

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, etc., dilectis³⁶¹ et fidelibus iustitie Valentie in criminalibus ceterisque officialibus nostris civitatis eiusdem vel eorum locatentibus, salutem et dilectionem. Non parum menti nostre occurrunt displicib(i)lia ac molesta ea que per nonnullos,³⁶² proprie salutis inmemores³⁶³ ac divine et nostre iustitie contemptores, ¶^{8v} in civitate Valentie, sicut percepimus, fuerit noviter attemptata et inprovidae ac temerarie attemptantur. Intelleximus equidem quod aliqui habitatores Valentie, frigentes a nobis super eo speciale mandatum habere ac in aliena calamitate su(a)m predam propicientes, accedunt ad hospicia defunctorum et omnia bona mobilia que reperiuntur inibi capiunt et rapiunt et secum asportant, de illis ad libitum disponendo, augmentantes afflictionem quam Deus misit in terris affriuctis (*sic*), quod in Dei et nostri offensam ac dominationis nostre contemptum et illorum ad quos dicta bona spectant nimium detrimentum, et in rei publice non modicam lesionem, cedere noscitur manifeste. Nolentes itaque, sicut nec possumus aut debemus predicta sic enormia et tam de(te)stabilia tolerare, seu oculis conniventibus pertransire, vobis dicimus et mandamus, firmiter et expresse, quatenus super predictis tale curetis remedium adhibere et circa custodiam bonorum defunctorum, viduarum et pupillorum sic solícite intendere quod bona ipsa per quempiam capi (et) depredari nequeant seu quomodolibet occupari, quinimo remaneant et remanere possint penes heredes defunctorum et illorum ad quos spectant libere et secure. Contra illos nichilominus qui dictas occupationes et disraubationes facere temerarie attemptaverint, cum debita diligentia et iuxta qualitatem tanti facinoris³⁶⁴ ac prout de foro

¶³⁶⁰ *ol* a l'orig. ¶³⁶¹ *dilecto* a l'orig. ¶³⁶² *notimillos* a l'orig.
¶³⁶³ *inmemores* a l'orig. ¶³⁶⁴ *fecimoris* a l'orig.

faciendum fuerit procedatis, illos puniendo et corrigendo, quod eis sit ad penam et ceteris ad exemplum. In hoc enim Deo et nobis gratum servitium et rei publice notabile bonum facietis, et si amodo talia fuer(i)nt et facta impunita³⁶⁵ remanerent, ascriberetur merito vestre negligentie atque culpe. Si vero inibi aliqua fuerint bona que sine heredibus remanserint, queque nostre curie pertinere noscantur, illa faciatis solícite custodiri, taliter quod, prout iuste et rationabiliter ac de foro faciendum fuerit, nostre curie applicentur, super hiis debitam diligentiam adhibendo. Data ut infra.

Verum cum circa predicta, que sunt perniciosi exempli ac Deo et hominibus odiosa et in quibus rei publice vertitur interesse, expedit undique provisiones fieri opportunas, propterea vobis dicimus et mandamus expresse quatenus, convocato consilio civitatis, in predictis sic ¶^{9r} cum debita diligentia intendatis, predictis nostris officialibus prestando auxilium, consilium et favorem, quod inde coram Deo et nobis valeatis apparere comendabiles ac recipere bravium salutare. Datis Turolii, decimo kalendas augusti anno Domini .M.°CCC.°XL.° octavo. Visa.»

Et los dits jurats e consell, hoïda e entesa la dita carta real, e aquella reebuda ab reverència, esguardans les coses contengudes en la dita carta e volens enseguir aquelles, ordenaren e tengren per bo, e encara requeriren l'onrrat en Guillem Carbonell, justícia de València en lo civil, que ell, axí com a aquell al qual de fur se pertany, que elegís a si alguns prohòmens de la dita ciutat, ab los quals encercàs los dits béns.

E lo dit justícia encontinent, per encercar les dites coses, elegí a si en Ramon Çamenla, draper, e n'Anthoni de Montblanch, e en Benet d'Apiera, sartre, e en Matheu Simó, peller, ciutadans de la dita ciutat.

142.

1348, agost 10. València.

Els conservadors de la Unió de València a la reina vídua Elionor. Després del parèntesi de la pesta, li demanen informació sobre el combat d'Èpila i ofereixen llur ajuda incondicional davant de la desfeta.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/13 h, fols. 9r-10r. Còpia de l'època, molt danyada.

Molt alta senyora.

Certificam a la vostra altea que, per rahó de les grans malalties, e morts per aquelles enseguides, les quals són stades en la ciutat e regne de València, no us avem pogut scriure pus tost l'estament de la Unió de la dita ciutat e regne de

¶³⁶⁵ *imrumita* a l'orig.

aquella. Mas ara, senyora, p[er] ço car, beneÿt ne sia nostre senyor Déus, les malalties e morts són ja pasades en la dita ciutat, certificam-vos, senyora, ¶^{9v} a la vostra altea l'es[ta]ment [... .. Un]ió, que, j[at]sia [...] persones de aquella si[en] mortes e p[assades d'a]questa vida, l[os ...] romases són axí forts, fermes [e co]nstants en la [dita] Unió que som aparellats ara e tots temps d[...] que meri[...]t vostra mantenir e defendre aquella tro a la mort, [a] honor [e] profit del senyor rey e de les sues regalies e a profit e utilitat de la cosa pública, e en special [a] utilitat e profit de l'alt s[eny]or infant don Ferrando, molt car fill vostre. E per ço, senyora, jatsia que de la rah[ó] següent no ajam nengun ardi[t] cert del dit senyor infant [ni] de la unitat del regne d'Aragó, emperò, sen[y]ora, avem en[t]ès per fama no certa e dita de gents ha vol[...]s en la dita [ci]utat que'l dit senyo[r] infant à pres gr[a]n desono[r e]n los dits afers, e açò en gran falta e per tractament de algunes persones, de la qual cosa, si axí és, som molt despagats e irats.³⁶⁶ Per [ço], molt alta senyora, suplicam a la vostra altea que us plàcia que'ns c[erti]fiquets clarament dels dits afers en qual manera són sdevenguts et què és del dit senyor infant, ni en qual loch és; e, resno[m]enys, que vós, senyora, no us donets mal cor per alcuna ocasió que al di[t] senyor infant sia sdevenguda per malvestat de persones falses e traÿdore[s], car nostre senyor Déus, qui sap que nós demanam et defenem lea[l]tat e veritat e mantenim aquella, aydarà al dit senyor i[n]f[an]t e a vós, ço és, dels afers que's dien ésser stats en lo dit regne entre aquells qui són de la dita Unió, de una part, e los rebels d'aquells, de la altra, en tal manera, senyora, que la desonor la qual se diu que ell à presa en aquests afers serà ben venjada, en manera que Déus ne serà servit e vós, senyora, vos ne tindreu per pagada; en lo qual venjament nós de tot nostre poder som aparellats, en aquella manera que a vós, s[e]nyora, plaurà, en ditar, bestraure e metre les persones e tot quant avem a honor e profit del dit senyor infant e vostre. Et sobre aquests afers, senyora, nós dins breus dies, si a Déu plau, entenem a vós trametre mis[at]gers, los quals pus largament parlaran e tractaran ab vós dels dits afers. Escrita en València, a .X. dies del mes d'agost de l'any (de) nostre Senyor mil .CCC.XL-¶^{10r}-[VIII. Domingo de] Monçó. Bernat Red[o]n. [Jacme Bl]anch [...].

[...] Pere de Cardona, notari [... ..] *fuit* [...].

A la molt al[ta] senyora d[on]a [Elionor ...].

¶ ³⁶⁶ Al·ludeixen al combat d'Èpila, lliurat el 21 de juliol, on les forces del rei havien obtingut

una completa victòria sobre la Unió aragonesa; l'infant Ferran tot just hi pogué escapar, ferit.

[1348], agost 20. València.

Instruccions de la Unió de València a Guillem Pasqual, missatger enviat als infants Ferran i Joan i a la reina Elionor, a Castella. Deploren la desfeta d'Èpila, tot dient que no hi pogueren trametre cavalleria per causa de la pesta. Els demanen ajuda militar, per tal de resistir un atac del rei contra la ciutat que creuen imminent.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/13 h, fols. 7v-9r. Còpia de l'època, molt danyada.

Molt alt senyor.

Sàpia la vostra altea que la cort [de] la [Uni]ó de la ciutat e regne de València tramet a vós en Guillem Pasqual, ciutadà de la dita ciutat, per alguns afers de la dita Unió, l[o]s quals lo dit en Guillem Pasqual vos dirà e recomptarà largament de paraula. Per què pl[àc]ia a la vostra altea, senyor, que tot ço que'l dit en Guillem Pasqual de part de la dita cort vos dirà [d]e paraula vullats creure e aver plena fe. *Data Valentie*, a .XX. di[es d]'agost de l'any, etc. *Visa Io(hannes)*. Jacme Blanch. Francesch Rodeja.

Semblant letra fou feta al senyor infant don Johan. *Visa Io(hannes)*. Jacme Blanch. Francesch Rodeja.

Ítem, a la senyora dona Elionor. *Visa Io(hannes)*. Jacme Blanch. Francesch Rodeja.

Aquests són los capítols los quals en Guillem Pasqual, ciutadà de València, misatger de la Unió de la dita ciutat e regne de València, à a dir davant l'alt senyor infant don Ferrando, m[ar]quès de Tortosa, senyor d'Albarazí, procurador general en tot[s] l[lo]s [r]egnes, ||^{sr} [comdat]s e terres del [dit senyor] rey, les quals à deçà mar, et davant lo senyor [i]nf[ant] don Johan e la molt alta senyora dona Elionor, reyna d'Ar[ag]ó:

Primerame[nt], que, jatssi·açò que la Unió de la ciutat e regne de València [s]ien stats re[q]uests per la unitat del regne d'Aragó que degu[éss]em trametre al dit regne en ajuda lur .CC. hòmens a cavall, emperò, que l[a] dita Unió la dita ajuda no à poguda fer, per necessitat urgent, ço és saber, per les grans mortaldats les quals són stades en la dita ciutat e regne de aquell[a], per les grans m[a]lalti[e]s les quals nostre senyor Déus tot poderós ha volgudes gitar [e] metre sobre les gens, en tant que tothom quasi comunament, los qui s[ó]n romases, són stats malalts, de g[reu] malaltia detengut[s] e venguts al punt de la mort, enaxí que a pen(e)s de present són ben guarits e tornats en lur stament e sanitat, les quals malalties e morts an durat en la dita ciutat e regne .III. meses e pus.

Ítem, un mes à pasat, poch més o menys, que la dita Unió, marave[ll]ant-se (que) del dit senyor infant hi de la unitat del regne d'Aragó no av[i]a nengun ardit, desigan saber lo bon stament de cascun de aquells, à tram[e]ses diverses letres

a cascun de aquells per [di]verses corre[us], del[s] quals alcú no ha tornat, notí-
fican les dites coses en lo primer capítol contengudes; hoc encara, com los de la
dita Unió de la dita ciutat e regne de València, los qui són romases, no contras-
tant les dites mort[s] o malalties, són axí fermes, forts e constants en la dita Unió
que ara e en per tots temps són aparellats de persones e de béns e tot quant an
defendre e mantenir aquella tro a la mort.

Ítem, que per ço com les dites rahons en los dits capítols contengu[d]es,
quant a present, en la dita ciutat no aja persones abtes de cavallcar ni c[o]vinents
de portar arnès, e especialment com n'í ^{8v} aj[a] molts qui són fl[ac]hs j[... ..]
en la dita ciut[at] malalties que an sofertes, aja m[inv]a de] cavalls e rocin[s
... ..] per la dita cort que deguesen trametre al d[i]t senyor inf[a]nt e a la dita
Unió sou covinent a .CC. hòmens a cav[a]ll.

Ítem, que faén la dita provisió e rec[a]ptan los diners a[l] dit sou, (fon) fama
pública e dita de gents en la dita ciutat que al dit senyor infant, aquell usan de
son oficii de procuraci[ó] general e per [e]x[e]cució de justícia, en lo dit regne
de Aragó, contra alguns malfeytós [qui] eren en lo loch de Èpila, lo noble en Lop
de Luna, vinén no degudament contra lo dit senyor infant, à combatut e pres
aquell en camp.

Ítem, que la Unió de la dita ciutat e regne de València, hoín la dita fama
e dita (de) gents, és stada e és fo[r]t trista, dolenta e [... ..] de la desonor feta al
dit senyor infant, enaxí que la dita Unió pren e reputa a si la dita desonor, en tant
que la dita Unió, ensemps ab lo dit senyor infant, és presta e aparellada ab per-
sones e béns, tro a la mort, venjar la dita desonor, en tal manera que D[éus] ne sia
ser[vit] e els dits senyor infant et Unió paga[ts], e la primogenitura del dit senyor
infant e tots los altres d[ret]s a aquell pertanyents e a la dita Unió sien conservats
e guardats.

Ítem, que com se diga en la dita ciutat que'l senyor rey és entrat podero-
sament en la ciutat de Saragoça e que'ls ciutadans de aquella an feyt tot ço que'l
dit senyor rey à volgut, e que aquells, ensemps ab lo dit senyor rey, entenen ve-
nir a la dita ciutat de València d'ací a la festa de sent Miquel primervinent, per
consumar e destruir aquella, que plàcia al dit senyor infant venir a la dita ciutat
poderosament, per ço que'ls habitants en aquella no sien consumats ni destruïts
no degudament per lo dit senyor ni altres, com la cort de la dita Unió, segons
que ja desús à dit, sia presta e aparellada e s'ofira [de] metre persones e béns en
defendre e mantenir tots los dits drets al dit senyor infant (e) totes aquelles coses
per què la dita Unió fon feta. ^{9r}

[Ítem, que plàcia] al d[it] seny[or infant] de prov[eir] de po[r]tansveus [de]
procura[dor en lo] dit regne e l[och]tinent d'aquell, ço és, en Ramon Scorna,
qui és bona perso[na] e convinent [... ..] dit senyor infant, com l'onrat en
Francesch d'Ollo, regen[t lo dit] ofici per lo noble en Galvany d'[A]nglesola,
por[ta]n[tveus de] procurador per lo dit senyor infant, és mort e pasat [d]aquesta
prese[nt] vida.

Ítem, que com l[o] senyor rey, vi[n]ents contra les promisions e provisions fetes al dit senyor infant de la sua primog[e]nitura e procuració general e a la dita Unió, al[ja] feta comissió del dit ofici, segons que's diu, al noble do[n] Pedro, seny[o]r de Exèricha, [e] de Xúquer enlà e per aquell reja l[o] dit ofici en Pere d'Os[o] en la v[i]lla de Xàtiva, que plàcia al dit senyor [in]fant de proveir sob[r]e lo dit feyt segons que a l[a] s[u]a altea plaurà, com [...] l[... ..] cort, per letre[s] sues trameses a tots los lochs del dit regne de Xúquer enlà, an request tots e sengles de la dita Unió que aquell no obeequen ni tinguen per lochtinent de procurador, axí que en neguna part no és tengut lochtinent de procurador sinó en la vila de Xàtiva.

Ítem, que plàcia al dit senyor infant fer respos[ta] a la dita Unió de qualque cosa a la sua altea plaurà ordena[r] sobre lo dit fet, per ço que la dita Unió se puxa provei[r ...] p[... ..]s coses neccessàries e al dit senyor infant e a la dita Unió neccessàries (*sic*).

144.

[1348], agost 30. València.

Els conservadors i els jurats de València a la reina Elionor. Complaguts de la seua intenció de seguir recolzant la Unió, la informen de llurs actuacions militars, a més de demanar novament la vinguda de l'infant Ferran, davant de l'amenaça reialista.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/13 h, fol. 11r-v. Còpia de l'època.

Molt alta senyor[a].

Av[e]m reebuda una carta vostra [... umi]lment ab deguda reverència, la [qual fo]n donada en Rascafría³⁶⁷ a .XXI. dia de agost de l'any dejús scrit, de la [q]ual, senyora, avem aüt gran goig e gran plaer, e en special com nos avets fet a saber que'l molt alt senyor infant don Ferrando, molt ca[r] fill vostre, és guarit de la ferida que prèns en la cara, e encara, senyora, que'ns [en]viats a dir que'ns esforcem bé, car certs podem ésser que vós, senyora, e el dit senyor infant nos aydarets e defendrets a mantenir lo que'l dit senyor infant e nós avem jurat, guardant al senyor rey e de (*sic*) les sues regalies, e que de açò st[ig]am molt³⁶⁸ certs e que no ajam alcun dupte. Senyora, sàpia la vostra altea que, jatsia que ans de la reebuda de la dita [v]ostra letra fòse[m] e s[o]m forts dolents e ab gran dolor de cor per la gran des[onor] que'l [dit] senyor infant à presa en lo regne de Aragó per alguns reebels a la dita Unió, emperò, senyora, nos som forts conortats de la dita vostra carta e de les coses en aquella contengudes e som stats³⁶⁹ confiats que vós, senyora, e lo dit senyor infant tots temps nos aydarets a mantenir (e) defen-

¶ ³⁶⁷ *Castafía* (*sic*) a l'orig. Rascafría, població de la serra de Madrid.

¶ ³⁶⁸ *mols* a l'orig. ¶ ³⁶⁹ *e som stats*, repetit a l'orig.

dre nostre dret, e en açò, senyora, no posam alcun dupte; et semblantment, senyora, nós e la dita Unió som aparellats mantenir (e) defendre ab persones e béns e tot quant aviem (per) defendre lo dit senyor infant e tots los seus drets tro a la mort, e en special a venjar la desonor feta al dit senyor infant per los dits reebels, e que aquella ajam en cor de n[...]. Senyora, sàpi[a] la vostra altea que enaprés nós avem e tenim a nostra mà lo castell de Paterna, e avem tramès .CCCC. hòmens a cavall et grans companyes de peu sobre Beniguazir, e són encara sobre lo ^{11v} dit loch, per aver [a]quell [a] mà nostra, si fer-se pot. Et com grans men[ac]es nos aja trameses lo senyor rey, don [P]edro de Exèri[ca e] don Lo[p] de Luna, per ço, senyora, plàcia a la vostra alt[e]a que consellets lo [d]it senyor infant que ell, al pus tost que pu[sca], vin[ga] a la dita ciutat ab son poder, car nós som aparellats fer ço que ell m[a]n[a]rà, per ço, senyora, que [ço] que avem bé començat pux[a]m mils fi[n]ar. *Data Valentie*, .XXX. dies [d]’agost.

Senyora, l[o]s conservadors, etc., los ju[r]ats, etc., s[e c]omanen en vost[r]a g[r]àcia e mercè. Francesch Rodeja. Jacme Blanch. Domingo de Monçó.

145.

[1348], setembre 2. València.

Carta de la Unió de València a l’infant Ferran. El requereixen, alarmats, que vinga amb tropes per tal d’auxiliar-los contra les forces del rei, de qui han tingut notícia dels cruels castics imposats a Saragossa.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/13 h, fol. 10r-v. Còpia de l’època, parcialment perdut el text.

Molt alt senyor.

Sàpia vostra [altea] per moltes e diverses coses, e encara en [... ..] resposta vostra no avem ahuda, de la qual cosa sen[... ..] que, molt alt seny[o]r, plàcia-us que, [a]l pus tost que [... ..] resposta; e no-res-meny, vós, senyor, plàcia-us persona[lment ...] a la [dita ciutat] encontinent, ab vostre [po]der o ab aquell que porets [...] la vostra tar[da], senyor, poria noure mo[l]t als afers e a [...]. Per tal, senyor, com ajam [... ..] s[en]yor rey à de consell, que si ell és primer a la dita ciutat [sapiat]s, senyor, que·ls nostres afers e vostres són perduts e destròvits, car nós, senyor, e la dita Unió som aparellats ab persones e béns e tot quant avem, tro a la mort, defendre-vos los vostres drets e los de la dita Unió, et venjar ab vós ensems la dita desonor a vós feta en lo regne d’A[ra]gó per alguns rebels a la Unió, en tal manera que Déus ne serà servit et vós, senyor, e nós pagats e contents. Et plàcia a l[a] vostra altea, senyor, que de qualque cosa vos plaurà fer sobre los dits afers nos façats resposta, per ço, senyor, que nós puxam proveir sobre los di[ts] fe[ts] en la manera que’s pertany, car en altra manera, senyor, auríem [... ..]s, per ço com ajam entès que·l senyor rey à penats e fets matar molts bons hòmens en la ciutat de Saragoça, e que allò mateix entén a fer de nós quant

ací sia, la qual cosa, senyor, nós no soferriem, ans nos lexariem tots tallar. Et açò à feyt, senyor, per ço com à tirat lo poble de Saragoça a si, segons que's diu, ab maneres fentes, ço és, qu'ell vol servir la Unió, mas vol punir aquells qui trencaven los furs, enaxí que'l poble matex fa la inquisició contra aquells, segons que avem entès. E axí, senyor, plàcia a la vostra altea de proveir yv[a]çosament sobre l[o]s dits afers, car si vós, senyor, vos cuytats a [venir a a]questa ciutat, porets aver venjança de tots vostres enemichs. *Data en València, a .II. dies de setembre, anno, etc.*

[Los conservadors de la Unió de la ci]utat [e reg]ne de València [e] los ju[rats]. Pere Mal[et. F]rancesch de Rodej[asen]yor infant e sig[... ..] Fer[ran]do [...].

146.

[1348], octubre 9 [València].

Crida de la Unió. Proclamació de Joan Sala com a capità de la guerra, dotat amb poders excepcionals de govern, a l'espera de l'arribada de l'infant Ferran. Altres disposicions imposant l'estat de setge: restricció de l'eixida de persones i de naus de la ciutat, etc.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1129, fol. 5r-v.

Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, Barcelona 1870, pp. 459-461.

Dijous a .IX. de octubre.

Ara hojats què us fan saber los conservadors de la Unió de la ciutat e regne de València e los jurats de la dita ciutat: que per la cort de la dita Unió e per lo consell general de la dita ciutat és estat ordenat, e per altre consell general confermat, que l'onr[a]t en Johan Sala, savi en dret de la dita ciutat, sia capità de la guerra, tro que l'alt senyor inffant en Ferrando sia personalment constituït [e]n la dita ciutat o per aquell hi sia provehit d'altra persona. Al qual [e]n J[o]han S[ala] és e]stat atorgat e donat poder per la dita cort e consells que aquell pusca règer, governar e deffendre lo poble de la dita ciutat, e aquell manar e desmanar segons bon arbitre seu; et encara punir e castigar aquell o aquells qui seran inobediens als seus manaments, et encara aquell o aquells qui són sembradós de males es[p]ines, los quals dien mal de la Unió e s'esforcen pervertir aquells qui són d'aquella; e encara pengar e rocegar e en altra manera punir e castigar aquells qui segons llurs delictes o mere[x]er[a]n, e açò ab e de consell dels conservadors de la Unió e dels jurats de la dita ciutat e d'aquells qui aquells hi volran ajustar. Et encara, que pusca traure diners en totes aquelles maneres que benvist li serà, e fer e ordenar totes altres coses necessàries e útils a defensió de la ciutat e Unió e [i]mp[u]gnació dels enemichs.

Encara us fan a saber que provehit e ordenat és estat per la dita cort e consell que nul hom de la ciutat ni del terme d'aquella, de qualque condició o

estament sia, no gos exir [fo]ra de la dita ciutat o dels térmens [de] aquella, per anar en [a]ltres parts, s[en]s licència e manament del dit capità, [e], en absència d'aquell, dels dits conservadors e jurats, s[o]ts pe[na] del cors [e] de l'haver.

¶^{5v} Encara us fan saber que tothom de la dita ciutat, de qualque condició o estament sia, qui sia fora de la dita ciutat e sos térmens, dins .X. dies primers vi-nents sien tornats a la dita ciutat, ab lurs cavalls e armes, e açò sots pena de perdre tots lus béns.

Encara us fan saber que nengun patró, mariner o altre quals[ev]ol hom de m[ar], ne altre, de qualque consició o estament sia, no gos traure alcun vexell del Grau de la dita mar, ne navegar, sens licència e [m]anament del dit capità, sots pena de perdre lo vaxell.

Encara us fan saber que tothom, de qualque condició o estament sia, sots[m]ès a cap de deena o de centenar, sia tengut de servir [e] ensequir encontinent ço que per son cap de deena o de son centenar li serà manat; e, si contrafarà, serà caygut en pena, per cascuna vegada, de deu *solidos*, los quals sien levats de sos béns per son cap de deena o per son cap de centenar, sens³⁷⁰ alguna gràcia, que no li'n serà feta. E si'l cap de deena o cap de centenar la dita pena levar no volrà, serà levada de sos béns propis.

Per tal, los dits conservadors e jurats notifiquen a tuyt les dites coses, per tal que alcú o alc[u]ns [ign]orància no puxen al·legar.

147.

1348, octubre 16. Lliria.

El governador Pere de Xèrica als conservadors de la Unió i els jurats de València. Els acusa d'haver forçat les viles del regne a adherir-se a la revolta, que diu ser pròpia únicament de la capital, i exigeix la restitució del castell de Paterna a Llop de Luna i el del Puig al comte de Terranova, amb l'amenaça de procedir militarment contra ells.

ACA, CRD, caixa 37, núm. 4823. Còpia simple en un bifoli en paper, fols. 1v-2v.³⁷¹

De nós, don Pedro, senyor de Exèrica, *portantvezes* de governador³⁷² per lo senyor rey en lo regne de València, als amats los conservadors qui's dien de la ciutat et regne de València e ls³⁷³ jurats et pròmens de la dita ciutat, salut et dilecció. Ja sabets com per carta vostra responsiva a una altra nostra per nós a vós tramessa nos fés saber que com allò que's contenia en la dita nostra carta en grant

¶³⁷⁰ Segueix: *que*, a l'orig. ¶³⁷¹ Precedeix un primer requeriment del governador a tornar els dos castells, datat a Torres Torres el 8 d'oc-

tubre, publicat per BOFARULL a *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, Barcelona 1870, 417-420. ¶³⁷² *gove-ranador* a l'orig. ¶³⁷³ *a'ls* a l'orig.

partida toch los hafers de la Unió e tot lo regne, et resposta a la dita letra sens acort e consell de les villes del regne vós bonament a aquella no puxats ni degats fer, por tal nos certificàvets que encontinent trametie(t)s letres vostres a les villes del regne, ab les quals entanets aver acort e consell sobre la resposta a nós faedora, e, haüt lo dit consell e acort, nos fariets tal resposta que serà honor e serví del senyor rey e nós nos en tendriem per content e per pagat, et serà bon estament de tot lo regne. A la qual vos responem que bé sabets vosaltres e és cert et notori ||^{2r} per tota la terra que, aquest fet de la Unió de València e ço que se ha seguit per ocasió de aquella, la dita ciutat solament lo començà, sens les altres villes del regne, les quals depuix hy foren convocats (*sic*) per vós et [...] ha ésser-hi contra lur voluntat, per què entenem que, si vosaltres avets en cor de complir per obra ço que deïts et servir lo senyor rey axí com a rey e (senyor) natural vostre e d[e]-s[i]gats pa[ci]ficar e adur a bon estament lo dit regne, menys de les dites villes [ho] podets bé fer si us volets, a les quals villes som nós bé cert que plaurà de tot ço que vosaltres hy farets que sia bon estament del dit regne.

Per ço, a major compliment, de part del dit senyor rey vos dehim et manam, e sots virtut de la fealtat, homenatge et naturalea que a ell, axí com a senyor vostre natural, sots ascriets (*sic*) e obligats, vos requerim que encontinent restituïscats e restituir façats al dit noble don Lop de Luna, senyor de la ciutat de Sogorb, ho a son procurador per ell, lo castell et loch de Paterna, lo qual per vós violentment és ocupat, e tots altres béns de aquell meteix noble, e satisfaçats tots los dans al dit noble e a sos vasalls en los béns seus per vós donats, e de altres qualssevol nobles, cavallers, generosos e qualsevol altres que per vós són estats presos e ocupats depuix que lo senyor rey partí de València. E restituïscats al noble don Nicholao de Jamvilla, comte de Teranova, lo castell e loch del Puig, lo qual vosaltres no podíets ni devíets pendre, majorment sabens que la propietat del dit castell e loch és del senyo[r] rey, ab tots los altres béns e coses del dit compte que preses e ocupades ajats e ab tots los dans e misions que per la dita raó ha sostengut e reebut, segons que per la dita nostra [ca]rta requisitòria vos enviam a manar e requerir. En altra manera, certificam-||^{2v}-vos que enantarem contra les pe(r)sones vostres et vostres béns mà armada e en altra manera, axí com a contra inobediens e rebels al senyor rey e natural senyor. Et sobre aquesta r[a]ó n[o e]sperets més letra nostra. *Data* en Líria, ha .XVI. dies de octubre, *anno Domini* .M.°CCC.°XL.° octavo.

148.

1348, octubre 25. València.

Els conservadors de la Unió i els jurats de València a Bernat Redon i Ramon de Salelles, enviats a l'infant Ferran a Castella. Informen de la situació alarmant de la ciutat: el governador Pere de Xèrica hostilitza amb tropes el Pla de Quart, l'Horta i la Ribera,

el rei es dirigeix des de Xèrica a Morvedre, i Llop de Luna es troba a Sogorb amb forces de cavall i de peu.

ACA, CRD, caixa 37, núm. 4828. Orig. en paper, amb restes de segell de placa. Es conserva un segon original (*ibid.*, núm. 4827).

Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, 423-426.

Senyors.

Havem reebuda una letra vostra, *data* en el Forcajo³⁷⁴ a .XIII. de octubre de l'any dejús scrit, e, a[quell]a bé entesa, vos responem que són pagats et alegres de ço que·ns havets feyt saber, mas fórem pus pagats e alegres de la venguda d[el] senyor infant en Ferrando, e duptam que la anada del dit senyor infant al senyor rey d'Aragó haja alcun fruyt, car res que·l dit senyor rey li prometa no li observarà, segons que bé ha acostumat, car res que promès li haja no li ha servat; et en la dita anada nos és semblant que li càpia vergonya e perill de la sua persona, car no·ns és vigares que bé·s puxa fiar en lo dit senyor rey, e apparria a nós que bastàs lo missatger lo qual dehits que·l senyor rey de Castella deu trametre al nostre senyor rey d'Aragó. Mas, emperò, pus que la ordenació del senyor rey de Castella e del dit senyor infant és aytal, plàcia a Déus que endreç los affers del dit senyor infant e nostres, car nós molt ne duptam, majorment car per lo dit viatge se tarda la ajuda a nós fahedora per lo dit senyor infant. Encara us certifficam que, jatssia que en la vostra letra sia contengut que correus del senyor rey de Castella devien ésser trameses al senyor rey d'Aragó que sobresehís e que no enantàs en Aragó [e] en lo regne de València, axí per justícia com per armes, ans degués sobresehir, e que devia trametre correu a nosaltres que deguéssim sobresehir, e al noble don Pedro de Exèrica semblantment, emperò, dels dits correus no havem vist alcú, ans lo dit noble don Pedro, ab grans companyes de cavall e de peu, és estat en lo Plan de Quart e ha donat molt de dan, et nosaltres no som volguts exir a batalla, temén metre la ciutat en un punct, majorment per lo manament que·l noble n'Acart de Mur, missatger per lo senyor infant a nós tramès, de part sua nos féu que no deguéssim exir a batalla, mas que defenéssem la ciutat. Et el dit noble don Pedro, veent que la ciutat no li exia a batalla, anà-se'n ves Cilla e donà-y aquell dampnatge que poch, e a Benifayó, a les Almuçaffes, Sollana e a Cotes, e amenà-se'n les adules dels bestiaris dels dits lochs, et cremà alguns lochs d'aquells e se'n menà preses moltes persones les quals se retien a ell a salva fe, et a[tr]etal se féu del loch de Pardines; et enaprés anà-se'n al loch d'Algemezí, terme d'Algèzira, e aquí foren-se recullides algunes ge[n]ts, mala a [lu]rs obs, en un campanar e en una bestorra, e com hi hagués cases entorn que·s tenien ab los dits campanar e torre, e armes que·ls fa[lli]ren, los de don Pedro trahucaren les forces e ab fum hageren-los a salva fe, aquells que vius romangeren, com n'i hagués molts de

¶ ³⁷⁴ Possiblement Horcajo de Santiago, localitat pròxima a Uclés.

morts e de naffrats d'aquells de dintre e dels de fora, et menaren-se'n .LX. persones preses, entre hòmens, fembres e fadrins, ligats en una corda; et enaprés lo dit noble don Pedro és-se assetiat en la orta d'Algezira, prop una *ecclesia* que ha nom Sent Bernat, e aquí tot dia són a palatiç ab los d'Algezira, e talen e afoguen les ortes e los altres lochs entorn.

Encara, vos certificam que lo senyor rey és ja en Xèrica, e huy dissapte deu entrar en Murvedre, e, segons que's diu, ve ab poca gent, car no'n pot pus haver per la gran mortaldat que és estada en Aragó e és de present, e la senyora rehina se'n ve ab ell queucom après. Et nosaltres som certs, per hoÿda de hòmens dignes de fe, can lo senyor rey se n'anà en Aragó, que dins en lo loch de Exèrica revocà la sentència del dit senyor infant, axí com a nul·la e mal donada e contra forma de la comissió, et condempnà per traÿdors los de València; et per tal que creegats que sia ver que la dita sentència lo dit senyor rey ha per nul·la, trame-tem-vos translat de una carta del senyor rey a nós tramesa [d]e la rahó en aquella contenguda. Encara, vos trametem translat de alcunes letres cominatòries per lo dit noble [don Pedro a nós] tram[eses, en les] quals se nomenava portantveus [de] governador per lo senyor rey, emperò, abans que les dites letres lo dit noble nos trametés ni resposta per nós li fos feyta, havia feyt e fahia tots aquells dampnatges que podia contra los de la dita Unió; et aytantbé tramès letres als d'Algezira, e abans de resposta donà los dits dampnatges, per què és mester que en breu hajam la ajuda del dit senyor infant, car tots jorns reebem grans dampnatges, e duptam encara reebre'n més per la venguda del senyor rey. Et com lo dit senyor infant diga en la sua letra per ell a nós tramesa que en temps de necessitat no'ns fallirà la sua ajuda, e en nengun cas no'ns poria ésser major necessitat la sua ajuda e def-fensió que és de present, per tal requerim e pregam-vos que vós, de part nostra, supliquets lo dit senyor infant e la senyora reyna sa mare que'l dit senyor infant ab ses companyes, al pus tost que puxa, o ab aquelles que ell porà, vinga a la dita ciutat, si'ns ha en cor de deffendre e de aydar. En altra manera, significats a la sua altea que la dita ciutat e altres lochs de la dita Unió, los quals han bon voler en aquella e en deffensió dels seus drets, poriem pendre gran pijorament, en tant que'ls drets seus e nostres porien venir a gran confusió, e nós entretant seriem consumats e destrovits.

Aprés que aquesta letra fon feyta tro ací havem entès per nostres espies que don Lop de Luna, ab alcunes companyes de cavall e de peu, és en Sogorb. Et axí, senyors, pensats que'ls affers per què vós sots trameses no requeren tarda. *Data* en València, a .XXV. dies de octubre de l'any .M.CCC.XL. e huyt.

De part dels conservadors de la Unió de la ciutat e regne de València e dels jurats de la dita ciutat. *Visa Io(hannes)*.

(*al dors*): Als honrats en Bernat Redon e en Ramon de Salelles.

1348, novembre 5. València.

Els conservadors de la Unió i els jurats de València a Bernat Redon i Ramon de Salelles, enviats a l'infant Ferran, amb notícies dels darrers fets de guerra entre les forces del governador Xèrica i les unionistes, i del cessament posterior per part d'ells de les hostilitats en resposta a les instàncies del rei de Castella. Els manen continuar a la cort castellana, a fi d'evitar que algú puga indisposar el monarca contra la Unió.

ACA, CRD, caixa 37, núm. 4837. Orig. en paper.

Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, 431-436.

Ed. M.ª M. COSTA PARETAS, *La casa de Xèrica i la seva política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó*, Barcelona, Fund. Noguera, 1998, doc. 242.

Fem-vos saber, senyors, nós haver reebudes una letra de l'alt senyor infant en Ferrando e una altra vostra, de les quals havem haüt gran goig e plaer, et senyaladament com en aquelles és contengut de la vinguda del dit senyor infant. Quant a açò, senyors, que havets tractat e posat en estament ab lo dit senyor infant, vos significam que·ns plau molt, e som certs que tot ço que vosaltres havets pogut havets tractat e ordenat a profit de la dita ciutat et a menys càrrech d'aquella, e, segons que vós ho hav[et]s promés, nosaltres ho complirem tot ab acabament, e abans del dia per vós assignat haurets los diners en Raquena, e ladonchs fer-vos em saber qual camí deurets tenir. Quant a açò que·ns fets saber de la senyora reyna, que deu romandre a Obte,³⁷⁵ parria a nós, salvu millor consell del senyor infant e vostre, que la senyora reyna degués romanir ab lo senyor rey de Castella, per ço que per contraris nostres contra nós no li fos donada informació, segons que han feyt tro ací. Et a açò als que·ns fets saber, que vosaltres vos en venits primers a Requena, vos significam [que parria a nós], salvu millor consell, segons que des-sús, que tota vegada deguessen ésser missatgers nostres ab la dita senyora reyna, per tal que ella e vós contínuament fóssets ab lo senyor rey de Castella e ab la dita nobla dona Elionor, en manera que nostres contraris no poguessen mudar la volunt[at] del dit senyor rey de Castella e de la dita nobla dona; e si entenets que fos proffitós que missatgers nostres contínuament estiguessen ab lo dit senyor rey de Castella, e ab la dita senyora reyna e ab la dita nobla dona, parria a nós que y deguésets vosaltres romanir, car sabets mills les condicions et les maneres de cascun d'aquells, et si a vosaltres par que no y dejats là romanir, e que altres n'i dejam trametre, significats-nos qui us serà semblant que y dejam trametre; emperò, de tot ço que farets, hajats consell de la dita senyora reyna e del dit senyor infant.

Quant a açò que·ns scrivits que us façam saber l'estament de la ciutat e de nostres amichs e enemichs, vos certificam que la dita ciutat³⁷⁶ és estada con-

¶ ³⁷⁵ Huete, vila de la prov. de Conca. ¶ ³⁷⁶ ciutatat a l'orig.

tínuament e és huy en dia ab bon cor e ferm, e que deguna hora no ha preat res los affers, ans tota vegada la dita ciutat s'és haüda vigorosament e esforçada, tota vegada emperò en deffensió, car lo noble don Pedro de Xèrica, ab companyes de cavall e de peu, és vengut a Bétera, e alcunes companyes atañaren-se a la força, e, com lo dit loch fos per nós establít, mataren-li alguns hòmens et naffraren-li'n molts, enaxí que'l dit noble aquell mateix dia se n'anà a Líria, en lo raval del qual loch lo han acullit, et après anà-se'n a Algemezí, ab ses falses maneres, que tenen tro a .XL. persones que y havia, com los altres fossen a Algezira; reteren-se a aquell a salva fe, e ell enaprés menà·ls-se'n preses, no contrastan la promissió que·ls havia feyta —és ver, emperò, que·ls dits hòmens d'Algemezí los mataren molts hòmens ans que·s retessen. Et enaprés anà-se'n a Algezira, e posà's prop Sent Bernat, e los d'Algezira són-se deffeses maravellosament, e han-los morts molts hòmens, en tant que no prearen res aquell ni tot son poder, que als ravals no·s gosà atañar, ans tota vegada dels d'Algezira li estigeren fora les barreres, enaxí que s'ach a levar d'aquí e anà-se'n a Castelló d'Algezira, e aquell hagué semblantment ab falses tractaments e ab falses maneres, dién-los que los de la ciutat e los d'Algezira havien feyt tot ço que ell havia volgut, e moltes altres falses paraules. E, estant aquí lo dit noble, los de la ciutat anaren la vespra de sent Simon e Judes³⁷⁷ a Ribaroja, e entraren dins los ravals e prengueren tot quant moble hi ha[via], e havi[a-y], entre altres coses, ço que en Ramon de Riusech e altres cavallers havien robat, ço és, molta roba e arneses de cavallers,³⁷⁸ e diners en cofres e en altres coses, e tots los bestiar que havien robat, que eren sis mília cabeces e pus, e cremar[e]n-[lo], enaxí que'l dit loch és estat consumat e destròvit, e mataren-hi de .L. a LX. moros. Enaxí que aquells de la ciutat són axí cevats que no volrien àls fer d'aquí a avant sinó fer entrades e barrejar lochs, e si no fos per la carta del sobresehiment del rey de Castella, la qual haguem lo dia de sent Simon e Judes, e la qual havíem obeÿda, d'altres lochs ne hagren sentit, car lo poble és de gran voler. Significam-vos encara que nós, ab consciència e volentat del poble de Castelló, cap de la Plana, jatsia que lo penó de la dita vila, ab alguns qui no han bon voler a la dita Unió, e són poch, fossen ab lo dit noble, secretament e riba mar trametem al dit loch en Berart de Cayelles ab cinquanta hòmens a cavall, lo qual fon aquí ben reebut; e han donat gran dan a Borriol, e a Borriana et en altres lochs de la Plana, et són-se ajustats ab ell bé *duo milia* homes d'armes del Maestrat de Muntesa, los quals han fort bon voler a la dita Unió, e han pres tant de bestiar que .I. bou donaven per .XX. *solidos*, e una ovella, moltó o cabra per .XII. diners. Et com lo senyor rey, qui era en Sogorb, sabé les dites coses, tramès al dit loch de Burriana micer Rodrigo ab .XXX. hòmens a cavall, lo qual après, exín del dit loch de Borriana ab los dits hòmens a cavall e ab .CCCC. moros et

¶ ³⁷⁷ 27 d'octubre (la festa de sant Simó i sant Judes Tadeu és el 28).

¶ ³⁷⁸ e arneses de cavallers, repetit a l'orig.

molts christians, encontrà's ab lo dit en Berart ab altres .XXX. hòmens a cavall, com los .XX. de la sua companya hagués lexat a Castelló, e ab alcun[s] hòmens de peu, enaxí que feriren-se los uns als altres e, Déus volent, lo dit en Berart matà'n .V. hòmens a cavall d'aquells [de] micer Rodrigo, entre los quals hi morí en Berenguer Rovira, lo prehicador, lo qual lo dit senyor rey havia feyt novellament generó[s, e] menà-se'n pres un hom a cavall, e matà-y .XXX. hòmens e pus dels de peu e menà-se'n .X. hòmens preses, e lo dit micer Rodr[igo tamb]é hagra sa part, sinó que tench leuger cavall. Et lo dit en Berart, loat ne sia Déu, no y perdé alcun hom, lo qual ab tota sa comp[a]nya està encara en lo dit loch de Castelló, per ço que'l dit loch de Castelló e altres no poguessen pendre lur enuig penjant lo dit³⁷⁹ sobresehiment. Et jatsia que nós, per manament del dit senyor infant, no siam volguts exir a batalla ab lo dit don Pedro, emperò tota vegada, com sabíem que aquell era exit de Beniguazir e's dehia que volia ferir en alguns lochs de la dita Unió, tota vegada la ost de la dita ciutat és exida a deffensió dels dits lochs, e passen ultra aquells un gran troç de terra, axí com ultra Torrent e ultra Manizes e Paterna. Et tota vegada la ciutat, depuys que vosaltres partís d'ací, ha feyta guerra guerrejada, e entenia fer axí, si no fos lo dit sobresehiment, car en lo dit dia de Simon e Judes, com lo dit noble don Pedro se fos partit del dit loch de Castelló, los d'Algezira han cremat Catadaur, Benimòdol, Alharp e altres lochs qui són contra la Unió, enaxí que, dades ab reebudes, los nostres enemichs no guanyen res ab nós, ni se'n porten res del nostre.

Et a açò que'ns fets saber de les vestidures dels missatgers de la nobla dona Elionor, siats certs que les haurà bones e bona messió e gro[sa], segons que a la dita ciutat se pertany. Ítem, vos fem saber que'us trametem translat de les letres que trametem al senyor rey de Castella et a la dita nobla dona E[li]onor, car en la de la dita nobla dona trobarets insertada la del dit senyor rey de Castella. Trametem-vos encara dues letres trameses a l'honrat en Bernat Gomir, la una per los hòmens de Xiva e l'altra per l'alcayt de Bunyol, per les quals conexerets en Johan Lòpiç de Boyl com s'à envés la Unió. *Data* en València, a .V. dies de noembre de l'any .M.CCC.XL. e huyt.

Los conserva[do]rs de la Unió de la ciutat e regne de València e los jurats de la dita ciutat, apparellats al vostre servii. *Do(minicus) de Mont(essono)*.

Si cas era que vós no fóssets ab lo senyor infant, trametet-[]i lo translat de la letra de dona Elionor, com d'aquella li façam menció en la sua carta.

(*al dors*:) Als honrats, savis e discrets en Bernat Redon e en Ramon de Salelles, missatgers de la Unió de la ciutat e regne de València.

¶ ³⁷⁹ *lo dit*, repetit a l'orig.

8. LA CAIGUDA DE VALÈNCIA (10-DESEMBRE-1348).
EL PROCÉS CONTRA LA UNIÓ: UNA DURÍSSIMA
REPRESSIÓ. CONVOCATÒRIA DE CORTS DEL REGNE

150.

1348, desembre 11. València.

El rei Pere el Cerimoniós a Galceran de Bellpuig, majordom, i Llop de Gurrea, cambrer major, per a informar-los de la victòria obtinguda a la batalla de Mislata i de la subsegüent caiguda de la ciutat de València.

ACA, CRD, caixa 24, núm. 3347. Orig. en paper, amb restes de segell de cera roja.
Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, 439-440.

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que dicmenge pus proppassat, nós, continuant nostra execució contra'ls de València e lurs adherents, ladonchs rebel·les nostres, fom après d'un loch que ha nom Miçlata, a mija legua de València prop la ribera del riu de Godalaviar, après del qual loch los damunt dits de València, deçà et dellà lo dit riu, avien fetes barreres de fusta ab grans valls per contrastar a nós lo pas a la dita ciutat, dins les quals barreres éls se foren meses ab molta gent de cavall e de peu, entre'ls quals avia molts ballesters. Lo diluns, emperò, sigüent nostre senyor Déu, qui prosegueix misericordiosament la nostra justícia, volch que'ls nostres leals servidors [e]svayren poderosament la barrera dellà l'aygua, e l'altra deçà l'aygua se tench algun poch. Emperò, tantost que'l nostre victoriós senyal de la nostra senyera fo en vista de la senyera de la Unió malvada e vituperiosa, la dita senyera de la dita Unió a colp anà en terra, e'ls demunt dits tinents la dita barrera se meseren en fuyta, e durà l'encalç que dels damunt dits feren los nostres leials servidors, ab nós ensemps, entrò en la ciutat; dels quals foren morts per glay en gran compte, e dels nostres servidors leials alcun no y prè mal, mercé de nostre Senyor. E ara ten[i]m la ciutat a la justícia nostra sots nostra mà, e ab la voluntat de Déu metrem en bon estament lo dit regne, lo qual per la dita malvada Unió és estat alcun temps en grans perils e scàndels. Aquestes coses vos fem saber, per ço con som certs que n'aurets consolació e plaer. Dada en València, sots nostre segell secret, a .XI. dies anats del mes de deembre en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII.

(*al dors:*) Als noble e amats en Galceran [de Bellpuig, ma]jrdom,³⁸⁰ e en Lopp de Gurrea, cam[brer major, con]sellers nostres.

Registrata.

¶ ³⁸⁰ Retallat a tisora el marge inferior.

[1348], desembre 19 [València].

Execucions de presoners efectuades per Francesc Rodeja d'ordre de la Unió, segons la deposició de Bartomeu d'Alfocea, saig de la ciutat de València, testimoni del fiscal en el procés contra els unionistes.

ACA, C, *Processos*, llig. 115/3, fols. 14v-15v.

.XIII.º kalendas ianuarii.

En Berthomeu d'Alfocea, saig, testimoni produït per la part del desús dit fisqual, qui jurà lo dia desús dit en presència d'en Johan Roiç de Corella, e d'[e]n Ramon Scorna, e d'en Jacme de Romaní, e d'en Guillem Andreu, e d'en Berenguer Ferer, e d'en Ponç de Soler, e d'en Sancho de [T]ena, e d'en Francesch Rodeja, e d'en Pere Çafont, e d'en Bernat de Calatayú, e d'en Bernat Deçtorent, e d'en Pere Cervià, notari, e d'en Goçalbo de Roda, e d'en Micolau (*sic*) de Monçó, e d'en Blascho de Suera, denunciats damunt dits per la part del dit fischal.

E fo interrogat sobre lo .XCVI. capítol per part del dit fischal,³⁸¹ lo qual li fon lest punt [a] punt, ne si ell fon nenguna ||^{15r} vegada demanat ni present en alcuna execució o enantaments o sentència que en Francesch Rodeja o altres fes[en] d'alcunes persones que fosen ajudadores al senyor rey o diguesen mal de la Unió, segons que per aquells era afermat, e [no] volguesen consentir en aquella. E dix que no'n sabia àls salvu aytant que un dia del present any, lo qual no li acorda, li tramès un (mi)satge en Francesch de Rodeja que fos ell, testimoni, a casa sua en hora de prim son, e, com fò a casa del dit en Francesch de Rodega, atrobà aquí Domingo l'Escha(ca)dó, e a poch instant vench Miquell de Rod[a], Bernat Micholau, Palomar e Johan de Manresa, saigs; e lo dit en Francesch Rodeja féu traure a Domingo l'Eschacadó .VII. preses, ço és, dos moros e .V. crestians, e'naprès féu-ne tornar dos dels crestians (*sic*) en la presó, a pregàries d'en Blascho de Zuera, qui era alí present. E los dos mors e .III.³⁸² crestians ligen-los, e, a manament del dit en Francesch, menaren-los-se'n a la riba de la mar, e lo dit en Francesch Rodega anà [ab] aquells ensemps; e com foren aquí e veé ell, testimoni, que'l dit en Francesch de Rodeja féu metre los dits preses en una barcha, entran lo dit en Francesch ab en Domingo l'Eschacadó e Bernat Nicholau, saigs, e alguns marinés, los (quals) no connexia, e, com fos de nit, entraren-se'n en la mar. E com tornaren veé ell, dit testimoni, que vengueren menys d'ells, e dixeren a ell, testimoni, que en Francesch de Rodeja los avia feyts ofegar, e que eren ofegats. Et com foren tornats de la mar a la ciutat, lo di[t] en Francesch de Rodeja féu traure los dos preses que romanien e féu-los ligar e menar preses e ligats a la

¶ ³⁸¹ L'orig. repeteix ací: *e fo interrogat*. ¶ ³⁸² Hauria de dir .III.

rambla en aquella nit mateixa, ço és, sobre la pobla de les Dones, e, ell,³⁸³ ||^{15v} testimoni, present, lo dit en Domingo Schacadó matà e degollà per manament del dit en Francesch Rodeja los dos hòmens, e pus féu-los soterar.

Fo interrogat si sap d'on eren los dits dos mors, e dix que eren la .I. de Morell[a], e l'altre no's sap. Interrogat si sap d'on eren los dos crestians, e dix que los dos se deyen que eren de Exèricha, e l'altre no's sap d'on.

Fo interrogat si sap que altres hòmens anasen ab ell, e dix que hoc, que veé ell, testimoni, que un hom cavalcant en una mul·la e altres molts de peu, que ell, testimoni, no conexia.

Et dix encara ell, testimoni, que altre dia del present any, del qual no s'acorda, lo dit en Francesch Rodeja apellà a ell, testimoni, que hora de prim son fos a casa sua; e lo Domingo Schacadó e Bernat Nicholau, saigs los quals damunt dits, se n'anaren a casa sua e trobaren aquí el dit en Francesch, qui·ls féu a dar a beure. E enaprés anà-se'n lo dit en Francesch ab ells, e féu traure dos crestians e féu-los ligar ab [...] tramons, e féu-los menar delà, al real d'en Ponç de Soler, en la rambla; e ell, testimoni, present, lo dit en Francesch féu-los degolar al dit Domingo Eschacadó, e puys, com los hac degolats, féu-los soterar.

Interrogat qui eren los dits hòmens ne d'on eren, e dix que no's sabia, mas dix que en serrà parllaven.

Interrogat si anaven ab ell alguns hòmens³⁸⁴ de caval, e dix que no, sinó ell, testimoni, e los altres damunt dits.

.....

152.

1348, novembre 21. Sogorb.

Càrrecs formulats contra la Unió de València pel procurador fiscal del rei, Guillem d'Oix, en el procés incoat a la lliga.

B.- AMV, *Libre judiciari de Domingo Johan*, pp-1, fols. 9r-30r. Còpia danyada d'insectes i humitat.³⁸⁵

C'.- ACA, C, *Processos*, llig. 120/7, fols. 2r-21v.

C².- ACA, *id.*, *id.*, llig. 123/14, fols. 2r-24v.

C³.- ACA, *id.*, *id.*, llig. 132/32, fols. 3v-16v. Còpia més descurada; arriba sols al cap. LXXVIII.

Anno Domini millesimo .CCC.^o quadragesimo octavo, diven[dres que hom compta]va undecimo kalendas decembris, in Sugurbio, co[nparuit denant la presència] del molt alt (e) poderós príncep e senyor lo senyor en [Pere], per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Malorques, [de Serdenya e de] Còrcega, e compte

¶³⁸³ *cell* a l'orig. ¶³⁸⁴ L'original repeteix ací: *ab ell*. ¶³⁸⁵ Seguim el text de B, amb la seua foliació i reconstruccions, suplertes amb els altres

mss. Tots són còpies pertanyents a processos instruïts a particulars, puix que no hem trobat l'original de la causa.

de Barcelona, de Roselló e de Cerdanya, en [Guillem d'Oix], uxor e procurador fiscal del senyor rey, e contra la ciutat [de València e regne] de aquella e alguns singulars e habitants en aquella proposà la den[unciació e capítols] infrasegüents:

¶^{10r} I.- Primerament, diu e declara que·ls dits justícies, jurats et lurs predecessors en los dits officis e los altres damunt specificats e declarats, e altres los quals protesta que per avant puxa especificar e declarar, en lo mes de maig pus proppassat hac un any, ajustat consell ab so de trompeta e en altra manera, segons que és acostumat de plegar consell en la dita ciutat, apellats prelats, clergues, religioses, richshòmens, cavallers e generoses e hòmens de viles del regne de València, sots colors de defensió de furs e de privilegis, per tal que no fosen astrets a les leys, furs, ordenacions e altres manaments del [dit] senyor rey e regne e poguesen fer (e) cometre los [delictes e] maleficis infrasegüents e altres, feren entre si [gabella], liga e col·legi il·lícit e mal empreniment, astrenyents-se *ad invicem* ab sagrament e homenatge que serien tots una cosa³⁸⁶ a fer les dites coses, sots pena de perjuri e de traïció, la qual liga apellaren Unió.

II.- Ítem, diu *ut supra* que, per tal que·ls damunt dits no procehissen a fer la dita liga, gabella, col·legi il·lícit e mal empreniment, lo dit senyor rey tramès a la dita ciutat, hon los damunt dits eren ajustats, lo honrat micer Rodri-¶^{10v}-go Díeç, doctor en leys, conseller e vicicanceller seu, ab carta de creença, per la qual lo dit honrat micer Rodrigo dix als damunt dits e altres que·l dit senyor rey era aparellat de revocar tots e sengles greuges e desafuraments feyts contra furs e privilegis per lo dit senyor rey e sos oficials als habitants de la dita ciutat e regne,³⁸⁷ si alguns n'eren stats feyts per aquell, ço que no era, e provehir que d'allí avant no·n fossen feyts, manant a aquells de part del dit senyor rey que cessassen de fer e continuar en la dita unió, liga e gabella e altres enantaments; en altra manera, protestà contra aquells e cascun d'aquells de [la desobe]diència e rebel·lió. Los quals per los dits manaments [e] pro[testa]cions no volgren cessar de fer, procehir e enantar en [la] dita liga, gabella, unió e mal empreniment e de cometre los maleficis e coses³⁸⁸ dejús especificats e declarats.

III.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres enaprés, per ço que la dita gabella, unió e mal empreniment fos pus fort e que per³⁸⁹ lo dit senyor rey e sos oficials no poguessen ésser punits dels dits maleficis e altres, ne fossen astrets a les dites leys, furs (e) stabliments dels dits senyor rey e regne, feren liga, gabella, unió e mal empreniment ab la ciutat de Saragoça e ab alguns richshòmens, ¶^{11r} cavallers, ciutats, viles e lochs del regne d'Aragó, astrenyents-se *ad invicem* ab sagrament e omenatge, sots pena de perjuri e de tració, que serien tots una cosa a

¶³⁸⁶ *ab sagrament... una cosa*, om. B. ¶³⁸⁷ *regnes* a l'orig.

¶³⁸⁸ *exceses* C³. ¶³⁸⁹ *perquè* B.

fer (e) cometre les dites coses e delictes, la qual liga, gabella e mal empeniment apellaren col·ligació de Aragó.

III.- Ítem, diu *ut supra* que, feytes les dites lligues, gabelles, unions e mals empeniments entre e per los damunt dits, poch après feren segell, molt major que'l segell comú del [dit senyor] rey, campana e cort novella, la qual apellaren c[or]t de la Unió.

V.- Ítem, diu *ut supra* que poch après los damunt d[its e a]ltres feren, constituïren e crearen oficials del dit col·legi il·lícit, gabella, unió e mal empeniment, los quals apellaren conservadors de la Unió.

VI.- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles són notòries en la dita ciutat e regnes d'Aragó e de València, e encara en les terres e regnes circumvehins e altres lunyandants, e quasi per tot lo món.

¶^{11v} VII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per scalfament, força e poder del dit il·lícit e novell col·legi, unió et mal empeniment, començaren a usar de jurisdicció, usurpant e tollents aquella al dit senyor rey e oficials de aquell, et special en los cases infrasegüents:

VIII.- Primerament, car feren moltes e diverses crides e preconizacions, astrenyents e obligants per aquelles tots aquells qui fossen ho no fossen del dit col·legi il·lícit, gabella e unió a fer ho no fer ço que·ls dits conservadors e il·lícit col·legi volien que fos feyt ho [cesat] de fer, sots pena de cors e de aver.

IX.- Ítem, diu *ut supra* que les dites crides e preconizacions eren e són notòriament de alta jurisdicció, ço és, de mer imperi.

X.- Ítem, diu *ut supra* que en lo regne de València, en les ciutats e viles reals, solament ha jurisdicció, mer e mixte³⁹⁰ imperi e exercici de aquells lo dit senyor rey et oficials seus.

¶^{12r} XI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per scalfament, força e poder del dit il·lícit novell col·legi, unió e mal empeniment, usurpants e tollents la jurisdicció e dret de superioritat al dit senyor rey e sos oficials, feren moltes e diverses inibicions specials e generals en la dita ciutat e regne de no traure de aquèn cavalls, [a]rmes, viandes ne altres coses, per les quals coses notòriament e clara eren e són toltes e usur[pa]des al dit senyor rey les sues regalies

¶³⁹⁰ mer e mer (sic) B.

e d[rets]. Los quals, coloradament e per pal·liar e cobrir e colo[rar] lo dit col·legi il·lícit, unió e mal empeniment, fah[ent] aquell avien salvats al dit senyor rey en la dita [il·lícita] unió e mal empeniment.

XII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, com lo dit honrat micer Rodrigo Díeç, doctor en leys e vicicanceller del dit senyor rey, fos tramès per aquell als damunt dits e altres, per tal que no poguessen aver alcuna color de fer ho proceir en la dita gabella, ab carta de creença, lo qual per vigor de la dita creença dix a·quells que·l senyor rey se oferia aparellat de revocar greuges e desafuraments, si alguns n'eren stats feyts per lo dit senyor rey ni sos ofici-^{12v}-als, e proveyr que d'allí enant que no·n fosen feyts, protestant per part del dit senyor rey que no stava per ell e manant a aquells que no enantassen a fer exsecució o enantament contra alcun, sots pena de la fe e naturalea en e per la qual eren e són tenguts al dit senyor rey, no volgren cessar per los dits manaments, ans, axí com a inobedients e menyspreants aquells, proceh[iren] e enantaren a enderroquar e enderroquaren³⁹¹ los alberchs [e] reals [d'en] Johan Scrivà, d'en Berenguer de Codinacs, d'en Pere de Ciutadel[la, d'e]n Salvador Rich e d'altres zelants la honor e profit d[el d]it senyor rey.

XIII.- Ítem, [diu] *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo damunt dit scalfament e altres rahons, prengueren e tolguerren molts e diverses cavalls al noble don Pedro, senyor d'Exèrica, e de³⁹² molts d'altres de la ciutat e regne de València e dins aquella, los quals zelaven la honor e profit del dit senyor e de la sua corona real.

XIV.- Ítem, diu *ut supra* que per lo dit scalfament e rahons los damunt dits e altres prenien e preses tenien tots aquells qui no volien consentir al dit il·lícit e reprovat col·legi ^{13r} e unió e qui zelaven la honor e profit del dit senyor rey, e encara ordenaren que tothom pogués ociure e matar aquells sens tota pena.³⁹³

XV.- Ítem, [d]iu *ut supra* que, per les dites rahons e scalfament, los damunt dits e altres prenien e preses tenien les mullers de aquells qui zelaven la honor e profit del s[e]n[yor] rey e no volien consentir a la dita nephanda e il·lícita Unió.

XVI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per [lo] s[calfa]ment e rahó damunt dits, e specialment lo dit [en Jo]han Sala, dix e preycà en molts e diverses lochs, [e specialmen]t en la confraria de Sent Jacme e en la Sala de Va[lència, e] en lo capítol dels Preycadors de la ciutat, e·ncara en Xàtiva e en

¶ ³⁹¹ *procehiren e·nantaren a enderrocar e enderocaren e destrohiren* C¹ i C². *procehiren e·nantaren, enderrocaren e destrojren* C³. ¶ ³⁹² *e a* C¹, C² i C³. ¶ ³⁹³ *sens tota mercè* C¹.

Murvedre, que leguda cosa era als habitants de la dita ciutat e regne de deposar lo dit senyor rey e elegir altre senyor rey.

XVII.- Ítem, diu *ut supra* que'l dit en Johan Sala dix e preycà moltes e diverses vegades en la dita confraria que leguda cosa era a aquells qui eren de la dita liga, col·legi il·lícit, unió e mal empeniment de entrar ab ¶^{13v} lo dit senyor rey en camp e combatre's ab aquell, e ociure aquell si ociure'l podien.

XVIII.- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles són notòries en la dita ciutat e regnes de Aragó, de València e altres circumvehins e lunyandans.

XIX.- Ítem, diu *ut supra* que les dites coses e sengles són nephandes e reprovades e il·lícites de fur e de rahó, no solament de [fe]r, ans encara de dir ho nomenar.

XX.- Ítem, diu *ut supra* que, per los dits scalfament e rahons, los damunt dits e altres, ab senyera alçada, en manera de host, anaren a la ciutat e terme de Xàtiva per aver aquella e tolre-la al dit senyor; en altra manera, si no volia consentir al dit il·lícit col·legi, unió, gabella e mal empeniment et ésser una cosa ab ells contra lo dit senyor rey, que talassen, cremassen e afogassen la dita ciutat de Xàtiva, terme e orta de aquella. Los quals habitants en la dita ciutat no volgren ésser de la dita gabella e col·legi il·lícit ne consentiren a les lurs nefandes ¶^{14r} e reprovades faccions, perseveran en la lur innada naturalea e feeltat, e per tal los damunt dits e altres, per lo dit scalfament e altres rahons, en la manera desús dita talaren, cremaren e afogaren lo terme e orta de la dita ciutat de Xàtiva e totes e sengles alqueries e lochs situats dins lo dit terme, axí de cavallers com de realench, e béns mobles, los quals eren en gran quantitat en aquells e en aquelles, e d'aquèn se'n portaren moltes e diverses joyes, [robes e béns] e grans quantitats de diners, bèsties e moltes [altres cose]s infinites, et ocieren molts e diverses hò[mens de la] dita ciutat de Xàtiva, axí de peu com de cava[ll, los] quals eren exits solament per defendre lo dit [terme,³⁹⁴ cose]s e béns de aquells.

XXI.- Ítem, diu *ut supra* que'ls damunt dits denunciats [e alt]res a·quells aderents, per lo dit scalfament e rahons, com la dita host de la dita ciutat de València volgués fer lo esvahiment, tament e cremament damunt dits, e ans que aquell fessen ne entrassen dins lo dit terme de Xàtiva, l'onrat n'Andreu Guillem, tinent loch de governador en lo dit regne de València, per tolre scàndels e perills, manà als de la dita ciutat de Xàtiva, los quals ¶^{14v} eren exits solament per defendre lo dit terme lur segons que dit és, que no hisquessen de aquell ni fessen mal o

¶³⁹⁴ lo lur terme C¹.

dan alcun als damunt dits de València, sots grans e diverses penes, com entenés a fer semblans manaments als damunt dits de la dita host de València. E encontinent, feyts los dits manaments, anà a la dita host de València, la qual anava ves lo dit terme e [era ja] prop d'aquell, tro a miga legua poch més ho [menys], e com fos denant los regidors de la dita ost e v[olgués] fjer semblants manaments que avia feyts als de Xàtiva, [e en]cara que se'n tornassen, sabents aquell ésser locht[in]ent de [go]vernador, cruelment ocieren, e ab aquell ocieren J[ac]met [Guillem] Scrivà, fill seu, e Guillamonet Scrivà, nebot de aquell, [e] un saig qui era ab aquell, usant del dit ofici de governació.

XXII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, enadín mal a mals, poch après de la dita mort del dit n'Andreu Guillem e altres, com lo noble don Pedro, senyor de Exèrica, governador general ladonchs del regne de València, anàs al loch de Bétera per tornar e metre en possessió de aquell lo comanador de Bexix de l'orde de Calatrava, de la qual possessió lo dit orde era stat ||^{15r} privat per los damunt dits de la dita gabella, unió (e) col·legi il·lícit, e portàs per fer la dita exsecució la senyera real del dit ofici e menàs alcunes companyes de peu e de cavall, los damunt dits e altres del dit col·legi il·lícit, campana repicada, senyera alçada, ost feyta, irruïren contra lo dit noble e companyes sues stants en lo dit loch de Bétera e terme de aquella e·s combateren ab ell. Et aquí ocieren lo noble en Goçalbo Díez d'Arenós e molts d'altres cavallers e hòmens de peu, e prengueren moltes e diverses armes e arneses del dit noble don Pedro e companyes sues, e aquelles, en gran menyspreu del dit senyor rey e de la sua jurisdicció, penjaren en [la S]eu de València.

XXIII.- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles són notòries en la dita ciutat e regnes d'Aragó e de València e d'altres circumvehins e lunyandants.

XXIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres denunciats, addens mal a mals, declaran més lo llur coratge, volentat e inich propòsit per què avien feyt lo dit col·^{15v}legi il·lícit, gabella e mal empreniment, usurparen e ocuparen a si e tolgueren al dit senyor rey, de les sues regalies, dret de confiscar, confiscants, ocupants e apropiants a si tots los béns de aquells qui eren leals e fels e obedients al dit senyor rey e corona real, et no volien consentir al lur il·lícit e reprovat col·legi e a lurs obres nefandes.

XXV.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e altres rahons, ocuparen e apropiaren a si dret de ban[deja]r e de exel·lar bandejats e exel·lats tots aquells q[ui] ell[s] no volien que aturassen en la dita ciutat, et spec[ialment ban]dejaven e exel·laven tots aquells q[ue] ells podien saber [que] zelassen lo profit e honor del dit senyor rey e corona real e qui no volien consentir a les lurs obres e nefandes faccions.

XXVI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres denunciats, acumulan mal a mals, per lo dit scalfament e altres rahons, campana repicada, senyera alçada e ost feyta, anaren al loch de Cocentayna, qui era e és del noble n'Alfonso Roger de Lloria, per tolre aquell al dit noble et ^{16r} aplicar e ocupar als damunt dits del dit col·legi reprovat, la força del qual, ço és, l'alquàcer, expugnaren tant e tan longament ab gins, màchines e faent caves en la dita força e ab altres edificis, tro que aquell agren pres e tolt al dit noble, en la presa del qual ocieren alguns hòmens del dit noble, d'aquells que per aquell staven en la dita força, e d'aquèn se'n portaren moltes e diverses joyes, robes, arneses, ar[m]es e moltes viandes (e) altres coses, les quals lo dit noble tenia e avia en lo dit alcàcer.

XXVII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats [e a]ltres, per lo dit scalfament e altres rahons, *furtive [et de nocte]* anaren al castell del Puig e aquell tolgueren a[l] comte de Terranova, de qui és l'usufruit de aquell, (e) al dit senyor rey la propietat d'aquell. E de aquèn se'n portaren gran quantitat de argent, de florins, de diners, e moltes e diverses robes, joyes, armes, arneses e altres coses valents, a comuna stimació, cent mília *solidos* o pus.

XXVIII.- Ítem, diu *ut supra* que, com lo dit senyor rey fos vengut al loch de Murvedre e fos aquí ab la senyora reyna dona Elionor, de bona memòria, los damunt dits e al-^{16v}-tres denunciats, per lo scalfament e rahons desús dites, ordenaren e feren fer crides que, sots pena de cors e d'aver, que alcun no gosàs anar al dit loch de Murvedre per parlar ab lo dit senyor rey ni sos oficials; e feren encara, com lo dit senyor rey fos en la dita ciutat, alcun no gosàs parlar ab ell ni sos oficials, sots les dites penes, sens licència dels dits conservadors.

[XXI]X.- Ítem, diu *ut supra* que, per consegüent indirecte, tolgueren al senyor rey la sua jurisdicció, drets e regalies, les qu[als hav]ia e ha axí com a senyor, rey e príncep en e sobre [la] dita ciutat e regne (e) habitants en aquell, e apropiaren e ocuparen a si.

XXX.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres denunciats, per lo dit scalfament e altres rahons, feren inibicions ab crides penals, sots pena de cors e de aver, que algun hom no gosàs portar viandes³⁹⁵ al dit senyor rey, qui era en lo dit loch de Murvedre.

XXXI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, no ^{17r} contents de les dites coses, per lo dit scalfament e rahons, tollgueren al dit senyor rey les viandes les quals li aportaven, no pas de la dita ciutat ni terme de aquella, mas de altres parts.

¶ ³⁹⁵ ni altres coses, ni traure de la dita ciutat per portar al dit senyor rey add. C¹, C² i C³.

XXXII.- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles s[ón no]tòries en la dita ciutat e regnes de València e d'Aragó e altres circumvehins e lunyandants.

XXXIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres denunciats, per lo dit scalfament e rahons, poch abans [que·l] dit senyor rey vengués al dit loch³⁹⁶ de Murvedre, declarants pus clarament lo lur coratge, volentat e inich propòsit per què avien feyt lo dit col·legi il·lícit, gabella, unió e mal empeniment, per tal que poguessen rebel·lar contra lo dit senyor rey e que no fossen astrets a les leys, ordenacions e manaments del dit senyor rey e de sos oficials e regne, (e) poguessen ésser encara inobedients e injustificables a aquells, e que de la dita inobediència e rebel·lió no poguessen ésser punits per lo dit senyor rey e sos oficials, feren venir de les parts de Castella l'infant don Ferrando et .D. hòmens a cavall castellans.

¶^{17v} XXXIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per les rahons en la dita pròxima rahó expressades, feren venir de les parts d'Aragó .CCC. hòmens a cavall et gran multitut de hòmens de peu.

XXXV.- Í[tem, diu] *ut supra* que les dites coses e sengles són notòries en la ciutat e regnes de València e d'Aragó e d'altres circumvehins a aquells.

X[XXV]I.- Ítem, d[iu] *ut supra* que enaprés, com lo dit senyor rey, confiant de la fe e lealtat dels damunt dits denunciats e altres, fos entrat en la dita ciutat de València per metre a aquella e tot lo dit regne en bon stament e pacífich, los damunt dits e altres denunciats, per scalfament, força e poder del dit il·lícit e reprovat col·legi, gabella, unió e mal empeniment, declarants lo lur coratge per què avien feyt lo dit col·legi il·lícit, ab armes il·lícites e vedades, irruents contra la persona del dit senyor rey, alberch e Real de aquell, combateren e esvahiren aquell, en lo qual ladonchs era personalment lo dit senyor rey e la dita senyora reyna; e aquí trenquaren portes de cambres e de finestres, e d'aquèn se'n portaren argent, joyes, robes e altres coses. Los ¶^{18r} quals damunt denunciats e altres cridaven per la ciutat:

—A foch al Real! A foch e armes!

XXXVII.- Ítem, diu *ut supra* que les dites coses e cascuna d'aquelles són notòries, axí que tergiversar o celar no's poden per alguna color (o) tergiversació en la dita ciutat e regnes, e quasi per tot lo món.

XXXVIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres del dit il·lícit col·legi, per lo dit scalfament e rahons, pre[nien] et presos tenien tots e sengles cor-

¶³⁹⁶ del dit senyor rey tengué el dit loch C³.

reus del d[it sen]yor rey, los quals portaven cartes o letres [d]’aquell³⁹⁷ o a·quell o a quals parts, e aquelles tollien als dits correus, e les tenien e legien e·s retenien aquelles, en injúria e gran menyspreu del dit senyor rey.

IXL.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e rahons, enadint mal a mals, armaren, ans que·l dit senyor rey entràs en la dita ciutat e après que·n fo exit, galees e altres vexels, sens licència e auctoritat del balle general de la dita ciutat e contra manament del dit senyor rey, e sens encara que no donaren alcuna caució o seguretat ^{18v} en poder del dit balle o lochtinent d’aquell, ab les quals galees e altres vexells feren e donaren molts e diverses dampnatges, e tolgueren moltes e diverses viandes, mercaderies, robes e altres coses al dit senyor rey, lochs seus (e) de aquells qui zelaven la honor e profit del dit senyor rey e corona real.

XL.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, usurpants la jurisdicció, drets e regalies [e senyo]ria del dit senyor rey, privaren de les honors de la dit[a] ciutat molts e diverses habitants de la dita ciutat [e] regne, e special³⁹⁸ micer Rodrigo Díeç, en Johan Scrivà, [en M]atheu Mercer, en Berenguer de Codinachs e d’altres molts.

XLI.- Ítem, diu *ut supra* que totes les desús dites coses són notòries en la dita ciutat e regnes de València e d’Aragó, et quasi per tot lo món.

XLII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e altres rahons, com los eren feyts manaments per lo senyor rey no volien obeir ni obtem-^{19r}-perar a aquells, ans, aquells no contrastants, fahien, perpetraven et cometien los delictes que fer e cometre volien. Et specialment los fon feyt manament ab carta per lo dit senyor rey que tornassen al noble don Lop, compte de Luna, lo castell e loch de Paterna, lo qual a aquell *furtive* avien tolt, e que no destruïssen o talassen lo loch ni terme de Benaguazir, al qual eren anats campana repicada, senyera alçada e ost feyta, e sobre lo qual eren ladonchs; a la qual c[ar]ta no curaren ni volgren fer alguna resposta, ans per[se]verants en lur malícia, axí com a inobedients e rebels, [ta]laren, cremaren e afogaren lo terme del dit loch e te[ngueren] assetjat lo dit loch, e combateren aquell .XVII. jorns p[och] més ho menys, ab grans grues³⁹⁹ e altres artificis, per aver aquell [si] fer-se pogués.

XLIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e rahons damunt dites, com anaven, host feyta, contra alguna vila, loch o castell real o altre, per mils encoratgar de mal a fer aquells qui anaven⁴⁰⁰ en la

¶ ³⁹⁷ aquells a l’orig. ¶ ³⁹⁸ specialment C¹, C² i C³.
¶ ³⁹⁹ ab gins, grues C¹ i C². ab màchines, grues C³. ¶ ⁴⁰⁰ qui avien C¹ i C².

dita ost, donaven a aquells batalla real, dients que tot ço que a aquells fos pres e occupat fos lur e de bona guerra, e que·ls hòmens los quals pendrien de lurs adversaris ¶^{19v} fossen catius lurs.

XLIIII.- Ítem, diu *ut supra* que segons fur e rahó solament se pertany al príncep, ço és, al senyor rey, dret de dar batalla real [o altra] contra hosts ho sots-meses seus reebels, inobedients e i[n]justificables a si. Et los damunt dits e altres cessaven e cessen aver lo damunt dit dret.

[XLV].- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, violaren e trenquaren la sagrestia de la Seu de València, e de aquèn se'n portaren totes les peccúnies que aquí eren del senyor rey, de la dècima a ell atorgada per lo sant pare, e n'cara de moltes altres persones privades, muntants a grans quantitats, qui zelaven la honor e profit del dit senyor rey e corona real.

XLVI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres del dit il·lícit col·legi, per lo dit scalfament e rahons, violaren e trenquaren lo monestir e cases de les monges de la Çaydia, e d'aquèn se'n portaren moltres quantitats de peccúnies, robes, béns e altres ¶^{20r} coses de aquells qui zelaven lo profit e honor del dit senyor rey e no consentien al dit lur il·lícit col·legi e dampnada Unió.

XLVII.- Ítem, diu *ut supra* que violaren los vases et moniments del dit monestir.⁴⁰¹

XLVIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per [lo dit] scalfament e rahons, acumulant mal a mals, declar[ants] lo lur inich e malvat propòsit, manaren e fere[n m]anament a n Justet de Miravet, ladonchs po[rtantv]eus de ballie, que no usàs del dit ofici de ballia.

XLIX.- Ítem, diu *ut supra* que·l dit ofici de ballia comanaren al dit en Guillem Canals, notari de la dita ciutat de València.

L.- Ítem, diu *ut supra* que com per lo dit senyor rey e per lo honrat micer Rodrigo Díeç, vicicanceller e balle general del dit regne de València, fos comanat lo regiment del dit ofici de la dita batlia a n Berenguer de Manresa, ciutadà de la dita ciutat, los damunt dits denunciats e altres, per ocasió, scalfament e rahons damunt dits, manaren al dit en Berenguer que no ¶^{20v} usàs del dit ofici; en altra manera, que ells lo'n gitarien e li farien gran desonor.

¶ ⁴⁰¹ violaren lo monestís (sic) del dit orde C¹.

LI.- Ítem, diu *ut supra* que enaprés lo dit senyor rey, ab carta sua, manà als damunt dits e altres, sots pena de la natura[lea] e feeltat en què eren e són tenguts a aquell, que lexasse[n u]sar del dit ofici e de la dita batlia lo dit honrat micer Rodrigo Díeç e en Berenguer de Manresa e altres lochtinents de aquell; los quals, crexent e multiplicant la lur rebel·lió e i[nobedi]ència, no volgren lexar usar del dit ofici lo dit ho[nr]at micer Rodrigo e n Berenguer de Manresa e altres loch[ti]nent[s] de aquell.

LII.- Ítem, diu *ut supra* que les dites coses són notòries en la dita ciutat e regnes.

LIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, e addén mal a mals e declarants pus clarament lo lur inich propòsit e volentat, feren et crearen en la dita ciutat capità general, ço és, lo dit en Johan Sala, al qual, aytant com en ells fon, ¶^{21r} donaren poder de príncep, rey e senyor, ço és, poder, licència e auctoritat de pendre, penjar, rocegar, justiciar e altres penes inposar a aquells qui diguessen mal de la dita Unió e col·legi il·lícit o qui no volguessen fer ço que·l dit en Johan Sala ordenàs e manàs.

LIIII.- Ítem, diu *ut supra* que·l dit en Johan Sala à usat [e] usa de present del dit poder.

LV.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres orden[aren e cr]earen capità del dit loch d'Almenara tro a Tortosa, [ço és], en Berart de Canyelles, emperò, sots lo dit en Johan Sala, [a] qual donaren senblant licència, auctoritat e poder com al dit en Johan S[a][a].

LVI.- Ítem, diu *ut supra* que·l dit en Berart de Canyelles à usat e usa de present del dit poder.

LVII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres cessen aver lo dit poder, e n cara, aver poder de donar aytal poder a altri.

LVIII.- Ítem, diu *ut supra* que les dites coses són notòries en la dita ciutat e regnes de València e d'Aragó e altres.

¶^{21v} LIX.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres denunciats, per lo dit escalfament e rahons, *furtive et de nocte, secundo* tolgueren al dit compte de Terranova lo castell e loch del Puig, e de aquèn se'n portaren moltes e diverses robes, arneses e armes, et aquell stabliren per mils rebelar e contrastar al dit senyor rey. E aquell tenen huy en dia stablit per fer la dita rebel·lió.

LX.- Ítem, [diu *ut supra*] que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, add[ens] mal a mals, prengueren e tolgueren la *ecclesia* del dit l[loch del] Puig e les rendes de aquella et violaren e trenquaren [la] sagrestia de aquella, e de aquèn se'n portaren tots los ornaments, joyes e coses que aquí eren per a fer lo divinal ofici. Et, *quod detestabilius est*, jahien en aquella de nit e de dia ab moltes vils fembres públiques e putanes, ensutzean e vituperan aytant com en ells era e fo la dita *ecclesia*; et en aquella feren moltes e diverses nafres e homicidis, en injúria e vituperi de la divinal Magestat.

LXI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres del dit col·legi il·lícit e reprovada unió, per lo dit scalfament e rahons, tolgueren los lochs de Cilla, de Çuecha (e) de ¶^{22r} Montroy al mestre de Muntesa, et aquells tenen e apropiaren a si e cullen la renda d'aquells.

LXII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, per lo dit scalfament e rahons, tolgueren e prengueren a molts e diverses nobles, richshòmens, religioses, cavallers e altres honrades persones molts e diverses castells, viles, lochs, alqueries, a[lberch]s, sensals, possessions e altres béns mobles e seents, e d[on]aren molts e diverses dampnatges als damunt dits.

LXIII.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits castells, viles e lo[ch]s los damunt dits del dit il·lícit col·legi venien e de alc[uns] de aquells prenien les rendes e prenen huy en dia.

LXIII.- Ítem, diu *ut supra* que les coses comeses e feytes per los damunt dits denunciats contengudes en los dits suprap(rò)xims dos capítols foren feytes, comeses e perpetrades sens alcun desafiament, et, per consegüent, segons fur e ley general del dit regne de València, aquells són traïdors.

LXV.- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles ¶^{22v} són notòries en la dita ciutat e regne de València e d'Aragó e altres circumvehins e lunyandans.

LXVI.- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e rahons, posat sens perjudici que *aliter* [a]guessen dret de usar de jurisdicció e de confiscar e ocupar a si castells, viles, lochs e altres béns, encara sí aurien [e an] delinquit contra furs (e) privilegis del dit regne e rahó natural en molts e diverses articles e cases, e specialment en los [cases] e articles següents:

LXVII.- Pri[merame]nt, per tal car, segons Fur de València, en certes cases tan so[lamen]t ha loch dret de confiscar e ocupar béns de alcun, en nombre dels quals no és lo present cas, ço és, que per no voler jurar la dita Unió e col·legi il·lícit o ésser contrarii a aquell pusquen ésser confiscats béns de alcun.

LXVIII.- Ítem, per tal car los damunt dits e altres fahien en la damunt dita confiscació e ocupació de béns no precedent alcun clam, denunciació o acusació.

LXIX.- Ítem, per ço car bandejaven e xel·laven e privaven de honors los damunt dits no citats ni apellats ni oïts en lur dret, ne precedent alcun clam, denunciació o acusació.

LXX.- Ítem, per tal car se ocupaven e se ocupen totes ^{||23r} les peccúnies, coses e béns qui foren de aquells qui són finats en aquesta universal mortaldat en la dita ciutat e regne de València, jatsia que·ls dits defuncts en la lur vida haguessen feyta legítima disposició e ordenació de aquells, la qual ocupació e confiscació de béns, possat que *aliter*⁴⁰² se degués o pogués fer, pertanyeria⁴⁰³ solament fer al príncep, ço és, lo dit senyor rey e oficials seus, et no als damunt dits denunci[at]s e altres de la dita nephanda e reprovada Unió.

LXXI.- Ítem, per tal car forçaven tots aquells qui·s volien que [prest]assen les lurs peccúnies al dit dampnat e reprovat [col·legi]i et unió. Et, si no avien peccúnia, forçaven-los de ven[dr]e del lur per fer lo dit forçat préstech.

LXXII.- Ítem, per tal car enderrocaren los dits alberchs e reals, no apellats ni citats ni oïts aquells de qui eren denant jutge covinent, ni precedent alcun crim, clam, denunciació o acusació.

LXXIII.- Ítem, per tal car feren gins, màchines, grues e altres artificis per combatre forces.

LXXIII.- Ítem, per tal car portaren los dits gins, màchines, grues e altres artificis al castell e loch de Beniguazir per combatre ^{||23v} aquell, et aquell, segons que dit és, combateren e expugnaren ab los dits gins e altres artificis .XVII. jorns, poch més ho menys.

LXXV.- Ítem, per tal quant confiscaren e ocupaven a si los béns [de aqu]jells qui no volien consentir a les lurs nefandes e repro[vades] faccions, unió e col·legi il·lícit, los quals damunt dits [de]nunciats apellaven rehebels, jasia que les mullers d'aquell[s] se oposassen a les vendes e exsecucions les quals l[os] sobredits denunciats feyen dels dits béns, per rahó de lu[rs ex]ovars et creixs, los damunt dits denunciats e altres [d]el dit il·lícit col·legi, no contrastants les dites opos[ici]ons, fahien les dites exsecucions e vendes.

¶ ⁴⁰² *alí* C¹. ¶ ⁴⁰³ *pertanya* C¹. *pertania* C². *pertanyia* C³.

LXXVI.- Ítem, per tal vedaven e menaçaven de metre en presó et prengueren tots aquells qui dictaven o procuraven denant o contra lo dit reprovat col·legi, unió, gabella e mal empeniment, et, encara, als notaris qui legien davant los dits denunciats e altres les dites protestacions e oposicions.

LXXVII.- Ítem, per tal car, en lo temps que'l dit noble don Pedro, senyor de Exèrica, anava a València per procehir contra aquells que eren ^{¶24r} inobedients e rehebels al dit senyor rey, manaren a'n Johan de Cervató, ladonchs justícia de la dita ciutat en lo civil, que fes inibició al dit noble, com fos recusat per los damunt dits, que, pendent la conexença de les rahons de sospita per aquells contra aquell proposades, sots certes e grans penes no proceís contra aquells o alcun d'aquells. Lo qual justícia, per pahor, terror et menaces dels damunt dits, hagué [f]er la damunt dita inibició e manaments penals, contra f[ur e] privilegi, segons los quals de rahons de sosp[ita proposades] per alcun contra lo governador o procurador general del regne no pot ni deu conèxer justícia civil o altre jutge [jussà].

(LXXVIII)⁴⁰⁴.- Ítem, per tal forçaven totes e sengles viudes, pub[il]s e alguns altres de la dita ciutat que tenguessen cavalls e armes, per tal que mils poguessen rebel·lar contra lo dit senyor rey e corona real.

(LXXIX).- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e altres rahons, han feyts molts e diverses torts, greuges e desafuraments en molts e diverses articles e cases ultra los damunt dits, contra lo dit senyor rey e altres persones privades.

^{¶24v} (LXXX).- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles són notòries en la dita ciutat e regnes de València e de Aragó e altres circumvehins e lunyandants.

(LXXXI).- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits e altres, usurpan e [o]ccupan dret de super(i)oritat, ordenaren que tothom a qui [fos estat] feyt contra fur o privilegi per lo dit senyor rey o s[os ofici]als, o a qui lo dit senyor rey o sos oficials agu[essen fe]yt greuge alcun, vinguessen manifestar en poder de certes persones per ells deputades e d'en Felip de Rosselló, scrivà dels dits greuges.

(LXXXII).- Ítem, [d]iu *ut supra* que·ls damunt dits e altres denunciats, per les dites rahons e scalfament, addens mal a mals, trameteren gran multitud de hòmens de cavall e de peu, dels quals era capità lo dit en Berart de Canyelles, al loch de Castelló del Camp de Burriana.

¶ ⁴⁰⁴ Des d'ací, els capítols no tenen numeració, que incloem per facilitar-ne la lectura.

(LXXXIII).- Ítem, diu *ut supra* que·l dit en Berart féu ajustar en lo dit loch de Castelló gran multitud⁴⁰⁵ de hòmens de peu e de cavall del Maestrat de Muntesa, ab los quals lo dit en Berart, ensemps ab los habitants del dit ¶^{25r} loch de Castelló, anà al terme e loch de Borriol per talar, cremar e afogar aquell, et aquell talaren, cremaren e afogaren; et de aquèn se'n portaren moltes e diverses bèsties, axí de laurada com lanars e cabrius, robes e béns, e ocieren molts e diverses hòmens christians e sarrahins.

(LXXXIV).- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits en Berart e altres, per manament dels damunt dits de la dita gabella, unió (e) col·legi il·lícit, addén mal a mals, campana repicad[a, se]nyera alçada, en la manera de ost, anaren als lochs de B[ur]riana, de Vilareal e d'Almaçora e a lurs termes, e aq[ue]lls ta]laren, cremaren e afogaren, e hocieren molts e di[verses] hòmens, e se'n portaren moltes e diverses persones, r[obes], bèsties e moltes altres coses.

(LXXXV).- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats et altres, adens mals a mals, campana repicada, senyera alçada, en manera de host, anaren al loch de Ribaroga per esvair e enderrocar aquell, e esvehiren e cremaren lo raval del dit loch, e aquí ocieren molts e diveses sarrahins e sarrahines. Et d'aquèn se'n portaren e menaren molts cavalls, arneses, bèsties, robes e altres coses.

(LXXXVI).- Ítem, diu *ut supra* que enaprés, un dia del present mes de noembre, los damunt dits denunciats e altres, per lo ¶^{25v} scalfament e rahons damunt dites, ajustants mals a mals, en ora de migantit o quasi, a manera de ladres, robadors e traïdors, campana repicada, senyera alçada e donants a entendre⁴⁰⁶ que en altra part anaven, vengren al loch de Murvedre, axí com tota la gent dormia en lo dit loch, no cuydants que los de la dita ciutat e Unió faessen e donassen alcun mal o dampnatge a·lcun loch, s[pe]cialment que fos del dit senyor rey, et majorment de nit, ab s[cale]s e artificis⁴⁰⁷ per muntar, esvair e trencar los murs et loch [dam]unt dit. E muntaren per aquelles e esvahiren e trencaren los [dits murs] e loch, e entraren en los ravals e vila de aquell, e a [l'entrar o]c(c)iren un hom del dit loch e nafren molts e divers[es hò]ms de aquell.

(LXXXVII).- Ítem, los damunt dits e altres se n'entraren ves la plaça del dit loch, cridant:

—València! València! Unió! Unió!

E posaren la senyera en la plaça del dit loch, cridant a·ltes veus:

—Viva la Unió! Viva la Unió!

¶⁴⁰⁵ *multituds* a l'orig. ¶⁴⁰⁶ *fenyents e donants a entendre* C¹ i C².

¶⁴⁰⁷ *e altres artificis* C¹ i C².

(LXXXVIII).- Ítem, enaprés se n'anaren a casa d'en Bonafonat de Vallebriera, d'en Thomàs Vives, d'en Pere Balaguer e d'en Berthomeu Rubau, e de alguns altres del dit loch qui avien zelat e zelaven la honor e profit del dit senyor rey e corona real, per pendre e ociure aquells. Et com no trobasen aquells, com fossen fuÿts per paor dels sobre-^{26r}-dits denunciats, los damunt dits denunciats meteren foch en los alberchs dels dits en Thomàs Vives, en Bonafonat de Vallebriera e d'en Pere Balaguer, et de aquells se'n portaren grans quantitats de diners e molts e diversos arneses, joyes, robes e altres coses.

(LXXXIX).- Ítem, los damunt dits e altres, en manera d'avalot, discorre-gueren per tots los alberchs del dit loch o la major parti[da, e] aquells robaren, e de aquèn se'n portaren grans quantitats de d[iners], vex[e]lla d'argent, moltes e diverses robes, arneses, cavaill[s e alt]res bèsties, coses e béns.

(XC).- Ítem, los damunt dits denunciats e altres prengueren pres (e) se'n portaren del dit loch lo noble n'Olfo de Pròxida e [...] fill d'aquell, lo qual n'Olfo era malalt en lo dit loch; (e) a[b] ell ensemps se'n menaren los cavalls los quals lo dit noble tenia en aquell e molts arneses e robes del dit noble.

(XCI).- Ítem, los damunt dits denunciats e altres prengueren .CC. criatures, entre chiques e grans, poch més ho menys, dels habitants del dit loch, e aquells se'n menaren preses a la dita ciutat, per tal que'l dit loch de Murvedre e habitants en aquell no acullissen lo senyor rey e gens sues, ans per pahor de les dites criatures o infants rebelassen ensemps ab los del ^{26v} dit col·legi il·lícit e fossen inobedients al dit senyor rey e oficials seus.

(XCII).- Ítem, los damunt dits denunciats e altres anaren a la juheria del dit loch, e aquí ocieren molts juheus e juhies, axí grans com pochos. E de aquèn se'n portaren totes les robes, joyes, argent e peccúnies e altres coses dels dits juheus e de tota la juheria, et [tallaren] e esquinçaren totes les cartes debitòries dels dits juh[eus] e juheria.

(XCIII).- Ítem, diu [ut] *supra* que'ls damunt dits e altres cometeren molts e diverse[s alt]res crims e malefícis en lo dit loch de Murvedre.

(XCIV).- Ítem, [d]iu *ut supra* que totes les damunt dites coses et sengles són notòries en la dita ciutat e regnes de València e de Aragó e altres.

(XCV).- Ítem, diu *ut supra* que un dia del present mes, en ora de migantit o quasi, los damunt dits denunciats, senyera alçada, en manera de host, emperò amagadament e secreta, anaren *secundo* al dit loch de Ribaroja, ab scales e altres artifi-

cis, per trencar e esvair aquell. E trenquaren e esvahiren los raval de aquell,⁴⁰⁸ e de aquèn se'n menaren e portaren cavalls, arneses e altres robes e coses. ¶^{27r}

(XCVI).- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e rahons, an comeses e perpetrats molts e diverses accessos, delictes e malificis.

(XCVII).- Ítem, diu *ut supra* que per lo dit senyor rey són estats feyts manaments moltes e diverses vegades, als damunt dits denunciats e altres, que deguessen cessar de fer e cometre los dits accessos (e) delictes e que deguessen re-tre e restitui[r e] delliurar lo dit noble n'Olfo e totes les dites persones, criatures, infants, cavalls, arneses, peccúnies, vexella d'arg[e]nt, robes, béns e altres coses per aquells toltes e preses als damunt dits, al noble en Ramon de Riusech, senyor del dit lo[ch de] Ribaraja, e als habitants en los dits lochs de Murvedre, de Ri[ba]roja, de Burriana e de Vilareal e altres.

(XCVIII).- Ítem, diu *ut supra* que·ls damunt dits denunciats e altres, per lo dit scalfament e rahons, perseveran en la lur contumàcia e rebel·lió, menyspreants inobedients als dits manaments del dit senyor rey, no han volgut res fer de les dites coses per los dits manaments.

(XCIX).- Ítem, diu *ut supra* que totes les dites coses e sengles són notòries en la dita ciutat e regnes de València e d'Aragó ¶^{27v} e altres circumvehins e luyandants, e quasi per tot lo món.

(C).- Ítem, diu *ut supra* que per les dites rahons, declaracions e capítols, és clar e notori tots los damunt dits denunciats e altres, (e) cascun d'aquells, aver comeses e perpetrats crims de lesa magestat, de tració, de omecidi, de sacrilegi, de plagi, de incendi, de furt, de ladron[ic]i, de roberia, e aver feyt en molts e diverses cases e articles contra lo s[a]grament de feultat et en e de moltes altres espècies e [qualitats] de delictes e maleficis.

On, com [per les] dites declaracions, capítols e rahons et per cascuna de aqu[elles] paregua clarament los damunt dits specificats et altre[s] a[ver] comès los damunt dits maleficis, crims e delictes en la fo[rma e] manera damunt dites, e molts altres enormes e leigs [aquí] no specificats, requer per ço lo dit procurador que per vós, dit senyor rey, axí com de feyts notoris, sens altre orde de juhí, sie pronunciat e declarat los damunt dits e cascun d'aquells, et altres qui per avant seran declarats e seran atrobats, ésser culpables de e en los dits crims e maleficis,

¶⁴⁰⁸ aquells B.

e qualsevol [d]’aquells aver aquells comeses en la forma e manera damunt dita, [pu]nint aquells e cascun d’aquells en la pena ho penes⁴⁰⁹ en fur e rahó natural stablides *ea specie*⁴¹⁰ *et genere delictorum* en què aquells e c[a]scun de aquells seran atrobats ésser culpables. Et, si dels damunt ¶^{28r} dits especificats e altres per avant especificadors algun(s) són finats, que la memòria d’aquells sia dampnada, com en crims de lesa magestat e de tració per fur e rahó axí deja ésser feyt, pronuncian e declaran no-res-menys, axí com de crims e feyts notoris, tots los béns de aquells ésser confiscats al dit senyor rey *temporibus comissionis dictorum criminum*, e la senyoria de aquells ésser passada e transportada en lo dit fisch *a tempore seu temporibus dictorum criminum commissorum et attemptatorum*.⁴¹¹

Et, no-res-menys, condempna aquells e cascun d’aquells en retre, restituir e delliurar totes les coses, peccúnies, robes, bèsties e béns mobles, i(m)mobles e semovents per aquells e [qual]sevol d’aquells toltes, preses, robades, furtades o en altra manera [usur]pades, ocupades, preses e destròides, ab tots dans, greug[es], missions e interesses per lo dit senyor rey e sotsmeses seus feyts, sostenguts e so-ferts, ab les penes de d[u]p[li]e, triple e quàdruple e altres, segons la qualitat, linatge e espècie de dans e delictes en e per los quals aquells e cascun d’aquells són e seran atrobats ésser culpables, ab les messions feytes e per fer, faents a aquells e a la sua part compliment de dret e de justícia per tot fur, privilegi, causa e rahó que fer-se puxa o deja, *salvo iure addendi*, etc.

Et com los damunt dits e altres, segons que damunt és dit, ¶^{28v} hagen feyt notòriament e manifesta en molts e diverses articles e cases contra fur (e) privilegi de la dita ciutat e regne de València, e per consegüent, segons fur e rahó, no-s dejen alegrar de algun fur e privilegi en special o en general atorgats a la dita ciutat e regne, ans dejen ésser privats de tots los dits furs e privilegis, requer per ço e demane lo dit procurador fiscal que per vós, dit senyor rey, sia pronunciat e declarat los damunt dits e altres qui són e sien stats de la dita liga, gabella, unió e mal empeniment no poder e deure alegrar-se de alcun fur ho furs, privilegi o privilegi[s] en special o en general atorgats a la dita ciutat e regne. [Et] no-res-menys, com, segons que dit és, aquells sien inobe[dients], rebels e no justiciables a vós, dit senyor, e a vostres [ma]naments e de vostres oficials, requer lo dit procurador fiscal que per vós, dit senyor, *per bellum*, osts, mà armada et en al[tres] maneres, sien forçats e destrets de ésser obedients e justiciables a vós, dit senyor, e a vostres manaments e de vostres oficials, forçants, no-res-menys, aquells e a cascun de aquells per les dites maneres⁴¹² de batalla e de osts e⁴¹³ *aliter* de retre, restituir, tornar e delliurar al dit procurador fiscal e altres dampnificats les dites viles, castells, lochs, peccúnies, robes, bèsties e altres coses per aquells ocupades, toltes,

¶⁴⁰⁹ *en la ferma* (sic) e penes C¹. ¶⁴¹⁰ *en specie* B.

¶⁴¹¹ *confiscats al dit senyor rey temporibus comissionibus* (sic) *dictorum criminum et attemptatorum* B.

Adoptem la lectura de C¹ i C². ¶⁴¹² *per los dits manaments* B. Seguim el text de C¹. El paràgraf manca en C². ¶⁴¹³ *osts aliter* B. Seguim C¹.

preses, robades o en altra manera ahudes. Et contra la dita universitat et singulars de aquella, contra cascun de aquells dels desús nomenats e altres, a aquells *et complices*⁴¹⁴ *ipsorum*, sien universitats e singulars, ¶^{29r} axí com a inobedients als vostres manaments e de vostres oficials e(n) moltes e diverses maneres, ho[c] encara reebels e injustificables a vós, senyor, e a los dits oficials vostres, segons que açò és manifest e notori, enaxí que per alguna manera celar, cobrir o paliar no's pot en lo regne de València, on⁴¹⁵ los dits delictes e mals empeniments són feyts, e en los altres regnes e terres vostres e fora d'aquelles en molts altres regnes e terres, *iudicatis iustum*⁴¹⁶ *bellum*. Et que per vós, senyor, a fer l[es] d[it]es coses, sia encontinent sens altre orde judiciarii, com a feyt notori, proceït e enantat.

Et encontinent lo dit procurador fiscal fa fe de la s[ua] procuració, ab carta pública segons que's segueix:

«Noverint universi quod nos, Petrus, Dei gratia rex Arago[rum], Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossillionis et Ceritanie, huius presentis serie facimus (et) constituimus procuratorem nostrum fiscalem vos, dilectum de domo nostra Guillelmum de Uxio, uxerium nostrum, presentem, ad proponendum denuntiationes, querimonias, rationes, recapitula ac demandas, tam civiles quam criminales, contra omnes et singulos nobis rebelles et inobedientes in civitate et regno Valentie degentes, coram nobis et aliis ac nostris iudicibus quibuscumque, et easdem ducendum et prosequendum quo usque fuerint fine debito termina-¶^{29v}-te, ad executionem penitus deducte; necnon ad agendum et defendendum super denuntiationibus, querimoniis, rationibus, capitulis et demandis criminalibus et civilibus supradictis, previa ratione, attribuendo vobis, dicto procuratori nostro fiscali, licentiam et plenissimam facultatem in et super premissis agendi, defendendi, proponendi, ponendi, opponendi, excipiendi, replicandi, triplicandi et in iudicio et extra sententias interlocutorias et d[enu]ntias audiendi, apellandi, prosequendi et executiones sententiarum [p]ostulandi, procuratores in et super predictis substituendi, ante et post [i]tem contestationis, eosdemque removendi et negotia in vos resumendi quotiens vobis bene⁴¹⁷ visum fuerit peragendum, et demum e[a] omni[a] et singula faciendi que nos iuxta expeditionem premissorum [effec]tualiter facere valeremus et in eisdem fuerint necessaria seu etiam oportuna. Nos enim, cum presenti, ratum et firmum habentes et inviolabiliter obs[erva]ntes quidquid vos aut substituendi vestri in et super iam dictis duxeritis curandum, damus (et) concedimus vobis et vestris substituendis⁴¹⁸ plenarie vices nostras (et) promittimus nullo tempore revocare. Quod est actum in civitate Sugurbi, undecimo kalendas decembris anno Domini .M.°CCC.°XL.° octavo.

¶⁴¹⁴ *complecis* B. ¶⁴¹⁵ *en* B. ¶⁴¹⁶ *gestum* B. Seguim C¹.
 ¶⁴¹⁷ *bene* om. B. ¶⁴¹⁸ *substitutis* C¹ i C².

Sig-(*signe*)-num Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitisque Barchinone, Rossillionis et Ceritanie, qui hoc laudamus et firmamus.

Testes huius rei sunt nobilis Nicholaus de Jamvilla, comes Terrenove, Bernardus de Cabreria et venerabilis Bernardus de Ulzinelles, legum doctor, tesaurarius, domini regis consilarii.

||^{30r} Sig-(*signe*)-num Mathei Ad[r]iani, scriptoris (et) secretari(i) dicti domini regis, et regia auctoritate notarii publici per totam terram et dominationem eiusdem, qui predictis interfuit et hoc scribi fecit et clausit.»

Et encara si a vós, senyor, a superabundant cautela o prova, sobre lo dit notori volets major prova, és aparellat encontinent fer aquella e donar e produir testimonis sobre lo dit notori desús dit, sobre los quals decontinent requer que li sien rehebuts.

Et encontinent lo dit senyor rey dix que era aparellat de fer, en e sobre les dites coses, compliment de dret e de justícia; per què manà fer les letres in[fra]següents e les crides en aquelles contengudes en les vil[es de] Murvedre e de Líria ésser públicament fetes, la tenor de les quals cartes, en paper scrites, ab lo segell d'aquell meteix se[ny]or e'l dors segellades, és de la forma següent.

.....

153.

S. d. [1348]. S. II.

Relació d'imputats en els fets de la Unió de València, amb expressió de llurs béns, elaborada a la cort poc abans de la fi de la guerra per tal d'instruir procés als revoltats.

ACA, C, *Processos*, llig. 116/13 g, fols. 1r-5v.

Aquests són aquells qui feren la Unió e molts actes e crims contra lo senyor rey.

Primo, Pere Roÿç de Corella, qui era de casa del senyor rey. Fo justícia criminal e gran cap de la Unió, e's combaté ab don Pedro de Xèricha. Los béns seus són aquests: dues alcarie[s] fort bones que ha en lo terme de Dénia, que valen entorn .III. *millia solidos* de renda. Ítem, ha en la orta de València de .III. *millia* a .IIII. *millia solidos* censals. Ítem, havia en diners passades .II. *millia libras* en taula de cambi.

Ítem, en Guerau Çafont, que era justícia criminal, e portà la senyera contra don Pedro de Xèricha com se combaté ab ell. Ha los béns següents: *primo*, d'en Guerau Çafont, lo loch de Burjaçot; ítem, l'alberch que ha en València, ab .M.CCCC. *solidos* censals; ítem, .LX. caffiç de civada que ha censals en Culera.

Ítem, los béns d'en Bernat Comte, qui era jurat e faedor en tots los dits negocis, són diverses e menuts, axí [co]m alqueries .II. o .III. en la orta, e .III. o .IIII. casals de molins, e alguns censals e alberchs; diners e mercaderies, s'i trobaren passades .X. *millia libras*.

Ítem, en Guillot de Xanoveres. Era jurat e conservador, e féu diverses missatgeries en Castella e en altres parts a favor de la Unió. Havia .I. alberch en València e lo loch de Otanell.⁴¹⁹

Ítem, en Bernat Redon. Era jurat, conservador, tractador, preychador e missatger de la Unió, mas pus franch és que'l senyo[r] rey, cor no ha béns.

Ítem, n'Ambert de Cruylles. *Idem*, en regne de València. En lo bisbat de Girona ne deu haver un loch, per nom Torrent. ||^{lv}

Ítem, de frare Dalmau. *Idem*.

Ítem, d'en Francesch d'Ollo. *Idem*.

Ítem, d'en Berart de Can[ye]lles. *Idem*.

Ítem, d'en Domingo de Monçó, qui fo avocat e rahonador e n'[ha] reebut diverses salaris. Ha un alberch e⁴²⁰ una alqueria en la orta, de mal recapte.

Ítem, en Johan Sala, qui és cap, fi disputado[r], preychador e rahonador. Ha un alberch en València e una alqueria en terme d'Algezira, e ab un molí, que li costaren .XXVII. *millia solidos* —és culita, e ha-y fort poch dret—, part los béns que ha ocupats.

Ítem, en Guillem Andreu, qui n'ha feyt diverses missa[t]geries e profecies. Ha un alberch, e prou de mal recapte. Sia sabut quinys béns ha a Murvedre.

Ítem, en Bernat de Sentboy, qui n'és estat conservador e missatger. Ha una alqueria, viny[es], molins e algun poch censal e pochs diners, e .I. alberch.

Ítem, diu-se que en Morera *principium et finis erat* de tots los dits affers. Havia un alberch e passats .VII. o .VIII. *millia solidos* censals, e lo loch de Beniparrell, vexella d'argent e diners *ultra modum*; e loch e béns en Puigcerdà.

¶⁴¹⁹ Llogaret del t. m. de Cortes de Pallars (Vall d'Aiora).

¶⁴²⁰ e, repetit a l'orig.

Ítem, en Jacme de Romaní, qui era lo segon imffant. Havia lo loch de Alberich e .I. alberch e forn en Algezira, e .I. alberch en València, part ço *ut infra*.

Ítem, en Matheu Lançol, qui és conservador, e [fo] a la mort de n'Andreu Guillem e a la batalla de don Pedro de Xèricha. Ha la .IIII.^a pa[r]t de Vilalong[a] e .M. *solidos* de renda sobre les altres parts, e un alberch en València, part ço que s'han ocupat dels altres qui són a serviy del senyor rey e dels altres servidors qui són morts.

¶^{2r} Ítem, en Ramon Scorna, qui és de casa del senyor rey e conservador de la Unió, e fo a les coses dessús dites. Ha una alqueria en terme de Dénia, e tro a .LX. *millia solidos* que li tenia en Pere Çabata sots certes [con]dici[on]s [...] la muller del dit Pere Çabata, per fermança de salvu que li féu en Pero Çabata per la venda del loch de les Almuçafes que féu a n Johan Roÿç de Acorell[a].

Ítem, en Johan Lançol, qui fo a l[a] ba[t]alla de Bétera e a la mort de n'Andreu Guillem. No ha altres béns si[nó] aquells que li romangueren de la m[ull]er d'en Galceran de Thous.

Ítem, en Ponç de Soler, a qui lo rey havia restaurada la persona e havia feyt cavaller, e donada sa parenta per muller. F[o] lo primer hom qui posà clam contra lo rey en poder de la Unió, e fo a la batal[la] de Bétera. Havia lo loch (d)'Alfandeguella.⁴²¹

Ítem, en Guerau Fabre, qui morí a la batalla de Bétera, mas diu-se que y vingué forçat. Havia l'alberch de València e entorn .C. *libras* censals, e lo loch de Binalesa e la meytat del loch de Foyos, e, a Murvedre, obrador e més de .II. *millia solidos* censals e [u]na alqueria en vall de Segó, e lo loch de Quartell e lo loch de Cotes. És ver que los béns seus, salvant lo dit loch de Cotes e la meytat de Foyos, eren vinclats a son frare en Berthomeu Mathoses, qui és de la Unió e ab aquella.

Ítem, en Berthomeu Mathoses. Tramès .II. hòmens a cavall ab lo seu senyal a la batalla de [B]étera, dels quals hi morí la .I. Ha lo loch de Benifayó e los béns del dit frare seu, en cas que lo dit vinclat haja loch.

Ítem, en Johan Roÿç de Corella. Fo a la dita batalla de Bétera e y donà de bon(e)s lanç[a]des, mas dien que y vingué forçat. Ha lo loch d'Almuçafes; ítem, lo castel de Locayba,⁴²² lo loch de Pedrager e altres alqueries en terme de Dénia,

¶⁴²¹ Ratllat: *Ha Benicaçló, [Alfandeguella], Alaquaç, Cortichelles, lo reyal e·ls molins, e passats .IIII.*

millia solidos censals. ¶⁴²² O Olocaiba, al t. m. de Pedreguer (Marina Alta).

e açò solia valer .X. *millia solidos* de renda —açò és en terra de l'infant [en Pere]. Ítem, ha un bon alberch en València, franch e quití.

Ítem, en Martín [Ro]jç de Foyos, conservador, cap e entre·ls majors de la Unió. Fo a l[a] batalla de Bétera. Ha la meytat de Foyos e una alqueria que ha nom Torques.⁴²³

Ítem, Jacme de Romaní. Ha un alberch en Algezira e una alqueria en terme de Corbera, que ha nom Laurí, e diners.

Ítem, en Bernat Sunyer, qui era príncep de la batalla. Morí a Bétera. Dels béns, *nichil*.

||^{2v} Ítem, Andreu, son fill. Fo a la batalla. Ha .I. forn a Ruçaffa e un heretament en Museros. To[t] és mal recap[te].

Ítem, en Março Galíndeç. Er[a] de casa del sen[yo]r rey. Fo a la mort de n'Andreu Guillem e a la batalla de Béter[a]. Ha .I. alberch [e] .I.^a alqueria en València, e béns a Algezira e pro diners.

Ítem, en Bernat Go[m]ir. Stant conseller del senyor rey e assessor de la g[ov]ernació, se diu que era e és consellador e cap [e] (?) olla de la Unió. Ha .I. alberch e censal en València e en Murvedre.

Ítem, en Berenguer Ferrer. Fo cap ensems ab n'Ambe[r]t de Cruyles de la cavalleria com anaren establir lo castell de Bétera, e depuys tramès hòmens a cavall a la batalla de Bétera. Ha .I. albe[r]ch, e .I. alqueria en terme de Cotelles,⁴²⁴ e censal, e Alcorachí.⁴²⁵

Ítem, Guillem Abelló, cambiador. Jurà la Unió diverses vegades fort leig, seguent la via d'en Domingo Marrades.

Ítem, en Gilabert Çanoguera. Jurà la Unió e la col·ligació d'Aragó —és ver que no y havien fe. Havia Pardines,⁴²⁶ Benicafull,⁴²⁷ Xova, Mascarell, .I. alberch en València e censal en Alboraya, e en Almàcera una alqueria.

¶⁴²³ Act. Villatorcas, aldea del t. m. de Sogorb (Alt Palància). ¶⁴²⁴ Despoblat del t. m. de Paiporta (Horta Sud). ¶⁴²⁵ Possible topònim, no identificat. ¶⁴²⁶ Despoblat al t. m. d'Algemesí (Ribera Alta); abans pertangué al d'Albalat de

la Ribera (J. SANCHIS SIVERA, *Nomenclátor geográfico-eclesiástico de los pueblos de la Diócesis de Valencia*, València 1922, s. v.). ¶⁴²⁷ Benitafull a l'orig. Benigafull fou una antiga alqueria del terme de Pardines (*ibid.*, s. v.).

Ítem, son fill en Gilabertó. Jurà la Unió e tramès .I. hom a cavall a la batalla de Bétera. Havia, après opte del pare, .XL. *millia solidos*, e tots los altres béns li són romasos per vincles.

Ítem, en Jacme Castellà. Jurà la Unió e la col·ligació d'[Ara]gó, —[és] ver que no y avien fe. Havia .I. alberch en València [e] censal a Alfofar, .II. [mi]llia .DC. (?) *solidos* de renda sobre les salines, renda a Exàtiva, censals e alqueries en terme de Gandia e gran quantitat de diners, oltra Benijarió⁴²⁸ [e] Catí,⁴²⁹ de què eren [h]eretats en Ramon Castellà e en Jacme Castellà, fills seus, après [s]on ob[te].

¶^{3r} Ítem, Pero Ximénez [C]astellà. Jurà la Unió, axí com son pare. Havia la meytat de Monserrat e diners.

Ítem, en Guillem Bonet, qui era m[i]satg[er] entre en Morera e la ciutat, per tal que los affers de la Unió pogués fer secretament, segons que's diu. Féu moltes e diverses missatgeries per confermar la dita Unió. Havia .I. alberch [...], m[o]lts censals e diverses e prou diners.

Ítem, en Jacme Ginestar. Fo e morí a la b[at]jalla de Bétera. No y h[a]via fe. De béns, *nichil*.

Ítem, en Guillem Maschó, fahedor, mantenidor e missatger de la Unió e gran anagador del poble, e vench en Aragó per fer-hi anar en Johan Ximénez d'Urrea, e bes[tr]abedor de moneda. Havia béns mobles infinits, obrador, alberchs, censals, e .I.^a alqueria que dien Rafalagata.⁴³⁰

Ítem, n'Andreu Caner, fahed[or], mantenidor, preychador e tresorer de la Unió e anagador del poble. Ha alqueries e[n] la orta, molins, censals, alberchs, e béns mobles *ultra modum*.

Ítem, en Guillem Caner, son frare. *Idem in factis et bonis*, mas encara era major cridador e avalotador del poble.

¶⁴²⁸ Per Beniarjó (la Safor). ¶⁴²⁹ Catí, senyoriu territorial de Jaume Castellà, pertanyia a la jurisdicció de Morella com a aldea de la vila (cf. Martí de VICIANA, *Chrònyca de València*, III, València, Joan Navarro, 1564, f. 136v; ed. facs. de S. García Martínez, València, Universitat, 1972-1983).

¶⁴³⁰ Lloc del terme de València, sense identificar, dit *Rafalagat* en documentació de l'època de la conquesta (vid. Carme BARCELÓ TORRES, *Toponímia aràbica del País Valencià. Alqueries i castells*, València, Universitat de València, Institut de Filologia Valenciana, 1983, pp. 271-272).

Ítem, en Bern[at] d'Anglesola, fahedor, mantenidor (e) prehicador de la Unió e tractador de la venguda de l'imffant e de la cavalleria, a tot dan del senyor rey, e conservador. Ha .I. [a]lberch, .I.^a alqueria, terra, vinyes, e béns mobles molts.

Ítem, en Pere Belluga. *Idem*, e [e]ncara missatger e profeta de la Unió. Havia .I. alberch, u[na] alqueria e vinyes, e béns mobles.

Ítem, [en] Pere Vidal, [c]ridador e [a]nagador del poble en la Unió. Havia .I. alberch, vinyes e béns mobles.

^{3v} Ítem, en Francesch G[a]rcés, a[r]a (?), en aquest any, jurat. Nebot d'en Bern[at] Redon, feya les obres segons que l'oncle. H[a]via .I. alberch e passats .II. (?) *millia solidos* censals.

Ítem, en Domingo d'Alguayra, draper, conservador e fa[e]dor de la Uni[ó] e [m]antenidor. Havia .I. alberch, obrad[or] de draperia, viny[e]s e molts béns mobles.

Ítem, Jacme Veyà, [d]raper, qui f[o] a la batalla de Bétera. Havia obra[dor] de draperia, alberch e béns mobles.

Item, en Berenguer de Novals, draper. *Idem*. Tenia o[bra]dor de draperia, e havia bé e gint del se[u].

Ítem, en Phelip de Novals, cambiador. *Idem*, e morí a la dita batalla. Quasi de béns *nichil*.

Ítem, en Domingo Marrades, conservador, preycador e major de la Unió, qui fo a la batalla de Bétera. Havia .I. obrador de draperia, e béns mobles no guayre.

Ítem, en Paschal Maçana, jenre d'en Caner, qui fo [a] la dita batalla. Havia .I. obrador de draperia, .I. alberch e béns mobles *ultra modum*.

Ítem, en Martí de Cedrelles, mantenidor e anagador de la Unió. Havia .I. alberch, taules de cambi, vinyes e béns mobles infinits.

Ítem, n'Anthoni Cedrelles, son fill, qui fo a la dita batalla. Havia .I. [a]lberch e béns mobles, e sucseex e hereta tots los béns del pare.

Ítem, en Jacme Solanes, dels majors de la Unió, qui fo a la dita batalla. Ha alberch, alqueria, molins, censals e alguns béns mobles.

Ítem en Franceschet Marrades, qui viu, qui fo a [l]a dita batalla. Havia del seu [co]vinentment, e la herència d'en Bonmacip.

Ítem, en Ramon de Salas, draper. Tramès a la dita batalla e prestà a la dita Unió. Ha bones cases, obrador de draperia, vinyes, censals e diners.

||^{4r} Ítem, [n]’Arnau de Vall[erio]la, cambiador. Aquest és gr[a]n rich (?) [... ..], que tota hora ha aüda mala lengua e mala volentat contra lo senyor [rey].

Ítem, los .II. fills majors d’en Guillem [Ti]ntorer. Foren [a l]a dita batalla, e han béns valents .XX. *millia libras*.

Ítem, Pere Rocha, perayre.

Tots aquest són grans traïdors

Ítem, en Jacme [Bla]nch.

e avalotadors, mas són *nichils*.

Ítem, en Johan Solanes.

Ítem, n’Arnau de Comajohan.

Ítem, en Berenguer Rodeja.

Ítem, en Pere Borraç.

Ítem, en Francesch Am.

Ítem, en Clerà, çabater.

Ítem, en Morrofes, blanquer.

Ítem, en Gençor, barber.

Ítem, en Miquel de Roda, barber.

Ítem, en Pere Tarragó.

Ítem, en Bernat de Calata[y]ú, corredor.

Ítem, en Guillem Desprats, perayre.

Ítem, en Pere Dezprats, texidor.

Ítem, en Guerau de Benviure.

Notaris qui tenien los libres e ls

Ítem, en Berenguer d’Oluja.

actes de les unions, encoratjaven lo

Ítem, en Pere Cardona.

poble e feyen missatgeries e sermons.

Ítem, en Phelip de Rosselló.

Han passats .C. *millia solidos*.

Ítem, en Pere Morell.

Són morts los demés.

Ítem, en Guillem de Tamarit.

Ítem, n’An[th]oni Caranyena.

Ítem, en Ber[th]om[eu] Mul[nar].

Ítem, en Guillem Vidal.

Ítem, en Domingo Muln[ar].

Ítem, en Johan Muntany[a]na.

Ítem, n’Arnau de Con[ques].

Ítem, Miquel Martorell, lo bort.

Ítem, en Jacme Desprats.

Ítem, en Domingo Dezprats.

Ítem, en Guillem Guasch.

Ítem, en Lorenç Johan.

Ítem, Miquel de Roures.

¶^{4v} Ítem, en Pere Oller [... ..] fort favorable a la Unió. No y ha [ro]màs fill ne filla. Havia passades .XX. (?) [*millia*] (?) *libras*, los quals se diu que ha preses la [Un]ió.

Ítem, en Pere de Seta, en Bernat G[...], laurador, en [Guillem] d'Espígol, en Nicholau Valleriola. Aquests eren [t]ots grans prehi[cadors] e anagadors en la Unió. Han béns valents .LXX. *millia solidos* e més.

Ítem, en Bernat Deg[à] —*vivit*—, qui fo a la dita batalla e aytava en q[uan]t podia a la Unió. Ha valents .C. *millia solidos* entre cases, censals e taules de c[am]bi.

Ítem, en Gregori S[im]ó e en Matheu Si[m]ó, pellers. Són grans trompeters, cridadors e caps del poble e la Unió, e foren a la dita batalla. Han⁴³¹ béns valents .LX. *millia solidos*.

Ítem, en Bernat de Vich e'n Pere de Vich, pellers, grans avalotadors e prehicadors e missatgers de la Unió. Han béns valents en cen[s]als .XII. *millia libras*.

Ítem, en Gonçalbo Roiç de Lihori, conservador de la Uni[ó], que y féu molts de mals tractaments e d'obres. Ha Sot e Chera, e .I. alberch en València e molta fusta.

Ítem, en Galceran de Riusech. Jurà la Unió e era ab aquells de A[ll]gezira. Havia Aranyola⁴³² e Alaçquer,⁴³³ e bon alberch en València. És, emperò, vinclat a'n Ramon de Riusech.

Ítem, en Jacme de Riusech, qui era ab tots los de València en tots lus actes. Havia .I. alberch en València e .I.^a alqueria en terme de Vilareyal, que ha nom Bonastre.

Ítem, en Ferrando de Montagut. Jurà la Unió, e era ab aquells de Algezira e[n] tot ço que feyen. Havia Carlet, Benimòdol, Xinquet⁴³⁴ (e) alqueria e censals a Gandia.

Ítem, en Johan Eximénez de Montornés, dels caps de la Unió e missatg[er]. Lo rey lo féu cavaller, e ha Montornés,⁴³⁵ qui té a f[eu] del dit sen[yor] re[y].

¶⁴³¹ *Hans* a l'orig. ¶⁴³² Aranyuel, a l'Alt Millars?
¶⁴³³ Alasquer, despoblat del t. m. d'Alberic (Ribera Alta).
¶⁴³⁴ Lloc del t. m. d'Alcúdia de Veo (Plana Baixa).
¶⁴³⁵ Castell del t. m. de Benicàssim (Plana Alta).

Ítem, en Johan Lòpiç de Boyl, dels caps de la Unió. Ha .I. alberch en València e altre alberch en Vilareyal, ab censal e assats diners. ¶^{5r}

Ítem, en Pere Çabata. Al [c]omençament fo dels caps de la Uni[ó]. Ha Thous [e] infinitat de moneda.

Ítem, en Johan de Cervató, qui era justícia civil en lo t[emps] de la Unió e don[à] auctoritat. Havia .I. alberch e [.I.] ostal en València, e Antella e X[ar]chia.⁴³⁶

Ítem, n'Arnau Gastó, nebot del bisb[e], qui la sua casa era fo[n]am[e]nt de la Unió. Fo a la dita batalla, e hav[ia] .I.] alberch, molins, censals e [m]oble, valents .X. *millia libras*.

Ítem, en Guillem de Pertusa. Jurà la Unió e'n parlava [m]assa larch en favor d'aquella. Havia .I. alberch e .III. *millia solidos* de censal. Morí sobre Albalat.⁴³⁷

Ítem, n'Arnau Cortit e en Guillem Cortit, [e]xequidors de les almonedes de la Unió. Havien alberchs e béns seents, valents .L. *millia solidos*.

Ítem, en Nicholau d'Esplugues, fill d'en Macià d'Esplugues. Fo a la dita batalla, e ha un alberch e .II. alqueries.

Ítem, en Pere Dezprats, e en Pere Çatorra, e Berenguer Palau, e Rochafort, de casa del bisbe, qui foren a la dita batalla. Han béns valents .XXX. *millia solidos*.

Ítem, en Ramon Crespi, mort. Fo a la dita batalla, e havia .I. loch apellat Alfarrazí en terme de Xàtiva, (e) alberch e béns mobles en València.

Ítem, en Pere Badia, sartre, e en Berthomeu Fuster, taverner, e'n Bernat Deztorrent, sartre, grans caps e avalotadors de la Unió e missatgers. Havien béns valents .C. *millia solidos*.

Ítem, lo no[b]le en Berenguer de Vilaragut, qui al començament fo gran cap e assessor de la Unió, e jurà aque[l]la. Havia lo castell de Almedíxer, l'alberch de València, .I. alberch e bén censal en Algezira e .IX. *millia libras* sobr[e] Ontinyén, Bocayrén e Biar.

¶⁴³⁶ La Xarquia, despoblat del t. m. d'Antella (Ribera Alta).

¶⁴³⁷ Probablement, Albalat de la Ribera (Ribera Baixa).

Ítem, en [P]onç de Vilara[g]ut, qui era de casa del senyor rey. Hi donà tota quanta favor poch. Havia .I. alberch en València e censal, e una alqueria apellada Magüella,⁴³⁸ e prou diners.

||^{5v} Ítem, en Berenguer [de] Tapioles, *pater Unionis* e missatger, e sab quals [de] casa del r[ey] feyen saber tots los feyts a l[a] ciutat. Ha alberch, una alqueria en València (?) e més de .VI. *millia solidos* censals, e .I.^a al[que]ria en Cullera, e molts diners.

Ítem, lo noble don Johan Ximénez d'Urrea, qui [fo] (?) *tanto excessu*. Ha prop Xàtiva un bon loch a qui dien Can[al]s.

Ítem, Francesch del Bosch, qui s[uc]cex tots los béns d'en Guerau del Bosch. Abduy juraren la U[n]ió e foren a la bata[lla] de Bétera. Ha lo loch de Bolbayt, e cases, vinyes e censals en Xàtiva, passats .III. *millia solidos*; e en València axí matex cases, e bé al[t]res .III. *millia* o .V. *millia solidos* censals.

Ítem, Pere Rocha de la Sal.

Ítem, Vicent Salelles.

Ítem, Miquel Palomar.

Ítem, en Jacmet Marrades.

Ítem, Bernat Forner.

Ítem, en Simó de Thona.

Ítem, en Pere Miramar.

Ítem, Bernat del Mas, senyor de Benicuir.

Ítem, Jacmet Celma.

Ítem, Jacme Rosell, congrer.

Ítem, n'Anthoni Monblanch.

Ítem, Bonanat Donat, porter del rey.

Ítem, son frare Domingo Donat, corredor.

Ítem, en Simó de Rabinats.

Ítem, en Francesch Civera.

Ítem, Bernat Miquel.

¶⁴³⁸ Mauella (Horta Nord), llogaret del t. m. de València.

154.

1348, desembre 5. Montcada.

Exhortació de Pere el Cerimoniós al poble de la ciutat de València perquè s'entregue a la mercé del monarca, amb la promesa de perdó, exceptuant-ne els dirigents de la revolta unionista.

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1131, fols. 137v-138r.

En Pere, etc. Als amats e feels nostres sengles habitants de la ciutat e terme de València, de qualsevol estament o condició sien, als quals les presents pervendran, salut, etc. Com nós, volens usar de clemència e pietat més que no de rigor de justícia, attenents que vós e la major partida de vosaltres sots estats induïts, per vies de decepcions e de malvades e sinistres informacions, per alguns qui s'esforçaven e s'esforcen minvar la nostra senyoria e usurpar la nostra jurisdicció e regalies e fer algunes coses tocants rebel·lió e mal estament de la nostra cosa pública, per ço, a cascú de vós fem sabe[r] que nós reebrem e reebem ab la present cascun de vós a nostra [mercè] (?), si a aquella encontinent (e) a nostra obediència volets tornar e tor[n]a[t]s ab acabament, metén-vos soltament en nostre poder, e perdonarem, e perdonam per la present a c[a]scun de vós e a vostres béns, totes culpes per vós comeses en qualsevol manera, per la rahó damunt dita, contra nostra real magestat, remetents e perdonants a cascun de vós, en lo dit cas, totes penes [c]ivils e criminals, les quals ^{¶138r} poguess[e]n ésser et posades (*sic*), per les rahons damunt dites, contra cascú de vós o los béns vostres, excepta[ts] aquells qui notablement e special se són esfor[ç]ats o s'esforcen de enganar e de decebre⁴³⁹ lo poble e vosaltres sobre les coses damunt dites. *Data* en lo loch de Muncada, sots nostre segell secret, a .V. dies anats del mes de deembre, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

155.

1348, desembre 7. Al campament reial, prop de Mislata.

El rei ordena a Joan Llopis de Boil, alcaid del castell de Xiva pel comte d'Urgell, que trenque els camins de comunicació amb Castella. Ha de posar espies a Requena per tal de prevenir una possible entrada de l'infant Ferran, que obstaculitzarà i li farà saber immediatament.

ACA, C, *Processos*, llig. 123/18, fol. 18r-v.⁴⁴⁰

¶⁴³⁹ *derebre* a l'orig. ¶⁴⁴⁰ Carta registrada en C, *Sigilli secreti*, reg. 1131, ff. 142v-143r.

Lo rey d'Aragó.

Reebuda vostra letra, responsiva d'una altra letra nostra a vós per nós trama-
mesa, loan la bona afficció que havets a nostre servici, vos responem que [j]a per
Alffonso de Castre, lo qual aviets a nós tramès, vos havem fet saber nostre enten-
iment sobre·ls afers contenguts en la dita letra, et volem e us manam, e encara us
pregam, que façats trencar los camins e complescats les altres coses contengude[s]
en uns capítols per nós liurats al dit Alffonso; et si ¶^{18v} per aventura l'infant en
Ferrando venia al loch de Chiva o altres lochs del molt alt noble en Pere, con-
te d'Urgell e vezcomte d'Àger, nebot nostre molt car, aquell per neguna res no
recullegats ne acullir-lo lexets, ans per trenches de camins e en altra manera li ve-
dets lo pas aytant com porets. Et no-res-menys, tengats espies per honor nostra
vers Requena e en altres parts hon a vós serà vist, et si podets saber que·l dit in-
fant en[t]re, que·ncontinent, com pus tost porets, nos ho façats saber ab quinya
co(m)panya vendrà, car nós li entenem exir a carrera axí com se convé. Quant
és dels moros dels dits lochs, dels quals vos demanàvem hosts aadés, h[a]vem per
escusats de la dita host, e·ns plau que romanguen là e que·ns ajuden en les dites
coses a fer profi[t]osament, ab la voluntat de Déu. E manam-vos e us pregam
curosament que en les coses damunt dites hajats aquella diligència que·s pertany,
axí com sabem de cert que cobeejats conservació de nostre estament real, e axí
com de vós esperam e fiam. *Data* en les nostres hosts, prop Mizlata, so[t]s nos-
tre segell secret, a .VII. dies anats del mes de deembre, en l'any de nostre Senyor
.M.CCC.XLVIII. *Exa(ravit) R(oderic)us*.

156.

1348, desembre 11. València.

*Pere el Cerimoniós descriu a les infantes Constança i Joana, filles seues, la batalla de
Mislata, amb la subsegüent caiguda de València en poder del rei. La mateixa lletra és
cursada als infants Pere de Ribagorça i Ramon Berenguer, la comtessa vídua d'Urgell,
consellers reials i les principals ciutats de la Corona d'Aragó.*

ACA, C, *Sigilli secreti*, reg. 1131, fols. 149r-150r.

Ed. M. de BOFARULL, *CoDoIn. ACA*, XXXVIII, pp. 439-440 (de l'original, conservat en ACA,
«*Cartas reales*, llig. 86»).

Lo rey de Aragó.

Cares filles. Fem-vos saber que, digmenge pus proppassat, nós continuam
nostra execució contra los de València e lurs adherents, ladonch[s] rebel·les nos-
tres, (e) fom⁴⁴¹ après d'un loch que ha nom Miçlata, assituat a mijja legua de Va-

¶⁴⁴¹ *fem* a l'orig.

lència, prop la ribera del riu de Guadalaviar, après del qual loch los damunt dits de València, deçà e delà lo dit riu, havien fet(e)s bareres de fusta ab grans valls, per contrastar a nós lo pas [a] la dita ciuta[t], dins les quals barreres ells se foren messes ab molta gent de cavall e de peu, entre·ls quals havia molts balestés. Lo diluns, emperò, sigüent, nostre senyor Déu, qui persegueix⁴⁴² miseri[cordi]osament la nostra justícia, volch que·ls nostres leals servidors esvayren [poderosa]ment la barre[r]a dellà l'aygua, e l'altra deçà l'aygua se tench al[gun p]och. Emperò, ta[n]tost que·l nostre victoriós senyal de la nostra senyera [fò en v]ista de la senyera de la Unió malvada e vituperosa, la dita [senyera] ¶^{149v} de la dita Unió a colp anà en terra, e·ls damunt dits tinentes la dita barrera se meseren en fuyta, e durà l'encanç (*sic*) que dels damunt d[i]ts f[e]ren los nostres leals servidors, ab nós ensemps, entrò en la ciutat; dels quals foren morts per glay en gran compte, e dels nostres servidors leals al[c]ú no y prè mal, mercè de nostre Senyor. E ara tenim la ciutat a la justícia nostra sots nostra mà, e, ab la voluntat de Déu, metrem en bon es[t]ament lo dit [r]egne, lo qual per la dita malvada Unió és estat alc[u]n temps en grans perills e escàndels. Aquestes coses vos fem saber, per ço com som certs que n'haurets consolació e plaer. *Data* en València, sots nostre segell secret, a .XI. dies anats del mes de deembre, en l'any de nostre S[e]nyor .M.CCC.XLVIII.

Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

A les altes infantes dona Constança e dona Johana, filles nostres molt cares.

Similes:

Lo rey d' Aragó. Fem-vos saber.

A l'alt infant en Pere, comte de Ribagorça e de les Muntanyes de Prades, avoncle nostre molt car.

A l'alt infant en Ramon Berenguer, comte d'Ampúries.

A l'alta dona Cecília, comtessa d'Urgell e de Comenge, axí com a sor a nós molt cara.

A l'honrrador (*sic*) pare en Christ fray Sancho, per la divinal providència archebisbe de Tarragona, conseller nostre amat.

A l'honrat e religiós frare Huch, abat del monestir de Ripoll, conseller nostre amat.

Al noble e amat conseller nostre n'Uch, vizcomte de Cardona.⁴⁴³

Al noble e amat conseller nostre en Pere de Fonollet, vezcomte d'Il[·]la.

Al noble e amat conseller nostre en Gilabert de Centelles, governador del regne de Mallorca.

Al noble e amat (*sic*) en Galceran de Bellpuig, majo[rdo]m, [e] en L[op de] Gurrea, cambrer major, consellers nostres.

¶ ⁴⁴² *persegueix* a l'orig. ¶ ⁴⁴³ Hug Folc II *Els barons de Catalunya*, Barcelona, Teide, 1957, (1334-1400). *Vid.* S. SOBREQÜÉS I VIDAL, p. 182.

Als consellers e prohòmens de la ciutat de *Barchinona*.

Als pahers e prohòmens de la ciutat de Leyda.

||^{150r} Als jurats e prohòm[e]ns de la ciutat de Gerona.

Als jurats e prohòmens de la ciutat de Mallorca.

Als feels nostres cònsols e prohòmens de la villa de Perpenyà.

A los amados e fielles nuestros jurados e prohòmens buenos (*sic*) de la ciutat de Çaragoça.

157.

[1349], novembre 19 [València].

Notícies sobre la batalla de Mislata (5-8 de desembre de 1348) aportades per Guillem Canals, notari de València, regent de la batlia general al temps de la Unió, que declara en qualitat de testimoni en el procés contra els unionistes.

ACA, C, *Processos*, llig. 123/34, fol. 12v.

.....

Dix [enca]ra, demanat, aquest testimoni que, divenres a .v. dies del mes de deembre, com fos dit en la ciutat de València que·ls nobles en Pedro de Xèricha e en Lop de Luna, ab gran compaya d'òmens a cavall e a peu ar[mats], venien a la dita ciutat per talar e dampnificar [a]quella, en Johan Sala, capità, e los conservadors faeren fer crides que tothom a cavall e a peu seguissen la senyera del senyor rey, sots pe[n]ja de cors e d'aver; e lo dit divenres en hora de tèrcia, campanes repicades, en manera d'ost, totes les gens de la dita ciutat o major partida d'aquelles, axí a peu com a cavall, exiren de la dita ciutat, e dehien que anaven ver[s l]a paliçada que havien fet[a] f[e]r endret la almenara de la cèqui[a] de Favara, en lo qual loch dehien que venien los dits nobles. E, com aquest testimoni agués a guardar la moreria e la jueria, no curà de les dites coses ne anà al dit loch; és ver, emperò, que en Domingo de Muntsó [a]nava per la dita ciut[at] e destreyia [l]es gen[s] a anar defora.

Demanat quals conech qui anaren al d[it] loch, e dix que no posà ament als damunt dits qui anaren [a]l d[it] l[o]ch, per rahó com [e]ra lochtinent de batle e fehia guardar la jueria e la moreria, segons que damunt ha dit.

Demanat si lavors se sabia en l[a] dita ciu[t]at que lo seny[or] rey vengués, e dix que no, ans se dia per molts en la d[ita] c[iu]tat que los dits nobles aportaven l[o] dit senyor rey mort en una [c]axa, cusit en .i. cuyr de bou.

Demanat per quants dies les gens de la dita ciut[at] stegeren en lo dit loch, e dix que tro el diluns següent, que foren ve[n]çuts, que se'n tornaren alguns a l(a) di[t]a ciutat; e dehia's que [l]o dit senyor rey se n'era entrat en so[n] Rea[l].

.....

1348, desembre 11. València.

Comissió de Pere el Cerimoniós a favor de Garcia de Lóriz, Joan Lopes de Sessé, Gil Ruiz de Lihori, Arnau Joan, Munio Lopes de Taust i Pere d'Almenar, encarregats de procedir judicialment contra la ciutat de València, viles i llocs que foren de la Unió i totes les persones implicades, reservant, però, a la corona les sentències definitives.

ACA, C, *Processos*, llig. 120/7, fols. 25r-26r.⁴⁴⁴

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valen[ti]e, Maioricarum, Sardin[ie] et Corsice, c[o]mesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilectis nostris Garcie de Lóric, Iohanni Lupp[i] de Sessé, Egidio Roderici de Lihori, Arnaldo Iohannis, legum doctori, Munio Luppi de Taust et Petro de Almenario, iurisperitis, salutem et dilectionem. Quia nimis excresceret proterva⁴⁴⁵ temeritas delinquentis, nisi celera et delicta potissime detestanda rigor percelleret presidentis, exigit utique perversorum nequitia ut non solum eorum audaciam penarum formidine referemus, sed per penas dire illis inflictas aliis delinquendi materiam et ausum ||^{25v} illicitum auferamus. Cum itaque universitas ci[v]i[t]atis Valentie ac nonnullae universitates [a]lie, tam villarum et locorum regalium quam ordinum, baronum, nobilium, militum et aliorum regni Val[e]ntie, pluresque person[e] singulares illarum, pretextu l[i]bertatum, fororum et pri[v]ilegiorum suorum, quibus asserunt se debere neque per no[s] et of[f]iciales nost[r]os et alios pretendebant nedum observata, sed sepius v[i]olata fuisse, ad fa[c]iendum inter se liguas, confederationes, colliga[t]iones seu potius⁴⁴⁶ conspirationes, gabellas et cloacas illicitas, que, [p]all[iat]o [c]olore, Unionem appellant, processerunt motibus inconsultis, [n]ec, sub illius Unionis velamine, non solum intervertant et minuant iura nostra regalia et dominorum suorum, quantum in eis dominia procul abiciat, sed, in [maior]is iniurio offensionis augmento, comittibus, baronibus, militibus, generosis et alii dicti regni Vale[ntie], qui se caute⁴⁴⁷ involvere recusarunt Unioni predictae, castra et loca eorum per vim vel motum abstulerint et, vim publicam non verendo comitere, illorum aliqua subposuerint incendiis et ruinis, personas plurimas interemerint captasque tenuerint, loca nostra et aliorum predictorum invaserint et eorum domos et hospitia expilaverint, bonaque in eis inventa rap[u]erint secumque portaverint, et infinita dispendia omnibus non faventibus, sed contradicentibus Unioni predictae, crudeliter nimis ||^{26r} intul[e]ri[nt], q[uod], nisi rig[o]rius[t]it[e] illa r[i]gide pl[ec]ter[et], in atrocem offensam nostre regie mag[estatis] et] preiudicium, diminutionem et lesio[n]em eno[r]mem omnium in dicto reg-

¶ ⁴⁴⁴ Les llacunes produïdes per corca han estat subsanades mitjançant la còpia existent a la mateixa sèrie, llig. 123/14, ff. 27v-28v. Hi ha d'altres trasllats, molt defectuosos, al mateix lloc,

llig. 132/20, i en AMV, *Libre Judiciari de Domingo Johan*, pp-1, f. 33r-v. Totes són còpies simples, dins de processos a particulars. ¶ ⁴⁴⁵ *proterva* a l'orig. ¶ ⁴⁴⁶ *patius* a l'orig. ¶ ⁴⁴⁷ *tante* a l'orig.

no iurisd[i]ctionem temporalem habentium ac evidentem pern[i]ciam totius rei publice redundaret, ide[o], vobis⁴⁴⁸ et cuilibet vestrum in solidum com[mi]timus et mand[am]us qu[a]tenus, resumptis processibus per vos⁴⁴⁹ vel [a]lios quoscumque [iud]ices [seu] c[o]missarios nostros super premissis et singulis h[a]b[iti]s [ve]l inceptis, contra omnes et singulas universitates predictas et singulas pers[o]nas earum, iuxta info[r]mationes ipsorum processuum iam receptas et recipiendas, processibus et delict[i]s ab eis comissis, tanquam notorii, [for]titer procedatis usque ad sententias diffinitivas, quas nobis penitus reservamus. Nos enim vobis et cuilibet vestrum in solidum super hiis et dependentibus, incidentibus, emergentibus ac coherentibus ex eisdem, comittimus cum presenti plenarie vice[s] nostr[a]s. Data Val[entie], .II]I.º idus decembris anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º octavo. Exa(ravit) R(oderic)us.

159.

1348, desembre 11. València.

Convocatòria de Pere el Cerimoniós als jurats i Consell de València per a les corts que entén obrir el dia tercer després de Nadal, en la mateixa ciutat, a l'efecte de normalitzar la situació del regne. Els hi mana nomenar llurs síndics i procuradors.

AMV, MC A-8, fols. 20v-21v.

Dimarts, a .XVI. dies del mes de deembre de l'any .M.CCC.XLVIII., fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de València, axí de ciutadans, generoses, com de parròquies, oficis e mesters de la ciutat, en lo qual consell foren los prohòmens següents, ab crida pública e ab albarans:

En P(ere) Ruiç de Corella, justícia criminal.

En Berenguer Ballester, tinent loch de justícia per l'onrat en G(uillem) Carbonell, justícia civil.

En P(ere) Malet,

En Guillem de Magencosa,

En Guillem d'Espígol,

En Lop d'Apiera, jurats.

En Galceran de Tous, cavaller.⁴⁵⁰

En Jacme Avinyó.

En Matheu Mercer, cavaller.⁴⁵¹

En Bernat d'Espígol.

En Vicent Dezgraus.

En P(ere) Xulella.

En Berenguer de Tapioles.

En P(ere) Penella.

¶⁴⁴⁸ *nobis* a l'orig. ¶⁴⁴⁹ *nos* a l'orig. ¶⁴⁵⁰ Nom cancel·lat amb dues ratlles obliqües. Consta, però, com a assistent en l'acta de procuració es-

tesa pel Consell per a nomenar els seus síndics a les corts (ACA, C, *Pergamins*, Pere el Cerimoniós, carpeta 264, núm. 1435). ¶⁴⁵¹ *Id. ut supra*.

En P(ere) Sagristà.
En Bernat d'Apiera.
En P(ere) Oliver.
En P(ere) Boraç.

¶^{21r} En Bertomeu Serra.
En Francesch Dezplà.
En Simó de Tona.
En Miquel Loret.
En Miquel Just.
En Johan Ivanyes.
En P(ere) Jençor.
En Guillem de Rechs.
En P(ere) de Puigsoriger.
En P(ere) Jofre.
En Guillem Mir.
N'Arnau Redon.

En Guillem Pallerès.
En Jacme de Vich.
En Ramon Ferriç.
En Guillem Bacó.
En Berthomeu Tarragó.
En P(ere) Solanes.
En Bertomeu Ceriol.
N'Arnau Cellès.
En Nicholau Cerveró.
En Deuslosal Dezvalls.
En P(ere) Dezpuig.
En P(ere) Gilabert.
En Salvador Martí.
En Ferrer Cabot.
En Jacme de Gacén.
En Guillem de Reus.
En Miquel Just.⁴⁵²

En lo qual consell fon expost per part dels jurats de la dita ciutat que en lo dia passat prohismament era estada presentada a ells per Gil de Haraués, en altra manera appellat Gil d'Insa, coreu del senyor rey, la carta infrasegüent:

«Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus suis iuratis, probis hominibus et universitati civitatis Valentie, salutem et dilectionem. Cum nos, pro bono statu regni Valentie et incolarum eiusdem, in civitate Valentie curiam generalem providerimus celebrandam, eapropter vobis dicimus et mandamus quatenus constituatis ex vobis procuratores et syndicos vestros, quos plenum posse a vobis ad id habentes, tertia die post instans festum ¶^{21v} Nativitatis Domini, quo celebrationem⁴⁵³ dicte curie incipere proponimus, eidem celebrationi faciatis infallibiliter interesse. Data Valentie, tertio idus decembris anno Domini .M.CCC.XL. octavo. H(ugo), can(cellarius).»

Et oïda e entesa la dita carta per los dits jurats e consell, volents ésser obediens al manament del dit senyor rey segons que's convé, los dits jurats e consell elegiren e ordenaren en síndichs de la universitat de la dita ciutat los .XII. prohòmens nomenats en lo sindicat que's segueix:

«Noverint universi quod» (*en blanc*).⁴⁵⁴

¶⁴⁵² Nom repetit; figura ja en la columna anterior. ¶⁴⁵³ *celebratione* a l'orig. ¶⁴⁵⁴ El sindicat o acta de procuració es conserva original, datada el 16 de desembre i auto-

ritzada per Llorenç Johan, notari de València, en ACA, C, *Pergamins*, Pere el Cerimoniós, carpeta 264, núm. 1435. *Vid. infra* doc. núm. 180.

160.

1348, desembre 12. València.

Pere el Cerimoniós mana a Joan Llopis de Boïl, alcaid del castell de Xiva, fer presos tots els responsables unionistes que transiten pels camins de la seua jurisdicció.

ACA, C, *Processos*, llig. 123/18, fol. 21r.⁴⁵⁵

Lo rey d'Aragó.

Reebuda vostra letra, loan vostra diligència e bona afecció que havet(s) de servir a nós, vos responem que·ns plau ço que·ns havets fet⁴⁵⁶ saber sobre·ls afers contenguts en la vostra letra. Quant a l'als, volem e·ns plau e us manam que façats retenir tothom que pas per aqueys camins, a fin que vós vejats si y ha alguns dels rebel·les e notables induïdors dels pobles, dels quals vós bé conexets, e tots vos sien amenats davant, per tal que, si algun n'i ha, que aquell retengats a presó e puga venir a nostra mà. Et, no-res-menys, retenits totes azembles e coses dels damunt dits. *Data* en València, sots nostre segell secret, a .XII. dies anats del mes de deembre, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII.

161.

1348, desembre 13. València.

El rei Pere a Joan Llopis de Boïl, alcaid de Xiva. Encara que no tem un atac de l'infant Ferran, des de Requena, contra València, atesa la superioritat militar del monarca, tramet a la dita vila de Xiva Ramon de Riusech, amb les hosts de Xàtiva i d'Alcoi.

ACA, C, *Processos*, llig. 123/18, fol. 21r-v.⁴⁵⁷

Lo rey d'Aragó.

Fem-vos saber que havem vista vostra letra e la creença que Alffonso de Castre nos ha dita per part vostra. E quant ¶^{21v} a açò que·ns fets saber de l'infant, no entenem que adés nos puga dampnificar, car nós som ací ab tal poder que ell no·ns porie ne gosarie esperar en camp, ne axí matex ell a la ciutat de València no pot acórrer, car nós tenim aquella axí poderosament e mills que jamés no fem; ne encara no·ns pensam que ell corregués vostra terra ne y fes dan ne la dampnificàs, per tal com és nostre vasall e no ho porie fer a bona fe, e encara que, si ell tan stranya cosa fahia, convendria a nós que presésem les terres e els lochs que ell ha dins nostre(s) regnes, dels quals n'i ha molts d'aquests que·ns seria leugera cosa de fer. Per què, per totes les rahons desús dites, entenem que la venguda del dit

¶⁴⁵⁵ Registrat a C, *Sigilli secreti*, reg. 1131, f. 151v.

¶⁴⁵⁶ fer a l'orig. ¶⁴⁵⁷ Registrat a C, *Sigilli secreti*, reg. 1131, ff. 152v-153r.

infant a Requena no ns pot noure. Emperò, per fer en los afers complida provisió, havem enviat d'enviar (*sic*) aquí en Ramon de Riusech ab les hosts de Xàtiva e d'Elcoy, qui seran .C. hòmens a cavall e més, et com lo dit Ramon de Riusech sia là, si ell e vós acordats que hajats mester més companya, nós la us enviarem. Però, dehim a vós e us pregam e us manam que'l dit Ramon dejats acullir dins la vila murada, segons que emprès és entre nós e vós, et encara a totes les altres companyes donats tal endrés que salvament e segura puguen aturar aquí. *Data* en València, sots nostre segell secret, a .XIII. dies anats del mes de deembre, en l'any de nostre Senyor .M.CCC.XLVIII. *Rex P(etr)us*.

162.

1348, desembre... [València].

Interrogatori de Joan Sala, capità de la Unió, sobre la informació secreta que es creu subministrada a la lliga per personal de la casa del rei. En la primera de les dues sessions li pren declaració personalment Pere el Cerimoniós.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/39, fols. 2r-3v.

Die iovis intitulat[a ...] decem[bris a]nno Domini .M.°CCC.°XL.° octavo.

Iohannes Sala, captus, interrogatus personaliter per dominum regem super capitulo continente: *Primerament, sia in[t]errogat qui eren aquells qui manifestaven a la Unió l[lo]s secr[ets] del consell del senyor rey, et d[ixit] se nichil scire super contentis in dicto capitulo, salv[o] quod dixit quod quidam vocatus en Longuet tenebat in curia d[om]ini regis et ubi nobilis Petrus, dominus de Exericha, vigin[t]i vel triginta homines pro exploratoribus, et qui comedebant in curia domini regis et in domo dicti nobilis, et ipsi exploratores dicebant quod idem dominus rex erat infirmus, et alii quod ipsum non poterant videre, et similia. Dixit etiam interrogatus quod anno preterito, dum idem dominus rex erat in civitate [Va]lentie, cum hic testes et plures alii civitatis⁴⁵⁸ Valentie diceret Ioh[anni] Ferdinandi Munionis, legum doc[t]ori, consiliario et magistro rationali quondam dicti domini regis, quid erat quod idem dominus rex vellet ire ad vistas ad illustrem regem Castelle, quod eis erat valde grave, dictus Iohannes Ferdinandi dixit hec verba:*

—*Què us faré, que tant no fem de dia lo castellà d'Amposta e'l comte de Terranova, e en Simon de Mur, e en Lop de Gurrea lo cambrer e yo, que per letres e per cèdules no sia [t]ot desfet de nits!*

Et dixit quod Dominicus de Montesson[o] et Guillelmus An[d]ree, [q]ui capti sunt, ut sibi videtur, i[n]terfuerunt predictis verbis.

¶ ⁴⁵⁸ *civitatis* a l'orig.

Interrogatus super capitulo continente: *Ítem, sia interrogat quals* ^{||2v} *e quants f[loren] aquells qui ato[rgare]n que elegissen [...] en [rey n]ovell l'[infa]nt don F[errando], et dixit quod dictus nunquam [dict]am [...] et [...] de t[a]li ma[t]er[i]a per s[...]emque loqui audivis[set].*

Dixit etiam interr[ogatus] quod ipsi non in[te]ndebant facere regem infantem Ferdinandum, set, eo quia idem infans iuraverat Unionem, volebant idem ad defensionem ipsius, et miserant sibi stipendium prout da[b]ant sibi an[no] preterito, dum erat in civitate Valentie. Id stipendiu[m] era[t] septuaginta millium solidorum regalium pro quolibet mense, et ips[o]s ip[s]e [...]videbat a(d) sui volu(n)tatem.

Dixit etiam quod, [sim]ul dum dominus rex erat in civitate S[u]gurb[i]i, ipsi de civitate Valentie volebant miterere fratrem Bernardum de Manso, priorem provincialem ordinis sancti Augustini, [a]d dominum regem et ad nobilem Petrum, dominum de Exericha, pro tractanda concordia inter dictum dominum regem et ipsos, set interveniente Arnaldo de Franza, minore dierum, qui dixit publice quod dominus r[e]x interfecerat plures quam centum tum in civitate Cesarauguste, et banniverat plures quam quatu[or] millia, et quod ceperat eorum uxores et abstulerat [e]is dotes, predictus tractatus non po[tu]it ad effectum produci. E(t) hiis etiam contradixit Bernardus Rotundi, qui per ipsos missus fuerat ad infantem Fer[dina]ndum, qui dixit quod dictus infans veniebat in eorum adiutorium cum magna equitum et peditum comitiva.

Interrogatus quomodo gente (*en blanc*).

^{||3r} *[D]i[e] lun[e ... decem]bris anno [Domini] .M.°[CCC.XL.° octavo].*

En Johan Sala, [sa]vi [en] dret de València [...] poder d[el] senyor rey, si sab que alguns de cas[a e conse]ll del senyor rey, lo dit senyor estant en [...] Bar]celona o en Murvedre, fahien a saber los s[ec]r[et]s del senyor rey o de la sua cort als de València du[r]a[nt] l[a] dissensió del fet de la Unió.

Dix que un ca[v]aller [o scu]der (?) d'Aragó, lo nom del qual no li membra, tramès⁴⁵⁹ al consell de la ciutat de València una letra en la qu[a]l se [...] que'l senyor rey devia venir en breu v[er]s [V]alència, e que l'infant en Pere era ja en Tarragona e que havia [a]ssoldadats .CC. hòmens a cavall, e que'l [no]ble en Bernat de Cabrera era a Monsoriu per assoldadar c[o]mpanye[s] a cavall. Interrogat qui era aquell, e dix que no li membra, mas que entén bé que ell trobaria la letra si havia lo libre on aytals letres se metien.

Dix encara, interrogat, que un fill de cavaller, poquet, ab molta barba, qui ha nom Duesa, e qui's f[a]hia parent d'en Francesch d'Ollo, fahia a saber m[o]ltes co[ses] al dit en Francesch. Interrogat com o sab, e dix que per tal com ne viu letres les quals havia trameses al dit en Franc[es]ch, e'n viu algunes e'n legí. In-

¶ ⁴⁵⁹ *tramès*, repetit a l'orig.

terrogat què c[... -||^{3v}-... ...]ien les [...] que s'ard[...] Barcelon[a ...]nt [...] rey [...] v[e]nir [...] fahia a sa[b]er al dit Fran[ce]sch que fa[... t]ornàs al servi y d[el] noble don Lop de Luna.

163.

1348, desembre 17 [València].

Interrogatori del procés seguit contra Joan Sala, jurista de València i capità de la Unió.

ACA, C, *Processos*, llig. 115/20, fols. 6v-22v.

Die mercurii, .XVI.º kalendas ianuarii.

En Johan Sala, savi en dret de València, denunciat damunt dit, qui jurà di[r ver]it[a]t en sa confessió, e, interrogat so[bre la] dita denunciació e [ca]pítols après d'aquella proposats, los quals li foren lests punt a punt singularment e distincta, e primerament sobre lo primer capítol, e dix que la veritat és aquesta: que, en lo dit mes de maig conteng[ut] [en] lo dit capítol, per lo consell de la dita ciutat foren appellats prelats, richshòmens, cavallers e generoses, ciutadans e hòmens de viles, e en lo capítol del monestir dels Preycadors ajustats, e feren aquí la unió infrasegüent:

«La ciutat de València f[a] unió entre si, a honor e profit e utilitat del senyor rey, a conservació de furs e de privilegis e per haver provisió que contra aquells no sia feyt, salvant, emperò, la feeltat e naturalea, drets, regalies (e) jurisdicció al dit senyor rey e la sua corona pertanyents», segons que pus largament en la forma de la dita Unió que's féu en lo dit dia e loch és contengut. E la dita Unió fon feta ab sacrament e homenatge, segons que en la dita forma és contengut; e açò entén ell, dit denunciat, que's podia fer per furs e privilegis a la dita ciutat e regne atorgats. Totes les altres coses contengudes en lo dit capítol, salva la altea real e honor dels interrogants, nega ésser [ve]res.

Fo interrogat per la rahó per què fo feyta la dita Unió, e dix que per [dues] rahons. La primera per [ç]o car, ans del dit dia e loch, lo senyor rey requès la ciutat de València e lo con-||^{7r}-sell d'aquella que ells li deguessen fer resposta si entenien de tenir per primogènita l'alta infanta dona Costança, filla [del] dit alt senyor rey, axí que la dita ciutat, aplegat son consell, respòs al dit senyor rey que, com fos conegut per qui degués e llà on degués lo dit dret de primogenitura pertànyer a la dita alta infanta, e que ladon[chs] tenrien aquella per primogènita, [o] aquell a qui's pertangués. E d'açò fon supplicat al dit senyor rey mo[ll]tes vegades que plagués a ell que, fins la dita conexença de primogenitura fos feyta, que en la dita ciutat e regne no s'usàs en nom d'aquella axí com a primogènita. Axí que'l dit senyor rey, no contrastant que moltes supplicacions li'n fossen estades feytes, manà al governador de la d[i]ta ciutat e regne que totes les sentències que

daria, manaments a officials, singulars e a qualssevol altres persones, que totes les donàs e feés en nom de la dita infanta, axí com a primogènita. Axí que després lo dit senyor rey e tota sa cort s'ic partí, e lo dit governador usà e feya tots los actes en nom de la dita infanta, axí com de primogènita, no contrastant la resposta al dit senyor rey feyta per la dita ciutat. Axí que lo consell de la dita ciutat, veent que'l dit senyor rey, no contrastant les dites resposta e supplicacions, feya usar en nom de la primogènita, e que altre remey pus legut a ells no podien pendre, feren la dita Unió.

La segona rahó, per ço car, poch dies abans que la dita Unió se fes, alguns officials del dit senyor [rey, sa]lva lur honor, contra furs e privilegis, axí en feyts criminals com civils, proce[dien] e enantaven, en feyts criminals sens acusació, denunciació, deffensió no donada a par[t], segons que en lo feyt d'[en] Valldaura s'es[de]vench, e encara s'[es]-||^{7v}-devench en lo feyt dels hòmens d'Algezira, que deffensió no fon donada, e en lo feyt d'en Ponç de Salat⁴⁶⁰ e d'en Dorcha e de mol[t]s altres. E encara per ço que al·legava micer Guillem Planella, en .i. pleyt que's menava entre en Ferrando de Muntagut e la dona madrastra del dit en Ferrando sobre una excepció declinatòria de juhí, que ell no podia ésser jutge, com no fos domi[ci]liat [...], e dix que sí podia ésser, com lo senyor rey fos [e]n possessió e fos en sa mà de no servir furs o privilegis; e per molts d'altres actes e rahons, los quals serien larchs de specificar.

Fo interrogat si, com la dita Unió se diu [qu]e's féu en lo dit loch dels Preÿcadors, fo ell, dit denunciati, present. E dix que oc.

Interrogat si jurà ell, dit denunciati, en lo dit loch e en la dita manera la dita Unió, e dix que la jurà, mas no s'i féu homenatge tro que's féu la col·ligació d'Aragó per a avant, e lavors s'i féu homenatge.

Interrogat si la dita Unió se féu lavors en lo dit loch per tots los damunt dits prelats e altres desús dits concordablement, e dix que la dita ciutat féu tan solament ladonchs la dita Unió, e los prelats, cavallers e generoses digueren que venguessen primerament a tractament abans que la dita Unió se f[es], e que aquells qui eren là de les viles la⁴⁶¹ hagren fermada si haguessen lo poder, exceptat los de la vila d'Algezira, que dixeren *in summa* que, com haguessen vists los tractaments, que la jurarien, e après, que la juraren.

Interrogat si ell, dit denunciati, ab d'altres s'apartàs del consell del dit loch dels Preÿcadors on se diu que feren la dita Unió, ans que aquella se[... e] que ell, dit denunciati, dixés a aquells ab qui s'apartà:

¶ ⁴⁶⁰ Per Soler. ¶ ⁴⁶¹ les a l'orig.

—Prohòmens, aquesta bona gent volen tractaments sobre los dits ¶^{8r} aff[e]rs, e axí mester és que ans que partíschan d'ací façam aques[ta] Unió: si no, perduts som. E axí, induhiscam lo poble.

E dix que (*sic*) e [r]espòs que el dit apartament que és ver, que ell, dit denunciat, en Jacme d'Orrit e en Domingo de Monçó, per la gran set que havien, apartaren-se del dit capítol e volien-se'n anar a lurs cases, e trobaren les portes de[l] dit monestir que alcú no podia exir; axí que [t]ornaren-se'n en la infermeria dels dits Preychadors e, ab alguns frares, menjaren cireres e begueren aquí ab ells. E com hagren begut ells, que se'n volien anar a lurs cases, e n'aguessen a sent[i]r lo dit capítol e consell, gran partida d'aquells vengren a ells e feren-los entrar e tornar en lo dit capítol per força. E com foren dins lo dit capítol, levà's en Pere Belluga e dix e com:

—Per los prelats e richshòmens no's starem que no façam la Unió!

E ladonchs tothom de la ciutat cridà concordablement que's fes la dita Unió, e ladonchs féu-se de fet.

Interrogat si ell, dit denunciat, lavors anava per lo dit poble, dient e excitant aquell:

—Barons, cridat! Cridat bé que la Unió se faç[a], ans que partíschan d'ací. Si no, tot és destorbat!

E dix que no, axí Déus li haja la ànima.

Interrogat si sap ell, denunciat, que'l dit senyor rey, ans e après que la dita Unió fos feyta, vench alguna persona a la ciutat que, en loch e en nom del dit senyor rey e per aquell, se offerís aparellada ab acabament e de feyt, e ab totes aquelles ca[u]teles que s'i meresquessen, de re[vo]car e esmenar tots greuges (e) injustícies que [per lo] dit senyor rey se diguessen e's mostrassen feytes, o per oficials seu[s], e que'ls manàs que no feessen la dita Unió, com entengués que aquella fos ¶^{8v} en perjudici e desonor seu e de les sues regalies e dre[ts], e que açò no li fos obeÿt ni observat, e dix que ell, dit denunciat, ans de la dita Unió no li acorda que y vengués alguna persona per dir les dites para[u]les, mas que après de la dita Unió hi vench lo honrat micer Rodrigo per dir les dites paraules o semblants; e dix que no és membrant de la resposta que li fon feyta.

Interrogat si sap ell, dit denunciat, que al dit consell de la ciutat, ans e après que la dita Unió fos feyta, lo dit senyor rey tramesés cartes algunes de manament que no feessen la dita Unió, com ell fos aparellat de revocar los greuges que fossen stats feyts per ell o per sos oficials, e dix que no li acorda que ans de la dita Unió hi venguessen aytals cartes, mas és ver que, après de la dita Unió, hi vengueren cartes moltes penals de la dita rahó, no sap si eren del dit senyor rey o del noble don Pedro.

Fo interrogat si sap ell, dit d[e]nunciat, que'l general del regne supplicàs al senyor rey que revocàs los dits greuges, ans ni après de la dita Unió, e que les dites coses fossen denegades per lo dit senyor rey. E dix que, ans de la Unió, lo consell de la ciutat tan solament, e no lo general del regne, requès e suppli[cà] lo dit senyor rey que plagués a la sua altea de fer cessar que en nom de la dita infanta, axí com a primogènita, no s'ic feés alcun proceïment, tro que y fos conegut llà on degués e per qui degués, com açò fos greuge feyt contra .I. privilegi que d[iu] que aquell qui serà rey en Aragó sia rey en València; e [en] special per aquest gr[eu]ge fo feyta la dita Unió. Diu encara que après de la dita Unió no solament la ciutat de València, ¶^{9r} ans encara Murvedre, Líria e tota la major partida de les altres viles del regne, exceptat la vila de Xàtiva, de Burr[i]an[a], de Vila-real e de Almagora, feren missatgeria [a] Çaragoça, e entre los altres capítols que donaren al senyor rey los fo comanat aquest: que supplicassen al dit senyor rey que'ls degués fer revocar tots greuges feyts contra furs e privilegis.

Interrogat si dels altres gre[u]ges desús nomenats, ultra lo títol de la infanta, fo ans de la dita Unió [s]uplicat al dit senyor rey que'ls degués revocar, e di[x] que no li acorda. És bé ver que, per ço que micer Guillem Planel[la] havia dit e per algunes exequcions de capleutes que feya lo tresorer contra algunes persones de la ciutat e altres greuges, foren los jurats, prohòmens [e] avocats de la ciutat per fer-li'n clams, e finalment hagueren-ne aquí gran col·lació, e devien-hi tornar lo cendemà. E lo dit senyor rey partit⁴⁶² s'ic, e no s'ic poch fer àls.

Interrogat si ans que'ls dits missatgers anassen a Çaragoça sap ell, dit denunciat, que fos revocat lo títol de la dita primogenitura de la dita infanta, e dix que lo senyor rey envià letra al dit governador que [no] usàs, [com] algués obrar, del dit títol; e axí's seguí depux, segons que li és vejares per [le]s [le]tres, salvu que n'havia usat [...]t de la governació tro a .XIII. jorns despux que'l dit senyor rey fo partit de la ciutat.

Fo interrogat si ell fo present com lo dit micer Rodrigo Díeç vench al dit consell de part del dit senyor rey, e ab cartes d'aquell que no enantasen en la dita Unió, e que's proferís de part del dit senyor rey de fer revocar tots e sengles gre[ug]es, si alguns n'eren stats feyts per lo dit senyor rey e sos oficials, e que'l dit senyor rey o revo[...]. E dix que, après que la dita Unió fon feyta, lo dit micer Rodrig[o] vench al dit consell e, ell present e ple tot lo consell, féu la dita proferta, però no li menbra si'l dit micer Rodrigo havia lo dit p[o]der del dit senyor rey, e, enc[a]ra, que ¶^{9v} dix que'n daria Artana en refenes; quinya ni qual resposta li fon dada per lo dit consell, dix que no li acorda.

¶ ⁴⁶² partich a l'orig.

Fo interrogat si ell, dit denunciati, fo encon[ti]nent certificat de l[a] dita letra de revocació del dit títol tr[a]mesa al dit governador. E dix que oc.

Fo interrogat si sap ell, dit denunciati, ni fo consent que los de [la] dita qui's diu Unió trameteren misatgers a la ciutat de Çaragoça que's fes la dita col·ligació. E dix que no n[e] y trameteren, que ell sàpia, ans los de Aragó ne trameteren letra de sol·licitació a la ciutat, e encara [l]'infant don Jacme e don Lop de Luna.

Ítem, fo interrogat sobre lo .II. capítol. E dix que no y sap àls salvu açò que damunt ha dit. Quant és de la dita protestació que's diu que fon feyta de la inobediència per lo dit micer Rodrigo, dix que no li acorda.

Ítem, fo interrogat sobre lo .III. capítol. E dix que és ver que, ap[r]és que la dita Unió fon feyta en la ciutat de València, vengueren, present ell, dit denunciati, letres de la ciutat de Çaragoça e de l'infant don Jacme, en les quals sol·licit[a]ren e requeriren als de la dita ciutat e Unió que deguessen fer, a conservació dels [fu]rs e privilegis, que los d'Aragó e de València havien col·ligació entre ells jurada ab homenatge, la qual col·ligació fon feyta enaprés e ab .II. missatgers que y enviaren los de Aragó, ço és, n'Arnau de França e en Martín d'Ahín, e com ni en qual manera fon feyt[a] la dita col·ligació appar per cart[a] públi[ca] partida per A.B.C, feyta entre los dits de Aragó e de València. Quant és d'açò que's conté en lo dit capítol que la dita col·ligació fon feyt[a] per [ço] que les dites unions fossen pus ||^{10r} forts, diu que ell, dit denunciati, entén que per aqueixa rahó fon fleyt, que'n fossen pus forts, «*quia virtus unita fortior est disperssa*». ⁴⁶³ Quant és de tot ço àls que's conté en tot lo dit capítol, n[e]ga ésser ver segons que posades són, salva la altea *ut supra*.

Fo interrogat si ell, dit denunciati, consellà que's fes la dita col·ligació. E d[i]x que no, que ans hi dix lo contrari, però que, com v[e]nch que foren [en] lo dit consell general, que ell, dit denunciati, e t[ot] lo consell feren la dita col·ligació, segons que appar per la carta d'aquèn feyta, la qual rebé en Guerau de Benviure, notari, scrivà de la Unió *quondam*.

Fo interrogat sobre lo .III. capítol. E dix que és ver que feren sagell e cort de la Unió, campanar e campana, e que açò's⁴⁶⁴ féu ab acort del consell de la ciutat, e specialment ab acort d'en Jacme d'Orrit, d'en Domingo Eymerich, d'en

¶ ⁴⁶³ Sentència d'Aristòtil (*De caelo*): *Omnis virtus unita fortior est se ipsa dispersa et divisa*, molt repetida en autors medievals. Sala pogué haver-la llegida en Gil de Roma (*De regimine*

principum, III, 2, 3) o en sant Tomàs d'Aquino. Cf. Nicole PONS, «Guillaume Saignet, lecteur de Gilles de Rome», *Bibliothèque de l'École des Chartes* 159 (2005) 469. ¶ ⁴⁶⁴ a açò's a l'orig.

Jacme de Tamarit, d'en Domingo de Monçó, d'en Bernat Gomir, d'en Johan Calvo e de molts altres prohòmens de la dita ciutat, axí de oficis com d'altres qui a açò e a tots los capítols de la Unió foren.

Interrogat si fo ell, dit denunciati, fo (*sic*) present ni consellà en les di[tes] coses, e dix que oc.

Interrogat per quinya rahó fon feyta la dita campana, e dix que per abans justar lo poble, que tantost que tochava la campana hi venien e y havia .III. *millia* o .IIII. *millia* persones, cor ja y havien sacrament feyt que, tantost que oïssen la dita campana, s'ajusta[s]sen a consell.

Interrogat quèls moch a fer sagell e [c]ort de [la] Unió, e dix que per ço com, en alcu[n]es letres que hag[ue]ren dels conservadors de la Unió d'Aragó, veren que havien feyt sagell novell e s'apellaven «cort de la Unió», e açò los induhí a fer semblants coses.

¶^{10v} Interrogat sobre lo .V. capítol, e dix que és ver que feren e elegiren conservadors, e tot per la regla que los d'Arag[ó] los [envia]ren. Les altres coses contengudes en lo dit capítol, n[e]ga ésser veres.

Interrogat qui foren los dits conservadors, e dix que en Martín Ruiç d'Isurre,⁴⁶⁵ (en) Matheu Lançol, en Guiot de Xanoveres, en Francesch d'Ollo, n'Ambert de Cruýlles, en Bernat de Sentboy, en Bernat Sunyer, e d'offic[is n]'i havia .IIII., los noms dels quals no li menbren, mas trobar s'à per los libres de la Unió. E, part açò, hi havia .XXV. consellers, sens cons[e]ll dels quals los dits conservadors no podien res fer, los noms dels quals poden [a]pparer per los libres de la elecció.

Interrogat si sap que y hagués altres ofic[i]als, e dix que oc, .II. tesorers, ço és, en Guillem Maschó e en Guillem Caner.

Interrogat si sap qui signava les letres que feyen los conservadors de la unió, e dix que ell, dit denunciati,⁴⁶⁶ o en Domingo de Monçó, e a vegades, mas bé a tart, en Guillem Andreu, e .II. conservadors e .I. jurat, o⁴⁶⁷ .II. jurats e [.I.] conservador.

Interrogat si havia altres oficials e[n] la dita Unió, e dix que oc, ço és, venedor dels béns dels reebels a la Unió, los quals són los que's seguexen: [...],

¶⁴⁶⁵ *Martín Ruiç d'Isurre*, interlineat. ¶⁴⁶⁶ Al marge: *vid.* ¶⁴⁶⁷ *e* a l'orig.

en Martín Ruiç d'Izurre, n'Arnau de Comajohan, en Bernat de Piera, en Guillem Cortit, n'Urgellès, de Líria, en Bernat Dezpuig, corredor, e molts d'altres, los quals se mostraran per los libres de la Unió; e los damunt dits oficials foren de l'any passat. Ítem, havia advocats de la Unió de la ciutat: ell, dit denuncia[t], en Domingo de Monçó, en Bernat Gomir, en Jacme d'[O]rrit e en Guillem Andreu; és ver, emperò, que ell, dit denunciat, en Domingo de Monç[ó] e e[n] Bernat Gomir havien lo salari ¶^{11r} ordinari, mas en Jacme d'Orrit e en Guillem Andreu b[é] n'h[a]vien s[a]lari, mas no ordinàriament.

Interrogat qui són stats conservadors e oficials de l'any present en la dita Unió, e dix que en Johan Ruiç de Corella⁴⁶⁸ e en Ramon Scorna, per los generosos; en Jacme Solanes e en Guillem Caner e n Guillem Senan, per los ciutadans; dels altres ciutadans, quant és de tots no l[i] membre, mas per los libres se trobarà. Dels conservadors dels oficis, eren en Bernat Deztorrent, e no li membra pus, mas per los libres apparà.

Interrogat qui foren tresorers de la Unió en l'any present, e dix que en Pasqual Maçana e n'Andreu Civera.

Interrogat qui havia ofici de matador, e dix que no n'i havia alcú, mas que és ver que havien feyts e elegits .X. o .XII. prohòmens qui eren inquisidors⁴⁶⁹ de les espines o d'aquells qui deyen mal [...] o peguees de la Unió. E reebien testimonis, e pux feyen relació al consell, e si atrobaven per .IIII. o .V. testimonis que haguesen culpa, ço que n'ordonava e n'acordava lo consell ne ensegua en Rodeja.

Interrogat si n matà alguns⁴⁷⁰ per la dita rahó, e dix que oc, en Cervijà, segons que en Rodeja li havia dit que havia ofegat en .I. toll de aygua.

Interrogat si ell, dit denunciat, fo en lo consell com s'acordà que ofegassen lo dit en Cervijà, e dix que és ver que ell era en lo consell com los dits testimonis se legien en lo consell, e lo poble cridà:

—Muyra! Muyra!

E jens per ço ell, dit denunciat, en Bernat Gomir e en Domingo de Monçó, qui y eren, no entenien ni crehien que lo dit en Rodeja fes la dita exequió.

Interrogat qui eren los dits .X. o .XII. inquiridors, e dix que en Bernat Daer;⁴⁷¹ ¶^{11v} dels altres no és menbrant, mas és-li vejares que y fos en Pere Mallet, mas no li acorda bé. Ítem, di[x] que y h[avia] .XXV. consellers, los noms dels quals poran ésser [a]trobat per los libres de la Unió.

¶⁴⁶⁸ Al marge: *vid.* ¶⁴⁶⁹ *Id.* ¶⁴⁷⁰ *Id.* ¶⁴⁷¹ *Id.*

Interrogat sobre lo .VI. capítol, e dix que le[s] coses que ell ha dites e confessades són axí com ell [le]s ha confessades, mas que sien notòries en altres regnes e altres terrers, ni en aquest, açò ell no sap.

Interrogat si d'aquestes coses damunt dites és fama, e dix que de ço que ell, dit denunciati, ha confessat, cre[u] ell, d[e]nunci[at], que n sia fama en la dita ciutat; en les altres parts, axí dins lo regne com altres regnes, diu que no u sap.

Interrogat si de alcun[es d]e les dites coses contengudes en los precedents capítol[s] són notòries segons que en lo dit capítol és express[at], e dix que com les causes contengudes en los dits capítols sien moltes, que, si hom les hi especific[ia]cava, que y diri[a] ço que y sabés, mas és ver que entén ell, denunciati, quant en la ciutat, que és notori [d]els dits⁴⁷² campanar e campana, e encara de la dita Unió que fon feyta en la dita ciutat. Quant en lo regne e altres parts fora'l regne, no sap si és notori.

Interrogat sobre lo .VII. e .VIII. capítols, e dix que negava ell, dit denun[ci]at, que sia col·legi il·lícit, ans la dita Unió se podia f[e]r per fur e privilegi, segons que ha dit damunt; e axí, pus que per fur e privilegi se podia fer lícitament, s[e] podien fer crides [e] altres actes sens les quals l[a] dita Unió no's pogués observar. Majorment, com dubte fos alcú *a principio* que la dita Unió se pogués fer ni los dits actes e crides, pus que lo senyor rey, en la vila de Murvedre, ||^{12r} fermà, loà e aprovà la dita Unió e col·ligació e tots los actes feyts per vigor de aquella o aquell(e)s, segons que açò's pot mostrar per carta o car[t]es públiques, conclou-se que'ls dits conser[v]adors e jurats e altres per aquells elets pogueren fer les dites crides, car poch se valria atorgar unió si'ls actes sens los quals la dita Unió no poria star no eren vists atorga[t]s.

Interrogat si los dits conservadors e altres elets usurparen la juredicció r[e]al o usaren d'aquella, e dix que no, mas que n'usaren e usaven aytan[t] com los era legut [per] vigo[r] de la [c]oncessió de la dita Unió feyta per lo dit senyor rey.

Interrogat què'ls era legut d'usar per vigor de la dita concess[i]ó, e dix que totes aquelles coses sens les quals la d[it]a [co]ncessi[ó] d'unió no podia star.

Interrogat quines ni quals eren aquell[es], e dix que de les coses e actes que adés li membren són aquests: que al so de la dita campana podien fer a[ju]star consell, e n feren moltes e diverses vegades, e que les crides se feren e's podien fer en nom del consell, de aquells qui eren jurats e conservadors e dels elets per aquells, e altres molts actes, los qua[l]s no li acorden aadés.

¶ ⁴⁷² dita a l'orig.

Interrogat si en les crides que diu que foren feytes se mès pena de cors e d'aver, o quinya pena o penes, e dix que les crides se feyen segons la qualitat del feyt, ço és, que a vegades manave hom al cap de la .X.⁴⁷³ que si alcú de la sua .X.^a hi havia que no volgués fer guayta o exir, que fos penyorat per .XX. *solidos*. Sap encara que n'h[a] capítol de la Unió que, si haurà alcú que dins dia cert no haurà ju[rada] la Unió, que sia des[tr]ovit en persona e béns, e que de la dita rahó foren feytes crides, aquestes o sembl[a]nts, ans e après de la dita concessió.

Interrogat si sap ell, dit denunciati, que los dits conservadors o altres elets per aquells fessen enquestes o puni-^{12v}-cions de persones o béns, o altres, e dix que ço que ell, dit denunciati, hi sap és açò, segons que [ja] dessus ho ha dit: que certes persones foren eletes per lo consell, per ço com se deya que alguns torbadors havia en la ciutat que volien torbar los feyts de la Unió, les quals persones reebessen testimoni[s], e que depuys, que aquells se legissen en consell, que'l consell, segons que [atr]obaria per [l]os [t]estimonis, [...]si enantaria en lo feyt.

Interrogat si sap ell, denunciati, que los conservadors de la Unió o ell prengueren alguna persona, e dix que, per rahó de la dita host, si s'[e]sdeve[n]ia al[c]ú que no y ixqués, que'l feya hom penyorar, e si per la peny[o]ra no se'n stava, que'l metien en la presó.

Interrogat sobre lo .X. capítol, e dix que és ver ço que en aquell és contengut.

Interrogat sobre lo .XI. capítol, ço és, si ell o los conservadors de la Unió feren inibició o inibicions de no traure cavalls ni armes fora la ciutat, o viandes ni altres coses, e dix que bé sap que crides foren feytes e altres coses, de part dels dits conservadors e jurats, que alcú no yc tragués cavalls, armes ni viandes. No li membra de la pena en les dites cr[i]des contengud[a], mas en los libres on aquelles són regist[r]ades se trobarà; però, és vejares a ell, dit denunciati, que fos sots pena de perdre los cavalls e les armes, a[p]plicadors a aquells, d[...] trobarà. Quant és lo senyor rey o a ses companyes, los ne lexaven traure sens albarà e tota vegada que a ells plahia.

Interrogat si lo d[it] senyor rey demanà als conservadors de la dita ^{13r} Unió, dins lo seu Real, que si yc eren enteses les sues companyes en la dita crida que havien feyta de no traure cavalls ni armes, e dix que [a]ppar a ell, denunciati, que'l dit senyor rey dixés les dites paraules, et que los dits conservadors li havien respost que no y entenien los cavalls que les dites sues companyes hic havien

¶ ⁴⁷³ *Deena*, divisió del poble en armes.

mesos, m[a]s dels comprats se reten[i]en acort. E après, com saberen que·ls cavalls comprats eren poch, digueren-los que·ls pensassen de traure.

Interrogat si ell, dit denunciati, en l[o] dit temps era conserva[dor] ni consellador en los dits affers, e dix que ell, dit denunciati, ja u ha dit desús que era avocat e consellador dels dits co[n]ser[va]dors, e que encara, en l'any proppassat appell[a]v[e]n ell, dit denunciati, e·n Domingo de Monçó conservadors.⁴⁷⁴

Interrogat sobre lo .XII. capítol, e dix que és ver que, per tal com per capítol de la Unió era en .I., entre los altres, contengut que, si dins dia cert alguns de la ciutat o del regne no havia (*sic*) jurat, pus que fos appellat, que fos destrovit en persona e béns, me[n]ant lo dit capítol a exequció, com los desús dits fossen appellats e citats segons que deguessen, derrocharen los dits alberchs. Quant és de micer R[o]drigo, que vench a la ciutat ab letra de cre(e)nça de part del senyor rey, diu que ja damunt ho ha dit, e àls no y sap.

Interrogat sobre lo .XIII. capítol, e dix que [a]l començament, com la dita Unió fon feyta, per rahó de les dites crides que s'ic eren feytes que cavalls no y ixquessen, prengueren a lur mà cavalls alguns, los quals se deya que eren de ^{13v}vassalls del dit noble don Pedro; emperò, com lo dit noble los requerí que deguessen tornar los cavalls, ells s'oferiren de donar-li la justa extimació d'aquells decontinent, comptants en taula, e d'açò li trameteren a dir a (*sic*) per lo degà de València a Xèricha, on lo dit noble era.

Interrogat si·n tolgueren a d'altres cavallers, sinó als dits vassalls del dit noble, e dix que [no], que ell sàpia, salvu que oí que n'havien pres .I. a·n Francesch Don[...]*st*, de Xàtiva.

Interrogat si ell, dit denunciati, era conservador ladonchs, e dix que axí ll'apellaven, mas que era avocat de la ciutat e conserva[do]rs, segons que damunt ha dit.

Interrogat sobre lo .XIII. ca[p]ítol, e dix [que] n[o] y sap àls, salvu açò que damunt ha dit.

Interrogat sobre lo .XV. capítol, e dix que oí dir ell, dit denunciati, que, per tal que alguns se·n reprenessen, que no ensajassen de venir contra la Unió, preeren algunes dones mullers d'aquells e les metien en casa de lurs amichs.

¶⁴⁷⁴ Al marge: *vid.*

Interrogat qui eren les dites dones, e dix que no n'és menbrant.

Interrogat si ell, dit denunciati, fo a la ordenació de les dites coses, e dix que appar-li que y fos.

Interrogat sobre lo .XVI. capítol, e dix que negava aquell expressament.

Interrogat sobre lo .XVII. capítol, e dix *idem ut proxime*.

Interrogat sobre lo .XVI[II. c]apítol, e *dixit ut supra, in alio de notorio*.

Interrogat sobre lo .XIX. capítol, e dix que, quant és la Unió a fer segons que feyta és, és cosa lícita e se⁴⁷⁵ poguda fer. ¶^{14r} Quant és a açò que és contengut en los .XVI. e .XVII. capítols, dix [que] és [i]l·lícit e reprovat, e són coses nephandes.

Interrogat sobre lo .XX. capítol, e dix que és ver que per ordenació del consell de la Unió (e) de la ciutat, en lo qual ell fo present, foren trameses en Francesch d'Ollo e'n Bernat Sunyer, e no li menbra si y fo en Ramon Scorna, ab .C. hòmens a cavall, per anar a deffendre l[o]s hòmens de Cocentina, qui e[r]en de la dita Unió, com lo noble n'Alffonso los volgués dampnificar, e com fossen a la torre de l'Artiacha,⁴⁷⁶ la qual er[a] establida per los hòmens de Xàtiva, e axí com vo[l]ien passar, an[a]nt caminant al loch de Cocentina, foren-los morts .III. hòmens, e nafrats alguns, per los de la dita torre, e tornaren-se'n a A[l]ge[zir]a; e lo cendemà tornaren a la dita torre e, s[e]gons que oí dir, encontraren-se ab los de Xàtiva e fo la dita batall[a], e àls no y sap, com no y fos present.

Interrogat sobre lo .XXI. capítol, e dix que no y sap àls salvu que oí dir que'l dit n'Andreu Guillem morí, e .i. fill d'aquell, en la dita batalla, mas ell no y fo present.

Interrogat sobre lo .XXII. capítol, e dix que novella vench a la ciutat, en hora de mijanit, que lo noble don Pedro era a Bétera, e feya dan e⁴⁷⁷ talava. E justaren-se tot lo consell a la casa de la Confraria a la dita ora, en lo qual consell fo ell, dit denunciati, en Jacme Castellà, en Gilabert Çanoguera, frare Dalmau, en Bernat Sunyer, en Johan Ruiç, en Francesch d'Ollo, en Ramon Scorna, en Ponç de Soler, n'Umbert de Cruylles e molts d'altres generalment;⁴⁷⁸ e appartaren-se los damunt dits e altres e ordenaren la dita batalla. E après, l'endemà següent, an[a]ren a Bétera, e seguís ço que en la dita ba[t]alla ¶^{14v} s'esdevench, e foren-hi

¶⁴⁷⁵ Per s'és. ¶⁴⁷⁶ De la Pobra de l'Ardiaca, act. la Pobra Llarga (Ribera Alta).

¶⁴⁷⁷ e, repetit a l'orig. ¶⁴⁷⁸ Al marge: *vid.*

tots los desús dits, exceptat ell, dit d[e]nunciat, en Jacme Castellà e en Gilabe[r]t Çanoguera, ab d'altres qui y havia, los quals no li menbren; e anaren-hi ab senyera alçada, camp[a]na repicada, e foren meses les dites armes e penjades en la dita Seu, e foren-hi en Pere Belluga, qui era gran cridador, e en Gu[i]llem Serra, notari.

Interrogat qui eren aquells qui abateren la senyera real, la qual tenia en la dita batalla lo senyaler del noble don Pedro, e dix que, segons que oí dir, que en Roch[a]for[t], de casa del bisbe; e la dita senyera tenen los jurats de la ciutat.

Interrogat sobre lo .XXIII. capítol, e dix que ço que ell ha confessat és ver, e als n[o] y sap.

Interrogat sobre lo .XXIII. capítol, e dix que los conservadors de la Unió e tot lo consell elegiren certs prohòmens, los quals prenguessen a sa mà tots los béns dels reebetles a la Unió. E aquells prenien e venien, e lo preu que d'aquí havien liuraven als tresorers de la Unió, e depux aquells feyen-ne [me]ssions necessàries a la Unió.

Interrogat quals eren les persones de qui prenien los dits béns, e dix que d'en Johan Scrivà, d'en Berenguer de Codinacs e d'altres molts, los quals trobaran en los libres dels collidors dels dits béns, qui eren en [...], en Martín Ruiç d'Izurre, senyor de Foyos, n'Arnau de Comajohan, n'Urgellès, de Líria, e d'altres molts que damunt ha ja nomenats. De l'any present són stats en Domingo de Monçó, n'Abelló, cambiador, en Pere Eymerich, en Guillem de Magencosa, en Johan d'Arques, n'Arnau de Valleriola, en ¶^{15r} Pere Çafont, en Sanxo de Thena e altres.

Interrogat sobre lo .XXV. capítol, e dix que nega aquell ésser ver, mas que, a-quells que no volien jurar la Unió, que y ena[n]taven en persona e béns, segons forma del dit capítol de la Unió.

Interrogat sobre lo .XXVI. cap[ítol], e dix que [é]s ver que l'imfant don Ferrando manà [q]ue [a]nassen, e tramès certa companya de hòmens a cavall e de [pe]u al loch de Cocentina, dels quals fo⁴⁷⁹ cap en Johan Ex[i]ménez d'Urrea, e ab aquell [a]naren en Jacme de Rom[a]ní, en France[s]ch d'Ollo, frare Dalmau, n'Umbert de Cruýlles, en Ramon Scorna, en Guiot de Xanoveres, en Borracet, en Bernat Fabarzà, n'[Ant]honi Cedrelles, en Pere Roqua e d'altres molts, l[os] qu[a]ls no li menbren.⁴⁸⁰

¶⁴⁷⁹ fo, repetit a l'orig. ¶⁴⁸⁰ Al marge: *vid.*

Interrogat sobre lo .XXVII. capítol, e dix que no y sap àls salvu que és ver que fo acordat per lo consell de la ciutat e Unió, en l[o] qual ell, dit denunciati, era, que anassen a pendre lo dit castell del Puig, e trameteren-hi certes compayes de cavall e de peu, entre los quals hi fore[n] frare Dalmau, en Jacme de Romaní, en Ramon Scorna, en Francesch d’Ollo e d’altres molts. E prengueren lo dit castell e aquell stabliren a deffensió de la ciutat, per ço com sabien que·l senyor rey devia ven[i]r a Murvedre.⁴⁸¹

Interrogat sobre lo .XXVIII., e dix que no s’acorda ell, dit denunciati, que e t[...] fos feyta [cri]da que alcú no gosàs anar a[l] d[i]t loch de Murvedre per parlar ab lo senyor rey, per ço com los camins y fossen stablits, e no y calgués, mas bé s’i acorda que fo feyta crida que, com lo senyor rey fos en la ciutat, que alcú no y gosàs parlar ab aquell sens licència dels dits conservadors.

Interrogat sots ¶^{15v} quinya pena fo feyta la dita crida, e dix que no li menbra.

Interrogat qui cons[e]llà, di[c]tà o f[é]u dictar o fer la di[ta] crida, e dix que l’imfant don Ferran[do], ab lo dit consell e⁴⁸² ab consell d’en Johan Eximénez d’Urrea e d’ell, dit denunciati e testimoni, e de tot lo consell general, manà fer la dita crida.⁴⁸³

Interrogat de part de qui’s féu la dita crida, e dix que de part dels conservadors de la dita Unió e dels jurats de la ciutat.

Interrogat sobre lo .XXIX. capítol, e d[i]x que negava aquell, car no’s seguya que, per veda[r] que no parl[assen] ab lo dit senyor rey, fos tolt ço que és contengut e[n] lo dit capítol, car los conservad[o]rs e los jurats venien parlar ab lo senyor r[e]y, e axí, si [a]l[c]ú li volgués perjudicar a les sues regalies, [a]quells [no] y consentiren.

Interrogat sobre lo .XXX. e .XXXI. capítol, e dix que no’n són vers, que ell, dit denunciati e testimoni, sàpia.

Interrogat si u ha oït dir que les dites coses fossen feytes, e dix que no.

Interrogat sobre lo .XXXII. capítol, e dix que ço que ell ha dit e testificat és ver; l’às no sap.

Interrogat sobre lo .XXXIII. e .XXXIII. capítols, e d[i]x que, per les coses expressades en los dits capítols, ells no feren venir lo dit imfant e altres com-

¶⁴⁸¹ *Id.* ¶⁴⁸² *e*, repetit a l’orig. ¶⁴⁸³ Al marge: *vid.*

panyes d'Aragó, sinó solament los feren ven[ir] per lo sag[ra]ment e homenatge que'l dit senyor infant e companyes d'Aragó eren, ab los de la dita Unió, astrets e obligats a defendre furs e privilegis; e per la dita rahó ne foren requests per ¶^{16r} part de [la] dita Unió.

Interrogat on ni qui prèu lo dit homenatge del dit seny[o]r infant e dels altres, e dix que dels d'Aragó vengren ací síndichs e missatgers per tot lo general d'Ara[gó, ç]o és, n'Arnau de França e en Martín d'Ahín, los quals fer[ma]ren la col·ligació ab los de la dita Unió, sots pena de perjuri e de tració. E, resnomenys, a cautela, com los missatgers de la dita ciutat anassen en Aragó, [r]eeberen homenatge personalment de l'i[mfan]t don Jayme e dels procuradors dels infants don Ferrando e d[o]n Johan, del comte de Luna, d'en Pedro de Luna, d'en Phel[ip] de C[a]stro, d'[e]n Johan Eximénez d'Urrea, pare e fill, d'en [B]lascho d'Alagó e d'altres richshòmens e cavallers d'Aragó.⁴⁸⁴

Interrogat qui eren los dits missatgers que reeberen⁴⁸⁵ lo dit homenatge, e di[x] que [ls] missatgers qu[i] reeberen lo dit homenatge eren aquests [...]: en Jo[ha]n [Exi]ménez de Montornés, en Bernat Redon e ell, dit denunciat e testimoni; e havia ab ells en la dita missatgeria en Jacme d'Orrit, en Matheu Lançol, en Bernat de Vich e n Francesch Am, e en Guillem de Tamarit per notari, e de Mu[r]vedre hi havia en Jacme de Tamarit, notari, e n Barrot, (e) lo prohòme de Algezira en Berenguer Anyech.⁴⁸⁶

Interrogat de què feyen lo dit sacrament e homenatge, e dix que'ls uns als altres *ad invicem* feren aquell: que ab persones e béns deffendrien [e] aj[u]darien deffendre los lurs furs e privilegis.

Interrogat contra qui's feya lo dit sacrament e homenatge, e dix que contra aquells qui'ls farien contra furs e privilegis e'ls trencha[r]ien [a]quells.

Interrogat qui eren aquells qui lo'ls podien trenchar, e dix que los oficials del senyor rey.

Interrogat si's feya ni la dita Unió era contra l[o] senyor rey, en cas que'l senyor rey trenchàs los dits furs e privilegis, e ¶^{16v} dix que entén e creu ell, dit denunciat e testimoni, [que] si [l] dit senyor rey o sos oficials fessen contra los dits fur[s e privi]legis, que se'n defenessen per via de supplic[aci]ó.

Interrogat si se n'entenien a deffendre ab armes, o per què feyen venir les [dites] gents d'Aragó e de Castella ab armes, de cavall e de [peu], e dix que oc,

¶⁴⁸⁴ Al marge: *vid.* ¶⁴⁸⁵ *reebreen a l'orig.* ¶⁴⁸⁶ Al marge: *vid.*

e que per la dita rahó hi feren venir les d[i]tes gents d'Aragó. És ver que tram[e]teren missatgers, ço és, en Guiot de Xanoveres e e[n] Guillem Andreu, a l'imfant don Ferrando que, pus que l'ha[vien] request, que per vigor del dit sacrament e homenatge degués venir a la dita [c]iutat per ajudar-los a deffendre, e tramet[eren]-li .C. *millia solidos* d'acorrim[e]nt, los quals li p[o]rtà en or en Belluga, [per] pagar los cavallers qui venrien ab ell, los q[ual]s, segons que véu ell, dit denunciati e testimoni, eren per la major partida castellans. E dix que ells no pagaven lo sou als castellans, mas, despuix que'l dit infant don Ferrando fo en València ab la dita cavalleria, li daven de mes en mes .LXX. *millia solidos*, e que'l dit infant que'ls partís ab los dits cavallers o que'n fes que's volgués.

Interrogat sobre lo .LXXV. capítol, e dix que és ver de ço que ell, dit denunciati, ha testificat o dit, e l'als no sap.

Interrogat sobre lo .XXXVI. capítol, e dix que oí dir que, per paraules que alguns del pop[u][a]r havien haüdes ab en Bort de Conchut a la porta del Real, se moch lo dit roïdo e [a]v[ol]ot en lo dit capítol contengut, mas que ell, dit denunciati e testimoni, no y era.

Interrogat si sap que algun cavaller de la ciutat, en lo dit avalot, d[i]gués alcunes paraules males ni ^{17r} desordonades contra lo dit senyor rey, e dix que no, mas que oí dir que'l dit dia e hora en Matheu Lançol e en Johan Lançol⁴⁸⁷ eren prop de la porta del Temple, e digueren a alguns que anaven al dit avalot⁴⁸⁸ [...]te aquestes paraules o semblants:

—Ara és ora, barons! Muyren los reebetles!

Interrogat a qui u o[i] dir, e dix que a molts, e specialment a bé .XXX. persones que tenien preses per r[a]hó del [d]it avolot, que deyen:

—A nosaltres fets pendre, e no als majors qui'ns avalotaren.

Dient-ho dels dits en Matheu Lançol e en Johan Lan[ço]l. Dix encara que d'açò foren leg[a]ment repre[sos] per al[cuns] de la dita ciutat, que d'açò hac rumor en lo consell [e] digueren que seria bo que fossen preses, e encara lus f[o]n [di]t per alguns del consell de la dita ciutat, [lo] dit testimoni e denunciati present en lo consell de la dita ciutat, que mala obra havien feyta, car havien posats tots los de la dita ciutat a punt que fossen traïdors; e que ells s'escusaren, que se'n combatrien ab tothom qui u digués. E enaprés lo dit infant los volgué pendre, e que'ls hagra feyts pendre si no fos per pregàries d'en Jacme de Romaní, qui e[r]a lur parent.

¶ ⁴⁸⁷ Al marge: *vid.*

¶ ⁴⁸⁸ *avolat* a l'orig.

Interrogat si sap ell, dit denunciati e testimoni, que'l dit en Jacme de Romaní dixés alcunes paraules d[e]sordonades en lo dit avolot, e dix que no, ans fo en perill que'l poble lo cuydà matar, s[e]gons [que]·l dit en Jacme de Romaní o dix a ell, dit denunciati e testimoni.

Interrogat sobre lo .XXXVII. capítol, e dix que és ver de ço que ell, dit denunciati e testimoni, ha testificat e confessat; l'als no u sap.

Interrogat sobre lo .XXXVIII. capítol, e dix que nega aquell ésser ver, e que no y sap res, ans se guardaven de fer alcun desalt a porter o correu del senyor rey.

¶^{17v} Interrogat sobre lo .XXXIX. capítol, e dix ésser ver que la dita galea fo armada per lo consell de la ciutat, en lo qual ell f[o] present, e anava ves Murvedre e devés Barberia e en altres parts, per fer aportar, [e] aportava, viandes e blat de llà on trobar-lo poria, mas no sap si·s feya ab licència del batle o no; mas és-[li] s[e]mblant que la ciutat haja privilegi que puxen armar, en aytal cas, galea [o] leny sens licència del batl[e].

Interrogat s[i] la dita galea près blat d'aquell que l'aportav[e]n al senyor rey [e] a la sua host, e dix que és ver que de les mars de Murv[ed]r[e] la dita galea féu venir ací un leny carregat de civ[a]da, la qual se deya que era del mestre de Muntesa, e als no y sap.

Interrogat sobre lo .XL. capítol, e dix que és ver que·n .I. [c]onsell general, en lo qual fo ell, dit denunciati [e] testimoni, fon provehit que·ls nomenats en lo dit capítol e al[tres] no fossen en oficis de la ciutat ni en lo consell d'aquella.

Interrogat sobre lo .XLI. capítol, *et dixit ut supra, in alio, de notorio.*

Interrogat sobre lo .XLII. capítol, e dix que totes les letres e manaments del dit senyor entén que y sien stades obeïdes. És ver que de ço que·s diu del castell de Paterna, aquell no fon ocupat per ço que la ciutat lo·s volgués retenir, mas per ço que alcun dampnatge per aquell a la dita ciutat no pogués esde[v]enir. E per la dita ciutat fon offert a·n Johan Eximéneç de Montornés, alcayt del dit castell, que si ell donava segurtat covinen[t] per lo dit castell, tal que per aquell a la dita ciutat no p[o]gués esdevenir alcun dampnatge o perill, que los de la dita ciutat li tornarien lo dit castell, e, com ell no u volgués fer, stabliren lo dit castell, per ço que alcun dampnatge o perill no·n pogués esdevenir a la d[i]ta ciutat. Quant és a ço de Benig[u]azir, diu que aquells e quants qui eren en Beneguazir ¶^{18r} robaven tot lo bestiar que era dins lo terme de la ciutat, e pren[i]en hòmens e·ls metien dins en Benaguazir, e per la dita rahó la host de la dita ciutat anà sobre Beniguazir; quants dies hi stech ni què y féu la [di]ta host, no u sap.

Interrogat si y tiraren ab ginys, e dix que no sap, mas que n'óí dir que oc.

Interrogat qui era cap de l[a] dita host de [V]alència, e dix que tots los conservadors [hi] foren per cap, [e] que no sap que en special hi hagués altre cap.⁴⁸⁹

[In]terrogat si ell fo [e]n consell on se determenà que la dit[a] host anàs al l[o]ch de Beniguazir, e dix que [n]o, que malalt era.

Interrogat si ell anà a Líria, e dix que oc, [e] que, ans que la di[ta] host anàs a Beniguazir, ell, dit denuncia[t], e en Ramon Scorna anaren a Líria per ajudar-los dels de B[en]ig[uaz]ir, e, com ell hi hac stat .III. o .VIII. dies, vench-li la [m]alaltia e vench-se'n a València.⁴⁹⁰

Interrogat sobre lo .XLIII. e .XLVIII. capítols, e d[i]x que és ver que en consell general de la ciutat, en lo qual ell, dit denunciat e testimoni, fo present, fo ordonat que les robes que's pendrien dels béns dels reebetles fora la ciutat e lo terme, que fos d'aquells qui les pendrien,⁴⁹¹ quant és de les persones, diu que hanc no u hoí, ni entén que ord[e]nació se'n fes alcuna. E la dita ordenació se féu per lo dit consell per tal cor letres vengueren de Mur[ve]dre del senyor rey, en les quals se contenie que ell donava [de] bona guerra los hòmens (e) fembres de la ciutat e aquell[s] qui eren de la Unió, e que fossen d'aquells qui ab lo noble don Pedro vendrien contra la ciutat, ax[í] christians, sarrahins com altres, exceptat la quinta, la qual se retenia lo dit senyor rey.

¶^{18v} Interrogat sobre lo .XLV. capítol, e dix que nega que violentment se fes, que ans n'agueren disputació ab lo capítol e, ab volentat d'aquell, entraren dins en la d[it]a sagristia; e com no tinguessen les claus, trench[a]ren les tanchadures e portaren-se'n la moneda que y trobaren.

Interrogat quanta moneda se'n portaren e'n tragneren, e dix que .C.XIX. *millia solidos*.

Interrogat qui'ls ne tragué, e dix que en Guillem Carbonell, mestre de la cavalleria, en Ponç de Soler e'n Ramon Scorna.⁴⁹²

Interrogat si ell, dit d[e]nun[ci]at, hi (fo) present, e dix que no.

Interrogat si's féu ab consell [s]eu, e dix que no.

¶⁴⁸⁹ Al marge: *vid.* ¶⁴⁹⁰ *Id.* ¶⁴⁹¹ *Id.* ¶⁴⁹² *Id.*

Interrogat si fo a la dita disputació, e dix que oc, e molts d'altres, entre los quals era en Berenguer Ferrer e en Guillem Andreu.

Interrogat si en Beren[g]uer Ferrer cabia en los dits affers de la dita Unió, e d[i]x que en alguns consells de la ciutat era, e que f[éu] f[e]r barreres atinent de l[a] ciutat.⁴⁹³

Interrogat sobre lo .XLVI. e .XLVII. capítols, e dix que no y sap res.

Interrogat sobre lo .XLVIII. e .XLIX. capítols, e dix que ell no sap que'l consell n'ordonàs res, mas que bé viu ell, denunciat, que en Bernat Gom[i]r, qui's deya lochtinent de governador, manà a'n Justet de Miravet que no usàs del dit ofici, pus que no n'havia comissió del senyor rey, e mès-hi en Guillem Canals qui regís [lo] di[t] ofici.

Interrogat sobre lo .XLIX. (*sic*), .L. e .LI. capítol, e dix que com en Berenguer de Manresa vengués al consell de la ciutat, per mostrar⁴⁹⁴ les cartes e comissió del dit offici de batlia, fo-li dit e request per aquells qui eren en lo con-||^{19r}-sell, en lo qual ell, dit denunciat, era, que, com l'imfant don Ferrando hagués donada sentència que'l dit micer Rodrigo Díeç [e] altres no fossen en off[i]ci de la c[i]ut[a]t ni del senyor rey, que per ço no devia usar del dit ofici, e que no n'usàs.

Interrogat qui era en lo dit consell, e dix que molts hi eren, e que en Bernat Gomir li féu la dita respos[t]a per lo dit consell.⁴⁹⁵

Interrogat sobre l[o] .LII. ca[p]ítol, e *dixit ut supra, in alio, de notorio*.

Interrogat sobre lo .LIII. capítol, e dix que [t]ot lo consell de la ciu[t]at [e] de la U[n]ió, en l[o] qual [e]ll, denunciat, era present, ordonà capità primerament en Johan Roïç de Corella, lo qual decontinent se n'anà ab .C. hòmens de ca[v]all a Liria, e stagué allí .XX. jorns; e après que fon vengut, a cap de d[ie]s ordonaren capitans, ço és, ell, denunciat, en la ciutat, [e] en Ramon Scorna en la vila de Algezira, e'n Berart de Canyelles de Castelló del Camp de Burriana. E com ell, denunciat, fo ordonat en capità, no era en la ciutat, mas depuys vench e usà de la dita capitania; e fon forçat per lo dit consell, e en Bernat Gomir o empès més que negú, segons que ell, denunciat, entès.⁴⁹⁶

Interrogat quiny poder li donaren e atorgaren en la dita capitania, e dix que no u sap, mas que en la letra de la capitania, la qual té en Pere Cardona, notari, és contengut.

¶⁴⁹³ *Id.* ¶⁴⁹⁴ A l'orig.: *mostrar mostra*. ¶⁴⁹⁵ Al marge: *Interro.* ¶⁴⁹⁶ Al marge: *vid.*

Interrogat si ell, axí com a capità, anà al dit loch de Murvedre com lo pre-
seren, e dix que oc, e que y fo en Johan Ruiç, qui aentrà per la una part, e ell,
denunciat, per altra.

Interrogat qui y foren ab ell, dit denunciat, al dit loch de Murvedre, e dix
que lo dit en Johan Ruiç, en Ponç de Soler e altres qui no li membren, mas
eren-hi mercaders e altres ofic[i]s.⁴⁹⁷

¶^{19v} Interrogat si lo dit en Johan Ruiç fo elet en capità de la dita ciutat lo
dia que'l senyor rey entrà en son Real, après que fo stada la di[t]a batalla, e dix
que oc.

Interrogat si ells, dits denunciat e lo⁴⁹⁸ dit en Johan Ruiç e altres a[...],
après que fos stada la dita batalla, saberen ni sabien que lo senyor rey hi fos, e dix
que és ver que ans de la dita batalla vengué en Xullella a la dita paliçada, on era
ell, dit denunciat, en Johan Ruiç e altres molts, los noms del[s] quals no li men-
bra, e dix-los que lo senyor rey era allí, e adonchs ell, dit denunciat, dix que n[o]
y aturara, e dix als altres que gallardament, a bon continent, se n'[ent]rassen. E,
ab tant, ixqueren los cavallers qui eren ves la partida on era lo senyor rey, e esde-
vench-se la exequió de la dita [bata]lla. E com foren en la ciutat, ell, dit denun-
ci[a]t, fo a la torre del Temp(le), e sabé que en Ramon Scorna era en la dita torre,
que y parlave, segons que digueren a ell, dit denunciat e testimoni, ab en Ramon
Castellà e altres cavallers qui eren en la rambla; e ell, dit denunciat, sperà'l aquí, al
portal del Temple. E adonchs vench en Ramon Scorn[a], e dix a ell, en presència
de moltes gents que allí havia:

—No sabeu què, en Johan Sal[a]?

E ell, dit denunciat, respòs:

—No.

E dix lo dit en Ramon Scorna:⁴⁹⁹

—Deyen-nos que lo senyor rey era ací, e hanc en Ramon Castellà no·[l]s
(sic) nos ha pogut mostrar. Axí que yo·ls deya que li fessen levar la chimera, e
hanc no u han volgut fer.

Axí que adonchs, ell, dit denunciat, tornà-sse'n a casa sua, e s[o]naren la
dita campana, que tothom ¶^{20r} anàs a consell. E en aquell consell ell, dit denunciat,
no fo, mas oí dir que elegiren capità lo dit en Johan Ruiç, e tots aquells, o la ma-
jor parti[d]a del dit consell, feren homenatge a [a]quell, no sap quiny.⁵⁰⁰

Interrogat si lo dit en Johan Ruiç [u]sà del dit capitanatge, e dix que oc, lo
dit vespre que fo elet.

¶⁴⁹⁷ *Id.* ¶⁴⁹⁸ *la* a l'orig. ¶⁴⁹⁹ Al marge: *vid.* ¶⁵⁰⁰ *Id.*

Interrogat en presència de quals persones dix lo dit en Ramon Scorn[a] a ell, dit denunciati e testimoni, les dites paraules, e dix que en presèn[ci]a d'en Jacme Blanch e de molts altres, los quals no l[i] membre.

Interrogat qui foren en la dita paliçada e altres lochs per contrastar al senyor rey e [co]mpanyes sues, axí en la dita p[a]liçada com en la rambl[a], e dix que les companyes que y eren de part de la c[iut]at no y eren per contrastar al senyor rey, mas eren-hi solament per deffendre la ciutat e los açuts qui eren deçà la dita paliçada del [no]ble don Pedro, senyor de Xèricha, e de les companyes que ab [a]quell eren. E són los que ixqueren de la dita ciutat e eren en los d[i]ts lochs, ço és, ell, denunciati, en Johan Ruiç, en Ramon Scorna, en Matheu Lançol, en Pasqual Maçana, en Jacmet de [R]omaní, en Bernat Redon, en Lorenç d'Ollo, en Berenguer Lançol, en Guillem Carbonell, en Marçó Galíndeç, en Vicent Marçó, en Francesch Rodeja, en Pere Çafont, Jacmet Clarmunt, en Jacmet de Celma, en Bernat Fabarzà e molts d'altres, quax tots los hòmens de peu e de cavall de la ciutat, que fort poch n'i fallien que no y fossen. E [e]n Pere Ruiç, justícia, lo qual és stat ab la dita host, sembla(nt)ment, com anaren a Puçol, mentre don Pedro e altres hosts eren al dit loch de Puçol; e anaren solament tro a la Creu del Puig,⁵⁰¹ e com foren aquí acordaren, per tal com era nit, que se'n tornassen, per ço que, si's combatessen ab les dites hosts, que aytant lo'n pogueren ferir en los lurs com en los altres, e sia (*blanc*). ¶^{20v} Dix encara que'l dit en Pere Ruiç, justícia, demanava, com ana[sse]n ves lo dit loch de Puçol, segons que dit ha, la devantera, e pregava a ell, dit denunciati, e altres que aquí eren, que la li donassen, e ells donaren-li la reeçaga, ab lo qual era en Jacmet de Celma en la dita reeçaga e altres.

Interrogat si anaven al dit loch de Puçol per ell, denunciati, e los altres, per combatre's ab les hosts del dit senyor rey, e dix que ja Déus no u vulla que [a]b les hosts del senyor rey, que'l s[e]n[y]or re[y] hi fos, ells haguessen en[y]or de combatre ab a[quell]es, ni negun temps no n'h[agueren], mas que anaven-hi tan solament per [v]edar al d[it] n[oble] d[on] Pedro, qui combatia lo dit loch, que no'l com[b]atés, e per ajudar a aquells del dit loch.

Interrogat si ell, dit denunciati, anava [c]om a capità en lo dit feyt, e dix que oc, mas és ver que ell no podia res fer ni manar sens los acompanyats a ell, los quals eren en Johan Ruiç, en Ramon Scorna, en Guillem Carbonell, en Bernat Fabar[z]à, en Ponç de Soler, en Matheu Lançol e'n Jacmet de Romaní; e no li menbra si n'i havia més acompanyats, mas per los [l]ibres se nostrar[à].

¶ ⁵⁰¹ Amb aquest nom es coneix a l'Horta de València l'anomenada generalment Pobra de Farnals (Horta Nord).

Interrogat qui, ni per quinya manera, trahien les dites hosts de la dita ciutat, o per manament de qui, e dix que per manament dels dits conservadors e d'ell, denunciat, e dels dits acompanyats, en aytal⁵⁰² forma: que certes persones eren deputades per los sobredits qui anaven per los caps dels centenars, e los centenars anaven per les deenes. C[o]m los dits conservadors e ell, denunciat, e acompanyats volien les hosts secretament, tenien aquella manera; e com les volien palesament, feyen fer ^{||}^{21r} crida e repichaven la dita campana.

Interrogat en e per nom de qui·s feyen les dites crides, e dix que, a vegades, se feyen per nom dels dits conservadors e dels dits jurats, e, depux que ell fo capità, se f[e]yen de part sua (e) dels dits conservadors e jurats.

Interrogat si s'i feren crides de part del capità novell, en Johan Ruiç, e dix oc, dues, segons que ell, denunciat, o oí dir.

Interrogat qui destrenyien los que no vol[i]en exir, e dix que ja u ha dit desús.

[Interrogat s]obre lo .LIII. c[a]pítol[l], e dix que és ver que ha usat de la dita capitania .I. mes, poch més o menys, e açò pot apparer per los libres de la el[ec]ció.

Interrogat sobre lo .L[V].⁵⁰³ e .LVI. e .LVI[I]. capítols, e dix que és ver que·l [d]it en Berart fo elet capità de la Plana de Borriana, mas no sap si seya dejús ell; mas que açò·s porà trobar en los libres de la elecció.

Interrogat si lo dit en Berart feya ço que feya a manament d'ell, dit denunciat, e dix que, ço que feya, feya ab manament e letres dels dits conservadors e jurats —de si matex no li menbra que y fes res ab letra sua, però (per) los registres de les letres se porà mostrar—, e que·l dit Berart usava del dit ofi[ci] e enviava letres de ço que feya als dits conservadors e jurats.

Interrogat sobre lo .LVIII. capítol, e *dixit ut supra, in alio, de notorio*.

Interrogat sobre lo .LIX. capítol, e dix que en consell de la ciutat fo acordat que del castell del Puig los poria venir gran dan, pus que Murvedre no tenia la lur part, car en Pere Tamarit, qui era com a conservador per Murvedre en la ciutat, se n'era tornat. E trameteren letres, adonchs, al comte de Terranova, qui era en lo dit castell, e despux, missatgers, en Bernat de Sentboy e .I. altre, lo nom del qual no li menbra,⁵⁰⁴ per preg[a]r al comte que liu-^{||}^{21v}-ràs lo dit castell a la

¶⁵⁰² *ayatal* a l'orig. ¶⁵⁰³ L'orig. repeteix ací: *interrogat*. ¶⁵⁰⁴ Al marge: *vid*.

ciutat, e metrien-hi ballesters, per tal que dampnatge no·ls en pogués venir. E lo comte respòs-los que no lo·ls l[i]uraria, mas que ell guardaria que no·n vendria dampnatge a la ciutat ne al senyor rey. E, après alguns dies, lo comte de Terranova anà-sse'n a Torres Torres, segons que deyen, e la ciutat l[a]donchs ordonà en consell, en lo qual fo ell, dit denunciati, en Bernat de Sentboy, en Bernat Gomir, en Domingo de Monçó, en Guillem Andreu, en Matheu Lançol, conservadors, e jur[at]s e tot lo consell,⁵⁰⁵ que tramesessen, e tramet[e]ren, al dit castell a pendre en Ramon Sc[o]r[na, e]n Francesch Rodeja e altres, e, ab aquells, en Rull e·n Macià Bono, mariners, e altres mariners e gents. E prengueren aquell [a]b scales e altres [a]rt[i]f[i]c]is de nit, e, pres, stabliren lo dit castell de .L. ballesters; e àls no y sap.⁵⁰⁶

Interrogat sobre lo .LX. capít[o], e dix que no sap àls salvu que stabliren la dita esgleya e meteren-hi .XX. ballesters.

Interrogat sobre lo .LXI. capítol, e dix que és ver, e preseren la torre de Cilla e comanaren-la a·n Ponç de Soler.⁵⁰⁷ És ver, axí matex, que prengueren lo dit castell de Montroy e que·l stabliren de ballesters, e àls no y sap.

Interrogat qui près lo dit castell de Mon[tro]y, e dix que en Pere Morell, notari, anà ab .V. o .VI. hòmens a la geneta devés lo dit castell, e segons que deya que, com lo prengué, que·l près ab tractament de l'alcayt del dit castell.

Interrogat sobre lo .LXII. e .LXIII. capítols, e dix que sap que en ||^{22r} consell general, en lo qual ell, denunciati, fo present, fo ordenat que, de tots aquells qui no volien ni havien jurat la dita Unió, fo[ssen] prese[s] los castells e béns, etc., segons que j[a] damunt ho ha dit e y ha satisfeyt, e àls no y sap.

Interrogat sobre lo .LXIII. capítol, e dix que no sap que y hagués desafiaments.

Interrogat sobre lo .LXV. capítol, e *dixit ut sup[ra], in alio, de notorio.*

In[t]errogat sobre lo .LXVI., .LXVII., .LXVIII. (e) .LXIX. capítols, e [di]x que en la ocupació dels dits béns que fe[y]en los damunt dits no [m]iraven demanda ni servaven altre orde judiciari, ma[s] citaven-los a jurar la d[i]ta Uni[ó], e si no venien al terme per ells assignat, prenien los dits béns e enanta[v]en contra aquells, segons e en la manera que damunt ha dit.

¶ ⁵⁰⁵ Id. ¶ ⁵⁰⁶ Id. ¶ ⁵⁰⁷ Id.

Interrogat sobre lo .LXX. capítol, e dix que ja y ha respost que, segons fur, si alcú mor sens fills e altres legíttims succeïdors, *ex testamento vel ab intestato*, en ay[ta] cas lo justícia, ab .II. prohòmens, pot pendre tots los béns d'aquell, e deu citar, a aquella part on sabrà, los parents dels morts; e si dins .II. anys aquells no vénen, deuen ésser donats per los dit[s] justícia e prohòmens. Axí que la dita ciutat se plevia dels dits béns per aquesta forma: que assegurava al justícia e jurats de pagar-los, p[a]ss[a]ts los dits .II. anys, los dits diners que dels dits béns haurien, e entretant que se'n servien.

Interrogat si pujaven a molt los dits béns, e dix que no sap, mas no li pensa que pujàs a molt, car poch ha que n'havien començat ara, com l'imf[a]nt sabien que devia venir.

Interrogat sobre lo .LXXI. capítol, e dix que és ver que los tudors de alguns pubils que prestaven, de lur grat, algunes peccúnies de aquells a la ^{22v} Unió, e aquella donava-ls en taula a cert temps; e axí matex per la dita forma ne pre[n]ien de algunes viudes de la ciutat.

Interrogat sobre lo .LXXII., .LXXIII., .LXX[II]II., .LXXV., .[L]XXVI., .LXXVII. e .LXXVIII. capítols, e dix que no y sap àls salvu açò que damunt ha confessat e testificat, e si era contra ço que feyen, [t]robar s'à per lo dit fur. És ver que destrenyien e forçaven los pubils e les viudes que tenguessen cavalls e armes, e que d'açò eren certe[s] persones deputades de cascuna pa[r]ròchia de la ciutat; e nega que açò's fes en deserví del senyor rey, mas que's feya en [d]effensió de la Unió. Eren los dits deputats en Guillem Carbonell, qui ordenava e metia .II. persones per cascuna [pa]rròchia [a] fer les d[i]tes coses.⁵⁰⁸

Interrogat sobre lo .LXXIX. capítol, e dix que n[e]gava aquell ésser ver.

Interrogat sobre lo .LXXX. capítol, e *dixit ut supra, de notorio*.

Interrogat sobre lo .LXXXI. capítol, e dix que en l'any proppassat, com ell, dit denunciati, e al[t]res missatgers damunt dits devien anar a la ciutat de Çaragoça, fo ordonat per lo consell que tothom a qui fos stat feyt greuge per los officials del senyor r[e]y, contra furs e privilegis, que n'hagués manifestat dins tem[p]s cert en poder d'en Phelip de Rosselló, notari, per ço que'ls dits missatgers los poguessen portar al senyor rey a Çaragoça.⁵⁰⁹

¶⁵⁰⁸ *Id.* ¶⁵⁰⁹ *Id.*

Interrogat qui foren aquells qui u ordenaven, ni quals hi foren presents, e dix que lo consell de la ciutat, segons que ell havia entès.

Interrogat si ell hi fo present, e quals hi foren presents, e dix que no li menbra.

Interrogat qui foren aquells qui manifestaren dels dits greuges, e dix que, segons que ha entès, en Ponç de Soler, en Dorcha, n'Arnau de Valleriola. Mas, emperò, per los libres dels dits greuges se mostrarà.⁵¹⁰

164.

1348, desembre 22. València.

Bernat de Cabrera i Berenguer de Codinachs, comissionats pel rei, demanen al Consell de la ciutat de València que faça cessió a la corona del nomenament del justícia criminal per espai de tres anys, tot al·legant les circumstàncies polítiques extraordinàries del moment. La ciutat hi accedeix, per a ambdós justícies, però sols pel termini de dos mandats.

AMV, MC A-8, fols. 23r-24r.

Diluns, a .XXII. de deembre de l'any .M.CCC.XLVIII., fon aplegat e justat consell en la sala de la Cort de València, axí de ciutadans com de generoses e de parròquies, oficis e mesters de la ciutat, en lo qual consell foren los prohòmens següents, ab crida pública e ab albarans:

En P(ere) Malet,
En Guillem d'Espígol,
En Lop d'Apiera,
En Guillem de Magencosa, jurats.

.....
||^{23v} ...En lo qual consell, constituïts personalment lo noble en Bernat, vez-comte de Cabrera, e lo honrat en Berenguer de Codinachs, fon proposat per lo dit noble, per part del senyor rey, que'l molt alt senyor rey pregava e requeria als jurats e prohòmens, (que) en lo present dia de huy volguesen e haguessen elegir, segons fur e privilegis e és acostumat, los justícies de València en lo criminal e civil e de .L. *solidos*, que'ls plagués, per bon estament e regiment de la ciutat e regne, havén esguart al tepms, axí per rahó de les mortaldats que eren estades en la dita ciutat com encara per altres cases, deguesen atorgar al dit senyor rey que

¶ ⁵¹⁰ L'interrogatori, incomplet, puix que els capítols de la causa contra la Unió són cent (*vid. supra* núm. 152), s'interromp ací.

ell pogués elegir e posar en justícia criminal en la dita ciutat aquelles persones les quals al dit senyor rey plauria, per tres anys contínuament, e d'açò farien gran serví al dit senyor rey.

Per què lo dit consell, reebén les dites pregàries per manament, ab deguda reverència e honor, e havén esguart a les dites moltaldats e al tepms, atorgaren al dit noble en Bernat de Cabrera, en loch del dit senyor rey, que, en honor del dit senyor rey e per bon estament de la dita ciutat, que atorgaven e·ls plahia que·l dit senyor rey pogués elegir e metre justícia en la dita ciutat, axí civil com criminal, aquelles persones que li plauria, ab què fossen habitants de la ciutat, ço és, per dos anys contínuament següents. ¶^{24r} Suplicaven, emperò, al dit senyor rey que·ls fes una carta que per lo dit atorgament no fos fet perjudici a furs ni a privilegis.

.....
Et enaprés, ço és, en lo dit dia, constituïts los dits jurats en lo Real en⁵¹¹ presència del dit senyor rey, presentaren a aquell los tres redolins de la elecció de justícia de .L. *solidos*, e al dit senyor rey que li plagués nomenar aquells qui a ell plauria que fossen justícia criminal e civil e de .L. *solidos* de la dita ciutat.

Et lo dit senyor rey, enteses les dites coses e uberts per aquell los dits redolins, respòs e dix que ell donava per justícia criminal, a dos anys tan solament, a la dita ciutat en Johan Escrivà, cavaller; e per justícia civil, a un any tan solament, en Benavé de Benviure, ciutadà de la dita ciutat; e per justícia de .L. *solidos*, a un any, en Matheu Fàbrega, notari d'aquella matexa ciutat.

Et resnomenys, lo dit senyor rey, a postulació e suplicació dels dits jurats, manà a l'honrat en Berenguer de Codinachs, mestre racional de la cort del dit senyor rey, que fes fer un privilegi a la dita ciutat en lo qual fos contengut que, per lo atorgament de la dita elecció de justícia feta al dit senyor rey per la dita ciutat, no fos feyt algun perjudici a la dita ciutat ne a furs e privilegis tocants a la dita elecció de justícia, ans volia que tot dret pertanyent a la dita ciutat per la dita rahó romangués en sa força e valor.

165.

1348, desembre 23. València, al palau del Real.

Sentència pronunciada per Pere el Cerimoniós contra els principals dirigents de la Unió.

Dicta pena capital i confiscació de béns per a un grup de divuit ciutadans i cavallers, hi compresos Joan Sala, Joan Roís de Corella, Ponç de Soler, Ramon Escorna, Jaume de Romaní, Domingo de Montsó, Guillem Andreu i altres. La forma de l'execució, en alguns casos, és d'una crueldat extrema.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/34, fols. 1r-8r. Esborrany.

¶⁵¹¹ *que·n* a l'orig.

*Die martis, que hom comptava .X.º kalendas ianuarii anno predicto .M.CCC.XL.º octavo, lo molt alt (e) excel·lent príncep e senyor lo senyor en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, etc., haüt consell e deliberació sobre los dits feyts, attenens que en aquells se enantava e s devia enantar, axí com de e en feyts notoris, per tal, a instància del dit en G(uillem) d'Ox, procurador, etc., lo dit senyor rey, seent *pro tribunali* en loch covinent de jutgar, en son Real, manà en los dits feyts ésser-id (*sic*) pronunciat e donada sentència en la forma inffrasegüent, en presència dels testimonis dejús scrits e de gran multitud de poble aquí circumstant:⁵¹²*

On nós, en Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorca, de Cerdanya, de Còrcega, e comte de Barcelona, de Rosselló e de Cerdanya, vista la denunciació, capítols e rahons desús per part d[el] dit procurador fischal denant nós contra en Johan Sala, en Johan Ruiç de Corella, en Ponç de Soler, en Ramon Scorna, en Jacmet de Romaní, en Domingo de Monçó, en Guillem Andreu, en Bernat Deztorrent, en Francesch Rodeja, en Blascho de Çuera, en Pere Çafont, en Gonçalbo de Roda, en Bernat de Calatayú, en Bernat de Castellví,⁵¹³ en Ferrando Sanxes de Sàdova, Sanxo Ggarcés d'Asín, Johan Gil, adalill, e Miquel Lópeç Picart e altres, axí com de feyts notoris e manifestes e *aliter* proposades, vistes les confessions per los *proxime* nomenats feytes sobre les dites denunciació e rahons, vistes e⁵¹⁴ ab gran diligència examinades les deposicions dels testimonis per part del dit procurador fischal en lo present feyt produïts e donats, vistes e examinades totes e sengles scriptures desús per part del dit procurador fischal produïdes e en prova treytes, e specialment vists e examinats los libres per los dits denunciats e altres feyts sobre lo dit col·legi e il·lícita Unió, finalment vist tot ço que per les dites parts és stat dit, proposat e al·legat, axí de paraula com per scrit, attenens que per les dites confessions, deposicions, ||^{1v} libres e altres scriptures appar los damunt especificats, denunciats e altres notòriament han feytes, comeses (e) perpetrades les coses, malefícis e delictes dejús especificats e declarats e altres, e ésser stats consentidors, tractadors e anagadors que aquells fossen feyts, perpetrats e comeses, ço és, que foren feytes les dites unions e col·ligacions de València e d'Aragó, sagell, campana, cort novella, officials appellats conservadors, usurpada jureddicció...⁵¹⁵

||^{3v} ...E specialment appar notòriament, axí per confessions dels desús especificats denunciats, com encara per les deposicions dels testimonis e en altra manera, tots aquells universalment, e cascun de aquells *in singulari*, ésser culpables en los dits crims, malefícis, coses e altres.

¶⁵¹² *circumstant*, ratllat, encara que no hi sobra.

¶⁵¹³ Segueix, ratllat: *en Jacmet Jofre*. Igualment, aquest nom és després cancel·lat en la sentència.

¶⁵¹⁴ *e de* a l'orig. ¶⁵¹⁵ Segueix una relació dels càrrecs del fiscal contra la Unió de València, segons el text ja conegut (*vid. supra* núm. 152).

¶^{4r} Contra en Johan Sala.

Appar per confessió sua lo dit en Johan Sala ésser stat principi, cap e fundament de començar, procehir e enantar en la Unió o unions, ésser stat conservador e advocat de la dita Unió, consellador d'aquella, capità, e ésser anat als lochs de Murvedre, de Ribaroja e de Beniguazir, e ésser stat en la paliçada.

Ítem, se proven contra aquell totes les dites coses e molt més per les confessions e deposicions dels altres denunciats e testimonis, e encara que era⁵¹⁶ dels principals e preycà que's podien combatre ab lo senyor rey e depositar aquell per privilegi.⁵¹⁷

Contra en Johan Ruiç de Corella.

In genere han consentit e són culpables.

Primerament, appar per confessió sua aquell ésser stat en lo desbarat de Bétera, a Murvedre e a Ribaroja, e ésser stat creat capità e haver usat de la dita capitania, reebents sacraments e homenatges dels stants en lo consell de la dita elecció, e ésser stat en la paliçada; e en lo esvahiment de Murvedre feren .II. parts, per la una de les quals entrà lo dit en Johan ab en Ponç de Soler ab certa companya.

Ítem, les dites coses e altres apparen per les confessions e deposicions dels altres denunciats e testimonis, e encara ésser acompanyat del dit capità, e dels principals.

Ítem, féu fer dues crides après que fo elet.

Contra en Ponç de Soler.

Primerament, appar per confessió sua aquell ésser stat a l(a) batalla de Bétera, a Beniguazir e a Murvedre, e haver pres ab mans de la Unió lo loch e rendes de Cilla.

Ítem, les dites coses se proven per les confessions e deposicions dels altres denunciats e testimonis, e que era dels principals.

Ítem, se prove [e]ll ésser [a]nat a Ribaroja.

Ítem, se prove per lo[s] llibres de la Unió e per testimonis ell haver posats clams denant los jutges de la Unió com agreugat de ben .X. millia lliures.

Ítem, se prova que era dels majors e dels acompanyats al dit capità, e fo al trenchament de la dita sagrestia.

¶^{4v} Contra en Ramon Scorna.

In genere han consentit e són culp[a]bl[es].

Primerament, appar per confessió sua ell ésser stat conservador, alcayt de Paterna per la Unió, ésser stat a la tolta del castell del Puig, al desbarat de Bétera, a Ribaroja, a Beniguazir e a Murvedre, e a la paliçada.

¶⁵¹⁶ *eren* a l'orig. ¶⁵¹⁷ Corregit sobre la frase: *per rahó de .I. privilegi.*

Ítem, les dites coses apparen per les confessions e deposicions dels altres denunciats e testimonis, e gran partida de aquelles per los libres de la Unió.

Ítem, appar aquell per los dits testimonis ésser acompanyat al dit capità e ésser capità d'Algezira, e ésser dels principals.

Contra en Jacmet de Romaní.

In genere e han consentit e són culpables.

Primerament, appar per la sua confessió ell ésser stat a l'esvahiment de Murvedre.

Ítem, se proven les dites coses per les confessions e deposicions dels altres denunciats e testimonis.

Ítem, se prove que ell fo a Cocentina, a la paliçada e acompanyat al dit capità, e fo a Ribaroja, e era dels principals.

Contra en Domingo de Monçó.

Primerament, appar per confessió sua ell ésser stat conservador e advocat de la Unió, e que signava les cartes de la dita Unió.

Ítem, appar per testimonis aquell ésser stat .I. dels majors de la dita Unió e .I. dels tres de la dita Unió, e que feya exir lo poble a[b] una maça a la dita paliçada, e era dels principals.

Contra en Guillem Andre[u].

Appar per confessió sua aquell ésser entrevengut en mo[l]ts e diverses actes de la dita Unió, e ésser anat a l'imfant don Ferrando que vengués ab la cavalleria, entany com hic vench.

||^{5r} Ítem, appar per testimonis aquell ésser stat advocat, *saltim* extraordinari, de la dita Unió.

Ítem, appar per los libres de la dita Unió aquell ésser stat jutge general dels desafuraments, e haver dictats molts e diverses capítols e scrits de la sua mà en los affers de la dita Unió, e specialment en la rebetlió ara feyta, e és dels p[ri]ncipals.

Contra en Bernat Deztorrent.

Appar per la sua confessió que ell fo en lo consell com fo acordat que tramete[s]sen al dit imfant.

[Íte]m, se prova per testimonis que ell, ensemps ab lo dit en Johan Ruiç, feren fer la dita paliçada, e era dels principals.

Ítem, se mostra per les dites confessions e deposicions dels altres denunciats e testimonis ell ésser stat gran promovedor de les faenes de la dita Unió, e ésser gran concitador e avolotador de poble, e specialment en l[o] feyt de la Unió.

Contra en Blascho de Çuera.

Appar per confessió sua que ell, sens clamador e denunciador, bandejava e gitava los hòmens de la ciutat, axí com a lochtinent de justícia, a sola requisició de paraula dels conservadors, e que fo a la dita paliçada.

Ítem, que fo al negar d'en Cervijà, e era dels principals.

Ítem, apparen per testimonis les d[i]tes coses, e encara de molt(e)s més, ço és, de .XI. o de .X[II].

Contra en Francesch Rodeja.

Appar per [c]onf[er]ènci[on] sua ésser stat conservador, e ésser stat a Cocentina, a Xàtiva, al Puig, a Murvedre, a Ribaroja e a Beniguazir, e haver portada la senyera a Murvedre, e ésser stat exequidor dels hòmens negats.

Ítem, les dites coses apparen per les confessions e deposicions dels altres denun[ciats].

||^{5v} Contra en Pere Çafont.

Appar per la sua confessió ell ésser stat venedor dels béns dels reebels, e ésser stat a Bétera, a Ribaroja, a Beniguazir, a Murvedre e a la paliçada ab cavall a la gineta.

Ítem, se proven les dites coses per les deposicions e confessions dels testimonis e denunciats, e encara ésser stat gran avolotador, concitador e cridador en aquestes fahenes, e era dels principals.

Contra en Gonçalbo de Roda.

Appar per la sua confessió ell ésser stat a Beniguazir, a Ribaroja, a Murvedre e a la paliçada.

Ítem, se prove per testimonis aquell ésser stat gran avolotador, escomovedor e concitador de poble, e specialment en aquestes fahenes, e conservador, e és dels principals.

Contra en Ferrando Sanxes de Sàdova.

Appar per los libres de la Unió aquell ésser stat contra lo senyor rey ab companyes de ballesters e lancers.

Contra en Bernat de Calatayú.

Prova's per testimonis que ell és stat en lo consell de la dita Unió gran avolotador, concitador e escomovedor del poble.

Contra en Bernat de Castellví.

És stat capità en la torre de Puçol e cap del[s] hòmens de Puçol, e gran avolotador, e fo contra lo senyor rey en la dita torre.

¶^{6r} Contra Sanxo Garcés d'Asín.

Fo condemnat en Çaragoça com a gran traïdor, e és stat ací contra lo senyor rey.

Contra Jacme Jofre.

Fo en la torre de Puçol, e defès-se contra lo senyor rey.

Contra l'adalill en Johan Gil.

Lo senyor rey lo féu adalill en Perpinyà. Era en Puçol, e combaté's en Puçol, en presència del senyor rey, contra les sues companyes.

Contra los estranys dejús nomenats⁵¹⁸ (*blanc*).

Contra Miquel Lópeç Picart (*blanc*).

¶^{7r}⁵¹⁹ Per tal, moguts per les dites rahons e altres que poden e deuen moure coratge de príncep e senyor jutgant, Déus havent denant nostres ulls e los sants Avangelis de aquell denant nós posats, seents com a príncep *pro tribunali* en loch covinent de jutgar, supplida per nós tota solempnitat de feyt e de dret, si alcuna n'és stada obmesa o lexada en lo present procés, per la qual lo dit procés pogués valer menys, majorment com sien los dits feyts e crims notoris, e tals que per alcuna manera o targiversació no's poden cobrir ni celar, per la qual lo dit procés pogués valer menys, los damunt especificats denunciats pronunciam e sentencialment condempnam aquells e cascun de aquells deure pendre mort, en la forma e manera infrasegüent:

Primerament, que'l dit en Johan Sala, atnent entre·ls alt(re)s cases,⁵²⁰ sia rocegat, començan al Real del senyor rey, e d'aquèn sia menat roçegan a la plaça de l'Erba, e denant lo portal de la Sala de la Cort sia-li tolt lo puny dret; e enaprés, partint d'aquí, sia menat rocegant per la ciutat e, tornat a la dita plaça, sia-li aquí tolt la lengua e de continent donat a beure metall, e enaprés aquí matex penjat.

Ítem, al dit en Johan Ruiç sia tolt lo cap en manera que muyra, e aquell, tolt, sia mes en una gallinera de ferre e penjat denant lo portal de la Confraria.

Ítem, al dit en Ramon Scorna sia tolt lo cap en manera que muyra, e aquell, tolt, sia mes en una gallinera de ferre e penjat denant lo portal de la Confraria.

¶⁵¹⁸ *Contra los, ratllat.*

¶⁵¹⁹ El f. 6v repeteix: *On nós, en Pere, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, i la resta en blanc.*

¶⁵²⁰ *atnent... cases, interlineat.*

Ítem, al dit en Ponç de Soler sia tolt lo cap en manera que muyra, e a[quell], tolt, sia mes en una gallinera de ferre e penjat denant l[o] portal de la Confraria.

Ítem, al dit en Jacmet de Romaní sia t[o]lt lo cap [e]n manera que muyra.

Ítem, al dit en Domingo de Monçó sia tolt lo puny dret e la lengua, e penjat en manera que muyra e[n] la dita plaça de l'Erba.

Ítem, al dit en Guillem ¶^{7v} Andreu⁵²¹ sia tolt la lengua, e sia penjat en manera que muyra.

Ítem, al dit en Bernat Deztorrent sia tolt la lengua, e sia penjat⁵²² en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Blascho de Çuera⁵²³ sia-li tolt lo puny dret, e enaprés sia penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Francesch Rodeja sia rocegat, e, davant lo portal de la dita Sala, sia-li tolt lo puny dret, e enaprés, menat rocegant per la dita ciutat, sia tornat a la dita plaça, e aquí sia-li tolt la lengua e sia penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Pere Çafont sia rocegat e sia-li tolt la lengua, e enaprés sia penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Gonçalbo de Roda sia rocegat e sia-li tolt la lengua, e enaprés penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Ferrando Sanxes de Sàdova sia rocegat e penjat en m[a]nera que muyra.⁵²⁴

Ítem, lo dit en Johan Gil, adalill, sia-li tolt lo cap en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Bernat de Calatayú sia rocegat e penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit en Bernat de Castellví sia rocegat e penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit Sanxo Garcés d'Asín sia rocegat e penjat en manera que muyra.

Ítem, lo dit Miquel Lópeç Picart sia rocegat e penjat en manera que muyra.

E com los desús especificats condempnats hajen comeses e perpetrats los [d]its delictes e malefics, los quals són tals que los béns de aquells deuen ésser confischats e applicats al phisch del temps que·ls dits delictes e malefics foren comeses e perpetrats, per⁵²⁵ ¶^{8r} tal, sentencialment pronunciam e declaram la senyoria de tots e sengles béns dels dits condempnats, movents e seents, ésser passada e transporta[d]a en lo dit nostre phisch, dels temps a ençà que los dits delictes foren comeses e perpetrats per los dits condempnats, e los dits béns e cascuns de aquells al dit nostre fisch per aquesta nostra de present sentència applicam. *Lata*

¶⁵²¹ An Andreu a l'orig. ¶⁵²² Segueix, ítem, a ratllat o cancel·lat: Ítem, lo dit Jacmet Jofre sia penjat en manera que muyra. ¶⁵²⁵ per, repetit a l'orig.

¶⁵²³ Ratllat: sia rocegat e. ¶⁵²⁴ Segueix,

sententia die martis .X.º kalendas ianuarii, anno Domini .M.ºCCC.º quadragesimo octavo, presents en Guillem d'Ox, procurador fischal del dit senyor rey, de la una part, e los dits en Johan Ruiç de Corella, en Johan Sala, en Ponç de Soler, etc., denunciats damunt dits, de la altra.

Tèstes, los nobles don Lop, comtte de Luna, don Pedro, senyor de Xèricha, lo comte de Terranova, micer Bernat d'Olzinelles, en Bernat de Ripoll e gran multitud de poble de la ciutat.

166.

1348, desembre 30. València.

Perdó general concedit per Pere el Cerimoniós als inculpats en la Unió de València, amb l'excepció d'un contingent de fugits, dels difunts, els cavallers, els presoners, els membres de la casa del reiimportants excepcions i altres. .

AMV, *Privilegis reials*, Pere IV, pèrg. 58. Original, amb el segell perdut. 510 × 640 mm, plica 50 mm.

Noverint universi quod nos, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, attendentes quod, licet iudicium et iustitia sint correctio sedis regis, firmatur tamen clementia tronus eius, et quod, nisi culpa prederet, locum / venia non haberet, quodque vindicte genus in subditis nostris exequimur, si per lubri[ca]⁵²⁶ culpe detrimenta⁵²⁷ cadentibus, ad adhibenda sublevandi remedia misericordie celeris suffragio subvenimus et, voluntate seviendi sopita, que punire possemus in gladio lenimento clementie temperemus. Con-/siderantes itaque quod universitas civitatis Valentie et termini sui et singulares ipsius, quibusdam paucis nostris domesticis et aliis dicte civitatis incolis, qui pro nostro honore firmiter prestiterunt, exclusis, propter iminentis malitiam temporis et, quod verius credimus, ad suggestiones falsas et subdolas ali-/³-quorum, sub colore Unionum, confederationum et colligationum factarum in dicta civitate et quibusdam aliis locis regni Valentie et aliis locis extra regnum ipsum, visi fuerint ab obedientie et devotionis nostre semitis deviasse et, verbis fallacibus seductorum inducti pretento, videlicet, quod dicta Unio et colligatio inde / secuta fieri poterant ad conservationem fororum et privilegiorum regni predicti, in eiusdem erroris caligine, coacti, potius quam voluntarii, inobedientes videantur aliquamdiu perstitisse, propter quod in nos videbantur culpe spendium comisisse et quodammodo notam infamie incurrisse.

Quia detectas tamen post fal-/lacium versutias, via cognita veritatis, riederunt ad obedientie et devotionis debite nostre [cu]ltum, super predictis nostram

¶⁵²⁶ Un plec del pergami dificulta la lectura ací i en altres llocs més avall.

¶⁵²⁷ *deltramenta* a l'orig.

misericordiam implorantes, idcirco nos, qui misereri potius cupimus quam ulcisci, tenore presentis instrumenti publici ac privilegii nostri, perpetuo valituri, absolvimus, indulgemus, remittimus et relexa-^{/6-}mus dicte universitati civitatis et termini sui et singularibus universis et singulis ipsorum, ab forma tamen inferiori comprehensa, omnes actiones, questiones, petitiones et demandas et omnes etiam penas civiles et criminales et alias quascumque quas contra dictam universitatem et eius singulares et bona eorum omni-/-um nos seu nostri successores, aut nostri seu ipsorum officiales, possemus facere, proponere s[eu] movere aut eidem universitati seu eius singularibus infligere, ratione Unionis et colligationis supradictarum et ratione etiam quorumcumque delic[to]rum, criminum seu excessuum que et quos dicta universitas seu singulares ipsius et eius / termini, predictarum Unionis et colligationis pretexto, sigillo atque vexillo Unionis u[t]endo, tenendo cimbalum ac executiones iniustas et illicitas faciendo contra nostra loca, seu alia subditorum nostrorum qui dictis Unioni et colligationi adherere nullatenus voluerunt, indebite procedendo, loca ipsa ignis incen-^{/9-}dio subponendo et talas, rapinas seu depredationes multiples faciendo et homines occidendo, nostramque iurisdictionem diversimode et multipliciter usurpando, nostramque regaliam et potestatem regiam minuendo, cum nonnullis ex officialibus nostris in campestri prelio decertando et nonnullos ex ipsis nostris / officialibus et alios in ipso conflictu gladio perimendo, necnon contra personam nostram et alios qui erant nobiscum, pravis suggestionibus, morte nostra falso conficta, se ad bellum, ne civitatem ipsam possemus ingredi, opponendo, et alia plura enormia perpetrando, hucusque comiserint, et contra nostram / regiam maiestatem, predictis vel aliis rationibus quibuscumque, dicantur et censeantur quomodolibet comisisse, ita quod sive in predictis seu aliis criminibus aut excessibus comisisse qualitercumque per dictam universitatem seu singulares civitatis predictae et termini sui, rationibus antefatis, seu aliis dependentibus, ^{/12} incidentibus aut coherentibus et emergentibus ex eisdem, et ex Unione huiusmodi subsequitis, que dici possint seu etiam nominari, sive in presenti instrumento aut privilegio nominentur sive non, que et quos pro nominatis et expressatis volumus hic haberi, ac si in presenti privilegio et instrumento / publico de verbo ad verbum exprimerentur specialiter et expresse, dicta universitas seu singulares predictae civitatis et eius termini culpabiles fuerint, sive non, nequeant amodo per nos seu nostros successores aut officiales nostros seu ipsorum, rationibus antedictis seu quibusvis ex ipsis, contra dictam universitatem seu singulares / dicte civitatis et eius termini, inferiori nominatis exclusis, questio aliqua fieri, petitio [seu]⁵²⁸ demanda, imo a predictis et quolibet eorundem dicta universitas et singulares predictis, exceptis infrascriptis, sint, cum omnibus bonis ipsorum, quitii, liberi et immunes atque perpetuo absoluti.

¶ ⁵²⁸ Hi ha un forat, que afecta d'aquesta línia 15 a la 25.

Et nichilominus, ad uberio¹⁵rem cautelam, omnem notam seu infamie labem cui dicta universitas seu singulares prefa[ti in] predictis visi fuerint quomodolibet subiacere, ex nostre regie potestatis plenitudine tollendam huius serie ducimus seu etiam abolendam. Et recepimus ex nunc in antea dicte civitatis et sui termini universitatem et eius / singulares in favoris nostri plenitudinem et in gratie nostre sinum. Et annull[amus in]super, cassamus, irritamus et etiam abolemus omnes et singulos processus, inquisitiones sive scripturas factos et factas rationibus supratactis contra universitatem pretactam et singulares predictos, quos et quas perpetuo haberi vo[-]lumus pro cassis, irritis atque nullis. Mandantes quibuscumque scriptoribus s[eu ...] quos pro[ce]ssus predicti et prefate scripture existunt quatenus ipsos processus et escripturas, ex sola exhibitione presentis, aboleant protinus et cancellent, nullo expectato alio mandamento.

Ab huiusmodi vero remissionis /¹⁸ et absolutionis nostre gratia Matheum Lançol, Bernardum Rotundi, Bernardu[m ...], M[a]theu[m] Simonis, Bernardum Sentboy, Iacobum Blanch, Paschasium Maçana, Guillelmum Carbonelli, Arnaldum Valliriola, Philipum de Rosselló, Guillelmum Senan, Arnaldum de Comajohan, Petrum Morell, / Dominicum Sala, Bernardum Fabarzani, Petrum Cardona, notarium, Andream C[ivera]na[...], en Rocha, qui moratur apud locum de Quart, Laurentium d'Ollo, Petrum Rull, Martium Galindi, Vicentium Março, fratres, Berengarium d'Oluja, notarium, Petrum de Pratis, de domo episcopi Valentie quondam, Be[-]rardum de Canellis, Franciscum Marrades, Garsiam Martini, Berengariu[m]atum en Dorcha, Raimundum Salelles, Matheum Galindi, Natalem Palomar, pelliparium, Raimundum Solanelles, Bernardum Arau, Petrum Oliverii, marinarium, Berengarium Palau, Guillelmum Abelló, /²¹ Romeum d'Anglesola, Antonium Romei, Franciscum Miramar, *lo notari d[e ... Arnaldum] Gastó*, Nicholaum de Monçó, tanquam culpabiles precipuos in predictis; deffunctos etiam quoscumque dicte civitatis et termini sui, cum omnibus bonis ipsorum et cuiuslibet eorundem, qui in predictis culpabiles fuerint adin[-]venti, sibe obierint morte naturali aut in conflictibus de Bétera et de X[àtiva] de Miçlata, aut per iustitiam seu alias quovis modo; et quosvis milites ac generosos qui habent hospitia in civitate Valentie et eius termino, aut qui dicte civitatis habitatores sunt, qui reperti culpabiles / fuerint in predictis; captos etiam quoscumque qui, rationibus supradictis, de presenti [...] sunt in civitate Valentie aut in villa Castilionis Campi de Burriana seu alibi ubicumque; omnes insuper et singulos, cuiuscumque status seu conditionis sunt vel erunt, culpabiles in predictis, qui non sint /²⁴ habitatores civitatis predicte seu eius termini, licet forte hospitia, domos seu her[editates] habeant [in] dicta civitate seu eius termino, ex quo non teneant suum domicilium in civitate pretacta seu termino eius; domesticos insuper nostros quoscumque, cuiusvis status seu conditionis sint, habitatores dicte civitatis seu / eius termini, in predictis vel aliquibus ex eis obnoxios; necnon omnes et singulos in predictis seu aliquibus ex eis culpabiles, qui a tribus citra mensibus suum domicilium transtulerunt ad dictam civita-

tem seu eius terminum, expresse ducimus et de certa scientia excludendos, nec eos in / dicta remissionis gratia includi seu comprehendi volumus ullo modo.

Et nichilom[i]nus, ad uberiorem cautelam et dicte universitatis et singularium predictorum, et ut tutius et melius predicta omnia observentur, tactis per nos corporaliter sacrosanctis quatuor Dei Evangeliiis, coram nobis positis, et cruce Domini, /²⁷ iuramus ac religione dicti iuramenti promittimus notario infrascripto, tanquam publice persone, hec a nobis nomine dicte universitatis et dictorum singularium stipulanti et recipienti, predicta omnia et singula, ut superius dicta sunt, tenere firmiter et observare, et contra ipsa vel ipsorum aliqua non / facere vel venire aliqua ratione seu causa. Mandantes successoribus nostris quibuscumque, necnon nostris officialibus et ipsorum universis et singulis, presentibus et futuris, quod absolutionem, diffinitionem, remissionem et relaxationem nostras huiusmodi teneant firmiter et observent et faciant observari, et / contra ipsas non veniant nec aliquem contravenire permittant, quavis causa seu etiam ratione.

In cuius rei testimonium presens instrumentum publicum et privilegium nostrum fieri iussimus, nostra inpendenti bulla plumbea comunitum. Datum et actum in quadam camera /³⁰ regii nostri palatii civitatis Valentie, tertio kalendas ianuarii anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo octavo. H(ugo), can(cellarius). /

Signum (*signe*) Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, qui hec laudamus, concedimus, firmamus et iuramus. Rex P(etrus). /

Testes huius rei sunt nobilis Benardus de Capraria, Iohannes Scribe, miles, Bernardus de Ulzinellis, legum doctor, thesaurarius, et Berengarius de Codinachs, magister rationalis curie, consilarii dicti domini regis, et Laurentius Iohannis, notarius Valentie. /³³

Sig-(*signe*)-num Mathei Adriani, dicti domini regis scriptoris et regia auctoritate notarii publici per tota terram et dominationem eiusdem, qui predictis interfuit et hec scribi fecit, cum raso et emendato in linea tertia, ubi dicitur «-busdam paucis nostri», et in .XIII.^a, / ubi continetur «co-», et in .XXVI.^a, ubi notatur «eius terminum expresse ducimus et», et clausit. /

(*sota la plica*:) Dominus rex mandavit Matheo Adriani. Pro(bata).⁵²⁹

(*sobre la plica*:) Regist(rata).

¶ ⁵²⁹ En lletra més petita, també dins la plica:

Bene poteritis signum vestrum apponere, sed dimitatis i(n)strumenta iuxta mandatum cancellarii.

1349 (Enc. 1348), gener 6. València.

Berenguer, abat d'Arles (Vallespir), dissol els juraments prestats per qualsevol individu a la Unió valenciana, per comissió del papa Climent VI atorgada mitjançant dues butles, en acte solemne celebrat a la Seu de València en presència del rei. Acta autoritzada per Mateu Adrià, secretari reial.

ACA, CRD, caixa 38, núm. 4855. Còpia simple en bifoli de paper.⁵³⁰

Pateat universis quod die martis, die festivitatis Epi(p)hanie Domini, qua computabatur octavo idus ianuarii anno Domini .M.°CCC.°XL.° octavo, serenissimo ac magnifico principe et domino domino Petro, Dei gratia rege Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comiteque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, constituto personaliter in ecclesia Beate Marie Sedis civitatis Valentie, dum in eadem ecclesia, in qua plurium nobilium, militum, generosorum et aliorum erat congregata populi multitudo, missa decantabatur celebris, ut tante festivitatis qualitas exhibebat, venerabilis Berengarius, monasterii Arularum abbas, Cluniacensis ordinis, Elnensis diocesis, sedis Apostolice nuntius, facto per ipsum in dicta missa verbi dominici predicatione solenni, volens, ut decet fidelem nuntium sibi comissa per sedem Apostolicam salubriter e[xerc]ere, ibidem per me, infrascriptum notarium, legi et publi[c]ari fecit comissiones sibi factas per dominum summum pontificem, eius bullis plumbeis comunitas pa[te]ntes, quarum tenores secuntur:

«Clemens, episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Berengario, abbati monasterii Arularum, Cluniacensis ordinis, Elnensis diocesis, Apostolice sedis nuntio, salutem et apostolicam benedictionem. Quamvis ad bonum pacis, quod in se bona continet universa, nostra semper aspiravit et aspiret intentio ac laboraverit et laboret affectus, inimicus tamen Homo, quietis impatiens et humane tranquillitatis clandestinus prosequator, se votis nostris opponens, sic nostra ci[rc]a hec stu[di]a, pro dolor!, impedivit, vacuavit labores et effectum debito frustravit affectus quod aliquas partes orbis quas non cassaverit turbine, non molestaverit fluctibus et dissensionum atque guer[rarum] procellis non fatigaverit aut fa[tig]is ...]s exhigentibus vix reliquit, hinc per[...] solerti[or]i studio solliciti reddim[us] ... con]stantius laboramus ut eisdem pacis emuli, supera[t]a malitia et allisa po[tentia], fidelibus is[...] instaurare pacem, t[ran]quillitatem inducere et quietis comoda procura[re ...]stan[te] Illo qu[i] pacis est actor et auctor est, valeamus. Dudum siqu[i]dem, displicibiliter admodum intellect[o] quod inter carissimum in Christo filium nostrum Petrum, regem Aragonum illustrem, ex parte [u]na, et

¶ ⁵³⁰ N'hi ha un esberrany, que no reproduceix les dues butles, citades sols per l'encapçalament,

en un bifoli de paper de lletra de Mateu Adrià, molt deteriorat, a CRD, caixa 36, núm. 4689.

nonnullos subditos suos ex altera, ac inter quosdam ex eisdem subditis inv[ic]em, id[e]m inimicus Homo gravis dissensionis materiam suscitavit, nos, ad succidendam illam et pacis inter eos comoda instauranda paternis ac sollicitis studiis intendentes, quondam Guidonem, abbatem monasterii Ameriensis, ordinis sancti Benedicti, Gerundensis diocesis, Apostolice sedis nuntium, tunc in humanis agentem, duximus destinandum, idemque abba[s], comissi ei ministerii partes sollicitate prosequutus, postquam pro huiusmodi tollenda dis[co]rdia diu[tius] laboravit, i[...]ca, per Hostem pac[is ...] crescente zizania, nullo aut modico succedente laboribus suis fructu, rebus fuit humanis exemptus, ac idem pacis Hostis, absque obice contradictionis conatus suos et actus intendens, qui[c]quid dispositum fuerat eisdem studio abbatis ad pacem, ad dissensionem convertere ac in discordiam satagit conmutare. Nolentes, igitur, quod circa hec salubriter incohatum est deseri imperfectum, ac tuam industriosam circumspectionem et [circ]umspectam industriam attendentes et considerantes attente quantum Rex pacificus tuis, prout fidedigne percepimus, inffudit affectibus bonum pacis, te ad partes illas, ad huiusmodi nocive dissensionis suffocanda semina [et] inferenda commoda quietis et pacis, sub spe divini auxilii providimus destinandum, ideoque discretioni tue per apostolica scripta mandamus quatenus, ad partes easdem te personaliter c[on]ferens, stude tanquam fidelis operator et diligens disse[n]sionis huiusmodi quelibet funditus evellere germina, stude pacem inserere, stude concordiam reparare, ut laboribus tuis desideratus succedat, ut speramus, effectus tuque, [p]reter divine retributionis premium, nostram et dicte Sedis gratiam ulterius mereari[s], et a[u]tem in premissis eo facilius et efficacius prospereris quo maiori, fueris per nos potestate suffultus, tibi inter partes easdem ac valitores, complices, sequaces, fautores, adiutores, subditos et vassallos eorum ac adherentes eisdem, comuniter vel divisim, auctoritate nostra treugas in[du]cendi illasque faciendi per censuram ecclesiasticam inviolabiliter observari, non obstante si eis aut quibusvis aliis, cuiuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existant, etiam si pontifi[cali] seu] regia aut quavis alia prefulgeant dig[nitate], comuniter vel divisim a Sede sit indultum eadem quod excommunicari, suspendi aut eorum [...] terre vel loca interdicto ecclesiastico subiri nequeant, per litteras apostolicas non facientes plenam et ex[pressam ...] de [verbo] ad verbum de indul[to] huiusmo[di] mentionem, plenam concedimus tenore presentium potestatem. Datis A[vi]nionis, [...] kalendas dec[em]bris, pontificatus nostri anno septimo.»

«Clemens, episcopus, servus servorum [De]i, dilec[t]o filio Berengario, abbati monasterii Arularum, Cluniacensis ordinis, Elnensis diocesis, Apostolice sedis nuntio, salutem et apostolicam benedictionem. Cum te ad carissimum in Christo filium nostrum P[e]trum, regem Aragonum illustrem, necnon Aragonum et Valentie regna ac alias provincias, terras et loca eiusdem regis subiecta dominio, pro extingenda et succidenda funditus nociva discordia quam i[n]ter eundem regem, ex parte una, et nonnullos subditos suos ex altera, ac inter quosdam ex eisdem

s[u]bditis invicem, pacis Emulus [su]scitavit, et concordia inter partes easdem, fa-
vente Eo qui pacis actor et auctor est, reformanda duxerimus destinandum, nos,
desiderantes attente ut [in] premissis eo valeas prosperari facilius et efficacius quo
maiori, per nos fueris potestate suffultus, ti[bi] conventiones, promissiones, con-
federaciones, colligationes, uniones et quascumque alias pactiones, quocumque
nomine censeantur, inter partes easdem, necnon valitores, complices, sequaces,
fautores, adiutores, subditos et vassallos eorum ac adherentes eisdem et quosvis
a[lios], comuniter vel divisim initas, etiam si iuramentorum interpositione ac pe-
narum adiectione vallate fuerint, que prosecutioni commissorum tibi negotiorum
huiusmodi afferre preiudicium aut obs[ta]culum interponere forte possent, dis-
solvendi, cassandi, annullandi et irritandi ac iuramenta et penas huiusmodi relaxan-
di plen[am] concedimus tenore presentium p[o]testatem. Datis Avinione, .XVI.
kalendas decembris, pontificatus nostri anno septimo.»

Quibus comissionibus lectis et publicatis, dictus abbas, sedis Apostolice
nuntius, volens sibi comissa effectualiter adimplere, ex potestate sibi per dictum
dominum summum pontificem atributa et in dictis comissionibus expressata,
conventiones, promissiones, confederation[e]s, colligationes, uniones et quascum-
que alias pactiones, quocumque nomine censeantur, super predictis vel aliqua
eorundem per quascumque personas comuniter vel divisim initas, etiam si
iu[ramen]torum interpositione ac penarum adiectione fuerint vallate, dissolven-
do, cassando, annullando et irritando iuramenta et penas quascunque super pre-
dictis adiectas vel facta, totaliter auctoritate sedis Apostolice relaxavit, in nomine
sancte et individue Trinitatis, Pat[r]is et Filii et Spiritus Sancti.⁵³¹

Et de predictis dictus [do]minus r[ex] mandavit, et Lupus de Apiaria,
n[otarius], iuratus civitatis Valentie, nomine co[n]iuratorum suorum ibidem
pre[sentium] et totius [etiam] universitatis civitatis Valentie et terminorum suo-
rum petiit, fieri tot quot voluerint publ[ic]a consi[mi]lia instrumenta. Que omnia
acta fuerunt presentibus testibus nobiles Petro, domino de Exericha, Bernardo
de Capraria, Raimundo de Rivosico, maiordomo, consiliariis dicti domini regis,
et pluribus aliis in multitudine copiosa.

168.

1349 (Enc. 1348), gener 10. València, al palau del Real.

*Sentència reial contra els dirigits unionistes Bernat Redon, Ramon Salelles, Arnau de
Comajoan i Joan Tàfio, ciutadans de València, tots quatre condemnats a la pena capital
i confiscació de béns.*

ACA, C, Processos, llig. 125/34, fols. 9r-12r.

¶ ⁵³¹ Segueix, ratllat: *amen*.

Die sabbati, in hora tertie, que hom comptava .IIII.º idus ianuarii anno Domini .M.ºCCC.ºXLVIII.º

On nós, en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorca, de Cerdanya e de Còrcega, e comte de Barcelona, de Rosselló e de Cerdanya, vista la denunciació, capítols e rahons desús per part del dit procurador fischal denant nós contra en Bernat Redon, en Ramon Salelles, n'Arnau de Comajohan e en [Jo]han Tàfio e altres, axí com de feyts notoris e manifestes e *aliter* proposades, vistes les confessions per los *proxime* nomenats feytes sobre les dites denunciació e rahons, vistes e ab gran diligència examinades les deposicions dels testimonis per part del dit procurador fischal en lo present feyt produhits e donats, vistes e examinades totes e se[ng]les scriptures desús per part del dit procurador fischal produïdes e en prova treytes, e specialment vists e examinats los libres per los dits denunciats e altres feyts sobre lo dit col·legi e il·lícita unió, finalment vist tot ço que per les dites parts és stat dit, proposat e al·legat, axí de paraula com per scrit, attenents que per les dites confessions, deposicions, libres e altres scriptures appar los damunt especificats denunciats e altres notòriament haver feytes, comeses (e) perpetrades les coses, malefícis e delictes dejús especificats [e] declarats e altres, e ésser stats consentidors, tractadors e anagadors que aquells fossen feyts, perpetrats e comeses, ço és, que foren feytes les dites unions e col·ligacions de València e d'Aragó, sagell, campana e cort novella, oficials appellats conservadors, usurpada jurisdicció...⁵³²

¶^{11r} ...E specialment appar notòriament, axí per confessions dels desús especificats denunciats, com encara per les deposicions dels testimonis e en altra manera, tots aquells universalment e cascun de aquells *in singulari* ésser culpables en los dits crims, malefícis, coses e altres.

E specialment appar lo dit en Bernat Redon ésser stat .I. dels pus principals de les dites unions e col·ligacions, e ésser stat preycador, anagador e tractador de aquelles e de les coses e delictes per ocasió de aquelles enseguides, e haver tractat e feyt, aytant com en ell era, que gents estranyes vinguessen a la dita ciutat de València contra lo dit senyor rey, e haver tractat e feyt moltes coses rèprobes e nefandes contra nós⁵³³ e corona nostra real, les quals nós *ex causa* cessa(m) expressar.

Appar encara lo dit en Ramon Salelles ésser stat missatger, tractador e consentidor que gents estranyes d'altra senyoria entrassen e vinguessen a la dita ciutat contra nós e corona nostra real.

Ítem, appar lo dit n'Arnau de Comajohan ésser stat gran avolotador, consentidor, tractador e anagador en e sobre les dites unions e col·ligacions, delictes

¶⁵³² Segueix una síntesi dels càrrecs ja coneguts contra la Unió. ¶⁵³³ *nós*, interlineat. Ratllat: *lo dit senyor rey*. D'ací endavant, el rei par-

la en primera persona (*nós*), i són corregides les mencions en tercera persona usades fins ací a l'acta.

e maleficis per occasió de aquelles perpetrats, e ésser stat en la paliçada ab cavall e ab armes contra nós, personalment constituïts, e nostres companyes, en lo loch de Mizlata, davant la dita paliçada.

Ítem, lo dit en Johan Tàfio ésser stat avolotador, conse[llad]or, tractador (e) anagador en e sobre les dites unions, crims, delictes e maleficis per occasió de aquelles perpetrats e comeses, e ésser stat encerchador e venedor dels béns de aquells qui zelaven lo profit e honor nostra.

Per tal, ¶^{11v} moguts per les dites rahons e altres que poden e deu[e]n moure coratge de príncep e senyor jutgant, Déus havent denant nostres ulls e los sancts Evangelis de aquell denant nós posats, seen[t]s [com] a p[ríncep] *pro tribunali* en loch covinent de jutgar, supplida per nós tota solempnitat de feyt e de dret, si alcuna n'és stada obmesa en lo present procés, per la qual lo dit procés pogués valer menys, majorment com los dits crims e maleficis sien stats e sien notoris, e tals que per alcuna manera o targiversació no's porien ni poden cobrir, celar o targiversar, los damunt especificats denunciats, ço és, en Bernat Redon [e] en Ramon Salelles, n'Arnau de Comajohan e en Johan Tàfio, e cascun d'aquells, pronunciam e sentencialment condempnam deure pendre mort, en la forma e manera infra-següent, ço és, lo dit en Bernat Redon perda lo cap en manera que muyra, jassia que majors penes poguessen e deguessen ésser imposades al dit en Bernat, les quals a aquell *ex causa* relexam. Ítem, que los dits en Ramon Salelles, n'Arnau de Comajohan e en Johan Tàfio sien penjats en manera que muyren.

¶^{12r} E com los desús dits condempnats hajen comeses e perpetrats los dits del[i]ctes e [malefic]is, los [qu]als són tals que per la comissió o perpetrac[ió] de aquells los [b]éns de aquells e de cascun de aquells són, foren e deuen ésser confischats e applicats al fisch o errari (*sic*) nostre, del temps que'ls dits delictes e maleficis foren comeses e perpetrats per aquells e cascun de aquells, per tal, sentencialment pronunciam e declaram la senyoria e dret de tots e sengles béns dels dits condempnats, movents, semovents e seents, ésser passada e transportada en lo dit nostre fisch del temps a ençà que los dits delictes, crims e maleficis foren comeses e perpetrats per los dits condempnats e cascun de aquells. E los dits béns e cascuns de aquells al dit nostre fisch per aquesta nostra present sentència applicam e ajudgam. *Lata sententia, etc.*

Testes, nobilis R(aimund)us de Rivosicco, venerabilis Rodericus Didaci, etc., et P(etr)us Jordani d'Urríes, et populus, etc.

Enaprés, com lo dit senyor rey fos personalment constituït en la cambra en la qual ha acostumat de tenir son lit, vench al dit senyor rey frare Ramon de Pals, de l'orde dels frares Menors de València; e dix que a ell s'era confessat en Bernat Redon desús dit, lo qual, entre les altres coses, li havia dit en sa confessió que digués de part sua al dit senyor rey que, ço que ell havia dit d'en Bernat Gomir e d'a[ltres] de rey novell, no era ver, ans ho revocava. Per què lo dit senyor rey

manà a mi, P(ere) Rovira, notari, les dites coses ésser continuades après en lo present procès.

Presentis testimonis lo noble en Ramon de Riusech, e micer Rodrigo Dies e en Munio Lópeç.

169.

1349 (Enc. 1348), gener 29. València.

Pere el Cerimoniós al papa Climent [VI]. Li agraeix calorosament la vinguda del legat pontifici Berenguer, abat d'Arles, que ha predicat a la Seu de València i a les esglésies d'algunes de les principals poblacions del regne, amb exhortacions a l'obediència al rei, tot i que el país es troba ja pacificat i els culpables castigats. El legat passa ara, amb el mateix objecte, a Aragó.

ACA, C, Curiae, reg. 1062, fols. 148v-149r.

Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino domino Clementi, divina providentia sacrosancte Rom[an]e et universalis Ecclesie summo pontifici, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, etc., eius humilis filius et devotus, pedum oscula beatorum. Clementie vestre, pater sanctissime, adversitatum nostrarum quas passi fuimus hactenus recordantis et modos remedii exquirentis pro posse benignius, reverentia debita rescriptum accepimus, specialiter conti[n]ens in effectu quod ad nos venerabilem fratrem Berengarium, abbatem monasterii Arularum, super quibusdam adversitatum ipsarum remedia concernentibus mitebatis, ut ipsius rescripti pagina innuit eleganter. Et, latius intellectis que rescriptum huiusmodi continebat, vestre beatitudini reverentia humili respondemus quod, licet, divina agente clementia, que successus iustitie inclite regie domus nostre, post plura turbationum discidia ac discrimina graviora, consuevit afferre felices, nec demum permitit eandem, cum ipse Deus sit vera iustitia, deperire,⁵³⁴ iam paulo ante ipsius abbatis adventum, negotia omnia pro quibus legatus huc fuerat idem abbas fuissent posita in tranquillo, et illi populi nostri dominii, qui, ad falsas suggest[i]ones singularium personarum Deum pre oculis non habentium, sed, omni prorsus exclusa iustitia a se ipsis, a via veritatis penitus deviantium, inconsulte seducti fuerunt hactenus et dolose decepti, erroris sui caliginem postmodum cognoscentes, ad veram obe-||^{149r}-dientiam reducti fu[i]ssent, et nos etiam de quibusdam culpabili[o]ribus notabilem in hoc facto iustitiam fecissemus. Verumtamen abbas ipse, ut, si ex ipsis reliquie aliquae forsitan remansissent, s[u]is salutaribus monitis eos converteret ad nostrorum semitas mandatorum et alios in sua fidelitate solida confirmaret, de benivolentia nostra, tanquam legatus obediens a

¶⁵³⁴ *deperires* a l'orig.

vestra [c]lementia destinatus, coram magn[a] multitudine populi, tan in ecclesia Sedis Valentie quam in aliis ecclesiis notabilium locorum regni Valentie ubi videatur expediens congregata, suos elegantius et prudenter sermones expandit, de contingentibus nil ommitens, et alias, iuxta sibi per sedem Apostolicam tradita in mandatis, ferventer se obtulit impleturum quod super eis nos possemus cognoscere opportunum. In tantum, pater sanctissime, quod vere ipse legatus, qui de presenti, ordinantibus nobis, accedit ad partes Aragonum personaliter, ut in partibus ipsis similia faciat que fecit in regno Valentie, potest et debet perinde de cura solli(c)ita et attenta solertia in conspectu vestre clementie merito comendari, et nos quidem beatitudini vestre assurgimus ad digna merita gratiarum, que persona tam providam et sapientem, tamque idoneam atque dignam et tam denique laudabilem, circa ea fuit benigne dignata mittere ad has partes. Almam personam vestram incolumem⁵³⁵ conservet Altissimus ad sua sancta servitia plenis annis. Data Valentie, quarto kalendas februarii, anno Domini millesimo .CCC.°XL.° octavo. H(ugo), can(cellarius).

Franciscus Fuxi, mandato regio facto
per dominum episcopum cancellarium.

170.

1349 (Enc. 1348), març 10. València, al palau del Real.

Pere el Cerimoniós cedeix al mestre de Montesa el dret d'exercir accions legals contra els llocs unionistes del Maestrat i d'imposar-hi composicions pecuniàries i una cisa per 12 anys, a canvi de pagar a la corona un terç del producte d'aquesta exacció i 132.000 sous barcelonesos.

AHN, *Órdenes Militares, Montesa*, perg. reials, carpeta 491, núm. 404-R. Original.⁵³⁶

Ed. E. DÍAZ MANTECA, «Notes documentals per l'estudi de la Unió al Maestrat de Montesa (s. XIV)», *Bol. de la Soc. Castellonense de Cultura* LXI (1985) 93-141, doc. 3.

Reg. A. JAVIERRE MUR, *Privilegios reales de la Orden de Montesa en la Edad Media. Catálogo de la serie existente en el Archivo Histórico Nacional*, Madrid, Junta Técnica de Archivos, Bibliotecas y Museos, s. a., núm. 441.

Nos, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Tenore presentis carte nostre seu instrumenti publici, firmiter valituri, damus, cedimus et concedimus vobis, venerabili et religioso fratri Petro de Thous, magistro ordinis / militie Beate Marie de Muntesia, consiliario nostro dilecto, omnes actiones, questiones, petitiones et demandas civiles et criminales, et omnia iura que nobis competunt et competere possunt quovis modo, contra universitates singularesque personas om-

¶ ⁵³⁵ *incolumem* a l'orig. ¶ ⁵³⁶ Registrat en ACA, C, reg. 888, f. 158r.

nium et singulorum locorum Magistratus vestri de Muntesia et bona ipsorum, / ratione vel occasione confederationis illicite que Unio dicebatur, olim in civitate et aliquibus locis regni Valentie improvide suscitate, nunc vero, velut Deo et hominibus odiose, destructe penitus et obrute, cui quidem detestabili Unioni et eius nefandis actibus homines locorum dicti vestri Magistratus, in lesionem nostre regie /³ maiestatis et contra voluntatem nostram, utique vestram, nisi fuerunt totis conatibus, adherere; necnon ratione quorumvis criminum et excessuum per dictas universitates et singulares ipsarum et cuiuslibet earum commissorum vel perpetratorum, universaliter vel singulariter, contra nos vel in lesionem, ut predictur, maiestatis nostre, aut in diminutionem, / preiudicium vel derogationem iurium et regaliarum nostrarum, vel contra officiales nostros aut honorem nostrum zelantes et dicte Unioni execrabili eiusque dampnatis actibus resistentes, et quavis alia ratione inde emergente, dependente vel quomodolibet incidente.

Quibus siquidem loco, iuribus et actionibus nostris et presenti publico / instrumento vos, dictus magister, hac vice, ratione predicta, per vos aut officiales, iudices vel commissarios vestros possitis uti et experiri, in iudicio et extra iudicium, faciendo inquisitiones et quosvis alios processus, in dictis locis et eorum quolibet, adversus dictas universitates et quamlibet ipsarum et singulares earum et cuiuslibet earundem, /⁶ et iuxta merita inquisitionum et alias, prout vobis et deputatis a vobis expedire videbitur et faciendum fuerit, universitates et singulares predictas pro ipsorum demeritis puniendo. Possitis etiam eisdem universitatibus et earum cuilibet et singularibus earundem gratias, perdonamenta, absolutiones, difinitiones et remissiones facere et / cum eisdem et singularibus ipsorum componere, transigere et pacisci de et super criminibus et excessibus antedictis, et de omnibus actionibus, questionibus, petitionibus et demandis civilibus et criminalibus et aliis quibusvis quas nos vel successores nostri et officiales nostri et nostrorum possemus ante presentem cessionem et iurium cessionem / nunc et postea quodcumque facere vel movere seu intentare, in iudicio vel extra iudicium, contra dictas universitates et quamlibet ipsarum et singulares earundem et bona ipsorum, ratione dicte Unionis et actuum eiusdem et criminum et excessuum predictorum et qualibet alia ratione inde emergente, incidente seu etiam dependente, /⁹ et omnia alia et singula peragere et expedire, tam per viam inquisitionis, iudicationis, compositionis, difinitionis et remissionis civiliter et criminaliter quam alio quovis modo, quemadmodum nos possemus ante presentis confectionem et iurium cessionem. Transferentes hac vice et ex causis predictis in vos, dictum / magistrum, et vestros omnia iura omnesque actiones nostras plenarie et potenter, absque aliqua conditione et retentione, quam in hiis non facimus nec fieri volumus, sicut melius potest dici, intelligi et exprimi omni vestro bono intellectui et vestrorum, vosque in predictis omnibus et singulis instituentes dominum et / procuratorem ut in rem vestram propriam. Volentes et consentientes expresse et de certa scientia quod omne id, quicquid et quantum fuerit, quod a dictis universitatibus earumque singularibus habebitis et habere poteritis, tam per viam

condempnationis, transactionis, compositionis, difinitionis vel remissionis quam alias quovis modo /¹² ex causa predicta, vobis et vestris utilitatibus applicetur et penitus acquiratur, illudque in presenti donatione et cessione intelligi volumus ac etiam comprehendi, nosque et successores nostri ac officiales nostri et nostrorum nullam actionem, questionem, petitionem vel demandam, civilem aut criminalem, possimus facere ammodo / vel movere, in iudicio sive extra, contra dictas universitates aut singulares ipsarum vel bona ipsorum, rationibus antedictis vel aliqua earundem, quinimmo nobis et nostris successoribus imponimus super eis silentium sempiternum.

Mandantes per presentem firmiter et expresse universis et singulis officialibus / nostris, presentibus et futuris, quatenus donationem, cessionem ac concessionem nostras huiusmodi et quicquid vos, dictus magister, vestrique officiales, iudices et commissarii super predictis deputati seu deputandi, vigore ipsius cessionis et concessionis, egeritis in premissis et circa premissa, firma habeant perpetuo et observent et contra /¹⁵ non veniant [v]el attemptent aliqua ratione, si de nostri confidunt gratia et amore. Nosque promittimus vobis, dicto magistro et notario infrascripto, ut publice persone hec a nobis nomine vestro et omnium illorum quorum interest, intererit vel interesse potest et poterit legitime stipulanti et recipienti, quod predicta omnia et singula rata, / grata et firma habebimus eaque servabimus et servari faciemus per nos et officiales nostros, ut continetur superius, sub nostrorum bonorum omnium obligatione.

Est autem sciendum quod pro huiusmodi donatione, concessione et iurium cessione dedistis nobis centum triginta duos millia solidos barchinonenses, quos nobis assecurastis et nobis dare et / solvere promisistis, ultra etiam tertiam partem eius quod pervenerit ex impositionibus per vos de voluntate nostra imponendis in locis predictis vestri Magistratus, et colligendis per duodecim annos, quam tertiam partem dictarum impositionum seu eius quod ex ipsis pervenerit nos debemus percipere et habere, et vos dictas duas partes, prout in aliis /¹⁸ cartis inde sub presentis datis confectis latius dinoscitur contineri. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram sive instrumentum publicum fieri iussimus, nostro sigillo appenditio comunitum. Quod est actum in Regali Valentie, sexto idus martii anno Domini millesimo .CCC.^o quadragesimo octavo. Exa(ravit) R(oderic)us. /

Signum (*signe*) Petri, Dei gratia regis Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comitisque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie predicti, qui hec laudamus, concedimus et firmamus. /

Testes huius rei sunt Bernardus de Ulzinellis, legum doctor, thesaurarius, Raimundus Senesterra, miles, consiliarii, et Iohannes de Lobera et Garcias Luppi de Cetina, uxerii armorum domini regis. /²¹

Sig-(*signe*)-num mei, Iacobi Conesa, scriptoris dicti domini regis eiusque auctoritate notarii publici per totam terram et dominationem eiusdem, qui de

ipsius mandato predictis interfui eaque scribi feci et clausi, cum litteris in raso positis in .IIII.^a linea, ubi dicitur «diminutionem.»

Dominus rex mandavit michi, Iacobo Conesa,
et firmavit presentem, testibus supradictis.
Visa per dominum regem. Pro(bata).

171.

1349 (Enc. 1348), març 24. València.

*Jurament de fidelitat i homenatge que ha de prestar-se sense excepció al monarca, per decret de Pere el Cerimoniós, per tots els habitants de les poblacions de reialenc del regne de València, segons la fórmula enviada per la corona (Francesc Foix).*⁵³⁷

ACA, C, reg. 1062, fols. 161r-162r (numeració antiga).

Ed. M. RODRIGO LIZONDO, *Col·lecció documental de la Cancelleria de la Corona d'Aragó. Textos en llengua catalana*, sel. de J. RIERA I SANS, València, Universitat de València, 2013, I, núm. 448.

Petrus, et cetera. Dilecto nostro alcaydo castri de Alpuent, salutem, et cetera. Dicimus et mandamus vobis quatenus, exacta diligentia, sollicite et confestim recipiatis homagia ab universis et singulis hominibus et habitatoribus loci dicti castri et eius termini, qui tamen sunt de realenco, sub forma videlicet contenta in quadam cedula, quam vobis mittimus per presentium portitorem. Et hoc aliquatenus non mutetis. Nos enim vobis super predictis plenam conferimus potestatem vicesque nostras comittimus cum presenti, mandantes per eandem iustitie et aliis officialibus dicti loci et termini eiusdem quod dictos homines et habitatores fortient et compellant, si fuerit opportunum, rigide ad predicta, vobisque aliter super eis prestant auxilium et iuvamen. Data Valentie, .IX.º kalendas aprilis anno Domini .M.^oCCC.^oXL.^o octavo. Exa(ravit) R(oderic)us.

Franciscus Fuxi, mandato regio facto
per thesaurarium, cui fuit lecta.

Similes infrascriptis:

Dilecto nostro alcaydo castri de Penàguila.

Dilecto nostro alcaydo Castrihabib.

Dilecto nostro alcaydo castri de Bèrdia.⁵³⁸

Dilecto nostro alcaydo castri de Ademuç.

Dilecto nostro alcaydo castri de Guadalest.

Dilecto et fidei Petro Eximini de Pomario, botellario, et Raymundo Nepotis, auditori curie nostre.

¶ ⁵³⁷ El jurament exigia que devia al desig del rei d'esborrar el prestat anteriorment per molts llocs del regne a la Unió i garantir llur

adhesió a la monarquia. ¶ ⁵³⁸ Castell dit més tard de Bèrdia, al t. m. de Callosa d'En Sarrià (Marina Alta).

Dilecto nostro alcaido de Castalla.
 Dilecto nostro alcaido de Sexona.
 Fidei⁵³⁹ nostro Petro Davidis, civi Xative.
 Dilecto nostro alcaido castri de Biar.
 Dilecto nostro alcaido castri de Madrona.
 Dilecto nostro alcaido castri de Penyacadell.
 Dilecto nostro alcaido castri de Macasta.⁵⁴⁰
 Dilecto nostro alcaido castri de Liria.
 Dilecto nostro Bonafonato de Vallebrera.

¶^{161v} Tenor vero cedule de qua⁵⁴¹ supra fit mentio sequitur in hunc modum:

A tots sia manifesta cosa que, convocat e ajustat consell de la universitat e hòmens bons, veïns e habitants de aytal vil[a], aytal dia e aytal any, ab veu de crida, o de nafil o de campana, en la plaça o esgleya del dit loch, segons que altres vegades és acostumat de ajustar consell, és a saber, nós, aytal justícia, jurats e aytals e aytals —possant expressament tots e sengles noms d'aquells qui⁵⁴² són habitants en lo dit loch—, faén universitat del dit⁵⁴³ loch, e tots e sengles de nós damunt nomenats singularment, de certa sciència, tots ensems universalment e singularment e tots ensems e cascun de nós,⁵⁴⁴ per nós e tots los nostros successors habitants e habitants en lo dit loch, qui són o per temps seran, regonexents verdaerament en noms propriis, per nós e nostres successors e de la dita universitat e singulars de aquella qui són ara e nostres successors seran, universalment e singularment ésser tenguts per feultat e naturalea a vós, molt alt e molt poderós senyor senyor en P(ere), per la gràcia de Déu rey d'Aragó, *et cetera*, et per aquella feultat e naturalea ésser tenguts de tractar e procurar a vós, dit senyor rey, tota honor, bé e profit, e tolre, squivar e lunyar tots dampnatges, minves, dans e desonors de vós, dit senyor,⁵⁴⁵ que nós universalment e singularment sabéssem o poguéssem saber de vós, dit senyor, e dels vostres drets e regalies, onsevol que les sabéssem, per ço, foragitats e remoguts tots e sengles sacraments e promissions universalment, ço és, per nom de la dita universitat e singulars de aquella, o per nós e per cascun de nós, o per altres en nom de la dita universitat o singulars de aquella o de cascú de nós, o ab poder de la dita universitat o singulars d'aquella, fets o feytes [a] qualsevol persona o persones, de qualque ley o estament o condició sían, sots qualsevol forma o concepció de paraules, per rahó de la Unió o unions feta o fetes en regne de València o col·ligació feta ab Aragó, o ciutats o vilas o altres persones de aquell regne d'Aragó, als quals sacraments e homenatges e promiss-

¶⁵³⁹ *fidei*: «dilecto», corr. ¶⁵⁴⁰ *Macasta*: «Matasca». El seu nom modern és Macastre (Foia de Bunyol). ¶⁵⁴¹ *qua*: «quibus». ¶⁵⁴² *qui*: «que»,

corr. ¶⁵⁴³ *del dit*: «d'aquell», corr. ¶⁵⁴⁴ *tots ensems e cascun de nós*, interlineat. ¶⁵⁴⁵ Interlineat des d'*e tolre* fins a *senyor*.

sions fets o fetes contra les dites coses, renuncian e volén aquelles ésser casses, vanes⁵⁴⁶ e nul·les, a vós, molt alt e molt poderós príncep e senyor⁵⁴⁷ rey d'Aragó damunt dit, fem homenatge e sagrament de feultat, juran a Déu e als sants quatre Evangelis, per nós e per cascun de nós en los dits noms corporalment tocats, e sots virtut del dit homenatge e sagrament, que serem nós e cascun de nós, e la dita universitat e singulars d'aquella, bons et leals per tots temps a vós, axí com a senyor nostre natural e dels habitants en los dits regnes, e guard[a]rem nós e cascun de nós e la dita universitat e·ls singulars d'aquella, per tot nostre poder, per la vostra senyoria e hon[o]r e les vostres regalies e drets, e lunyarem tot vostre dan e desono[r] on que la sapiam, e allò notificarem a vós, dit senyor, e a vostres officials, a qui ^{||162r} primerament pugam, e tendrem e servarem bé e fermament e co[m]plida tots los altres capítols de feultat contenguts en Fur de València, sots rúbrica «De sagrament de feultat»,⁵⁴⁸ e en altres⁵⁴⁹ furs e drets. Et [si] no ho fem, ço que Déu no vulla ni haja hordenat, e veniem o fayem en alguna cosa contra ço que damunt és dit de la Unió, nós e cascun de nós, e tota la dita universitat e cascun singular de aquella, romangam traýdors, e axí com a traýdors en persones e en béns siam e puxam esser punits. Et si contra les coses tocants los capítols de feultat veniem o feýem, siam cayguts e en[c]orreguts e punits en totes e sengles penes stablides e appossades per fur e per [dr]et contra aquells qui vénen o fan contra los capítols e coses en lo sagrament de feultat contengut o contengudes. *Quod est actum, et cetera.*

Probata.

172.

1349, març 26. València.

Privilegi de Pere el Cerimoniós, per garantir que la designació directa pel rei, durant dos anys, dels justícies criminal i civil de la ciutat de València, contra la norma foral, no perjudique la seua vigència en el futur.

AMV, *Privilegis reials*, Pere IV, perg. 59. Original, amb segell de cera roja fragmentari pendent. 130 × 310 mm, plica 30 mm.

Nos, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Attendentes nos, ex causa, anno presenti, in festo Natalis / Domini proxime preterito, ad iustitatus civitatis Valentie in criminali dilectum consiliarium nostrum Iohannem Scribe, militem, et iustitatus in civili civitatis eiusdem fi-/delem nostrum Benavenum de Benviure, de quorum pura fide et legalitate confidimus, officia elegis-

¶⁵⁴⁶ *vanes*: «vans». ¶⁵⁴⁷ Ratllat, en *P(ere)*. ¶⁵⁴⁸ Cf. *Furs del regne de València*, llib. IX, rúb. XIII.

¶⁵⁴⁹ Interlineat des de *continguts fins a altres*.

se tenenda et regenda, videlicet, per dictum Iohannem per duos annos, et per unum annum per Benavenum predictum, /³ nostreque non fuerit intentionis nec sit quod, propter dictam electionem, foris seu privilegiis indultis seu factis regno Valentie super electione officiorum iustitiatum fieret preiudicium / quovis modo. Idcirco, presentis tenore declaramus de certa scientia et expresse quod amodo electio antedicta, per nos seu successores nostros aut quosvis alios, minime ad consequentiam / trahi possit, nec, eiusdem electionis pretextu, dictis foris seu privilegiis super dicta electione preiudicium aliquod generetur, quinimo ipsi fori et dicta privilegia in suo /⁶ robore totaliter perseverent, electione predicta in aliquo non obstante. Mandantes successoribus nostris quibuscumque et nostris seu ipsorum officialibus, presentibus et futuris, quod huius-/-modi declarationem nostram teneant firmiter et observent et faciant observari, et contra ipsam non veniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione. In cuius rei testi-/-monium presentem fieri iussimus, nostro pendenti sigillo munitam. Data Valentie, septimo kalendas aprilis anno Domini millesimo /⁹ trecentesimo quadragesimo nono. Exa(ravit) R(oderic)us. /

(*sota la plica:*) Dominus rex mandavit Matheo Adriani.
Pro(bata). (*sobre la plica:*) Regist(rata).

173.

1349, abril 22. València.

Pere el Cerimoniós confereix poders a Salvador Rich, Francesc de Vilarasa i Llorenç de Montsó, per tal d'ocupar els béns confiscats als unionistes condemnats i vendre'ls en profit del fisc reial, de què han de respondre davant del tresorer, Bernat d'Olzinelles. Substitueixen el sotstresorer Bernat Descoll, Berenguer de Relat, Antic de Codinachs i Bertran de Pinós, ocupats en altres afers.

ARV, *Protocols*, Bartomeu Tarragó, 2709, fols. 29v-30v.⁵⁵⁰

Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie (et) Corsice, comesque Barchinone, Rosilionis et Ceritanie, dilectis et fidelibus suis Salvatori Rich, habitatori Valentie, et Francisco de Villarasa, de domo nostra, ac Laurentio de Montesono, vicino Burriane, salutem et dilectionem. Pridie fidelibus nostris Bernardo de Colle, Berengario de Relato, Antigono de Codinarum,

¶ ⁵⁵⁰ El document es troba copiat en una acta de compravenda atorgada pel comissari Llorenç de Montsó, el 24 de setembre de 1349, dels béns confiscats a Pere Satorre, ciutadà de València, difunt, a favor de mestre Miró de Corçà, ciutadà, metge de la reina Elionor,

pel preu de 200 sous. Consistien en el domini útil d'una casa, amb el seu cup, a la parròquia de Sant Salvador, i el d'una vinya a l'horta de València, gravats amb l'obligació de pagar a la vídua, Andreua, el dot i altres drets (*ibid.*, ff. 29v-31v).

domesticis, ac Bertrando de Pinós, scriptori⁵⁵¹ (curie) nostre, comissionem fecimus⁵⁵² cum litera nostra continentie subsequentis:

«Petrus, Dei gratia rex Aragonum, etc., fidelibus nostris Berengario de Relato, Bernardo de Colle, subtesaurario, et Antigono de Codinarum, domesticis nostris, ac Bertrando de Pinós, scriptori nostro, salutem et gratiam. Quia ex quibusdam iustis et legitimis causis omnia et singula bona quorundam habitatorum Valentie nobis pertinent et sunt nostre curie adquisita, prout inde ex condemnationibus et adiudicationibus de dictis bonis nobis fiendis et alias legitime apparebit, eapropter, volentes interim et circa dictorum bonorum conservationem et indemnitatem nostre curie providere, vobis, de quorum industria, fide et legalitate confidimus, et vestrum cuilibet in solidum, comitimus huius serie et mandamus quatenus de omnibus et singulis bonis, mobilibus et immobilibus ac se moventibus, que sunt et reperiri poterunt illorum quorum dicta bona erant seu esse dicuntur, in cuius seu quorum posse existant, et alias ubicumque sciveritis vel scire poteritis, ¶^{30r} intus civitatem Valentie et eius territorium, inventarium seu reportorium faciatis prudente[r], fideliter atque bene, taliter quod nequeant⁵⁵³ per quoslibet⁵⁵⁴ occultari et alienari seu usurpari, quinimo vos possitis de ipsis fidelem et bona(m) reddere rationem, ita videlicet quod, cum dicta bona fuerint sententialiter adiudicata, vendatis plus offerentibus in eisdem, et pretia que inde reperiri poteritis recipiatis et de venditionibus ipsis instrumenta publica fieri faciatis, ad curie nostre cautelam, et de pecunia quam inde receperitis et aliis bonis predictis respondeatis pro parte curie venerabili et religioso fratri Iohanni Ferdinandi de Heredia, castellano Emposte, et Bernardo de Ulzinellis, legum doctori, tesaurario, consiliariis nostris dilectis, qui ea in certos usus et valitatem ac necessitatem nostre curie teneantur distribuere, prout nos eis iniunximus seu decemus etiam iniungendum. Propterea volumus et vobis cum presenti concedimus et plenam facultatem de subscriptis conferimus, videlicet, quod possitis taxare et dare provisiones et salaria illis personis que ex comissionibus vestris,⁵⁵⁵ verbo vel scriptis eis fiendis, laboraverint circa executionem negotiorum vobis, ut predicatur, commissorum; necnon etiam dare certas pecunie quantitates illis personis que vobis denunciaverint aliqua bona abscondita ex bonis predictis nobis, ut predicatur, confiscandis, prout discretioni vestre videbitur faciendum. Nos enim vobis et vestrum cuilibet in solidum comitimus, super predictis omnibus et singulis et dependentibus ex inde, plenarie vices nostras, mandantes cum presenti magistro rationali curie nostre aut cuicumque alii a vobis conpotum audituro quod omnes et singulas pecunie quantitates quas vos exsolveritis ratione dictorum salariorum et provisionum ac denuntiationum predictarum admittat vobis in conpoto, nec de eis questionem seu dubium aliquod vobis ponant, vobiscum exhibentibus

¶⁵⁵¹ *scriptoris* a l'orig. ¶⁵⁵² *ferimus* a l'orig. ¶⁵⁵³ *nequeam* a l'orig.
¶⁵⁵⁴ *per quoslibet*, repetit a l'orig. ¶⁵⁵⁵ *nostris* a l'orig.

apochas de hiis que solveritis rationibus supradictis. Data Valentie, tertio idus decembris anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º octavo.»

Verum cum dicti ¶^{30v} Bernardus de Colle, Berengarius de Relato, Antigonus de Codinacs et Bertrandus de Pinosi[o] et alii, ocupatis negotiis circa predicta vacare nequiverunt, nos, quia volumus predicta omnino fieri et executioni debite comendari, idcirco, confidentes de fide et legalitate vestra, vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatenus contenta in dicta litera exsequamini et compleatis, iuxta ipsius litere seriem pleniorum. Preterea, volumus et concedimus, ac plenam facultatem vobis huius serie largimur, quod omnia et singula bona mobilia et immobilia ac se moventia predictorum condempnatorum possitis vendere et alienare et plus oferentibus concedere, et emptorem seu emptores bonorum predictorum in possessionem corporalem inducere, et omnia alia cir[c]a venditiones ipsas necessaria et oportuna et que nos facere possemus, promittentes ratum, gratum et firmum habere perpetuo quicquid per vos in predictis et circa ea actum et gestum fuerit, et nullo tempore revocare. De hiis vero que inde receperitis, curetis dilecto consiliario et tesserario nostro Bernardo de Ulzinellis, legum doctori, respondere, vel cui voluerit loco sui. Nos enim vobis et vestrum cuilibet, super premissis omnibus et singulis et dependentibus seu emergentibus ex eisdem, comitimus plenarie vices nostras. Data Valentie, decimo kalendas madii anno Domini millesimo trecentesimo quadragésimo nono. Exa(ravit) R(oderic)us.

174.

1349, desembre 4. València.

1350 (Enc. 1349), gener 20. València.

Investigació ordenada per Pere el Cerimoniós sobre els domèstics de la casa reial que prestaren ajuda a les Unions d'Aragó i de València. Interrogatoris dels testimonis Ramon Peres de Pisa, de la casa de la reina, i Garcia de Lóriz (o Lloris), cavaller.

ACA, C, Processos, llig. 123/32, fols. 1r-2v.

Die s[abbati], intitulata pridie nonas decembris anno Domini .M.ºCCC.ºXL.º nono, in Valentia.

Com a au[d]iènc[i]a del senyor rey fos pervengut que alguns domèstics del senyor rey, donan favors a les unions fetes en los regnes d'Aragó e de València, tenguessen ladonchs e haguessen tenguda⁵⁵⁶ en ajuda de aquelles companya de cavall, volch-se informar d'aquestes coses per les deposicions dels dejús escrits.

¶⁵⁵⁶ *tengudes* a l'orig.

Ramon Péreç de Pisa, de casa de la senyora reyna, testimoni, jurat e interrogat de les dites coses, dix que'n Lopico de Gurra [t]enia en València, dementre en Johan Ximéneç d'Urrea lo jove hi era, [tre]s hòmens a cavall, mas creu que açò feés per manament e de voluntat del senyor r[e]y. Interrogat per què creu que açò feés lo dit Lopico de voluntat del dit senyor, e dix que per tal com lo dit Lopico, estant lo senyor rey en *Barchinona*, tramès una letra a aquest testimoni en la qual lo pregava que, com los de la Unió l[o] forçassen de jurar la Unió, que ell, en son nom e per ell, suplicàs al senyor rey que li manàs què li plaÿa que feés sobre açò. E pensa's aquest testimoni que'l senyor rey li escrivís sobre açò e que li n'atorgàs licència, e que d'açò haja letra lo dit Lopico del senyor rey. Interrogat qui eren los dits tres hòmens a cavall, e dix que li sembla que y fos Martí Ximéneç de Suetó, e dels altres no sab lurs noms. Interrogat com sap que'l dit Lopico tingués los dits tres hòmens a cavall en València en temps de la dita Unió, e dix que per tal com o oý dir al dit Lopico dementre lo senyor (rey) era a Murvedre, e encara, que'l dit Lopico li o dix per aytals paraules:

—*En mal guany yo tres hómens a cavallo he a tener en Valencia contra mí mismo!*

Dix encara, interrogat, que ell, testimoni, los viu anar en València ab en Johan Ximéneç d'Urrea damunt dit.

Dix encara, interrogat, que'n Johan Çapata, de casa del senyor rey e que li tallava davant, tramès .III. hòmens a cavall en aju[da] de la Unió, els quals foren en la batalla d'Èpila, los quals eren Rodrigo Çapat[a], son frare, e Palazín, escuder del dit en Johan [Ç]apata, e Miguel Tarín, lo qual fo pres en la batalla, e'l dit Johan Çapata reemé'l de la dita presó. Interrogat com sap que aquells hi fossen trameses per lo dit ^{1v}Johan Çapata, e dix que açò oý di[r] al dit Michel, que'l dit en Johan [Ç]ap[ata los] hi havia trameses; on encara dix a aquest testimoni el⁵⁵⁷ d[i]t en Johan Çapata que ell [havia] reemut lo dit Michel.

Dix encara, interrogat, que Ximén Péreç e Miguel Péreç de Salanova, e Rodrigo Çapata, fill d'en Miguel Péreç Çapata, foren en la dita batalla d'Èpila en ajuda als de la dita Unió. Interrogat com sab ço que deposa, e dix que ell, testimoni, o oý dir als dits Ximén Péreç e Guillem⁵⁵⁸ Péreç mateix, e que comtaven com foren fuÿts de la batalla e com s'era desferrat lo cavall del dit Guillem Péreç. Quant és del dit Rodrigo Çapata, dix aquest testimoni que no li u oý dir, mas que n'era fama pública en Çaragoça e en la cort del senyor rey, e que deya lo dit Rodrigo:

—*Várones, a escapar, que l'infant es muert[o]!*

Dix encara, interrogat, que ell oý dir a Martín Gil d'Escau[é]s que'l dit Martín Gil era estat en la d[it]a batalla, en ajuda de la dita Unió, ab Pero Ferrán-deç d'Íxar.

¶ ⁵⁵⁷ al a l'orig. ¶ ⁵⁵⁸ Sic, per Miguel.

Dix encara, interrogat, que com lo senyor rey fo vengut de Murvedre a València oý dir aquest testimoni al senyor r[e]y davant la senyora reyna dona Leonor, a qui Déu perdó, que'n Ramon de Vilanova e alguns altres de casa del dit senyor, los noms dels quals lo dit senyor féu escriure a'n Bertran de Pinós, escrivà seu, sens licència del senyor rey havien jura[da] en València la dita Unió, e que'l dit senyor deya que més se tenia per deservit d'aquells que de nenguns altres.

Dix encara, interrogat, que oý dir a alguns hòmens de la vila de Murvedre, dels noms dels quals no li membra, mas que d'açò era fama pública en la dita vila, que com lo dit en Ramon de Vilanova e en Ramon Nebot, per comissió del senyor rey, interrogaren un hom de la dita vila sobre'l fet de l'avolot que's moch en la dita vila, és a saber, qui era estada ocasió del dit avolot, que'l dit hom, interrogat, dix:

—Vós, en Ramon de Vilanova, fos dels primers qui dixeren que aturàssem lo senyor rey!

Interrogat qui era lo dit hom, e [d]ix que no's sabia, mas que axí's deïa comunament en la dita vila. E dix aquest testimoni que açò devien mils que ell saber e[n] Bernat Fabre e en Francesch de Vilarasa, [a] qui ell n'oý parlar.

Interrogat de odio, favore, amore, etc. Et dixit quod non.

Fuit sibi iniunctum tenere secretum.

||^{2r}.X[I]II.º [kalendas] ff[e]bruarii [a]nmi predicti, en València.

En Ga[r]cia [de] Lóriç, cavaller, testimoni, jurat e interrogat sobre les damunt dites coses, ço és a saber, si sabia que alguns domèstichs del senyor rey donassen favor de fet o de paraula a les unions d'Aragó e de València, dix que, aquest testimoni estant en Segorb ab lo noble en Lop, ara comte de Luna, oý dir a n'Enyego Lópeç de Heredia, qui morí, el qual entrava en València alcunes vegades per missatgeria al senyor rey per lo dit comte, dementre que'l dit senyor era en València e y vench o y fo amenat de Murvedre, que'l castellà d'Amposta e en Lop de Gurrea donaven favor a la Unió. I[nt]errogat si li oý dir quinya favor li daven, e dix que oý d[i]r que'l dit castellà e en L[o]p de Gurrea, ab en Johan Ximéneç d'Urrea lo jove, eren tot dia ensemps en lo molí d'en Ponç Deçpont, on posava lo dit en Lop de Gurrea, e que aquí fahien lus tractaments. Oý encara dir al di[t] Enyego Lópeç e al dit comte de Luna que'l c[o]mte de Terranova, e quasi tots los que ab lo senyor rey eren, daven favor a la Unió, que no's podia fiar lo dit senyor ni dir son cor de totes coses salvu a una persona, e a'n Nicholau Lópeç d'Oteyça d'alcunes coses. Dix encara aquest testimoni que ell creu que'l dit senyor rey sab bé qui li ha anat tota vegada lealment, e quals tiraven a la favor de la Unió.

Interrogat si sab que algun hom de casa del senyor rey tengués companya de cavall o de peu en favor de les dites unions en aquell temps en València, e en altre temps en Aragó, *et dixit* que oc, ço és, que en Lopico de Gurrea tenia en

ajuda de la Unió tres hòmens a cav[a]ll ladonchs en València. Interrogat com o sap, e dix que per tal com ell o oý dir al dit en Lopico, e per tal encara com lo dit en Lopico, ans que·ls tramesés, se'n consellà ab aquest testimoni si·ls hi trame- tria o no, e aquest testimoni li cons[el]là que no·ls hi tramesés; emperò, lo dit en Lopico los hi tramès contra son consell. E que·l dit Lopico tengués en València lavors los dits hòmens a cavall, dix aquest testimoni que era cosa públ[i]ca.

||^{2v} Dix encara, interrogat, que·n Johan Çapata, qui [t]allava davant lo s[en]yor r[e]y, tramès a Èpila en favor de la Unió, com fo la batalla, alguns [hòm]ens a cavall, e que açò era manifesta cosa.

Dix encara, interrogat, que oý dir a molts, dels noms dels quals no li mem- bra, que·n Bernat de Ripoll e en Ramon de Vilanova daven gran favor a la Unió; e que·l dit en Ramon de Vilanova fo un dels escomovedors perquè lo poble de Murvedre se moc, lo dicmenge a nit que tan gran avolot fon fet en Murvedre.

Interrogat *de amore, timore, etc.*, dix que no.

Fuit sib[i] iniunctum tenere secretum.

175.

1350 (Enc. 1349), gener 18. València.

Privilegi de Pere el Cerimoniós per garantir a la ciutat de València que, malgrat haver estat nomenats en l'any present i l'anterior els jurats per designació del rei, contra el règim foral, perseverare aquest en el futur íntegrament.

AMV, *Privilegis reials*, Pere IV, perg. 61. Original, amb el segell perdut. 135 × 340 mm, plica 30 mm.

Nos, Petrus, Dei gratia rex Aragonum, Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Prospicientes quod magestas regia indempnes servare tenetur illos qui eiusdem / beneplacitis complacere nituntur, potissime in hiis in quibus eidem magestati regie servitia impenduntur. Considerantes etiam per consilium vestri, iuratorum et proborum hominum civitatis / Valentie, volendo vos in hac parte nostris beneplacitis coabtare, nobis liberaliter fuisse concessum quod in festo Penthecostes transacto proxime possemus eligere in dicte civitatis iu- /³-ratos illos de quibus nobis melius videretur, licet, iuxta forum Valentie et privilegia nostrorum illustrium predecessorum et nostra dicte civitati indulta, vos ipsos iuratos possetis eligere / seu etiam ordinare. Animadvertentes inquam nos, dicte concessionis vigore, vos, dilectos et fideles nostros Romeum de Oblitis, Petrum Maleti, Guillelmum Espígol, Iohannem Solanes / et Luppum de Apiaria, qui iam anno preterito rexeratis bene et legaliter dicte civitatis officium iurad(er)ie, in dicto festo in iuratos elegisse civitatis pretacte pro anno presenti. Idcirco, /⁶ cum pro predictis minime pati iniuriam,

set potius premium assequi debeatis, tenore presentis, decernentes et declarantes super hiis nostre propositum voluntatis, concedimus vobis, iuratis / et probis hominibus antefatis, et universitati civitatis pretacte, quod, ratione concessionis predictae aut eorum que ipsius pretextu sequuta fuer(i)nt, vobis aut dicte civitati seu dictis / foro et privilegiis preiudicium nullum fiat nec predicta quovis modo ad consequentiam trahi possint, immo ipsi forus et privilegia totaliter perseverent illibata, concessione /^o iam dicta et aliis secutis ex ea obsistentibus ullo modo. Heredibus et successoribus nostris et officialibus nostris et ipsorum huius serie iniungentes quatenus huiusmodi declarationem nostram / inconcusse observent et faciant observari, et contra ipsam non veniant nec aliquem contravenire permittant aliqua ratione. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus, nostro pendenti / sigillo munitam. Data Valentie, quintodecimo kalendas febroarii anno Domini millesimo .CCC.°XL.° nono. Exa(ravit) R(oderic)us. /¹²

(sota la plica:) Dominus rex mandavit Matheo Adriani.

Pro(bata). (sobre la plica:) Regist(rata).

176.

1356, octubre 18. A l'horta de Biar.

L'infant Ferran al justícia i jurats de Biar. Els demana que traslladen al rei Pere el seu desnaturalament del monarca catalanoaragonés. Censura la repressió exercida contra els unionistes i la gravosa política reial, i els exhorta a adherir-se a ell per tal de restaurar la Unió.

BRAH, *Colección Salazar*, A-4, fols. 83r-84v. Còpia continguda en carta reial del 29-desembre-1357, conservada en trasllat possiblement de l'època.

De nós, l'infant don Ferrando, fill del molt alt senyor n'Anfós, d'alta recordació, rey d'Aragó, per la gràcia de Déu marquès de Tortosa e senyor d'Albarazí, e general procurador per lo rey d'Aragó en tots los seus regnes e terres deçà la mar, e conservador de les unions dels regnes d'Aragó e de València, al justícia, jurats e prohòmens del consell de Biar, salut e bona ventura. Fem-vos saber que nós vinguem anit ací per dir e mostrar a vós alcunes coses que complien molt a servey e honor del rey d'Aragó, nostre frare, e a profit dels dits regnes e de les dites unions. E com, segons que sabets, en gran deservery seu e dan dels dits regnes, lo dit rey féu e manà fer moltes desonors, morts cruels, deseretaments, ^{||83v} destruïments e dans e desaforaments, principalment en los e a los de la dita Unió, e a nós entre·ls altres, segons que sabets vós e tots los dels regnes, féu deseretaments (e) greuges molt grans, e féu-nos fer a don Lop de Luna e a altres la desonra que sabets, nós stant en son servey persiguén los malfeytors del regne d'Aragó, axí com a procurador general, e enparà-lo, axí com lo devia perseguir

segons sos mereximents, contra nós, e féu-lo comte e donà-li viles e castells, e nós tro ací no podem haver remey a les dites coses per pacífica ne per altra manera ab lo dit rey. E, veent los grans mals e difamacions injustes que·l dit rey féu posar a nós e a vós e a tots los altres qui per vertader servey seu fom en la dita Unió, e encara en les guerres que·l dit rey, salva sa altea, sens neccessitat, honrra e profit dels seus regnes ha feytes contra los jenoveses e contra los senyors de Milana e contra de Arborea,⁵⁵⁹ e per les quals moltes sises, imposicions, talles e altres diverses maneres de peytes desaforades s'an haüt a pagar e·s paguen e s'auran a pagar los dels seus regnes, e moltes morts, quemes, talles (e) destruccions a seguir, havent pietat de nós mateix e de tots los de les dites unions e dels dits regnes, no podén més sofrir les dites desonres e difamacions, havent hajuda e esforz de molts reys e altres grans hòmens que·ns hajuden e·ns han ajudar a perseguir al dit don Lop de Luna e als altres qui volran ésser rebel·les a la dita Unió, e contra tots los que·ls volran defendre, e havem guanyat del rey de Castella, nostre cosí, que ell ni los seus vassalls ni los que per ell han afer e hauran d'aquí a avant, no facen guerra ni mal ni dan als que seran ab nós en proseguir e restaurar vertaderament los feyts de la dita Unió, mas que·ls defendran per terra e per mar, de quassevulla que mal e dan los volran fer, e açò perpetualment a tots temps, la qual mercè nos atorgà perquè nós poguéssim a ells guardar lo sacrament e homenatge que·ls fem en la dita Unió, e perquè nós haguéssim bé a ajuda d'ell, en lo nom de Déu, qui sabé e sab los cors e voluntats nostres e vostres e de tots los que en la dita Unió foren e volran perseverar vertaderament en aquella, que fo tots temps e serà per veritat, defendre, en lo qual principalment tota nostra sperança fermam, tornam en los feyts de la damunt dita Unió en aquell stament e punt en los quals,^{84r} per altres peccats per ventura embargats, los jaquim, pus Déus per la sua mercè, plantent-se de nós, nos dóna temps e manera com les nostres leals intencions mostrem davant los hòmens com les sab Ell.

E no vingam per vos fer mal ni dampnatge, mas per donar-vos entendre les coses damunt dites, e per requerir-vos que, guardant la jura e homenatge que fés a la dita Unió e la naturalea que haveu ab la terra e bé comú, per les quals sots obligats a defenre e demanar lo profit e los furs e privilegis e la fama dels dits regnes, que fósets ab nós e ab los altres qui son o seran e perseveraran en la dita Unió, a enseguir los dits feyts, guardan tots temps lo servey e honor del dit rey e sos drets e regalies entregament, e a perseguir los vostres e nostres enemichs e de la terra e dels dits furs e privilegis.

E vós ni algú de vós no volgués exir a oyr les damunt dites coses e altres que, per cautela de major guarda de nostra fama e de veritat e dels que ab nós són e seran en la Unió, per què·s vol que s'i puxa esdevenir, e si lo damunt dit

¶⁵⁵⁹ Sic. Al·lusió al jutge d'Arborea, a Sardenya.

rey voldrà defendre el dit don Lop de Luna o altres qui rebel·les seran a la dita Unió, axí com desnaturament, deseximent o expedició, que⁵⁶⁰ del dit rey anit fem en aquest loch, en rebel·lia vostra, qui no u volgués oyr, ab carta pública, en presència de tots los que u volgueren oyr, per tal que per vós, si u haguéseu volgut oyr, fos notificat al dit rey e a tots los dels damunt dits regnes, pus que per pavor e terror del dit rey no podíem personalment en sa presència fer ni dir, ni trobàvem alcú qui volgués anar là ni a les altres ciutats e viles sues a fer ni dir-ho per nós, tement que lo dit rey li fes donar injuriosa mort. E vós, salva vostra honor, no guardan bé ço que devíets a nós guardar ni a la dita Unió, lançàs-nos moltes sagetes anit, e encara huy, e per ço nós havíem e havem justa rahó e poder, si vosaltres tantost no veniu a nós e ab nós no sou de feyt e de dret en la dita Unió, de destruyr-vos les persones e los béns, segons les obligacions que fés a la dita Unió e los statuts d'aquella.

Per què us requerim, pro dehim e manam, per la fe, sagrament e homenatge que a la dita Unió fes, que les damunt dites coses signifiquen al dit rey e als dels dits regnes tantost, e que vingau a nós, per vós o per vostre procurador, quant a complir les coses ¶^{84v} damunt dites. Si no, siau certs que contra vós, axí com a rebel·les a la dita Unió, enantarem per les damunt dites maneres e altres que puxam. E si, ço que no creem, lo sagrament e homenatge que·ns fahés en la dita Unió no compliu, no spereu que nós vos guardem ni defenam dels que·ns ajudaran contra los dits rebel·les, ni de la guerra del rey de Castella ni dels seus, pus per vostra colpa no us romangam obligats en alguna cosa. E no us do alcú a entendre que nós per lo rey de Castella, jatssia que d'ell tingam terra e diners e l'hajam a servir, façam guerra contra lo rey d'Aragó ni ço del seu, si ell ja no·ns volrà los que·ns desonraren e foren en destrucció dels feyts de la Unió tant com pogueren defendre. E d'açò hajam demà per lo matí en El·la⁵⁶¹ vostra resposta. Si no, no podem cessar de proceyr contra vós a fer-vos mal e dampnatge, a vós e a vostres béns, e serà major que no us pensats. E aadés, per donar-vos loch e bon consell, sobreseyñm de donar-vos altre dampnatge. *Data* en la orta de Biar, .XVIII. dies d'octubre *anno a nativitate Domini .M.°CCC.°L.° sexto.*

¶⁵⁶⁰ *que*: conjunció sobrerera, malgrat la redacció confusa de la frase.

¶⁵⁶¹ Elda (Vinalopó Mitjà).

9. APÈNDIX.- CORTS DE VALÈNCIA DE 1349

a) *Diari de les corts*

177.

1348, desembre 27-1349, abril 3. València.

Procés de les corts del regne, celebrades al capítol del monestir de Predicadors de València.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/21, fols. 1r-19r; i C, *Legislació*, caixa 6/1, fols. 1r-14r.⁵⁶² Esborrany en paper, quasi tot autògraf del secretari reial Mateu Adrià. Molt deteriorat per humitat en l'extrem superior de la major part dels folis, amb pèrdua d'alguns fragments.

1348, desembre 27.

El rei proroga les corts.

¶^{1r} Se[xto] kalendas ianuarii, anno Domini .M.°CCC.°XL.° octavo, dom[inus] re]x prorogavi[t] s[eu c]ontinuavit dictam curiam ad diem martis proxime sequentem.

1348, desembre 30.

Idem.

Et [dicta] die martis, qua computabatur tertio kalendas ianuarii, idem dominus rex continuavit dictam curiam ad diem sabbati sequentem proxime.

1349, gener 3.

Obertura de les corts.- Pere de Xèrica, el comte de Luna i altres protesten en defensa del seu fur d' Aragó.- Els síndics de València s'oposen al títol de ciutat concedit pel rei a Xàtiva.

Et dicta die sabbati, qua computabatur tertio nonas ianuarii anno predicto, dominus rex predictus existens personaliter in capitulo monasterii fratrum Predi-

¶ ⁵⁶² El procés, incomplet (li manca la sessió de clausura), es conserva dividit entre les sèries *Processos* i *Legislació*. Aquesta darrera va coberta per un bifoli de pergamí de 310 × 200 mm, que duu al davant l'epígraf: 1348. / *Manuale*

curiarum generalium / regni Valentie, i al darrere: *Mathei Adria[ni]*, i que originàriament contindria la totalitat dels quaderns. Ambdues parts tenen foliació independent moderna, per què assenyalem la segona amb la lletra B.

catorum civitatis Valentie, congregata inibi c[u]ria generali regni Valentie, incepit eam celebrare. Et fuerunt vocati qui secuntur, etc. Et fuerunt ibi pre[s]entes, etc. Fuerunt etiam vocati, qui ibi erant presentes, etc.

Et ib[i]dem fuerunt protestati de foro Aragonum nobilis P(etr)us, dominus de Xericha, et comes de Luna et quidam alii. Et debent dare protestationem in scriptis, et debet dari de eadem copia sindicis civitatis Valentie, qui se oposuerunt et contradixerunt⁵⁶³ protestationi predictae.

Similiter, syndici dicte civitatis Valentie⁵⁶⁴ fuerunt protestati et contradixerunt ^{1v} [... ...] civi[t]atis Xative⁵⁶⁵ dictam [... ... Et de]bent dare protestationem i[n] scriptis, et debet dari copia sindi[co] pre[di]cte civitatis Xative, qui s[e] opposuit protestationi predictae.

Testes dictarum protesta[tion]um, nobilis [Bernardus] de Capraria, P(etr)us de Villanova, consilarii domini r[e]gis, et [B]artholomeus [de] Lauro.

Et ibidem dictus dominus rex continuavit dictam curiam ad diem mercurii sequentem proxime.

1349, gener 7.

El rei promet dirimir la controvèrsia entre València i Xàtiva.- Els nobles i cavallers domiciliats a València abandonen el braç reial.- Disputa sobre els tractadors a elegir per cadascun braç.

Qua die mercurii, que computabatur septimo idus ianuarii anni predicti, dominus rex existens in dicto capitulo Predicatorum in dicta curia,⁵⁶⁶ cum sindi[cu]s universitatis civitatis Xative petiisset a domino rege predict[o] quod, cum syndici universitatis Valentie se opposuissent, ut [c]ontinetur superius, titulo dicte civitatis Xative, videlicet, quod non debebat vocari civitas, idem dominus decla(ra)re deberet⁵⁶⁷ dictum syndicum debere recipi in dicta cu[r]ia ut syndicum civitatis pretacte Xative, et syndici dicte civ[ita]tis Valentie, ^{2r} persistendo in protest[at]ione [... ..] declarationi [...]te p[re]s[en]s dominus rex [... ..] quod [... ..] d[omi]n[us] rex ex hiis dicte civ[ita]tis Valentie preiudicium generet[ur], ordinavit, pro expeditione presentis curie,⁵⁶⁸ quod dictus [sind]icus civitatis [Xative] ut syndicus civitatis in pre[en]ti curia admitteretur, et prom[isi]t et se ob[tu]lit⁵⁶⁹ quod, antequam presens curia finiat, declarabit [quod] in iamdictis fieri debeat de iure seu etiam [ratione].

¶ ⁵⁶³ et contradixerunt, interlineat. ¶ ⁵⁶⁴ Valentie, interlineat. ¶ ⁵⁶⁵ El rei va atorgar el títol de ciutat a la vila de Xàtiva, agraiït a la seua resistència a la Unió i adhesió a la Corona, el 5 de juliol de 1347 (ZURITA, *Anales*, llib. VIII, cap. XI: ed. Canellas cit., vol. 4, p. 51; A. VENTURA I CONEJERO, *La catedralitat de Xàtiva*, Xàtiva,

Ulleye, 2012, pp. 21-23). ¶ ⁵⁶⁶ Ratllat: *cum super tractatoribus ordinandis inter dicte curie brachia esset contentio, et dic[t]a brachia hoc d(i)misissent ordinandum arbitrio dicti domi[n]i regis, idem dominus rex ordinavit.* ¶ ⁵⁶⁷ Ratllat: *ipsarum civi[tatum].* ¶ ⁵⁶⁸ pro... curie, interlineat. ¶ ⁵⁶⁹ promisit et se ob[tu]lit: «offerens se», corr.

S[i]militer etiam, cum syndici universitatis civitatis Valentie assererent quod nobiles, milites et generosi qui in civitate Valentie et eius termino⁵⁷⁰ sunt domiciliati,⁵⁷¹ et qui unum corpus et universitatem⁵⁷² ut nunc cum ipsis facere consueverunt, in presenti curia se separare conentur, [u]t faciant partem cum brachio nobilium, militum et generoso[rum] dicte curie, et supplicarent eidem domino regi ut de presenti declarare deberet quod dicti nobiles, milites et genero[si] in dicta civitate et⁵⁷³ eius termino domiciliati⁵⁷⁴ a dictis civibus minime separare se possent, imo semel cum dictis civibus facerent unam partem,⁵⁷⁵ dictus dominus rex ordinavit, absque preiudicio partis utriusque, quod dicti nobiles, milites et g[e]nerosi, habitatores dicte civitatis *e de son terme*,⁵⁷⁶ possent in presenti curia⁵⁷⁷ partem facere cum brachio nobilium, militum et generosorum predictorum dicte curie, et promisit et se obtulit⁵⁷⁸ quod, antequam finiat presens curia, declar[a]bit quid fieri debeat de foto seu etiam ratione.

Et nichilominus, cum super tractatoribus dicte curie ordinandis et eorum numero⁵⁷⁹ ¶^{2v} [...] person[arum] ecclesiarum et gener[...] prel[atorum], nobilium et militum ac [...]set quo[da]m modo contentionis x[....]a [o]mnia brachia antedic[ta]nt ordinar[e] cu[m] v[oluntate] dicti domini regis, [dictus dominus] rex ordin[av]it quod, absque pre[i]udicio cuiuslibet partium predictarum, [essen]t (?) in presenti curia, pro brachio prelatorum et personarum ecclesiarum, tractatores octo; et octo pro b[r]achio nobilium,⁵⁸⁰ militum et generosorum; et pro brachio civitatum et villarum,⁵⁸¹ videlicet, p[ro] civitate Valentie octo, et pro⁵⁸² civitate Xative et pro villis dicti regni sex tractatores. Et quod hec ordinatio teneatur p[er]... .. du]rante, et non ultra.⁵⁸³ Et quelibet pars brachiorum predictorum fuit protestata⁵⁸⁴ quod ex ordinatione r[egia] p[re]cedente nullum possit ei, seu cuilibet ipsarum, preiudicium generari, quini[mo] omne ius super predictis⁵⁸⁵ cuilibet ipsarum partium remaneat salvum pariter et illesum.

Et dictus dominus rex prorogavit dictam [c]uriam ad diem sabbati proximum.

Testes dictarum protestationum, Martinus de Leet, [s]upracocus, G(uillel)mus d'Oix, uxerius armorum, (et) Gondissalbus de Cas[t]roveteri, de camera dicti domini regis.

¶⁵⁷⁰ *et eius termino*, interlineat. ¶⁵⁷¹ *domiciliati*: «populati», corr. ¶⁵⁷² *et universitatem*, interlineat. ¶⁵⁷³ *et*: «vel», corr. ¶⁵⁷⁴ *et eius... domiciliati*: «populati», corr. ¶⁵⁷⁵ *imo... partem*, interlineat. ¶⁵⁷⁶ *e de son terme*, interlineat. ¶⁵⁷⁷ *in presenti curia*, in-

terlineat. ¶⁵⁷⁸ *et promisit et se obtulit*: «offerens se», corr. ¶⁵⁷⁹ *et eorum numero*, afegit al marge. ¶⁵⁸⁰ *nobilium*, interlineat. ¶⁵⁸¹ Ratllat, *decem [oc]to*. ¶⁵⁸² Ratllat, *villis*. ¶⁵⁸³ *et quod hec... ultra*, interlineat. ¶⁵⁸⁴ Ratllat, *de iure*. ¶⁵⁸⁵ Ratllat, *salvum*.

1349, gener 10.

Pròrroga de les corts, per malaltia del rei.

Qua die sabbati, que computabatur quart[o] idus ianuarii anno predicto, cum dominus rex, quadam impeditus discrasia, ¶^{3r} [... ..] ad monasterium [... ..] continuavit dictam curiam [... ..].

1349, gener 12.

La vila de Vila-real, admesa a corts del regne.- Elecció de tractadors per cadascun dels tres braços.- El rei presenta a la cort tretze capítols, dedicats a l'abolició de la Unió de València, i mana als tractadors que hi deliberen.

D[i]e⁵⁸⁶ lune [v]er[o] pred[icta], qua computabatur pridie idus ianuarii a[nno] predicto, dominus rex predictus accessit ad dictum monasterium, videlicet, ad eiusdem monasterii capitulum, causa celebrandi curiam supradictam, in quo capitulo omnes de curia erant congregati.

Et P(etr)us Pastoris, notarius et iuratus, et Berengarius Castelló,⁵⁸⁷ syndici⁵⁸⁸ universitatis Villeregalis, supplicaru[n]t⁵⁸⁹ humiliter domino regi prefato ut dicti si[nd]ici⁵⁹⁰ in dicta curia, nomine dicte universitatis, admit[er]entur, et ex nunc dicta villa et eiusdem nuntii seu s[in]dici in regni Valentie curiis generalibus reciper[en]tur ordinare de solita clementia dignaretur.

Et dictus dominus rex, dicte supplicationi concedens benigne, in [d]icta generali curia ordinavit ut dicti syndici⁵⁹¹ in presenti, et ex nunc syndici dicte universitatis dicte ville, in generalibus curiis dicti regni admitantur perpetuo.

Et R(aimund)us Coscó,⁵⁹² syndicus⁵⁹³ universitatis civitatis Valentie, ¶^{3v} [... ..].⁵⁹⁴ E[t] d[ictus] domin[us] [r]ex s[al]vavit d[ictu]m [... ..] ius sibi perti[n]ens in predictis, quod voluit [salvum] remaneat pariter [et] illes[um].

Predicti etiam syndici⁵⁹⁵ dicte uni[v]ersitatis Villeregalis expresse fuerunt⁵⁹⁶ protestati quod pro predictis inclito infanti P(etr)o, Rippacurcie et Montaneorum de Prades comiti, tutori inclitarum dominarum infantissarum Constantie et Iohane, dicti domini regis natarum, seu dictis dominabus infantissis preiudicium nullum fiat.

Et dictus dominus rex salvavit dicto tutori et dictis dominabus infantissis omne ius eis pertinens in predictis, et quod nullum eis⁵⁹⁷ ex predictis valeat preiudicium generari. Et de omnibus supradictis dicti syndici re[quis]iverunt⁵⁹⁸ fieri publicum seu publica instrumenta.

¶⁵⁸⁶ Ratllat, *ver(o)*. ¶⁵⁸⁷ *notarius... Castelló*, interlineat. ¶⁵⁸⁸ Corregit sobre *sindicus*. ¶⁵⁸⁹ Corregit sobre *supplicav[it]*. ¶⁵⁹⁰ Corregit sobre *dictus syndicus*. ¶⁵⁹¹ Al text, *dictus syndicus*. ¶⁵⁹² *R(aimund)us Coscó*: «P(etr)us Pastoris et

Berengarius Castelló», corr. ¶⁵⁹³ Al text, *sindici*. ¶⁵⁹⁴ Hi manca una línia, trencada. ¶⁵⁹⁵ Corregit sobre *predictus etiam syndicus*. ¶⁵⁹⁶ *fuerunt*: «extitit», corr. ¶⁵⁹⁷ *eis*, interlineat. ¶⁵⁹⁸ Al text, *dictus syndicus re[quis]ivit*.

Et ibidem, die eadem, pro parte prelatorum et personarum ecclesiasticarum dicte curie fuerunt dati in scriptis [t]ractatores qui secuntur:

Videlicet, Bartholomeus Carme, procurator capituli ecclesie Valentine, ¶^{4r} P(etr)us Raimundi, bacalla[r]ius] ecclesie, eadem sede v[accante].

(*blanc*),⁵⁹⁹ officialis Plane Burriane, pro Dertusensi [episcopo].

Pro v[enera]bili⁶⁰⁰ fratre Iohanne Ferdinan[d]i de Heredia, castellano Emposte, f[ra]ter Berengarius de Montepavone et Eximinus Sanctii de Ribavellosa.

Pro venerabili fratre P(etr)o de Tous, magistro ordinis militie⁶⁰¹ beate Marie de Muntesia, frater Galcerandus de l'Orde et frater G(uillelm)us de Blanis, commendator de Ares.

Et [v]enerabilis frater Bernardus, abbas monasterii Vallisdig[n]e.⁶⁰²

Fueru[n]t, inquam, dati tractatores pro brachio nobilium, militum et generosorum:

Nobilis⁶⁰³ Olfus de Pròxida.

Nobilis Raimundus de Rivosicco.

¶^{4v} [Rodericus Didaci.

Raimundus de Boÿl].⁶⁰⁴

P(etr)us de Villano[va].

Munius Lupi de Thauste.

Iohanes Lupi de Sessé.

Rodericus Sanctii de Calatayubio.

Fuerunt, inquam, dati tractatores per probos homines civitatis Valentie et pro parte ipsius:

Iohanes Scribe, miles, iustitia in criminali.

Raimundus de Villanova.

Lupus de Apiera.

P(etr)us Maleti.

Ianuarius Rabaça, legum doctor.

Guillelmus Abelloni.

Lupus Ivanyes, et

Dominicus Aragonès.

Et tractatores civitatis Xative et v[i]llarum regni Valentie sunt hii qui secuntur:

¶⁵⁹⁹ Arnau Sespujades. *Vid. infra* f. 18r. ¶⁶⁰⁰ *venerabili*, interlineat. ¶⁶⁰¹ Ratllat, *Calatrave*. ¶⁶⁰² Fra Bernat Boix (1342-1357). *Vid.* Ferran GARCIA-OLIVER, *Cistercens del País Valencià. El monestir de Valldigna (1298-1530)*, València, Eliseu Climent Ed., 1998, pp. 100-101. ¶⁶⁰³ Precedeix,

ratllat: *Iohanes Scri(be)*. ¶⁶⁰⁴ La part superior del foli, molt danyada d'humitat i coberta d'una tira de paper modern, contenia amb seguretat aquests dos noms, que consten en la cèdula dels tractadors presentats pel braç militar (*vid.* doc. núm. 182) i juren els furs (*vid. infra* f. 18r).

Pro civitate Xative,
Berengarius Fort et
P(etr)us Daviu.
¶^{9r} Pro villa Morelle,
Nicolaus de Pinu.
Pro [villa] Muriveteris,
B[o]naffonatus de Vallebrera.
Pro villa Burriane,
Laurentius de Montessono.
Pro villa Algezire,
Petrus de Cleriana.⁶⁰⁵

Qui omnes tractatores predicti, tactis per eos sacrosanctis quatuor Evgan-geliis, iurarunt tenere secretum quidquid inter ipsos tractatores in dicta curia fue-rit ordinatum, retento tamen sibi quod quilibet ipsorum suis principalibus et so-ciiis predicta valeant divulgare; ipsa tamen principales et s[o]cii cum⁶⁰⁶ iuramento predicta teneant sub secreto. Et nichilominus, sub dicti iuramenti religione, pro-miserunt tr[a]ctatores prefati quod tra(c)tabunt circa negotia dic[t]e curie prout inter eos fuerit ordinatum.

Franciscus Fuxi, scriptor domini regis, notarius electus ad negotia presentis curie quantum tangunt partem seu brachium nobilium, militum et generosorum predictorum iuravit id idem.

¶^{9v} [... ... elect]us ad negotia presentis cur[ie] Valentie, iuravit id idem.

Et dictus dominus rex dixit quod, prospectis damnis, etiam ex[cessibus et] discriminibus, instigante humani generis Inimico, sub[... ...] dampnate et illicitate Unionis, facte ad falsam suggestionem quo[rundam] in civitate V[a]llentie et in quibusdam locis regni Valentie,⁶⁰⁷ honori dicti domini regis et eius statui ac uti-litati rei publice necessarium omnino occu[rr]at quod Unio antefata, et quidquid ex ea seu eius pretextu secutum est quomodolibet, casetur, irritetur et ad nichilum deducatur, et alia fiant que inferius continentur,⁶⁰⁸ obtulit in scriptis capitula que secuntur:⁶⁰⁹

¶⁶⁰⁵ En aquest mateix quadern es conserven quatre cèdules soltes, en paper, modernament unides a ell i foliades (ff. 5-8), de variades dimensions i diferents lletres i redactades en català, que són sens dubte les que presentà cada

braç a la Corona amb els noms de llurs delegats (*vid. infra* docs. núms. 181-184). ¶⁶⁰⁶ Ratllat, *sub.* ¶⁶⁰⁷ Ratllat, *multis evenerunt.* ¶⁶⁰⁸ *et alia... continentur*, interlineat. ¶⁶⁰⁹ Ratllat: *mandans dictis tractatoribus.*

¶^{10r} «Aquests són los capítols⁶¹⁰ los quals lo senyor rey, per bon estament del regne e per pacificar aquell, e per esquivar tot mal regiment en temps esdevenidor, prega e requer que sien per tota la cort loats e aprovats:

Primerament, que .II. privilegis, los quals eren la .I. del rey en P(ere) e l'altre del rey n'Amfós, la .I. dels quals, ço és, del rey en P(ere), fo dat en la orta de Tudela, .III.º kalendas octobris anno Domini .M.CC.LXXXIII., e comença après la salutació: *Cum intellexerimus vos velle facere fraternitatem, etc.*,⁶¹¹ e l'altre del dit rey n'Amfós fon⁶¹² dat en Burriana, .X. kalendas de octubre de l'any .M.CC.LXXXVI., e comença après la salutació: *Concedimus vobis, probis hominibus et totius universitatis, etc.*,⁶¹³ e encara tots altres privilegis fets per los predecessors del senyor rey o per lo senyor rey ara regnant, ans que la Unió se començàs en la ciutat e en alguns lochs del regne de València o après que fon⁶¹⁴ començada, per los quals paragués que fos donada licència a la ciutat o al regne de València de fer unió en alguna forma o manera, sien restituïts tots al dit senyor rey e en [pre]sència sua e de la sua cort en lur prima figura, e que sia declarat que aquells sien anul·lats, revocat[s] e cassats, tallats e cremats, com per occasions d'aquells se sien seguits forts grans escàndels, dampnatges e mals en la ciutat e regne de València, segons que tota la cort açò plenerament sap.

Plau a la cort.

Ítem, que sia declarat per la dita cort e feyt fur que totes unions, col·ligacions, empreniments, promissions o qualque altres maneres de convencions, fetes e fermades ab juraments o homenatges o en qualsevol altra forma, per qualsque persones que sien e⁶¹⁵ de qualsev[o]l estament o condició qui fossen de la Unió, sien nul·les, casses e írrites, axí com aquelles qui són contra fur e raó e senyoria reyal e bon estament del regne, e qui per neguna raó ne per negun dret fer no's

¶⁶¹⁰ Al text apareix únicament l'inici dels capítols: *Aquests són los capítols, etc.* Hi són, però, complets, copiats d'una altra mà, als ff. 10r-11v, acompanyats de les respostes respectives de les corts (aquestes en la lletra del procés), d'on els incorporem al seu lloc natural. Una altra còpia dels capítols, sense les respostes ni les esmenes que presenta l'anterior, i de lletra diferent, figura als ff. 14r-15v, encapçalada per la data *Pridie idus ianuarii*. Els furs aprovats per aquestes corts es conserven originals en un quadern de 10 folis, de vitel·la, autoritzat pel secretari reial Mateu Adrià i subscrit pel canceller Fenollet i el vicecanceller Rodrigo Dies, a l'Arxiu Municipal de València (*Furs*, caixa 4, núm. 9). Figuren recollits a l'edició incunable *Furs e*

ordinationes fetes per los gloriosos reys de Aragó als regnicols del regne de València, València, Lambert Palmart, 1482 (reed. facs., pp. 260-267): *Furs feyts en la ciutat de València en lo temps de la Unió per lo molt alt senyor rey en Pere .XVIII. kalendas februarii anno Domini .M.CCC.XLVIII.* Cf. l'ed. crítica de Germà COLÓN i Arcadi GARCIA, *Furs de València*, tom II, Barcelona, Ed. Barcino, 1974, pp. 149-159; llib. II, rúb. III, furs 29-35. ¶⁶¹¹ Publicat a l'*Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentie*, València 1515, priv. 31 de Pere I (III), i en *CodoIn. ACA*, XXXVIII, Barcelona 1870, pp. 401-402. ¶⁶¹² Al text, *fèu* (en ambdues còpies). ¶⁶¹³ *CoDoIn.*, XXXVIII, p. 402. ¶⁶¹⁴ Al text, *fèu*. ¶⁶¹⁵ Al text, o. L'altra còpia cit., e.

degren ne pogren. E que tots los libres en què és escrita la forma de la Unió e capítols d'aquella, e totes altres escriptures fetes per ocasió de la dita Unió sien restituïts, present la cort, al senyor rey, e sia declarat e jutjat per la cort [a]quells ne alcuna cosa que en aquells sia escrita o contenguda no haver força ne vigor ne valer de fur ne de raó, ans sia jutjat que·ls dits libres sien tallats e cremats en presència del dit senyor rey e de la cort.

Idem.

¶^{10v} Ítem, que tots los libres dels comptes de la dita Unió, e totes altres escriptures tocants e faents a comptes⁶¹⁶ de la dita Unió e actes d'aquella, sien restituïts e mostrats al mestre racional de la cort del senyor rey.

Idem.

Ítem, que com a la dita Unió no fos legut de fer segell, per ço com no era col·legi aprovat, lo dit segell, present la cort, sia restituït al senyor rey, e aquell aquí trencat e fus.⁶¹⁷

Ítem, sia declarat per la dita cort que, com a la dita Unió no fos legut de h[a]ver campana ne campanar, e el senyor rey ja de fet justament haja feta trencar la dita campana, que sia jutjat la dita campana no deure ésser feta e ésser justament trencada, e el campanar deure ésser enderrocat tro en egual de la altra obra de l'alberch on lo dit campanar era posat.

Idem.

Ítem, sia declarat per la cort que la col·ligació la qual fo feta per la ciut[a]t e per los altres qui eren de la Unió de València ab aquells qui ladonchs eren de la Unió de Saragoça e d'Aragó, no's poc ne's dech fer per fur ne per raó ne per null altre dret, ans sia per fur declarat aquella ésser nul·la, cassa e irrita e vana e no obtenir neguna fermetat. E que les cartes e totes altres escriptures sobre aquella fetes sien restituïdes al senyor rey, present la cort, e aquí ésser tallades e cremades.

Idem.

Ítem, que com lo senyor rey, per oppressió e per força, atorgàs a la ciutat e als de la Unió, axí en Murvedre com en la ciutat [d]e València e en altres lochs, molts privilegis, confirmacions e moltes altres concessions per les quals atorgava, aprovava o confermava la Unió e col·ligació o algunes coses proceents e davallants d'aquella, que sia declarat per fur los dits atorgaments, privileg[i]s, confirmacions, aprovacions o altres qualsque concessions e comissions ésser nul·les,

¶⁶¹⁶ Al text, *compte*. L'altra còpia cit., *comptes*.

¶⁶¹⁷ No hi és la resposta de les corts.

casses, irrites e vanes e no obtenir neguna fermetat, ans sia declarat que totes les letres e cartes reials, o qualsque altres escriptures sobre aquelles fetes, sien restituïdes, present la cort, al senyor (rey), e, present la dita cort, sien tallades e cremades; e en especial una carta pública contenén .III. pregamins, feta e fermada per lo dit senyor rey ara regnant en poder d'en Bertran de Pinós, ¶^{11r} scrivà d'aquell senyor rey, dins en la vila de Murvedre, .VIII. kalendas aprilis anno presenti .M.CCC.XLVIII., la qual carta comença en la segona línia del primer pergami dels dits .III. pergamins: «Bernat de Sent Clement», e enaprés.⁶¹⁸

Idem.

Ítem, sia declarat per la dita cort, present lo senyor rey, totes les vendes e alienacions e altres qualsevol ocupacions, comandes o qualsevol altres contractes fets per la dita Unió, o conservadors o ad[mi]nistradors o officials o qualsevol altres adherents d'aquella, de qualsevol béns seents, rendes e drets no mobles, ésser nul·les, casses, irrites e vanes, e los dits béns seents, re[n]des e drets no mobles deure ésser restituïts de fet encontinent a lurs primers senyors o a lurs hereus, e los béns mobles transportats o consumats e los dans donats sien restituïts e satisfets en la manera convenguda e ordenada.

Plau a la cort de ço que és contengut en lo dit capítol dels béns no mobles. Axí mateix, plau a la cort que sia feta satisfacció dels béns mobles e dans donats als qui eren en serviý del senyor rey, com per fur e rahó fer-se deja. E açò atorgaren los braces de la cort, és a sa[b]er, dels prelat e persones ecclesiàstiques, dels nobles, dels cavallers e generoses, e de la ciutat de Xàtiva e de les viles de[l] regne, salvu e protestat per lo braç ecclesiàstich que consent en la dita resposta salvant a ell la libertat ecclesiàstica.

Al braç de la ciutat⁶¹⁹ de València plau segons la forma convenguda entre lo senyor rey e la dita ciutat, e no en altra manera.

Ítem, que totes les alienacions fet[es] per auctoritat de qualssevol⁶²⁰ jutges, ordinaris o delegats, dels béns seents d'aquells qui eren ab la part del⁶²¹ senyor rey e contra la Unió, les quals sien fetes de .I. any e mig a ençà que ha durat la dita Unió, sien pronunciades ésser nul·les e irrites; axí, emperò, que tothom qui haja qüestió o demanda contra ells, sia'ls fet compliment de justícia.

Idem ut in proximo.

Ítem, que com l'alt infant en Ferrando, per virtut d'una comissió a ell per lo senyor rey feta en lo loch de Murvedre, *data Valentie*, .VI. idus aprilis anno Domi-

¶ ⁶¹⁸ En la segona còpia citada dels capítols (f. 14v), l'expressió *e enaprés* introduïa una frase, raspada, que, pels vestigis deixats, entenem deia: *la comissió que fo per l'alt infant en Ferrando*. In-

explicablement, aquella locució, ja supèrflua, es mantingué al text definitiu i va passar als furs aprovats. ¶ ⁶¹⁹ Ratllat, *plau*. ¶ ⁶²⁰ *de qualssevol*: «del senyor rey», corr. ¶ ⁶²¹ *part del*, interlineat.

ni .M.CCC.XLV[III]., la qual se fêu per força e precedents protestacions, axí com les altres coses fetes e atorgades en lo d[i]t loch per lo dit senyor rey, declaràs e pronunciàs injustament e sen[s] raó que algunes certes persones no poguessen ésser jamés [e]n la dita ciutat de València e térmens d'aquella, ne haver officis, ne consell ne ofici del senyor rey, sia pronunciat e declarat per la dita cort la dita sentència e tot quant se pogués seguir d'aquella ésser nul·les, casses, irrites e vanes. E que la dita sentència sia restituïda al dit senyor rey, present la dita cort, e tallad[a] e cremada, ensemps ab tot lo procés fet per lo dit infant per virtut de la dita comissió.

Plau a la cort.

¶^{11v} Ítem, que sia fet fur nou, com mils e pus fermament puxa ésser dictat, per lo qual clarament sia⁶²² determenat totes les coses dessus dites ésser nul·les e no haver neguna força ne vigor, e per negun temps més unions, col·ligacions, empeniments ne negunes altres coses semblants a unions o col·ligacions, per qualque nom poguessen ésser appellades, axí passades com de nou suscitadores, no puxen ésser fetes, atemptades ni suscitades per obra⁶²³ en la ciutat e regne de València, per los vassalls del senyor rey ni dels altres senyors dels lochs del dit regne, contra'l dit senyor rey ne sos senyors.⁶²⁴ E qui contra les dites coses farà, o atemptarà de fer, sia e romanga traïdor, e axí com a traïdor sia punit personalment e⁶²⁵ condempnat a mort e perda tots los seus béns, salvant la dot e axovar e creix⁶²⁶ de les mullers e deutes,⁶²⁷ e aquells béns de aytal o d'aytals sien comeses e applicats al fisch.

Plau a la cort, açò exceptat e salvu que lo fur antich romanga en sa força, quant és a la confiscació de [béns], que co[m]ença: «Lo[s] alo]us», rúbrica «De malfeytors».⁶²⁸

Ítem, que⁶²⁹ no's pusca fer convocació ne ajustament de ciuta[t]s ne de vil·les del regne de València sens esprés consentiment del senyor rey, si donchs no s'ajustaven per supplicar al senyor rey que tengués corts, en lo qual ajustament altre tractament no's fesés sinó de les dites corts.

Plau a la cort de ajustament que's feés o aplegament per fer o tractar mals empeniments con[t]ra la senyoria real o altres senyors per lurs vassalls, o contra lo bon estamen[t] del regne.

¶⁶²² Al text, *ca* (*sic*). A l'altra còpia cit., *sia*.

¶⁶²³ *per obra*, interlineat. ¶⁶²⁴ *per los vassalls... ne sos senyors*, interlineat. Al f. 1 B, al marge esquerre, i escrità de mà diferent de la del procés, hi ha la nota següent: *Al .XI.^{en} capítol ha mester correcció: allí on diu «en la ciutat e regne de València», que y sie ajustat «per los vassalls del se-*

nyor rey ne dels altres senyors dels lochs del dit regne contra'l dit senyor rey ne sos senyors.» ¶⁶²⁵ Al text, *o*, per error manifest, en ambdues còpies. Cf. la redacció definitiva dels furs. ¶⁶²⁶ *e creix*, interlineat. ¶⁶²⁷ *e deutes*, interlineat. ¶⁶²⁸ *Furs... del regne de València*, llib. IX, rúb. VIII, 21. ¶⁶²⁹ *Ítem, que*: «ne encara», corr.

Ítem, que null hom del món no gos tener, palesament ne secreta, ne haver ab si lo dictat o forma de la dita Unió o capítols d'aquella, ans tothom qui dels dits libres haja los restituesca en poder del senyor rey dins spay de .I. mes, dels presents, e dels absents de .II. meses. E qui contra aquestes coses o alguna d'aquelles scientment⁶³⁰ vendrà, que sia haüt e punit com a traÿdor e pe[r]da tots sos béns, los quals al fisch del senyor rey sien applicats [u]t supra. E que de tot açò sien dictats fur o furs axí com mils per savis se porà dictar.

Delibera e respon la cort [que] la pena aposada en lo dit capítol és massa gran e rigorosa, e axí ha mester temprame[n]t, lo qual temprament entén la cort que sia aquest, ço és, que qui tendrà la forma de la Un[ió], capítols e escrits d'aquella scientment, enaxí que no resti[t]uyrà al senyor rey o no·ls crem[arà], perda la terça part de tots sos béns, e, si béns no haurà, que perda la lengua, en manera [que no] puxa parlar.

A açò protesta lo braç de la Església, en tant quant toca sanch, que no y consent, ne en neguna cosa que toch pena de sanch.»

¶^{9v} Mandans dictis tractatoribus ut copias dictorum capitulorum recipiant, et super eis delibere(n)t quid fuerit utiliter peragendum. Et nichilominus, de hiis que eis videatur quod fieri debeat in presenti curia, ad dicti domini regis honorem et publicam utilitatem dicti regni, capitula offerant pro predictis necessaria, quoniam idem dominus rex in eisdem⁶³¹ se facturum obtulit q[uod] ra[t]ionabiliter fuerit faciendum ad utilitatem comunem reg[n]i eiusdem.

E(t) trac(ta)tores electi per brachium prelatorum et personarum ecclesiarum predictarum, et tractatores electi per brachium nobilium, militum et generosorum predictorum, ac trac(ta)tores electi per universitatem civitatis Valentie, et etiam tractatores electi per civitatem Xative et villam Morelle et alias villas ¶^{16r} dicti regni gener[...] (?) singu[...] per dominum regem prefatum [... ..].

Et dictus dominus rex continuavit dictam curiam ad diem iovis proximam.

Testes dictarum protestationum, Martinus de Leet, supracocus, G(uillelm)us d'Oix, uxerius armorum, et Eximius Lupi de Gurre[a], de camera dicti domini regis.

1349, gener 15.

El canceller reial, bisbe de València, prorroga les corts per absència del monarca.

Die iovis predicta, qua computabatur .XVIII.º kalendas februarii anno predicto,⁶³² cum dominus rex vacare non posset in negotiis dicte curie,⁶³³ dictus do-

¶⁶³⁰ scientment, interlineat. ¶⁶³¹ eisdem: «predictis», corr.
¶⁶³² Ratllat: dictus dominus episcopus Valentie, cancellarius. ¶⁶³³ Ratllat, existens.

minus episcopus cancellarius existens personaliter⁶³⁴ in dicto capitulo Predicatorum, in quo erat dicta curia congregata, continuavit dictam curiam ad diem veneris proxime sequentem.

1349, gener 16.

El procurador del comte d'Urgell protesta que no renunciarà al fur d'Aragó en els seus dominis.- No són admesos a corts els síndics de Xixona, arribats fora de termini.- Resposta de les corts als capitols reials, que són aprovats pel monarca com a furs i jurats per ell mateix i per tota l'assemblea.- Noves propostes dels comtes d'Urgell i de Luna i de Pere de Xèrica, en preservació del fur d'Aragó.- La ciutat de València reitera la seua protesta per l'ús del títol de ciutat per part de Xàtiva.

Qua die veneris,⁶³⁵ intitulata .XVII.º kalendas februarii anno predicto,⁶³⁶ dicto domino rege⁶³⁷ presente in dicto capitulo,⁶³⁸ in quo erat dicta curia congregata, cor[a]m eodem domino rege comparuit in dicta curia R(aimund)us de Coponibus, miles, maiordomus, procurator et actor⁶³⁹ inclite domine Cecilie, comitisse Urgelli et vicecomitisse Agerensis, tutricis egregii P(etr)i, filii⁶⁴⁰ incliti domini infantis Iacobi, etc., et dicte domine comitisse, (et)⁶⁴¹ ¶^{16v} obtulit in scriptis protestationem sequentem.⁶⁴²

¶^{12r} «Constitutus in capitulo domus Predicatorum civitatis Valentie, in quo gener[a]llis curia celebratur regnicolis regni Valentie, Raymundus⁶⁴³ de Coponibus, consiliarius et maiordomus nobilis domine Cecilie, uxor quondam incliti domini infantis Iacobi, comitis Urgelli et vicecomitis Agerensis, ach tutrix et curatrix testamentaria egregii viri Petri, Dei gratia comitis et vicecomitis dicti comitatus et vicecomitatus, ach etiam procurator et actor eiusdem nobilis comitisse et vicecomitisse, nominibus quibus supra et in presentia domini regis et

¶⁶³⁴ *personaliter*, interlineat. ¶⁶³⁵ *veneris*: «iovis», corr. ¶⁶³⁶ Ratllat, *Domini .M.ºCCC.ºXL.º octavo*. El f. 13 conté un esquema de les actuacions d'aquesta sessió: .XVII.º kalendas februarii. Primo, protestatio comitis Urgelli. Fuit petita copia per syndicum civitatis. Non fuerunt recepti procuratores universitatis de Sexona. Verba domini regis. Responsio abbatis de Valldigna. Proposuit Ro(dericus) Di(daci). Super observatione ff(lororum) et privilegiorum. Super facto officialium. De continuanda et perficienda curia. Et quod dominus rex iuret et iurent consiliarii: Iuramentum do(mini) r(egis). Castellanus Emposte (interlineat). Magister Muntésie. Vicecancellarius. Io(hannes) Scribe. A(maldus) Io(hannes). R(aimund)us Bojl. P(etr)us

de Villanova. Alfonsus Rogerii. R(aimund)us de Rivosico. Olfus de Pròxida. Galceran de Tous. R(amon) Castellà. Johan Lópeç de Sessé. ¶⁶³⁷ Al text, *regem*. ¶⁶³⁸ Corregit sobre *dicta curia*. ¶⁶³⁹ *procurator et actor*, interlineat. ¶⁶⁴⁰ Ratllat, *sui*. ¶⁶⁴¹ Ratllat: *et presentavit /^{16v} / suam pro[c]ura[ra]... .. si jillo dicte domine comitisse independenti munitam quod habetur (?)*. Et, *facta fide de dicto procuratorio seu actoria, que fuit admissa, idem procurator et actor fuit protestatus*. ¶⁶⁴² Al text hi ha sols l'inici del document: *Constitutus in capitulo, etc.*, copiat íntegrament d'una altra mà al f. 12 i precedit per la data .XVII.º kalendas februarii, que incorporarem al seu lloc. ¶⁶⁴³ *Raymundus*: «Guillelmus», corr.

totius curie, ea qua potest [et] debet h[u]mili reverentia, perseverando in propositis et protestatis per predecesores dict[i] nobilis comitis et vicecomitis in aliis curiis generalibus actenus celebratis, tam in regno Valentie quam alibi, ad conservationem et tuitionem libertatum⁶⁴⁴ et immunitatum dicti comitis et vicecomitis ach etiam locorum suorum infrascriptorum, et signanter in protestationibus ad sui iuris conservationem factis, propositis et editis per dictum inclitum infantem, personaliter ibidem existentem, in curia generali tunch celebrata in civitate Valentie, videlicet, die veneris .XII.º kalendas octobris anno Domini millesimo .CCC.ºXXXVI.,⁶⁴⁵ et etiam aliis replicatis, triplicatis, requisitis et deinceps propositis, contradictis per eum et actitatis in eadem curia, tam ratione sue persone seu etiam castrorum et locorum de Xiva et de Buyoll et Foye eiusdem et de Xestalgat, sitorum in regno Valentie, tam ratione fori Aragonie, in proprietate et possessione cuius tam ipse comes et vicecomes quam etiam sui predecesores sunt et actenus fuerunt, quam etiam ratione aliarum libertatum, privilegiorum et immunitatum sibi et suis predecesoribus pertinentium, et nichilominus usui, tene doni et possessioni eorundem, dicit et protestatur, nominibus quibus supra, quod per aliquod actum in presenti curia, factum quam etiam fiendum, etiam per contrarium actum, si per eum vel suos substituendos fiat, quod non credit, non intendit renuntiare, tacite vel expresse, dictis foris Aragonie, privilegi(i)s, libertatibus seu immunitatibus, tam dicte nobili comitis quam dicto nobili ¶^{12v} comiti et vicecomiti seu locis suis et suis predecessoribus competentibus vel competituris, nec alicui eorum, nec renuntiare, tacite vel expresse, aliquibus in dictis [cur]iis, ad conservationem iurium suorum et dictorum locorum, dictis, propositis et protestatis, replicatis et triplicatis et deinceps per dictum dominum infantem Iacobum et aliter. Et de premissa protestatione, ad sui iuris et partis sue tuitionem et conservationem et defensionem, petit sibi fieri publicum seu publica instrumenta, si neces(s)e fuerit vel voluerit.»

Et in continenti f[ecit] fide[m] de suo syndicato seu procuracione, ut sequitur (*en blanc*).

Testes, G(uillelm)us d'Oix, uxerius armorum, Martinus de Leet, Martinus Sanctii de Atrossillo et Eximinus Lupi de Gurrea.

¶^{16v} Et syndici dicte civitatis, se oponentes et co(n)tradicientes protestationi predicte, petierunt copiam dicte protestationis, ut m[eli]us possint respondere contentis in protestatio[n]e [e]adem.

Post hoc vero, die eadem, coram dicto domino rege in eadem curia comparuerunt Borracius Bernabeu, baiulus,⁶⁴⁶ et Raimundus d'Arques, sindic(i)⁶⁴⁷ et

¶⁶⁴⁴ Al text, *llibertatum*. ¶⁶⁴⁵ Ratllat, .XL.º

¶⁶⁴⁶ Ratllat, *loci*. ¶⁶⁴⁷ Des d'ací, el paràgraf continuava redactat en català, fragment que fou cor-

regit: *vejns vehins* (sic) *e síndichs e procuradors de la universitat del loch de Sexona, e presentaren lo lur sindicat ab carta pública, la tenor de la qual és aytal.*

procuratores universitatis loci de Sexona, et presentarunt syndacatum cum instrumento publico, tenor cuius talis est:

«*Sàpien tots, etc.*»

Et, cum assereretur per curiam quod eo quia non se presentaverant d[ie] assignata per dominum regem curie antedecte, et quod n[i]mis tardaverant presentationem ipsorum, dictus dominus rex decl[ara]vit in dicta curia et per curiam⁶⁴⁸ dictos syndicos in presenti curia minime debere admitti, nec esse⁶⁴⁹ in actibus curie antedecte. Salvavit, tamen, ius universitati predictae quod in aliis curiis generalibus dicti regni, preter istam, celebrandis⁶⁵⁰ debeant et valeant admitti, declaratione huiusmodi in aliquo non ||^{17r} obstante. Et de predictis sind[ici] requisiverunt fieri publicum instrumentum.

Quibus sic peractis, dictus dominus rex dixit quod, cum ipse, die lune proxima, dicte curie certa capitula supracontenta obtulisse, tangentia statum et honorem regum ac utilitatem et bonum exemplum rei publice dicti regni, quod super dictis capitulis et contentis in eis, tanquam descendentibus de ratione et equitate, eidem domino regi dicta curia⁶⁵¹ liberaliter responderet.⁶⁵²

Et tunc, surgens venerabilis frater Bernardus, abbas monasterii Vallisdigne, cui per totam curiam vox comissa fuerat in hac parte, dixit quod omnes de dicta curia super predictis deliberaverant certum modum exponendum prefato domino regi⁶⁵³ per venerabilem Rodericum Didaci, militem, legum doctorem, eiusdem domini regis vicecancellarium,⁶⁵⁴ supplicando pro parte curie eidem domino regi quod ipsum suum vicecancellarium audiret benigne et exponendis seu supplicandis per eum pro parte dicte curie annuere dignaretur, et, postmodum, super predictis capitulis antedictis responsionem faceretur congruam, benivolam et decentem.

Dictus vero vicecancellarius, pro parte dicte curie, cum humili et⁶⁵⁵ debita reverentia, exposuit eidem domino regi prudenter et [b]ene negotia infraproxime capitula tangentia, quorum tenores secuntur:

«*La cort entén, etc.*»

||^{17v} Supplican[s ei]dem domino regi quod dicte curie supplicationem⁶⁵⁶ super c[on]tentis in supraproxime insertis capitulis dignetur ad exauditionis gratiam introire, et suo et suorum consiliariorum iuramentis vallare seu etiam roborare.

Et dictus dominus rex, dicte supplicationi condecendens ben[igne], concessit omnia et singula⁶⁵⁷ contenta in capitulis supraproxime dictis, hoc adiecto quod predicta fiant cum temperamentis iustis et rationabilibus, statum regum⁶⁵⁸ et eius conservat[i]o[n]em, ut convenit, [con]cernentibus. Et nichilominus, tactis

¶⁶⁴⁸ in dicta curia et per curiam, interlineat.

¶⁶⁴⁹ esse, interlineat. ¶⁶⁵⁰ preter istam celebrandis, afegit al marge. Ratllat, admitti. ¶⁶⁵¹ dicta curia, interlineat. ¶⁶⁵² Corregit damunt de respondeat.

¶⁶⁵³ prefato domino regi, interlineat. ¶⁶⁵⁴ Ratllat, prefato domino regi. ¶⁶⁵⁵ et, repetit a l'orig.

¶⁶⁵⁶ supplicationem: «supplicationibus», corr. ¶⁶⁵⁷ et singula, interlineat. ¶⁶⁵⁸ Ratllat, ut con(venit).

per ipsum dominum regem co[rpor]aliter sacrosanctis quatuor Evangeliiis, iuravit, ut superius dictum est, contenta in dictis capitulis facere et complere et etiam observare, et voluit quod inferius nominati sui consiliarii iurarent quod non consulerent seu facerent predictis contrarium quovis modo.

Et infrascripti eiusdem domini regis consiliarii, sub forma superius tacta, iurarunt, tactis corporaliter per eos et quolibet (*sic*) eorundem quatuor Evangeliiis⁶⁵⁹ sacrosanctis:

Primo, videlicet, venerabilis frater P(etr)us de Tous, magister ordinis militie Beate Marie de Muntesia.

Venerabilis frater Iohanes Ferdinandi de Heredia, ordinis Hospitalis Sancti Iohannis Ierosolimitani, castellanus Emposte.

Nobilis Alfonsus Rogerii de Loria.

Nobilis Raimundus de Rivosico.

Nobilis Olfus de Pròxida.

Venerabilis Rodericus Didaci, miles, legum doctor et vicecancella[r]ius.

¶^{3rB} [Raimundus Boÿl], miles.

Io[hannes] Sc[ri]be, miles.

Galcerandus de Tous, miles.

Raimundus Castellani, miles.

Iohanes Lupi de Sessé, miles.

P(etrus) de Villanova, generosus.

A(rnald)us Iohannis, legum doctor.

Predictis omnibus sic peractis, per dictam curiam fuerunt facte responsiones capitulis supratactis, per dictum dominum regem die lune proxima, ut supra tangitur, oblatis, ut in fine cuiuslibet dictorum capitulorum continetur.

Pro⁶⁶⁰ parte vero dicte curie, actis predictis, fuit dicto domino regi humiliter supplicatum ut de predictis in et cum dicta curia statim foros facere dignaretur, dictandos per viros prudentes et iurisperitos, per illos,⁶⁶¹ videlicet, qui per dictum dominum regem et dictam curiam⁶⁶² fuerint ordinati.

Et confestim dictus dominus rex, consentiente dicta curia, voluit fieri et fecit de predictis foros novos ad perpetuam rei memoriam, in futurum dictandos ut superius dictum est, non mutata facti aliquatenus qualitate.

Et dictus dominus rex,⁶⁶³ positus coram eo cruce et libro cum sanctis quatuor Evangeliiis, iuravit foros predictos.

Et alii de curia iurarunt qui in quadam cedula nominati existunt.

¶^{18r}⁶⁶⁴ Iuramenta et firma.

¶⁶⁵⁹ *quatuor Evangeliiis*, interlineat. ¶⁶⁶⁰ Al marge esquerre: *Fori*. ¶⁶⁶¹ Ratllat, *prout*. ¶⁶⁶² Ratllat,

ordinandos. ¶⁶⁶³ Ratllat, *iuravit*. ¶⁶⁶⁴ La llista dels qui juren és de mà diferent de la del procés.

Dominus rex.
Castellanus Emposte.
Magister Muntésie.
Abbas Vallisdigne.
Abbas de Benifezano.⁶⁶⁵
Bartho(lomeus) Carne, procurator capituli.
P(etrus) R(aimundi), officialis Valentie, procu(rator) vicariorum Valentie,
sede vacante.
A(rnaldus) Cespujades, officialis *de la Plana*, pro episcopo Dertuse.⁶⁶⁶

R(aimundus) Castellani, pro infa(n)ti P(etro).
R(amundus) de Coponibus, pro⁶⁶⁷ comiti Urgelli.
R(aimundus) Castellani,⁶⁶⁸ pro P(etro), domino de Exericha.
Iohanes Luppi de Sessé, pro comiti Lune.
Alfonsus Rogerii de Luria.
R(aimundus) de Rivosicco.
Raimundus de Peraxenç, et ut procurator Gilaberti de Scintillis.⁶⁶⁹
P(etrus) Maça.
Olfus de Pròxida.
P(etrus) Ferdinandi de Erenosio, tutor Iolantis, filie Gondiçalbi Didaci de Arenosio.
Rodericus Didaci.
P(etrus) de Villanova.
R(aimundus) de Boýl.
R(aimundus) de Boýl, ut tutor Berengarii, filii Iohannis de Boýl.
R(aimundus) de Boýl, ut tutor filiorum Berengarii de Vilariacuto.
Rodericus Sanctii de Calatayubio.
R(aimundus) de Boxadós.
R(aimundus) de Boxadós, ut⁶⁷⁰ administrator bonorum que fuerunt nobilis Francisci Carroci, quondam.
R(aimundus) de Boxadós, ut tutor filiorum Francisci de Montepalatio.
||^{18v} Iohannes Eximini de Montetornesio.
Bernardus de Materone.
Bernardus de Materone, ut procurator R(aimundi) de Vilariacuto.
Alfonsus de Vellida, ut procur(ator) heredis Gondiçalbi⁶⁷¹ Eximini⁶⁷² de Arenosio.

¶ ⁶⁶⁵ Fra Guillem Llonc (1347-1359). Vid. J. L. VILLANUEVA, *Viage literario á las iglesias de España*, IV, Madrid, Imp. Real, 1806, p. 162. ¶ ⁶⁶⁶ Jaume Sitjó (1348-1351). Cf. Conradus EUBEL, OFM, *Hierarchia catho-*

lica Medii Aevi, I, Münster 1913, p. 223.

¶ ⁶⁶⁷ Ratllat, *in(cl)ito*. ¶ ⁶⁶⁸ Ratllat, *pro comiti*.

¶ ⁶⁶⁹ Raimundus de Peraxenç... *Scintillis*, interlineat. ¶ ⁶⁷⁰ Ratllat, *tutor*. ¶ ⁶⁷¹ Ratllat, *Galcerandi*. ¶ ⁶⁷² Ratllat, *domini*.

Bernardus Rogerii de Casuach,⁶⁷³ ut procurator nobilis Galcerandi de Belopodio.

Galcerandus de [T]hous.

G(uillelmus) de Bellvís.

Vitalis de Villanova, quondam.⁶⁷⁴

Iohanes Scorna.⁶⁷⁵

G(uillelmus) Gastonis.

Ferdinandus de Monteacuto.

Franciscus d'Esplugues.

Andreas G(uillelmus) Scribe.⁶⁷⁶

Iohannes Scribe.⁶⁷⁷

R(aimundus) de Villanova.

P(etrus) Maleti.

Luppus de Ap[iari]a.

Romeus de Oblitis.

G(uillelmus) d'Espígol.

Dominicus Aragonesii.

[Guillelmus] Magencosa.

R(aimundus) de Coscó.

Ianuarius Rabaça, lice(n)tiatus in legibus,⁶⁷⁸ proprio et nomin[e] et ut iurati et sindici civitatis Valentie.

P(etrus) Davidis,

Berengarius Fortis, et ut sindici civitatis Xative.

Nicholaus de Pinu, et ut syndicus Morelle.

Bonafonatus de Vallebrera,

Thomas Vives,⁶⁷⁹ et ut sindici⁶⁸⁰ Muriveteris.

P(etrus) de Clariana, et ut iuratus et⁶⁸¹ syndicus Aliazire.

Laurentius de Monçó,

Iaçpertus Renart, et ut sindici Burriane.

¶ ⁶⁷³ Sausach al text original d'aquests furs (AMV, *Furs*, caixa 4, núm. 9; quadern de 10 folis en vitel·la, autoritzat pel secretari reial). ¶ ⁶⁷⁴ *En Vidal de Villanova, menor de dies* (AMV, *loc. cit.*). ¶ ⁶⁷⁵ Ratllat, *Gasto*. ¶ ⁶⁷⁶ Andreu Guillem Escrivà, agrupat per error entre els síndics de la

ciutat de València, assistia a les corts en nom propi. ¶ ⁶⁷⁷ El text afegeix: *proprio nomine et ut syndici(s)*, ratllat, tret del nom *proprio*, que situem al seu lloc natural. ¶ ⁶⁷⁸ *Ianuarius... legibus*, interlineat. ¶ ⁶⁷⁹ *Thomas Vives*, interlineat. ¶ ⁶⁸⁰ Corregeix sobre *sindicus*. ¶ ⁶⁸¹ *iuratus et*, interlineat.

||^{19r} P(etrus) Pastoris,
Berengarius Castilionis, et ut sindici Villeregalis.

Gondiçalbus de Sancto Martino,
Eximius Cabrera,⁶⁸² et ut sindici Castrihabib.

P(etrus) Garcie, et ut sindicus de Alpont.

||^{3rB} Persone tamen ecclesiastice protestate fuerunt quod non consentiebant in aliquo quod penam sanguinis posset concern(er)e quovis modo.

Fuerunt etiam protestati procuratores comitis Urgelli, Petri, domini de ||^{3vB} Ex[ericha], comitis [de Lu]na [... ..] hiis protestati fuerunt quod nullum eis fiat periudiciu[m super ...] (?) fori Aragonum.

Et⁶⁸³ sindici universitatis civitatis Valentie, contradicendo predictis, perstiterunt⁶⁸⁴ in contradictionibus et oppositionibus per eos factis super predictis.

Similiter, sindici universitatis civitatis Valentie protestati fuerunt super iuramento super predictis facto per syndicos civitatis Xative, quod non consentiebant quod dicti sindici ut civitatis sindici i[u]rarent. Et dicti sindici civitatis Xative opposuerunt se et contradixerunt⁶⁸⁵ protestationi predictae, persistendo in oppositione et contradictione factis per eos, ut superius est expressum.

Et [dictus] dominus rex persistit in ordinatione per eum super predictis facta, salvando ius parti utriusque. Et nichilominus, salvavit ius omnibus et singulis supradictis super protestatis et oppositis in superius dictis negotiis. Et continuavit dictam curiam ad diem martis proxime sequentem.

Testes omnium predictorum, P(etrus) Eximini de Pomario, botillerius, Martinus de Leet, supracocus, G(uillelm)us d'Oix, uxerius armorum, et Martinus Sanctii de Atrossillo, de domo dicti domini regis.

1349, gener 19.

Ramon de Copons, procurador de la comtessa d'Urgell, nomena procurador subrogat Rodrigo Dies per a les presents corts.

.XIII.º kalendas februarii anno predicto, R(aimund)us de Copon[i]bus, actor domine⁶⁸⁶ Urgelli comitisse, substituit procuratorem Rodericum Didaci, militem, ad negotia huius curie.

Testes, n[o]biles G(uillelm)us de Bellera et P(etrus) de Villanova.

¶ ⁶⁸² Error, per Cabrero (*vid. infra* doc. núm. 180). ¶ ⁶⁸³ Ratllat, *omnes*.
¶ ⁶⁸⁴ Al text, *prestiterunt*. ¶ ⁶⁸⁵ Corregit sobre *contradixit*. ¶ ⁶⁸⁶ Ratllat, *Conven(arum)*.

1349, gener 20.

El bisbe de València, canceller reial, prorroga les corts.

¶^{4rB} Die [martis] autem pred[icta] .XIII.º kalendas februarii anno predicto, cum dictus [do]minus [rex, aliis] negotii[s] occupatus, circa dicte curie negotia comode vacare non posset, dictus dominus Hugo, Valentie episcopus⁶⁸⁷ cancellariusque domini regis prefati, existens personaliter in dicto capitulo dicti monasterii Predicatorum, continuando dictam curiam prorogavit eandem [a]d diem veneris proxime sequentem.

1349, gener 23.

Els procuradors dels infants Ferran i Joan no són admesos a les corts, per haver-hi arribat fora de termini.- Destrució pel foc dels privilegis i escriptures de la Unió i trencament dels seus segells, en sessió pública.

Dicta die veneris, qua computabatur .X.º kalendas februarii anno predicto, dicto domino rege in dicto capitulo dicti monasterii Predicatorum, in quo erat dicta generalis curia [con]gregata, personaliter existente, coram eodem domino rege in dicta curia comparuerunt Berengarius Togores, miles, et D[ominic]us Costa, asserentes se procuratores inclitorum dominorum infantum Ferdinandi et Iohannis, dicti domini regis fratrum, et supplicarunt eidem domino regi quod cum ipse dominus rex dictos dominos infantes ad dictam curiam per suas patentes literas evocasset, ipsasque literas tempore competenti habere non potuissent, eo quia iidem infantes sunt in regno Castelle personaliter constituti, nec per consequens potuerint dictos suos procuratores mittere ad dictam curiam die eis prefixa in literis antedictis, eosdem, qui se asserunt procuratores, in dicta curia et eius negotiis ac tractatibus admitteret seu admitti facere dignaretur.

Venerabilis vero frater Iohanes Ferdinandi de Heredia, castellanus Empos-te, pro brachio ecclesiastico, et aprobante brachio antedicto, et Iohannes Lupi de Sessé, miles,⁶⁸⁸ pro brachio baronum, militum ¶^{4vB} [et generoso]rum, et [aprob]ante bra[ch]io antedicto, [et L]upus de Apiera, syndicus civitatis Valentie, pro aliis consindicis suis, et aprobantibus dictis suis consindicis, et P(etr)us Daviu, civis et syndicus civitatis Xative, pro se et aliis sindicis dicte civitatis et vill[arum] regni Valentie, consentientibus et aprobantibus aliis sindicis antedict[i]s, contradicentes expresse dictis et allegatis per dictos qui se asserebant procuratores dictorum do-

¶⁶⁸⁷ Hug de Fenollet, bisbe de Vic, fou traslladat a la seu de València per Climent VI el 3 de desembre de 1348 (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, p. 512). Tanmateix, el

P. VILLANUEVA (*Viaje...*, I, Madrid, Imp. Real, 1803, p. 50) hi dona la data del 29 d'octubre. ¶⁶⁸⁸ Al text, *Iohanne Lupi de Sessé, milite*.

minorum infantum, dixerunt et fuerunt etiam protestati quod cum dictorum⁶⁸⁹ dictorum infantum, die dicte curie prefixa, minime se presentaverint procuratores⁶⁹⁰ in curia antedicta, et in hiis dicti domini infantes fuerint negligentes, quod, iuxta dicte curie ordinationem iam in [ea]dem curia observatam, predicti qui se asserebant procuratores ipsorum dominorum infantum admitti minime debebant in curia antefata, supplicantes eidem quod in presenti curia declararet ipsos in eadem minime debere admitti.

Et nichilominus, G(uillelm)us Canals, procurator fiscalis, obtulit in⁶⁹¹ scriptis que secuntur:

«Diu en G(uillem) Canals, en nom de procurador fiscal del molt alt senyor rey, que, salva la altea del dit senyor rey e de la cort, que·ls procuradors dels alts infants en Ferrando e en Johan, ni encara qualsevol procurador de aquells qui foren a les dites corts [c]itats e apellats que dins cert temps compareguessen a les dites corts, no deuen ésser oÿts en la dita cort ni reebuts, ||^{6rB} com⁶⁹² no són compareguts dins lo temps [per lo dit alt senyor] rey e per la cort assignat, e açò per la [dita r]ahó e per altres que per a avant protesta que puxa posar⁶⁹³ e declarar. Majorment com açò, senyor, sia ja per vós declarat de aquells qui a la dita cort dins lo dit temps no són estats venguts ni compareguts, per si ni per procurador lur.»

Et dictus dominus rex, auditis supplicatione predicta, per predictos qui se asserebant procuratores dictorum dominorum infantum facta, et contradictionibus et protestationibus antedictis, per dictam curiam et in dicta curia declaravit,⁶⁹⁴ rationibus superius allegatis, dictos infantes seu eorum procuratores in presenti curia seu eius negotiis aut tractatibus minime debere admitti,⁶⁹⁵ [m]andando dictis qui se procuratores asserebant quod confestim exire(n)t curiam antedictam et dictum capitulum, in quo, ut premititur, dicta curia celebratur. Salvavit tamen dictis dominis infantibus quod in aliis curiis in dicto regno celebrandis, preter istam, iidem domini infantes admitti valeant et admitantur, per se vel procuratores idoneos, presenti declaratione in aliquo non obstante.

Et cum predicti qui se procuratores dicebant supplicarent domino regi quod, cum eius venia, de predictis protestari valerent, contradicentibus et protestantibus omnibus antedictis de curia, et asserentibus quod tales protestationes illorum qui in mitendis eorum procuratoribus dicte curie die prefixa fuerant negligentes in dicta curia minime debebant admitti, dictus dominus rex declaravit

¶⁶⁸⁹ Ratllat, *domini infantes*. ¶⁶⁹⁰ Ratllat, *ipsorum*. ¶⁶⁹¹ *Et nichilominus... in*, interlineat. Ratllat: *Et dictus dominus rex, audita supplicatione predicta per dictos qui se asserebant*. ¶⁶⁹² L'extrem superior del f. 6 B és afectat de pèrdues de paper i taques d'humitat i

d'òxid. Reconstruïm les llacunes a partir del f. 5 B, on hi ha, de mà diferent, un esborrany de l'escrit de Canals. ¶⁶⁹³ Interlineat, *obs* (?). No apareix a l'esborrany citat, que diu *puxa proposar*. ¶⁶⁹⁴ Ratllat, *quod ex quo*. ¶⁶⁹⁵ Ratllat, *imo*.

quod dicta protestatio ¶^{6vB} in [... ...] non erat aliquatenus admitenda. Obtulit se tamen dominus rex quod, si extra curia[m] ipsi v[e]llent aliqua sibi dicere aut ei aliquatenus supplicar[e], ipsos benigne audiret, et eis cum iustitia, super petendis ab eo et supplicandis eidem, lib(e)ntissime favorabilem exhiberet.

Et nichilominus, predictus venerabilis castellanus Emposte et alii superius nominati, scilicet, quilibet ipsorum pro brachio dicte curie pro quo superius locutus fuerat, exsurgentes supplicarunt humiliter eidem domino regi quod id quod in dicta curia, die veneris proxime preterita, fuerat ordinatum, videlicet, quod privilegia et processus et alie scripture facientes pro Unione quovis modo comburerentur, et sigilla dicte Unionis restituerentur et frangerentur, iuxta dictam ordinationem faceret exequi et compliri et ad executionem perduci.

Et confestim Raimundus de Villanova, iuratus et syndicus universitatis Valentie, approbantibus aliis consindicis suis inibi presentibus, tradidit eidem domino regi privilegium indultum per dominum regem Alfonsum⁶⁹⁶ civitati et regno Valentie de facienda unione, sub certa forma in dicto privilegio contenta. Tradidit etiam instrumenta facta et firmata apud villam Muriveteris per dominum regem super facto Unionis, et plura alia instrumenta et scripturas facientes et facientia pro facto Unionis pretacte. Et omnia supradicta fuerunt immissa, de dicti domini regis ¶^{7rB} [mandato] (?), lacera[ta]⁶⁹⁷ inibi combusta fuerunt.

Tradidit etiam dictus Raimundus in dicta curia dicto domino regi sigillum maius et sigillum secretum Unionis p[retac]te, [et] quequidem [s]igilla, de mandato dicti domini regis et consentientibus ac supplicantibus super hoc omnibus de curia antedicta, inibi fuerunt confracta.

Et cum, ratione executionis facte de predictis, plures essent in dicto capitulo qui in tractatibus dicte curie minime interesse debebant, dictus dominus rex, dictam continuando curiam, prorogavit eandem ad diem lune proxime subsequentem.

Fuerunt testes omnium predictorum Martinus de Leet, supracocus, Martinus Sanctii de Atrossillo, Eximius Lupi de Gurrea et Iohanes de Lobera.

1349, gener 26.

El bisbe de València, canceller, prorroga les corts.

Qua die lune, qua computabatur .VII.º kalendas februarii anno predicto⁶⁹⁸ .M.ºCCC.ºXL.º octavo, cum dominus rex, quibusdam aliis occupatus negotiis, circa dicte curie expeditionem vacare non posset, dictus venerabilis⁶⁹⁹ dominus

¶⁶⁹⁶ *per... Alfonsum*, interlineat. ¶⁶⁹⁷ Línia trencada quasi del tot i restaurada amb una tira de

paper. No pot llegir-se a penes res. ¶⁶⁹⁸ *Ratllat, Domini*. ¶⁶⁹⁹ *venerabilis*, interlineat.

Hugo, Valentie episcopus, cancellarius dicti domini regis, accedens ad dictum capitulum fratrum Predicatorum in quo erat dicta curia congregata, continuando dictam curiam prorogavit eandem ad diem martis, qua computabitur tertio nonas februarii anni presentis.

1349, febrer 3.

Idem.

¶^{7vB} Die marti[s] vero predicta, qua computabat[ur] t[er]tio nonas februarii anni predicti, dictus dominus cancellarius,⁷⁰⁰ personaliter constitutus in dicto Predicatorum capitulo, in quo erat dicta generalis curia congregata, continuando dictam curiam prorogavit eandem ad diem veneris proxime sequent[e]m.

1349, febrer 6.

Idem.

Et die veneris predicta, intitulata .VIII.º idus februarii anni predicti, dictus dominus episcopus cancellarius continuavit dictam curiam ad diem lune proxiamam.

1349, febrer 9.

Proposta dels braços de reservar l'ofici de la procuració general del regne únicament als cavallers, que és aprovada i jurada com a fur.

Die lune vero predicta, intitulata quinto idus februarii anno predicto, dicto domino rege in dicto capitulo generalem curiam celebrante, pro parte dicte generalis curie brachiis curie antedicte, nemine discrepante, concordantes unum obtulerunt dicto domino regi capitulum quod sequitur:

«Sia⁷⁰¹ fet fur nou que'l regiment de l'offici de la⁷⁰² procuració, e de l'exercici de la jurisdicció a aquell ofici pertanyent, sia tots temps comanat a cavaller d'un escut espasacint, lo qual sia heretat en lo regne de València sens frau; e no pusca ésser comanat a nengun infant, comte o baró ni a nenguna altra persona. E si nengun altre se volia entremetre de regir la jurisdicció o l'[o]ffici damunt dit o nenguna altra jurisdicció real, per comissió del senyor rey o sens aquella, faén nenguna conexença ¶^{10rB} o execució, que li sia feta legudament [resist]ènc[ia]. E

¶⁷⁰⁰ *cancellarius*: «rex», corr. ¶⁷⁰¹ Al marge esquerre: *Forus*. ¶⁷⁰² Ratllat, *governació*.

lo dit cavaller sia mes en l'exercici del dit offici per lo senyor rey solament, e no nengun altre.»⁷⁰³

Supplicando humiliter eidem domino regi ut de contentis in dicto capitulo debeat constituere forum novum.

Et dictus dominus rex, dicte supplicationi concedens benigne, concessit dictum forum novum fieri de contentis in capitulo antefato. Quodquidem forum factum fuit per dictum dominum regem, consentiente dicta curia⁷⁰⁴ generali, vallatumque iuramento dicti domini regis et o[mn]ium subscriptorum, qui presentes erant in curia antedicta:

Dominus rex.

Hugo, Valentie episcopus.

Frater P(etr)us de Tous, magister ordinis Beate Marie de Muntesia, et alii, etc.⁷⁰⁵

¶^{9rB, col. 1^a} L'abat de Valldigna.

Ximèn Sanches, procur(ador) del castellà.

Berthomeu Carme, pro(curador) del capítol de València.

Official de la Plana.

Johan López de Sessà,⁷⁰⁶ per lo compte de Luna.

Pero Ximénez de Lumberri, procur(ador) de don Pedro.

Maestre Lorenz, per lo compte de Terranova.

Olfo de Pròxida.

Procurador de la dona d'Andilla.

R(amon) de Riusech.

Procur(ador) d'en Gauceran de Bellpuig.

Micer Rodrigo Díaç.⁷⁰⁷

P(ere) de Vilanova.

R(amon) de Boýl, per .IIII.

R(amon) de Peraxenç, per Gilaber(t) de Sentelles.

Gauceran de Thous.

¶⁷⁰³ El f. 8 B conté un esberrany del present fur, escrit d'una altra mà i precedit de l'anotació *Die lune*. L'hem fet servir per a completar el text del procés, puix que el f. 10 B té la part superior malmesa, amb trencats i una taca d'aigua. Acaba aquest esberrany amb una frase que no figura al procés: *Declaran, emperò, que nós o'l dit cavayler puscam metre de loctinentz* (ratllat: *en partides del regne*) *qui'ns plàcia, posat que no sien cavaylers*. Es conserva encara un altre esberrany, també de mà diferent de la del procés, al

f. 9vB, amb diferències de redacció. ¶⁷⁰⁴ Ratllat, *dicti domini regis*. ¶⁷⁰⁵ Al f. 9rB hi ha, escrita d'una altra mà, una relació a dues columnes dels assistents a les corts que juren el fur aprovat, que no és completa. Com que el procés sols en consigna els primers noms, la inserim a continuació entre []. Comença així: *Die lune, .V. idus februarii anno Domini .M.CCC.XLVIII. / Dominus rex. / Reverendus episcopus Valentie. / Maestre de Muntesa. / L'abat de Valldigna...* ¶⁷⁰⁶ *Sic*, per Sessé. ¶⁷⁰⁷ *Sic*, per Díaç.

Bernat de Materó, pro(curador) d'en R(amon) de Vilaragut.
 Roi Xanches (*sic*) de Calatayú.
 Ximèn d'Oriç.
 R(amon) de Calvera.
 Gilabert Çanoguera.
 Bernat F(errer).
 Ponç G(uillem) de Vilafrancha.
 Pero Çapata de Thous.
 Bernat Fabre.
 Johan de Pertusa.
 Johan Martínez d'Ezlava.
 Ximèn de Lobera.
 En Gastó.
 Francesch de Calvera.
 Francesch d'Esplugues.
 Berenguer Fabre.
 Johan de Bellvís.
 ¶^{9rB, col. 2^a} Johan Escrivà, síndich.
 Micer Janer Rabaça.
 P(ere) Malet.
 Et alii in firma superius facta de certis foris contenti].

¶^{10rB} Presentes testes fuerunt G(uillem) d'Oix, Johan de Lobera,⁷⁰⁸ Martín de Leet, Martí Sánchez de Atrossillo, Ximèn Lópeç de Gurrea.

Et dictus dominus rex continuavit dictam curiam ad diem lune proximam.

1349, febrer 16.

El rei prorroga les corts.

Et die lune predicta, qua computabatur .XIII.º kalendas martii,⁷⁰⁹ dictus dominus rex, circa dicte curie non valens vacare negotia, aliis negotiis occupatus, continuavit ipsam curiam ad diem mercurii proximam.

¶⁷⁰⁸ *Johan de Lobera*, interlineat. ¶⁷⁰⁹ Aquest dia, que correspon al 17 de febrer, fou dimarts (cf. CAPPELLI, *Cronologia...*, p. 78),

pel que entenem que és un error de l'escrivà, i que la data real serà .XIV.º kal., o dilluns 16.

1349, febrer 18.

El bisbe de València, canceller, proroga les corts.

Qua die mercurii, computata .XII.º kalendas martii anni predicti, dictus dominus episcopus cancellarius, constitutus personaliter ¶^{10vB} in dicto [capitu]lo, dicti domini reg[is] no[min]e [... continuando] dictam c[ur]iam prorogavit eandem ad diem sabbati proximam.

1349, febrer 21.

Idem.

Die sabbati vero predicta, intitulata .IX.º kalendas martii anno predicto, dictus dominus episcopus cancellarius, existens personaliter in dicto capitulo, in quo erat generalis curia congregata, prorogando dictam curiam continuavit eandem ad diem iovis proximam.

1349, febrer 26.

Idem.

Qua die iovis, qua computabatur .III.º kalendas martii anni predicti, dictus dominus cancellarius, constitutus personaliter in capitulo supradicto ubi erat dicta curia, continuando dictam curiam prorogavit eandem ad diem veneris proxime sequentem.

1349, febrer 27.

Idem.

Die veneris vero predicta, intitulata tertio kalendas martii anni eiusdem, dictus dominus cancellarius prorogavit dictam curiam ad diem martis proximam.

1349, març 3.

Idem.

Qua die martis, qua computabatur quinto nonas martii anni eiusdem, dictus dominus cancellarius prorogando continuavit dictam curiam ad diem martis proxime instantem.

1349, març 10.

Idem.

Die martis vero pretacta, intitlata .VI.º idus martii, dictus dominus episcopus cancellarius prorogavit dictam curiam ad ¶^{11rB} diem mercurii s[equentem].

1349, març 11.

Idem.

E(t) die mercurii predicta, idem dominus episcopus c[ontinua]vit dict[am] curiam ad diem iouis sequentem.

1349, març 12.

Idem.

E(t) dicta die iouis, dominus episcopus antedictus prorogavit dictam curiam ad diem veneris proximam.

1349, març 13.

Presentació dels greuges al rei per part del braç eclesiàstic, i de diversos capítols pels braços militar i reial i per tota la cort general.

Qua die veneris,⁷¹⁰ intitlata tertio idus martii anni predicti, dicto domino rege in dicto capitulo monasterii Predicatorum Valentie personaliter existente, in quo⁷¹¹ erat dicta curia congregata, pro parte brachii personarum e[cc]lesiasticarum dicte curie fuerunt sibi oblata capitula que secuntur:

.A. «Ista sunt gravamina que inferuntur, etc.»

Et pro parte brachii nobilium, militum et generosorum fuerunt oblata capitula que inferius proxime continentur:

.B. «*Suplica·l braç dels nobles, etc.*»

Fuerunt etiam per⁷¹² generale dicte curie oblata capitula, illa tamen in quorum margine scriptum est «Oferatur», quorum tenor sic se habet:

.C. «*Com fur nou, en rúbrica De rescriptis,*⁷¹³ etc.»

¶⁷¹⁰ *veneris*: «iouis», corr. ¶⁷¹¹ *qua* a l'orig. ¶⁷¹² Ratllat, *pro parte*.

¶⁷¹³ *Furs del regne de València*, llib. I, rúb. XIV, *Si contra dret alcuna cosa serà impetrada*.

O bé Corts de 1283, rúb. XII, o Corts de 1329, rúb. IX.

Pro parte vero civitatum et villarum dicti regni fuerunt oblata capitula que continentur subsequenter:

.D. «*Ítem, que·l portantveus de procurador, etc.*»

||^{11vB} [... ..]nt[e]s [... d]eliberationes super contentis [in] capitulis antedictis, prorogavit dictam curiam ad diem veneris proximam.

1349, març 20.

El bisbe de València, canceller, prorroga les corts.

Die veneris autem predicta, intitulata .XIII.º kalendas aprilis anni predicti, dictus dominus cancellarius continuavit dictam curiam ad diem martis proximam.

1349, març 24.

Idem.

Qua die martis, computata .IX.º kalendas aprilis anno predicto, dictus dominus cancellarius prorogavit dictam curiam ad diem iovis proxime sequentem.

1349, març 26.

El rei prorroga les corts.

Die iovis vero pretacta, intitulata septimo kalendas aprilis anno Domini millesimo .CCC.ºXL.º nono, dictus dominus rex prorogavit dictam curiam ad diem veneris sequentem.

1349, març 27.

Idem.

Qua die veneris, qua computabatur sexto kalendas aprilis anni predicti, dictus dominus rex continuavit dictam curiam ad diem sabbati proximam.

1349, març 28.

Idem.

Die sabbati predicta, intitulata .V.º kalendas aprilis⁷¹⁴ anno predicto, dictus dominus rex prorogavit dictam curiam ad diem martis proximam.

1349, març 31.

Idem.

Et dicta die martis, que fuit pridie kalendas aprilis anno proxime dicto, dictus dominus rex continuavit dictam curiam ad diem veneris proxime sequentem.⁷¹⁵

1349 [abril 3].

El rei torna a prorrogar les sessions de les corts.

¶^{12rB} Qua [die veneris anno]⁷¹⁶ Domini millesimo .CCC.ºX[L.º] nono, prefatus [dominus rex] c[on]tinuavit dic[ta]m curiam ad diem sabbati crastinam.⁷¹⁷

b) Documentació complementària de l'assemblea

178.

S. d. S. II. [1348, desembre. València].

Llista de convocats a les corts del regne de València a celebrar en aquesta ciutat, en representació dels tres braços.

ACA, C, *Legislació*, caixa 6, 1, fols. 13r-14r. Esborrany a dues columnes.

¶^{13r, col. 1ª} [Bisbe de València].⁷¹⁸

Ítem, bisbe de Tortosa.

¶⁷¹⁴ Ratllat, *febru(arii)*. ¶⁷¹⁵ Tot el paràgraf, escrit de mà diferent de la del procés. ¶⁷¹⁶ Després de *Qua*, tota la línia és perduda, per trencament del paper. El paràgraf és de mà diferent de l'anterior i de la del procés. ¶⁷¹⁷ La resta, en blanc. Les sessions de corts foren clausurades pel rei Pere l'endemà, dissabte 4 d'abril, després de la publicació de dos furs nous en ma-

tèria civil, sense relació amb la revolta passada: *D'abreviaments de plets de compres e de vendes i Adició del salari del justícia de .L. sous*, a instància de la cort (*Furs e ordinations...*, ed. incunable, pp. 266-267 del facs.). ¶⁷¹⁸ Falta una línia de la part superior del foli, trencada i tacada d'humitat. És segur que el nom que hi havia és el que copiem.

Ítem, bisbe d'Albarazí.⁷¹⁹
Ítem, mestre de Montesa.
Ítem, mestre de Calatrava.
Ítem, castellà d'Amposta.
Ítem, comanador de Montalbà.
Ítem, abat de Vayldigna.
Ítem, abat de Benifaçà.
Ítem, abat de Poblet (*sic*), per lo priorat de Sent Vicent.⁷²⁰

¶^{13r, col. 2^a} [Ítem, infant en Pere].⁷²¹
Ítem, [in]fant en R(amon) Berenguer.
Ítem, infant don Ferrando.
Ítem, infant don Joahn (*sic*).
Ítem, comte d'Urgell.⁷²²
Ítem, don P(edr)o de Xèricha.
Ítem, comte de Luna.
Ítem, comte de Terranova.
Ítem, n'Alfonso Roger de Loria.
Ítem, en G(uillem) de Cardona.
Ítem, la hereua d'en Goçalbo Díeç d'[Arenós].
Ítem, la hereua d'Andila.
Ítem, en Gilabert de Centelles.
Ítem, en Galceran de Belpuig.
Ítem, n'Olfo de Pròxida.
Ítem, la hereua de Vilamerxant.
Ítem, la hereua de Rebollet.
Ítem, en R(amon) de Riusech.
Ítem, en Bernat de Vilaragut.
Ítem, l'ereu d'en R(amon) de Vilaragut.
Ítem, l'ereu d'en Berenguer de Vilaragut.
Ítem, en Pero Maça.
¶^{13v, col. 1^a} Ítem, en Ferrando de M[o]ntagut.
Ítem, en Vidal de Vila[n]ova.
Ítem, l'ereu d'en Jacme d'Oblit[e]s.
Ítem, en P(ere) Çabata.
Ítem, en Rodrigo Lançol.

¶⁷¹⁹ Fra Sancho d'Ull, carmelità, bisbe de Sogorb i Albarrasí (1319-1356). Cf. EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 443. ¶⁷²⁰ Sant Vicent de València, dit de la Roqueta. Era llavors abat de Poblet fra Arnau d'Eixamús (1348-1361);

vid. Cèsar MARTINELL, *El monestir de Poblet*, Barcelona, Ed. Barcino, 1927, pp. 42-43; Agustí ALTISENT, *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, 1974, pp. 237-239. ¶⁷²¹ *Vid.* nota 718. ¶⁷²² Interlineat.

Ítem, en R(amon) de Vilanova.
 Ítem, en Ponç G(uillem) de Vilafrancha.
 Ítem, l'ereu d'en Felip Boýl.
 Ítem, en R(amon) de Boýl.
 Ítem, en Roi Sáncheç de Calatayú.
 Ítem, en P(ere) Boýl.
 Ítem, en Andreu G(uillem) Scrivà.
 Ítem, en R(amon) Castellà.
 Ítem, en P(ere) Calderó.
 Ítem, en Joahn Scrivà.
 Ítem, en Matheu Mercer.
 Ítem, en Bernat Fabre.
 Ítem, en Berenguer Dalmau.
 Ítem, en R(amon) Colom.
 Ítem, en Gilabert Çanoguera.
 Ítem, en R(amon) Costa.
 Ítem, en G(ilabert)ó [Ça]noguera.
 Ítem, en G(uillem) Colom.
 Ítem, en Galceran de T[o]us.
 Ítem, en (*blanc*) d'Eredia.⁷²³
 ¶^{13v, col. 2^a} Ítem [...].
 Ítem, (*blanc*) de Castellblanch.
 Ítem, l'ereu d'en Romeu Martíneç de Peralta.
 Í[t]em, l'ereu de n'Alfonso Martíneç de Mo[r]era.
 Ítem, en R(amon) de Cal[v]er[a].
 Ítem, en Joahn Xemèniç de Montornés.
 Ítem, l'ereu d'en Joahn Boýl.
 Ítem, en Roy Martíneç de Sent Adrià.⁷²⁴
 Ítem, en Francesch de Splugues.
 Ítem, en Xemèn d'Oric.
 Ítem, en Joahn Martíneç de Slava.

¶^{14r} [Alge]z[ira].⁷²⁵

Morvedre.
 Castelló.
 Borriana.
 Vilareal.

¶⁷²³ Blasco Fernández de Heredia, cavaller.
 ¶⁷²⁴ *Adrià* a l'orig. ¶⁷²⁵ El marge superior, trencat i tacat d'humitat, restaurat modernament amb una tira de paper, sols permet veure una z.

La llista dels membres del braç reial és incompleta, puix que hi manquen les ciutats de València i de Xàtiva i la vila de Morella, que l'encapçalaven. És escrita de mà diferent de la del procés.

Cullera.
Lí[r]ia.
Alpont.
Adamuç.
Castellhabib.
Ontinyén.
Bocayrén.
Biar.
Castalla.
Penàgila.
Sexona.

179.

1348, desembre 11. València.

*Carta de convocatòria del rei al bisbe de València, o en defecte seu al vicari de la diòcesi, vacant la seu,*⁷²⁶ *per a les properes corts del regne, a celebrar el 27 del mateix mes.*

ACA, C, *Legislació*, caixa 6, 1, fol. 2r. Còpia coetània.

Petrus, etc., venerabili in Christo patri episcopo ecclesie V[a]lentie, vel vicario ipsius Ecclesie, sede vacante, salutem, etc. Cum nos, pro bono statu regni Valentie et incolarum regni [e]iusdem, in civitate Valentie generalem curiam providerimus celebrandam, eapropter vos requirimus et monemus quatenus tertia die post instans festum Nativitatis Domini, quo celebrationem dicte cu[rie] in dicta civitate incipere propo[ni]mus, eidem celebrati[on]i infallibiliter intersitis.

Data [V]alentie, tertio idus dec[em]bris anno Domini .M.°CCC.°XL.°VIII.° H(ugo), can(cellarius).

180.

1348, desembre/1349, gener.

Actes de procuració o d'institució de síndics, atorgades per diverses ciutats i viles del regne i per l'infant Pere de Ribagorça, per tal de representar-los en les corts de València.

Desembre 16. València. *Ciutat de València: síndics Joan Escrivà, cavaller, Romeu d'Oblites, Pere Malet, Guillem de Magencosa, Guillem d'Espígol, Llop d'Apiera, Ge-*

¶⁷²⁶ El bisbe Ramon Gastó havia mort el 19 de juny, potser de pesta (EUBEL, *Hierarchia catholica...*, I, 512).

ner Rabassa, llicenciat en lleis, Benavé de Benviure, Joan de Solanes, Llop Ivanyes, Jaume de Vich i Miquel Bacó.

ACA, C, *Pergamins*, Pere el Cerimoniós, carpeta 264, núm. 1435. Original.

...constituerunt et ordinaverunt suos et dicte civitatis procuratores, syndicos et actores venerabiles Iohannem Scriba, militem, et Romeum d'Oblites, absentes, Petrum Maleti, Guillelmum de Magencosa, Guillelmum d'Espígoll, Luppum de Apiera, Ianuarium Rabacie, licentiatum in legibus, Benavenum de Benviure, Iohannem de Solanes, Luppum Ivanyes, Iacobum de Vich et Michaellem Bachoni predictos, cives eiusdem civitatis, presentes...

Desembre 19. Morvedre. *Vila de Morvedre: síndics Bonafonat de Vall-llebrera i Tomàs Vives de Canyamàs.*

ACA, *id.*, *id.*, núm. 1436. Orig.

...ordinarunt syndicos et procuratores dicte universitatis certos et speciales, videlicet, Bonafonatum de Valleleporaria, maiorem dierum, absentem, et Thomam Vives de Canamaris, presentem, vicinos dicte universitatis...

Desembre 21. Falset. *Infant Pere, comte de Ribagorça: procuradors Ramon Castellà, cavaller, i Jaume March i Benavé de Benviure, ciutadans de València.*

ACA, *id.*, *id.*, núm. 1438. Orig.

...ordinamus certos et speciales procuratores nostros vos, dilectos consiliarios et domesticos nostros Raimundum Castellanum, militem, Iacobum Marchi et Benavenum de Benviure, cives Valentie, absentes tanquam presentes...

Desembre 22. Alpont. *Vila d'Alpont: síndics Pero García, notari, i Gil Sánchez de Gadea.*

ACA, *id.*, *id.*, núm. 1437. Orig.

...ordenamos síndicos, actores e procuradores nuestros e de toda la dita universitat a vos hotros, Pero García, notario, e Gil Sánxez de Gadea, vezinos del dito lugar, presentes...

Desembre 26. Alzira. *Vila d'Alzira: síndics Pere de Clariana, jurat, i Palasí de Cascant.*
ACA, *id., id.*, núm. 1439. Orig.

...ordinarunt eorum et totius dicte universitatis certos et speciales syndicos et procuratores, actores et defensores venerabiles Petrum de Clariana, iuratum, et Palazinum de Cascanto, eorum convicinos, presentes...

Desembre 29. Xàtiva.

Ciutat de Xàtiva: síndics Berenguer Fort, jurat, i Berenguer Dalmau.
ACA, *id., id.*, núm. 1441. Orig.

...ordinarunt suos et dicte universitatis Xative civitatis certos et speciales ac generales syndicos, procuratores, actores et negotiorum gestores, videlicet, Berengarium Fortis, iuratum, et Berengarium Dalmacii, cives prefate civitatis, presentes...

Gener 7. Xàtiva. *Substitució dels anteriors per Berenguer Fort, jurat, Pere d'Almenar, jurista, i Pere Daviu.*
ACA, *id. id.*, núm. 1447. Orig.

...ordinarunt suos et dicte universitatis certos et speciales ac generales syndicos... videlicet, venerabiles Berengarium Fortis, iuratum, Petrum de Almenario, iureperitum, absentes tanquam presentes, et Petrum Davidis, cives prefate civitatis, presentem...

Gener 2. Morella. *Vila de Morella: síndics Nicolau del Pi i Francesc Ripoll, jurista.*
ACA, *id., id.*, núm. 1444. Orig.

...ordinamus certos et speciales ac etiam generales auctores et procuratores nostros et dicte universitatis vos, Nicolaum de Pinu, absentem, et Francischum Ripoll, iurisperitum, presentem...

Gener 2. Borriana. *Vila de Borriana: síndics Jaspert Renart, jurat, i Llorenç de Montsó.*
ACA, *id., id.*, núm. 1445. Orig.

...ordinaverunt eorum et dicte universitatis syndicos et procuratores certos et speciales, videlicet, discretos Giçpertum Renart, iuratum dicte ville, presentem, et Laurentium de Monçó, absentem, vicinos eiusdem ville...

Gener 6. Castellfabib. *Vila de Castellfabib: síndics Gonçalbo Lopes de San Martín i Ximèn Cabrero.*

ACA, *id.*, *id.*, núm. 1446. Orig.

...ordinaverunt certos et indubitatos procuratores speciales et generales, syndicos et actores ac nunçios speciales suos ac dicti concilii et universsatis... discretos Gondissalvum Luppi de Sancto Martino, absentem tanquam presentem, et Eximinum Cabrero, presentem, vicinos et habitatores loci prefati...

181.

S. d. S. ll. [1349, gener 12. València].

Cèdula presentada pel braç eclesiàstic, amb els noms dels tractadors elegits per ell perquè participen en les deliberacions de les corts.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/21, fol. 5. Minuta en paper, 135 × 110 mm, unida ara al quadern.

Aquestz són los .VIII. tractadors per l'Aglesa elegitz en les cortz de València, e per los prelatz:

Bertholmeu Carme, procurador del capítol.

P(ere) R(amon), batxeler en decretz, procurador per los vicaris.

Per lo b[is]be de Tortosa, l'oficial.

P[er] lo caste[llà] d'Amposta, *frater* Bernat⁷²⁷ de Monpaó (e) Eximene[s]⁷²⁸ *Sanxii* de Ribavelosa, savi.

Per lo maestr[e] de Montesa, *frater* Gauceran de l'Orde (e) fra G(uillem) de Blanes, comanador d'Ares.

L'abat de Vayldigne.

182.

S. d. S. ll. [1349, gener 12. València].

*Cèdula presentada pels braços eclesiàstic i militar, amb els noms dels tractadors designats per ells.*⁷²⁹

ACA, C, *Processos*, llig. 125/21, fol. 8r-v. Minuta en paper, 125 × 110 mm.

Aquests són los tractadors elegits per los braços de l'Església e dels nobles e dels generosos:

¶ ⁷²⁷ Al procés de les corts, *Berengarius*.

¶ ⁷²⁸ Sic, per Eximèn. ¶ ⁷²⁹ Els procuradors eclesiàstics foren substituïts per uns altres,

que figuren en la cèdula presentada per l'Església (*vid.* doc. núm. 181) i al procés de les corts.

N'Olffo de Pròxida.⁷³⁰
En Ramon de Riusech.
Micer Rodrigo Díeç.
En R(amon) Boill.
Pedro de Villanova.⁷³¹
Monyion Lòpiç de Thaustr.
En Johan Lòpiç de Sessé.
En Ruiç Sànxix de Calateyú.

||^{8v} En P(ere) de la Abadia.
De Tortosa, l'[o]ff[icia]ll, rector d'Almaçora.⁷³²
Per l'abat de Valld[i]gne, *frater* G(uillem) Torró, prior, e *frater* Martí de los
Fayos.
Lo majorall de Quart, per si mateix.

183.

S. d. S. ll. [1349, gener 12. València].
Cèdula presentada pel Consell de la ciutat de València, amb els noms dels tractadors designats per part seua.
ACA, C, *Processos*, llig. 125/21, fol. 7r. Minuta en paper, 190 × 150 mm.

Tractadors de la ciutat:

En Johan Escrivà.
En Ramon de Vilanova.
En Lop d'Apiera.
En P(ere) Malet.
Micer Jener Rabaça.⁷³³
En G(uillem) Abelló.
En Lop Hivanyes.
En D(oming)o Aragonès.⁷³⁴

¶⁷³⁰ Precedeix, ratllat: *Primerament, un [pro]c[ur]ador de l'infant en P(ere).*

¶⁷³¹ Segueix, ratllat: *Examèn d'Orç. / Johan Eximéneç de Montornès. / Don P(ero) d'Oso.*

¶⁷³² *Almaçera* a l'orig. ¶⁷³³ Segueix, ratllat, *En Domingo Aragonès.*

¶⁷³⁴ Al revers del foli: *Per la ciutat: / En Lop d'Apiera.*

S. d. S. ll. [1349, gener 12. València].

Cèdula presentada pel braç reial (sense València), amb els noms dels tractadors de la ciutat de Xàtiva i de les viles.

ACA, C, *Processos*, llig. 125/21, fol. 6r. Minuta en paper, 210 × 140 mm, afectada de corca.

De la ciutat de Exàtiva:⁷³⁵

En Berenguer Fort e en P(ere) Daviu.

Morella:

En Nicholau [del] Pi.

M[u]rvedre:

E[n] Bonafonat de Vallebrera.

Burriana:

En Loren[ç de] Monçó.

Algezira:

P(ere) de Cleriana.

¶ ⁷³⁵ Ratllat, *De Exàtiva*.

Índex onomàstic*

A

- Abadia, Pere de l', canonge de V. 182
Abella, Berenguer d', noble 134
Abella, Mateu d', jurista 137
Abelló, Guillem, canviador de V. 153, 163, 166, 177, 183
Ademús, *Edemuç* (cast. Ademuz, Ra có d'Ademús), vila 178
 alcaid del castell 171
 castell 84
Adrià, Mateu, notari i secretari reial de Pere el Cerimoniós 10, 11, 13, 16-18, 20, 21, 23-25, 52, 53, 82, 85, 119, 134, 135, 152, 154, 156, 166, 172, 175, 177
Adrián, Garcia, saig de V. 67
Àger, vescomte d' → Jaume d'Aragó
Ágreda, Alfonso, *Adalffonso* de 140
Aguiló, Bartomeu 118
Ahín, *Aýn*, Martín de, cavaller 38, 40, 50, 58, 59, 79, 84, 163
Aïnsa, Llop d', jurista 13
Alagón (Saragossa), vila 58
Alagón, Artal de, noble 26
Alagón, Blasco de, noble 38, 58, 79, 96, 163
Alasquer, *Alaçquer* (despoblat del t. m. d'Alberic, Ribera Alta), lloc 153
Albalat (Albalate del Arzobispo, Terol), lloc 58
Albalat (Albalat de la Ribera?), lloc 153
Albalat (Albalat de Segart, o dels Tarongers, Camp de Morvedre), lloc 111
Albalat, Bernat d', notari de V. 120
Albarrasí, *Albarazí* (cast. Albarracín, Terol), ciutat 84
 bisbe 178
 senyor d' → Ferran d'Aragó
Alberic (Ribera Alta), lloc 153
Albocàsser (Alt Maestrat), vila 78, 80, 90, 126
Alboraia, *Alboraya* (Horta de V.), lloc 153
Alboreda, n', veí d'Alzira 110
Alcalà, Ponç Guillem d', cavaller 26

* Les xifres corresponen al núm. dels documents. Les al·lusions a València s'abreuen amb la sigla V. Els noms de per-

sona entren pel cognom, tret dels membres de cases reials, que ho fan pel nom de fonts.

- Alcalatén, Tinença d' 84, 105, 131, 134
Alcanyís (Terol), vila 58
Alcàsser, *Alcàcer* (Horta de V.), lloc 107
Alcoi, *Elcoy* (Alcoià), vila 67, 161
Alcora, l' (Tinença d'Alcalatén), lloc 105
Alcorachí (lloc no identificat) 153
Alcosser, *Alcocer* (despoblat del t. m. d'Alberic), lloc 115
Aldeguer, Joan, ciutadà de Saragossa 58
Alèdua (despoblat del t. m. d'Alfarb, Ribera Alta), lloc 111
Alet, Martí d' → Leet
Alfagar, *Alfofar* (Horta de V.), lloc 153
Alfarb, *Alharp* (Ribera Alta), lloc 111, 149
Alfarràs, *Alfaraz*, Francesc d' 65
Alfarrasí, *Alfarrazí* (Vall d'Albaida), lloc 153
Alfocea, Bartomeu d', saig 151
Alfondeguilla → Fondeguilla
Alfons el Franc, III d'Aragó, II de Catalunya, I de València, rei d'Aragó 58, 177
Alfons el Benigne, IV d'Aragó, III de Catalunya, II de València, rei d'Aragó 33, 40, 48, 56, 58, 91, 128, 137, 139, 176
Alfons XI, rei de Castella i Lleó 91, 133
Alfonso, Ferrando, cavaller 26, 73
Algarb, rei d' 76
Algemesí, *Algemetzí*, *Algemeçí* (Ribera Alta), lloc 86, 148, 149
Alguaira, Domingo d', draper 153
Aliaga (Terol), lloc 58, 59
Almàssera, *Almàcera* (Horta de V.), lloc 153
Almassora, *Almaçora* (Plana Alta), vila 152, 163
rector d' → oficial de Tortosa
Almedíxer (cast. Almedíjar, Alt Palància), castell 153
Almenar, Pere d', jurista 158, 180
Almenara (Plana Baixa), lloc 152
Almudévar (Osca), vila 58
Almudévar, Joan d', notari 58
Almugàver, Genís, regent de la vegueria de Barcelona, Igualada, el Vallès, Moia i el Moianès 22
Almussafes, *les Almuçaffes* (Ribera Baixa), lloc 148, 153
Alpont, *Alpuent* (cast. Alpuente, els Serrans), vila 83, 139, 177, 178, 180
alcaid del castell 171
castell 84
Àlver(e)ç, Joan 121
Alzira, *Algezira* (Ribera Alta), vila 26, 47, 65, 66, 85, 90, 110, 112, 115-117, 120, 123, 126, 130, 137, 139, 148, 149, 153, 163, 165, 177, 178, 180, 184
església de Sant Bernat 148, 149
jurats 32, 55, 102, 107
justícia 138
partida del Cent 115
séquia reial del Xúquer 65
Am → Ham
Ambún, Ximèn Lopes de, cavaller 58
Amer (Selva), monestir benedictí de Santa Maria d' 90, 130, 167
Amposta, castellà d', de l'orde de l'Hospital → Joan Ferrández de Heredia
Andilla (els Serrans) senyora d' 177, 178
Andilla, Gonçalbo Ximenes d', noble 26
Andreu, Guillem, jurista de V. 47, 60, 153, 162, 163, 165
Anglesola, Bernat d', síndic de Sant Mateu 137
Anglesola, Bernat d', ciutadà de V. (?) 153

- Anglesola, Galvany d', noble 143
 Anglesola, *Anglerola*, Ramon d', noble 38
 Anglesola, Romeu d' 166
 Antella (Ribera Alta), lloc 65, 153
 Antilló, Andreu d', correu 74
 Antist, Francesc 55, 100
 Anyech → Enyech
 Apiera, *Piera*, Bernat d', sastre, ciutadà de V. 73, 123, 141, 159, 163
 Apiera, Francesc d', ciutadà de V. 73
 Apiera, Llop d', notari de V. 14, 66, 118, 159, 164, 167, 175, 177, 180, 183
 Aragó, regne 7, 25, 30, 33, 37-40, 44, 50, 52, 55, 57-60, 62, 66, 67, 73, 74, 76, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 88, 90-92, 95, 96, 98, 106, 113, 126, 129, 131, 133, 134, 137, 140, 142, 144, 145, 148, 152, 163, 165, 168, 169, 171, 174, 176, 177
 conservadors de la Unió 121, 140
 Furs d' 177
 justícia d' 58, 76, 85, 87, 95, 140, 143
 senyaler d' → Joan Ximenes d'Urrea, fill
 Aragó, Pere d', comte d'Urgell i vescomte d'Àger 131, 134, 155, 177, 178
 Aragó, Pere d', cavaller 26
 Aragonès, Domingo, ciutadà de V. 177, 183
 Aranyuel, *Aranyola* (Alt Millars), lloc 153
 Arau, Bernat 166
 Arborea (Sardenya), jutge d' 176
 Arenós, Gonçal Dies d', noble 8
 Ares (cast. Aras de Alpuente, els Serrens), lloc 139
 Ares (del Maestrat), comanador de Montesa d' 177, 181
 Arill → Erill
 Arles, monestir benedictí de Santa Maria d' (Vallespir) 167, 169
 Arnalt, Guillem 58
 Arques, Joan d' 163
 Arques, Ramon d', síndic de Xixona 177
 Artana (Plana Baixa), lloc 111
 Artés, Jaume d', jurista de V. 58, 122
 Aruç, Ramon d' 115
 Ascó, *Açcò*, Guillem, corredor 29
 Assalit, *Assellit*, *Sallit*, Pere, ciutadà de V. 130
 Atzeneta del Maestrat (Alt Maestrat), lloc 72
 Avinyó, Jaume, ciutadà de V. 159
 Ayerbe, Pero Peres de, cavaller 58
 [Ayerbe], fra Sanxo de, OFM, arquebisbe de Tarragona 156
 Aymar, Guillem, ciutadà de V. 73
 Aznar, Pere, notari de Benassal 72
 Aznar de Añón, Juan 58
 Aznar de Casseda, Pere 58
- B*
- Bacó, Guillem, ciutadà de V. 159
 Bacó, *Bachoni*, Miquel 180
 Badia, Pere, sastre, ciutadà de V. 130, 153
 Balaguer (Urgell), ciutat 98
 Balaguer, Pere 152
 Ballester, Berenguer, ciutadà de V. 159
 Ballester, Guillem, ciutadà de V. 11
 Barbaria, *Barberia* 163
 Barbastre, ciutat 38, 58
 Barberà, Guillem, ciutadà de V. 6
 Barcelona, ciutat 44, 52, 53, 85, 90, 91, 93, 97, 98, 119, 125, 130, 134, 162, 174
 arxiu reial 22
 consellers 156
 veguer 22

- Barral, Miquel, ciutadà de V. 73
- Barrot, Guillem, procurador de Morvedre 85, 88, 163
- Bellera, Guillem de, noble 177
- Bellestar, Bartomeu de, ciutadà de V. 73
- Bellpuig, Galceran de, noble, major-dom reial 9, 132, 150, 156, 177, 178
- Belluga, Pere, ciutadà de V. 1, 42, 51, 58-60, 74, 76, 78, 79, 81, 89, 153, 163
- Bellví, Guillem de, cavaller 177
- Bellví, Joan de 177
- Benaguasil, *Beniguazir* (Camp de Túria), lloc 144, 149, 152, 163, 165
castell 152
- Benassal, *Benaçal* (Alt Maestrat), lloc 72
- Benavites, *Benivites* (Camp de Morvedre), lloc 111
- Beniarjó, *Beniargó* (la Safor), lloc 93, 153
- Benicadell, *Penyacadell* → Carbonera
- Benicuir → Benicull
- Benicull, *Benicuir* (ant. t.m. de Polinyà, Ribera Alta), lloc 153
- Benifaió, *Benifayó* (Ribera Alta), lloc 148, 153
- Benifassà, abat del monestir de 177, 178
- Benigafull, *Benicafull* (despoblat del t. m. d'Algemesí, Ribera Alta), lloc 111, 153
- Benimodo, *Benimòdol* (Ribera Alta), lloc 149, 153
- Beniparrell (Horta de V.), lloc 153
- Benizar[...], lloc de mudèjars no identificat 111
- Benviure, Benavé de, ciutadà, justícia civil de V. 1, 164, 172, 180
- Benviure, Guerau de, notari de V. i escrivà de la Unió 33, 130, 137, 139, 153, 163
- Bèrdia → Bèrnia
- Berenguer, abat d'Arles 167, 169
- Bernabeu, Borràs, batle de Xixona 177
- Bernardet, *Bernadico*, correu de la Unió aragonesa 140
- Bernat, abat de Valldigna → Bernat Boix
- Bèrnia, *Bèrdia* (castell del t. m. de Callosa d'En Sarrià, Marina Alta), alcaid de 171
- Bertran, Antoni, ciutadà de V. 73
- Bertran, Bernat, ciutadà de V. 73
- Beselga (t. m. d'Estivella, Camp de Morvedre), lloc 111
- Bétera (Camp de Túria), lloc 111, 118, 120, 121, 149, 153, 163, 165, 166
castell 118, 149
- Biar (Alt Vinalopó), vila 68, 153, 176, 178
alcaid del castell 171
horta de 176
- Binalesa → Vinalesa
- Blanch, Jaume, ciutadà de V. 73, 120, 142-144, 153, 163, 166
- Blanes, fra Guillem de, comanador d'Ares 72, 177, 181
- Bocairent, *Bocayrén* (Vall d'Albaida), vila 68, 163, 178
- Bofilla (despoblat del t. m. de Bétera, Camp de Túria), lloc 111
- Boil, Berenguer 132, 177
- Boil, Felip, cavaller 65, 178
- Boil, Joan 178
- Boil, Pere, cavaller 11, 132, 178
- Boil, Ramon de 177, 178, 182
- [Boix], Bernat, abat de Valldigna 177
- Boixadors, Bernat de, cavaller 26
- Boixadors, Ramon de, cavaller 177
- Bolbait, *Bolbayt* (cast. Bolbaite, Canal de Navarrés), lloc 153
- Bonastre, alqueria del t. m. de Vila-real (Plana Alta) 153

- Bonet, Bernat, ciutadà de V. 73, 130
 Bonet, Guillem, jurista 130, 153
 Bonet, Joan, ciutadà de V. 73
 Bonet, Macià 65
 Bonfill, Joan, jurat de V. 1-4
 Bonmacip, en 153
 Bono, Macià, mariner 163
 Borja (Saragossa), vila 58
 Borràs, *Borraç*, *Borracet*, Pere, ciutadà de V. 153, 159, 163
 Borrell, Domingo 65
 Borrell, Ramon 26
 Borriana o Burriana (Plana Alta), vila 58, 149, 152, 163, 173, 177, 178, 180, 184
 Borriol (Plana Alta), lloc 149, 152
 Borsa, Sanxo de 58
 Bosch, Francesc del, ciutadà de V. 153
 Bosch, Guerau del, ciutadà de V. 6, 11, 12, 14, 15, 153
 Bosch, Guillem, ciutadà de V. 73
 Bosquet, Bernat, ciutadà de V. 73
 Bru, Arnau, canonge de V. 26, 29
 Bunyol (Foia de Bunyol), castell i lloc 149, 177
 Burjassot (Horta de V.), lloc 128, 153
- C
- Cabanes (la Plana Alta), lloc 17-21
 Çabata → Sabata
 Çabater → Sabater
 Cabeçón, Guillem de 58
 Cabot, Ferrer, ciutadà de V. 159
 Cabrera, Bernat de, vescomte de 81, 85, 87, 88, 97, 132, 133, 135, 162, 164, 166, 167, 177
 Cabrero, *Cabrera*, Ximèn, síndic de Castellfabib 177, 180
 Cabriol, *Gabriol* (cast. *Cabriel*), riu 65
 Çaera → Saera
 Çafont → Safont
 Çafortea, Çafortesa → Safortesa
- Calataiud (Saragossa), vila 58, 140
 Calataiud, *Calatayú*, Bernat de, corredor 151, 153, 165
 Calatrava, mestre de l'orde de 26, 121, 178
 Calderó, fill d'en 132
 Calderó, Pere 178
 Çalou → Salou
 Calvera, Francesc de, cavaller 177
 Calvera, Ramon de, cavaller 26, 178
 Calvo, Joan, ciutadà de V. 1, 2, 163
 Camanyes, Esteve de, síndic de Morvedre 26
 Cambra, Bartomeu de la, ciutadà de V. 1
 Çamenla → Samenla
 Camós, Bernat de, ciutadà de V. 1, 11, 29, 33, 42, 57, 58, 60, 73
 Campos, Jaume de, ciutadà de V. 73
 Camps, Francesc 118
 Çanaüll → Sanaüll
 Canader, Joan, argenter de V. 91
 Canals (la Costera), lloc 153
 Canals, Guillem, notari de V. 152, 163
 Cancerch, Ramon de 58
 Caner, Andreu, ciutadà de V. 153
 Caner, Guillem, ciutadà de V. 11, 42, 73, 153, 163
 Canet, Bartomeu de, jurista 11
 Canet, Ferrer de 84
 Canet, Jaume de, ciutadà de V. 123
 Çanoguera → Sanoguera
 Cantavella (Terol), vila 58
 Canyada, la (Cañada de Beric, Terol), lloc 58
 Canyelles, Berard de 149, 152, 153, 163, 166
 Capalbo, Sanxo, ciutadà de Saragossa 58
 Çapata → Zapata
 Capilla, *Capiella*, Juan de, ciutadà de Saragossa 58

- Çaquadra → Saquadra
 Çaranyó → Saranyó
 Carbonell, Guillem, ciutadà i justícia civil de V. 73, 141, 159, 163, 166
 Carbonera, alcaid del castell de (o de Benicadell, *Penyacadell*, t. m. de Beniatjar, Vall d'Albaida) 171
 Cardona, vescomte de → Hug Folch
 Cardona, Guillem de, noble 178
 Cardona, Pere, notari de V. 45, 142, 153, 163, 166
 Carinyena, *Caranyena*, Antoni de, notari de V. 60, 73, 153
 Carlet (Ribera Alta), lloc 153
 Carme, Bartomeu, canonge de V. 177, 181
 Çaruvira → Sarrovira
 Carròs, Francesc, noble 26, 177
 Cartallà, Antoni, ciutadà de V. 11
 Cascant, Miquel de, ciutadà de V. 6
 Cascant, Palasí de, síndic d'Alzira 180
 Cases, Domingo, ciutadà de V. 73
 Casesgemes, Bonanat de, porter reial 37
 Casp (Saragossa), vila 58
 Castalla (Foia de Xixona), vila 178
 alcaid del castell 171
 castell 84
 Castella, regne de 85, 140, 153, 163, 177
 Castella, rei de 133, 140, 148, 149, 162, 176
 Castellà, Jaume, cavaller 11, 42, 58, 153, 163
 Castellà, Jaume, fill 153
 Castellà, Pero Ximenes 153
 Castellà, *Castellar*, *Castellán*, Ramon, cavaller 86, 153, 163, 178, 180
 Castellar, Joan, ciutadà de V. 6
 Castellazo, Miquel de 58
 Castellblanch, [...] de 178
 Castellfabib, *Castellphabip*, *Castellhabib* (cast. Castielfabib, Racó d'Ademús), vila 177, 178, 180
 alcaid de 171
 castell de 84
 Castellnou (Alt Palància), lloc 111
 Castelló del Camp de Borriana → Castelló de la Plana
 Castelló de la Plana, *Castelló del Camp de Burriana*, vila 16, 26, 149, 152, 163, 166, 178
 Castelló de Xàtiva, *Castelló d'Algezira* (o Vilanova de Castelló, Ribera Alta), lloc 115, 126, 149
 Castelló, Berenguer, síndic de Vila-real 177
 Castellvell, Gonçal de, de casa de Pere el Cerimoniós 177
 Castellví, Bernat de 165
 Castre, Alfonso de 155, 161
 Castro, Felip de, noble 9, 38, 79, 163
 Casuach → Sausach
 Catadau, *Catadaur* (Ribera Alta), lloc 149
 Catalana, Gastó de la 58
 Catalunya 47, 58, 96, 121, 140
 Catí (Ports de Morella), lloc 80, 87
 Catí (aldea del t. m. de Petrer?) 153
 Çatorra → Satorra
 Çatrilla → Satrilla
 Çavila → Savila
 Cecília [de Comenge], muller de l'infant Jaume, comtessa d'Urgell 79, 156, 177
 Cedrelles, Antoni 153, 163
 Cedrelles, Martí de, canviador 153
 Cellès, Arnau, ciutadà de V. 159
 Celma, Jaumet 153, 163
 Centelles, Gilibert de, noble, senyor de Nules 26, 78, 117, 131, 132, 134, 156, 177, 178
 Ceriol, Bartomeu, ciutadà de V. 159

Ceriol, Francesc 65
 Cervató, Joan de, cavaller i justícia civil de V. 26, 58, 73, 152, 153
 Cerveró, Nicolau, ciutadà de V. 73, 159
 Cervià, Pere, notari de V. 151
 Cervijà, en 163, 165
 Cesartigues → Sesartigues
 Cespujades → Sespujades
 Chilvella → Xirivella
 Cilla → Silla
 Ciuró, Tomàs, saig de Xàtiva 100
 Ciutadella, *Ciudadilla*, Pere de, oïdor de la cort 6, 64, 101, 132, 152
 Ciutat, Joan de 58
 Civera, Andreu 163, 166
 Civera, Francesc 153
 Clariana, *Cleriana*, Pere de, síndic d'Alzira 26, 177, 180, 184
 Clarmunt, Jaumet 163
 Clerà, en, sabater 153
 Cleriana → Clariana
 Climent VI, papa 167, 169
 Cocentaina, *Cocentayna* (el Comtat), vila 68, 69, 75, 110, 115, 120, 128, 163, 165
 alcàsser 128
 Codinachs, Antic de, de la casa del rei 173
 Codinachs, Berenguer de, ciutadà de V., escrivà de ració de la reina, mestre racional, conseller reial 4, 12, 20-23, 52, 53, 71, 101, 132, 152, 163, 164, 166
 Cofrents, *Cofrontes*, *Confrontes* (cast. Cofrentes, Vall d'Aiora), castell 65
 Cogullada, *Cucullada*, *Cugullada* (t. m. de Carcaixent) lloc 115
 Colom, Bernat, cavaller 26
 Colom, Guillem 132, 178
 Colom, Mateu, ciutadà de V. 73
 Colom, Miquel 55
 Colom, Ramon, cavaller 26, 178
 Colomer → Descolomer
 Comajoan, Arnau de, ciutadà de V. 123, 153, 163, 166, 168
 Comenge → Cecília de Comenge
 Comte, *Compte*, Bernat, ciutadà de V. 1, 6, 11, 12, 14, 15, 42, 51, 58, 65, 73, 81, 153
 Conca (Castella), ciutat 54, 56, 84, 88
 Concud, *Conchut*, Bort de 163
 Conesa, Jaume, escrivà reial 170
 Conflent 39
 Conques, Arnau de, notari de V. 153
 Constança d'Aragó, infanta 7-11, 14, 16, 18-22, 37, 66, 79, 127, 129, 156, 163, 177
 Copons, Ramon de, cavaller 177
 Corbera (Ribera Alta), baronia de 153
 Çorito, Gonçalbo 115
 Cornell, Pero, noble 38, 58, 79
 Cornell, Tomàs, noble 38, 58, 96
 Cortit, Arnau, ciutadà de V. 73, 118, 123, 153
 Cortit, Guillem 153, 163
 Coscó, Ramon de 177
 Costa, Domingo 177
 Costa, Ramon, cavaller 6, 178
 Cotelles (despoblat del t. m. de Paiporta, Horta de V.), lloc 153
 Cotes (Ribera Alta), lloc 148, 153
 Coves de Vinromà, les (Plana Alta), lloc 22
 Crespí, Ramon, senyor d'Alfarrasí 153
 Creu del Puig, la → la Pobla de Farnals
 Cruïlles, fra Dalmau de, de l'orde de Montesa 139, 153, 163
 Cruïlles, *Cruýlles*, Humbert de, noble 58, 73, 118, 137, 139, 153, 163
 Cuba, la (Terol), lloc 58
 Çuecha → Sueca

Culla (Alt Maestrat), lloc 72
comanador de 72
Cullera (Ribera Baixa), vila 93, 128,
137, 139, 153, 178
castell 128
Curçà, Arnau, notari de V. 64

D

Daer, Bernat, ciutadà de V. 163
Dalmau, Berenguer, cavaller 26, 178
Dalmau, Berenguer, ciutadà de Xàtiva 180
Daroca (Saragossa), vila 126
Darro, Miquel 58
Daviu, Pere, síndic de Xàtiva 26, 55,
85, 171, 177, 180, 184
Degà, Bernat, ciutadà de V. 11, 87, 153
Dénia (Marina Alta), vila 55, 68, 153
[Desbach], Hug, abat de Ripoll 130,
134
Descastell, *Dezcastell*, Pere, ciutadà de
V. 6
Descoll, Bernat, sotstresorer reial 173
Descolomer, *Dezcolomer*, *Colomer*,
Pere 123
Desgraus, *Dezgraus*, Vicent, ciutadà
de V. 159
Desllor, *de Lauro*, Bartomeu, 159
Desllor, *d'Eçlor*, Sanxo 58
Despont, *Deçpont*, Ponç 174
Desprats, *Dezprats*, Domingo, notari
de V. 153
Desprats, Guillem, paraire 153
Desprats, *Deçprats*, Jaume, notari de
V. 112, 153
Desprats, Pere, de la casa del bisbe
153, 166
Desprats, Pere, notari de V. 46
Desprats, *Dezprats*, Pere, teixidor 153
Despuig, *Dezpuig*, Berenguer, ciutadà
de V. 1, 11, 29, 31, 33, 37, 38,
41, 45, 46, 51, 57, 58, 62, 70, 73,
97-99, 122

Despuig, Bernat, corredor 163
Despuig, Pere, ciutadà de V. 159
Destorrent, *Deçtorent*, *Deztorrent*, Bernat,
sastre 151, 153, 163, 165
Destorrent, *Deztorrent*, Joan 123, 130
Desvalls, *Dezvalls*, Deuslosal, ciutadà
de V. 159

Dezgraus → Desgraus

Dezpuig → Despuig

Dezvalls → Desvalls

Dies, *Dieç*, *Díaz*, Rodrigo, cavaller,
doctor en lleis, vicecanceller reial
8, 11, 12, 25, 27, 37, 45, 47, 52,
71, 82-84, 87, 95, 97, 132, 149,
152, 155, 158, 163, 168, 170-173,
175, 177, 182

Dies, *Dieç* d'Arenós, Gonçalbo, noble
78, 120, 121, 177, 178

Dies d'Arenós, Iolant, noble 177

Domingo l'Eschacadó, botxí 151

Don[...]st, Francesc, veí de Xàtiva
163

Donat, Bonanat, porter reial 153

Donat, Domingo, corredor 153

Donat, Jaume, ciutadà de V. 73

Dorcha, Berenguer [...], dit en Dorcha
163, 166

Doria, llinatge de barons sards 119

Duesa, fill de cavaller 162

Duran, Berenguer, ciutadà de V. 73

E

Eimerich, *Eymerich*, Domingo, jurista
de V. 1, 53, 163

Eimerich, Guillem 60

Eimerich, Pere 163

Ejea, *Exea* (Ejea de los Caballeros,
Saragossa), vila 58

Ejea, *Exea*, Juan de, ciutadà de Saragossa 58

Ejea, *Exea*, Sanxo de 74, 89

Elda, *El·la* (Vinalopó Mitjà), vila 176

- Elionor [de Castella], reina d'Aragó 15, 30, 54, 65, 91, 140, 142-144, 149
- Elionor [de Portugal], reina d'Aragó 81, 85, 93, 135, 148, 174
- Elionor, noble → Elionor de Guzmán
- Elna, diòcesi d' (Rosselló) 167
- Emposta, castellà d', de l'orde de l'Hospital 26
- Empúries, comte d' → Ramon Berenguer d'Aragó
- Entença, Teresa d', noble, senyora d'Alcalatén 105
- Enyech, *Anyech*, Berenguer 163
- Enyéguet de Alagón, Pere 58
- Épila (Saragossa), vila 143, 174
- Épila, Nicolau de, ciutadà de Saragossa 58
- Erill, *Arill*, Bertan d', *mesnadero* 58
- Escagüés, *Escaués*, Martín Gil de 174
- Escorna, *Scorna*, Joan, cavaller 177
- Escorna, Ramon, cavaller 143, 151, 153, 163, 165
- Escrivà, Andreu Guillem, cavaller, lloctinent de governador 14, 120, 152, 153, 163, 178
- Escrivà, Arnau, cavaller, jurista 11, 26, 118
- Escrivà, Jaume, ciutadà de V. 1, 11, 33, 42, 118
- Escrivà, Jaumet Guillem 152
- Escrivà, Joan, cavaller, conseller reial, justícia criminal de V. 49, 101, 132, 152, 163, 164, 166, 172, 177, 180, 183
- Escrivà, Guillem, cavaller 26
- Escrivà, Pere, canonge de V. 26, 29
- Espanya, Costum d'* 9
- Espígol, Bernat d', ciutadà de V. 159
- Espígol, Guillem d', ciutadà de V. 1, 6, 11, 12, 153, 159, 164, 175, 177, 180
- Esplugues, Bernat d' 132
- Esplugues, Francesc d', cavaller 178
- Esplugues, Jaume d', cavaller, senyor de la Pobla Llarga 11, 85, 115, 132
- Esplugues, Macià d' 153
- Esplugues, Nicolau d' 153
- Esquerre, Francesc, cavaller 11, 29, 33, 37, 38, 41, 45, 46, 51, 57, 58, 62, 73, 97, 99, 130
- Esquerre, Llop, cavaller 26
- Estanybós, Pere 134
- Esteve, Borràs 120
- Estivella (Camp de Morvedre), lloc 111
- Exea → Ejea
- F*
- Fabarzà, Bernat, ciutadà de V. 163, 166
- Fabre, o Fabra, Berenguer 177
- Fabre, Bernat, cavaller 174, 178
- Fabre, Guerau, cavaller 26, 153
- Fàbrega, Mateu, notari de V. 26, 164
- Falgueres, Francesc, canviador de V. 46, 123
- Falset (Priorat), vila 180
- Fanena, Miquel 58
- Fayos, fra Martí de los, monjo de Valldigna 182
- Feliu, Jaume, ciutadà de V. 11
- [Fenollet], Hug de, bisbe de Vic i de València, canceller de Pere el Cerimoniós 11, 20, 21, 23, 37, 39, 96, 132, 135, 159, 166, 169, 177
- Fenollet, Pere de, vescomte d'Illa 8, 44, 96, 132, 135, 156
- Fenollosa, Jaume, ciutadà de V. 6
- Ferran d'Aragó, infant, marquès de Tortosa i senyor d'Albarraší 15, 30, 38, 40, 52, 54, 56, 74, 76, 79, 81, 84, 85, 88, 91, 92, 96, 98, 101, 125, 127, 128, 130, 136, 137,

- 139, 140, 142-146, 148, 149, 153, 155, 161-163, 165, 176-178
- Ferrández d'Arenós, Pere 177
- Ferrández de Heredia, Blasco, cavaller 178
- Ferrández de Heredia, fra Joan, castellà d'Amposta 81, 85, 94, 95, 134, 162, 173, 174, 177, 178, 181
- Ferrández de Híjar, *Íxar*, *Íxer*, Pero, noble 38, 58, 96, 174
- Ferrandis Munyós, Joan, cavaller, doctor en lleis, mestre racional de Pere el Cerimoniós 4, 8, 20-22, 26, 84, 138, 162
- Ferrer, Berenguer, jurista de V. 122, 153, 163
- Ferrer, Bernat, jurat de Xàtiva 26, 31, 55
- Ferrer, Domingo, jurat de Vistabella del Maestrat 72
- Ferrer, Gil 58
- Ferrer, Martín 58
- Ferrís, *Ferriç*, Ramon, ciutadà de V. 159
- Figuera, Guillem, *Guillamó*, correu 79, 84, 85, 88, 90, 92
- Figueres, Arnau, ciutadà de V. 45, 58
- Figueres, Arnau, notari de V. 64
- Foces, *Fozes*, Tomàs Peres de, noble 33, 38, 58
- Foch, Francesc, ciutadà de V. 11
- Foch-encès, Guillem 137
- Foios, *Foyos* (Horta de V.), lloc 36, 153, 163
- Foix, Francesc, escrivà reial 169, 171, 177
- Folch, Hug, vescomte de Cardona 156
- Folch, Ramon, noble 131, 134
- Fondeguilla, o Alfondeguilla, *Alfandeguilla* (Plana Baixa), lloc 153
- Forcajo, el → Horcajo
- Forcén, Juan 58
- Fornet, Bernat 153
- Fort, Berenguer, ciutadà de Xàtiva 177, 180, 184
- França, Arnau de, jurista de Saragossa 38, 40, 50, 58, 59, 79, 84, 92, 162, 163
- Fuentes, *Fontes* (Saragossa), lloc 79
- Fuster, Bartomeu, taverner 153
- G
- G[...], Bernat, llaurador 153
- Gacén, Jaume de, ciutadà de V. 159
- Galíndeç, Marçó, de la casa del rei 153, 163, 166
- Galindo, o Galíndeç, Mateu 166
- Gallart, Joan 58
- Gandia (la Safor), vila 55, 66, 68, 93, 123, 153
- Garcés, Francesc, ciutadà de V. 153
- Garcés de Añón, Pero, ciutadà de Saragossa 58
- Garcés de Asín, Sanxo 165
- Garcés de Burgases, Domingo, ciutadà de Saragossa 58
- García, Pero, notari d'Alpont 177, 180
- García de Acrerre, Domingo 58
- Gargela, Arnau, justícia de Benassal 72
- Gastó, Arnau, nebot del bisbe de València 153, 166
- Gastó, Guillem, cavaller 11, 177
- Gastó, Miquel, ciutadà de V. 6
- Gençor, en, barber 153
- Gençor, Guillem, ciutadà de V. 11, 73, 130
- Gençor, Pere, ciutadà de V. 1
- Gènova, república de 176
- Genovés, el, *Jenovès* (la Costera), lloc 120
- Gestaltar, *Xestalgar* (Foia de Bunyol), lloc 177

- Gil, Domingo 26
 Gil, Domingo, alcaid de Xirivella 118
 Gil, Domingo, correu 74
 Gil, Jaume, corredor, ciutadà de V. 73, 123
 Gil, Joan 165
 Gil, Martí, ciutadà de V. 73
 Gil de Flor, Pero 58
 Gilibert, Pere, ciutadà de V. 159
 Gilet, *Xilet* (Camp de Morvedre), lloc 111
 Giner, Pere 76
 Giner, Ramon, cabiscol de V. 26, 29
 Ginestar, *Genestar*, Jaume de, jurat de V. 1-3, 153
 Girona, ciutat 4, 44
 bisbat 153, 167
 jurats 156
 Girona, Domingo, jurat de Benassal 72
 Gisbert, *Gizbert*, Berenguer, ciutadà de V. 6
 Godalaviar, *Godallaviar*, *Guadalaviar* (nom medieval del Túria), riu de V. 65, 150, 156
 Godella (Horta de V.), lloc 118
 Gómez, Garcia 65
 Gómez, Sanxo 65
 Gomir, Bernat, jurista de V., conseller reial 15, 16, 77, 149, 153, 163, 168
 Gon, Pedro, escrivà de la reina Elinor de Castella 54, 56
 Gostañç, Guillem 91
 Gostemps, Pere de, escrivà reial 39
 Granada, rei de 90
 Grunyell, *Grunyiull*, Bartomeu de, ciutadà de Saragossa 58
 Guadalaviar → Godalaviar
 Guadalest (Marina Alta), alcaid del castell de 171
 Guasch, Guillem, notari de V. 6, 153
 Guerau, Bernat, ciutadà de V. 58
 Guerau, Macià, ciutadà de V. 73
 Guerau, Pere 77
 Guiu, abat d'Amer, legat papal 90, 130, 167
 Gumbau, Pere 130
 Gurrea, Llop de, cambrer reial 134, 150, 156, 162, 174
 Gurrea, Llop, *Lopico* de, fill 84, 174
 Gurrea, *Gorrea*, Miquel de, cavaller, governador d'Osca 10, 84
 [Guzmán], Elionor de, noble, amistançada d'Alfons XI de Castella 149
- H*
- Ham, *Am*, Francesc, ciutadà de V. 42, 73, 81, 98, 153, 163
 Haraués, Gil de, àlies Gil d'Insa, correu reial 159
 Horcajo [de Santiago], *el Forcajo* (Conca), lloc 148
 Huesa (Saragossa), lloc 58
 Huesca, governador de → Gurrea
 Huete, *Obte* (Conca), vila 149
 Hug, abat de Ripoll → Desbach
 Hug, vescomte de Cardona → Folch
- I*
- Iessa, la (cast. La Yesa, els Serrans), lloc 139
 Iglesuela, *Gleshuela* (Terol), lloc 58
 Illa, vescomte d' → Fenollet, Pere de
 Insa, Gil d' → Haraués
 Ivanyes, Llop, ciutadà de V. 177, 180, 183
- J*
- Jaca, ciutat 38, 58
 Jaca, Tomás de, ciutadà de Saragossa 58
 Janvila, *Jamvilla* (Joinville), Nicolau de, comte de Terranova 147, 162, 163, 165, 174, 177, 178
 Jaume I, rei d'Aragó 126

- Jaume II, rei d'Aragó 58
 Jaume III, rei de Mallorca 39
 Jaume d'Aragó, infant, comte d'Urgell i vescomte d'Àger 7, 10, 13, 19, 20, 30, 33, 34, 36, 38, 40, 48, 55, 56, 58, 74, 76, 79, 81, 84, 85, 88, 90, 92, 94-96, 98, 106, 113, 131, 134, 163, 177
 Joan d'Aragó, infant 15, 30, 38, 40, 56, 91, 92, 140, 143, 163, 178
 Joan, Arnau, doctor en lleis, conseller reial 158, 177
 Joan, Bonanat, ciutadà de V. 11
 Joan, *Johan*, Llorenç, notari de V. 141, 153, 166
 Joana d'Aragó, infanta 156, 177
 Jofre, Jaume 165
 Jordán de Urríes, Pedro, noble 84, 168
 Julià, Pere, ciutadà de V. 60, 73
 Juncar, Guillem, ciutadà de V. 11
 Juseu, *Jusseu*, Vives, *Vilet* de, síndic d'Alzira 26, 85
 Just, Miquel, ciutadà de V. 159
- L*
- Lanuça, misser Bertran de 132
 Leet, *Alet*, Martí de, sobrecoç del rei 136, 177
 Liumanya, Salvador de, ciutadà de V. 11
 Llançol, *Lançol*, Berenguer 163
 Llançol, Joan, cavaller 26, 73, 153, 163
 Llançol, Mateu, generós 11, 42, 60, 73, 81, 94, 95, 98, 137, 139, 153, 163, 166
 Llançol, Rodrigo, cavaller 26, 178
 Llaurí (Ribera Alta), lloc 153
 Lleida, ciutat 71, 76, 87, 94, 95, 98
 paers 156
 Llúria (Camp de Túria), vila 77, 118, 123, 128, 137, 139, 147, 149, 152, 163, 178
 alcaid del castell de 171
 castell 128
 Llobera, *Lobera*, Joan de, uixer d'armes del rei 170, 177
 Llobera, Ximèn de, cavaller 26, 177
 Llombai (Ribera Alta), lloc 107
 Llonguet, *Longuet*, Bonanat 118
 Llopis de Boil, *Lòpiç de Boyl*, Joan, cavaller 33, 137, 139, 149, 153, 160, 161
 Llorenç, mestre, procurador del comte de Terranova 177
 Llorenç, Martí, fuster 65
 Llorenç, Pere 58
 Lloria, *Loria*, *Lúria*, Alfons Roger de, noble 69, 75, 77, 79, 81, 82, 110, 115, 128, 163, 177, 178
 Lloris, *Loris*, *Lóriz*, Garcia de, cavaller 84, 158, 174
 Llucena (Tinença d'Alcalatén), lloc 105
 Llutxent, *Lutxén* (Vall d'Albaida), lloc 55
 Locayba → Olocaiba
 Lopes de Cetina, Garcia, uixer d'armes del rei 170
 Lopes de Gurrea, Ximèn, de la cambra del rei 177
 Lopes de Heredia, Enyego 174
 Lopes de Oteiza, *Oteyça*, Nicolau 174
 Lopes de Peralta, Garcia, cavaller 26
 Lopes Picart, Miquel 165
 Lopes de San Martín, Gonçalbo, síndic de Castellfabib 180
 Lopes Sarnés, Domingo, ciutadà de Saragossa 33, 58
 Lopes de Sessé, Juan, cavaller 58, 158, 177, 182
 Lopes de Tahust, Munio, jurista 26, 158, 168, 177, 182

- Lopes de Vespén, Domingo 58
Loria → Lloria
Luna, Llop de, noble, comte de 34, 36, 38, 58, 74, 76, 79, 81, 84, 88, 89, 92, 96, 131, 134, 143, 144, 147, 148, 157, 162, 163, 165, 174, 176-178
Luna, Pedro de, noble 38, 58, 96, 163
Luna, Pero Lopes de 58
Luna, Joan Martines de, noble 38, 58, 96
Luria → Lloria
- M*
Maça, Pere, cavaller 177
Maçana → Massana
Macastre, *Macasta* (Foia de Bunyol), alcaid del castell de 171
Madrona (t. m. de Dosaigües), castell i lloc 65
 alcaid del castell 171
Magallón (Saragossa), vila 58
Magencosa, Guillem de, ciutadà de V. 11, 159, 163, 164, 177, 180
Malet, Guillem 65
Malet, Pere, ciutadà de V. 11, 51, 120, 141, 145, 159, 163, 164, 175, 177, 180, 183
Mallorques, ciutat de (act. Palma) 76, 134
 jurats 156
Mallorques, regne de 97, 130, 156
Manises, *Manizes* (Horta de V.), lloc 149
Manresa, Berenguer de, ciutadà de V. 152, 163
Manresa, Ferrer de, ciutadà de Barcelona 130, 134
Manresa, Joan de, saig 151
March, Jaume, ciutadà de V. 1, 2, 4, 180
Março, Bernat 137, 139
Marco, Jaume 58
Março, Vicent 163, 166
Marçol, Ramon, notari, escrivà de l'infant Jaume 33
Maria [de Navarra], reina d'Aragó 4
Marquès, Ximeno 72
Marrades, Domingo, ciutadà de V. 1, 11, 33, 58, 81, 85, 130, 153
Marrades, Francesc 141, 153, 166
Marrades, Jaume, ciutadà de V. 73, 153
Martells, Joan, ciutadà de Saragossa 58
Martí, Garcia 166
Martí, Pere, ciutadà de V. 42, 73, 99
Martí, Salvador, ciutadà de V. 159
Martí, Tomàs, ciutadà de V. 73
Martines, *Martíniç*, Garcia 58, 118
Martines, Gil 29
Martines, Llorenç, ciutadà de V. 73
Martines, Sanxo, jurat d'Alpont 139
Martines de Barcelona, *Barchinona*, Pero, ciutadà de Saragossa 58
Martines de Beniés, Juan 58
Martines de Coscollán, Pero 58
Martines d'Entença, Joan, cavaller 132
Martines d'Eslava, *Ezlava*, Joan, cavaller 178
Martines de la Gumella, Llop, cavaller 58
Martines de Morera, Alfonso, cavaller 178
Martines de Peralta, Romeu, cavaller 178
Martines de Sant Adrià, Ruy, *Roy*, cavaller 26, 132, 178
Martines Seydo, Ximèn, cavaller 58
Martines de Sorita, Romeu, cavaller 26
Martorell, Bartomeu de 58
Martorell, Miquel, notari de V. 11, 29, 33, 37, 38, 41, 46, 57, 58, 62, 73, 87, 97-99, 153

- Mas, Bernat del 153
- Mas, fra Bernat del, provincial dels agustins 162
- Mas, Ferrer del, ciutadà de V. 73
- Mas, Jaume del, arrendatari de la baronia de Riba-roja 65
- Mascarell (t. m. de Nules, Plana Baixa), lloc 153
- Mascó, Guillem, ciutadà de V. 11, 130, 134, 153, 163
- Massana, *Maçana*, Pasqual, draper 153, 163, 166
- Mataró, Bernat de, cavaller 177
- Mataró, Francesc de, lloctinent de governador dellà Xúquer 110
- Mateu, *Matheu*, Pasqual, correu 74, 81, 90, 91
- Matoses, *Mathoses*, Bartomeu, cavaller 153
- Mauella, *Magüella* (t. m. de València, Horta de V.), alqueria 153
- Mercer, Mateu, cavaller, conseller reial 49, 65, 81, 132, 159, 178
- Micolau → Nicolau
- Milà, *Milana* (Itàlia), senyor de 176
- Miquel, gendre de Bonanat Llonguet 118
- Miquel, Bernat 118, 153
- Miquel, Pere, ciutadà de V. 73
- Miquel, fra Ramon, O. Cist., monjo de Valldigna 26
- Mir, Francesc, lloctinent de l'algutzir del rei 26, 135
- Miralles, Pere 72
- Miramar, Francesc 166
- Miramar, Pere 153
- Mirambell (Terol), lloc 58
- Miranda, Sanxo, correu 74
- Miravet, Justet de, lloctinent del batle general 152, 163
- Mislata, *Miçlata*, *Mizlata* (Horta de V.), lloc 101, 150, 155, 166, 168
- Mo[...], Jaume de 65
- Moçaraví, Mateu, ciutadà de Saragossa 33, 58, 140
- Moixent, *Muxén* (la Costera), lloc 86
- Moles, Pere, corretger, ciutadà de V. 123
- Mollà, Miquel, ciutadà de V. 6
- Monesma, *Moresma*, Juan de, ciutadà de Saragossa 58
- Montagut, *Muntagut*, Ferrando de, cavaller 26, 51, 73, 153, 163, 177
- Montalbà (Montalbán, Terol), vila 26
comanador de l'orde de Sant Jaume 178
- Montalbán, Martín Guillem de, ciutadà de Saragossa 58
- Montanyana, Pere, ciutadà de V. 73
- Montblanc (Conca de Barberà), vila 20
- Montblanch, Antoni de, ciutadà de V., 141, 153
- Montblanch, Ramon de 65
- Montcada, *Muncada* (Horta de V.), lloc 154
- Montcada, *Muncada*, Guillem Ramon de, noble 26, 109, 131, 134
- Montcada, Pere de, noble, almirall d'Aragó 8, 9, 11, 131, 134
- Montesa, *Munthesa*, *Muntesa*, orde de Santa Maria de 52, 99, 137
Maestrat de 149, 152, 170
maestre de 72, 78, 80-82, 90, 92, 93, 95, 97, 99, 126, 132, 137, 152, 163, 170, 177, 178, 181
- Montornés (despoblat del t. m. de Benicàssim, Plana Alta), castell i lloc 153
- Montpalau, Francesc de, cavaller 177
- Montpalau, Pere de 72
- Montpalau, Simó de, cavaller 26, 100
- Montpaó, Berenguer (o Bernat) de, cavaller de l'Hospital 177, 181

- Montpeller, Jaume de → Jaume III de Mallorca
- Montró, Miquel 65
- Montroi, *Montroy* (Ribera Alta), lloc 152 castell 163
- Montserrat (Ribera Alta), lloc 153
- Montsó (Osca), vila 19, 20, 22, 39, 58
- Montsó, *Monçó*, *Muntsó*, Domingo de, jurista de V. 33, 42, 53, 58, 73, 77, 122, 136, 137, 142, 144, 149, 153, 157, 162, 163, 165
- Montsó, Llorenç de, veí de Borriana 173, 177, 180, 184
- Montsó, Nicolau de 151, 166
- Montsó, Pere de, notari, escrivà del Consell de V. 11, 37, 45, 57, 58, 60, 97, 134
- Montsó, Pere de, ciutadà de Mallorca 130
- Montsoriu, *Monsoriu* (t. m. d'Arbúcies, Selva), castell 162
- Morell, Pere, notari de V. 153, 163, 166
- Morella (els Ports), vila 26, 47, 66, 87, 88, 151, 177, 180, 184
- Morera → Samorera
- Morrofes, en, blanquer 153
- Morvedre, *Murvedre* (ant. i act. Sargent, Camp de Morvedre), vila 26, 47, 49, 66, 85, 88, 111, 133-135, 148, 152, 153, 162, 163, 165, 174, 177, 178, 180, 184
jueria 152
jurats 108
- Mosset, Ademar de, noble 9
- Mulnar, Bartomeu, notari de V. 153
- Mulnar, Domingo, notari de V. 153
- Muntanyana, Joan, notari de V. 153
- Mur, Acard de, noble 148
- Mur, Simon de 162
- Museros (Horta de V.), lloc 153
- N
- Narbonès, Domingo, síndic de Sant Mateu 137
- Naval, *Nabal* (Osca), vila 58
- Navarro, Domingo, ciutadà de V. 73
- Navarro, Sanxo, ciutadà de V. 42
- Nebot, Ramon, síndic de Morella 26
- Nebot, Ramon, oïdor reial 171, 174
- Nicolau, *Micholau*, Bernat, saig 151
- Novalles, Arnalt de, ciutadà de Saragossa 58
- Novalles, Ponç de, ciutadà de Saragossa 58
- Novals, Berenguer de, draper 153
- Novals, Felip de, canviador 153
- Nuça → Lanuça
- Nules, *Nuvles* (Plana Baixa), castell i lloc 78, 111, 117
- O
- Oblites, Jaume d', cavaller 178
- Oblites, Romeu d', cavaller 6, 11, 12, 15, 26, 79, 175, 177, 180
- Oix, *Ox*, Guillem d', uixer i procurador fiscal del rei 152, 165, 168, 177
- Oliva (la Safor), vila 68
- [Oliver], fra Bernat, O. Er. S. A., bisbe de Tortosa 125, 130, 134
- Oliver, Joan, ciutadà de V. 73
- Oliver, Pere, mariner, ciutadà de V. 159, 166
- Oller, Pere 153
- Ollo, Francesc d', cavaller 57, 60, 73, 88, 117, 137, 139, 143, 153, 162, 163
- Ollo, Llorenç d' 163, 166
- Olocaiba, *Locayba* (t. m. de Pedreguer, Marina Alta), castell 153
- Oluja, Berenguer d', notari de V. 106, 153, 166

- Olzinelles, *Ulzinelles*, Bernat d', doctor en lleis, tresorer reial 152, 165, 166, 170, 171, 173
- Onda (Plana Baixa), vila 78
castell 72
- Ontinyent, *Ontinyén* (Vall d'Albaida), vila 68, 75, 153, 178
- Orde, Galceran, *Gauceran* de l', cavaller de Montesa 177, 181
- Orenga, Miquel, fiscal de Morella 64
- Oria, Antoni d', correu 74, 76, 81, 84, 85, 91
- Oriz, *Oriç*, Ximèn d', cavaller 26, 178
- Orrit, Jaume d', jurista de V. 1-3, 12, 73, 77, 81, 85, 94, 95, 98, 163
- Osa, Bernat d' 87
- Oscà, ciutat 38, 58
- Oso → Ueso
- Otanell (t. m. de Cortes de Pallàs, Vall d'Aiora), lloc 153
- P*
- Palau, Berenguer 153, 166
- Palazín, escuder 174
- Pallarès, *Pallerès*, Guillem, ciutadà de V. 73, 159
- Pallarès, Nicolau, jurista 45
- Palomar, saig 151
- Palomar, Miquel 153
- Palomar, Nadal, peller 166
- Palomar, Pere, ciutadà de V. 11
- Pals, fra Ramon de, O. F. M. 168
- Pàmies, Pere de, ciutadà de V. 6
- Panissars, *Paniçàs*, coll de 58
- Papa de Roma 89, 130
- Pardines (despoblat del t. m. d'Algemès), lloc 148, 153
- Parençós, Guillem, prevere 29
- Pasqual, *Paschual* → Matheu
- Pasqual, Guillem, ciutadà de V. 143
- Pastor, Pere, notari de Vila-real 177
- Passanant, Domingo, ciutadà de V. 73
- Paterna (Horta de V.), lloc 147, 149
alcaid 165
castell 144, 149, 163
- Patraix (Horta de V.), lloc 101
- Pau, Bernat 65
- Pedreguer, *Pedraguer* (Marina Alta), lloc 153
- Pellisser, *Pellicer*, Bernat 55
- Pellisser, *Pellicer*, Miquel 65
- Penàguila (Alcoià), vila 68, 178
alcaid del castell 171
castell 84
- Penella, Pere, ciutadà de V. 159
- Peníscola, *Panischola* (Baix Maestrat), comanador montesià de 72
- Penyacadell → Carbonera
- Peraxenç, Ramon de 177
- Pere *el Gran*, III d'Aragó, II de Catalunya, I de València, rei d'Aragó 30, 34, 58, 127, 177
- Pere *el Cerimoniós*, IV d'Aragó, III de Catalunya, II de València, rei d'Aragó 3, 4, 6-25, 27-33, 36, 37, 39, 41, 43-45, 47, 49, 50, 52, 57-59, 64, 66, 70, 71, 73, 74, 76, 79, 81, 82, 85, 87-89, 91, 93, 95-97, 99, 101, 103, 107, 111, 113, 114, 117, 119, 124-127, 129, 130, 132-136, 138, 140-142, 147-156, 158-177, 179
- Pere d'Aragó, infant, comte de Ribagorça i de les Muntanyes de Prades 11, 96, 119, 131, 133-135, 140, 153, 156, 162, 177, 178, 180
- Peres, fra Furtuny, de l'orde de l'Hospital 26
- Peres, Toda, noble 26
- Peres de Alagón, Sanxo, ciutadà de Saragossa 58
- Peres de Calviella, Juan 58
- Peres Gilvert, Martín, cavaller 58
- Peres de Pina, Ximén, *mesnadero* 58, 91
- Peres de Pisa, Pero 26

- Peres de Pisa, Ramon, de la casa de la reina 174
- Peres de Salanova, Miguel 174
- Peres de Salanova, Ximèn 174
- Peres de Salvatierra, Domingo, ciutadà de Saragossa 58
- Peres de Thauust, Miguel, ciutadà de Saragossa 58
- Peres de Thauust, Ximèn, ciutadà de Saragossa 58
- Perpinyà, *Perpenyà* (Rosselló), vila 2, 39, 165
còsols 156
- Perpinyà, Berenguer 46
- Perpinyà, Miquel, ciutadà de V. 73
- Pertusa, Francesc de, cavaller 120
- Pertusa, Guillem de, cavaller 11, 153
- Pertusa, Joan de, cavaller 177
- Pertusa, Tomás de, ciutadà de Saragossa 58
- Petrés (Camp de Morvedre), lloc 111
- Pi, Nicolau del, síndic de Morella 177, 180, 184
- Picassent (Horta de V.), lloc 111
- Piera → Apiera
- Pinós, Bertran de, escrivà reial 173, 174, 177
- Piquer, Guillem, carnisser 104
- Plana [de Castelló], la, *Plana de Borriana* 4, 163, 177
- Plana, Bartomeu, jurista 13, 134
- Planella, misser Guillem 132, 163
- Planes (el Comtat), lloc 68
- Pobla de l'Ardiaca, la → la Pobla Llarga
- Pobla de N'Esplugues, la → la Pobla Llarga
- [Pobla de Farnals, la], *la Creu del Puig* (Horta de V.), lloc 163
- Pobla Llarga, la, *Pobla de l'Artiachà, Pobla de N'Esplugues* (Ribera Alta), lloc i castell 107, 115
torre 163
- Poblet, abat del monestir de 26, 29, 178
- Poblet, Pere de, ciutadà de V. 29, 33, 37, 38, 41, 45, 46, 51, 57, 58, 70, 73, 97-99, 122
- Poholac, Domingo de, jurista de Morella 87
- Pomar, Ponç de 118
- Ponç, Jaume, ciutadà de V. 73
- Prades, comte de les Muntanyes de → Pere d'Aragó
- Prohome, Francesc de, notari tinent els segells de Pere el Cerimoniós 20, 21, 138
- Pròixida, *Pròxida*, Olf, *Olfo*, *Elfò* de, noble 26, 29, 131, 134, 152, 177, 178, 182
- Puçol (Horta de V.), lloc 93, 163
torre de 165
- Pujades, Bernat, ciutadà de V. 73
- Pujol, Bernat, ciutadà de V. 73
- Puig [de Santa Maria], el (Horta de V.), lloc 133, 147
castell 147, 163, 165
creu (de terme) 163 → la Pobla de Farnals
església 152
- Puigcerdà (Cerdanya), vila 153
- Puigoriguer, Ponç de, ciutadà de V. 73
- Q
- Quart (Quart de Poblet, Horta de V.), lloc 26, 93
majoral de, de l'orde del Cister → fra Bernat Redon
Pla de 148
- Quart (Quart de les Valls, Camp de Morvedre), lloc 111
- Quartell (Camp de Morvedre), lloc 111, 153
- Queralt, Pere de, noble 132

- R
- Rabaça → Rabassa
- Rabassa, *Rabaça*, misser Gener, llicenciat en lleis 12, 177, 180, 183
- Rabassa, *Rabaça*, Guillem, ciutadà de V. 1, 11
- Rabinats, Simó de, ciutadà de V. 1, 153
- Rafalagata (alqueria del terme de la ciutat de València, no identificada) 153
- Ramon Berenguer d'Aragó, infant, comte d'Empúries 19, 26, 131, 156, 178
- Ramon, Pere, vicari general i oficial de V. 177, 181
- Ramos, escuder 118
- Rascafría (Madrid), lloc 144
- Real de Gandia, el, *lo Real d'En Gastó* (la Safor), lloc 93
- Rebollet, baronia de (la Safor) 178
- Redon, Bernat, ciutadà de V. 1, 11, 29, 33, 38, 41, 45, 46, 51, 57, 58, 60, 62, 70, 73, 77, 79, 81, 85, 88, 91, 94, 95, 98, 99, 130, 137, 139, 142, 148, 149, 153, 162, 163, 166, 168
- Redon, fra Bernat, O. Cist., majoral de Quart 26, 29, 182
- Redon, Gilbert 58
- Relat, Berenguer de, de la casa del rei 173
- Renart, Jaspert, síndic de Borriana 177, 180
- Requena, *Raquena* (Plana d'Utiel, del regne de Castella), vila 149, 155, 161
- Reus, Guillem de, ciutadà de V. 159
- Ribagorça, comte de → Pere d'Aragó
- Ribagorça (Osca), comtat 30, 79, 84, 90
- Riba-roja, *Ribaroga* (Camp de Túria), lloc 65, 114, 149, 152, 165
batle 114
castell 114
- Ribelles, Berenguer de, noble 33
- Ricard, Jaume, ciutadà de V. 1, 11, 12, 14, 15, 29, 33
- Rich, Bartomeu 46
- Rich, Salvador, cavaller, senyor d'Onil 110, 115, 152, 173
- Ricla (Saragossa), vila 58
- Ripoll, abat de 125, 130, 134, 156
- Ripoll, Berenguer de, ciutadà de V. 11, 122
- Ripoll, Bernat de 165, 174
- Ripoll, Francesc, jurista de Morella 180
- Ripollès, Pere 72
- Riusech, Francesch de 121
- Riusech, Galceran de, cavaller 26, 153
- Riusech, Jaume de, cavaller 26, 153
- Riusech, Ramon de, noble, major-dom reial 11, 26, 65, 132, 149, 152, 153, 161, 167, 168, 177, 178, 182
- Robert, Francesc, ciutadà de V. 73
- Roca, *Rocha*, en, veí de Quart de Poble 120, 166
- Roca, Marc, ciutadà de V. 73
- Roca, *Rocha*, *Roqua*, Pere, paraire 153, 163
- Rocafort, *Rochafort*, en, de casa del bisbe 153, 163
- Roca, *Rocha* de la Sal, Pere 153
- Roda, Gonçalbo de, ciutadà de V. 73, 151, 165
- Roda, Miquel de, barber 151, 153
- Rodeja, Berenguer 153
- Rodeja, Francesc de, ciutadà de V. 120, 141, 143-145, 151, 163, 165
- Roger, Arnalt 58
- Roig, Arnalt, ciutadà de Saragossa 58
- Roig, Francesc, ciutadà de V. 73
- Roig, Guillem, ciutadà de V. 73
- Roig, Jaume, tresorer reial 8, 132

- Roig, Pere, espaser de V. 1
- Roís, *Roïç*, *Ruiç*, de Corella, Joan, cavaller 26, 130, 151, 153, 163, 165
- Roís, *Roiz*, de Corella, Pere, cavaller, justícia criminal de V. 51, 73, 141, 153, 159, 163
- Romaní, Jaume de, cavaller, senyor de la baronia d'Alberic 85, 88, 130, 134, 139, 151, 153, 163, 165
- Romaní, Jaume de, senyor de Llaurí 153
- Romeu, Antoni 166
- Ron, Arnalt, ciutadà de Saragossa 58
- Ron, Ramon, ciutadà de Saragossa 58
- Rosano, Domingo, ciutadà de V. 73
- Rossell, Jaume, congrer 153
- Rosselló, comtat 30, 39, 58, 76, 126, 132
- Rosselló, Felip de, notari de V. 73, 141, 152, 153, 163, 166
- Roures, Miquel de, notari de V. 73, 153
- Rovira, Berenguer, generós 149
- Rovira, Joan, síndic de Morella 26
- Rovira, Pere, notari de V. 168
- Ruàs, *Ruaç*, Sanxo, saig de V. 66
- Rubau, Bartomeu 152
- Rubert, Pere, ciutadà de V. 130
- Rueda, Martín de, ciutadà de Saragossa 58
- Ruiz, Sanxo 29
- Ruiz de Azagra, Pero, cavaller, conseller reial 25
- Ruiz, *Roÿç* de Foyos → Ruiz de Isuerre
- Ruiz de Isuerre, o Isurre, *de Foyos*, Martín, cavaller 26, 42, 57, 58, 60, 73, 81, 122, 123, 137, 139, 153, 163
- Ruiz de Lihori, Gil, cavaller 158
- Ruiz de Lihori, Gonçalbo, cavaller 130, 136, 137, 153
- Ruiz de Vallacrog, Joan, jurat d'Alpont 139
- Rull, Pere, mariner 77, 163, 166
- Russafa, *Ruçaſſa* (Horta de V.), lloc 153
- S
- Sabata, *Çabata*, Pero, cavaller, senyor de Tous 11, 26, 65, 137, 139, 153, 177, 178
- Sacanell, Pere 120
- Saera, *Çaera*, Guillem, jurat de Benasal 72
- Safont, *Çaffont*, Guerau, ciutadà i justícia criminal de V. 1, 29, 45, 58, 73, 153
- Safont, Jaume, ciutadà de V. 11
- Safont, Pere, corredor 120, 151, 163, 165
- Sagristà, Pere, ciutadà de V. 159
- Sala, Domingo, ciutadà de V. 73, 166
- Sala, Joan, jurista de V., capità de la Unió 2, 11, 42, 53, 58, 73, 81, 85, 94, 95, 98, 122, 134, 137, 139, 146, 152, 153, 157, 162, 163, 165
- Salamón, Pere 58
- Salas, Ramon de, draper 153
- Salelles, Pere, ciutadà de V. 73
- Salelles, Ramon de, ciutadà de V. 148, 149, 168
- Salelles, Vicent 153
- Sallit → Assalit
- Salou, *Çalou*, Francesc 137, 139
- Samenla, Ramon, draper 141
- Samisay, Pere, ciutadà de V. 1, 6, 11 [Samorera, *Çamorera*], *Morera*, Arnau, jurista, vicecanceller reial 153
- Samper, *Sant Pere* de Calanda (Terol), lloc 79
- Sanaüll, Llorenç de, ciutadà de V. 73
- Sánchez, Martín 65
- Sánchez de Atrossillo, Martín, cavaller 177

- Sánchez de Calatayud, Rodrigo, *Ruy, Roi, Ruiç*, cavaller 26, 132, 177, 178, 182
- Sánchez de Gadea, Gil, síndic d'Alpont 180
- Sánchez de Ribavellosa, Ximèn, jurista, procurador del castellà d'Amposta 177, 181
- Sánchez de Sàdova, Ferrando 165
- San Martín, Gonçalbo de, síndic de Castellfabib 177
- Sanoguera, *Çanoguera*, Gilabert, cavaller 12, 26, 122, 153, 163, 178
- Sanoguera, Gilabertó, cavaller 153, 178
- Sanoguera, Pere, cavaller 26, 132
- Sanoguera, Ramon, cavaller 26, 132
- Santboi, *Sentboy*, Bernat de, ciutadà de V. 11, 29, 33, 42, 57, 58, 60, 73, 81, 85, 98, 122, 137, 139, 153, 163, 166
- Santcliment, *Sentcliment*, Bernat de, ciutadà de Barcelona 130, 134, 177
- Sant Gil, *Sent Gil*, Guillem de 58
- Sant Hilari, *Sent Ilari*, Bartomeu, escuder 71
- Sant Joan (Sant Joan de l'Ènova, Ribera Alta), lloc 120
- Sant Mateu (Alt Maestrat), vila 137
- Sant Pol, Pere de, ciutadà de V. 73
- Sant Vicent (de la Roqueta), València, priorat de 178
- Sanxis de Alagón, Nicolau, ciutadà de Saragossa 58
- Sanxis de Boil, Jaume, cavaller 26
- Sanxis d'Oblites, Pero, cavaller, jurat de V. 3, 4
- Sanxis d'Oblites, Pero, *junior*, cavaller, 26
- Sanxis de Roda, Miquel 26
- Sanxis de Thaustr, Martín, ciutadà de Saragossa 58
- Sanxo de Añón, Domingo, ciutadà de Saragossa 58
- Saquadra, *Çaquadra*, Jaume 75
- Saragossa, ciutat 13, 24, 25, 28, 30, 33, 35, 38-40, 44, 47, 48, 50, 56, 58, 62, 71, 74, 76, 79, 82-85, 89-92, 94, 97, 98, 101, 105, 106, 113, 121, 143, 145, 152, 162, 163, 165, 174, 177
- catedral de Sant Salvador 76
- governador 30
- jurats 58, 140, 156
- monestir de Frares Menors 79, 85
- monestir de Predicadors 76, 79, 81, 85, 88
- palau de l'Aljaferia, *Aljaferia* 79, 85, 88
- portal de Santa Maria del Portiello 79
- sala del Pont (casa de la Ciutat) 88
- Saranyó, *Çaranyó*, Bartomeu, ciutadà de V. 1, 2
- Sardenya, illa 97, 119
- Sargues, Huguet de 65
- Sarinyena (Osca), vila 58
- Sarrovira, *Çaruvira*, Romeu, ciutadà de Barcelona 130
- Sàsser, *Sàçar* (Sardenya), ciutat 97, 119
- Satorra, *Çatorra*, Pere 153
- Satorra, *Çatorra*, Ramon 65
- Satrilla, *Çatrilla*, Berenguer 132
- Sausach, *Casuach*, Bernat Roger de 177
- Savila, *Çavila*, Guillem, ciutadà de V. 73
- Scorna → Escorna
- Sebastián, *Sabastián*, Ramon 58
- Segarra, Bartomeu, doctor en dret 11
- Segart (Camp de Morvedre), lloc 111

- Segó, vall de (sotscomarca del Camp de Morvedre) 153
- Senan, Guillem, ciutadà de V. 6, 163, 166
- Senesterra, Ramon, cavaller, conseller reial 170
- Sentlís, Jaume de, ciutadà de V. 122
- Serra (Camp de Morvedre), lloc 111 castell 121
- Serra, Berenguer, ciutadà de Saragossa 58
- Serra, Guillem, notari de V. 45, 120, 163
- Serra, Jaume, ciutadà de V. 73
- Serra, Ramon, ciutadà de V. 73
- Serrania (de Terol), la 30
- Serrano, Gonçalbo, notari de Saragossa 58
- Sesartigues, *Cesartigues*, Guillem, ciutadà de V. 6
- Tespujades, *Cespujades*, Arnau, oficial de la Plana del bisbat de Tortosa 177
- Sessé, Pere de, ciutadà de V. 73
- Seta, Pere de, ciutadà de V. 11, 42, 58, 153
- Sexona → Xixona
- Sifreu, Ramon, correu 72
- Silla, *Cilla* (Horta de V.), lloc 93, 111, 148, 152, 165 torre 163
- Simó, Gregori, peller, ciutadà de V. 123, 153
- Simó, Jaume, ciutadà de V. 73
- Simó, Mateu, peller, ciutadà de V. 73, 141, 153, 166
- Siscar, Pere, ciutadà de V. 73
- Sist, Bernat, ciutadà de V. 73
- Sogorb (cast. Segorbe, Alt Palància), ciutat 147-149, 152, 162, 174
- Solanelles, Ramon 166
- Solanes, Jaume de, ciutadà de V. 42, 153, 163
- Solanes, Joan de, ciutadà de V. 11, 122, 153, 175, 180
- Solanes, Pere, ciutadà de V. 159
- Soler, Berenguer de, síndic de Morvedre 26
- Soler, Ponç de, cavaller 58, 122, 151, 153, 163, 165
- Sos (Sos del Rey Católico, Saragossa), lloc 58
- Sot (Sot de Xera, els Serrans), lloc 153
- Sueca, *Çuecha* (Ribera Baixa), vila 152
- Suera, *Zuera*, *Çuera*, Blasco de 151, 165
- Sumacàrcer, *Somacarçre* (Ribera Alta), lloc 65
- Sunyer, Andreu, ciutadà de V. 153
- Sunyer, Bernat, ciutadà de V. 1, 2, 11, 33, 42, 73, 81, 153, 163
- T*
- Tàfio, Joan 168
- Talavera, Domingo, ciutadà de Saragossa 58
- Talavera, Guillem de, ciutadà de Saragossa 58
- Tallada, Antoni, notari de V. 64
- Tamarit, Guillem de, notari de V. 153, 163
- Tamarit, Jaume de, notari 11, 163
- Tamarit, Pere 163
- Tapioles, Berenguer de, ciutadà de V. 11, 139, 153, 159
- Tarassona, ciutat 38, 58
- Tarba, Galacián de, cavaller 58
- Tarín, Miguel 174
- Tarragó, Bartomeu, ciutadà de V. 159
- Tarragó, Pere, ciutadà de V. 120, 153
- Tarragona, ciutat 23-25, 37, 162 arquebisbe 81, 89, 90, 156
- Tena, *Thenà*, Sanxo de 120, 151, 163
- Térmens, Bernat de, ciutadà de V. 73

- Terol, vila, ciutat 30, 88, 90, 113, 121, 141
 jurats 103
- Terrabona (despoblat del t. m. de Tous, Canal de Navarrés), lloc 65
- Terranova, comte de → Nicolau de Janvila
- Tèver, Arnau de, prevere 29
- Thous → Tous
- Tiell, Francesc, ciutadà de V. 73
- Tingo (?), Antoni, ciutadà de V. 73
- Tintorer, Guillem, fills de 153
- Togores, en 121
- Togores, Berenguer, cavaller 177
- Tona, *Thona*, Simó de 153
- Torís, *Thorís*, *Turís* (Ribera Alta), lloc 60
- Torques (act. Villatorcas, t. m. de Sogorb), lloc 153
- Torrella, Pere de, ciutadà de Mallorca 130
- Torrellas, Guiralt de, ciutadà de Saragossa 58
- Torrent (Horta de V.), lloc 85, 149
- Torrent (Torrent d'Empordà, Baix Empordà), lloc 153
- Torres, Martí de, síndic de Xàtiva 85
- Torres, Ramon 72
- Torres Torres (Camp de Morvedre), lloc 163
- Torró, fra Guillem, prior de Valldigna 182
- Tortosa, ciutat 77, 152
 bisbe 125, 134, 177, 178
 marquès → Ferran d'Aragó
 oficial de la Plana del bisbat de Tortosa i rector d'Almassora 177, 182, 183
- Tous, *Thous* (Canal de Navarrés), lloc 4, 65, 153
- Tous, *Thous*, fra Asbert de, comandador major i de Peníscola, de l'orde de Montesa 72
- Tous, *Thous*, Galceran de, cavaller 153, 159, 178
- Tous, *Thous*, fra Pere de, mestre de Montesa 24, 52, 72, 82, 170, 177
- Tramacet, *Tremacet*, Gombau de, noble 38, 58
- Tudela (Navarra), ciutat 58, 177
- U
- Ueso, *Uesso* (o Hueso), *Oso*, Pero d', lloctinent de governador de Xúquer enllà 86, 143
- Uixó (la Vall d'Uixó, Plana Baixa), lloc 111
- Ulzinelles → Olzinelles
- Uncastillo, *Uncastiello* (Saragossa), vila 58
- Unió de la ciutat i regne de València, *passim*
- Urgell, comte d' → Jaume d'Aragó
- Urgellès, Guillem 123, 137, 139, 163
- Urrea, Toda Peres d', noble, senyora d'Alcalatén 105
- V
- València, ciutat 1, 2, 5, 6, 11, 14, 15, 22, 23, 27-31, 33, 36-40, 43, 44, 46, 47, 51-53, 56, 58, 59, 62, 63, 65-74, 77-79, 81-95, 97, 98, 101-109, 111-114, 116, 117, 119-130, 133-145, 147-150, 152-154, 156-159, 161-163, 166-169, 171-175, 177, 179, 180
 batle general del regne 129, 138, 163
 bisbe 6, 26, 29, 166, 177-179
 capítol catedral 26, 177
 casa o Sala de la Ciutat 43, 66, 73, 141, 152, 164, 165
 casa del Temple 134
 confraria de Sant Jaume 33, 42, 57, 58, 98, 99, 134, 137, 152, 163, 165

conservadors de la Unió 42, 43, 51, 57, 58, 62, 66, 68-70, 74, 76, 80, 84, 85, 89, 91, 92, 94, 98, 100-103, 105-109, 111, 112, 115, 116, 118, 121-123, 125, 130, 134, 137, 144-149, 152, 153, 163
 degà de 130, 163
 església de Sant Esteve 43
 Furs del regne 126, 128, 130, 152, 164, 171, 172, 175
 governador del regne 8, 10, 13, 16, 18, 22, 52, 58, 82, 95, 119, 129, 143, 147, 148, 152, 163, 177
 Grau de la mar 43, 146
 Horta de 153
 jueria 157
 jurats 1-6, 11, 12, 14-17, 21, 22, 24, 27, 30, 34, 37, 38, 40, 41, 45, 46, 48-51, 55, 57, 62, 66-71, 73-77, 80, 84-89, 91, 93-95, 97-100, 105, 110, 112, 121-123, 125, 141, 145-149, 153, 159, 163, 164, 175
 justícia de cinquanta sous 164
 justícia civil 138, 141, 164, 172
 justícia criminal 141, 153, 164, 172
 jutge general 58, 129
 monestir de Predicadors 26, 27, 29, 37, 66, 152, 163, 177
 monestir de la Saïdia, *Çaydia* (o de Gratia Dei) 152
 moreria 157
 palau del Real 8, 9, 11, 43, 58, 71, 134-136, 157, 163-166, 168, 170
 parròquia de Sant Andreu 6
 parròquia de Sant Bartomeu 6
 parròquia de Santa Caterina 6
 parròquia de Sant Llorenç 6
 parròquia de Sant Martí 6
 parròquia de Sant Nicolau 6
 parròquia de Sant Pere de la Seu 6
 parròquia de Sant Tomàs 6
 plaça de l'Herba, *Erba* 165
 pobla de les Dones 151
 pont del Temple 43
 porta del Temple 163
 presó comuna 64
 Rambla 61, 101
 regne de 15, 17, 21, 23-25, 28, 30-34, 36, 37, 44, 50, 54, 57, 66, 67, 69-71, 73, 76, 77, 79-81, 84, 85, 88, 90-92, 94, 95, 97, 98, 100-104, 106, 107, 109, 111-114, 119, 122, 124-127, 131, 134, 137-140, 142, 148, 152, 153, 156, 158, 159, 165, 166, 168-171, 174, 176, 177
 sarraïns de 138
 séquia de Favara 157
 Seu de 45, 120, 152, 163, 165, 167, 169
 torre del Temple 163
 vicari general del bisbat 179
 Valldaura, en 163
 Valldigna, *Vayldigne*, abat del monestir de 26, 177, 178, 182, 183
 prior → Guillem Torró
 Valleriola, *Valliriola*, Arnau de, canviador de V. 65, 153, 163, 166
 Valleriola, Nicolau de 153
 Vallfagona, Bartomeu 72
 Vall-llebrera, *Vallebrera*, Bonafonat de, veí de Morvedre 152, 171, 177, 180, 184

- Veia, *Veyà*, Jaume, draper 153
 Vellida, Alfonso de, cavaller 177
 Verdet, Pere, ciutadà de V. 73
 Vic, bisbe de → Hug de Fenollet
 Vicent, Joan, lleuder del Grau de V. 64
 Vicent, Pere 118
 Vich, Bernat de, peller, ciutadà de V. 6, 29, 33, 57, 58, 60, 73, 81, 98, 153, 163
 Vich, Jaume de, jurista 58, 159, 180
 Vich, Pere de, peller, ciutadà de V. 6, 153
 Vidal, Guillem, notari de V. 45, 153
 Vidal, Pere, ciutadà de V. 99, 153
 Vilad[...], Pere de, cavaller 26
 Vilafranca, Ferrer de, cavaller, governador de Barcelona 18, 87
 Vilafranca, Ponç Guillem de, cavaller 177, 178
 Vilafranca, Ramon de 87
 Vilajoiosa, o la Vila Joiosa, *Vilajoyosa* (Marina Baixa), vila 68
 Vilallonga (la Safor), lloc 153
 Vilamarxant, *Vilamerxant* (Camp de Túria), senyora de 178
 Vilanova, Pere de, generós 27, 132, 177, 182
 Vilanova, Ramon de, cavaller, de la casa del rei 174, 177, 178, 183
 Vilanova, Vidal de, comanador de Montalbà, de l'orde de Sant Jaume 26, 177
 Vilanova, Vidal de, cavaller 26, 178
 Vilaragut, Berenguer de, noble 26, 75, 85, 153, 177, 178
 Vilaragut, Bernat de, noble 178
 Vilaragut, Ponç de, noble, de la casa del rei 153
 Vilaragut, Ramon de, noble 26, 177, 178
 Vilarasa, Francesc de, cavaller, de la casa del rei 173, 174
 Vila-real, *Vilareal*, *Vilareyal* (Plana Alta), vila 32, 45, 46, 152, 163, 177, 178
 Vinalesa, *Binalesa* (Horta de V.), lloc 153
 Vinatea, *Vinathea*, Bernat 118
 Vinçà (Conflent), vila 31
 Vinyench, Bernat de, porter reial 45
 Vistabella (Vistabella del Maestrat, Alt Maestrat), lloc 72
 Vives, Andreu 72
 Vives, Pere, ciutadà de V. 6, 73
 Vives de Canyamàs, Tomàs, síndic de Morvedre 152, 177, 180
- X
- Xanaveyres, *Xanoveres*, *Xanesveres*, Guiot o Guillot de, cavaller 26, 42, 57, 58, 73, 153, 163
 Xarquia, *Xarchia* (despoblat del t. m. d'Antella, Ribera Alta), lloc 153
 Xàtiva (la Costera), vila, ciutat 2, 15, 26, 55, 62, 85, 86, 88, 95, 110, 115, 117, 120, 126, 143, 152, 153, 161, 163, 165, 166, 177, 180, 184
 castell 65
 gual de Barragà, al riu Xúquer 65
 jurats 66, 100
 Xea, Jaume de, notari de V. 64
 Xera, *Chera* (els Serrans), lloc 153
 Xèrica, *Exèricha* (cast. Jérica, Alt Palància), vila 28, 32, 78, 86, 119, 148, 151, 163
 Xèrica, Pedro de, senyor de la baronia de, governador del regne de V. 8-11, 14-16, 18, 25, 26, 28, 32, 39, 46, 47, 52, 58, 65, 66, 71, 75-79, 81-83, 86, 93, 96, 97, 103, 113, 118-121, 131-134, 143, 144, 147-149, 152, 153, 157, 162, 163, 165, 167, 177
 Xestalgar → Gestalgar

- Xilet → Gilet
- Ximenes, Joan 52
- Ximenes d'Arenós, Gonçalbo, noble 177
- Ximenes de Borriol, Teresa, noble 26
- Ximenes de Épila, Pero, ciutadà de Saragossa 58
- Ximenes Gordo, Miguel, ciutadà de Saragossa 58
- Ximenes de Lumbarri, Pero, cavaller 26, 177
- Ximenes de Montornés, Joan, cavaller, alcaid de Paterna 26, 73, 81, 85, 98, 139, 153, 163, 178
- Ximenes d'Osca, Joan, oïdor de la cort 13, 87, 88, 132
- Ximenes de Pomar, Pere, boteller reial 171, 177
- Ximenes de Suetó, Martí 174
- Ximenes d'Urrea, Joan, noble 38, 58, 79, 84, 85, 105, 140, 153, 163
- Ximenes d'Urrea, Joan, fill, noble 38, 76, 79, 81, 88, 91, 95, 106, 134, 140, 153, 163, 174
- Ximenes d'Urrea, Joan, noble, senyor de la Tinença d'Alcalatén 84, 96, 131, 134
- Xinquer (t. m. d'Alcúdia de Veo, Plana Baixa), lloc 153
- Xirell (despoblat del t. m. de Cortes de Pallàs, Canal de Navarrés), lloc 65
- Xirivella, *Chilvella* (Horta de V.), lloc 118
- Xiva (cast. Chiva, Foia de Bunyol), lloc 149, 155, 177
- Xixona, *Sexona* (Foia de Xixona), vila 68, 178
alcaid del castell 171
batle 177
- Xova (cast. Chóvar, Alt Palància), lloc 153
- Xulella, *Xullella*, Pere, ciutadà de V. 159, 163
- Xúquer, riu 43, 65, 86, 143
- Z
- Zapata, *Çapata*, Joan, de la casa del rei 174
- Zapata, *Çapata*, Rodrigo 174
- Zapata, *Çapata*, Miguel Pérez, cavaller 30, 84
- Zuera (Saragossa), vila 58

Índex general

<i>Introducció</i>	9
El conflicte de la Unió	10
Les corts de 1348-1349	15
Criteris d'edició observats	17
<i>Diplomatari de la Unió del regne de València</i>	21
1. UNA FISCALITAT REIAL ONEROSA. LES FRICCIONS ENTRE ELS CIUTADANS I ELS NOBLES I CAVALLERS (1345-1347)	21
1. NOMENAMENT D'UNA COMISSIÓ PEL CONSELL DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA A FI D'ACTUAR EN LA CONTROVÈRSIA SORGIDA AMB ELS NOBLES I CAVALLERS, PER LA TAXA SOBRE ELS BÉNS DELS VEÏNS QUE ES DESTINA ALS DEUTES MUNICIPALS (1345 maig 24, València)	21
2. LA CIUTAT DE VALÈNCIA I LA VILA DE XÀTIVA ACORDEN CONSTITUIR UNA UNIÓ CONTRA ELS NOBLES I ELS CAVALLERS DEL REGNE, QUE TAMBÉ S'HAN ASSOCIAT (1345 setembre 20, València)	23
3. EL CONSELL DE VALÈNCIA ES PLANY EN CARTA AL REI DEL GRAN ENDEUTAMENT DE LA CIUTAT, I DE L'OPRESSIÓ FISCAL QUE SUPORTA EL POBLE (1345 octubre 27, València)	24
4. CREDENCIAL DE PERE EL CERIMONIÓS A FAVOR DE JOAN FERRANDIS MUNYÓS, MESTRE RACIONAL, I DE BERENGUER DE CODINACHS, ESCRIVÀ DE RACIÓ DE LA REINA, ENVIATS A LA CIUTAT DE VALÈNCIA (1345 desembre 1, Girona)	25
5. EL CONSELL DE VALÈNCIA MANA CONVOCAR LA HOST ARMADA, PER A MARXAR, SI CAL, CONTRA ELS SENYORS DE VILES I CASTELLS QUE PERTURBEN ELS DRETS D'EMPRIUS DE LA CIUTAT (1346 gener 12, València)	26
6. EL CONSELL DE LA CIUTAT PREN L'ACORD DE TAXAR ELS BÉNS DELS VEÏNS, AMB LA FINALITAT DE RESCATAR L'ARRENDAMENT DELS IMPOSTS MUNICIPALS I SUPRIMIR-LOS (1346 juliol 7, València)	27

2. UNA CRISI SUCCESSÒRIA PROVOCADA, DINS D'UNA POLÍTICA REIAL AUTORITÀRIA (FEBRER-MAIG 1347)	29
7. EL REI REPRÉN AMB AMENACES EL SEU GERMÀ, L'INFANT JAUME, COMTE D'URGELL, QUE S'HA TRASLLADAT, CONTRA LES ORDRES DEL MONARCA, A ARAGÓ, I HA PROTESTAT DE LA DESIGNACIÓ DE LA INFANTA CONSTANÇA COM A SUCCESSORA (1347 febrer 14, València)	29
8. JURAMENT I HOMENATGE DE PERE DE XÈRICA, GOVERNADOR DEL REGNE DE VALÈNCIA, DE TENIR EL SEU CÀRREC PER LA INFANTA CONSTANÇA I DEFENSAR EL SEU DRET DE SUCCESSIÓ DELS CONTRARIS (1347 març 21, València, al palau del Real)	30
9. JURAMENT I HOMENATGE QUE HAN DE PRESTAR AL REI I A LA INFANTA PRIMOGÈNITA CONSTANÇA ELS ALCAIDS DELS CASTELLS REIALS. EN AQUEST CAS JURA L'ALCAID DEL CASTELL DEL POYO, A ALPONT (1347 març 24, València, al palau del Real)	31
10. PERE EL CERIMONIÓS COMUNICA A MIGUEL DE GURREA, GOVERNADOR D'OSCA, ELS CANVIS OPERATS EN EL GOVERN DEL REGNE DE VALÈNCIA, LA DESTITUCIÓ DE L'INFANT JAUME I ELS PODERS CONFERITS A LA PRIMOGÈNITA (1347 març 28, València)	33
11. RESPOSTA DELS JURATS I CONSELL DE VALÈNCIA A LES CARTES DEL REI I DE LA INFANTA CONSTANÇA SOBRE LA PRELACIÓ D'AQUESTA EN LA SUCCESSIÓ, SEGONS EL DICTAMEN D'UNA ASSEMBLEA DE JURISTES (1347 abril 11, València, al palau del Real)	33
12. EL CONSELL DE VALÈNCIA ACORDA OPOSAR-SE A UNA PROVISIÓ REIAL SOBRE L'OFICI DE NOTARIS, QUE VULNERA ELS FURS I ELS PRIVILEGIS DE LA CIUTAT (1347 abril 18 i 20, València)	37
13. PERE EL CERIMONIÓS DEMANA AL JURISPERIT LOPE DE AÏNSA UN INFORME DE LES ACTIVITATS DE L'INFANT JAUME A SARAGOSSA. EL MATEIX, A L'OÏDOR DE LA CORT JOAN XIMENES D'OSCA (1347 abril 26, València)	38
14. EL CONSELL DE VALÈNCIA ACORDA ASSUMIR LA DEFENSA DE TOTS AQUELLS QUE REBEN AMENACES DE LA CORONA PER DEFENSAR ELS FURS I PRIVILEGIS DE LA CIUTAT. AIXÍ MATEIX, INTIMA AL GOVERNADOR DEL REGNE, PERE DE XÈRICA, I AL SEU LLOCTINENT, ANDREU GUILLEM ESCRIVÀ, QUE NO ES TITULEN EN EL CÀRREC PER LA INFANTA (1347 maig 8, València)	39
15. EL CONSELL DE VALÈNCIA CONVOCA ELS PRELATS, NOBLES, VILES I LLOCS DEL REGNE PER TAL DE FORMAR UNA UNIÓ, EN DEFENSA DELS FURS I PRIVILEGIS VALENCIANS (1347 maig 9, València)	40
16. EL REI AMENAÇA ELS JURATS DE VALÈNCIA AMB PROCEDIR CONTRA LA CIUTAT, ULTRA LA PENA DE PRIVACIÓ DE PRIVILEGIS, SI NO RENUNCIEN A OPOSAR-SE AL NOMENAMENT DE LA INFANTA CONSTANÇA (1347 maig 10, Castelló de la Plana)	42
17. EL REI ALS JURATS I CONSELL DE VALÈNCIA: ELS MANA NO FER UNIÓ, NI INDUIR-HI LES VILES DEL REGNE, AMB L'OFERIMENT DE REPARAR ELS CONTRAFURS (1347 maig 12, Cabanes)	42

18. ORDRE DE PERE EL CERIMONIÓS AL GOVERNADOR GENERAL DEL REGNE DE VALALÈNCIA, PERE DE XÈRICA, D'INTITULAR-SE EN EL CÀRREC EXCLUSIVAMENT PEL REI, I NO PER LA INFANTA. IGUALMENT AL GOVERNADOR DE BARCELONA, FERRER DE VILAFRANCA (1347 maig 12, Cabanes) 43
19. PERE EL CERIMONIÓS CONVOCA L'INFANT RAMON BERENGUER AL COL·LOQUI FIXAT A MONTBLANC EL DIA DE SANT JOAN PRÒXIM, ON L'INFANT JAUME EXPOSARÀ ELS SEUS DRETS A LA SUCCESSIÓ (1347 maig 12, Cabanes) 44
20. EL REI ORDENA EXPEDIR LES CONVOCATÒRIES AL PARLAMENT DEL DIA DE SANT MIQUEL A MONTSÓ, PER DISCUTIR ELS DRETS DE L'INFANT JAUME, AIXÍ COM PER AL COL·LOQUI PREVI DE MONTBLANC. MANA ESTENDRE CREDENCIALS A JOAN FERRANDIS MUNYÓS, MESTRE RACIONAL, I A BERENGUER DE CODINACHS, COMISSIONATS A LES VILES VALENCIANES (1347 maig 12, Cabanes) 44
21. EL REI COMISSIONA JOAN FERRANDIS MUNYÓS I BERENGUER DE CODINACHS PER A INFORMAR LES VILES REIALS DEL REGNE DE VALÈNCIA DEL DRET A LA SUCCESSIÓ DE LA INFANTA (1347 maig 12, Cabanes) 46
22. INSTRUCCIONS DEL REI A JOAN FERRANDIS MUNYÓS I BERENGUER DE CODINACHS, ENVIATS ALS JURATS DE VALÈNCIA AMB OFERTES PER ATURAR LA FORMACIÓ DE LA UNIÓ (1347 maig 12, les Coves de Vinromà) 46
23. PERE EL CERIMONIÓS MANA AL SEU CONSELLER BERENGUER DE CODINACHS PROSSEGUIR ELS TRACTES AMB LA NOBLESA DE VALÈNCIA, A FI D'IMPEDIR LA REVOLTA (1347 maig 19, Tarragona) 47
24. EL REI ORDENA AL MESTRE DE MONTESA QUE ROMANGA AL REGNE DE VALÈNCIA, PUIX QUE HA DE CELEBRAR CORTS ALS ARAGONESOS I ALS VALENCIANS PER TAL DE REPARAR-LOS ELS GREUGES (1347 maig 22, Tarragona) 48
25. EL REI COMUNICA AL GOVERNADOR PERE DE XÈRICA LA DECISIÓ DE CELEBRAR CORTS A ARAGÓ I A VALÈNCIA, PER A SATISFER-LOS ELS GREUGES AL·LEGATS (1347 maig 22, Tarragona) 49
3. LA REACCIÓ DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA: PROCLAMACIÓ I EXTENSIÓ DE LA UNIÓ I DIVISIÓ DEL REGNE EN DOS BÀNDOLS (MAIG-NOVEMBRE 1347) 50
26. PARLAMENT DELS BRAÇOS DEL REGNE DE VALÈNCIA, CONVOCAT PER LA CIUTAT A FI DE CONSTITUIR LA UNIÓ (1347 maig 29, València, al monestir de Predicadors) 50
27. PERE DE VILANOVA INFORMA EL REI DE L'ASSEMBLEA CELEBRADA A VALÈNCIA PER LA UNIÓ [1347 maig 30-31, València] 52
28. PERE DE XÈRICA, GOVERNADOR DEL REGNE DE VALÈNCIA, FA SABER AL REI LES SEUES GESTIONS PER TAL DE FRENAR LA CREACIÓ DE LA UNIÓ (1347 maig 31, Xèrica) 53
29. PROCLAMACIÓ DE LA UNIÓ DEL REGNE DE VALÈNCIA, AMB L'OBJECTE DE PRESERVAR ELS SEUS FURS I PRIVILEGIS I OBTENIR LA REPARACIÓ

DE LES ACTUACIONS ANTIFORALS DE LA MONARQUIA (1347 juny 1, València, al monestir de Predicadors)	54
30. ELS UNIONISTES D'ARAGÓ COMUNIQUEN ALS JURATS DE VALÈNCIA LA CREACIÓ DE LA LLIGA A SARAGOSSA, I INSTEN ELS VALENCIANS A PROCEDIR IGUALMENT (1347 juny 1, Saragossa)	56
31. PERE EL CERIMONIÓS INSTA BERNAT FERRER I BERENGUER DESPUIG, JURATS RESPECTIVAMENT DE XÀTIVA I DE VALÈNCIA, A ESFORÇAR-SE PER IMPEDIR QUE ES CONSTITUESCA LA UNIÓ (1347 juny 1, Vinçà)	57
32. EL GOVERNADOR PERE DE XÈRICA CONVOCA LA VILA D'ALZIRA AL PARLAMENT ANTIUNIONISTA DE VILA-REAL (1347 juny 3, Xèrica)	58
33. L'INFANT JAUME D'URGELL JURA LA UNIÓ DE VALÈNCIA, PEL SEU PROCURADOR JOAN LLOPIS DE BOÏL (1347 juny 6, València)	58
34. ELS JURATS VALENCIANS FAN PATENT ALS UNIONISTES D'ARAGÓ LA INSTITUCIÓ DE LA UNIÓ DEL REGNE DE VALÈNCIA (1347 juny 7, València)	62
35. EL CONSELL DE VALÈNCIA DICTAMINA SOBRE ELS CAPÍTOLS ELABORATS PER A ESTENDRE LA UNIÓ AL REGNE (1347 juny 7, València)	63
36. ELS JURATS DE VALÈNCIA AL JUSTÍCIA I JURATS DEL LLOC DE FOIOS: ELS AMONESTEN A JURAR LA UNIÓ EN EL TERMINI DE 10 DIES. LA MATEIXA REQUISITÒRIA S'ADREÇA A ALTRES VILES I LLOCS DEL REGNE (1347 juny 8, València)	64
37. AMBAIXADA DEL VICECANCELLER RODRIGO DIES AL CONSELL DE VALÈNCIA: ELS INSTA DE PART DEL REI A DESISTIR DE FER LA UNIÓ, AMB LA PROMESA DE CELEBRAR CORTS (1347 juny 9, València)	65
38. ELS MISSATGERS DE LA UNIÓ D'ARAGÓ, MARTÍN DE AHÍN I ARNAU DE FRANÇA, COMPAREIXEN DAVANT DEL CONSELL DE VALÈNCIA (1347 juny 15, València)	71
39. EL REI AL GOVERNADOR PERE DE XÈRICA, COMPLAGUT DE LA RESPOSTA QUE HA DONAT A LA UNIÓ I DE LA CONVOCATÒRIA D'UNA JUNTA DE NOBLES, PRELATS I VILES REIALISTES (1347 juny 16, Perpinyà)	72
40. ELS JURATS DE VALÈNCIA COMUNIQUEN ALS INFANTS JAUME, FERRAN I JOAN I A LA UNIÓ D'ARAGÓ L'ACORD D'ESTABLIR UNA COALICIÓ AMB AQUESTA (1347 juny 20, València)	73
41. DISPOSICIONS DEL CONSELL DE VALÈNCIA PER A LA DEFENSA DE LA CIUTAT, DECLARANT L'ESTAT DE GUERRA I LA PROHIBICIÓ D'EXTRAURE'N CAVALLS I ARMES (1347 juny 21, València)	74
42. NOMENAMENT PEL CONSELL DE VALÈNCIA DE 16 TRACTADORS I 6 CONSERVADORS PER A DIRIGIR LA UNIÓ (1347 juny 25-26, València)	75
43. ORDINACIONS DEL CONSELL DE LA CIUTAT PER AL RÈGIM DE LA UNIÓ: RELACIONS AMB LA CORONA, CREACIÓ D'UNA FORÇA ARMADA I OBTENCIÓ DE RECURSOS (1347 juny 27, València)	76
44. PERE EL CERIMONIÓS AL VESCOMTE D'ILLA: L'ASSABENTA QUE HA DECIDIT AMB EL CONSELL REIAL FIRMAR LES UNIONS, EN EVITACIÓ DE MALS MAJORS (1347 juny 30, Girona)	79
45. RESPOSTA DEL CONSELL DE VALÈNCIA AL REQUERIMENT DEL VICECANCELLER D'EVITAR L'ÚS DE LA FORÇA: LA CIUTAT ACTUARÀ SEMPRE PER LES VIES LÍCITES (1347 juliol 3 i 6, València)	79

46. EL NOTARI DESPRATS, PROCURADOR DELS CAVALLERS UNIONISTES, HA ANAT A VILA-REAL A PROTESTAR DAVANT DEL PARLAMENT CONVOCAT PEL GOVERNADOR (1347 juliol 6, València) 81
47. EL JURISTA GUILLEM ANDREU ACONSELLA ELS JURATS DE VALÈNCIA ADMETRE LA VILA DE MORVEDRE EN LA UNIÓ, MALGRAT LES SEUES RESERVES (1347 juliol 6, Morvedre) 81
48. L'INFANT JAUME ALS JURATS DE VALÈNCIA, EXHORTANT-LOS A PERSEVERAR EN LA UNIÓ (1347 juliol 6, Saragossa) 82
49. JOAN ESCRIVÀ I MATEU MERCER, ENVIATS DEL REI, DEMANEN UN SALCONDUIT ALS JURATS DE VALÈNCIA PER A TRACTAR AMB LA UNIÓ (1347 juliol 7, Morvedre) 83
50. LA CORT DE LA UNIÓ D'ARAGÓ ALS JURATS DE VALÈNCIA: TRAMETEN PROCURADORS PER A SIGNAR LA UNIÓ VALENCIANA I OFEREIXEN AJUDA CONTRA EL REI (1347 juliol 9, Saragossa) 84
51. CREACIÓ D'UNA FORÇA DE 500 DE CAVALL AL SERVEI DE LA UNIÓ. CRIDA A LES ARMES A LA POBLACIÓ DE VALÈNCIA (1347 juliol 11, València) 85
52. MISSATGERIA DEL REI AL MESTRE DE MONTESA I AL GOVERNADOR XÈRICA. DUBTA DE L'EFICÀCIA DE LA FRATERNITAT REIALISTA, I NO DESCARTA INGRESSAR TOTS EN LA UNIÓ (1347 juliol 11, València) 86
53. EL REI PREGA ELS JURISTES VALENCIANS DOMINGO EIMERICH, DOMINGO DE MONTSÓ I JOAN SALA QUE, AL SI DE LA UNIÓ, TREBALLEN A FAVOR DE LA CORONA (1347 juliol 11, València) 88
54. LA REINA VÍDUA, ELIONOR DE CASTELLA, FA CERT ALS JURATS DE VALÈNCIA LA SEUA BONA DISPOSICIÓ I LA DELS SEUS FILLS ENVERS LA CIUTAT (1347 juliol 13, Conca) 89
55. ELS JURATS DE LA VILA D'ALZIRA PREVENEN ELS REGIDORS DE VALÈNCIA DE L'ACTITUD OBSTRUCCIONISTA DE LA VILA DE XÀTIVA EN CONTRA DE LA UNIÓ (1347 juliol 14, Alzira) 89
56. L'INFANT FERRAN ALS JURATS DE VALÈNCIA: NO POT ACUDIR A LA CIUTAT, CAR HAVIA ESTAT ABANS REQUERIT D'ANAR A SARAGOSSA PER PART DE LA UNIÓ D'ARAGÓ (1347 juliol 14, Conca) 90
57. LA UNIÓ DE VALÈNCIA NOMENA PROCURADORS PER A PRESTAR HOMENATGE A LA UNIÓ D'ARAGÓ I REBRE'L RECÍPROCAMENT. CRIDA COMMINATÒRIA ALS HABITANTS DE LA CIUTAT I DEL REGNE QUE NO HAGEN JURAT ENCARA LA UNIÓ (1347 juliol 19, València) 92
58. ACTA DE LA COALICIÓ ENTRE LES UNIONS DE VALÈNCIA I D'ARAGÓ, I CAPÍTOLS ESTIPULATS ENTRE AMBDUES FORMACIONS (1347 juliol 19, València) 93
59. LA UNIÓ DE VALÈNCIA COMUNICA A LA D'ARAGÓ LA SIGNATURA DEL PACTE DE COALICIÓ AMB ELS SEUS PROCURADORS. ENVIEN A SARAGOSSA A RECLUTAR CAVALLERIA (1347 juliol 23, València) 109
60. ELS PROCURADORS DEL LLOC DE TORÍS JUREN LA UNIÓ (1347 juliol 24, València) 110
61. ORDINACIONS DE LA FORÇA DE CAVALLERIA DE LA UNIÓ, DISPOSADES PEL CONSELL DE VALÈNCIA (1347 juliol 25, València) 112

62. LA UNIÓ D'ARAGÓ ANUNCIA A LA DE VALÈNCIA L'OBERTURA DE CORTS ARAGONESES EL 15 D'AGOST, ON PODRAN ENVIAR PROCURADORS DAVANT DEL REI (1347 juliol 25, Saragossa) 113
63. CRIDA DELS JURATS I UNIÓ DE VALÈNCIA: EXHORTEN TOTS ELS AGREUJATS CONTRA FUR A MANIFESTAR-HO A LA SALA EN EL TERMINI DE 15 DIES (1347 juliol 26, València) 114
64. DECLARACIÓ DEL NOTARI ARNAU FIGUERES DELS GREUGES QUE DIU HAVER REBUT ELS VEÏNS DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA DE PART DE LA CORONA [1347, València] 115
65. UN GRUP DE MERCADERS FUSTERS DENUNCIA LES EXACCIONS QUE ELS IMPOSEN ELS SENYORS TERRITORIALS DE LES RIBERES DEL TÚRIA I DEL XÚQUER I EL MATEIX REI [1347, València] 116
66. ELS JURATS DE VALÈNCIA ALS DE XÀTIVA: PROTESTEN DE LES SEUES AC-TUACIONS CONTRA LA UNIÓ I LES FALSETATS ESCAMPADES CONTRA LA CIUTAT I CONTRA LA LLIGA (1347 juliol 26, València) 118
67. ELS JURATS D'ALCOI ALS DE VALÈNCIA: EN RESPOSTA AL SEU REQUE-RIMENT PEREMPTORI PERQUÈ JUREN LA UNIÓ, DEMANEN CÒPIA DELS CAPÍTOLS DE LA LLIGA (1347 juliol 27, Alcoi) 120
68. ELS JURATS DE VALÈNCIA I ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ PREGUEN LES VILES DE XIXONA, PENÀGUILA, GANDIA, DÉNIA, OLIVA, ONTI-NYENT, BOCAIRENT, BIAR, VILAJOIOSA, COCENTAINA I PLANES QUE DONEN AUXILI ALS LLOCS VEÏNS EN CAS D'ATAC (1347 juliol 31, Valèn-cia) 122
69. ELS JURATS I UNIÓ DE VALÈNCIA A ALFONS ROGER DE LLORIA, SE-NYOR DE COCENTAINA, DEMANANT QUE CESSE EN LES AMENACES ALS SEUS VASSALLS UNIONISTES (1347 agost 1, València) 122
70. CONTRA LA PRAGMÀTICA DEL REI QUE SUSPÉN EN LLURS FUNCIONS ELS NOTARIS I JURISTES DEL REGNE, LA UNIÓ ELS HI AUTORITZA, PER SER CONTRA FUR (1347 agost 4, València) 123
71. BERENGUER DE CODINACHS, CONSELLER REIAL, ALS JURATS DE VA-LÈNCIA: COMUNICA QUE HA REBUT COMISSIÓ DEL MONARCA PER INS-TAR A LA PAU AMBDÓS BÀNDOLS ENFRONTATS (1347 agost 10, València, al palau del Real) 124
72. ACTA DE LA PRESENTACIÓ ALS LLOCS DE LA TINENÇA DE CULLA D'UN REQUERIMENT DEL MESTRE DE MONTESA DE NO JURAR LA UNIÓ. CONTESTEN QUE HO FARAN SI NO ELS SÓN RESTITUÏTS ELS SEUS FURS ORIGINARIS (1347 agost 8 i 13, Benassal) 126
73. ACTA DE PROCURACIÓ DELS SÍNDICS DE VALÈNCIA QUE ACUDIRAN AL REI EN CORTS DE SARAGOSSA, PER TRACTAR DELS GREUGES I LA CON-FIRMACIÓ DE LA UNIÓ (1347 agost 11, València) 129
74. CARTA DE PERE BELLUGA, SÍNDIC A SARAGOSSA, ALS JURATS DE VA-LÈNCIA, INFORMANT DE L'ENTRADA DEL REI A LA CAPITAL ARAGONESA (1347 agost 16, Saragossa) 132
75. EL NOBLE BERENGUER DE VILARAGUT ALS JURATS DE VALÈNCIA: HA REBUT AMENACES DEL GOVERNADOR I D'ALTRES BARONS PER HAVER JURAT LA UNIÓ (1347 agost 17, Ontinyent) 133

76. PERE BELLUGA ALS JURATS DE VALÈNCIA: EL REI HA OBERT LES CORTS D'ARAGÓ I ES MOSTRA BEN DISPOSAT PER A UNA ENTESA AMB ELS UNIONISTES (1347 agost 18, Saragossa) 134
77. ELS MISSATGERS VALENCIANS A CORTS DE SARAGOSSA DEMANEN ALS JURATS I UNIÓ DIVERSOS DOCUMENTS (1347 agost 19, Tortosa) 136
78. ELS JURATS I ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ INSTEN ELS SÍNDICS A SARAGOSSA A ACCELERAR LA TRAMESA DE CAVALLERIA, PER TAL DE FER FRONT ALS REIALISTES (1347 agost 24, València) 137
79. ELS SÍNDICS VALENCIANS A SARAGOSSA INFORMEN QUE, MALGRAT QUE EL REI HA VOLGUT EXPULSAR-LOS, LI HAN POGUT DECLARAR ELS SEUS GREUGES EN CORTS (1347 agost 27, Saragossa) 138
80. ELS HOMES DEL LLOC D'ALBOCÀSSER, REFUGIATS A CATÍ PER ESCAPAR DEL MESTRE DE MONTESA, SOL·LICITEN AJUDA DEL CONSELL DE VALÈNCIA PER MANTENIR-S'HI (1347 setembre 2, Catí) 142
81. ELS MISSATGERS VALENCIANS A SARAGOSSA INFORMEN QUE HAN TRACTAT L'ANADA DE L'INFANT FERRAN A VALÈNCIA AMB 300 DE CAVALLERIA (1347 setembre 3, Saragossa) 142
82. EL REI PERE ORDENA AL GOVERNADOR XÈRICA, EL MESTRE DE MONTESA I ALTRES NO ATACAR LA UNIÓ DE VALÈNCIA, ATESA LA BONA MARXA DELS AFERS A ARAGÓ (1347 setembre 6, Saragossa) 145
83. EL REI ALS JURATS D'ALPONT, ALS QUI AGRAEIX LA SEUA NEGATIVA A ADHERIR-SE A LA UNIÓ (1347 setembre 8, Saragossa) 146
84. ELS SÍNDICS VALENCIANS A ARAGÓ INFORMEN DE L'ACORD DEL REI AMB LA UNIÓ ARAGONESA SOBRE LA COMPOSICIÓ DEL CONSELL REIAL (1347 setembre 13, Saragossa) 146
85. ELS SÍNDICS A LES CORTS D'ARAGÓ FAN SABER ALS JURATS I UNIÓ DE VALÈNCIA QUE HAN DESIGNAT ELS REPRESENTANTS VALENCIANS PER AL CONSELL DEL REI (1347 setembre 18, Saragossa) 149
86. EL GOVERNADOR PERE DE XÈRICA EXHORTA A LA RECONCILIACIÓ ELS JURATS DE VALÈNCIA, I A SUSPENDRE ELS EMBARGAMENTS I RESTRICCIONS (1347 setembre 21, Xèrica) 154
87. ELS JURATS MORELLANS ES QUEIXEN ALS DE VALÈNCIA DE LES REPRESENTÀLIES SOFERTES PER UNS MERCADERS DE CATÍ, PER CAUSA D'UNES COBLES CONTRA LA UNIÓ (1347 setembre 25, Morella) 155
88. ELS PROCURADORS VALENCIANS A SARAGOSSA INFORMEN QUE EL REI HA REBUTJAT ADMETRE ELS CONSELLERS NOMENATS PER LA UNIÓ, ENMIG D'UN GRAN AVALOT (1347 octubre 4, Saragossa) 157
89. PERE BELLUGA, SÍNDIC A SARAGOSSA, CERTIFICA ELS JURATS I UNIÓ DE VALÈNCIA DE LES DIFICULTATS QUE PASSEN ELS TRACTES AMB EL REI (1347 octubre 6, Saragossa) 161
90. ELS PROCURADORS DE VALÈNCIA EXPOSEN ALS JURATS LES RAONS PERQUÈ LA UNIÓ D'ARAGÓ REFUSA CONFIRMAR ALGUNS PUNTS DE LA COALICIÓ PACTADA (1347 octubre 7, Saragossa) 162
91. ELS MISSATGERS VALENCIANS A SARAGOSSA INFORMEN QUE EL REI, SOBTADAMENT, HA CONFIRMAT LES DONACIONS DEL SEU PARE A LA REINA VÍDUA I ELS INFANTS (1347 octubre 11, Saragossa) 167

92. ELS JURATS DE VALÈNCIA I ELS CONSERVADORS ALS SÍNDICS A SARAGOSSA: CRITIQUEN LA NEGATIVA DELS D'ARAGÓ A CONFIRMAR CERTS ACORDS D'AJUDA MÚTUA (1347 octubre 11-13, València)	169
93. ELS MISSATGERS ENVIATS A GANDIA A PRESTAR ACATAMENT A LA NOVA REINA, ELIONOR DE PORTUGAL, FAN SABER ALS JURATS DE VALÈNCIA QUE AQUELLA VIATJARÀ DIRECTAMENT A BARCELONA, SENSE PASSAR PER LA CIUTAT (1347 octubre 19, Gandia)	171
94. ELS PROCURADORS VALENCIANS A SARAGOSSA COMUNIQUEN ALS JURATS QUE HAN ACCEPTAT LA PROPOSTA DEL REI D'ANAR A LLEIDA PER TRACTAR PERSONALMENT AMB ELL (1347 octubre 27, Saragossa)	172
95. CARTA ANÒNIMA, PROBABLEMENT D'UN CORTESÀ, ALS DIRIGENTS DE LA UNIÓ DE VALÈNCIA: INFORMA QUE EL REI S'INCLINA A ATORGAR LA MAJORIA DE LES DEMANDES (1347 octubre 27, Saragossa)	173
96. INSTRUCCIONS SECRETES DE PERE EL CERIMONIÓS AL SEU ONCLE, L'INFANT PERE DE RIBAGORÇA: LI ORDENA ARRESTAR L'INFANT JAUME QUAN AQUEST TORNE A CATALUNYA [1347 octubre 27, Fraga]	175
97. EL VICECANCELLER RODRIGO DIES DECLARA AL CONSELL DE VALÈNCIA EL DESIG DEL REI DE VIATJAR AL REGNE PER POSAR-HI PAU. ENTRETANT, MANA QUE CESSEN LES LLUITES (1347 novembre 2, València)	177
98. L'INFANT JAUME ALS CONSERVADORS DE LA UNIÓ DE VALÈNCIA: MALGRAT LA FALLIDA REUNIÓ DE LLEIDA, SEGUIRÀ PRESSIONANT EL REI (1347 novembre 4, Balaguer)	179
99. EL CONSELL DE VALÈNCIA ACORDA LA INSTAL·LACIÓ D'UNA CAMPANA PER CRIDAR A LES ASSEMBLEES; ELS QUI NO HAN FIRMAT LA UNIÓ SÓN EXPULSATS DE LA CIUTAT (1347 novembre 18, València)	180
4. L'ESCLAT DE LA GUERRA CIVIL. ENFRONTAMENT ARMAT DE LA UNIÓ AMB LES FORCES DE LA CORONA (NOVEMBRE-DESEMBRE 1347)	182
100. ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ RESPONEN A LA PROTESTA DELS JURATS DE XÀTIVA PER LA INCAUTACIÓ D'UN CAVALL, DESTINAT A LA HOST DE DEFENSA DE LA CIUTAT (1347 novembre 22, València)	182
101. ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ PREGUEN L'INFANT FERRAN QUE ACUDESCA AMB FORÇA MILITAR, PER AUXILIAR-LOS CONTRA EL BÀNDOL REIALISTA (1347 novembre 23, València)	184
102. ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ DEMANEN ALS JURATS D'ALZIRA QUE POSEN EN PEU DE GUERRA ELS HOMES DE LA VILA, PER TAL D'UNIR-SE A LES FORCES UNIONISTES (1347 novembre 23, València)	185
103. REQUERIMENT DELS CONSERVADORS ALS JURATS DE TEROL QUE DECLAREN LA SEUA POSICIÓ, CAR HAN SABUT QUE VOLEN DONAR AJUDA ALS REIALISTES VALENCIANS (1347 novembre 24, València)	186
104. GUIATGE DELS CONSERVADORS A FAVOR DE GUILLEM PIQUER, CARNISSER DE VALÈNCIA, QUE HA JURAT LA LLIGA, PER TAL QUE ELL I EL SEU RAMAT NO SIGUEN MOLESTATS ALS LLOCS DE PASTURA (1347 novembre 24, València)	187

105. ELS LLOCS DE LA TINENÇA D'ALCALATÉN DEMANEN CONSELL I AJUDA DE LA UNIÓ, CONTRA LA NOVA PEITA IMPOSADA PER LA SENYORA, TODA PERES D'URREA (1347 novembre 27, Lluçena) 188
106. LA UNIÓ DE VALÈNCIA REQUEREIX JOAN XIMENES D'URREA QUE HI VAJA AMB TROPA DE CAVALLERIA D'ARAGÓ, PER AJUDAR EN LA DEFENSA CONTRA ELS REIALISTES (1347 novembre 27, València) 189
107. ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ DEMANEN ALS JURATS D'ALZIRA QUE PRENGUEN LES CASES DELS SENYORS D'ALCÀSSER, LLOMBAI I LA POBLA LLARGA, LLOCS DEL TERME DE LA MATEIXA VILA, I QUE VEDEN LA TRESTA DE CAVALLS I ARMES (1347 novembre 27, València) 189
108. LA UNIÓ INSTA ELS JURATS DE MORVEDRE A ENVIAR SÍNDICS A VALÈNCIA, PER TAL DE PARTICIPAR EN LES JUNTES, I POSAR LA VILA EN PEU DE GUERRA (1347 novembre 28, València) 190
109. ELS CONSERVADORS EXIGEIXEN AL NOBLE GUILLEM RAMON DE MONTCADA QUE JURE LA UNIÓ, AMB L'AMENANÇA DE PROCEDIR CONTRA ELL (1347 novembre 28, València) 191
110. ELS JURATS DE COCENTAINA SOL·LICITEN PEREMPTÒRIAMENT AUXILI CONTRA ALFONS ROGER DE LLORIA, SENYOR DE LA BARONIA, QUE HA POSAT SETGE A LA VILA (1347 novembre 28, Cocentaina) 191
111. LA UNIÓ REQUEREIX LES ALJAMES DE SARRAÏNS D'ALBALAT DELS TARONGERS I D'ALTRES LLOCS QUE CESSEN EN AJUDAR ELS REIALISTES, AMB AMENACES (1347 novembre 29, València) 192
112. EL NOTARI JAUME DESPRATS ÉS ENVIAT PER LA UNIÓ A ALGUNS LLOCS UNIONISTES, PER DEMANAR-LOS LA TRAMESA DE BALLESTERS I LLANÇERS A ALZIRA (1347 novembre 30, València) 193
113. ELS CONSERVADORS EXIGEIXEN PER SEGONA VEGADA A LA UNIÓ D'ARAGÓ QUE ELS HI ENVIE CAVALLERIA, SEGONS EL PACTE, A L'ESPERA D'UN ATAC REIALISTA (1347 novembre 30, València) 194
114. ELS CONSERVADORS RECLAMEN L'ENTREGA DEL CASTELL DE RIBAROJA, PER EVITAR QUE L'OCUPEN ELS DEL REI (1347 desembre 1, València) 195
115. DEMANEN LA TRAMESA DE MÉS FORÇA DE LA UNIÓ DE VALÈNCIA A ALZIRA, ATESA LA SUPERIORITAT NUMÈRICA DE LA HOST DE XÀTIVA (1347 desembre 1, Alzira) 196
116. ELS CONSERVADORS DE LA UNIÓ ANUNCIEN LA MARXA DE 50 CAVALLS I 5.000 PEONS EN AUXILI D'ALZIRA (1347 desembre 1, València) 198
117. EL NOBLE GILABERT DE CENTELLES INTENTA DISSUADIR FRANCESC D'OLLO, INVOCANT LA MÚTUA AMISTAT, DE MILITAR EN LA UNIÓ CONTRA XÀTIVA [1347 desembre 1, Castelló de Xàtiva] 198
118. EL NOBLE HUMBERT DE CRUÏLLES NOTIFICA ALS CONSERVADORS L'OCUPACIÓ DEL CASTELL DE BÉTERA, I DEMANA MATERIAL, HOMES I DINERS PER A LA DEFENSA (1347 desembre 3, Bétera) 199
119. EL REI ANUNCIA A PERE DE XÈRICA L'ANADA AL REGNE DE VALÈNCIA DE L'INFANT PERE AL FRONT D'UN EXÈRCIT, PER TAL DE SOTMETRE MILITARMENTE LA REVOLTA (1347 desembre 8, Barcelona) 200
120. DESCRIPCIÓ DE LES BATALLES DE LA POBLA LLARGA (4-DESEMBRE-1347) I DE BÉTERA (17-DESEMBRE-1347), SEGONS LA DECLARACIÓ DE

FRANCESC RODEJA, CONSERVADOR DE LA UNIÓ, EN EL SEU PROCÉS (1348 desembre 11, València)	201
121. ELS JURATS DE VALÈNCIA I ELS CONSERVADORS COMUNIQUEN A LA UNIÓ D'ARAGÓ LA VICTÒRIA DE BÈTERA CONTRA LES FORCES DEL GOVERNADOR (1347 desembre 17-18, València)	204
122. COMISSIÓ ENCARREGADA PER LA UNIÓ DE REBRE LES MANIFESTACIONS DELS DANYS REBUTS PELS UNIONISTES, I DE LA INCAUTACIÓ DELS BÉNS DELS CONTRARIS (1347 desembre 30, València; 1348 gener 15 i 17, València)	205
123. COMISSIÓ NOMENADA PER LA UNIÓ A FI DE VENDRE ELS CENSALS I BÉNS IMMOBLES QUE ES TROBEN DE PROPIETAT DELS REIALISTES (1348 febrer 18, València)	208
5. LA MEDIACIÓ DELS AMBAIXADORS DE CATALUNYA A VALÈNCIA I ELS TRACTAMENTS DE LA UNIÓ AMB EL REI A MORVEDRE (GENER-MARÇ 1348)	
124. PROPOSTES DELS MEDIADORS DEL PRINCIPAT DE CATALUNYA PER A UN ACORD PACÍFIC ENTRE LA UNIÓ DE VALÈNCIA I EL REI PERE [1348 febrer?]	209
125. ELS CAPS DE LA UNIÓ AL BISBE DE TORTOSA I ELS MEDIADORS DE CATALUNYA: DEMANEN L'APROVACIÓ DELS CAPÍTOLS LLIURATS AL REI, SENSE MÉS DILACIÓ (1348 febrer 19, València)	210
126. RÈPLIQUES DE LA UNIÓ A LES RESPOSTES DONADES PEL REI ALS SEUS CAPÍTOLS, AMB NOVES ADDICIONS [1348 febrer, València]	211
127. RESPOSTES DE PERE EL CERIMONIÓS A LES RÈPLIQUES DE LA UNIÓ SOBRE ELS CAPÍTOLS PRESENTATS A LA CORONA [1348 febrer, Morvedre]	218
128. TRES NOVES PETICIONS DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA AL REI: RETORN AL REIALENC DE LA VILES DE LLÍRIA, CULLERA I COCENTAINA I CORRECCIÓ D'UN FUR [1348 febrer? València-Morvedre]	223
129. NOVES DEMANDES DE LA UNIÓ AL REI, ENTRE LES QUALS LA CREACIÓ D'UN JUTGE GENERAL DE CONTRAFURS [1348 febrer-març, València]	225
130. EL REI PERE ATORGA, PER MEDIACIÓ DEL LEGAT PAPAL I DELS AMBAIXADORS DE BARCELONA I DE MALLORCA, LA MAJOR PART DELS CAPÍTOLS PRESENTATS PER LA UNIÓ (1348 [març 25, Morvedre])	231
131. EL REI EXIGEIX COM A CONDICIÓ, PER A FIRMAR LA UNIÓ, QUE HI SIGUEN REBUTS ELS INFANTS, ELS NOBLES I TOTS ELS HABITANTS DEL REGNE [1348 març, Morvedre]	238
132. RELACIÓ DE PERSONATGES EXCLOSOS DE LA CASA DEL REI PER LA UNIÓ DE VALÈNCIA, ENTRE ELLS EL BISBE FENOLLET, EL MESTRE DE MONTESA, NOBLES I JURISTES [1348 març? València]	239

6. L'AVALOT DE MORVEDRE I LA MARXA FORÇADA DE PERE EL CERIMONIÓS A VALÈNCIA. EL MONARCA, EN MANS DE LA UNIÓ (MARÇ-JULIOL 1348)	240
133. EL REI PERE RELATA A PERE DE XÈRICA I A BERNAT DE CABRERA L'AVALOT ESDEVINGUT A MORVEDRE, QUE L'OBLIGÀ A TRASLLADAR-SE A VALÈNCIA (1348 març 31, València)	240
134. MEMORIAL DE MATEU ADRIÀ, SECRETARI REIAL, AMB L'ACTA DELS TRACTES ENTRE ELS AMBAIXADORS CATALANS I LA UNIÓ I LES CONDICIONS DEL REI (1348 abril 3, València, al palau del Real)	241
135. EL REI PERE A L'INFANT PERE DE RIBAGORÇA: EXPLICA EL TUMULT PRODUÏT LA VESPERA DAVANT DEL PALAU I DEMANA CONSELL A FI DE PODER SORTIR DEL REGNE DE VALÈNCIA (1348 abril 7, València)	243
136. RELAT DE L'ASSALT AL PALAU DEL REAL DEL DIA 6 D'ABRIL ANTERIOR, SEGONS LA DECLARACIÓ DE DOMINGO DE MONTSÓ, CONSERVADOR DE LA UNIÓ, EN EL SEU PROCÉS (1348 desembre 13, València)	245
137. JURAMENT I HOMENATGE A LA UNIÓ, PRESTAT PELS PROCURADORS DE LA VILA DE SANT MATEU (1348 abril 14, València)	247
138. ORDRE DEL REI ALS JUSTÍCIES DE VALÈNCIA I D'ALZIRA I ALS OFICIALS COMPETENTS D'IMPEDIR QUE SIGUEN VEXATS ELS SARRAÏNS, QUE FUGEN DEL REGNE PER LA GUERRA, I AL BATLE GENERAL DE NO DONAR-LOS LLICÈNCIA D'EIXIDA (1348 abril 24, València)	249
139. ELS CONSERVADORS DELEGUEN EN ELS JURATS D'ALPONT PER A REBRE ELS JURAMENTS I HOMENATGES A LA UNIÓ DELS HOMES DE LA VILA (1348 abril 26, València)	250
140. CARTA DE JOAN XIMENES D'URREA A LA UNIÓ D'ARAGÓ, SOBRE LA PETICIÓ QUE VALÈNCIA PAGUE LA SEUA TROPA I LA POSSIBILITAT DE CELEBRAR UN PARLAMENT GENERAL (1348 maig 18, València)	251
7. EL REI EN ARAGÓ: LA VICTÒRIA SOBRE LA UNIÓ ARAGONESA. OFENSIVA CONTRA VALÈNCIA. RADICALITZACIÓ DE LA UNIÓ (JULIOL-NOVEMBRE 1348)	253
141. PERE EL CERIMONIÓS ALS JURATS DE VALÈNCIA: ORDENA QUE PRESTEN AUXILI AL JUSTÍCIA CRIMINAL I ALS OFICIALS REIALS EN IMPEDIR EL SAQUEIG DE LES CASES DELS MORTS DE PESTA (1348 juliol 23, Terol; 1348 agost 2, València)	253
142. CARTA DE CONHORT DELS CONSERVADORS A LA REINA VÍDUA ELIÖNOR PER LA DESFETA D'ÉPILA (1348 agost 10, València)	255
143. LA UNIÓ TRAMET UN MISSATGER A CASTELLA, ALS INFANTS FERRAN I JOAN I LA REINA VÍDUA, EN DEMANDA D'AJUDA MILITAR CONTRA UN PRÒXIM ATAC DEL REI (1348 agost 20, València)	257
144. ELS CONSERVADORS I JURATS DE VALÈNCIA A LA REINA VÍDUA ELIÖNOR, AMB NOTÍCIES DE LA GUERRA (1348 agost 30, València)	259

145. LA UNIÓ SOL·LICITA DE L'INFANT FERRAN AJUDA MILITAR URGENT, DESPRÉS DE CONÉIXER LA REPRESSIÓ DEL REI PERE A L'ARAGÓ (1348 setembre 2, València)	260
146. CRIDA DE LA UNIÓ: PROCLAMACIÓ DE JOAN SALA COM A CAPITÀ DE LA GUERRA I IMPOSICIÓ A VALÈNCIA DE L'ESTAT DE SETGE (1348 octubre 9, València)	261
147. EL GOVERNADOR PERE DE XÈRICA ALS JURATS DE VALÈNCIA: ELS ACUSA DE FORÇAR LES VILES A ENTRAR EN LA UNIÓ, I EXIGEIX LA RESTITUCIÓ DELS CASTELLS DE PATERNA I DEL PUIG (1348 octubre 16, Lliria)	262
148. ELS CONSERVADORS ALS MISSATGERS TRAMESOS A L'INFANT FERRAN A CASTELLA: INFORMEN ALARMATS DELS ATACS DEL GOVERNADOR I DEL TRASLLAT DEL REI A MORVEDRE (1348 octubre 25, València)	263
149. ELS CONSERVADORS ALS SEUS MISSATGERS A CASTELLA, AMB NOTÍCIES DE LA GUERRA I DE LA TREVA QUE HAN DECRETAT A INSTÀNCIES DEL REI CASTELLÀ ALFONS XI (1348 novembre 5, València)	266
8. LA CAIGUDA DE VALÈNCIA (10-DESEMBRE-1348). EL PROCÉS CONTRA LA UNIÓ: UNA DURÍSSIMA REPRESSIÓ. CONVOCATÒRIA DE CORTS DEL REGNE	269
150. PERE EL CERIMONIÓS INFORMA ELS CONSELLERS GALCERAN DE BELLPUIG I LLOP DE GURREA DE LA VICTÒRIA REIAL A MISLATA, SEGUIDA DE LA CAIGUDA DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA (1348 desembre 11, València)	269
151. NOTÍCIA DE LES EXECUCIONS DE PRESONERS REIALISTES ORDENADES PER LA UNIÓ, SEGONS LA DEPOSICIÓ D'UN TESTIMONI (1348 desembre 19, València)	270
152. CÀRRECS FORMULATS CONTRA LA UNIÓ DE VALÈNCIA PEL PROCURADOR FISCAL DEL REI, EN EL PROCÉS INCOAT A L'EFECTE (1348 novembre 21, Sogorb)	271
153. RELACIÓ D'IMPUTATS EN ELS FETS DE LA UNIÓ DE VALÈNCIA, VIUS I DIFUNTS, AMB L'EXPRESSIÓ DELS SEUS BÉNS [1348]	290
154. EXHORTACIÓ DE PERE EL CERIMONIÓS AL POBLE DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA PERQUÈ ES RETA, AMB LA PROMESA DE PERDÓ, LLEVAT DELS DIRIGENTS (1348 desembre 5, Montcada)	300
155. ORDRE DEL REI A L'ALCAID DEL CASTELL DE XIVA QUE TRENQUE ELS CAMINS AMB CASTELLA I POSE ESPIES A REQUENA (1348 desembre 7, campament reial a Mislata)	300
156. EL REI PERE RELATA LA BATALLA DE MISLATA A LES INFANTES, ELS INFANTS ONCLES SEUS, CONSELLERS REIALS I CIUTATS PRINCIPALS DEL SEUS DOMINIS (1348 desembre 11, València)	301
157. NOTÍCIES DE LA BATALLA DE MISLATA APORTADES PER GUILLEM CANALS, NOTARI, TESTIMONI EN EL PROCÉS DE LA UNIÓ (1349 novembre 19, València)	303
158. COMISSIÓ DE NOBLES I JURISTES CREADA PER LA CORONA PER A PROCEDIR JUDICIALMENT CONTRA LA CIUTAT DE VALÈNCIA, VILES, LLOCS I INDIVIDUS IMPLICATS EN LA UNIÓ (1348 desembre 11, València)	304

159. CONVOCATÒRIA REIAL AL CONSELL DE VALÈNCIA PER A LES CORTS DEL REGNE, A CELEBRAR EL TERCER DIA DE NADAL A LA CIUTAT (1348 desembre 11, València)	305
160. ORDRE DEL REI A L'ALCAID DEL CASTELL DE XIVA QUE ARRESTE TOTS ELS UNIONISTES QUE PASSEN PER LA SEUA JURISDICCIO (1348 desembre 12, València)	307
161. EL REI PERE A L'ALCAID DE XIVA: EN PREVISIÓ D'UN ATAC DE L'INFANT FERRAN DES DE CASTELLA, L'HI ENVIA LES HOSTS DE XÀTIVA I D'ALCOI (1348 desembre 13, València)	307
162. INTERROGATORI DE JOAN SALA, CAPITÀ DE LA UNIÓ, SOBRE LA INFORMACIÓ QUE ES CREU DONAREN ALS REVOLTATS ALGUNES PERSONES DE LA CASA DEL REI (1348 desembre..., València)	308
163. INTERROGATORI DE JOAN SALA, JURISTA, CAPITÀ DE LA UNIÓ, EN LA CAUSA SEGUIDA CONTRA ELL (1348 desembre 17, València)	310
164. BERNAT DE CABRERA I BERENGUER DE CODINACHS DEMANEN AL CONSELL DE VALÈNCIA, EN NOM DE LA CORONA, LA CESSIÓ DEL NOMENAMENT DE JUSTÍCIA CRIMINAL PER TRES ANYS (1348 desembre 22, València)	333
165. SENTÈNCIA REIAL DE PENA CAPITAL I CONFISCACIÓ DE BÉNS DICTADA CONTRA JOAN SALA I ALTRES DIRIGENTS DE LA UNIÓ (1348 desembre 23, València, al palau del Real)	334
166. PERDÓ GENERAL ATORGAT PER PERE EL CERIMONIÓS ALS INculpATS EN LA UNIÓ, LLEVAT DELS FUGITS, ELS DIFUNTS, CAVALLERS I ALTRES (1348 desembre 30, València)	341
167. L'ABAT D'ARLES, LEGAT PAPAL, PRONUNCIA LA DISSOLUCIÓ DELS JURAMENTS PRESTATS PER QUALSEVOL INDIVIDU A LA UNIÓ (1349 gener 6, València)	345
168. SEGONA SENTÈNCIA REIAL, CONTRA BERNAT REDON I TRES DIRIGENTS UNIONISTES MÉS (1349 gener 10, València, al palau del Real)	347
169. CARTA D'AGRAÏMENT DE PERE EL CERIMONIÓS AL PAPA CLIMENT VI PER L'ACTUACIÓ DE L'ABAT D'ARLES, QUE HA EXHORTAT EL POBLE A L'OBEDIÈNCIA AL MONARCA (1349 gener 29, València)	350
170. VENDA DEL REI AL MESTRE DE MONTESA DEL DRET DE DEMANAR COMPOSICIONS PECUNIÀRIES ALS LLOCS DEL MAESTRAT INSURRECTES (1349 març 10, València, al palau del Real)	351
171. FÒRMULA DEL JURAMENT DE FIDELITAT I HOMENATGE A LA CORONA QUE ÉS EXIGIT A TOTS ELS LLOCS DE REIALENC DEL REGNE DE VALÈNCIA (1349 març 24, València)	354
172. PRIVILEGI REIAL PER GARANTIR QUE LA DESIGNACIÓ DIRECTA PER PART DEL MONARCA DELS JUSTÍCIES DE VALÈNCIA, PEL TERMINI DE DOS ANYS, NO PERJUDIQUE LA NORMA FORAL (1349 març 26, València)	356
173. PERE EL CERIMONIÓS NOMENA UNA COMISSIÓ PER TAL D'OCUPAR ELS BÉNS CONFISCATS ALS UNIONISTES I VENDRE'LS EN PROFIT DEL FISC (1349 abril 22, València)	357
174. INVESTIGACIÓ ORDENADA PEL REI SOBRE ELS DOMÈSTICS DE LA CASA REIAL QUE VAREN PRESTAR AJUDA A LES UNIONS (1349 desembre 4, València; 1350 gener 20, València)	359

175. PRIVILEGI REIAL PER GARANTIR LA NORMA FORAL D'ELECCIÓ DE JURATS, MALGRAT LA DESIGNACIÓ DIRECTA EFECTUADA PEL REI ELS DOS DARRERS ANYS (1350 gener 18, València)	362
176. L'INFANT FERRAN PROCLAMA EL SEU DESNATURAMENT DEL REI D'ARAGÓ, I INSTA ELS JURATS DE BIAR A ADHERIR-S'HI I RESTAURAR LA UNIÓ (1356 octubre 18, a l'horta de Biar)	363
9. APÈNDIX. CORTS DE VALÈNCIA DE 1349	366
<i>a) Diari de les corts</i>	
177. PROCÉS DE LES CORTS DEL REGNE DE VALÈNCIA (1348 desembre 27-1349 abril 3, València)	366
<i>b) Documentació complementària de l'assemblea</i>	
178. LLISTA DE CONVOCATS A LES CORTS DEL REGNE, EN REPRESENTACIÓ DELS TRES BRAÇOS (1348 desembre, València)	393
179. CARTA REIAL DE CONVOCATÒRIA A CORTS, DIRIGIDA AL BISBE DE VALÈNCIA, O AL VICARI GENERAL DE LA DIÒCESI (1348 desembre 11, València)	396
180. ACTES D'INSTITUCIÓ DE SÍNDICS A LES CORTS, ATORGADES PER CIUTATS I VILES, AIXÍ COM PER L'INFANT PERE DE RIBAGORÇA (1348 desembre-1349 gener)	396
181. CÈDULA PRESENTADA PEL BRAÇ ECLESIASTIC, AMB ELS NOMS DELS TRACTADORS QUE EL REPRESENTEN EN CORTS [1349 gener 12, València]	399
182. CÈDULA PRESENTADA PELS BRAÇOS ECLESIASTIC I MILITAR, AMB ELS TRACTADORS EN CORTS DESIGNATS PER ELLS [1349 gener 12, València]	399
183. CÈDULA PRESENTADA A LES CORTS PEL CONSELL DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA, AMB ELS NOMS DELS SEUS TRACTADORS [1349 gener 12, València]	400
184. CÈDULA PRESENTADA PEL BRAÇ REIAL DE LES CORTS, SENSE VALÈNCIA, AMB ELS NOMS DELS TRACTADORS PER LA CIUTAT DE XÀTIVA I LES VILES DEL REGNE [1349 gener 12, València]	401
<i>Índex onomàstic</i>	403

*P*ublicat

en desembre de 2013

per la Universitat de València

*f*onts històriques valencianes
59.

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA